SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR BIRÓ BERTALAN

XIX. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

ÖRÖK ÉLET IGÉI

II.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Praep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus.
Nr. 2584/1942. Imprimatur. Strigonii, die 15. Aprilis 1942.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

„Uram, add, hogy lássak!"

„Ó, ha én hinni tudnék!"

Levelek feküsznek előttem, férfiaktól, nőktől; levelek, amelyeknek írói arról panaszkodnak, hogy *nem tudnak hinni, bármennyire szeretnének* s bármennyire érzik a hit szükségét.

Egy egyetemi végzettségű férfiember pl. ezt írja: „Erősen vallásos nevelésben részesültem s a katolicizmust, mint aktív, pozitív erőt, mint szociális tényezőt, mint politikai rendszert, mint vallást roppantul nagyra becsülöm, sőt csodálom. Büszkén vallom magam katolikusnak s nem is tudnék más lenni. Szeretem a klérust, sok barátom van tagjai között. Magánéletemben a becsület útján járó, jóságra, emberszeretetre törekvő, dolgos ember vagyok. De nem vagyok hivő. Annak ellenére, amit elmondtam, nem hiszek Istenben, embernek érzem Krisztust s nem hiszek a lélekben sem. Nincs. Magam sem tudom, hogyan jutottam erre a *nihilista meggyőződésre*. De bármennyire igyekszem megtalálni magamban a hit parányát, nem találom. Szoktam olvasni a Magyar Kultúrát s tudom, hogyha ily körülmények közt katolikusnak vallom magam, ez csak a Daudet és Action Française-féle pogány katolicizmus. De bennem ez az irány függetlenül fejlődött ki."

„Mindezek után meglepőnek fogja találni, hogy templomba járok. Vasárnapi zenés misére. Imádkozom is, mert a Miatyánkot szép imádságnak tartom. Úrfelmutatáskor lehajtom fejemet s kezemmel a szokásos mozdulatot teszem, de csak azért, hogy senkit meg ne botránkoztassak."

„Már most — itt következik a kérdésem — én *szeretnék hinni.* Tudom, a hit erős vándorbot. Irígylem azt a kis varróleányt, aki mellettem oly hirtelen térdel le, hogy nagyot koppan a térde, szinte attól tartok, meghasadt. Mi az oka ateizmusomnak? Olvasottságom, intelligenciám, tömérdek utazásom? Az, hogy ismerek majdnem minden vallást? Nem tudom. Szeretném, ha nem azt a választ adná, hogy járjak templomba minél többet s igyekezzem felébreszteni magamban a kritikátlan hit erős indulatát. Ez túlságosan egyszerű volna. Kitüntetve érezném magam, ha kaphatnék néhány sor választ. Bár azt is meg tudnám érteni, ha levelemet válasz nélkül papírkosárba dobná..."

Két más levél egy hölgytől ered, aki e sorok írójának bazilikai lelkigyakorlatos előadásait hallgatta. A női lélek lángoló, érzelmesebb, szomorkodó vágyódása az elveszett hit után beszél ezekből a levelekből. A levél írója panaszkodik, hogy „sokan, ezerszám vagyunk ilyen lehulló falevelek az Egyház fájáról" s az Isten és az Anyaszentegyház mintha nem is törődnének velük, rövidesen napirendre térnek az ő elvesztésükön. Ő ugyan sokszor ment el a templom mellett azzal a nembánomsággal, hogy „mit törődöm a lelkemmel, csak különben menjen jól a dolgom", de nagy bajában azért még most is a templomba szalad végső segítségért, hogy megragadja „azt a bizonyos szalmaszálat".

Elmondja, hogy a zárdában, ahova négy éven át járt, volt „egy exaltált ifjú apáca, aki midőn előkészített bennünket az intézetben végzett első áldozásra, arról a nagy lelki felszabadulásról, átváltozásról, Szentlélek által való megszállottságról, sőt illatról és az Ostyából kisugárzó fényről beszélt, amelyet ő áldozáskor lát és utána érez. Képzelhető, hogy ránk, a pubertás miatt is izgatott idegzetű, képzelgős gyermekleányokra sokkal nagyobb hatással volt ez a vizionárius apáca, mint a hittanárunk morálra és realitásra alapozott tanítása".

Azon a bizonyos áldozáson azonban akárhogy

erőlködtem — folytatja — nem sikerült meglátnom az Ostyából kisugárzó fényt és nem éreztem az illatot sem, sőt ami sokkal fontosabb lett volna, nem észleltem a felszabadulást sem; a tanulás époly lustán és nehezen ment, mint máskor s époly haszontalan, rendetlen voltam továbbra is, mint addig. Ez a csodaváró hit ma is megvan bennem, sőt ez az egyetlen formája a vallásosságomnak. Sajnos azonban, az ima nem segít meg soha; „nemhogy csodát nem tett, de mégcsak önbizalmat és megnyugvást sem hozott". Pedig érzi, hogy csak a hit tehetné életerőssé, türelmessé, kitartóvá az élet szenvedései között. „Ó, ha én hinni tudnék!" írja szomorúan. De hát ő Krisztusban csak embert lát, egy zseniális, de idegbeteg bölcset, aki nem volt Isten fia, hanem a szent rajongók közül való.

Következő levelében bevallja, hogy a lelki kín már annyira vitte, hogy megpróbált — *gyónni*. Tíz év óta először. Tele reménységgel, várakozással szánta rá magát erre a lépésre, hátha sikerül ezen az úton legyőznie a kételyt s rálépnie a gyógyulás útjára. Egész nap készült a gyónásra s „Ignotus találó, bár nagyon triviális kifejezése szerint, alaposan kibelezte magát". „De amint a gyóntatószék elé kerültem, írja, mindjárt éreztem, hogy itt baj lesz". A gyóntató pap „legfeljebb 52 cm kerületű, rosszformájú fejecskéjével" nem keltett benne semmi bizalmat. „Előttem meggyóntatott vagy 20 embert s utánam még többen voltak. Hát a gyónás bizony rosszul sikerült." A jámbor papocska rövidesen végzett vele: „Úgy, úgy, édes leányom... öt Miatyánkot, amiért ilyen régen nem gyóntál... öt Miatyánkot a kételkedésért... ötöt egyéb bűneidért... és hát ne tegyed többé, igyekezzél megjavulni" stb. és készen volt.

„Hiszen nem vártam én, hogy majd a Freud-féle pszichoanalizis módszerével fogják a bűnöket kiperálni és tudatossá tenni az arra való hajlamosságot, esetleg két óráig foglalkozva velem s minden egyes lélekkel, főleg így, a húsvéti tömeggyóntatások idején.... Csak az a bizonyos gépies mód, ahogy sorra

veszik az embert és a házmesternék primitív lelki életét épúgy intézik el, mint a magamfajták már összetettebb válságait, ez nagyon kiábrándító. És félek, százával vannak, akiket mint engem is, egy-egy bazilikai beszéd vallási illúziókba ringat, de ha az ember az ilyen felbuzdulásban elmegy egy más templomba s meghallgat egy más papot vagy másnál próbál gyónni: vége! Nem tetszik neki, nem hiszi, únja. Mint ahogy nem tetszene neki Beethoven gyönyörű Kreuzer-szonátája, ha Hubay után B... mestertől hallaná előadni."

Ezek a levelek bizony nagyon sok mai ember lelki világába engednek bepillantani. *Nem mindenki zárkózik el a hit elől merő rosszakaratból,* tompult érzéketlenségből a magasabb dolgok iránt, vagy pedig bűnös szenvedélyek tudatos dédelgetése miatt. Van, aki keres, van, aki sír az igazság után, aki hit nélkül is szeretne hinni, még a vallási gyakorlatokkal is megpróbálkozik... és mégsem ér célt, nem találja meg a világosságot és az erőt, megakad apróságokon, külsőségeken, megúnja s hátat fordít a vallásnak!

Ez a *probléma sokkal fontosabb,* hogysem kézlegyintéssel szabad volna elintézni. Szülők, nevelők, hittanárok, lelkipásztorok s a katolikus mozgalmakban résztvevő világi apostolok jól teszik, ha megismerkednek azzal a sebbel, amely itt tátong, amely annyi jobb sorsra érdemes lelket tesz beteggé, fájdalmasan küszködővé s végül mégis „lehulló levéllé az Egyház fájáról".

Mit feleljünk ezeknek a beteg, de gyógyulásra sóvárgó lelkeknek? Hogyan bánjunk velük?

I.

Mindenekelőtt ne csodálkozzunk rajtuk s *ne nyúljunk hozzájuk érdes, türelmetlen, villámszóró kézzel.* Ezek az emberek nem mindig tehetnek róla, hogy a hitben ennyire legyengültek. Hatása alatt állnak a környezetnek, az irodalomnak, a vallásellenes propagandának, talán anélkül, hogy észrevennék. Találkoz-

hattak az egyházi életben hibákkal és hiányokkal (mint a fenti levelek írója, akit az áldozásból a rajongó fiatal apáca naiv ügyetlenkedése, a gyónásból a pap gépiessége ábrándított ki), s ezek elkedvetlenítették őket. Találkozhattak a forma és a stílus tökéletlenségével, amely megzavarta őket s nem engedte észrevenniök, hogy a tökéletlen forma és kezdetleges stílus megett is *ott rejtőzhetik a tárgyi igazság,* amint a színvonalas forma, a szellemes irodalmi stílus megett is kiválóan meg tud bújni a tárgyi felületesség, sőt gyakran a hazugság és a megtévesztő szándék is.

A közölt levélrészletek csakúgy harsogják a komolyabb hitvédelmi képzés rendszeres nyujtásának szükségességét. Bizony nem elég ma a Szentírást magyarázni, a pokollal fenyegetőzni, a parancsokat ismételgetni. Amikor a levegő tele van a hitetlenség bacillusaival, amikor a vallás ellenségei állandóan egész gondolat-tüzérséget mozgósítanak a hit ellen, amikor a sajtó, irodalom, színház, utca, társadalmi tónus csakúgy süvöltik a vallástalanságot, amikor hatalmas világszervezetek, szabadkőművesség, szabadgondolkozás, szocializmus egész fejlett hadi-technikával sorakoznak fel a hit várainak megdöntésére a lelkekben, akkor a katolikus hitvédelemtanra sokkal nagyobb gondot kellene fordítani minden nevelő s lelkipásztori tényezőnek.

Módot kell nyujtani arra, hogy ne csak az ellenvetések jussanak el a közönség szélesebb rétegeibe, hanem az ellenvetések cáfolata is és katolikusaink ne csak a hit pozitív tételeit ismerjék meg, hanem azt a tárgyilag megdönthetetlen logikai alapot is, amelyen a hit tételei végeredményben nyugszanak. Hiszen még legkatolikusabb családjaink tagjainál is, szerzetesintézetekben nevelkedett fiatalembereinknél és hölgyeinknél is *rengeteg a vallási bizonytalanság, kiforratlanság,* apológiai tájékozatlanság. A legjobb akaratú hívek lelkében is rengeteg téves eszme, balhiedelem, filozófiai, történelmi, természettudományi, erkölcsi előítélet fészkelheti be magát az ellentétes

világszemléletű környezet és irodalom hatása alatt. Jaj, ha ezeket a tévítéleteket s hamis képzeteket állandó apologetikai munkával nem ellensúlyozzuk, ha művelt katolikusainkat rá nem neveljük arra, hogy kételyeiket el tudják oszlatni, a nehézségekre meg tudjanak felelni, a maguk számára s azok számára, akik ellenvetéseikkel hozzájuk fordulnak. *A katolikus hitvédelemtanban minden kérdésre van válasz,* minden nehézségre megoldás, minden ellenvetésre cáfolat; még pedig nemcsak formai, látszólagos, hanem teljességgel meggyőző és kielégítő. De mit ér, ha ezeket a válaszokat csak a szakemberek tudják, a művelt világiak nagy tömegének pedig néha fogalma sincs ezekről a megoldásokról, érvekről, bizonyítékokról![1]

Szükséges azonban az is, hogy akik a katolikus mozgalmakban benne állanak, főleg a nevelők, tanárok, lelkipásztorok, általában a vezető, művelt katolikusok, ne csak *tudják* az érveket, hanem értsenek azoknak *megfelelő formában való előadásához is.* A modern hitvédőnek nem elég tudósnak lennie, értenie kell a lélektanhoz s a nevelés művészetéhez is. Mit használ a legjobb argumentum, ha ügyetlenül, esetlenül, kellemetlenül adjuk elő; ha igazságunk tudatában dörgünk és dorongolunk, ahelyett, hogy szelíden megnyernénk s tapintatosan kezelnők a beteg, a segítségre szoruló lelkeket. *A tartalom a fő, de a forma is fontos!* Miért volt Prohászka Ottokárnak annyi sikere, holott tartalmilag semmitsem mondott mást, mint bármely más igehirdető? Mert a modern lelkek nyelvén mondta s mert végtelen szeretettel, tapintattal s tökéletes formaérzékkel fűszerezte a mondanivalóit. A mai kor gyermeke a stílus és forma tekintetében nagyon el van kényeztetve. Igaza van az egyik levélírónak, mikor arra utal, hogy a mai em-

[1] Nemrég egy tanárember kételyeivel egy ismerős paphoz fordult. Ez így felelt neki: „Kérlek, az ember vagy hisz s akkor nincs szüksége észokokra, vagy nem hisz és akkor úgysem lehet meggyőzni". Természetes, ez a válasz nem elégítette ki a kérdezőt. Az ilyen papot bizony vissza kellene küldeni a — teológiára!

berek „az addig élvezett morfiumos, szeszes és feketekávés kábítószerek után hiába veszik a keresztény sajtó tejesbögréjét a kezükbe", s hogy a modern literatúra stílusához szokott olvasónak nagyon sokszor „feltétlen nivósüllyedés egyik-másik vallásos iratnak vagy lapnak a hangja". A tejesbögre feltétlenül egészségesebb, mint a morfium vagy a többi kábítószer, de az elkényeztetett olvasó megkívánja, hogyha már morfium helyett egészséges tejet akarnak neki adni, azt legalább adják szintén ízléses tálcán s formás csészében.

II.

Viszont az ilyen megtévedett s *tapogatózó lelkeknek is meg kell érteniök egyet-mást.* Mindenekelőtt, hogy ne várják, míg a sült galamb a szájukba repül. Necsak véletlenül, ötletszerűleg, egyszer-egyszer hallgassanak meg egy bazilikai beszédet vagy éppen egy Prohászkát (ha küld az Isten). Tessék *komolyan is venni a vallási kérdéseket* s szorgalmasan utánajárni az igazságnak. Tessék forgatni a katolikus hitvédelemtan termékeit; ha a „Katolikus Kultúrkönyvtár" kötetei nem felelnek meg, tessék elolvasni Prohászkát; ha ez sem felel meg, van még sok más. *Tessék behatolni ezekbe a könyvekbe, ezekbe az érvelésekbe.* Nem lesz könnyű olvasmány, az bizonyos; a hitvédelmi művek nem regények. Szöges figyelemmel, tanulmányozva kell olvasni ezeket, úgy ahogy az ember egy matematikai könyvet tanulmányoz. S ha azonnal nem látjuk be valamely okfejtés bizonyító voltát, ne türelmetlenkedjünk (a matematikában sem világos első olvasásra minden), hanem törjük kissé a fejünket rajta, esetleg kérdezzünk meg hozzáértő szakembert. *A hit nagy dolog, megéri a komoly utánajárást.* S a komoly utánajárás fokról-fokra, de kétségtelenül elvezet a vallási tisztánlátáshoz, a meggyőződéshez.

Főleg pedig *ne vezettessük magunkat a modern logikátlanság divatja által.* A modern ember nem szeret mélyen vizsgálódni, hanem csak érzelmek,

hangulatok, látszatok s benyomások szerint indul. Ez bizony helytelen. A vallási igazság tételeit egyenkint kell vizsgálnunk, *nem szabad egyszerre tízfelé kalandoznunk,* ugrálnunk, a problémákat könnyedén összekevernünk, mindent egyszerre megoldani kívánnunk. Sajnos, mai neveltetésünk éppenséggel nem kedvez ennek a szigorúan logikus gondolkozásnak, a problémák egyenkint való, sorozatos megoldásának. De a neveltetésnek ezt a hibáját józan, kitartó, rendszeres elmélyüléssel ki lehet egyenlíteni.

Függetlenítenünk kell magunkat nevezetesen a hit ellenségeinek túlbecsülésétől is. A fenti levelek írónőjénél pl. szembeszökő az az öntudatlan részrehajlás, amellyel *a vallásellenes irány embereit s eszményeit szörnyen komolyan veszi, míg a vallásos dolgokkal szemben a legmesszebbmenő gyanakvás* és szkepszis álláspontjára helyezkedik. „Ignotust" (Veigelsberg Hugót) és Freudot szörnyű tekintélyként emlegeti, s eszébe sem jutna ezekre pl. ugyanazt a mértéket alkalmazni, amellyel a pap „rosszformájú" fejét kritizálja. Pedig nagyon könnyen meglehet, hogy az említett két izraelitának a fejalkata még sokkal kevésbbé bizalomra gerjesztő, mint azé a jólelkű papé volt. Általában a levélíró írásaiból, főleg egyes itt nem közölt részletekből, szinte kiabál a modern vallásellenes irodalom hatása; a Renan-féle iskola műszavai, a Zoláktól és Anatole France-októl eltanult *gúny.*

Mégis csak nagyon igaza van az Egyháznak, amikor *teológiailag képzetlen híveit a hitromboló írók műveinek olvasásától tiltja.* Két okból van igaza. Először, mert a teológiailag képzetlen olvasó nincs és nem is lehet abban a helyzetben, hogy a vallás ellen összehordott, raffinált kifogásokra azonnal és magától meg tudjon felelni. Rombolni könnyű, építeni nehéz. Michelangelo Mózesét csákánnyal szétzúzni, Munkácsy Honfoglalását késsel összevagdosni: nem volna nagy művészet. De a szétvagdalt s összetördelt műremeket újból összeállítani: már csak kivételes

tehetségnek s annak is csak nagy előtanulmányok után volna lehetséges. Itt is ugyanez történik: ha a teológiailag képzetlen ember kritikátlanul összeolvas mindent s könnyelműen megengedi, hogy lelkében a hit épületét ravasz rombolók csákánya halomra zúzza, maga pedig nem képes arra, hogy az összezúzott romhalmazból megint felépítse a hit templomát, magára vessen, ha hiába sírja vissza az egykor szép és pompás épületet.

Másodszor pedig azért is ártalmasak ezek az olvasmányok, mert ahhoz a helytelen, egészségtelen és *logikátlan módszerhez szoktatják* az olvasót, amely érvek helyett a gúny fegyverével hadakozik. Gúnyolni könnyű, de *a gúny nem érv!* Szellemesen gúnyolódni, kétségtelen tehetség jele, de csak a romboló tehetségé. Azzal, hogy valamit ki lehet figurázni, még nem döntöttük meg a dolog értékét s belső igazságát. A legszentebb dolgon lehet gúnyolódni, az édesanyánkat is ki lehet viccelni, szatírát lehet írni Michelangelo kupolájáról vagy „Utolsó ítéletéről" is. Azért a kupola és az Utolsó ítélet nem vesztik el belső értéküket; de bizonyos, hogy aki a szatíra torzprizmájával szeme előtt nézi ezeket a remekműveket, torzul fogja látni őket maga is. A vallás tételeinek gúnyolódással való elintézése elsősorban a gúnyolódóra s követőire van káros visszahatással: cinikussá teszi. A cinikus pedig érzéketlen a komoly érvek, a tételek igazságtartalma iránt.

Ez a gúnyolódás a vallásellenes irodalmi háborúnak főfegyvere Voltaire óta. Ma is szorgalmasan használják az összes szabadgondolkodók, le egészen a Népszava tollforgatóiig. Műveletlen vagy félműveltemberre a gúny jobban is hat, mint minden tudományos cáfolati kísérlet. Mit fáradnának hát a vallásellenes propaganda apostolai gyötrelmes cáfolási kísérletekkel a kereszténységgel szemben, mikor a tömegeknél az olcsó szellemeskedés fegyverével sokkal hamarabb célt érnek. „Wer die Lacher hat, hat alle", mondja a német közmondás. Azonban a komoly és becsületes

megbizonyosodásnak épp ezért a gúny nemcsak nem lehet eszköze, hanem ellenkezőleg, legméltatlanabb s belsőleg legértéktelenebb ellenszere, akadályozója.

III.

A levélírónő pl. kesereg azon, hogy nem tud hinni Krisztusban, merthogy Krisztus csak egy „idegbeteg rajongó volt", egy „testileg-lelkileg meggyötört zsidó fiatalember". Csodálatos, hogy *a hitetlen milyen vakon tud hinni!* Hogyan tudja, honnan veszi az írónő, hogy Krisztus csakugyan „rajongó" volt, hogy „idegbeteg" volt és „testileg-lelkileg meggyötört" ember? A kínszenvedésben természetesen meggyötörték, meg is ölték, de hogy életében idegbeteg s testi-lelki roncs lett volna: ugyan honnan veszi ezt? Lám, az ilyesmit minden tárgyi bizonyíték nélkül, sőt *minden ellenkező tárgyi bizonyíték ellenére milyen könnyen elhiszi!* Ha nem tudná, megsúgjuk neki, hogy ezt a regényt az „idegbeteg", „rajongó" Krisztusról, a Voltaire—Baur—Strauss—Renan iskola találta ki; de bizonyítékul nem is hoztak fel e kitalálások mellett semmit!

Krisztus éppen az ellenkezője volt annak, amit rajongónak, idegbetegnek lehet nevezni. Olvassa csak az evangéliumot! Jézusnak minden szava, minden tette, egész viselkedése az abszolút nyugalom, a józanság, a biztosság és határozottság, az értelmi fölény és soha utól nem ért bölcseség ámulatbaejtő tükrözete. Nincs ott szó se testi se lelki gyötrődöttségről; nem is árul el ilyen elgyötröttséget az evangéliumi Krisztus-alakon semmi, de éppenséggel semmi. Mondja, tisztelt úrhölgy, miért mondja és hiszi ön mégis így? Mert így olvasta, mert így kolportálták és szuggerálták bele önbe az olvasmányai, a Krisztus-tagadó regényköltészet, amelyekkel szemben ön a legcsekélyebb mértékben sem volt kritikus, hanem elhitte nekik minden érv és bizonyítási kísérlet nélkül!

Ellenben azt a verőfényes, valósággal vakítóan szembeszökő tényt nem vette észre az evangéliumban,

hogy ez a Jézus a legcsodálatosabb bölcseség s a legbecsületesebb őszinteség együtt; aki tehát nem beszél esztelenségeket s nem ámítja a világot. Nem csal tehát és nem beszél félre akkor sem, amikor önmagáról isteni mivoltát hangoztató kijelentéseket tesz, amikor százszorosan igazolja istenember voltát. „Én és az Atya egy vagyunk", „Én vagyok a feltámadás és az élet", „Fülöp, aki engem lát, az Atyát is látja", „Te vagy-e az élő Istennek fia? Te mondád, én vagyok" stb.; az örök praeexistentia, a világbírói joghatóság, a mindentudás és mindenhatóság attributumai, amelyeket magának tulajdonít, a csodákra és halottámasztásokra való hivatkozás stb., stb.: mindez nem ejti legalábbis gondolkodóba? Mindez nincs oly komoly érv az ön szemében, mint a Renan-ok fantasztikus s bebizonyítatlan meséje az „idegbeteg fiatalemberről", a bájos zsidó rajongóról stb.? Nem veszi észre, hogy itt megint a cinizmus dolgozik, az érvekkel nem törődő, pusztán stilisztikai bravúrokkal hadakozó romantika? Amely belátván, hogy évszázadok tagadó, kibúvó hitetlenkedése hiába keresett komoly érveket Krisztus istensége ellen, megkísérlette Jézust egyszerűen elképzelésekkel, ráfogásokkal, regényírással elintézni? S amely *számít mások teológiai képzetlenségére* is, puszta benyomásokra reagáló dilettantizmusára, s félre akarja önt vezetni szólamokkal s elképzelésekkel ott, ahol ezeknek az elképzeléseknek minden realitás és minden tárgyi bizonyíték leghatározottabban ellene szól?

Csodálatos, a hitetlenség milyen hamar beéri a tagadás úgynevezett bizonyítékaival. Oly óriási kérdésekben, mint hogy van-e lélek, van-e Isten, ki volt Krisztus, megelégszik egy odavetett s tovább nem is igazolt megjegyzéssel, állítással. Valósággal megdöbbentő e téren az első helyen közölt levél. Nem hiszek Istenben, nem hiszek a lélekben. „Nincs." Ezzel a röpke szóval a kérdés el van intézve.

Szeretnénk valamit hallani arról is, *miért nem hisz, miért nincs?* Miért nem tartja meggyőzőknek az

apologetika érveinek egész tárházát? S eleve biztosíthatjuk a levélírót, hogyha csak némileg is kritikusan vizsgálja a tagadás úgynevezett érveit, nagyhamar meginog a tagadás iránti bizalma is. Lehet, hogy azért még nem lesz azonnal hivő, de tagadó sem lesz. Mert higgyék el a derék töprengők: lehet, hogy hinni nehéz, de *nem hinni, logikai alapon, megnyugtatóan, még sokkal nehezebb.* A hitetlenség mint tagadás a legmerészebb hit. A hitetlenség mint kétely, mint ingadozás, nem határozatlanság még előbb érthető. Azonban a kételyt is le lehet győzni, az ingadozást és határozatlanságot is meg lehet szüntetni. Csak utána kell járni, tanulmányozni a hit érveit. Lehetetlen, hogy akkor sokáig kételkedő maradjon az ember.[1]

Az egyik levélíró hivatkozik arra is, hogy annyi komoly, tudós, elfogulatlan ember hitetlen. Hát ezek csak látnák tévedésüket, ha a hit csakugyan tudományosan igazolható volna! Nem, tisztelt levélíró, a dolog nem ilyen egyszerű. Már azért sem, mert a hitetlen tudósokkal és gondolkozókkal szemben ott vannak igen nagy számmal a hivő tudósok és hivő gondolkodók is. Mégpedig éppen a legmagasabb, legértékesebb intellektusok között feltűnően vezetett mindig s vezet ma is a hivő elem.

Azonkívül, hogy éppen a mai világban sok a hitetlen a képzett emberek között, ezen nem lehet csodálkozni, mert ennek nagyon szembeszökő *külső* okai vannak; nem a vallással kapcsolatos okok. A szervezett hitetlenség már vagy másfél század óta mindent elkövetett, hogy a magasabb oktatást s irodalmat a vallás lerombolására használja fel s tervszerűen igyekezett kiszorítani a hivő tudósokat a felsőbb iskolákról és a tudományos intézmények vezetéséből. A közönség széles rétegeit pedig a keresztényellenes sajtó igyekezett a vallással szemben közömbössé, sőt ellenségessé, mindenesetre kételkedővé és sokszor cinikussá

1 Az Összegyűjtött Munkák I—III., IX—XI. kötete minden fontosabb hitvédelmi kérdésre kimerítő választ ad.

nevelni; sajnos, igen nagy eredménnyel. Aki a vallástalanság lélektani és történelmi okait közelebbről szemügyre veszi s megfontolja, mily hallatlan erőfeszítésekkel dolgozik a hitellenes irányzat a maga eszméinek terjesztésében, nem csodálhatja, ha olyan sokan vannak, akik a hitetlenségnek esnek áldozatul. Ez azonban semmiképpen sem jelent érvet a hit észszerűsége és tárgyi igazsága ellen.

Mindkét levélírót tehát s mindazokat, akik hasonló lelki helyzetben vannak, arra kérnők, tanulmányozzák a saját érdekükben nagy szeretettel s megértő, befogadó lélekkel a hit tudományos bizonyítékait, az apologetika érveit. Ez a tanulmányozás feltétlenül meg fogja hozni a kívánt eredményt: *az elméleti meggyőződést*. Ez ugyan még mindig nem lesz elég. Ezenkívül még a kellő jóakarat s elszántság is kell, hogy a megismert igazságot bátran s következetesen kövessük. Isten majd megadja a kegyelmet azoknak, akik azt becsületes erőfeszítéssel és őszinte tanulékonysággal keresik.

Olvassanak, elmélkedjenek, hatoljanak bele az apologetika ismeretébe, imádkozzanak s beszéljék meg nehézségeiket vagy kételyeiket valamely művelt, megértő s felvilágosítani tudó lelkipásztorral. Ez gyakran hamarabb vezet célhoz, mint a könyvek. S bízzanak Isten kegyelmében, a felülről jövő világosságban. „Nicht im Grübeln, nein! — im Beten wird die Offenbarung kommen." (Fr. W. Weber.)

A „lélektani kétely".

Római párbeszéd.

Kopognak. Vendégem érkezett: körszakállas, szemüveges úriember. Egy a sok közül, aki itt Rómában történeti, művészeti vagy hasonló tanulmányokat végez. Egy a sok közül, akit a nagy kérdések gyötrelme, a kételyek ösztökéje a paphoz, az apologétához és tanácsadóhoz vezet.

Szavai mögül tépelődésben töltött órák, révedezések és kínos elintézetlenségek aggodalma rezeg ki.

— Nem vagyok az, aki voltam, Páter. A hitem, remélem, megvan még, de megingott.

— Szabad kérdeznem, miben kételkedik?

— Semmiben... és mindenben! Ha a hittételeket veszem, ha a katolikus hitvédelemtan érveit nézem, alig találok rajtuk kivetnivalót. S a végeredmény mégis az, hogy — minden olyan kínosan bizonytalan előttem. Oly különös, hogy higgyek! Mikor körülöttem minden olyan más nyelvet beszél, mint a hit... Mi lehet ennek az oka?

— Azt hiszem, nem nehéz eltalálni. Ez a vallásellenes behatásoknak öntudatlanul belénk szüremkedő, bénító munkája. Mert mi is, akik hiszünk, öntudatlanul hatása alatt állunk a környező világ, a materializmus és gyakorlati ateizmus ezernyi behatásának. A mások gondolkodása és hangos beszéde, az Istent és a katolicizmust gyakorlatilag ignoráló kultúra észrevétlenül is befolyásolja a gondolkodásunkat, bármint védekezzünk ellene. Nem okok és érvek, hanem benyomások és érzetek szuggerálják belénk a kételyt. Ha aztán szembenézünk azzal, amit a hitünk ellen felhozni szoktak, egyszerre látjuk, hogy valóban nincs okunk szégyenkeznünk a hitünk miatt.

Itt fekszik előttem egy könyvismertetés. Egy génuai egyetemi professzor, Rensi, könyvet írt „Az ateizmus apológiája" címen. Tudja, mivel „bizonyítja" ez az Isten nem-létét?

Megfigyeltem látogatóm arcát. Kínos árny vonult végig rajta; szegény, mintha félt volna, hogy most majd valami hatalmas, agyafúrt érvet fog hallani az Isten léte ellen, amire majd megint nehéz lesz megtalálni a választ. Megnyugtattam.

— Nézze, az ő érvelése kettőből áll. Először abból, hogy leszamarazza, vagy húszszor „őrülteknek", „bolondoknak", „elmegyógyintézetbe valóknak" nevezi ellenfeleit, az Isten-hitet vallókat. Nem rossz ugyebár, hiszen kétségtelen, hogy a legnagyobb elmék

közt lámpással is alig akad kimondott ateista. Legalább is nagyon előkelő értelmi társaság az, amelyet ez az úr egyszerűen „bolondnak" címez. A másik főérve pedig — vigyázzon, ez már filozofikusan hangzik — a „lét" fogalmából indul ki. Lét: annyi mint látható, fogható, perceptibilis valóság. Amit fogni, mérni, látni nem lehet, az nem „lét", nem „valóság", tehát Isten nincs, Isten nem lehet valóság.

— Hallatlan! — nevetett fel vendégem, látnivalóan megkönnyebbülten. — Hiszen akkor a gondolat sem valóság!

— Úgy van. A matematika sem.

— Hacsak nem mondjuk, hogy a *hatásaikban* ezek is foghatók. De ezt az Istenről is elmondhatjuk.

— Kétségtelenül. Nézze, ha az ember közelről nézi az istentagadók boszorkánykonyháját, ha látja, milyen „érvekkel" dolgoznak, a hitetlenség a legelszomorítóbb eszmeszegénység képében mutatkozik be. Elannyira, hogy szinte vigyáznunk kell magunkra, nehogy túlságosan csak azért higgyünk, mert a hit ellenségei oly látnivalóan szánalmas alapon állnak. Mert hiszen igaz, az ő kétségbeesett kapkodásuk az ilyenfajta „érvek" után indirekte szintén a hit megerősítője, mert bajosan lehet igazság az, amit csak ilyen kiáltóan észellenes okokkal lehet megtámogatni. Viszont azonban *csak* ezen az alapon hinni, vagy *főleg* ezen az alapon, mégsem volna észszerű, mégsem volna méltó önmagunkhoz s még kevésbbé a hithez, amelyet vallunk.

— De nem hozhatnának-e fel erősebb érveket is az Isten hite ellen? — kérdezte látogatóm.

— Kétségtelenül. Nem mindenki éri be ezekkel a naivitásokkal, mint ez a génuai professzor. Elő lehetne hozakodni teodiceai, súlyos nehézségekkel, kriteriológiai kételyekkel. Csakhogy különös, ezekkel a legkevesebben hozakodnak elő. Pedig ezeknek a megoldása kétségkívül sokkal több elmeélt követel, mint az ilyen spinózai, semmitmondó fogalomhamisítások. S tudja, miért nem hozakodnak elő velük mégsem?

— Talán mert nem is ismerik ezeket.

— Körülbelül. Vagy talán helyesebben s teljesebben: mert ezeknek az ellenvetéseknek csak a megértése is olyan logikai képességet és iskolázottságot igényel, amellyel, ha megvan, azonnal megtalálják az ellenvetés megoldását is. Ilyen pl. a nagy, a súlyos, a mázsás probléma: hogyan egyesül Istenben a végtelen jóság és az igazságosság...

— Hogyan teremthet Isten olyan lényeket, amelyekről előre látja, hogy örökre el fognak kárhozni, ugyebár?

— Például éppen ez. Nemde: aki idáig eljut, aki az idevágó fogalmakat pontosan elemezni tudja, az már érzi a megoldást is, legalább az általánost, a bennfoglaltat, a fogalomtani megoldást. Úgy a Végtelen Lény fogalmában ennek a két, látszólag ellentétes végtelennek: a végtelen jóságnak és végtelen igazságosságnak is ki kell egyenlítődnie. Hogy hogyan? Az meg már épp azért meghaladja a mi elgondolóképességünket, mert oly messze van tőlünk, mint a végtelenség maga. Aki ezeken a problémákon komolyan elmereng, nagyon alázatos lesz, mert nagyon érzi az emberi fogalmak határos és gyenge voltát, de éppen emiatt óvakodni fog ettől az elhamarkodott s kissé gyermekes következtetéstől: nem értem, tehát nem igaz.

— Pedig éppen ez az, ami korunk gondolkozását jellemzi: a racionalizmus — mondotta vendégem. — Az ember szeretné az evangéliumi csoda-elbeszéléseket is úgy magyarázni, hogy azok az emberi gondolkodás szempontjából is tökéletesen érthetők legyenek.

— Igen, ez volt a tübingai iskola törekvése. Jellemző azonban, hogy ennek az iskolának van ma legkevesebb párthíve, ha egyáltalán van még, aki követi. Az evangéliumi eseményeket merőben természetemberi módon magyarázni: hogyan lehet az? Az evangéliumokból a természetfölöttiséget kisemmizni nem lehet. Akkor már sokkal egyszerűbb, ha inkább mindjárt az egész evangéliumot félrelökjük. Mit kereskedünk vele? Ha a lényeg nem kell, minek tartsuk meg

a szavakat, a külsőt, a formát? Igazán nehéz megérteni, miért ragaszkodunk ezekhez a következetlenségekhez. Minek ragaszkodnak az evangéliumhoz, mit magyarázgatnak rajta, ha egyszer a lényegével végeztek? Mondják ki inkább, hogy az egész nem egyéb, mint hamisítás. Bár természetesen még ebben az esetben is a legszebb költészet s a legtisztább erkölcstan nyilatkoznék meg az evangéliumban. Előállna az a különös helyzet, hogy a legszebb és legnemesebb eszmék óriási hazugságokon alapulnának.

— Talán éppen ezért nem akarják az egészet hamisításnak jelenteni ki.

— Jó, tehát fogadják el igaznak. Ez az egyetlen következetes eljárás. De elcsavarni a dolgok értelmét, az evangélium fölséges eszméiről beszélni s ezeknek az eszméknek az alapját, a természetfelettiséget az evangéliumból kimosolyogni nem lehet.

— Természetfelettiség! — sóhajtott vendégem. — Oly nehéz beleélnünk magunkat, mikor körülöttünk minden a természetet kiáltja s minden idegszálunkkal a természetes dolgokhoz vagyunk láncolva!

— Úgy van. Itt a nehézség. De ez csak lélektani nehézség, nem logikai. A logika pedig végeredményben szintén a lélektan követelménye. A természet maga indít bennünket a végső okok kutatására, az érzéki valóságokon túlhaladó, azokat voltakép fenntartó s megértető, metafizikai valóságok elfogadására.

— Engedje meg, Páter, hogy visszatérjek arra a problémára, amelyet az előbb szíves volt érinteni: a *Gondviselés problémájára.* Ha ebbe belemélyedek, szédül a fejem s egészen belezavarodom. A katolikus hit szerint Isten mindenkit üdvözülésre teremtett. Nem: egyiket üdvözülésre, másikat elkárhozásra, ahogy Kálvin tanította. Megjegyzem: a legborzasztóbb, legfelháborítóbb tan, amit ember kigondolhatott. De akkor nem értem: hogyan engedhette meg Isten, hogy ily szörnyűséges tannak a kitalálója millió és millió embert megtévesztheteett? Hogy ma is vannak s Ön tudja, hogy nagy számmal, akik erre a tanra

esküsznek. És nemcsak erre. Ott van a mohamedanizmus, a Korán. Kétszázmilliónál több ember esküszik rája. Ott van a buddhizmus. Egész óriási ázsiai birodalmak esküsznek reá. Benne születnek, benne élnek, benne halnak meg. Óriási filozófiai irodalmuk van, sok babona s logikátlanság mellett hatalmas mélységekkel, tele megrázó, költői erővel. Évezredeken át bűvkörében tart százmilliókat. Kétségtelenül sokan jóhiszeműleg ragaszkodnak hozzá; nem tudnak, nem ismernek jobbat. Borzasztó dolog arra gondolni, hogy ezeket a százmilliókat Isten évezredeken át a legszörnyűbb tévedésekben hagyja botorkálni s a végén, a haláluk után — vajjon akkor mi lesz velük? Elkárhoznak? Örökké, örökké? Tűz, eleven, maró, kétségbeejtő tűz fogja égetni őket... akik nem is tehettek róla, hogy nem ismerték meg az igaz Istent, hogy az európai keresztények oly keveset törődtek velük s oly kevés hithirdetőt küldtek ki közéjük! Ez mind vagy nem lehet igaz, vagy — vagy mi vagyunk gonoszak, kegyetlenek, kárhozatot érdemlők, hogy nem megyünk ki mind, ahányan vagyunk, Indiába, Kínába, Óceániába, megmenteni ezeket a szerencsétleneket! Páter, beleőrülök a gondolatba, hogy az Úristen érző, eleven embereket csak azért teremtett volna, millió és százmillió számra, évszázadokon, évezredeken át, hogy örökre égjenek, szenvedjenek — maguk se tudva, miért!

— Kínzó kérdés, barátom — feleltem —, de ne feledjen el egyet. Ön az előbb a kálvinizmus predesztinációs-tanát a legszörnyűbb, legelfogadhatatlanabb tannak minősítette. De ahogy ön most beszélt, nem volt az szakasztott mása a predesztinációs-tannak? Ha ön kétségbeejtőnek, kegyetlennek, elfogadhatatlannak érzi, hogy az Isten csak azért teremtsen százmilliókat, hogy elkárhoztassa őket: nem kell-e Istenről is eleve feltennie, hogy ő is legalább époly kegyetlennek, igazságtalannak, lehetetlennek tartja ezt a predesztinációt? Nem, erről szó sem lehet. Hogy ki és hány ember kárhozik el, csak Isten tudja, de egyet mi is

tudunk: hogy a saját legszemélyesebb s legegyénibb hozzájárulása, vétkessége nélkül Isten senkit a világon nem kárhoztat el. Nem teheti s nem akarja tenni.

— De hogyan lehet ez? Hiszen „hit nélkül lehetetlen üdvözülni".

— Igaz. De bűn nélkül lehetetlen elkárhozni is.

— Hogyan egyeztessem meg ezt a kettőt?

— Ez nem a mi dolgunk, az Isten dolga. Elég, ha tudjuk, hogy mind a kettő igaz. A hittudomány megkísérel feleletet adni a módra nézve is, ahogy ez a két igazság megegyeztethető. Billot kardinális, a világhírű dogmatikus, egyenesen odáig megy, hogy azt vallja, a legtöbb jóhiszeműleg tévedő pogány (vagy pogánykeresztény) egyszerűen a kereszteletlenül elhalt gyermekekkel helyezendő egy sorba: mert sohasem jutott el a hit kérdésében a férfikorba, a teljes érettség korába... Mindegy, nem a *mód* megmagyarázása a fontos; Istennek oka lehetett rá, mikor a mód tekintetében bennünket sötétségben hagyott. A fő a *tény* szemmeltartása, hogy bűn nélkül, egyéni, önkéntes, szabadelhatározású vétkesség és visszautasítás nélkül Isten senkit nem taszíthat el magától: sem a kínait, sem a japánt, sem a mohamedánt.

— Akkor hát fölösleges a hithirdetői munka. Felesleges az a tömérdek áldozat, amellyel misszionáriusaink az evangélium terjesztésén fáradoznak. Fölösleges az a rengeteg vértanuság, a kínoztatás, a mártírium...

— Ez a következtetés megint túllő a célon. Mert először is bizonyos, hogy az igaz hit valóságos birtokában, a szentségek s a katolikus lelkipásztorkodás áldásos hatása alatt általában ezerszer könnyebb elkerülni az egyéni vétkezés és így az elkárhozás veszedelmeit. Másodszor: még a Billot-féle felfogás alapján is, még ha csupa felnőtt vagy felneveletlen „kisded" megmentéséről volna is szó, ha nem a pokol és nempokol, hanem csak a nem-pokol és mennyország közt való választásról volna szó, akkor is minden fáradságot és martíriumot megérne a cél, hogy minél több

lelket vezessünk — ne csak az elkárhozás veszélyétől el, hanem a természetfölötti megismerés és szeretet birtokába s ezzel az Istennek színről-színre való látására.

Mikor esik beszámítás alá a vallási kétely?

Egy egyetemi hallgató rokonom, aki azelőtt nagyon vallásos volt, egy idő óta arról panaszkodik nekem, hogy nem tud hinni. Minden oly homályosnak tűnik fel neki a hitéletben s ha nincs is éppen pozitív, meghatározható alapja kételkedésének, az egész hitrendszert általában olyan elfogadhatatlannak, elhihetetlennek találja. Abban is hagyott hamarosan minden vallásgyakorlatot; „imádkozni nem tud" többé. Mindig attól fél, hogy úgysincs, aki imáját hallaná. Midőn pedig arra figyelmeztettem, hogy hit nélkül nincs keresztény élet s hogy a hitetlenség Krisztus Urunk szerint a legnagyobb bűnök egyike, így felelt: a hit csak akkor lehet Istennel szemben kötelesség, ha már előzőleg *tudom,* hogy van Isten és hogy az Isten szólt az emberhez; amíg azonban ezt magát sem tudom és hiszem, addig arra sem lehetek köteles, hogy elhigyjem, amiről nem tudom, Isten kinyilatkoztatta-e? Más szóval: én nem a *megismert* isteni kinyilatkoztatást utasítom vissza; — ez, megengedem, hitetlenség és istensértés volna —, de egyelőre egyáltalán azt sem tudom, vajjon Isten szól-e hozzám a keresztény Egyház hirdette kinyilatkoztatásban?

A kérdés elég mély, hálásan venném, ha b. lapjukban alaposabban megvilágíttatnék — írja nekünk.

Teljesen igaz: a kérdés nem a legkönnyebbek közül való s annál is inkább érdemes alaposabban foglalkozni vele, mert úgy látszik, elég gyakorlati az eset és a kérdés sokakat gyötör.

Tökéletesen igaz az is, hogy a hit *tulajdonkép* és formálisan csak akkor válik lelkiismeretben kötelezővé, ha már előzőleg *tudom* s meggyőződtem róla, hogy Isten csakugyan szólt és csakugyan parancsolja, hogy ezt vagy azt a tant mint az ő kinyilatkoztatását

higyjük. Ha e nélkül hiszünk el valamely igazságot, akkor voltakép nem Istennek hiszünk, hanem önmagunknak vagy embertársainknak, jámbor hajlamainknak és tradícióknak. S ha elképzelhető volna olyan eset, amikor valakiben csakugyan minden *egyéni hibája nélkül* hiányzik az isteni kinyilatkoztatás tényének biztos ismerete, az ilyen esetben az illető semmiképp sem követne el hitetlenségével vétket, istensértést.

Kérdés azonban, vajjon az ilyen eset csakugyan lehetséges-e, s hogy nem vagyunk-e mindannyiszor magunk is hibásak azon abnormis állapot előidézésében vagy fenntartásában, amellyel a voltaképpeni hit, persze, hogy össze nem fér, t. i. hogy a hit előzményeit képező meggyőződéseket meg nem szereztük.

S itt bizony a puszta logikai gondolkodás arról győz meg, hogy a hitnek ez az önhibánkból történt megakadályozása, a hit előzményeit alkotó ismeretek és meggyőződések megszerzésének elmulasztása, vagy ha egyszer már megvoltak, azoknak elvesztése igenis egyéni hibánk eredménye is lehet s ilyenkor nem menthető fel a beszámíttatás alól. Ezért mondja különben a Bölcseség könyve is épúgy, mint Szent Pál, tehát az ó- és újszövetségi Szentírás, hogy a hitetlen „inexcusabilis", „menthetetlen" (Bölcs 13, 8. 9; Róm. 1, 20 s k.). S ugyanezért mondja a hitkötelesség tanát rendszerbe foglaló vatikáni zsinat nagyfontosságú dogmatikai határozmányai közt a következőket:

Minthogy „hit nélkül lehetetlen Isten előtt kedvesnek lenni" s az Isten gyermekeinek társaságába jutni, azért soha senkisem nyer a hit nélkül megigazulást és senkisem fogja elnyerni az örök életet, aki a „hitben mindvégig ki nem tartott" ... A jóságos Isten serkenti és segíti kegyelmével egyrészt a tévelygőket, hogy „az igazság ismeretére eljussanak", másrészt azokat is, akiket a sötétségből az ő csodálatos világosságába elvezetett, hogy ebben a világosságban meg is maradjanak s nem hagy el senkit, mint csak azt, aki őt elhagyja (non deserens, nisi deseratur). S azért éppen nem egyenlő a helyzetük azoknak, akik

a hit mennyei adománya folytán a katolikus igazsághoz már egyszer ragaszkodtak, s azoknak, akik emberi vélekedéseket követvén hamis valláshoz tartoznak. Azoknak ugyanis, „akik a hitet az Egyház tanítása szerint elfogadták, soha semmiféle jogos okuk nem lehet, hogy ezt a hitet megváltoztassák vagy kétségbevonják." (Denzinger, Enchiridion symbolorum et definitionum 1793. 1794.)

A vatikáni zsinat s az említett szentírási helyek tehát legalább is általánosságban véve nemcsak azt a hitetlenséget róják meg s tekintik bűnnek, amely mintegy tudva és akarva szembehelyezkedik a kinyilatkoztató Istennel s így Őt bennfoglaltan hazugnak, szavahihetetlennek minősíti. Aki olyat állít, amit nem kell szükségkép elhinni; hanem *általában minden hitetlenséget menthetetlennek tekint,* s névleg lehetetlennek jelenti ki, hogy aki egyszer teljes öntudattal a katolikus hit igazságáig eljutott, attól bűn nélkül újra elpártolhasson. Miként érthető ez? Miként lehet a vallási kétely beszámítható abban az emberben is, aki közvetlenül csak azért nem hisz, mert nincs meggyőződve a kinyilatkoztatás tényéről?

Nézetünk szerint kétféle módon is. A hit el nem érésében vagy elvesztésében a voltaképpeni formális hitmegtagadáson a megismert isteni igazság tudatos visszautasításán kívül még kétfélekép lehetünk bűnösök. Először azáltal, hogy a hit gyakorlásában s a hit szerint való élésben nagyobb hanyagságokat követünk el, úgyhogy ezáltal érdemetlenek leszünk arra a kegyelemre, amely nélkül a hit mint természetfeletti aktus és állapot lehetetlen. Aki pl. huzamosabb időn át nem imádkozik, főleg kételyek és kisértések idején, aki általában elhanyagolja vallási kötelességeit, annak lelkéből büntetésképpen is ki fog veszni a hit, illetőleg a hitnek alapját képező s a hitre elvezető észokok és érvek világos felismerése.

De másodszor önhibánkból elveszthetjük a hitet, illetőleg önhibánkból nem jutunk el a hit alapját képező meggyőződésekhez azáltal is, hogy ezeket az

alapvető ismereteket egyáltalán nem kutatjuk vagy nem eléggé tanulmányozzuk műveltségi állapotunkhoz, kételyeinkhez, hitbeli kísértéseinkhez képest. S alig szenved kétséget, hogy a hitetlenségnek legtöbb esetben ez az utóbbi az oka. Nem keressük a kinyilatkoztatást, nem érdeklődünk aziránt, szólt-e hozzánk az Úr, vannak-e az Isten szólásának biztos ismertetőjelei stb. s így aztán a hit virága épúgy nem sarjadhat ki a lelkünkből, mint ahogy a mag nem kel ki a száraz földből, melyet elfelejtettünk vagy elhanyagoltunk megöntözni.

Az a rengeteg sok, egyébként jóravaló és szeretetreméltó ember, aki ma körülöttünk hit nélkül él, túlnyomórészt mindenesetre ebbe a kategóriába tartozik. Azért nem hisz, mert nem keresi a hitet. Nem is kutatja ebbeli kötelességeit. Nem tanulmányozza azt a kérdést, hogy vajjon nem kellene-e neki is hinnie s nem volna-e nagy oka arra, hogy higyjen. Nem is törődik vele s vígan éli életét hit nélkül. Néha egyébként tiszteletreméltó erkölcsi színvonalon, néha messze azon alul is.

Mármost az a kérdés, az ilyennek állapota bűnmentes-e, az ilyen hitetlensége beszámíthatatlan-e? E kérdésre, sajnos, általánosságban nemmel kell felelnünk. Lehetetlen ugyanis elképzelni olyan esetet, hogy valaki normális viszonyok között átéljen egy egész életet anélkül, hogy csak egyszer is eszébe ne jutna a komoly lehetőség, hogy a keresztény kinyilatkoztatástannak csakugyan komoly alapjai vannak. A kereszténység mégis csak sokkal nagyobb és nagyszerűbb tényező, hogysem mellette tudatos hanyagság nélkül teljesen közömbösen lehetne elmenni. Ama spontán, természetes istenhit mellett pedig, amely minden normális fejlődésű emberben okvetlenül kialakul s amelyet legföllebb csak mesterséges ellenirányú rá hatásokkal lehet elnyomni, okvetlenül fel is ébred ilyenkor minden emberben a *kötelesség érzete* vagy legalább komoly sejtése, hogy ily nagyfontosságú kérdésnek végére járjon.

Minden törvénynek sajátos tulajdonsága az, hogy nemcsak a bennefoglaltak betartására kötelez, hanem magának a törvénynek ismeretére is. Érdeklődnünk kell a bennünket esetleg kötelező törvények s feladatok iránt. A nemérdeklődés máris bűnös mulasztás. Mindenkiben benneél tehát legalább homályosan a tudat, hogy nemcsak akkor kell Isten szavát elhinnünk, ha mennydörgés és halottfeltámasztás között egyenesen nekünk szól, hanem érdeklődnünk kell esetleges kinyilatkoztatásai iránt már akkor is, ha csak némi komoly hallomásunk, vagy alapos sejtelmünk révén feltehetjük, hogy Ő csakugyan szólt valahol és valamikor az emberiséghez s következésképp elvárja, hogy kinyilatkoztatásai felől közelebbi ismereteket, bizonyosságot szerezzünk, s ha azok valódiságáról meggyőződtünk, azokat élő hittel mint csalhatatlan isteni igazságokat el is fogadjuk.

Ha ezt elmulasztjuk, azaz ha akkor, amikor a kinyilatkoztatás lehetőségére és valószínűségére figyelmessé lettünk, a további kutatást magunktól akár kényelemszeretetből, akár más okból elhárítjuk, ezzel máris vétkes mulasztást követünk el. Vétkes mulasztást, amelyben ott lappang az Isten megvetése, lebecsülése, kinyilatkoztatásainak látatlanban való visszautasítása. Ez pedig, ha nem is oly fokban, de mégis lényegében ugyanaz a bűn, ugyanaz a formális hitetlenség, mint az, amikor valaki a megismert igazságot pozitíve és közvetlenül visszautasítja, azaz ha Isten szavahihetőségén kételkedik. Ez is, az is a köteles tisztelet és hit megtagadása az emberhez szóló Istennel szemben.

De vajjon súlyos bűnnek tekintendő-e ez a látszólag oly jóhiszemű nemtörődömség? Félni kell-e azok örök sorsát illetőleg, akik ilyen jókedvű közönnyel térnek ki a hit és hitetlenség problémája elől?

Tárgyilag véve a feleletet a mondottakban bennfoglaltatik. Hogy alanyi szempontból az egyes ember mulasztásai e téren mikor érik el a súlyos beszámíthatóság és súlyos bűn határát, azt csak a szíveket és

veséket látó Bíró fogja eldönthetni. De aligha csalódunk, ha feltesszük, hogy e tekintetben a számadás igen sok emberre nézve ugyancsak nem lesz könnyű. Éppen azért, mert a kinyilatkoztatás az emberek nagy részét nem éri el a maga teljes fényében s másrészt a kinyilatkoztatás forrásai szerint Krisztus mégis mindig úgy szerepel, mint az a sarkpont, amelyen lényeg szerint eldől az egyes ember üdve vagy kárhozata, helyes az a következtetés, hogy mindenkinek elsősorban az az állásfoglalása fog dönteni egész kegyelmi élete s így örök sorsa felett is, amelyet a Krisztus iránti hit s a hit után való érdeklődés tekintetében elfoglalt.

S bármennyire enyhítse is az egyes ember felelősségét a hitellenes támadások s a rossz példák sokasága, valamint az a közszellem, amely a hitet mint babonát, mint valami komoly figyelemre nem is méltó előítéletet kezeli, viszont kétségtelen, hogy Istenre nézve aligha lehet emberi viselkedés sértőbb és méltánytalanabb, mint az a fensőséges megvetés és könnyelmű napirendretérés, amellyel a kicsiny teremtmények ezrei a nagy Isten nagy kinyilatkoztatásait semmibe sem veszik, még csak figyelemre s komoly érdeklődésre sem méltatják. Ez az a nagy társadalmi aposztazia, az a tömeges Isten-elhagyás, amely mindenesetre a társadalomnak vétke, de mivel a társadalom emberekből áll, vétke az egyes embereknek is, bárha egyénenként bizonnyal különböző fokban.

De fel lehet-e tenni, hogy Isten ily alapvető hibában találja végzetesen bűnösöknek azokat az ezreket, akik egyébként minta-becsületes emberek, kitűnő családapák, vagy szolíd életű nők, s embertársaikkal szemben és társadalmi érintkezéseikben kifogástalanul kötelességtudók? Hát bizony az embertársakkal s önmagunkkal szemben való kötelességek teljesítéséből, sajnos, még éppen nem lehet következtetést vonni arra nézve, hogy az illetők Istennel szemben is becsületesek és kötelességtudók voltak-e? Mert hiszen tudvalevő, hogy a modern istentagadó morált éppen az az emberistenítés jellemzi s avatja

bűnössé, amely aranymérlegre teszi az emberrel szemben tartozó kötelességeket s viszont sutba veti Isten jogait és igényeit. Ha a lakájjal szemben udvarias vagyok s ugyanakkor fitymálom a palota urát, akkor a lakáj iránti udvariasságom cseppet sem enyhít, sőt még inkább kiélezi az úrral szemben tanusított megvető, mellőző viselkedésemet.

Ezzel a főkérdésre voltakép megfeleltünk.

A Vatikánum idézett dogmatikai döntésében van azonban még egy részlet, amely megvilágításra szorul. Miért mondja a zsinat, hogy a katolikusnak sohasem lehet jogos oka arra, hogy a már egyszer megismert vallási igazságtól újra elforduljon? S hogy e tekintetben szigorúbb a helyzete, mint annak, aki a vallási megvilágosodás teljességéig még nem ért el? A felelet egyszerű. Aki egyszer már eljutott az igazság teljes ismeretéig, az öntudatos hitig, annak bármennyi kételye támad is utólag s bármennyi támadás és ellenvetés éri is hitét, mindig módjában fog állni felújítani s tökéletesíteni magában azokat az ismereteket, amelyeknek alapján már egyszer hitt s amelyek mellett hitének észszerűségét és kötelező voltát minden ellenvetéssel szemben is beláthatja. A hittől való elfordulása tehát minden esetben a kötelező vizsgálódásnak bűnös elmulasztásán alapszik.

Aki azonban mégcsak útban van az igazság felé, azt a hit természeti kötelezettsége Istennel szemben arra még közvetlenül nem kötelezi, hogy ezt vagy azt a hitigazságot elhiggye, hanem közvetlenül csak arra, hogy kutasson és megbizonyosodjék. Amiből éppen nem következik, hogy a katolikus igazság birtokában levő ember helyzete és kötelessége nehezebb és hátrányosabb volna, mint a másé; mindkettő, ha közvetlenül nem is ugyan*arra*, de ugyan*úgy* van kötelezve. A katolikusoknak helyzete viszont, ha közvetlen kötelessége több is, alanyilag mégis sokkal könnyebb és előnyösebb a hitközösség terén, mert hisz ő már nem tapogatózik, nem jár egyedül, őt az Egyház élő tanítói működése, kegyszerei és jóra ser-

kentő eszközei, sokszerű lelkipásztori ráhatása s ezer más eszköz mindennél hatásosabban támogatják hitének megőrzésében, ami az igazságot még csak keresőknél csak igen kis mértékben jöhet számításba.

Nagyon rosszul tesz tehát a kérdezőnek t. rokona, ha az első jött-ment kételkedésére azonnal mintegy felmentettnek érzi magát a hit egész kötelezettsége alól és siet abbanhagyni a vallási gyakorlatokat. A fentebbiek szerint egészen más volna a teendője. *Tessék fokozott buzgalommal tanulni, kutatni* a hit igazságait s a kinyilatkoztatás ténye mellett tanuskodó *bizonyítékokat;* tessék öntudatossá tenni magában azt a hitet, amely bizonyosan csak azért ingott meg benne, mert nem volt elég mély, tudatos és észokokon, meggyőződéseken nyugvó. Manapság nagyon kevés ember dicsekedhetik még a műveltek körében is, megfelelő hitbeli ismeretekkel, kellő tudásban gyökerező, öntudatos hittel s olvasmányaiban és társalgásaiban is rendszerint beéri a *hitellenes* nézetek és ellenvetések meghallgatásával, ahelyett, hogy a megfelelő cáfolatok és ellenérvek iránt is legalább ugyanannyi érdeklődést tanusítana. A vallásellenes könyveket, lapokat mindennap olvassa, a hitvédelmi munkák és lapok iránt azonban nem érdeklődik. „Catholica non leguntur." S akkor aztán csodálkozik, hogy meginog hitében; holott ennek a megingásnak egyedül a tudatlanság az oka, de sajnos, nem a legyőzhetetlen, vétekmentes tudatlanság (ignorantia invincibilis), hanem a mulasztáson alapuló, vétkes tudatlanság (ignorantia vincibilis). Ily körülmények között aztán nevetséges is tárgyilagos eligazodást remélni, de époly nevetséges azt hinni, hogy az ily fogyatékos alapon szerzett hitetlenség felvilágosodás és felszabadulás, nem pedig a sötétséghez, tudatlansághoz és hétköznapi kicsinyességhez való puszta gyermekes ragaszkodás.

Természetes azonban, hogy a hit nemcsak észtény, hanem kegyelmi ajándék is lévén, eléréséhez és megőrzéséhez nem elég pusztán a tanakodás, tanul-

mány és gondolkodás, hanem oda alázatos *könyörgés* is kell az igazság megvilágító Lelkéhez. Ahogy a Dreizehnlinden költője oly szépen és igazán mondja:

Die Erkenntnis ist das Erbe
Nicht der Weisen, nein, der *Frommen;*
Nicht im Grübeln, nein, im *Beten*
Dird die Offenbarung kommen.

Ez az imádságos hangulat a lelket magában véve is méltókép előkészíti az igazság hűséges és készséges befogadására s eltolja ennek útjából a gőg, a szenvedélyek és a jóra való restség akadályait. Azonkívül megszerzi Istennek azt a segítő kegyelmét, amelyre a hitnél, mint a természetfeletti élet alapvető feltételénél az emberi elmének a tárgyi okok mellett és minden logikán kívül is még múlhatatlanul szüksége van.

Valami a hitbizonyosságról.

A „dolce Napoli"-nak s a szegény Franz históriájának[1] szokatlanul erős visszhangja volt; még ma is fordulnak hozzám oly kérdésekkel, melyek az ott közöltekkel vannak kapcsolatban. Főleg a *hitbizonyosság* oka-foka az, amely, úgylátszik, élénken érzett lelki problémája sok hivő és hinni-akaró léleknek.

— Néha úgy érzem én is — írja valaki —, hogy *nem tudok hinni.* Olvasom az apologetikai könyveket, olvasom az evangéliumokat, hallgatom a szentbeszédeket. Egy ideig minden szép, minden világos. Aztán jön egy perc, egy belső fordulat, beborul minden s anélkül, hogy okom volna kételkedésre, egyszercsak azt mondom magamnak: *ki tudja?* S ez a kételkedő szó rombadönti mindazt, amit előző percben még szilárd épületnek hittem.

— Vétkezem-e, ha ily alkalmakkor akaratlanul ingadozom? Köteles vagyok-e *a hitet vallani akkor is,*

[1] Lásd előbb a 13—20. lapokon és *Utak és élmények I.* (Összegyűjtött Munkái XIV.) kötet 189—207. lapjain.

amikor nem látok tisztán? A készség, hogy Isten szavát elfogadjam, ilyenkor sem hiányzik bennem; de hogy *szólt*-e Isten, kijelentette-e ezt vagy azt, egyáltalán: van-e? ezek azok a kérdések, melyekben ilyenkor rám szokott szakadni a kínos éjszaka. Nincs mód rá, hogy az ember ettől szabaduljon? Hogy a hit dolgaiban oly világosan lásson, mint aki verőfényben jár?...

...Szegény felebarátom, a te kérdésed ma soksok emberé; vergődésedben korunknak egész hitszegény, ideálgyönge lelkülete benne van. Annyira csak a szemmel látható, ujjal tapintható dolgokat tartjuk valónak, hogy a lelkünk felfogóképessége szinte bezárul, eltompul más valóságok iránt.

Megfigyelték már sokszor, hogy a mezei ember sokkal vallásosabb, mint a nagyvárosi. A városinak a szeme eltompult; ez csak villanyost lát, meg gyárat, gépet és újságot, kirakatot és liftet, házat és utcakövezetet. Az égből csak kicsiny darabkát. Beszűkül a gondolatköre: csak az emberi alkotásokban hisz már jóformán. A tőzsde, meg a napipolitika, ez neki minden; meg az asztal, meg az ágy. Más nincs. A szabad természet fia többet lát az Isten műveiből. Az égbolt tágassága nem engedi rövidlátóvá szűkülni a szemét. Ezért hisz könnyebben emberfeletti dolgokban.

...Szegény felebarátom, te nem tehetsz róla, hogy egy aránylag hithideg korban-környezetben születtél. Nem bűnöd, inkább szerencsétlenséged, hogy egy lelkiekben proletár világ dohos szegénysége a te lelkedre is ráül, akaratod ellenére ránehezedik. Nem annyira *bűnről* van nálad szó, mint *inkább betegségről,* gondolati betegségről, amely korunknak sajátja s időnkint a legjobbakat is próbára teszi: az anyagfeletti valóságok iránt való érzéketlenség betegségéről. Épp ezért veled nem vitatkozni kell, sok esetben még csak nem is meggyőzni téged, mert te meg vagy győzve, hanem inkább *gyógyítani.*

Ajánlom neked, hogy ha rád jön a sötétség órája, a hit elhomályosulásáé: gondolj arra, hogy maga

a fizikai lét is mennyire tele van rejtéllyel és csodával! Hogyan csodálkozhatunk akkor azon, hogy ahol a fizikai világ végződik, ott feltárul a csodák és rejtélyek birodalma!

Nem azon kell csodálkozni, hogy Isten van és túlvilág van és természetfölöttiség van, hisz ez még mind érthető. Sokkal csodálatosabb, különösebb, megfoghatatlanabb, hogy *mi* vagyunk — ezek az ingatag harmatcseppek a lét fűszálain, mi, akik semmik vagyunk s akiknek léte nem fogalmi szükségesség. Ha a magad létét el tudod hinni, mennyivel inkább elhiheted az Istent és az ő birodalmát!

Nem rejtély és csoda ez a lét maga? Ne félj, nem tartok neked természetbölcseleti előadást. Nem sorolom fel a természet hármas birodalmának csodáit. Megmaradok — nálad magadnál. Mondd így: nálam magamnál. Mi vagyok én? Miért *vagyok* én? *Vagyok* én? Mi az, hogy vagyok? Hogyan lehetek én, aki 50—70—100 év előtt nem voltam, semmisem voltam? Hogyan kerültem én ide, ebbe a világba, a Véga és az Arcturus alá, a Föld két sarka közé? Mit keresek én itt? — Mennél tovább gondolkozol a saját léteden, a miért? honnan? miképpen? csodáin sajátmagadat illetőleg, annál érthetetlenebbnek, különösnek fogod találni.

És az egész történés körülem? Mi az? Miért van ember a Föld hátán? Mióta van? Honnan került elő? S mi a legnagyobb kérdés: miért van? És miért ez a két óriási gyújtóerő benne: a szeretet és a gyűlölet? Ki magyarázza meg nekem ezt a két csodát? Az embert, aki szeretetből összetöri, agyonkínozza magát, sőt szeretetből, szerelemből öl, mint ez a trasteverei fiú, aki egy kislányt szeretett s azért lelőtte; épp tegnap fogták el és vitték be a Regina-coeli börtönbe (ez is érdekes börtönelnevezés, ugyebár) — és ki magyarázza meg nekem az embert, aki gyűlöletből öl és négy évig emberhúsba ereszti bele kardja hegyét és lövőszerszámainak szilánkját, míg tízmillió ember bele nem hal és százmillió gyászba nem borul! Mily őrült csoda néha az ember!

Meddig fog az ember szeretni és gyűlölni? És meddig fogok szeretni én és szenvedni a gyűlölet alatt?

„Nincs élet a halál után." Úgy-e könnyű mondani! De könnyű-e el is hinni? Akkor aztán az életnek igazán nincs többé értelme. Meg kellene őrülni, ha valamely abszolút tekintély, Krisztus vagy az Egyház azt tanítaná, annak elhívésére kényszerítene, hogy a halállal mindennek vége. Nemcsak irtózatosan kiábrándító, elszomorító volna, hanem ami fő: képtelenség volna, megingatná a logikába, a célba, a jelen élet valamirevalóságába vetett hitünket. Talán nem is igaz, hogy élünk — ez még elfogadhatóbb és logikusabb kétség, mint az, hogy: talán nincs a halál után semmi.

És a történelem? Felebarátom, ez aztán a csodák sűrített gomolyagja! Minden ember egy világ, a tragédiák, komédiák, problémák egy-egy mélységes örvénye.

És mennyi ilyen világ hullámzott már itt végig ezen a sorsdús földtekén! A kortól kezdve, amikor szumírok uralkodtak a földön és mint valami új néptörzs lépett fel köztük az első hódító sémi, majd az első árja. Amikor Egyiptomban a dinasztiák hosszú sora váltogatta egymást s az Eufrátesz táján egymást taposták a világbírásra törő hódítók. Amikor a távol-Kelet Nagy Sándorja, Si-huang-it az irtóztató terjedelmű kínai birodalmat kőfallal vette körül hun-mongol betörők ellen s Nyugaton meg a világ impériumáért vívott évszázados élet-halálharcot az árja Róma s a szemita Karthágó. S amikor hullott évszázad évszázad után s minden század tele nemzedékekkel, születésekkel és halálokkal s közbe, minden egyes ember élete tele könnyel s kacajjal, áhításokkal s betörésekkel, búval s reméléssel... egészen a mai napig.

Micsoda irtózatos őshatalom az élet, hogy a folytonos halál ellenére egy új kezdeteket termel, sírok közt születő életeket, százmilliónyi számban — cél nélkül, ha nincs Isten. Ha ebbe a gondolatba felerész

annyi elmeéllel belemélyedek, mint amennyi a legkönnyebb istenérv vagy evangéliumi bizonyság felfogásához szükséges: bele kell borzadnom a lét problémájának rettentő, megoldhatatlan, kegyetlen kuszaságába, ha Isten nélkül kellene magyarázatát keresnem. Más szóval: ha valakinek a hit nem elég világos, hát a hit ellentéte milliószor homályosabb, érthetetlenebb, kínzóbban talányszerű. Nincs más hátra, bele kell nyugodnunk, hogy értelmünk a végső kérdések erdejében csak reszketve reagál, csak botorkálva tájékozódik: fogni a hitet nem lehet, amint ellenkezőleg a hitetlen világmagyarázatot még ezerszer kevésbbé lehet fogni, sőt érteni sem. A hitet legalább gyönyörűen meg lehet érteni, meg is kell érteni, ha egyszer bízunk a lét értelmében, a valóságban, értelmünk megismerőképességében. Az Úristen nem akarta, hogy az érzékfeletti világban fizikailag *kényszerítő* erővel hasson ránk az igazság, ha százszor ilyennek ismertük is fel: a hit *szabad* belenyugvás és elfogadás marad; a logikai okok és teljes absztrakt bizonyosság mellett még akarati elhatározás is kell hozzá, hogy higgyünk. Ehhez pedig világosság onnan-felülről.

Külön kérdés, aminek tárgyalása itt messze vezetne, lehetséges-e, hogy valaki saját hibáján kívül elveszítse az egyszer komolyan bírt hitet? Itt inkább annak ismételt hangoztatása fontos, amit különben „Franz" barátommal szemben is hangoztattam, hogy az akaratlan homály, a beborulás, a tisztábbanlátnivágyás, a hit verőfényének pillanatnyi fájdalmas szünetelése még nem hitetlenség. Aki őszintén keresi s akarja az igazságot, az legalább bennfoglaltan, máris hisz s ahelyett, hogy tovább aggasztaná s még jobban megzavarná magát, inkább gyógykezelnie kellene állapotát s mindent elkövetni, hogy visszanyerje — hitének boldogító derűjét. S erre az élet nagy titkainak ámuló szemlélete néha majdnem jobb útmutató, mint maguknak a hitvédelmi problémáknak elméleti hasogatása.

De van egy más útja is ennek a derűre-fordulás-

nak: *a hit szerint élés*. Csodálatos, hogy aki mélyen benne él, mindent oly szépnek, összhangzatosnak, természetesnek talál benne, míg aki csak a hit perifériáin kereskedik, gyakran még a Napot is kérdőjelnek látja! A hit igazságának figyelemreméltó belső bizonysága ez is: a benne élők értelmi nyugalma, boldog lelki elrendezettsége. Azt szokás mondani s kegyelemtanilag feltétlenül igaz is: a hithez imádság kell. De ez a tétel másképp is igaz: *mihelyt mélyen és igazán imádkozol, egyszercsak rád sugároz csodálatos, lebírhatatlan bizonyossággal az Isten arca* s már nemhogy kételkedni nem tudnál többé, de a boldog derű is visszatér s szánón mosolyogsz a beteges lelkiállapoton, amely a Nap fényét hűvösnek s homályosnak tudta érezni.

S — mellesleg — ezen a ponton nyílik új perspektíva a felé a nagyon örvendetesen megindult kezdeményezés felé, amit egyszer ehelyen a „katolicizmus fellegvárának" neveztünk s amit hétköznapi nyelven *szentgyakorlatos-háznak* hívunk.

Manréza egyik sajátlagosan korszerű hatása: a hit régióiba való bátor és biztos felemelkedés. Ha eddig nem lett volna nagy jelentősége a Szent Ignáci szentgyakorlatoknak, a mi korunkban korszakalkotó szerepe lehetne: alig van más eszköz, amely ily erővel emelné bele a körúti porokhoz szokott ember szemét a *hitbizományosság* fényes, nevető, villámló, sugárzó paradicsomába, a világfeletti világ valónakérzésébe, mint az „áldott magány", amikor a lelket bűvkörébe vonja az Úr — valahogyan úgy, mint mikor a Mester maga köré vette a 70 tanítványt s magános helyre vezetve maga oktatta, maga édesgette, dajkálta, nevelte őket.

Ó, akire ez a Krisztusarc, a Mester arca, egyszer közelről ráviláglott, akire ránézett Ő azzal a világokat teremtő szempárral, amelyből az istenség és szeretet óceánjai kékellnek, ahogy ránézett egykor a tanítványokra, Andrásra, Péterre, Mátéra, hogy azok asszonyt, házat, hálót s vámot ottfelejtettek s mentek

utána, mint a friss vaspor a mágnes után!... Nem csoda, hogy akik valaha oly szerencsések voltak s lelkigyakorlatot végezhettek, mind oly sugárzó, áttüzesedett arccal jöttek ki Manréza „szent barlangjából", akár Mózes a hegyről, mikor az Úrral beszélt. Nem csoda, hogy az öröm — nem a bűnbánat, nem a megrettenés, nem a fájdalom, nem a fáradtság, hanem az öröm hangulatával térnek meg onnét mindnyájan, miként az emauszi látomás után az imént még elnyűttlelkű, nekikeseredett két tanítvány... Hogyne lángolna fel abban a lélek, akihez közelről szól az Úr s akinek Krisztus maga tárja fel a titkok mélyeit!...

Ezért tartom gondviselésszerűnek az ébredező magyar katolicizmus szempontjából, hogy a hitélet elejének: a hitnek, s a boldog, tevékenységre keltő hitbizonyosságnak főiskolát, fellegvárat, otthont teremtenek a szentgyakorlatos házban. Bár állna már s hintené maga köré a hitbizonyosság éltető sugarait!

*

Már be akartam fejezni ezt a kis pótírást, de egy gondolatot még nem szeretnék elfojtani.

Van valami különösen felemelő és vigasztaló abban, hogy a mi hitünk *nem kényszerű*. Hogy — ami ezzel adva van — a kínzó homályérzés felhői időnkint eléje lopakodhatnak. Az ember annál jobban őrzi a kincsét, annál jobban is örül neki, ha megvan, — ha tudja, hogy a kincset bizony el is lehet veszíteni; hogy nincs a csillagokba írva, hogy minden embernek e kincs birtokában kell születni.

A természetfölötti világ, ez a nagyszerű világ, érzékeimmel meg nem fogható. Nem kényszeríti rám a természetes kézzelfoghatóság, hogy higgyek benne. De annál boldogítóbb a tudat, hogy én — Isten kegyelmével — hiszek és értelmesen hihetek benne, azaz: hogy tudom, hogy igaz!

Kincsnek csak örülni lehet; tehernek érezni a kincset, súlyos feladatnak a kincsőrzést — betegség. Ne azon töprengj: elég világosak, elég kényszerítők-e a

hit indítóokai arra, hogy hinned *kelljen;* hanem inkább azon örvendj, hogy elég világosak s biztosak arra, hogy hinned *lehet és szabad.* Hogy rajtuk keresztül mégis csak megbizonyosodott (ha tökéletlenül is, mert vaksi vagy ilyesmik iránt) — megbizonyosodol a legszebb dolgok való létezése felől, aminőket csak elgondolni képes vagy!

Ó boldog hit te, amely nemcsak *hatásaidban,* vigasztaló, erősítő, reménytkeltő, erkölcsteremtő kisugárzásaidban, hanem magadban is: abban, amit mutatsz és jelentsz, oly gazdaggá teszed a lelket! Ó boldog hit, amely a Háromszemélyű Isten trónja elé vezetsz és felvezetsz a trón lépcsőin s odafektetsz engem az Isten kebelére! Amely „mi Atyánk"-nak tanítsz nevezni az Egyetlen igazi Fölségest! Amely Krisztus közelébe juttatsz s azt, aki a hitetlennek is a szépség s erkölcsi tökély telje, nekem mint való, élő, személyes Megváltómat, velem élő, rám tekintő, lelkemben lakó csodálatos Mesteremet mutatod be, leplezed le! Ó csodálatos hit, mely egy világba emelsz, amelyhez képest minden evilági káprázat füstölgő kanócfény csupán s minden öröm képzeleti jó, gyorsan párolgó narkotikum; s mely ezt a felsőbb világot nem mint álmot s illúziót, hanem mint mégis és biztosan *valót* tárod meg szememnek! Ó gazdag, felemelő, mindenért kárpótló, mindenért megvigasztaló hit, amely mennyországot jelentesz, Szentek birodalmát, örök hazát, fényességet, meg nem szünést, soha be nem fejeződést, álló jelent, időtlen mulatlanságot! És viszontlátást! És átistenülést! És elegyedést a Boldoghárom-ság természetében!...

Símuljunk össze, mi, akik hiszünk, s mint jó testvérek és gazdag örökösök, örvendjünk szakadatlanul a boldogságnak, amellyel a hit által bízunk! Egymást testvéri együttérzéssel óva védjük ezt a kincset s ne szűnjünk meg a ragaszkodás Veszta-tüzét lobogtatva égetni előtte!

Hitbizonyosság — *hitboldogság!* Igen, ez a képlet. Tudjátok, miért van még mindig nagyon sok igazi és

mély boldogság a földön? Mert még van, hála Istennek, sok hitbizonyosság is. Csak ki kell nyitni a szemünket s meg kell látni. Félhomályú kis templomokban, hétköznapi hajnalokon, a napi áldozók szemében többnyire ott csillog ez a titokzatos boldogság. Ugyanígy csilloghatott itt Rómában sok évszázad előtt a mártir-százezrek szemében. Katakombák éjjelében, az Amphitheatrum ugró párducai, bőgő tigrisei között. Tüzes rostélyon és feszítőpadon. Kígyók vermébe taszítottan s hústépő vasfogak között. A mártirium csodája csak úgy válik történelmileg érthetővé. A mártirok mosolyogtak iszonytató szenvedéseik közt: mosolygott a lelkükből a hitbizonyosság boldogsága.

S nemcsak a mártiroknál volt ez így, hanem a konfesszoroknál is. A szeretet, a tisztaság a kötelességteljesítés vértelen vértanuinál, a Szenteknél. Egy 18 éves ifjú sírján imádkoztam ma; virágokkal borított, aranyos, drágaköves sírnál; sok gyertya égett rajta és sok ember térdelt körüle. Nem azért volt e pompa, mert gróffiú volt az ott nyugvó ifjú, hanem mert szent volt és Kosztka Szaniszlónak hitták. Csak 18 évet élt — hisz ez még gyermekkor! — és szentté kellett avatni. Hogy miért? Elég, ha azt mondom: ez a kis lengyel gróffiú oly hévvel vágyott az Isten után, hogy télvíz idején gyalog s koldulva tette meg az utat Bécsből Rómáig, csakhogy itt a szerzetbe léphessen. S ha Istenre gondolt, ha imádkozott, csakhamar aléltan terült el a földön s hideg vízzel kellett a szívét locsolni, hogy a szeretet tüze el ne égesse. És mégis elégett benne, mikor még csak 18 földi tavaszt ért. Az élete három lángoló, sóvárgó vágy volt: vágy az Oltáriszentség után, vágy a Jézustársaság után s vágy a Mennyország után...

De hány ilyen csodája van a hitbizonyosság és hitboldogság varázslatosnál is nagyobb erejének! Nem is csak a rendkívüliek, a Szentek között! Hát nem ez az erő hajt-e, űz-e minket, hogy Egyházunkat szeressük, hogy a hit terjedéseért, az igazság diadaláért, a lelkek javáért életet, egészséget, pénzt, csalá-

dot, szabadságot, hazát s házat áldozzunk? Hát nem ezért van az Egyházban hithirdető és lelkipásztor, irgalmasnővér és önkéntes katekéta, kongregáció és sajtóakció, karitász és szociális apostolság? Nem látjátok a hitbizonyosság emberfölötti *teljesítményeit* azoknál, akik *emberileg* szólva csak elvesztegetik életüket-erejüket-tehetségüket a Jó hűbérében, de akiknek minden áldozatuk csekélység és semmiség, sőt nyereség, a hit szolgálatában?

Mi volt az idei amsterdami kongresszus? Tízezrek rajongó összesereglése az Oltáriszentség ünneplésére! Mi volt a német katolikus nagygyűlés Hannoverben, majd az értelmiség katolikus kongresszusa Drezdában, vagy a magyar nagygyűlés szentségi körmenete, mi a jövő évi tömeges Róma-zarándoklatok alapja, a hithirdetési kiállítással, az ifjúsági szervezetek nemzetközi gyűlésével stb. stb. — mi ez mind, ha nem a hitbizonyosság — hitboldogság egyenlete?

Nemrég a Német-magyar kollégiumban újmisét mondtak a most felszentelt pirosruhás újpapok. Ugyanaznap van mindig az új növendékek beöltöztetése a piros reverendába. Meleg, családias ünnep keretében köszöntik fel az „újmiséseket" és „újpirosokat" a többiek. Ének és szónoklatok, házi zene és táviratolvasás. Mert a régi növendékek is elküldik enapra az üdvözletüket. Messze Magyarországból is: Prohászka, Zichy, Rott, Vas, Mosonyi, Szentiványi neveit olvassák. Vécsey Aurél maga jött le az ünnepre. Elnézem az ifjú ünnepelteket! Szegény fiúk! mondaná nekik a világ. Szegény áldozatok! Szegény lemondók! Szegény csalódásokba menők! Ti újmisések, nektek már nincs visszaút Calypso ligetei felé. S ti újpirosak, hamvas, félgimnazista arcocskátokkal, gyermekded, frissen-matúrus ajkatokkal! Tudjátok, hová mentek? Tudjátok mi vár rátok? — ó, ha nem is konkrét részletességgel, de ők tudják mindezt. A matúra után legjobban tudja egy fiatal vér, mit jelent a világ s a lemondás róla. Próbáld meg azonban eltéríteni a szándékától eltéríteni bármelyiket! Sértésnek venné s fel-

háborodva villámolna szemében, mint paradicsomzáró angyal pallosán, a szent harag. Az élő hit haragja, a boldog hité. Szabadság, kényelem, kincsszerzés, nimfák? Ó, a hit milliószor többet, jobbat nyujt. Aki megízlelte, annak ez a nyárspolgári cúgoscipős földi boldogság nem boldogság többé! Az azt dalolja, amit a zsoltáros zengett: „Nekem azonban jó az Istenhez ragaszkodnom!" (72, 28). „Mily kellemesek a te hajlékaid, seregeknek Ura! Sóvárogva vágyakozik lelkem az Úr udvaraiba. Ujjongva eped szívem és testem az élő Isten után. Hisz házat talál magának a veréb, fészket magának a gerlice... Mily boldogok Uram, kik házadban lakhatnak, Téged örökön-örökké magasztalhatnak!" (Zsolt. 83, 2—5).

Látjátok: hinni boldogság. Poltrónlélek, aki mikor boldogságot kínálnak neki, azt kérdezi: nem bujhatna-e ki a kötelesség alól, hogy e kincset elfogadja és őrizze. Ujjongás helyett torzképeket vág, mint egy vásott gyerek, aki abban tetszeleg, hogy mikor enni adnak neki, hálátlanul felborítja a tányért...

De gyerünk az írás végére.

Pár hét mulva karácsony lesz! Karácsony! Az istengyermekség ünnepe, a hit ujjongásáé. Hogyan is volt?

...És eltűnt Elam világbirodalma és Asszúré, a szumír civilizációé és az akkádoké... Odatúl keleten rég kiveszett már a Sang-dinasztia és a Hang-uralkodóház is... Rég elhallgatott az iskolában Szokratesz bölcsesége és Gautama Buddháé és Laocé-é... Cyrus és Nagy Sándor rég elporlottak. Karthágó tűzlángja, a traziménuszi nagy győző, a félelmetes Hannibal is elhamvadt. Az új Róma két hatalmas összekalapácsolója: Pompeius és Caesar, mindkettő nemrég veszett el a gyilok alatt... Az Atlanti Óceántól a Kaspi-tóig csak egy úr volt: Octavianus Augustus. Csak egy hatalom: az okos bitangoké, a számító és eszes rablóké, a pogány Rómáé, amely ott dőzsölt hivatlanul s vakmerően három világrésznek minden terített asztalán.

A világ nem sejtett semmit. Egy fiúcska született valahol Zsidóországban, annak egy kis városában, sőt nem is a városban, hanem csak egy istállóban a városon kívül. Ott nőtt fel egy ács házában — miközben Tiberius hadat viselt a germánokkal s Quintilius Varus csatát vesztett a Teutoburgi-erdőben. Mikor a fiúcska 10—12 éves volt, akkor hatolt át Germanicus Drusus diadalmasan a Rajnán s vett bosszút Quintilius Varus szétvert seregén. Aztán Szíriába jött, egészen az ifjú Jézus közelébe s ott méreg által pusztult el. Mennyivel fontosabb események voltak ezek, mint a názáreti ifjú csendes imádsága, áldozatra-készülődése! Menynyivel jobban foglalkoztatta a világot Tiberius két kegyence, Seianus és Macro, — ki törődött az „ács fiával", akit aztán Tiberiusnak egy nagyon alantas kis cselédje, valami Pontius Pilatus, egy liliputi népecske politikai strébereinek feljelentésére egy kézlegyintéssel halálra is ítélt. A názáreti férfiú elvérzett a rabszolgák szégyenfáján s a világ folytatta a rendes forgását. Itt Rómában tovább ítélkeztek a praetorok, fondorkodtak a praetoriánusok, fürödtek, sportoltak, dőzsöltek a világ kirablói. Egy zsidóval kevesebb — ki a csoda törődik egy ilyen semmi-eseménnyel!...

És mégis, ugye nemcsak mi, akik hiszünk, hanem mindenki, aki hallott valamit kultúrtörténelemről, tudja, hogy mikor a betlehemi istállócska csillagfénye kigyulladt, nem a „realitásokban" élő római diplomácia és politika járt a helyes úton és látott a jövőbe, hanem a — csordapásztorok, midőn Betlehemben, azon a szentséges éjszakán *hittek* ebben a fiúcskában! Az ő térdelő gesztusukat, egyszerű, jámbor hitüket e Kisded nagyságában igazolta a történelem, kétezer év egész nagyszerű kultúrfejlődése és még sok más. Amazokat, a *reál*politikusokat, elvitte a förgeteg, Egész Róma nem olyan nagy, mint ennek a Kisdednek egyetlen szava és Alarich meg Odoáker hamarosan rá is tették meztelen barbárlábukat az elernyedt birodalom-óriás nyakára. A Kisded pedig egy világ

ura lett s minden jel arra vall, hogy az ő uralmának nem leszen vége!

Karácsony! Juttasd eszünkbe a hit sokszoros diadalát, beigazolódását gyakran, már ezen a földön!

Egy másik, fájdalmasan emlékezetes kép vetődik itt fel a lelkemben. Az amsterdami eucharisztikus világkongresszuson *Van Rossum* bíboros képviselte a pápát. Pater Bernhard gyönyörűen írta le bevonulását a Magyar Kultúra akkori számában. Ugyanez a Van Rossum bíboros elnökölt már a pápa nevében tizenegy év előtt a *bécsi* eucharisztikus világkongresszuson. Emlékszem, kitünő helyem volt, közelről tekinthettem át az egész hatalmas, imponáló prezídiumot. A pápai delegátus mellett még nyolc bíbornok, szemben velük egyfelől érsekek és püspökök több százan, ezek előtt pedig az uralkodóház tagjai. A főhercegek és főhercegasszonyok teljes számban; legelől Ferenc Ferdinánd, az akkori trónörökös és neje. Gyűlés előtt s után a főhercegnők kezet csókoltak a pápa követének, az egykori egyszerű redemptoristapátternek. S mikor vasárnap a szakadó esőben is megtartották a szentséges körmenetet s közvetlenül a Szentséget vivő két bíboros hintaja mögött az ősz császár és király jött hintajában, fedetlen fővel, balján a trónörökössel, a hálás bécsiek, minden tilalom ellenére, megéljenezték a hitvalló fejedelmet.

Milyen nagy és szép dolognak látszott akkor, hogy a világ egyik legrégibb és leghatalmasabb dinasztiája nyilvánosan hódol az Oltáriszentségnek s a pápa követének!... És ma? A redemptorista-bíboros tovább elnököl s a pápa követei soká fognak elnökölni még a világkongresszusokon, de Ausztria — rég nincs többé! — monarchia — nincs többé. A főhercegek — nincsenek többé. A legrégibb s leghatalmasabb dinasztiák egyikének feje számkivetésben, szűkösségben él... Hol van a 11 év előtti mult? Ki hitte volna?

Ki hitte volna? *Mi hittük.* A hivők tudták, hogy bármi lesz is a legrégibb dinasztiák s országok sorsa, az Oltáriszentség hite s a pápa biztosabb, maradan-

dóbb uralmat képvisel valamennyinél. A hit ismét diadalmaskodott az ingathatatlannak látszó földi bizonyosságok fölött.

Karácsony hite, csordapásztorok éjjele, sötétben tapogatózók megvilágosítója: szórd lelkünkbe ismét a láthatatlan s mégis bizonyos dolgok boldog hitét, szikrázó, sugárzó, éltető biztosságát!

Az Úr útján

(A karácsonyi ünnepcsoport evangéliumai).

Lélekmentés.

„És meglátják majd az Emberfiát, amint jön a felhőkben nagy hatalommal és dicsőséggel." Luk. 21, 27.

Advent 1. vasárnapján.

Az egyházi év első evangéliumi szakasza a világvéget s az Úr bírói eljövetelét állítja a hívek szeme elé. A célzat érthető: a keresztény ember életindulása csak úgy helyes és biztos, ha mindenekelőtt a végcélt tartja állandóan élesen és világosan szeme előtt: azt, hogy ez az élet hamar lepereg, ez a világ gyorsan elmúlik s az egyetlen, ami megmarad, a lélek, amelynek örök sorsán Krisztus, a világ bírája fog egykor ítélkezni.

Ezzel az Egyház mindjárt liturgikus évének kezdetén a lélekmentés minden egyebet túlszárnyaló jelentőségét vési emlékezetünkbe. „Csak egy a szükséges", mondhatjuk a lélek megmentéséről is; „ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak", hangoztatja az Úr maga, ugyanabban az összefüggésben, amelyben a végítéletet jövendöli.

S az emberek mégis oly könnyen megfeledkeznek erről az ő legfőbb és legsürgetőbb feladatukról! Lerázzák magukról az ítélet és örök élet gondolatát, mintha bizony a veszély megszűnnék azzal, hogy valaki struccpolitikát űz és nem gondol vele! Elfordulnak, menekülnek, ha valaki nekik a másvilágról beszél; a számadásról, mely rájuk vár s az örök sors-

ról, amelyhez — jóhoz vagy rosszhoz — de óriáslépésekkel közelednek. Mintha nem is ő róluk volna szó, mintha nem a saját legégetőbb problémájuk forogna kockán!

Pedig a lélekmentés, ne felejtsük el, elsősorban nem az Egyház érdeke, még kevésbbé az Úristené, hanem legeslegközvetlenebbül a *mienk*. Ez a mi *legsajátabb, legszemélyesebb, legegyénibb feladatunk*. Rólunk van szó benne, a mi boldogulásunkról vagy örök szerencsétlenségbe zuhanásunkról. Hogyan lehet, hogy ez a kérdés ne érdekelne gondolkozó embert?

I.

Lelkünk megmentése a legegyénibb feladatunk.

Különös, szinte paradoxon dolog, hogy az emberek mindennel inkább szeretnek foglalkozni, minden inkább érdekli őket, mint a saját maguk igaz, örök, végleges boldogsága.

Az egyiket a pénz érdekli, a másikat az ékszer és a ruha, a harmadikat a politika, a negyediket a színház, ötödiket a könyvek, hatodikat a gazdaság, a társadalmi fejlődés. Mindez szép dolog, de hogyan lehetséges, hogy mindezek mellett és mindezek miatt enynyire elfeledkezünk önmagunkról? A pénzem végeredményben idegen tőlem: nem én vagyok az; a ruha nem én vagyok, a könyv, a színház, a politika, a gazdaság nem én vagyok. Érdekelhet, de távolról sem olyan elevenen, mint mi magunk. És magunkban sem érdekelhet minket! Mi magunknak az értéktelenebb, kisebb, lényegtelenebb fele: a testünk. Hogy mit együnk és igyunk, hogyan öltözködjünk, hogyan szórakozzunk, hogyan dédelgessük a testünket, hogyan gyönyörködtessük az érzékeinket.

A *test nem a mi egész és igazi énünk*, személyiségünknek nem a voltaképpeni hordozója, nem a maradandóbb és értékesebb alkatrészünk. Nem a test gondolkodik bennünk, nem az örül, szenved, akar, fél, remél, ujjong és kesereg bennünk, hanem: a lélek,

A lélek a voltaképpeni alanya mindennek, ez a mi egyéniségünk voltaképpeni hordozója, öntudatunk alapja. A legbensőbb énem: az én lelkem.

Miért nem törődöm hát vele? S ha törődöm, miért úgyszólva csak földi, múló vonatkozásokban? Miért legfőkép ezekben? Holott ezek a múló vonatkozások jönnek s mennek, ma vannak, holnap nincsenek, ma teljesen lekötnek, holnap elfelejtem őket. A lelkemnek maradandó céljai, érdekei, értékei is vannak; örök reményei, örök hivatása. Miért tartom ezeket kevésbbé fontosaknak, magamtól szinte legtávolabb állóknak? Holott valójában ezek az én legigazibb, legegyénibb érdekeim, ezeket kell átmentenem egy örök életre, míg a többit mind itt hagyom, a többiben valamennyiben csalódni fogok!

II.

A lelkünk megmentése továbbá a *legnemesebb* feladatunk.

Szomorú, hogy oly nehezen értjük meg igazi hivatásunkat s annak felséges szépségét. Azt, hogy királyfiak és királyleányok vagyunk s ennél is sokkal többek: Isten gyermekei! Egy magasabb, szebb, minden evilági királyságnál milliószor előkelőbb és tökéletesebb létrend várományosai. Hogy amiben most vagyunk, csak kezdeti, embrionális állapot, amelyre még csak aztán jön a kifejlet! Hogy most gyermekszobában élünk, ahol még a királyfi is csak tapogatódzó, nevelésre szoruló, tehetetlen gyermek. De előttünk máris a végtelenség fénye dereng föl; mérhetetlen gazdagság, egekbe vesző magasság nyílik meg vágyaink előtt! Krisztus világa! Krisztusé, aki nem e világról való király; akinek a királysága egy világegyetemet betölt, anélkül, hogy kimerülne általa!

Nem ezt akarta-e jelképezni nekünk az Úristen, amikor a csillagvilágot megteremtette? Sokan kérdezik: mire valók a csillagok a fejünk felett, mi lehet a rendeltetésük? S azt hiszik, azért kell, hogy minden

csillagon lakjanak valamiféle élőlények, mert különben céltalan lenne a fénynek ez az óceánja, a rohanó sebességeknek, égő és izzó lánggömböknek, miriádnyi, szétszórt, roppant energiáknak csodavilága az ürben.

Lehet, de a csillagok világának más rendeltetése is elképzelhető, mégha senki nem él is az univerzumban, csak mi emberek itt ezen a földtekén. Az Úristen, úgy lehet, a csillagvilág lenyűgöző csodáival valami titokzatos sejtést akart kelteni bennünk: azt, hogy érezzük: *nemcsak ez a szűkös földi világ van,* nemcsak ez a ketrec, ez a börtön. Nemcsak ez a mi kicsiny életünk lehetséges. Az ő országa nagy, széles, káprázatos méretű. Minden értelemben s minden irányban. Ahogy a fejünk felett ott ragyog ez a szikrázó, óriási kirakata a Teremtő nagyságának, úgy a lelkünk felett is ott lebeg a fensőbb világok milliárdnyi boltozata, titokzatos hullámzása, gazdag és sejtelmes valósága.

Nagy Sándorról olvassuk, hogy sírt, amikor a Holdra nézett s eszébe jutott, hogy ott van még terület, amelyet ő nem hódított meg s sohasem fog tudni meghódítani soha. Mi ne sírjunk, mikor a Holdra, a Napra, a csillagok millióira, az Andromédák ködfátyolára, a millió fényévek távolságaiban robogó mennyei csodákra feltekintünk.

Nem, örüljünk inkább! Mert nekünk ez a csillagvilág lángoló felkiáltójel, valamiféle kozmikus távlatú biztosíték arra, hogy az az Isten, aki minket ebbe a létbe állított, erre a kicsinyke bolygóra, ebbe a szűk kalitkába helyezett, sokkal, sokkal nagyobb világ ura, mint ez az én kalitkám, hogy ezen túl is van világ, szín és élet. Bizonnyal azért engedi estente ezt a borzalmasan nagy világot Isten felragyogni felettünk, hogy érezzük: a mi rendeltetésünk több, mint amennyit földi vándorlásunk szűk kis területe kifejez s magában foglal! „Ahol az a csillag ragyog, én is oda való vagyok!"

Felsőbbrendű világ! Jézus világa, Jézus király-

sága! Birodalom, amelyet már nem is fényévekkel s bármily szédületes anyagi dimenziókkal mérnek!

Amelyben nem a távolságok, súlyok és sebességek fejezik ki a világtávlatot, hanem a lélek méretei és síkjai: gondolatok, megismerések és akarások távlatai, szeretések, Istenbe-olvadások, mennyországi gyönyörűségek mérhetetlen, kifejezhetetlen mezői! Ó, nem a mohamedi paradicsomok érdekelnek engem, ezek a túlvilághitet eltorzító és elérzékiesítő édenkertek, amelyekben kristálypalotákban laknak az igazhitű, üdvözült mozlimek s mindenkinek 80 ezer rabszolgája s 72 gyönyörű szép felesége van és ebédre mindennap 300 aranytálban hozzák neki az ételt: ezek torzképek s a Krisztus-országa paradicsomának gyermeteg, keleties, buja elanyagiasítása. De annyi a kinyilatkoztatásból bizonyos, hogy minden emberi képzeletet meghaladó nagyság, fenség, gyönyörűség, szépség és békesség vár bennünket odatúl, ha Isten fiaiként élünk s halunk meg itt a földön. „Amit szem nem látott, fül nem hallott."

Nem a legszebb és legragyogóbb feladatunk-e tehát, hogy ezt a célt valóban el is érjük, a lelkünket csakugyan meg is mentsük?

Milyen szerény és szegényes ehhez képest mindaz, amit az emberek szépnek és nagynak tartanak? Az egyik tudományt mível, a másik művészetet ápol, a harmadik csatákat nyer, a negyedik épületeket emel, az ötödik országok sorsát irányítja s mindegyik azt hiszi, ezzel ki tudja, milyen nagy dolgokat visz végbe. Pedig a lélekmentés nagy feladatához képest mindez kicsiny, szinte nevetségesen elenyésző dolog!

A lélekmentés nagyobb hódítás, mint a legdiadalmasabb hadvezéré; itt nagyobb igazságokról van szó, mint aminőket a leghíresebb bölcselők és gondolkozók felfedeznek; nagyobb nyereségről, mint aminőket a legügyesebb kapitalista elérhet; nagyobb dicsőségről, mint aminőről a legszárnyalóbb nagyravágyás álmodhat; nagyobb boldogságról, mint aminőt az élet leghevesebb szerelmese várhat szerencséje csillagától.

S e felséges célra valamennyien hivatva vagyunk: a kis gimnazista és az államtitkár, a milliomosnő és az árvalány, az előkelő politikus és a legszerényebb polgárember.

S nemcsak az örök életben érhetjük el ezt a célt, hanem bizonyos fokig már itt a földön. Odatúl már csak kibontakozik, ami bennünk rejlett; a kegyelem ott éppen csak átalakul dicsőséggé és boldogsággá. De a kegyelmet már itt a földön el kell érnünk. Abban a felséges tudatban kell járnunk-kelnünk, hogy Isten gyermekei vagyunk, bárha még nem nyilatkozik meg rajtunk, mik leszünk s mit jelent e szó. Már itt a földön egy mennyországot kell a szívünkben hordanunk, Isten barátságát, a kiválasztás boldog reményét, a legmagasztosabb szeretet csodálatosan tiszta, hűsítő és üdítő hullámverését.

Nem, ennél szebb s nemesebb hivatás nincs a földön!

III.

Ezt a hivatást továbbá a *legkomolyabbnak* kell tekintenünk. Mert Isten maga szabta ki elénk, nem magunk választottuk s nem a kényünkre van hagyva, hogy kövessük-e. Ha egy díszkert előtt megyek el, tőlem függ, bemegyek-e, vagy nem. Ha egy múzeum előtt visz el az utam, rajtam áll, hogy megváltsam-e a jegyet s bemenjek, vagy maradjak-e kívül. Itt azonban, a lélekmentés kérdésében, nem így van. Itt nem mindegy, bemegyek-e, nem-e. Itt meg *kell* mentenem a lelkemet, mert különben rettenetes bajba kerülök.

Nem úgy van, hogy: ha akarom, megmentem a lelkemet, ha nem akarom, nem teszem; egyszerre lemondok a mennyországról is, a pokolról is. Nem lehet: Isten kényszerít, hogy vagy az egyiket, vagy a másikat válasszam. Mert ha nem választom a mennyországot, ezzel már szükségkép a poklot választottam. Harmadik lehetőség nincs. „Borzasztó dolog embernek lenni — mondja Stolz Albán —, mert minden ember, aki nem jut a mennyországba, a pokolba kerül." Nem lehet

középutat választani, nem lehet kitérni a választás elől, mert már ez is bűn lenne s ahol Isten szeretetét kínálja nekünk, ott azt visszautasítani magában is súlyos Isten-sértés.

Van valami borzalmasan tragikus abban a gondtalanságban, amellyel az emberek a lelkük megmentésének roppant feladatán túlteszik magukat. Ahogy szemüket bekötve táncolnak az örvény szélén. Ahogy egymást biztatják s ámítják az utolsó percig, mintha bizony örökre itt maradhatnának a földön, vagy mintha rég kimutatta volna valamelyikük, hogy a túlvilág merő mese, ítélet nincs, örök élet s örök büntetés nincs és dőre beszéd olyasmire gondolni, hogy a Jézus Egyházának a számadás kérdéseiben igaza lehetne.

Átélnek egy életet anélkül, hogy egy óráig is elgondolkoznának róla, vajjon a helyes úton járnak-e s nem volna-e sürgősen szükség a lelki ügyeik rendbehozatalára. Rohannak az élet gyönyörűségei, hiúságai, nagyképűsködései után s kinevetik azt, aki az érzékek világán túl mást is hisz, a mai napon túl is gondolkodik, az örök élet szempontjából is rendbentartja a szénáját. Valóban igaza van Pascalnak: ezek az emberek, akik a saját örök sorsukkal nem törődnek, nem is emberek többé, hanem szörnyetegek. De hány ezer és tízezer ilyen szörnyeteg szaladgál ma a föld hátán!

Mi több, nemcsak maguk nem néznek komolyan és keményen a jövőjük elé, hanem még másokat is akadályoznak benne. Bosszantja, idegesíti, dühbe ejti őket, ha más hisz és vallásos életet él. Szerintük az az élet nagy felszabadulása, az az új korszak, az a valódi haladás, ha az ember — akár van túlvilág, akár nincs — nem törődik vele s úgy rendez be mindent, mintha biztosan nem volna. És lebunkóz, nevetségessé tesz, kiirt a világból mindenkit, aki másként tesz, aki Istenben hisz s az istenhitre építi fel az erkölcsi és világnézeti rendet.

Harc az Isten ellen! Harc a lélek ellen! Harc az üdvösség gondolata, a számadás és örök ítélet hite ellen! Harc minden eszközzel, durván, gorombán, ököl-

lel és dinamittal! Míg az egész építmény, amit magunk alatt emeltünk, egy irtózatos roppanással összedől s minden büszke és üres evilági alkotásokat elnyeli a dübörgő, gyilkos, kikerülhetetlen pusztulás! Tragikus világ, tébolyukba beleszerelmesült emberek!

Komoly a lélekmentés kötelessége azért is, mert kétségtelenül *nehéz* feladat. Igaz, a Szentírás azt mondja: az Úr parancsai „nem nehezek". (1 Ján. 5, 3). De itt hozzáértendő: annak nem nehezek, aki teljesíti a kegyelmi élet feltételeit. Aki ezeket elhanyagolja, aki nem él mélységes hitéletet, arra nézve a lélekmentés nemcsak nehéz, hanem azt lehet mondani: erkölcsileg szinte lehetetlen. Az embert annyira hatalmukban tartják a rossz szokások és hajlamok, hogy ha ma buzgó is, holnap esetleg már elernyed; ha ma szent is, holnap lehet, hogy áruló.

Igaz, az emberek másért, kisebb értékekért, sokkal nagyobb erőfeszítéseket is tesznek. Bámulatos, mekkora önmegtagadással dolgozik akárhány tudós, csakhogy a kívánt eredményt elérje; akárhány iparos vagy kereskedő, csakhogy üzletté felvirágoztassa; akárhány diák, csakhogy vizsgáit letegye; akárhány katona, csakhogy egy nehéz feladatot megoldjon. Az Úristen rendszerint nem is kíván tőlünk ekkora s ilyen rendkívüli erőfeszítéseket, csak azt kívánja, hogy rendes keresztény életet éljünk, hogy élvezeteinkben mértéket tartsunk, hogy haragot, gyűlöléseket, buja vágyakat magunkban ne tápláljunk s az Egyház parancsait teljesítsük. S még hozzá sok kegyelmet, erőt, vigaszt ad az erőfeszítéshez; sok kedves nógatást, indítást, belső sugalmazást és édesgetést.

De azért az Isten útjait járni s azokon állandóan megmaradni nem lehet bizonyos erőfeszítés, néha elég nagyfokú hősiesség nélkül. A hangulataink s szeszélyeink gyakran oly változékonyak, a külvilág is annyi kísértéssel hat ránk, az élet terhei sokszor annyira lenyomnak s lesujtanak, hogy minden magasabb lendület, minden természetfeletti bizalom meglazul bennünk. Az emberi állhatatlanság mellett s a külső-belső

kísértések özönében változatlanul megőrizni a hűséget Isten iránt, soha a lelket alá nem rendelni a test s a világ incselkedéseinek: nehéz és sokszor rendkívüli energiát követelő feladat; nem csoda, ha aránylag csak kevesen maradnak meg évek során át ezen az úton. Éppen ezért nagyon erősen fel is kell vérteződnie a küzdelemre annak, aki egyszer belátta a feladat fontosságát, szépségét s elengedhetetlen szükségességét.

Itt van, hogy csak egy példára mutassunk rá, a *tisztaság* kérdése. Hogy a serdülő ifjúságnak mennyi gondot okoz ez a kérdés, arról most ne is szóljunk; maradjunk csak a felnőtteknél. Azt mondja Szent Pál, hogy „a paráznaság miatt", vagyis a paráznaság bűnének elkerülése végett, az érzékiség hevének megengedett és ártalmatlan levezetése céljából mindenkinek (aki a Szent Pál által is melegen ajánlott szűzességre nem érez magában hivatást) legyen felesége s minden asszonynak legyen ura.

Ennek az annyira természetes, egyszerű és bölcs tanácsnak teljesítését azonban manapság megszámlálhatatlan ezrekre nézve gyakorlatilag lehetetlenné teszi az a gazdasági helyzet, amelybe a mi pogány, liberális berendezkedésünk sodorta a társadalmat. A nyerészkedésvágy, a mammutvagyonok halmozása s az anyagi javaknak a plutokrata vállalkozásokban való központosítása olyan általános szegénységet eredményezett, hogy még a viszonylag jobbmódúak is csak nehezen s többnyire igen későn házasodhatnak.

Rengeteg fiatal, erős férfi s anyaságra hivatott nő éli át éppen a családalapításra legalkalmasabb éveket, tehát egyúttal az érzékiség dörömbölő követelőzéseinek éveit hivatásnélküli, kényszeredett nőtlenségben és férjetlenségben, ami éppen Szent Pál idézett szózata szerint már szinte túlhaladja az emberi teljesítőképesség mértékét. Igaz, hogy Isten a kísértés növekedésével együtt megadja a kegyelem növekedését is azoknak, akik buzgón kérik s akik erős lelki élettel teljesítik a rendkívüli isteni segítség feltételeit; ám általában

mégis azt kell mondani: a mai helyzet száz- meg százezer emberre nézve a VI. és IX. parancs megtartását egészen tűrhetetlen módon megnehezíti. És ezzel együtt természetesen a lélekmentés feladatát is a legvégzetesebben megsúlyosbítja.

De még a törvényes házasságon belül is milyen szörnyű erkölcsi válságok közé szorítja a legtöbb házasembert a mai kereszténytelen gazdasági és társadalmi helyzet! A katolikus morál nem ismeri el a születések csökkentésének, „szabályozásának" modern praktikáit, azokat a legtöbb esetben bűnnek, sőt súlyos bűnnek tartja, hogy azt XI. Pius pápának a házasságról szóló körlevele, a *Casti connubii,* oly nyomatékkal hangsúlyozza. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy nagyon sok házasembernek s nőnek, ha a viszonyok csakugyan arra kényszerítik, hogy a további gyermekáldástól őrizkedjék, egyenesen *szerzetesi önmegtartóztatást kell gyakorolnia,* mégpedig a házasélet keretei között, ami kétségtelenül nehéz, néha még a szerzetesi önmegtartóztatásnál is súlyosabb kívánalom. Ezekben az éppen nem ritka esetekben tehát a lélekmentés munkája nehéz, mert folytonos, éber önuralmat, rengeteg lemondást és valósággal állandó hősiességet követel még a világi katolikusok nagy részétől is.

Olyanféle helyzet ez, mint amikor Isten a keresztények jókora részétől állandó vértanui készséget kívánt, pl. a nagy keresztényüldözések vagy az angol egyházüldözés idején. Amint akkor csak hősies erőfeszítéssel lehetett a helyes úton megmaradni, úgy az említett körülmények között ma is. A hazaszeretet is időnkint tömegáldozatokat, tömegvértanuságot követel; így a lélekmentés is. Ki nem látja, hogy ily körülmények között a lélekmentés, csakugyan a legkomolyabb feladat, amelyre az ember vállalkozhatik?

De azért csüggednünk sohasem szabad. Ugyancsak Szent Pál az, aki mondja: „Hűséges az Isten és nem fogja megengedni, hogy erőtökön felül szenvedjetek

kísértést, hanem a kísértéssel együtt a kimenekülést is megadja, hogy elviselhessétek." (1 Kor. 10, 13.) A lélekmentés feladata nehéz, de sohasem lehetetlen.

IV.

Mit tegyünk, hogy lelkünket megmentsük? A kinyilatkoztatás nem hagy bennünket e felől kétségben.

Lelkünk megmentésének első feltétele: az *igaz és élő hit*. „Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözül; aki pedig nem hiszen, elkárhozik", mondja Jézus. (Márk 16, 16.) „Hit nélkül lehetetlen az Isten előtt kedvesnek lenni", mondja Szent Pál. (Zsid. 16, 6.) A hit nemcsak adomány, nemcsak áldás, nemcsak kegyelem és szerencse, hanem mindenekelőtt kötelesség. Alapvető kötelesség: az értelem kötelességtudó meghódolása az igazmondó Isten szava előtt. Ehhez a hithez ragaszkodnunk kell akkor is, ha minden ellenvetést és minden kételyt nem tudunk magunktól s azonnal megoldani; ha támadásokat hallunk hitünk ellen, amelyeket kivédeni magunk nem tudunk.

Elég az, ha bizonyos, hogy ezt vagy azt a tant Isten nyilatkoztatta ki; akkor már ingadozni nem szabad többé benne. S ha egy világ fordul is szembe a hittel, ha egyesek gúnyolják, lenézik, bántalmazzák a mi hitünket, ha egész országok fordulnak el tőle s az istentagadás alapjára helyezkednek: mindegy! Az igazság akkor is igazság marad, az Isten szava akkor is Isten szava marad s azért a hitben soha, semmi körülmények között meginognunk nem szabad. „Aki nem hisz, mondja az Úr Jézus, az már megítéltetett." (Ján. 3, 18.)

A másik, amitől Krisztus Urunk az üdvösséget s a lelkünk megmentését függővé teszi: a *parancsolatok megtartása*. „Ha az életre be akarsz menni, tartsd meg a parancsolatokat." (Mt. 19, 17.) Vagyis nincs igazuk azoknak, akik azt hiszik, elég a hit, elég a puszta külső hozzátartozása az Úr híveinek seregéhez. Nincs igaza Luther Mártonnak, hogy „egyedül a hit üdvözít". A hit

üdvözít, igen, de csak az *élő* hit, az életbe átvitt, az élt és gyakorolt hit, vagyis az, amely a parancsolatok megtartásában igazolódik be. „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyen be mennyek országába; hanem aki Atyám akaratát cselekszi, ki mennyekben vagyon, az megyen be mennyek országába." (Mt. 7, 21.)

Ezt a tant az emberek mintha elfelejtették volna. Még katolikus is akad akárhány, aki a legnagyobb kedélynyugalommal teszi túl magát az Isten s az Egyház parancsolatain, vallást nem gyakorol, templomba nem jár, nem imádkozik, nem böjtől, nem gyónik-áldozik, érzéki vágyainak szabad folyást enged, Istent káromol, házasságot tör... s e mellett egészen jó kereszténynek hiszi magát, talán azon az alapon, hogy antiszemita, vagy hogy a politikai életben a jobboldal híve. Végzetes tévedés!

Egyetlen súlyos parancsnak egyetlen esetben való tudatos megszegése máris kizárja az embert a kegyelemből; mégha elméletileg hisz is az ilyen, hacsak bűnbánatot nem tart s Isten bocsánatát el nem nyeri, az örökkévaló boldogságnak sem lehet részese. Ha Isten bocsánatát meg nem nyeri! Azonban hogyan nyerje meg Isten bocsánatát az, aki fel sem veszi a bűnt, aki szinte elvből távol tart magától minden kegyelmi befolyást, minden életjobbulási szándékot, minden magábaszállást? Hogyan nyerje meg Isten bocsánatát az, aki soha még csak komoly erőfeszítést sem tesz, hogy bűneitől megszabaduljon, a kísértéseknek ellenálljon s példás, istenfélő, parancsokat megtartó katolikus legyen?

Még egy fontos tanácsot olvasunk Krisztus ajkáról az evangéliumban: „*Ébren legyetek* és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek!" (Mt. 26, 41.) Igaz, hogy ezt ő közvetlenül a Getszemáni-kertben elszenderedett apostoloknak mondta, de lényegében ugyanezt az intelmet más szavakkal számtalanszor intézi valamennyi hallgatójához. „Félelemmel és rettegéssel műveljétek üdvösségteket", int Szent Péter apostol is. Aki lelkét meg akarja menteni, annak állandó Vigyázz-

ban kell állnia, állandóan őrködnie önmaga és érzelmei fölött, szavai és cselekedetei fölött, állandóan figyelnie a kegyelem intéseit s résen lennie a krisztusellenes világ, a test s a sátán incselkedéseivel szemben. A bukásnak igen sok esetben közvetlen oka az elbizakodás, a könnyelműség, a vigyázatlanság.

„Ébren legyetek és imádkozzatok!" Az állandó ébrenléten és vigyázáson kívül lényeges még az imádság szerepe is a lelkünk üdvözítésének nagy művében. Az Úr kegyelme nélkül semmi jót nem tehetünk, ami üdvösségünkre vonatkozólag hasznos lehetne s ezt a kegyelmet másképp mint állandó kérő imádság által nem biztosíthatjuk. Az Istenhez-szállás, a vallásos gyakorlatok, elmélkedés és könyörgés, a szentségek és szentelmények használata mind megannyi értékes eszköz, amely bennünk a kegyelem életét rendszeresíti és növeli. Akinek tehát kedves az örök élete, annak ezeket a gyakorlatokat lenéznie, mellőznie, elhanyagolnia nem szabad.

A mindennapi élet gondjai, munkái és szórakozásai közben sem szabad elfeledkeznie róluk soha. Olyanok ezek, mint a testben a lélekzőszervek: nélkülük kifogy a lehellet, elakad a tüdőműködés, megbénul a szív munkája, a vérkeringés, elakad az egész élet. Miért olyan satnya és erőtlen sok keresztény lélek? Miért oly szánalmasan gyenge, mihelyt hitről és lelki tisztaságról van szó? Mert hiányzik benne a kegyelmi élet és annak fenntartója: az imádság.

Nincs fontosabb feladatunk a világon, mint a lelkünk megmentése. Örök érdekek: örök boldogság vagy kárhozat forognak benne kockán. Isten atyai szándékainak teljesedése vagy pedig meghiúsítása múlik e kérdésen. Nem tehetünk jobbat az egyházi év kezdetén, mint ha nagyon komolyan feltesszük magunkban: a lelkünket pedig meg kell mentenünk mindenáron és Isten kegyelméből meg is fogjuk menteni. Akármibe kerül és akármi áldozatot kell hoznunk érte! Mert minden elhull s elmúlik: az ég minden ereje s a föld

minden varázslata, egyesegyedül egy dolog nem múlik el soha: Jézusnak amaz igéje, amely örök célt tűz elénk s örök szeretetre szólít minket!

Kicsoda Jézus?

„Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk?" (Mt. 11, 3.)

Advent 2. vasárnapján.

Keresztelő Szent János kérdése: Ki vagy te, názáreti Jézus? máig nem vesztette el izgató, figyelmet lekötő jelentőségét. Te vagy-e a Krisztus, a várvavárt, a beteljesülés, a népek ígérete? Avagy csak valamelyes hírnöke vagy a Magasságbelinek? Ez a kérdés különféle változatokban ma is izgatja az emberiséget. Nemcsak a zsidókat, hanem a keresztényeket is.

Kicsoda Jézus? Hogyan kell róla gondolkodnunk? Milyen viszonylatba kell vele jutnunk? Csakugyan ő-e az Isten Egyszülöttje, minden áldás és vigasztalás kútfeje, minden megváltás és gyógyulás egyetlen forrása? S minden, amit eddig istenségéről, csodáiról, örök mennyországáról hittünk, karácsony és húsvét: nem egyéb, mint szép és kedves álom, költői mítosz, andalító rege s mint ilyen, gyermekkorunknak egyik bájos, de csalóka emléke? Vagy ahogy a Renan-iskola kései hívei szeretnék hinni: az emberiség történetének egyik legvonzóbb egyénisége Jézus? Bölcs, szent ember, jó ember, de semmi több?

Csakugyan: vagy az Isten örök Fiának megjelenése és megszületése a karácsony, vagy nem az. Vagy Jézus igazi feltámadása a húsvét, vagy nem az. Ha nem az, akkor nem érdemes karácsonyt és húsvétot ülni, mert akkor ezek az ünnepek legfeljebb kegyetlen önámítás és világbódítás napjai.

Ha azonban igaz a megtestesülés és a feltámadás: akkor nincs értelme a renani köntörfalazásnak, akkor a karácsony és húsvét Jézusára csakugyan boldog s eleven hittel, lobogó örömmel s imádattal kell feltekintenünk.

I.

Azt kérdi valaki mindenekelőtt: meg lehet-e *az ész világánál* bizonyosodnunk abban, hogy *Jézus csakugyan az Isten Fia* s az ő megtestesülése valóban az istenség második személyének a földre való lejövetele volt?

Feleletünk ez: igenis, meg lehet róla bizonyosodni. Sőt annyira meg lehet, hogy Jézus istenségében csak az kételkedhetik, aki soha közelről nem foglalkozott az ő történeti személyiségével, sem az evangéliumokkal, sem az őskereszténység történetével. Mert aki komolyan foglalkozott vele, nem térhet ki többé a tények nyilvánvalósága elől. Az tudja, hogy Jézus önmagát Isten egyszülöttjének nevezte s azért is ment a halálba, mert magát megkülönböztetett, egyedülálló, teljes értelemben Isten Fiának vallotta. Isteni attributumokat, tulajdonságokat vett a maga számára igénybe; azt mondotta magáról többi közt, hogy ő mindenkor, öröktől fogva volt; ő már az Atyánál élt, mielőtt a világ lett.

Mindenki megengedi, sőt nem egy szabadgondolkozó is a legékesebb szavakkal elismeri, hogy *Jézus valamennyi ember közt a legtisztább s legbölcsebb volt*, aki valaha e földön járt. Hogyan mondhatott akkor *önmagáról* lényeges kérdésben valótlant? Hogyan káromolhatta az Istent azzal, hogy önmagát jogtalanul egyenlővé tette a Mindenhatóval, az Örökkévalóval? Ha Jézus nem volt a megtestesült örök Isten, akkor csak egy magyarázatát adhatjuk az ő evangéliumi kijelentéseinek: azt, hogy akkor hát gyógyíthatatlan elmebeteg volt! A legszánandóbb önámító, a legborzasztóbb képzelgő. Mert úgy, ahogyan ő önmagáról nyilatkozott, ha nem igaz, amit mond, csak egy elmebeteg nyilatkozhatnék.

Jézus vagy a megtestesült Isten, vagy a megtestesült téboly: harmadik eshetőség nincs!

A modern racionalista és szabadgondolkodó világ ezt a következtetést talán nem akarja észrevenni, de

logikusan csakugyan ez következik: aki Jézus istenségét tagadja, az ebbe a csapdába, ebbe a dilemmába okvetlenül belekerül. Vagy — vagy! Azért nem tud Jézussal a hitközönyös világ mit kezdeni. Nem tudja hová tenni őt, nem mer nyiltan és világosan állást foglalni sem ellene, sem mellette. Szép szavakkal hízeleg neki: ő a legszebb, legjobb, legnagyobb ember; de ugyanakkor szerinte egyúttal a legkisebb; ő a legbölcsebb, de egyúttal egy — tébolyult; ő a legigazabb, de — minden szava félrevezetés és valótlanság! Micsoda ellentmondások!

De hát milyen alapon vonakodik a világ Jézus istenségét elismerni? Azon az alapon, amelyen a XVIII. századból ránk maradt, elavult, de még mindig sokak által követett felvilágosodásnak naív elképzelése nyugszik: *a természetfölöttiség tagadásának alapján.* Hogyan lehet az, mondják, hogy Isten, ha egyáltalán van, emberré legyen? Hogy minket ennyire szeressen? Hogy látható alakban járjon-keljen köztünk, beszéljen hozzánk, szenvedjen értünk, intézményeket létesítsen. Egyházat és szentségeket alapítson?

A felvilágosodás világszemléletébe mindez nem fér bele. Ott csak arra van hely, amit a mindennapi tapasztalás és emberi megfigyelés igazol, mintegy megszokottá tesz. A többin csak mosolyogni illik.

Erről a felfogásról joggal megállapították, hogy a legnagyobb mértékben naív és gyermekes. Olyan, mintha egy első elemi osztályos gyermek odaállana az egyetem kapuja elé s kijelentette: amit itt tanítanak, az mind nem igaz, az merő ostobaság és maradiság, mert csak az lehet igaz, amit én is megértek, ami az én apró kis fejemben elfér, amit én a magam törpe értelmiségével és tapasztalatával ellenőrizni tudok. Vajjon komoly gondolkodásra vall-e, ha az ember, ez a parányi kis teremtés kijelenti: Csak az lehet igaz, amit én megértek s még maga az Úristen sem tehet mást, nem lehet más és nem működhetik másképp, mint ahogy az az én hétköznapi, kisded tapasztalataim vi-

lágába belefér s ahogy azt én az érzékeimmel, lombikjaimmal és mérő-vesszőimmel ellenőrizni tudom?

Szokatlan emberfölötti, merész gondolat a megtestesülés tana? Ó igen, kétségtelenül az! Mint ahogy a hitnek minden egyes állítása hatalmas, bátor lépés a természetfölöttiség birodalmába. De van-e benne bármi, ami fogalmilag lehetetlen volna, ami ellentmondást, észellenességet tartalmazna? Nincsen! Kétségtelenül nagy, megborzongatóan rendkívüli és fölséges elgondolás: egy emberré lett Isten, egy köztünk járó s lakó, egy éhező és szomjazó, verejtékező és vérző Isten! De mennyire érthetővé válik mindez, mihelyt arra gondolunk, hogy a *szeretet mindenható* s az Isten jósága határt nem ismer ott, ahol elbukott, de bukásukban is szeretett gyermekeink megváltásáról van szó.

Jézus istenségében, a megtestesülés csodájában tehát hinni lehet és hinni kell. Éppen ennek a hitnek az ellenkezője sodorna bennünket megoldhatatlan talányokba, gondolati kaoszba és ellentmondásokba.

II.

Ha azonban a megtestesülés igaz dolog, akkor azonnal következik az is, hogy ez a nagy esemény végtelenül *szép és felemelő* is. Olyan felemelő, igézetes és elragadó gondolatok fakadnak belőle, hogy mellettük eltörpül minden földi nagyság és ízetlenné válik minden földi édesség. Mert akkor ez a hittitok annyit jelent, hogy az Úristen *végtelenül szeret minket* s végtelenül *magasba emelt* minket, egészen közel önmagához.

Ez az esemény valóban megédesíti s belsőleg gazdaggá teszi lelki világunkat.

Milyen kincs az a hit, amely Jézusban az Isten Fiát tudja és vallja! Mily boldogság: hivő szemmel nézni bele karácsony Kisdedének a szemébe s benne az ő örök, isteni lényének örvénylő mélyeibe pillantani!

Oly közel jutni az Istenhez, hogy valósággal kézzel foghatjuk őt!

Amikor a világ legnagyobb csillagászati távcsövét, az amerikai Mount-Wilson messzelátóját felállították, a csillagvilágnak tömérdek titka egyszerre megoldódott a csillagászok előtt; ez a hatalmas reflektor egyszerre oly közel hozta hozzánk a legtávolabbi égitesteket. Ilyenformán vagyunk a hittel is: a hitnek reflektorában egyszerre oly közel van hozzánk az Isten! Úgyhogy most már nemcsak azt tudjuk, biztosan és örvendező átérzéssel, hogy Isten van, hanem azt is, hogy milyen, mik a gondolatai, a szándékai, mit akar velünk s mire szánt minket, mi a rendeltetésünk az ő elgondolásai szerint idelent és odatúl!

Sőt most már azt is tudjuk, hogy szeret minket, végtelen irgalommal hajol le fölénk, atyailag törődik velünk és aggódva gondoskodik rólunk. Tudjuk, hogy megváltott minket s meghalt értünk. Tudjuk azt is, hogy melyik az az út, amelyen őt elérhetjük, szolgálhatjuk, kegyelmét megnyerhetjük. Tudjuk, mit kell hinnünk, vallanunk és tennünk, hogy üdvözülhessünk. Tudjuk, hogy Egyházat létesített s abban különlegesen velünk marad a világ végeztéig. Tudjuk, hogy Oltáriszentséget szerzett s abban a saját testével-vérével táplálja lelkünket!

Jaj, mennyivel szegényebbek lennénk, ha minderről nem biztosítana minket a hit! Mégpedig nem valami önkényes, elhitetett, gyermekes és babonás mesék-szövedéke, hanem a tények és valóságok alapján nyugvó hit, az Úr Jézusnak igaz, ingathatatlan és tévedhetetlen, mert isteni szava!

Milyen gazdagok vagyunk mi ebben a hitben!

Gyönge hitű emberek persze visszariadnak a megtestesülés tanától, ekkora istenközelségtől! Kételkednek ekkora adomány és kitüntetés lehetőségén. De az ajándék nagysága és szokatlansága csak az ajándékozó nagylelkűségét hirdeti, nem az adomány lehetetlenségét.

III.

A megtestesülés hite nemcsak Istent hozza le hozzánk, hanem magunkat is csodálatos magasságokba emel. Isten azért lett emberré, hogy *magához emeljen* s örökre boldogítson minket.

Fölséges gondolat!

Hiszen akkor mi emberek, mi krisztushivők és krisztuskövetők hallatlanul nagyjövőjű lények vagyunk! Mit is ígér az Úr az ő hű szolgáinak? Azt, hogy magához veszi majd őket, hogy „ahol ő van, ők is vele legyenek". (Ján. 17, 24.) „Aki győzelmes lesz, annak megadom, hogy velem üljön trónomon; amint én is győztem és Atyámmal ülök az ő trónján." (Jel. 3, 21.) Mily szép remények! Hiszen akkor egy végtelenül boldog jövő várományosai vagyunk! Isten eljegyzettjei! Nincs a világon annyi öröm, annyi fény, dicsőség, kielégülés, édesség, amely összehasonlítható lenne azzal a boldogsággal, amely Jézusnál vár örökre ránk! Földi bajokkal küzdő ember! Ezer veszélytől környezett bajlódó: ne csüggedj! Csak az égre tekints és akkor nem sóhajtozni fogsz, hanem örülni, bízni, remélni!

Ennek a földi életnek minden szépsége Jézus örök országának szépségéhez képest olyan, mintha egy óriás előtt a törpék terítgetnék ki a maguk picinyke világát. Ez a föld és minden káprázata: liliputi fény, liliputi szépség! Minden kincse, hatalma, ragyogása: liliputi tündöklés! Minden politikája: liliputi politika! Minden tudománya: liliputi tudomány! Minden öröme: liliputi öröm, minden szenvedése: liliputi szenvedés!

Keresztények, ó, ne irígyeljetek ezen a világon senkit! Nincs okotok rá! Mert ezerszer, milliószor nagyobbak, gazdagabbak vagytok mindenkinél, aki elé ez a föld odaönti kincseit. Nincs az a Krőzus, aki dúsabb lenne nálatok, nincs az a kifinomultság és életművészet, nincs az a meghittség és baráti vonzalom, amely felérne Jézus országának édességével!

És ne panaszkodjatok, keresztények, türelmetlenül soha! Szenvedtek? Jó, ám mi ez ahhoz az örömhöz képest, amely ki fog nyilatkozni bennetek, ha egyszer a próbaidő véget ér s megnyílik előttetek Jézus birodalmának kapuja!

Örök ország, elmúlhatatlan boldogság!

Az aggteleki cseppkő-barlangnak egyik nevezetessége a 24 méter magas úgynevezett Világítótorony. Hatalmas, egyetlen cseppkőképződmény. A természettudósok feltevései szerint ezek a cseppkő-oszlopok egy-egy évszázadon át legföllebb két-három milliméternyit növekesznek a meszes tartalmú vízcseppek folytonos, lassú hullása folytán. Megszámlálhatatlan évmilliónak kellett leperegniök, míg ez a cseppkőoszlop, ez a Világítótorony létrejött. Rettenetes időtávolságok! Mi ehhez az időhöz képest egyetlen nap, egyetlen óra? És viszont mi ez az egész, sok évmilliós időtartam — az Úr Jézus örök mennyországához képest?

A szenvedésben csak egyfajta embernek van oka sírni és kétségbeesni: a hitetlennek. Az értelem nélkül szenvedőnek. Az ilyen emberek igazán szánalomra méltók, mert hit nélkül nincs remény sem. Akik azonban Jézusban hisznek, azoknak, ha mégannyit kell is tűrniök, minden okuk megvan arra, hogy akár reggeltől-estig vidáman járjanak-keljenek, mosolyogjanak és énekeljenek a boldog tudat birtokában, hogy ilyen kitüntetés, ilyen adomány s ekkora örökség vár rájuk az Úr Jézus országában!

IV.

A megtestesülés titka Krisztus híveit a reménynél is boldogabbá teszi a szeretet által.

Sokszor zengték már a költők s tapasztalati tény: a *legnagyobb boldogság a világon a szeretetből forrásozik.* Anyai szeretet, gyermeki szeretet, jegyesi és hitvesi szeretet, baráti szeretet, hazaszeretet: mind csupa boldogságnak kútfeje. A szeretet kitágítja egyé-

niségünket, bizonyos értelemben megkettőzi, megsokszorozza énünket; hiszen a szeretet által úgyszólva egyek leszünk azokkal, akiket szeretünk, magunkba forrasztjuk őket, magunkénak érezzük azoknak a kívánságait is: jóságukat, finomságukat, szeretetreméltóságukat.

Szeretni és szerettetni: ha van nemes boldogság a földön, hát ez az!

Az Isten Fiának megtestesülése azonban a szeretetnek legmagasabb s legtisztább régióiba emel fel. Itt már nem akármilyen teremtmény szeret minket, hanem a Teremtő maga s mi is nem olyan valakinek az egyéniségébe ojtatunk belé, aki valamelyest jó és szép, de azért mégis csak kicsiny és határolt, hanem abba a Valakibe forradunk bele, akinek szépsége, jósága és szeretetreméltósága nem ismer határt, nem ismer beszűkítést. Óceánja a fénynek s a meleg szeretetnek: te leszel az enyém, te töltesz be engem, amikor Jézus szeretete a szívembe költözik!

Fölemelő, kitüntető barátság! Ki az, aki mint mi, a legfőbb királyt vallhatja barátjának? Legigazibb, legmeghittebb, legbensőbb barátjának? Ki az, aki ha feltekint a csillagvilág szédületes távlataiba, így kiálthat fel: íme, ez mind az enyém, mert ez az én Atyám hajléka! Ez mind az én Uram birodalma! Ez mind annak a hozománynak picinyke része, amellyel ő gazdagítja az övéit!

Jézus országa: a mennyország. De nemcsak a halál után való mennyország, hanem bizonyos fokig már mennyország itt a földön is! Már idelenn is állandóan a mennyországot kell a lelkünkben hordoznunk! Már most élnünk kell a kegyelemben megváltottak mindig ujjongó életét, élveznünk az üdvözülésre meghívottak lelkendező, paradicsomi boldogságát!

Ki ne lenne már itt a földön boldog, ha Jézussal állandó szeretetközösségben él? Ha tudja, hogy Jézus szereti őt! Hogy az a szempár, amely a betlehemi Kisded arcáról ragyogott az imádó pásztorokra s Máriára, a legboldogabb asszonyra, állandó gyengéd vigyázás-

sal pihen rajta! Hogy azok a karok, amelyek a jászolban s később a keresztfán egy világ ölelésére tárultak szét, őt is állandóan ölelik, bárha láthatatlanul s ő köréje is fonódnak! Hogy az ajak, amelyről az üdvösség igéi hullottak az emberek közé, úgyhogy a tömegek még az evésről s ivásról is megfeledkeztek, csakhogy őt hallhassák, a Szentlélek sugalmazásán keresztül hozzánk is állandóan beszél!

Hogy azok a sebek, amelyeknek érintésére Szent Tamás apostol elragadtatással kiáltott fel: „Én Uram és én Istenem", felénk is állandóan lövellik a szenvedésben megdicsőült istenszeretet sugarait! Hogy az a szív, amelyben a jóságnak és irgalomnak óceánja hullámzik, minket is magába zár! Hogy mienk az az erő, amely a csillagvilágok milliárdjait teremtette, a golgotai véres dráma pillanatában sziklákat rengetett meg és sírokat szakított fel, s miénk az a gyengédség is, amellyel Jézus egykor Galilea kisdedeit magához ölelte és megsimogatta, amellyel a naimi özvegynek a fiát, Mártának és Máriának a testvérét visszaadta! Hogy miénk az a minden emberit meghaladó nagylelkűség, amely hóhéraiért is imádkozott s a megtérő latornak egyetlen bánatos fohászára azonnal paradicsomot ígért!

Hol van a világnak az az édessége, amely felérne Jézus szeretetével? Hol van az a földi üdvösség, amelyet össze lehetne hasonlítani a kimondhatatlan szerencsével, hogy Jézus hívei, barátai, szeretetének osztályosai lehetünk?

V.

Talán azt mondod erre, testvér: „Sajnos, ez a boldogság nem lehet enyém; én más utakon járok! Az én ízlésem világias, én csak a földön és a földiekben találok örömet!"

Erre azt felelem, testvér, hogy ha ízlésed elföldiesedett, meg lehet ám azt is *javítani*. Csak nem szabad belenyugodni abba, hogy távol kerültél Istentől. „Vajjon aki elesik, nem kel-e fel ismét? S aki elfordult, nem

fordul-e megint vissza?" (Jer. 8, 4.) Aki utat tévesztett, annak egyszerű a feladata: meg kell fordulnia. Meg kell térnie. A helyes útra kell rákanyarodnia.

Jézus nemcsak a szentek királya, hanem a megtérőké is; nemcsak az ártatlanok üdvözítője, hanem a bűnösöké is! Sőt: „Mondom néktek, hogy oly nagy öröm lészen mennyben egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon, kiknek nincs szükségük bűnbánatra". (Luk. 15, 7.) Eltávolodtál tőle? Mindegy! Ő téged is vár, téged is szívesen visszafogad, meggyógyít, a te ízlésedet is megújítja, a te utadat is az igaz boldogság felé igazítja. Csak bízd magad rá s ne taszítsd el a feléd nyúló mentő kezet!

„De én *hinni sem tudok!*" sóhajtasz talán. Testvér, a hithez csak két dolog kell: igazságszerető jóakarat és isteni kegyelem. Az első rajtad áll, a másikat megszerezheted alázatos imádság útján. Ahogy a Bölcseség könyvében olvassuk: „Könyörögtem és értelem adatott nekem; imádkoztam és eljött hozzám a bölcseség lelke". (Bölcs. 7, 7.)

Van, aki így beszél: „Engem is vonz és érdekel Jézus, de mit tegyek? Én *nem születtem az ő vallásában,* engem másra neveltek s azt mondták nekem, hogy jellemtelenség, ha valaki hitet változtat". Mit mondjunk erre?

Azt, hogy Jézus országa nemcsak azoknak szól, akik az ő Egyházába beleszülettek, ő igenis *mindenkit* kivétel nélkül hív és vár magához. Az igazság s az Isten elérése a fő, nem az, hogy milyen utcában születtünk s milyen körülmények közé cseppentünk eredetünknél és neveltetésünknél fogva. Hogy az igazságot követni jellemtelenség volna? Az Istent keresni és megtalálni becstelenség volna? Esztelen beszéd! Az ellenkezője lenne jellemtelenség: nem követni a megismert igazság hívó szavát!

Tegyük fel, valahol Egerben valami rendkívül nagy kincset ígérnének mindnyájunknak s most mindannyian igyekeznénk Egerbe eljutni. Kimennénk a Keleti pályaudvarra, ott egy sereg ember elhelyez-

kednék az egri vonatban, de sokan a bécsibe tévednének bele, mások a tapolcaiba, gyékényesibe vagy az aradiba. Az utolsó percben az őr figyelmeztetné az embereket: Vigyázat, hiszen ezek a vonatok nem mind Egerbe mennek! Erre azonban valaki azt felelné: Maradjon csak mindenki azon a vonaton, amelybe véletlenül beleült; jellemtelenség, ha valaki vonatot cserél. Nem azt mondanánk-e erre, hogy esztelen beszéd? Ugyanígy vagyunk az üdvösség útjával.

Ha Jézus nem a katolikus Egyházba vár minket, akkor hagyjuk el a katolikus Egyházat! De ha abba vár, akkor meg ide kell jönnie mindenkinek, aki Jézust elérni akarja. Ez a legtermészetesebb logika szava.

„Maradjon mindenki a hiténél?" Hát akkor az apostolok is tévedtek, amikor Jézusnak hittek s elhagyták a farizeusi hitszabályokat! Tévedtek az első keresztények is, amikor elhagyták ősi tévelyeiket. Tévedtek őseink, amikor a keresztény hitet elfogadták.

De tévedett az egész modern gondolkodás is, amikor pl. a természettudomány terén szakított a régi téves nézetekkel s már nem négy elemben hisz, hanem nyolcvanegynéhányban és nem vallja a Nap forgását a Föld körül, hanem fordítva.

Téves elvek alapján tartják vissza az emberek egymást Jézus követésétől. Ezeknek a téves elveknek a terjesztésében természetesen nagy része van azoknak az irányzatoknak is, amelyek nem akarnak Jézusról tudni s azért hangulatot keltenek az ő országába való megtérés ellen.

Úrjövet ideje karácsony előkészülete. A napé, amelyet a zsolozsma „mézzel csepegőnek" nevez. Bár töltse el Jézus epedő várása a lelkeket, hogy eljövetele az ő lelkükre nézve is mézcsepegéssé legyen! Siessünk az Úr elé, tisztogassuk elébe lelkünket, egyengessük útját s aztán karácsony ünnepén boldogan boruljunk a pásztorokkal s a napkeleti bölcsekkel együtt az ő jászola elé: vessük magunkat fenntartás nélkül az elközelgő üdvösség ölelő karjaiba!

Akik nem ismerik Jézust.

„Köztetek áll az, kit ti nem ismertek." Ján. 1, 26.

Advent 3. vasárnapján.

Úrjövet harmadik vasárnapjának evangéliumi szakaszában olvassuk: Keresztelő Szent Jánost felkeresik a főpapok és farizeusok követei s kiléte felől kérdezősködnek. János szerényen elhárítja magától a hódolatot, nem engedi, hogy messiásnak nézzék s e helyett inkább felhasználja az alkalmat, hogy rámutasson az igazi nagy Isten-küldöttére, aki már megjelent a földön s aki most majd beteljesíti Izrael évezredes várakozásait. Jézus még csak akkor lépett ki názáreti magányából s mégis mintha máris valami szemrehányásféle rezegne át Keresztelő Szent Jánosnak ezen a szózatán: *„Köztetek áll az, kit ti nem ismertek"*.

Mintha azt mondaná: Ime, megjött a várva-várt, aki után apáitok évezredek óta sóvárogtak; itt van köztetek a Messiás; egy levegőt szív veletek és ti még fel sem ismeritek őt? Nem veszitek ujjongva körül, nem hódoltok neki azzal a lelkesedéssel és örömmel, amely a legnagyobb isteni ígéret élő beteljesedéséhez méltó?

Ha már Jézus fellépésének első napjaiban Keresztelő János azon csodálkozott, hogy a zsidók azonnal fel nem ismerték őt: mennyivel inkább lobbanthatná szemére a nagy Keresztelő ugyanezeket a szavakat a *mai keresztények* jókora részének! Milyen keserű szemrehányással, milyen dörgő megrovással léphetne azokkal szembe, akik keresztényeknek nevezik magukat, Krisztus nevét és igéit hordják ajkukon, de azért ugyancsak rájuk illik a szó, hogy igazában nem ismerik Jézust!

Születésétől számítják az éveket, tőle eredeztetik erkölcsi kultúrájukat; csaknem kétezer éve, hogy az ő isteni vére árán megváltattak s az ő kereszthalálának áldásaiban részesültek. Jézus itt áll közöttük, itt

él tanításaiban, ígéreteiben, anyaszentegyházában, kegyelmi eszközeiben, tabernákulumaiban. És ezek az emberek, ezek a keresztények oly kevéssé ismerik őt! Sőt nem is kívánják megismerni, idegen lett a számukra, akitől elfordulnak, akiről lehetőleg még hallani sem akarnak!

I.

Vajjon nem helyénvaló-e ez a szemrehányás? Hiszen tízezrével, százezrével, milliójával vannak olyan emberek, akiknek homlokát egykor a keresztvíz érintette s akik ha nem gyűlölik Jézust, mindenesetre kitérnek az útjából. Nem hisznek benne és még azt a fáradságot sem vállalják, hogy az ő tanításával és annak bizonyítékaival közelebbről megismerkedjenek.

És még ennél is többen vannak olyanok, akik alapjában talán hisznek benne s a magánéletükben bizonyos fokig keresztény érzületűek is, de attól már távol állanak, hogy hitükből a *gyakorlati következtetéseket* is levonják, Jézust a nyilvános és társadalmi életben is megvallják, elismerjék, az ő törvényeit az élet egész vonalán érvényesítsék.

Politikusok, akik a nemzeti és nemzetközi élet nagy kérdéseiből tudatosan és óvatosan kihagyják Jézust s az ő törvényeit s a nyilvánosság előtt még Isten nevét sem merik kiejteni. Irók, tudósok, gondolkozók, akik esetleg belső meggyőződésükkel ellentétben is kifelé szeretik a pogányt, a felvilágosodottat, az „elfogulatlant" adni s tollukat lelkiismeretfurdalás nélkül bocsátják a vallástalan és közönyt-terjesztő szellemi irányok szolgálatába. Üzletemberek, akiknek istenük a pénz s akiknek lelkiismeretéről gazdasági és szociális vonatkozásokban leperegnek az evangélium igéi s a pápák szociális körleveleinek intelmei.

Az a jómódú társaság, amely csak a divatnak, szórakozásnak, élvezeteknek él s amelynek a kereszténysége kimerül egy kalapmegemelésben a templom előtt, esetleg egy templomlátogatásban a sátoros ünnepe-

ken. S végül azok a szegény emberek, akik szenvedéseik közben elfeledkeznek arról, amit Krisztus a fájdalomról és a keresztordozásról tanít és céltalan zúgolódásban, kifakadó szitkokban és istenkáromlásban keresik sanyarú sorsuk egyetlen enyhítőszerét.

Sőt, ha szigorúan vesszük, még mi, hivő és gyakorló katolikusok is elmondhatjuk magunkról, hogy igazán és tökéletesen alig ismerjük Jézust! Misére járunk, gyónni-áldozni megyünk, jótékonyságot gyakorlunk és mégis csak halványan él Jézus lelkünkben. Hiszen ha igazán ismernők, szinte el sem tudnánk szakadni az oltár lépcsőjétől, alig tudnánk másra gondolni, mint ő reá s legfőbb vágyunk, állandó, lázas, féltő igyekezetünk az lenne, hogy minél teljesebben, minél maradéktalanabbul, minél hibátlanabbul ajándékozzuk oda magunkat és minden szeretetünket az ő szeretetének.

II.

Dehát miként is lehetséges az egyáltalán, hogy az emberek nem törekszenek Jézust megismerni, megismervén szeretni és szeretvén követni? Hát nem ő-e a legszebb, a leggazdagabb, a leghatalmasabb, a legbölcsebb, a legelragadóbb, a legszeretetreméltóbb? Nem ő-e az, aki a legtöbb jót tette az emberiséggel és minden egyessel közülünk? Nem ő-e az, aki a legtöbbet is ígéri nekünk? Örök életet és örök boldogságot, amelyhez képest minden földi szépség és elképzelhető gyönyörűség merő álom és látszat? Egy sorba lehet-e állítani az árnyat a napfénnyel, a ködöt az ezüstösen ragyogó éggel, a homokot a tömör arannyal, egy szál fonnyadó virágot egy egész pompázó, illatozó, feslő virágerdővel? Lehet-e Jézust kevesebbre becsülni a teremtményeknél?

Hát bizony, sajnos, lehet. Az emberek ezt teszik reggeltől estig, sokszor a születésüktől a halálukig. Egy árnyvilágba kapaszkodnak, bengáli fényben akarnak felmelegedni és élni; gyomot, dudvát, hulladékot

helyeznek egy mennyország elé. Apró és hitvány emberi törekvéseket Jézus megismerése és szeretete elé.

Hogyan lehetséges az, hogy a keresztény társadalom jelentős része annyira elfordulhatott az Egyetlentől, aki neki életet és üdvösséget jelent és aki által egyedül lehet az ember nagy, tiszta, nemes és boldog?

Hogyan lehetséges ez?

Ne feledjük, hogy Jézusnak kezdettől fogva *ellenségei* voltak s ezek minden időben, az újkorban is, mindent elkövettek s elkövetnek, hogy az embereket tőle elidegenítsék. Azok, akik őt egyszer a keresztre vitték, nem haltak ki és nem pihentek el a mai napig. A „Feszítsd meg őt!" kiáltás nem hallgatott el 1900 év óta.

Akkor, amikor a kereszténység 300 éves véres küzdelem után felszabadult s ura lett a világnak, Jézus ellenségei egyidőre háttérbe szorultak, de teljesen soha meg nem semmisültek s a hosszú, kényszerült fegyverszünet után a középkor végén ismét munkára lendültek. Az antik humanizmus felélesztése sokak számára alig volt egyéb, mint nagyszerű réstörési alkalom a keresztény eszmei világrend ellen. Az angol és német filozófia szintén. A felvilágosodáskori deizmus hasonlóképpen. És legfőkép az a világforradalom, amely XVIII. század vége felé eszmei téren talán végzetesebb hatással lépett fel, mint bármily más téren.

Divat lett, közhiedelem lett, valóságos társadalmi dogma lett, hogy a kereszténységnek nincs szava többé sem az államvezetés, sem a művelődés terén. Ki a kereszttel a társadalomból, a törvénykönyvekből, a házasságból, az iskolából, a magasabb és népi oktatásból, az irodalomból, a művészetekből! Ki vele főleg a munkás-mozgalmakból!

Aki Jézusban hisz s az ő törvényeit tiszteletben tartja, az ne lehessen magas állami funkcionárius, ne lehessen egyetemi tanár, ne érvényesülhessen irodalomban és sajtóban, művészetben és társadalmi életben. Gúnyszavakat találtak ki a hivő keresztények-

megbélyegzésére; aki Jézusban hitt s az ő elveit komolyan vallotta, az sötétenc lett, bigott, ultramontán, klerikális, retrográd, maradi és a haladás ellensége.

Ez a különféle szabadkőműves szektákban s politikai pártokban szervezett, koncentrikus támadás a kereszténység ellen nem maradt eredmény nélkül. Ahol uralomra jutott, ott megbénította az Egyház s a papság tevékenységét, megszüntette vagy háttérbe szorította a vallásos nevelést, a katolikus iskolákat s vallástalan nemzedéket nevelt fel. Naggyá duzzasztotta a kereszténye llenes irodalmat és sajtót.

Laicizálta a házasságot s olyan családrontó törvényeket hozott, amelyek valósággal csábítók, felbujtók a házassági hűtlenségre s a család felbontására. De ellaicizálta az egész társadalmi életet is, amely a kereszténységet most már úgy tekintette, mint pusztán a papok és esetleg a vénasszonyok s a gyermekek ügyét. Szegény, jobb sorsra érdemes munkások tízezreivel pedig elhitette, hogy nem az aranyimádó kapitalizmus és az önző újpogányság a munkásságnak legnagyobb ellenfele és sorsa jobbulásának kerékkötője, hanem a kereszténység, tehát végeredményben Jézus és az ő Egyháza.

Csoda-e ezek után, ha milliók szívében megingott a hit, a Jézus ismerete s a hozzá való ragaszkodás? Csoda-e, ha sokak szemében Jézus idegen lett, akinek lehetőség szerint ki kell térni az útjából, akit nem szabad társadalmi életünk legfőbb irányadójának és szabályozójának tekintenünk többé? Csoda-e, ha sokak szemében ő már csak mitológiai alak, elmosott történelmi emlék, legföllebb egy kiváló ember, egy bölcs és jó tanítómester, mint Buddha vagy Konfuce volt, Zarathusztra vagy Szokratesz, de semmivel sem több? Csoda-e, ha az evangéliumi és őskeresztény Jézuskép, a katolikus Jézuskép végleg elfakult és elhomályosult a szemükben és nem tudnak mit kezdeni vele? Hiszen még a katolikus közönségnek jókora része is ma olyan könyveket és lapokat olvas, ame-

lyek Jézusról s az ő Egyházáról évhosszat említést sem tesznek, vagy ha tesznek, többé-kevésbbé torzképeket festenek róluk?

Igy aztán persze érthető, hogy „közöttünk áll az, kit mi nem ismerünk!"

III.

Hozzájárul még, hogy bizonyos fokig mindnyájan, hogy úgy mondjam, született ellenségei vagyunk Jézusnak. Hiszen a születésünktől fogva olyan hajlamok és ösztönök dolgoznak bennünk, amelyek minket Jézustól s az ő hótiszta világától messze elidegeníteni törekszenek.

Az ember tele van *önzéssel;* mindig és mindenben a maga pillanatnyi javát keresi és idegenséget érez minden olyan tan- és vallásrendszer ellen, amely arra szólítja fel, hogy önmagát rendelje alá az Isten parancsainak és a felebarát szeretetének.

Az ember tele van *gőggel;* inkább százszor veri bele a homlokát a mestergerendába, semhogy meghajoljon s belássa, hogy téved, hogy bűnös, hogy meakulpát kell mondania, vezekelnie, bűnbánatot tartania s alázatosan kérnie az Isten kegyelmét, hogy a saját romlott vágyaival szemben helyt tudjon állni. Hogyne lenne neki akkor teher annak a Jézusnak a vallása, aki alázatosságot, bűnbánatot, bűnbevallást és lemondást követel?

Az ember tele van *érzékiséggel;* ha egyszer a nemiség felágaskodik benne, akkor nem szeret tilalomfákat látni, hanem mint az állat, ész nélkül megy a csapongó vére, a kalandos hajlam után. Természetes, hogy akkor nem szeret arról a Jézusról hallani, aki tisztaságot követel s önfegyelmezést sürget s aki még a gondolatban való bűnös kívánságot is az örök életből való kizárással fenyíti.

Az ember tele van *birtoklásvággyal;* nemcsak a mindennapi kenyérre törekszik, hanem minél többre, kényelemre, fényűzésre, élvezetre, ragyogásra. Ennek

folytán könnyen a pénz lesz az istene, az üzlet, az előléptetés, a karrier lesz az a bálványa, amelynek érdekében éjt-napot egybefűz, ami miatt legázol embertársakat, becsületet, lekiismeretet, békét, méltányosságot és igazságszeretetet, ami miatt nem ér rá a lélek problémáival foglalkozni, Jézussal s az ő mennyországával törődni. S végülis gyűlöletessé, érthetetlenné lesz előtte az a Jézus, aki az örök javakkal szemben az evilági javak másodrendűségét hangoztatja.

S a legtöbb ember tele van *kényelemszeretettel és tunyasággal;* gyűlöl mindent, ami őt az ő elterpeszkedő restségében háborgatja; kitér a vallás tanainak tanulmányozása elől, mert azok neki magasak vagy ahogy ő mondja: unalmasak és nem férnek el az ő kicsinyes, prózai s evilági kedvteléseinek a keretében; kitér a vallás gyakorlata és kötelessége elől, mert azok önmegtagadással járnak, azok nem olyan könnyűk és „érdekesek", mint egy balett, vagy egy lóverseny, vagy egy csónakkirándulás. Kitér Jézus elől, aki neki a keresztordozás és vértanui készség evangéliumát hirdeti s tanokat magyaráz, amiknek ő még a megértésükre is tunya és kényelmes.

Jézust nem lehet úgy követni, hogy az ember ugyanakkor a romlott ösztöneit is tovább dédelgesse; az ő követése valamennyiünket kemény és halálosan komoly választás elé állít; vagy ővele, de akkor felfelé, meredek utakon, szédületes természetfölötti magasságok felé, vagy nélküle és ellene. Nem csoda, ha sokan ezt a kényelmesebb utat választják s Jézustól több-kevesebb tudatossággal eltávoznak.

E mellett talán valami egyéni kereszténységet szerkesztenek ugyan maguknak a saját megnyugtatásukra és félrevezetésükre: egy kereszténységet, amelyben Jézus is elférne, meg egy kis modern pogányság és elvtelenség is, az evangéliumnak néhány önkényesen kiválogatott maradványa, meg egy kis önzés is, gőg is, hitetlenség is, erkölcsi szabadosság is. De hát az ilyen egyénileg összeszabdalt keresztény-

ségnek természetesen nem is több az értéke, mint az egyénileg gyártott pénznek, vagy az önkényesen megkonstruált egyszeregynek.

Szegény emberek!

Mennyire rájuk illik a Szentírás szava, hogy „elfordítják fülüket az igazságtól, de odaadják magukat a meséknek". (2 Tim. 4, 4.) S az Úr panasza az ószövetségben: „Két gonoszságot művelt az én népem: elhagytak engem, az élő víz forrását, és vízvermeket ástak maguknak, megrepedt vízvermeket, melyek nem tarthatják meg a vizet!" (Jer. 2, 13.) Mily gazdagok, boldogok lehetnének, ha felismernék Azt, aki ott áll köztük és pazar bőséggel kínálja fel kincseit az elnyomorodott világnak, boldogságot a boldogtalan emberiségnek, megváltást a megváltatlanoknak!

IV.

Dehát ennyiben maradjon-e minden? Megnyugodhatunk-e abban, hogy milliók nem ismerik Jézust és az ő áldásait?

Az Anyaszentegyház azért ül minden esztendőben újra adventet, hogy felébressze az emberekben a vágyódást Jézus után. Az ő hite után, az ő elvei után, felséges tanításai, lelket felemelő parancsai, boldogító ígéretei után. A vágyódást az ő szeretete, az ő mennyországa után.

„Harmatozzatok égi magasságok", zengi ilyenkor az Egyház, átvéve az idézett szavakkal együtt az ótestamentum százados sóvárgását a Megváltó eljövetele után. Harmatozzatok, égi magasok! kiáltjuk ilyenkor mi is és imádkozunk azért, hogy legalább hát a csalódottságnak az érzete és ezerszeres nyomorúságunknak keserves megtapasztalása ébresszen minél több tékozló fiúban vágyódást az értelmét vesztett karácsony, az elhagyott Megváltó után.

Karácsony!

Ma már szinte csak elfakult, fájó szimbolum! Tá-

voli zene, messziről idevetődő, elfeledett, meg nem értett angyalének. Meghasadt egek titkainak hozzánk tévedt, meseszerű fénylobbanása. Hol van ma igazi karácsony? Hol testvérek még az emberek? Hol tudnak gyermeki szívvel s hálásan örülni a betlehemi Kisded ajándékain? Tőke és munka harcában, nemzetek acsarkodó gazdasági háborújában, eretnekségek, szekták és titkos társaságok sanda egyházgyűlöletében, nyomortelepek mellett hivalkodó luxusban, széteső, szétmálló, darabokra hulló családokban: hol van itt szeretet és karácsonyi békevágy? Még jó, ha kifentkésű Heródesek nem indítanak véres és nyilt harcot a békehirdető Kisded ellen, mint ezt Oroszországban s néhány más országban teszik. Miközben ők is testvériségről szavalnak és békét emlegetnek! Ah, milyen hazugok tudnak lenni az emberek!

És a béke! Mindenki szeretné a békét, de a béke viszonosságon alapuló fogalom: csak akkor van meg, ha mindkét félen igazán akarják. Ezért nem béke az a helyzet, amikor az egyik félt lefegyverkezésre intik, a másik pedig mohón tovább fegyverkezik. Ezért nincs béke ott, ahol az egyik fél gazdaságilag a másik fölé akar kerekedni.

S nincs béke ott sem, ahol a felekezeti békesség jelszavát cinikus egyeduralmi vágyak elleplezésének céljából hangoztatják. Béke nincs mélységes etikai léleknevelés és önnevelés nélkül s ezért alapja minden komoly béketörekvésnek a vallási élet. A világbékének egyetlen elképzelhető szimboluma: a karácsony, a betlehemi Kisded előtt való őszinte leborulás. De hol van ma még ettől Európa?

Ez a krisztustalan világ csakugyan nem nevezheti magát boldog világnak. Bár adná az Isten, hogy legalább hát a boldogtalanságán keresztül eszméljen fel ismét magához s megváltatlan, karácsonytalan életének sivárságából epedezzen ismét karácsony boldog ajándéka, a világ üdvössége, Jézus Krisztus után!

Hogyan készítsük az Úr útját?

„Készítsétek az Úr útját!" Luk. 3, 4.

Advent 4. vasárnapján.

Advent a karácsonyi lelkek ünnepvárása, a Megváltóra sóvárgóké. Az elégedetleneké, az üdvösségváróké, a szűkösségből kifelé, felfelé vágyóké, a végtelenség szomjasaié. Ádvent és karácsony azoké, akik évről-évre belekapcsolódnak az ókor prófétáinak síró imájába s a Szibillák és Alkibiadeszek panaszos vágyódásába a Megváltó felé, aki nélkül elsorvad minden élet s mélységekbe bukik alá a magasra hivatott emberi szellem. „Ó, bár szaggatnád szét az eget és szállnál le végre, béke fejedelme", sírt az évezredes nosztalgia a világ Megváltója után, az Izaiás hirdette „Princeps Pacis" után s még ma is, csaknem 2000 évvel a Megváltó megérkezése után, fel kell jajdulnia a megváltott lelkekben a fájdalmas esengésnek a több megváltás és a többek megváltatása után.

Nem mintha a megváltás nem történt volna meg, vagy tökéletlen lenne. Mert hiszen „láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét s az telve volt kegyelemmel és igazsággal". De ugyanannak az evangéliumi kezdetnek, amely ezt elmondja, másik verse azt a szintén állandóvá lett embertragédiát örökítette meg, amely szerint a Megváltó „övéi közé jött ugyan, de övéi őt be nem fogadták".

Ez a mi ádventi örömünk fájdalma: a karácsonyra elhivatottaknak szomorú karácsonytalansága! Ezek a szomorú, karácsonytalan emberek nem keresik a Megváltó megváltását, nem a Megváltó által akarják magukat megváltatni, hanem a Megváltótól szeretnének megváltódni! Nekik nem kell Megváltó, mert ők maguk váltották meg magukat, így hiszik. S boldogok és önteltek abban a lelki ínségben és testi nyomorú-

ságban, amelybe beleemancipálták magukat, amikor Krisztusnak hátat fordítottak. Szegény önmegváltottak, az autoszótéria kábultjai!

I.

Autoszótér világ! Önmegváltó és önmegváltott kultúra! Emberi erőből üdvözült társadalom! Amelynek Krisztus kicsiny és felesleges! Akiknek felülről való megváltásra nincs szükségük!

Mert nekik tudományuk van; igaz, hogy ez a honnan, hová és hol kérdéseire kukkot sem tud felelni, még annyit sem, mint a pogány ókor. Nekik technikájuk van; igaz, hogy maholnap már csak arra jó, hogy az emberirtás rekordtechnikusai új meg új eszközöket találjanak fel a pusztításra, akiknél a civilizáció fő-fő problémája, miként lehet legtöbb embert leggyorsabban ölni meg: géppel, gázzal, méreggel, gránáttal és bacillus-háborúval. Nekik fejlett gazdasági rendszerük van; igaz, hogy beleéhül és belebolsevistásodik a világ. S nekik saját autonóm moráljuk van; igaz, hogy az emberek hihetetlenül gonoszak lesznek mellette, a családi élet felborul, a nő cseretárgy lesz, a gyermek két élő szülő között kétszeres árvává nyomorul s míg luesztől rázott csontjaikkal utolsó niggertáncaikban vonaglanak, a korrupció lesz menthetetlenül a közélet és közgazdaság állandó díszjelzője.

Ó, nagyszerű megváltatlanság, ó, felséges krisztustalanság, ó boldog magabálványozás! Világháborút termelő humanizmus, bolsevizmusba torkolló kultúra, a nemzetközi gyűlöletet nemzetközi joggá állandósító jogrend, gondolati kaosz és erkölcsi ideálatlanság, tömeges egyéni és társadalmi öngyilkosság! Büszkék lehetünk az önmegváltódásunk csillogó halottasházaira, a villanyfényes, parádés sírra, ahol egy Nyugat sülylyed el...

Tudják-e ezek az emberek, ezek a publicisták, miniszterek, politikusok, professzorok, nemzetgazdászok, hogy mit löknek el maguktól, amikor a pietiz-

musnak és klerikalizmusnak csúfolt kereszténység ellen dörögnek, az Egyháztól reszketnek és Krisztust utasítják el maguktól? Tudják-e ezek egyáltalán, mi az a katolicizmus, mi az a lélek és mi az a megváltás?

Amikor milliószor elverklizett, elhazudott és elrotációzott jelszavaikat újra meg újra eldadogják, tudják-e, milyen szédületesen gyerekesek és vakok és korlátoltak, siketek és sánták és inaszakadtak? És kretének és öngyilkosok?

Tudják-e, hogy kisded önámításuk nem ártalmatlan kabaré csupán, hanem véres játék, amelyben a saját fejüket és fajukat zúzzák össze s a társadalom szervezetének minden tagját szaggatják véresre? Tudják-e, hogy öblös mellhangban baritonozó bölcseségük menynyire a téboly mezsgyéjén halad és minden feslett boldogságváruk, minden pénzre, kéjtanyákra és eszemiszomra épített paradicsomuk mennyire kártyavár és siralomház?

Tudják-e ezek egyáltalán, hogy mit tagadnak, amikor Krisztust tagadják s mi az, mikor kellemetlen idegenként tessékelik ki az Istent a gondolataik, érzéseik, kultúrájuk és erkölcseik világából? Egyetlen mentségük talán éppen az, hogy tudatlanok és a szánalomig korlátoltak. Hogy nem érzik lelkük sebeit s nem értik, mennyi okuk volna térden esedezni a megváltás kegyelmeiért.

Karácsonya csak annak van, aki *az égből jövő megváltást* szomjazza és bűnbánóan veri ki mellén az emberi elégtelenségnek, az önmegváltás tehetetlenségének Confiteorját. Betlehem csillaga csak annak fénylik, aki elég bölcs ahhoz, hogy messziről is meglássa, de elég alázatos is hozzá, hogy magábaroskadt, együgyű és szerény pásztorhittel higgyen.

Karácsony fénye, melege, derüje, karácsony reménye, ereje, boldogsága csak annak nyílik meg, aki nem öntelt dölyffel fordul el a természetfölöttiség világa elől, hanem ellenkezőleg: mindent a természetfölöttiség és örökkévalóság sugárkévéjén keresztül lát, mindent a hit és vallás szikrázó prizmáján át figyel,

mindennek a lelki értékét fedezi fel s a saját felmagasztalását az Isten előtt való őszinte és következetes meghajlásban találja meg.

II.

Azokhoz a javakhoz és kincsekhez, amelyeket a betlehemi Kisded hozott meg a világnak, — ma ezt nem hangsúlyozhatjuk elégszer! — a benne való erős *hit* nyitja meg az utat. Ezek a javak mindenekelőtt természetfölöttiek, túlvilágiak, lelkiek s evilági hatásaik minden áldása is csak a lelki hatásokon keresztül terem meg. Nem lehet karácsonynak örülni s a megváltás örömeiben részesülni, aki annak lényegét be nem fogadta, mindenekelőtt az őszinte, alázatos és következetesen vallott hit által.

Azért nincs a mai világnak igazi karácsonya, igazi Úrjövete sem, mert nincs igazi, élő hite.

Hit nélkül, mondja Szent Pál, lehetetlen az Istennek tetszenünk. (Zsid. 11, 6.) Az Úr Jézus nem sürgetett semmit oly nyomatékosan, mint a benne való hitet. A hit az első, elhatározó lépés az Isten felé, a lélek első szárnybontogatása a magasságbeli valóságok felé. Hit nélkül belefullad az ember az evilágba, az anyagba, a mulandóságba. Hit nélkül csak a földi életet tartjuk jónak, szépnek és fontosnak, s ez beszűkíti a látásunkat, földhöz tapasztja vágyainkat, eltompítja érzékeinket a lelkiek és örökkévaló dolgok iránt. Hit nélkül a pillanat zsákmánya vagyunk, az érzékek, a mámor, az ösztönök, a kicsinyesség játékszerei.

A hit az a világító torony, amely a sötétségeken keresztül utat jelez a soha el nem boruló fényességek felé. A hit az az ösvény, amely a pusztaságból az ígéret földjére vezet. Híd, amely ezt a mi szűkös kis világunkat a végtelenséggel összeköti. Jákob lajtorjája, amely az angyalok társaságába emel. Messzelátó, amelyen keresztül Isten titkaiba látunk bele. Útjelző, amely eligazít. Éltető forrás, amely felüdít s új erővel tölt el.

Amikor azonban a hitről beszélünk, mindenekelőtt

egy *divatos félreértést* kell tisztáznunk. Nem minden hit *igazi hit!* Nem minden, amit az emberek ma a hit nevével jeleznek, igazi érték. Hiszen valamelyes hitet még a hitetlenek is vallanak s még közismerten hitetlen és hitközönyös emberek is valóságos dicshimnuszokat zengenek a hitről, amelyen azonban mindent értenek, csak nem a mi dogmatikus, katolikus, komoly és egyértelmű hitünket.

A vallásszakadás magának a hit fogalmának egészen szokatlan magyarázatot adott, amikor a hitet voltaképpen vakhitnek, merő kedélybeli *bizakodásnak* jelentette ki, amelynek dogmatikai tartalma nincs s amely egyáltalán nem tartozik az ismeret síkjára.

Nagyszerű a hit, fenséges adomány — mondják ma sokan —, mert vigaszt és erőt ad az élet harcaira. Mellékes, hogy mit hiszünk, fő, hogy higgyünk: akármiben, de higgyünk. A hit nem igaznak-tartás, nem az Isten kijelentésének az elhivése, hanem valami jámbor fanatizmus és fatalizmus: valami elmosódott tartalmú érzelem, valami sajátos kedélyhullámzás, elhalványult, határozatlan önfeledés. Valami olyanféle bizakodás, hogy akármi van odatúl, nem kell félni; lesz, ahogy lesz, azért ráhagyatkozhatunk arra a gondolatra, hogy az Isten majd csak üdvözít minket, majd csak gondoskodik rólunk valahogy.

Természetes, hogy ez nem komoly hit, aminőt Krisztus és az apostolok hirdettek, hanem teljesen önkényes, bizonytalan talajon álló s értelmetlen önámítás.

A komoly, keresztény értelemben vett hit más dolog: az *értelemnek hódoló meghajlása az Isten önkinyilatkoztató kijelentései előtt.* Az intellektus engedelmessége a magát határozott tanításokban kinyilatkoztató Istennel szemben. Örvendező hódolat az Isten szava, tanítása előtt. Boldog igenlése mindannak, amit Krisztus hirdetett, amit ő az Atyáról, önmagáról, a Szentlélekről, az örök életről, az üdvözülés eszközeiről és föltételeiről hirdetett. Igaznak tartása, aláírása, maradéktalan elfogadása mindannak, amit az Isten,

hogy higgyünk, elénk tár. A lelkünk áthasonulása az isteni igazság szerint. A benne élés, a szerinte igazodás, a hozzá való következetes alkalmazkodás.

Hite nem annak van, aki fanatizmusból vagy bármi más vak érzésből egyszerűen csak *bízik,* akár az Istenben, akár a jövőben, akár egy magaalkotta istenfogalom és Krisztus-elképzelés helyességében; aki tehát végeredményben nem is az Istennek hisz hanem csak önmagának, a maga elgondolásainak, a maga vallási eklekticizmusának.

Hite annak van, aki azt mondja magában: Uram, te szóltál és mert én *tudom,* hogy a te végtelen mindentudás és igazmondás vagy, azért szóról-szóra s az utolsó betűig elhiszem, elfogadom, aláírom és vallom mindazt, amit te kijelentettél, amiről te kétségtelenül azt akarod, hogy higgyem. Hite annak van, aki azt mondja: Uram, a te szavad örök igazság s azért én inkább meghalok, de a te tanításaidtól nem tágítok; mindazt *vallom,* amit te elém társz és mindazt visszautasítom, elvetem s kárhoztatom, ami a te kijelentéseiddel bármiképpen ellenkezik. Még akkor is, ha ezek a veled ellenkező nézetek divatosak; akkor is, ha egyesek a tudomány nevében akarják hitelvesztettnek nyilvánítani a te tanításodat; akkor is, ha a tagadást sokan vallják és csökönyösen ragaszkodnak hozzá. Akkor is, ha megvetik, bántják és üldözik azokat, akik a te kinyilatkoztatásaidhoz ragaszkodnak és nem csatlakoznak ezekhez a divatos szólamokhoz.

Hinni annyi, mint valamit *igaznak tartani* azért, mert olyan valaki hirdeti azt, aki abszolút igazság, aki sem meg nem csalatkozhatik, sem mást meg nem csalhat. Éppen ezért *hit nincs határozott igazságok nélkül* és keresztény hit nincs határozott keresztény hitigazságok nélkül.

Amint nem lehet látni anélkül, hogy *valamit* ne lássak, úgy nem lehet hinni sem anélkül, hogy *valamit* ne higgyek, mégpedig nem akármit, hanem azt, amit te, mint isteni igazságot tanítasz és hirdetsz. Keresztény módon hinni nem annyi, mint hinni a meteoroló-

giában vagy a szociológiában vagy akár az ország feltámadásában, hanem annyi, mint hinni a Szentháromságban, az ítéletben, az örök jutalomban s örök büntetésben, az Egyházban, a szentségekben, szóval mindabban, amit te Uram, kijelentettél s hirdettél nekünk.

Aki nem hisz mindent, amit te taníttottál s nem úgy hiszi, ahogy te tanítottad: voltaképpen semmit sem hisz.

Mert nem hisz abban, aki az Igazság maga.

III.

A vallásos hitnek ez a fogalma manapság sajnos, széles körökben annyira elsikkadt, hogy sokan még az érzéküket is elveszítették vele szemben.

A mi korunk nagy fokban *szubjektivista lett,* vagyis nem hisz többé abszolút, változatlan és objektív isteni igazságokban; nem hisz még annak a lehetőségében sem, hogy vannak dogmák, vagyis abszolút biztos isteni kijelentések és isteni igazságok. E felfogás szerint nem is az igazság a fő, hanem a szubjektív meggyőződés, amely lehet alanyi elképzelés, egyéni ízlés vagy vélekedés is, lehet divatos nézet, felkapott jelszó, megszokott vagy megkedvelt előítélet is.

Nem az a fontos neki, hogy *mit* hiszünk, hanem csak az, hogy higgyünk valamit, kiki *amit akar* s amit éppen jónak lát. Szerinte nincsenek abszolút érvényű, isteni kijelentésű és hitelű igazságok, hanem minden mégoly ellentétes vallási felfogás egyenlőképpen igaz és tiszteletreméltó, vagy helyesebben: egyenlőképpen üres és tárgyi érték nélkül való. A kereszténységnek nincsenek tárgyi alapjai, kritériumai, mértékvesszői; a hivő léleknek nem kell sokat törődnie azzal, mondott-e valamit s mit mondott az Isten. Így is jó, úgy is. Az egyik higgye ezt, a másik azt, a harmadik amazt s az Úristennek teljesen mindegy, hogy azt hisszük-e, amit ő mondott, ha ugyan egyáltalán mondott valamit,

vagy mást hiszünk-e esetleg az ő kijelentéseinek a kerek ellenkezőjét hisszük.

Ha Jézus pl. azt mondja, hogy az Istenben három személy van, azért én jó keresztény maradhatok ugyebár akkor is, ha nem hiszek a három isteni személyben. Ha Jézus azt mondja, hogy ő az Isten Fia, aki öröktől fogva van s aki az időben emberré lett, hogy minket megváltson, azért én igaz keresztény maradok akkor is, ha Krisztus istenségét tagadom, ha a megtestesülés és megváltás tanát mítosznak és legendának tartom. Ha Jézus azt mondja, hogy a halál után ítélet van s azon az Ember-Fia örök boldogsággal vagy kárhozattal fizet meg mindegyikünknek, kinek-kinek az Ő cselekedetei szerint, ezért én teljesértékű kereszténynek tarthatom magam akkor is, ha az üdvösség és örök kárhozat tanát merő papi kitalálásnak és gyermekriasztó mesének tartom.

Ha Jézus Egyházat létesít s abban a világ végezetéig fennmaradandó tanító, kormányzó és szentségosztó hatalmat állít fel, ha nyájának legeltetését, vagyis Egyházának legfőbb vezetését Péterre bízza s az ő oldó- és kötő-hatalmától kívánja eredeztetni az ő Egyházának szilárd fennmaradását a pokol hatalmasságaival szemben, azért én mégis Krisztus híve maradok akkor is, ha nem akarok az ő Egyházáról hallani, ha nem ismerek el semmiféle isteni eredetű és felhatalmazású egyházi főhatóságot. Ha Jézus a keresztséget jelöli meg az örök élet első feltételeként, ha a bűnbocsánatot ahhoz a feltételhez köti, hogy az apostoli bűnfeloldozó hatalomhoz forduljak bűnöm bocsánatáért, ha ő Oltáriszentséget rendel s azt mondja, hogy csak aki eszi az ő valóságos testét s issza az ő valóságos vérét, csak abban lesz örök élet s akkor én azt mondom: nekem ezek a szentségek nem kellenek, én más úton is megtalálhatom a bűnbocsánatot s az örök életet, azért én még mindig jó keresztény maradhatok.

Így beszél az a divatos irány, az a szubjektivizmus, amely az egyéni vélekedés szuverénitását, a

magunk tetszését vallási téren is a tárgyi igazságnak fölébe helyezi.

Ez a szubjektivizmus azonban, bár lehet modern és divatos, de *semmiképpen sem az a hit, amelyet Jézus az ő követőitől követel.* Hiszen ez nem egyéb, mint tagadása az objektív krisztusi igazságoknak, talán nyiltan be nem vallottan, de valóságban elvi lemondás a hit lényegéről!

Olyan, mintha egy gyermek kijelentené a szülejének: Atyám, én nem törődöm azzal, hogy te mit mondasz; én hiszek, de nem neked, hanem magamnak hiszek; azt hiszem, ami nekem látszik jónak. Nem egyéb ez a szubjektivizmus, mint az ingatag és illetéktelen emberi vélekedésnek az isteni tekintély fölé helyezése. Bennfoglalt visszautasítása annak, aki azt mondotta magáról: „Az ég és a föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak". Az objektív keresztény hitrendszer megtagadása a szubjektív elképzelések kedvéért s ezzel együtt az ember trónraemelése a detronizált Isten helyett. Aposztázia és hittagadás.

És *milyen kaoszba viszi az embereket ez a modern szubjektivizmus,* a kereszténység tárgyi igazságának ez a kétségbevonása, félreállítása! Hiszen akkor mindenki azt hihet, amit akar; azt vallhat, amit akar; a szerint élhet, amint akar!

Akkor a kereszténység nem szilárd, tömör igazságrendszer többé, nem nagyszerű dóm, nem biztosan álló vár, nem Istentől épített fölséges és egységes kupolacsarnok, hanem össze-visszakuszált sikátorok egyvelege, civódó, ellentétes nézeteket, a legkülönbözőbb portékákat kínálgató zsivajos piac, ahol minden fanatikus eszelősnek épúgy igaza lehet, mint az apostoloknak, minden mezítlábas, tudákos suszter-gyereknek épúgy, mint az egyetemes zsinatoknak vagy a pápának!

Szubjektivizmus! Ez annyi, hogy ahány fej, annyiféle hit, annyiféle igazság! Ez annyi, hogy az igazság önmagának is ellentmondhat, önmaga ellen hadakozhatik!

Ma csakugyan azt tapasztaljuk a hittan terén, amit egy híres berlini filozófus a bölcselet terén állapított meg, hogy a nézetek és felfogások a legalapvetőbb kérdésekben is a szélrózsa minden irányában szétágaznak, úgyhogy alig van egyetlen szilárd pont, amiben mindnyájan megegyeznének. Amit az egyik épít, azt a másik lerontja.

A kereszténység ellenségei pedig kárörvendezve gúnyolódnak azon, hogy hiszen keresztény tanrendszer nincs is, mert nincsenek általánosan elfogadott krisztusi igazságok, hanem csak egymással ellenkező nézetek, amelyek mind egyenlőképpen igényt tartanak arra, hogy a kereszténység illetékes magyarázatának tartassanak. Felekezetek vannak, amik egymásnak ellentmondanak!

IV.

Sokan azt mondják erre, mégpedig sokszor jóhiszemű és őszinte szándékú emberek is: dehát ha egyszer így van és ha már egyszer a krisztusi igazságok objektív zsinórmértékét, kritériumát úgysem tudjuk megtalálni, mire jó akkor ezen a széttépettségen és zűrzavaron jajgatni? Ne azt keressük — mondják —, hogy a dogmák terén találkozunk-e, hanem inkább törekedjünk őszintén és krisztusian *szeretni* egymást. *Ne azt keressük, ami szétválaszt, hanem ami egyesít.* A modern protestáns ú. n. oxford-mozgalom is ezen az alapon szervezkedik.

Szép célkitűzés és ami a szeretet sürgetését illeti, arra minden becsületes kereszténynek teljes lélekkel helyeslő és igenlő visszhangot kell adnia. A szeretet parancsa azokkal szemben is kötelez, akikben a krisztusi hit megfogyatkozott.

Csakhogy az a kérdés először: *Elég-e a szeretet?* Le szabad-e mondanunk a hitegységről azon a címen, hogy elég a szeretet? Le szabad-e mondanunk a krisztusi hit teljességéről azon a címen, hogy csak a szeretet a fontos? Nem követelte-e Jézus a szeretet mellett, sőt a szeretet előtt a hitet is? Mégpedig nem akár-

milyen hitet, nem a hellén Olympusban vagy a perzsa dualizmusban való hitet, hanem az ő tanításának csorbítatlan teljességében való hitet?

Nem azt hirdeti-e Szent Pál is, Jézus eszméinek egyik legilletékesebb magyarázója, hogy „egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség?" (Ef. 4, 5; v. ö. 1 Kor. 12, 4.) Elég-e egy Istenben hinnünk? Amikor őmaga számos más hittételt is hirdetett. Ha ezekben nem hiszek, miért higgyek az Istenben?

És másodszor az a kérdés: lélektanilag *lehetséges-e* ez? Megmaradhat-e a szeretet sokáig ott, ahol a hit terén ezerfelé szakadoznak el a vélemények? Ne zárjuk el a szemünket a történelem s a mindennapi tapasztalás előtt! Ne tegyünk úgy, mintha világéletünkben zárt szobában élnénk és soha semmit meg nem látnánk! Hát évtizedek óta nem kíséri-e nyomon a vélemények és hiedelmek szétágazását nemcsak vallási téren, hanem mindenütt az életben az érzelmi ellentétesség és ellenségeskedés?

Ha a férj és feleség közt, sajnos, oly gyakran elhidegül a szeretet s helyébe az ellenszenv, sőt gyűlölködés és szétszakadás lép, nem az-e a legtöbb családi széthúzásnak legmélyebb lélektani oka, hogy a házastársak között megszűnt a lelki harmónia, hogy az egységes életfelfogás helyébe *véleménykülönbségek*, elvi, felfogásbeli ellentétek léptek? Ahol ezeket az ellentétes nézeteket nem sikerül valahogyan kiegyenlíteni, ott azok bizony szinte fizikai törvényszerűséggel vezetnek elhidegülésre s érzelmi ellentétekre.

Nem így van-e ez pl. a politikai pártoknál is vagy pl. a nemzetek között? Miért nem szeretik egymást az egymással szembenálló politikai pártok, vagy az egymással hadakozó nemzetek? Mert mások az *elveik*, a felfogásaik, a meggyőződéseik, s mert az ellenkező elveket vallókban minden ember szükségképpen ellenfelet, sokszor ellenséget lát, kártokozót, jogfosztót, törvénytiprót, helytelen eszmék propagálóját.

S vajjon nem ugyanezt a szomorú képet látjuk-e vallási téren is? A dogmatikai széthúzás évszázadok

folyamán mindig vallásháborúkra vezetett, kezdve az ariánusokon és donatistákon a középkori albiak és katharokon keresztül máig. Dogmatikai megegyezés nélkül lehet több-kevesebb türelem, lehet fegyverszünet, lehet „treuga Dei", de nem lehet igazi lelki közösség.

Hacsak egy alapon nem: a hitközöny alapján. Azon az alapon, hogy senki ne tartsa a vallási kérdéseket az élet legfontosabb s legszentebb kérdéseinek.

Vannak, akik ezt a tanácsot adják: ne hánytorgassunk dogmákat, ne vitatkozzunk arról, hol az igazság, ne nézzük a hittani kérdéseket olyan fontosaknak; legjobb, ha az emberek nem is törődnek egymás vallásával és csak egymás temetésén tudják meg, hogy voltaképpen ki milyen valláshoz tartozott! De vajjon, mi más ez, mintha valaki azt tanácsolná: legyünk abszolút hitközönyösek; irtsa ki a szívéből mindenki a maga vallásának mélységes szeretetét, higgyünk mindnyájan az egy Istenben, minden egyéb hittani igazságot pedig tekintsünk mellékesnek!

Nem tudom, hogy erre az egyes vallások meggyőződéses követői hajlandók-e; a katolikus ember semmiesetre sem léphet erre az útra, mert ez egyszerű hittagadás: elvetése, lefokozása, félretolása mindannak, amit Jézus az egyistenhiten kívül kijelentett.

V.

Lélektanilag és logikusan csak három út lehetséges a lélek számára: vagy a teljes hitközöny, vagy az elvi és hittani szubjektivizmus és ennek nyomán az elkerülhetetlen érzelmi ellentét, vagy pedig a dogmatikai határozottságra törekvés minden komoly, Krisztus-szerető lélek részén.

Mi katolikusok természetesen senkire sem kényszeríthetjük rá a mi álláspontunkat. De magunknak tisztán kell látnunk ebben a kérdésben.

Szerintünk Jézus nem a szubjektív és eklektikus vallásosságot hirdette, hanem határozott tanokat adott,

határozott kijelentéseket tett. S éppen azért, hogy az ő hívei között soha széthúzás ne lehessen s az objektív krisztusi igazság körül homály ne maradjon, azért ezeknek az ő tanaiknak hiteles tovahirdetésére, illetékes tovaszármaztatására Egyházában tanító hatalmat létesített. És ő maga gondoskodik róla, hogy ez a tanítótekintély hit és erkölcsöt illető kérdésekben soha meg ne tévedjen.

Boldog és megnyugtató érzés az nekünk, katolikusoknak, hogy Jézus nem hagyott rá bennünket a saját ingatag és gyarló tapogatózásunkra, nem követel tőlünk hitet az ő tanításaiban a nélkül, hogy biztosan és tévedésmentesen el ne igazítana minket arra nézve, mi is ez az ő tanítása. Boldog bizonyosság az, amely nem szubjektív vélekedések és elképzelések útjain bolyong, hanem objektív krisztusi igazságokat vall s midőn ebben a Jézus-rendelte Egyház kezére bízza magát, érzi és tudja, hogy maga Jézus az, aki őt vezeti s minden megtévedéstől és bizonytalanságtól óvja.

VI.

De nem elég, ha hitünk szilárd és határozott; kell az is, hogy *eleven* legyen. Eleven, azaz cselekedetben és életben mutatkozó. Az eleven, komolyan élt hitet nem lehet elválasztani a cselekedetektől. Jézus maga is mind a kettőt együtt hangoztatja; egyszer az egyikről, másszor a másikról mondja, hogy az üdvösségnek szerzője. „Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözül, úgymond egy helyen; aki pedig nem hiszen, elkárhozik." (Mk. 16, 16.)

De ugyanő az utolsó ítélet leírásakor azt mondja, hogy az örök Bíró az ítéletet a cselekedetek szerint fogja kiszabni. „Jöjjetek, Atyám áldottai... mert éheztem és ennem adtatok" stb. Ez nem ellentmondás, ha meggondoljuk, hogy a kettő: az eleven hit és a hitből folyó élet szükségkép együtt járnak s kiegészítik egymást. Szent Jakab apostol is azt mondja: „A hit cselekedetek nélkül holt". (2, 26.) Mi a fontosabb: a

hit-e vagy a hitből folyó cselekvés? Époly kérdés mint ez: mi a fontosabb, az egészség-e vagy az egészséges életfunkciók.

Kár ezen túlzottan vitatkozni, inkább az lenne fontos, hogy *gyakoroljuk* mind a kettőt: higgyünk és éljünk a hit szerint. Tartsuk meg a parancsolatokat. De persze a hatodik parancsolatot is! Éljünk a Krisztus-rendelte szentségekkel. De persze a töredelem szentségével is! Tartsuk mindig szem előtt az örök életet. De a közéletben is! És gyakoroljuk a szeretetet. De a gazdasági életben is! És lemondás árán is!

Főleg ma, az ínség tetőfokán, amikor az emberek éjjente megfagynak a nyomortelepeken: van-e joga karácsonyra készülnie annak, aki karácsonyra legalább valamit nem tesz a szegényekért?

Aki legalább egy ruhátlan gyermeket, ha teheti, fel nem öltöztet, aki legalább egy családnak legalább egyszer ebédet nem ad. Ócska ruhák mindenütt vannak, a cigarettától s a piperétől is meg lehet takarítani egyetmást. A kis Jézus kéri ezt tőlünk a Karitász nevében; ő az, aki a szegény, fázó gyermekekben odakünn fagyoskodik, az éhezőkben éhezik: karácsony előtt vigyünk neki a szegényekben, amennyi csak a szegénységünktől telik!

VII.

Jézus nem puszta hitet kíván tőlünk, hanem *bűnbánatban megtisztult szívet* is és előfutárja, Keresztelő Szent János szavaival arra int minket, hogy az ő eljövetelére bűnbánattal készüljünk. „Teremjük a bűnbánatnak méltó gyümölcseit." Ezért rendeli az Egyház az adventet is bűnbánati időnek és ezt jelképezi a liturgiában az Úrjövet viola-színe is, akárcsak a nagyböjti időben.

Bűnbánat!

Ezt a szót persze a modern ember nem szereti hallani. A hitről még eltűri, hogy prédikáljanak neki, még a szeretetről is, bár itt meg sokan abba az öntudatlan tévedésbe esnek, hogy amikor szeretetről van szó,

mindig inkább arra gondolnak, hogy milyen jó lenne, ha az emberek jobban szeretnék őket, nem pedig, hogy milyen jó lenne, ha ők jobban gyakorolnák másokkal szemben a szeretetet. De már bűnbánatról egyáltalán nem szeretnek hallani, arról ne prédikáljon nekik senki, mert ezt ők nem viselik el.

Ebben is valami beteges kortünet és kordivat rejlik, korunk álvallásosságának egyik korcs hajtása. Ahogy az emberek a hit terén szeretik önmagukat tenni meg a legfőbb irányadónak, a kinyilatkoztatás legfőbb magyarázójának, dogmatikai téren csalhatatlan, döntő tényezőnek, úgy az erkölcsi élet terén is szeretik nemcsak leplezni s tagadni a maguk vétkeit, hanem egyenesen a maguk akaratát és tetszését teszik meg a keresztény erkölcs zsinórmértékének. Jó az, amit *én* teszek, amit *én* jónak tartok, ami *nekem* előnyös és tetsző. Nincsenek objektív, tőlem független parancsolatok, magam vagyok a magam törvénye és törvényhozója, bírája és számonkérője.

Az erkölcstani liberalizmus nem ismer el fölöttünk álló isteni törvényt: tegye mindenki azt, amit akar, amit szeret, a szabadság a legfőbb életszabályozó. Az emberi természet magában véve jó és hiba nélkül való, tanította Rousseau, a társadalmi neopaganizmusnak egyik legfőbb megalapítója; szerinte az ember gyökerestül jó és csak az intézmények rosszak; maguk az emberi hajlamok csalhatatlanul csak jóra s boldogságra vezetnek.

Ez az a tan, amely annyi szomorú erkölcsi lesiklást okozott már s amely szinte evangéliummá emelte az önzést, a nyers és fékezetlen emberi indulatokat. Ez az a liberális és autonómista tan, amelyre visszavezethető a mi mai megnyomoríttatásunk s az a hallatlan gazdasági válság, amelyben ma sok millió ember vergődik. Ez a Krisztus-ellenes és evangéliumellenes tan ma divat és számtalanok hódolnak neki. Ezt lopja bele ezer hajszálcsövön az emberek, a keresztények felfogásaiba is a modern irodalom és sajtó nagyobb része. Ez fejeződik ki törvényhozásban és társadalmi szokásokban,

vezércikkekben és modern pedagógiában, jelszavakban és filozófiai rendszerekben. Az ember jó és csak a hajlamait kövesse, akkor minden jó lesz!

Sokan aztán a valláserkölcsi életükbe is öntudatlanul átviszik ezt a rousseau-i erkölcstant s igyekeznek azt keresztény mezbe öltöztetni. Valósággal ők írják elő az Úristennek, hogy mit kívánhat és mit követelhet tőlük, mit nem. Nevetik az Egyház prédikációját ítéletről s örök büntetésről; nem hiszik el neki, hogy Jézus bizony velőt szárító borzalmasságokat mond azokról, akik — nem a maguk ízlését, hanem az ő törvényeit és tilalmait nem követik.

Természetes, hogy az ilyen emberek nem tartanak bűnbánatot. Nem is értik, miért volna bűnbánatra szükségük. Kacagva teszik túl magukat Isten s az Egyház törvényein; nem, őket az Úristen nem fogja számonkérni, nem fog rajtuk szigorúan ítélkezni. Ha majd meghalnak, akkor a testük az elemeire bomlik fel, lélek pedig nincs, túlvilági élet nincs. Ha pedig van, nem kell félni tőle. Az Úristen majd csak eligazítja valahogy a sorsukat.

Lehet valaki szabadkőműves vagy szabadgondolkozó, istentagadó vagy egyházüldöző, lehet káromkodó és trágár beszédű, lehet parázna és házasságtörő, lehet párbajozó és véthet a magzata élete ellen, templomkerülő és böjtmegszegő, véthet az Egyház házassági törvényei ellen, fittyet hányhat gyónásra és Oltáriszentségre, lehet ragadozó és gyűlölködő, hazug és az igazság ellen tusakodó: őt azért angyalkák fogják a mennyországba felkísérni, ha ugyan van mennyország s az Úristen tartsa szerencséjének, ha őt üdvözítheti, ha ő, aki evilági életében nem sokat törődött vele, odatúl kegyesen elfogadja tőle a mennyei boldogságot.

Csak ebből a szemszögből, ennek a teljesen fejtetőre állított, modern álkeresztségnek az alapján érthető, hogy ma annyi ember véli s nevezi magát kereszténynek, holott teljességgel keresztényellenes életet él, megalkuszik minden bűnnel, erkölcsi romlottság-

gal és könnyelműséggel s mégcsak nem is nyugtalankodik miatta.

Mint a mennydörgés egy lakodalmas ház táncos zsivajába, úgy harsog bele ennek a keresztténytelen életnek az istenfeledő mámorába az utolsó próféta Mene-tekelje: „Tartsatok bűnbánatot, teremjétek meg a bűnbánat méltó gyümölcseit!" És méginkább Jézus intelme: „Ha bűnbánatot nem tartotok, valamennyien elvesztek!" (Lk. 13, 5.) Csak a bűnbánat nyit utat az Úr bocsánata felé, csak a vezeklés és bánkódó magunkbaszállás mentesít minket az ítélet s a kárhozat elől.

Jaj, ha bűneinkben megátalkodunk, ha vétkeink lemosása s letörlesztése nélkül kerülünk egykor az örök Bíró elé!

Végül még egy legyen a mi hitünk: *boldog és örvendező!*

Még mindig vannak, akik a hitet valami megalázó dolognak tekintik; akik felvilágosodottságnak nézik a vakoskodást és vívmánynak az iránytalanságot. Még mindig az ateizmus sovány és igazolatlan elméleteire esküsznek s modernnek képzelik magukat azért, mert még ma is a mult század közepének materializmusánál vagy éppen a XVIII. század enciklopedizmusánál tartanak.

Nem, mi ne megadásnak s megalázkodásnak tekintsük a hitet — valóban nem az! —, hanem felszabadulásnak, nemességnek, kiválasztottságnak. Legyünk rá büszkék s hasson át annak az érzésnek boldogsága, hogy nem járunk a világnézeti értelmetlenség és agnoszticizmus ingoványain, sem divatos és üres jelszavak járszalagján. Töltsön el boldog büszkeséggel a tudat, hogy van fölöttünk Isten s örök élet vár reánk és Isten kinyilatkoztatta magát nekünk s Jézus keze vezet minket az Anyaszentegyház által. Micsoda távlatok nyílnak meg előttünk a hit útján! Micsoda remények, milyen fölséges jövő!

Ez a boldog büszkeség lendítsen át minket a kísértéseken — hitvány csere lenne a pillanat mámoráért örökkévalóságot dobni oda! Ez adjon erőt arra, hogy

mosolyogva álljuk az élet szenvedéseit, hogy meg ne keserítsen a földi igazságtalanságok látványa, a jó és becsületes emberek félretolatása, miközben érdemetlenek és lelkiismeretlenek tolongják körül az élet terített asztalát. Ez a boldog büszkeség egyenesítse fel a lelkünket a szegénységben, betegségben, gyászban és halálban. Ezzel a határozott, eleven és boldog hittel készítsük a karácsonyi Kisded útját. Hogy amikor majd a karácsony harangjai megkondulnak, ő jöjjön el a szívünkbe, legyen vendégünkké s tegyen teljessé minket is azzal, aminek teljességét őmaga hordozta: „plenus gratiae et veritatis", töltsön el „kegyelemmel és igazsággal"!

A világ körülöttünk sötét és nyomorult hitetlenségbe fordult: lelkileg halott, hullafoltos, csalódott világ! Vele szemben a mi vágyunk és imádságunk az örök adventnek ez a repeső, türelmetlenül égretörő fohásza legyen: Roráte! Ég esőzze le, föld nyílassza ki magából, magas egek harmatozzák le ránk a Megváltót! Élessze fel a benne hivők hitét s a kereszténységéből kifordult, Istentől elpártolt, hithideg és aposztata világra hozza el a karácsonytalanok új karácsonyát!

Számonkér a Gyermek.

„Ma született nektek az Üdvözítő." Luk. 2, 11.

Karácsonykor.

Karácsonyt, mint annyi más szép és keresztény gondolatot, sikerült az embereknek szekularizálniok, vallási tartalmából kiforgatniok vagy legalább ezt a tartalmat háttérbe süllyeszteniök. Karácsony sokak szemében világi ünnep lett, amelyen az eredeti misztérium legföllebb dobogó és háttér gyanánt szolgál politikai s más evilági „eszmeszületések", „megváltások" és „szeretetsugárzások" ünneplésére s amelyen, némi engedményként a Gyermek emlékezetének, aki e napon született, megajándékozzák a kicsiny és nagy gyermekeket.

De a Gyermek számonkér. Nemcsak mosolyogni

tud szegényes szalmajászolán, hanem számonkérni is. Annak a világnak, amely karácsony misztériumának lényegét, velejét megtagadta, régóta nincsen igazi karácsonyi öröme többé. A vezércikkek és politikai köszöntők tompa és siket ürességbe hullanak, a jókívánatok megmaradnak meddő jókívánatoknak. Haldoklók kívánnak egymásnak hosszú életet, betegek tartós egészséget, éhenhalók bort-búzát, békétlenek és boldogtalanok boldog napokat. A Gyermek számonkér. Nincs béke és boldogság, se egyeseknek, se közületeknek, ha csak nem őáltala. Őt pedig kihagyták a saját születése ünnepéből. Karácsony a politika, a színház, a bár, a lokálok s a pornográf magazinok ünnepe lett.

A Gyermek számonkér. Ő nem egyszerű gyermek, nem is egyszerűen isteni gyermek, hanem istenkirályi gyermek. Programmal jött, politikája van. Királya akar lenni a világnak: nemcsak az egyes lelkeknek és nemcsak a belső, lelki élet asceteriumaiban. Királya akar lenni a kultúrának, társadalomnak, államvezetésnek, törvényhozásnak, gazdaságnak, irodalomnak, sajtónak, házasságnak, férfi és nő viszonyának, gyermeknevelésnek. Politikája van: a Civitas Deit, az Isten Birodalmát akarja felépíteni a földön. Még pedig emberi eszközök felhasználásával: munkatársak és szervezetek beállításával. Bármekkora elhatározó részt tart fenn a hatékonyság terén a kegyelem s a gondviselés csodáinak, a kegyelmet magát a természetre építi rá s az eredményt a közvetlen, emberi hatóerők hűséges, okos és lelkes közreműködésétől teszi függővé.

Számonkér a Gyermek! Az emberek, akikre az ő országának továbbépítését s kialakítását bízta, felelősséggel tartoznak neki. Annál nagyobbal, mennél véresebben komoly dolgokról van itt szó. Nem a díszes címek és méltóságok fénye a fontos az ő országában, nem a hiúság és egyéni dicsőség balzsamos fürdője, nem a szeszély és kapkodás játékszenvedélye s legkevésbbé a jól-alvás és nyugalmas emésztés tespedő kényelme. Bűnöket lehet itt elkövetni, amelyek nincsenek benne a Lelki tükrökben, mulasztásokat s ferde irányok meg-

tűrését, amelyekből korszakok elpogányosodása és világok égése következhetik. Ki tudja megjelölni: kinek, mely pillanatban volt bűne a kirobbanó világháború?

Régebben: mikor, mely pillanatban, milyen intézkedéssel vagy nem-intézkedéssel dőlt balfelé a kocka, amikor Kelet elszakadása többé már vissza nem csinálható történeti szükségességgé lett? Ki tudja, kinek a bűnéből és melyik mulasztásából juthattak uralomra a Borgiák, érhetett meg az egyházi élet a germán és angolszász tartományokban a végzetes aposztaziára? Kiknek a számlájára rótta fel a Gyermek az európai vallásosság katasztrofális mélybeszakadását, amikor egy zseniális, ambíciózus, hiú és elferdült gondolkozású fiatalember, a 29 éves Antoine Arnauld európaszerte diadalra segítette a janzenizmust, ezt az aszkétikus-pietista beszegésű herezist, amely talán a vallásszakadásnál is mélyebb, gyilkolóbb sebeket ütött az európai katolicizmuson? Magas pártfogói akadtak. S akik legelszántabban szálltak szembe a kevesek által felismert veszéllyel, azok a testületi irígység és féltékenység következtében soká egyedül maradtak a harcban, sőt végül el is kellett bukniok... Ma is a janzenista-felvilágosult korszak pusztításainak utóhatása az, hogy a világ s a kultúra oly messze elkerült Karácsony Királyának útjaitól. Kit s kiket fog ezért számonkérni a Gyermek?

A Gyermek számonkér minket is, a mai kor gyermekeit. Akik halljuk az Ő szavát s az ő Helytartójának szavát. A szót, amely akcióra serkent, szervezkedést, apostolságot, szociális reformot, családvédelmet, tiszta házasságot, céltudatos ifjúságnevelést sürget. Visszhangot adunk-e erre a szóra? Visszhangot, amely nemcsak ünneplés, nemcsak névsorok és keretek felállítása, nemcsak díszes pozíciók elfoglalása tett és igyekvés nélkül, hanem szorongó felelősségérzéssel átfűtött, egyéni sérelmekkel s megaláztatásokkal nem törődő, lankadatlan, okos és tervszerű munkában nyilvánul? Nem befelé való harc, egyenetlenkedés, sértődés, érvényesülési láz, személykultusz és személyes ellen-

tét, s nem is a ráérő, mindent holnapra s onnan holnaputánra elodázó jóra való restség?

A Gyermek számonkér. A magyar katolicizmusban erők és fejlődési lehetőségek szunnyadnak, mint kevés más tartományában a Krisztus-birodalomnak. Erős hit, törhetetlen hűség, sok mély erkölcsiség, lángoló eszmeiség, odaadó heroizmus, szellemi és tudományos értékek. Fiatalok, akikben néha már rosszra vezető türelmetlenséggel lobog a munkábaállás vágya, és idősebbek, akik életük minden bölcs tapasztalatát, kiforrottságát, megvívott harcaik minden kipróbáltságát fiatalos lendülettel ajánlják fel az újjáépítő munkának. De a munka szerves és egyes tagrészek minden önfeláldozása kárbavész, ha az egész szervezet nem mozog, ha a vérkeringés egyes elposhadt testrészekben elakad. A „titokzatos test" misztériumának kettős következése ez: amint minden egyes tagnak egészséges működése az egésznek javát mozdítja elő, úgy fordítva is: minden egyes tagnak hibás vagy kihagyásos funkcionálása bénítólag hat vissza az egészre. Különösen ha vezető, felelős helyen álló tagról van szó, a szónak bármilyen értelmében: papról, szülőről, tanárról, tanítóról, politikusról, köztisztviselőről, hivatali fölöttesről, sajtóemberről, az Actio Catholicában szereplőkről. Jaj annak, aki másokért felelős s ennek a felelősségnek a súlyát nem érzi, nem mindenestül érzi! A Gyermek semmit oly keményen nem fog számonkérni, mint a felelős pozíciót. Az Írás is azt mondja, hogy „szigorú ítélet vár a hatalmon levőkre" (Bölcs. 6, 6).

A karácsonyi jászol örömöt és szeretetet sugároz. Békességet hirdet a jóakaratú, a kegyelmet áhító s azt befogadó lelkeknek. De lelkiismeretvizsgálatra is szólít. Megteszünk-e mindent, hogy a karácsony ismét az egész világnak áldást jelentő üdv-üzenete legyen? Hogy a Gyermek necsak egyesek, necsak zárdák és jámbor családok királya legyen, hanem a társadalomé, a kultúráé, a szegényeké és elfeledetteké is, a bűnösöké és tévelygőké. Az egész magyar nemzeté s az egész világé.

Karácsony ajándékai.

„Tele malaszttal és igazsággal."
Ján. 1, 14.

Karácsonykor.

Karácsony az ajándékosztás, sőt ajándékszórás ideje; ilyenkor mindenki siet megajándékozni azokat, akiket szeret s örül viszont az ajándékoknak, amelyekkel azok lepik meg, akik őt szeretik.

Miért éppen karácsony napja az ajándékosztás ideje? Mert bármennyire elhalványult sok mai emberben a karácsony igazi jelentősége, annyit mégis tudnak s megjegyeztek még maguknak az emberek, hogy ezen a napon hozta le az Isten Fia legszebb ajándékait az égből. Önmagát, a maga megtestesülését s ezzel a megváltás élő ígéretét. A karácsonyfa pazar káprázata ennek az isteni ajándékszórásnak szimboluma s van valami mélységes igazság abban, amit a rövideszű kis tudákosok szent füllentésnek szeretnek nevezni, hogy a krisztkindlit s a karácsonyfát csakugyan a Jézuska hozza. Persze hogy ő hozza, ha emberek kezével is, és nemcsak karácsonyfát hoz, hanem ennél milliószor tündöklőbb kincseket, értékesebb ajándékokat.

Mik az Úr Jézus ünnepi meglepetései, karácsonyi ajándékai? Mi az, amit ő ezen a napon a földnek meghozott? A negyedik evangélium eleje szinte elragadtatott ünnepélyességgel hirdeti meg ezt az ajándékot, amikor azt mondja, hogy az Isten Fiának megtestesülésében közénk szállt az örök Ige minden dicsősége, s mi láttuk — úgymond — az Atya Egyszülöttének dicsőségét, aki *„plenus gratiae et veritatis* — telve volt kegyelemmel és igazsággal".

Nem a síp és a furulya karácsony éjjelének igazi kincse, hozománya, nem az aranyozott dió s a csecsebecsék a karácsonyfa alatt, aminek a kicsiny és a nagy gyermekek aztán oly igen örülnek, s nem is azok a politikai tündérálmok, amiket ilyen alkalommal az ujságok vezércikkei vetítenek az olvasóik elé. Hanem

ennél mindnél sokkal, sokkal több, nagyobb, értékesebb: az *igazság* és a *kegyelem*.

Jaj, felel erre az anyagiasságba s politikába fulladt világ: hát olyan nagy értékek ezek? Mi hasznunk van nekünk az Isten Fiának az igazságaiból vagy éppen a kegyelméből! Nekünk kenyér kell és meleg hajlék, osztalék és jutalék, kényelmes és minél gondtalanabb élet, fény és hatalom. Mit nekünk a kegyelem s az igazság, amit ez a betlehemi Kisded kínál?

Nincs igazuk azoknak, akik így beszélnek. Igaz, kenyér is kell, lakás is kell, nyugalom és béke is kell, de ne csodálkozzatok rajta, ha azt mondom, ez is mind benne van abban, amit kegyelemnek és igazságnak mondunk. Mert még a földi jólétünk is százszor biztosabb alapon állna, ha diadalmaskodnék köztünk az Isten Fiának igazsága és kegyelme.

I.

Igazsága mindenelőtt. A mi kurta filozófiájú, szubjektivista és agnosztikus hajlandóságú korunk nem érti meg úgy első hallásra, mi különös szerencse van abban, ha valaki az igazságnak birtokában van; pedig a valóság az, amit Jézus később így fejezett ki: „Az igazság szabaddá fog tenni titeket!" (Jn. 8, 32). Minden cselekvés és minden társadalmi élet a gondolatokból ered; a gondolatoknak vetülete mindaz, ami boldogságot, egyensúlyt s örömöt hoz a földre s fordítva is: minden szerencsétlenségünk s nyomorunk végeredményben a helytelen gondolatok, az áligazságok, téveszmék uralomrajutásának a következménye.

Az igazság sohasem okoz bajt, a tévedés azonban annál gyakrabban. Helyes úton nem téveszthetjük el a célt, helytelen úton viszont nem juthatunk célhoz soha. Ezért nemcsak a tudomány birodalmában, hanem az élet egész mezején határtalanul fontos, hogy az emberek szilárd és biztos igazságok útján járjanak, mindenelőtt az alapvető dolgokban. Tehát hogy helyesen ismerjék fel az élet célját s jelentőségét, az egyes

cselekedetek, irányok, berendezkedések igazi vagy hamis értékét.

Már most Jézus nélkül éppen ezeknek az alapvető életigazságoknak a terén tragikus sötétségben botorkál az ember. A betlehemi Kisded születése előtt épp az volt az emberiségnek legnagyobb szerencsétlensége, hogy a legfontosabb s legalapvetőbb életkérdésekben hihetetlen bizonytalanságban tapogatódzott. Nem tudta, nem látta az élet igazi célját s értelmét, kiindulópontját s végcélját, nem látta az erkölcs helyes szabályát, a szociális igazságosság és béke szükségességét, a gyermeknevelés helyes elveit és feltételeit.

Az ókornak legmegvilágosodottabb szellemei is legfeljebb halvány megsejtéseire jutottak el az igazságnak; legszebb gondolatvillanásaik alig derítettek a nagy tömeg életútjára több világosságot, mint aminőt éjszaka egy-egy halványan pislogó csillag fénye vet le a naptalan földre. Ennek az értelmi bizonytalanságnak szomorú eredője volt aztán az a rettentően kusza, erkölcstelen s boldogtalan társadalmi élet, amely az ókort még legelőkelőbb s legműveltebb népeiben is jellemezte.

Az emberiség Krisztus születése előtt pl. még addig a legprimitívebb emberi igazságig sem jutott el, hogy minden emberben egyenlőképpen fel kell ismerni az emberi méltóságot s tisztelni kell benne legalább a legelemibb emberi jogokat, az emberi szabadságot.

Amerre csak nézünk az ókorban, mindenütt ott találjuk a *rabszolgaság* szörnyű intézményét. Az ókori emberiség legnagyobb része rabszolga volt. Rómának a császárok korában másfélmillió lakosa közül 900.000 volt a rabszolga, Athénnek, virágzása korában, 20.000 szabad polgára s 40.000 bérlője mellett félmillió rabszolgája volt. A jogtudós Ulpianus szavajárása: „rabszolgák és egyéb háziállatok" sokatmondó kifejezője az ókor gondolkodásának a szerencsétlen rabszolgákról. A pogány Róma gazdag urai láncravert embereket tartottak a házuk bejáratánál, mint valami házőrző

kutyákat; a színházakban a színjátszó rabszolgákat, ahogy a darab hozta, mindjárt a valóságban is karóba húzták, lefejezték, nyomorékká zúzták. A rabszolgának nem volt joga sem valláshoz, sem emberi bánásmódhoz, sem még az életéhez sem, a rabnőnek nem volt joga a női szemérem és erkölcs őrzéséhez.

A hajunkszála az égnek mered, ha az ókori írók feljegyzésein keresztül beletekintünk az embertelenségnek és kegyetlenségnek abba a poklába, amely a rabszolgatartást jellemezte s amelyen a klasszikus ókornak egyetlen államférfia vagy filozófusa sem háborodott fel; vagy ha eszünkbe idézzük a rettenetes gladiátori és bestiáriusi játékokat, amikor ezreknek kellett izgalmas és reménytelen küzdelemben a vérüket ontaniok, csak azért, hogy a cirkusz közönsége mulasson a halálhörgésükön s a vérük elfolyásán s ezek a kegyetlen és véres játékok gyakran heteken át folytak megszakítás nélkül éjjel és nappal.

Vagy ha emberáldozatok szörnyű szokását idézzük emlékezetünkbe, amely szokással hasonlókép szinte az összes ókori népeknél találkozunk. A fóniciaiak pl. Moloch-isten tüzesre fűtött ércbálványának a karjaiba vetették még a saját gyermekeiket is, a mexikói aztékek pedig még Cortez Ferdinánd idejében is évente 10—20.000-nyi számban tépték ki áldozataik felhasított melléből a még pihegő emberszíveket a Nap-isten vagy a Harc-isten tiszteletére. Spártában Artemisz tiszteletére kis fiúkat, Aleában Athéné tiszteletére nőket korbácsoltak véresre. Ennél a kegyetlenkedésnél még csak az a természetellenes erkölcstelenség volt nagyobb, amely a szó teljes értelmében nem ismert korlátot és határt s amely kiterjedt minden korra, minden nemre és társadalmi osztályra.

S ami még vérforralóbb és megdöbbentőbb, az, hogy az ókor ezt a kegyetlenséget és erkölcstelenséget egyenesen a *vallás* nevében űzte. Nem is csoda, hiszen az isten-eszmének az az eltorzulása, amely a pogányságot minden fajtájában jellemzi, magát az

istenséget igyekezett megtenni az emberi bűnök és ocsmányságok hordozójának.

Az ókori és részben a keleti mitológiák alig mondhatók egyebeknek, mint az emberi romlottság és gonoszság rávetítésének az Olympusra, vagy egyéb nemzeti istenek-egére. Az istenek templomai Rómában és Hellaszban, Egyiptomban és Perzsiában, épúgy mint a mai Indiában, a vallás nevében űzött szemérmetlenkedés hivatalos helyei voltak, a rituális orgiák tomboló-tanyái, az ünnepek olyan förtelmek alkalmai, amelyeknek olvasásán megborzad az ember.

Természetes, hogy ilyen életnézeti alapon az ókor társadalma s egyéni élete minden vad önzés, élvezethabzsolás s szemérmetlen élvezetvágy mellett sem lehetett boldog és sem Róma hatalma, sem kiépített jogrendje vagy hadászata, sem Hellasz művészete és filozófiája nem tudta az ókor emberét kiemelni abból a vergődő, nyugtalan és céltalan világfájdalomból, amely az ókor egész irodalmából kisír és kivonaglik.

Homérosz azt mondja, hogy sok boldogtalan teremtmény van a világon, de valamennyi közt az ember a legboldogtalanabb. S az ókor legnagyobb költőjének ez a fájdalmas sikolya épúgy kifejezője az éltető igazságokat nélkülöző pogányságnak, mint ahogy a kígyókkal küzdő, világtalan szemmel az ürbe meredő Laokoont joggal mondták a Krisztus-előtti pogányság szimbolumának.

Ám nemcsak az ókor pogánysága mutatja ezt a szánalmas és menedéktelen vergődést, hanem a *mi modern pogányságunk is.* Ez a krisztustalan világ ma sem tudja, mi az ember és mi az élet célja, értelme.

Ez sem ismer gondviselő Istent maga fölött s nem érez maga előtt mindeneket kiegyenlítő, büntető és jutalmazó, fenyítő és vigasztaló végcélt. Itt is társadalmi válság van és boldogtalanság, tanácstalan kapkodás és megoldatlan problémák. Itt is tömegeket nyomorító szociális káosz terjeng és a már alig leplezett erkölcstelenség, itt is a női méltóság végletes

megtaposása, a család feldúlása s a gyermek elzüllesztése kíséri ezt a világnézeti bizonytalanságot, a mindenséget kormányzó nagy, isteni igazságok fel nem ismerését.

Húzzátok ki egy sokemeletes palotából az összetartó vastraverzeket, bontsátok meg egy roppant vasúti-híd alappilléreit, lazítsátok meg egy égbetörő kupola boltozatának tartóoszlopait s az egész építmény összedől s az összeomlás irtózatos robaján is túlharsog az alájatemetettek halálos sikoltása. Ugyanígy az élet nagy dómján, a társadalom millió ívű, pántú és pillérű vasszerkezetén is lehetetlen meglazítani a mindent összetartó legfőbb eszmék, elvek és igazságok traverzeit és oszlopait, a nélkül, hogy a társadalom egyensúlyi helyzete fel ne boruljon s a szociális, nemzeti és nemzetközi, családi és egyéni katasztrófák milliószoros kirobbanásában halálra ne sebződjék, ronccsá ne zúzódjék minden, ami értéket ez a világ és ez az emberiség még képvisel.

Anyagyilkos gyermekek, családirtó férjek, minden nőiességből kivetkőzött nők, léha férfiak, züllött ifjúság, válságba sodort osztályok, egymásra agyarkodó nemzetek, itt éhség és ott fényűzés, itt önzés és ott sárga irígység, aranyhegyeket építő kapitalizmus tobzódása és százmilliós népeket egyetlen, óriási fegyházba zubbonyozó bolsevizmus: mindez csak logikus következménye, szükségszerű folyománya annak a felborult életrendnek, amelyet nem világosított még meg és nem váltott még meg azoknak a fölséges és éltető igazságoknak a fénye, amelyek a betlehemi Kisded jászolából lobbantak fel soha ki nem alvó ragyogássá.

Viszont ahol ennek a Kisdednek az igazságait befogadják, ott hamarosan tisztább lesz a gondolkodás, szelídebb az erkölcs, elviselhetőbb a fájdalom s emberibb az ember. Hívebb lesz a férfi, méltóságának tudatára ébredtebb a nő s mosolygóbb a gyermek. Ott enyhültebb a gyász, bátorságosabb a halál s a feltámadás hitének tavaszi fuvalma lengi át a temetőket.

Ott az emberek tudják, miért születtek és miért élnek, miért kell szenvedniök és egykor meghalniok. Tudják, mi a vég és mi volt a kezdet. Tudják, miért kell szeretni az erkölcsöt, lemondani a lelket szennyező élvezetekről. Miért kell szeretni, becsülni és segíteni az embertársat, miért kell szelídnek, alázatosnak, engedelmesnek s béketűrőnek lenni. Ott nem a minél nagyobbstílű ragadozásnak minél fejlettebb művészetéről tanakodnak az emberek egymás között, hanem egészséges társadalmi rend megépítéséről, a szenvedők és gyengék felsegítéséről s a lélekmentés isteni hadműveleteinek megszervezéséről.

Ott nem tétova egyéni ötletek és vélemények zűrzavaros versengésében támolyognak a lelkek ide-oda, hanem boldog biztonságérzettel ülik körül az élő Katedrát, az igazság oszlopát és erősségét, azt az Anyaszentegyházat, amelyet ez a Kisded állított fel az ő igazságainak romlatlan őrzésére, szakadatlan, világ végéig való illetékes és tévedésmentes hirdetésére.

II.

Ám bármily fontos és nagyszerű kincs az isteni igazságok birtoka s bármily szükséges az élet nagy kérdéseiben való eligazodás, azért a puszta igazság felismerése magában még mindig nem elegendő. A betlehemi Kisded igazságajándéka félértékű volna, sőt meddő, ha a Kisded nem hozná meg a másik kezében a másik nagy adományt is: a *kegyelmet*. Azt a természetfölötti erőt, amely a gyenge és földrehajló embert önuralomra, magasabbrendű életre, nemes és hősi cselekvésre képesíti fel akkor is, amikor a természet erői erre teljességgel elégtelenek.

Jaj, milyen esendő az ember, még akkor is, amikor az igazságnak s a hitnek teljes elméleti birtokában van! Jaj, mennyire nem elég tudni az igazságot, hinni az Istent, látni a jobbat, ismerni a helyes utat! Hány van, aki akár teológiai doktornak elmehetne,

annyira otthonos a hit igazságaiban, de mégsem *él* azok szerint! Hány, aki *elméletben rajong* az erkölcsi szépért s gyönyörűen tud szónokolni az erényről, de a lelke tisztátalan, az élete mocsár, a szíve kemény és romlott! Hány, aki szeretne jó keresztény lenni, de oly könnyen megejti a kísértés, a bűnalkalom, az érdek, a rossz társaság!

Ismertünk kiváló katolikusokat, akik évek hosszú során át kiváló, hithű emberek voltak, ájtatoskodtak, a szentségekhez járultak, még apostolkodtak is. Aztán egy napon megunták a vallásgyakorlatokat és szép csendesen elmaradtak, vallástalan emberek közt kezdték magukat jól érezni, maguk is elidegenedtek az Egyháztól, közönyösek lettek, az anyagba fúltak. Vagy pedig magával ragadja őket a szennyes ár, a tomboló, perzselő érzékiség, az erkölcsi könnyűvérűség árja, az a szélesen terpeszkedő folyó, amelyben százezrek fuldokolnak s őrületükben a fuldoklásukat is boldogságnak, az elmerülésüket szabadságnak érzik. Vagy hályogot rakott a szemükre egy meg nem engedett szenvedély dédelgetése; istenellenes, egyházellenes frigyet kötöttek, szentségi házasság helyett bűnös szövetkezést, a „mysterium magnum" helyett, ahogy Szent Pál a keresztény házasságot nevezi, házasságtörő viszonyokra üttették rá a polgári törvényesség csalárd bélyegét.

S akik nem mennek is ennyire, mennyi szégyenletes gyengeséget fedezhetnek fel önlelkükben, ha egyszer a lelkiismeretvizsgálat reflektorfényét kíméletlen őszinteséggel nekiigazítják a saját belsejük redőinek! Hányszor kapjuk rajta magunkat mi hívek is azon, hogy jó feltételeinkhez hűtlenekké lettünk, hogy a jónak legszebb alkalmait kényelemből és restségből elmulasztottuk, hogy kötelességeinket nem teljesítettük, hogy felebarátaink és családtagjaink iránt is tapintatlanok, sértők és ridegek voltunk, hogy legjobbnak látszó szándékainkat a legcsúnyább önzés, hiúság, talán képmutatás szennyezi be!

És még ha minden nagyobb hibától mentnek erezzük is magunkat e pillanatban, ki biztosít arról, hogy a jóban soká állhatatosak maradunk? Hogy aki ma áll, holnap nem esik-e el? Hogyha ma buzgó Krisztuskövetők, tisztalelkű Mária-gyermekek vagyunk, holnap nem leszünk-e árulók, hűtlenül elpártolók, a sátán hadseregének nyomorult csatlósai?

Mindezzel a bajjal és veszéllyel szemben nem elég az egyéni jóakarat, nem elég a hit, nem elég az igazság birtoka, hanem a helytálláshoz elsősorban az kell, hogy ez az isteni Kisded belülről is segítsen és erősítsen minket, ájult és bágyadt lelkeket, szellemi inaszakadtakat. Világosítsa fel értelmünket, irányítsa akaratunkat, gyógyítsa sebeinket és táplálja jóravaló készségünket.

Az kell, hogy ez az isteni Kisded lakást vegyen bennünk, templomává avasson minket, trónusává tegye a szívünket, az ő sugalmazásainak végrehajtójává alakítsa a cselekedeteinket. Az kell egyszóval, hogy kegyelmeit öntse ki ránk s mi ezeket a kegyelmeket befogadjuk, javunkra fordítsuk. Hogy ő legyen a szőlőtő s mi csak a szőlővessző rajta, hogy mi őbenne legyünk s ő mibennünk, hogy az ő fölséges, isteni szándékai uralkodjanak rajtunk és fejtsék ki bennünk gazdag, színpompás, mennyei hatásukat. Mert ahol ő az ő kegyelmével megjelen, ott angyalivá, szentté, istenivé lesz az ember, ott a szeretetnek, tisztaságnak, hősies béketűrésnek s ingathatatlan bizodalomnak csodás virágai hajtanak ki a lélekben; ott új élet sarjad még a félholt tagokban is és természetfölötti ébredés zsendül a félig elszáradt gallyon is.

S amint az egyes ember nem jut el a megváltáshoz kegyelem nélkül, úgy a népek s a társadalom összessége sem. Az isteni Kisded nemcsak az egyesek s a család boldogulásának titkát hozta el magával s derítette fel nekünk, hanem a népekét is: azokban az igazságokban és intelmekben, amelyeket ő hangoztatott, benne van a társadalom boldogulásának minden

tudománya. A keresztény bölcselet és jogtudomány, a keresztény erkölcstan és társadalomtudomány ki is fejti az ő elveiből a társadalom krisztusi felépítése tanának minden irányelvét.

Ha a társadalom mégsem váltódik meg, ennek az az oka, hogy az emberek megállnak az elméleteknél, vagy talán még a helyes elméletekig sem jutnak el, mindenesetre arra már nem szánják el magukat, hogy ezek szerint a fölséges krisztusi elméletek szerint cselekedjenek is. Mert ehhez megint kegyelem kell, belső megvilágosíttatás és indíttatás, belső megváltódás. Ez pedig már nem kell, erre nem teszik magukat méltókká.

Talán mégsem csak véletlen, hogy az európai államok igazi virágzásának, belső és erkölcsi megszilárdulásának elején csaknem minden országban szentek állottak: Ottók és Lipótok, Istvánok és Lászlók, Henrikek és Eduárdok, Oláfok és Nagy Károlyok s ezek lehelték bele egy-egy nemzettestbe azokat az életelveket, amelyek azokat megtartották; míg mások, szintén hatalmas fejedelmek, országépítők, törvényhozók, hadvezérek inkább csak a külső erősödés és gazdagodás síkján emelték naggyá nemzetüket, de úgy, hogy ez a külső nagyság máris a romlás csiráit hordozta magában. Országok gyógyulása, népek boldogsága, világválság helyett világmegváltás, társadalmi s nemzetközi béke szintén csak ott van, helyesebben csak ott lesz majd egyszer, ahol Betlehem Kisdedét tiszta szívvel befogadják, minden igazságával s kegyelmével együtt.

Igazságok gazdag adománya, kegyelmek éltető esője: ez a jászol Kisdedének karácsonyi adománya, ez az, ami által megváltatunk s új emberekké leszünk. Ezt kérjük a betlehemi Kisdedtől!

Ez legyen a karácsonyi ajándék, amit tőle várunk s ennek a kettős kincsnek szomjazó lélekkel való befogadása legyen a karácsonyi öröm, amellyel magunkat is, őt is megjutalmazzuk!

Múló idő határán.

„Senki sincs, ki örökre élne, mivel az ember elmegy örök hajlékába." Préd. 9, 4; 10, 5.

Szilveszter-estén.

Nem tudom, más is így van-e vele: ilyenkor, Szilveszterestén vagy születésnapi évfordulón, boldogújévkívánásaink közben is, ha jól odafigyelünk, észrevesszük, hogy valami rejtett félelemérzés lepi meg az embert. Valami megdöbbentő ráébredés arra, hogy íme, megint eltelt egy esztendő, megint leszaladt egy jókora darab fonál az életünk rokkáján, megint egy évvel öregebbek lettünk, megint jókora lépéssel közelebb kerültünk a sírunkhoz.

Olyan furcsa, sajátszerű, homályos mivoltú dolog az Idő! Senki se látja, senki se hallja, úgy jön és úgy megy el mint a tolvaj, zajtalanabb a legcsendesebb folyónál, színtelenebb a levegőnél, halkabb a szellőnél. Folyton itt forog körülöttünk s itt sürög bennünk, türelmetlenül hajt bennünket előre, nem hagy egy percnyi nyugtot, nem enged megállást, szünetelést, mindig halad, rohan és vágtat s valamennyiünket magával ragad. Titokzatos szélvész, amely hangtalanul tarolja le az őszi fákat. Halálvonat, amely zakatolás nélkül s mégis száguldással röpít előre valamennyiünket s nem ismer megállót. Kísérteties árny, amely szellemszárnyakon suhog körülöttünk, s mint a láthatatlan oxigén a vasat, rág és mar és emészt mindent, minket is, míg mindent rozsdává, ronccsá nem emésztett.

Idő! te rettenetes szülő, aki egyre szülsz és egyre emészted szülötteidet! Te nyughatatlan vándor, aki rohantadban egy világot tolsz és kergetsz magad előtt az elmúlásba s lihegve fújod el a fényeket, amelyeket egy pillanat előtt gyujtottál!

Ó, idő, te szörnyű kényúr, aki senkinek sem irgalmazol! Te feltartóztathatatlan érlelő, aki gyermekké serdíted a csecsemőt, ifjúvá a gyermeket, felnőtté az ifjat, aggá a felnőttet s halottá az aggot; aki könyör-

telen, megállásnélküli versenyfutásra kényszerítsz minden lélegzőt! Lélegzet nélkül való rohanásra, amely akkor sem pihensz el, amikor alszunk, vagy amikor rólad, Idő, megfeledkezünk!

Idő, te tömegszülő és tömeggyilkos, tömegbölcső és tömegkoporsó, tömeges rügyfakasztó és tömeges rétletaroló! Miközben a jövőt bontogatod ki előttünk, egyre elragadsz minket a jelentől s halottá ravatalozod számunkra a multat. Minden pillanat az életünkben három mozzanatot tartalmaz: temetődik a mult, fellobbanva elég s kialszik benne a jelen és kezdődik a jövő. Az idő folytonos születés és folytonos meghalás. Folytonos tavasz és ősz. Folytonos kezdés és befejezés. Folytonos érkezés és búcsúzás. Új életre ébredés és ugyanakkor soha el nem múló temetkezés.

I.

Mi ezt a gyors rohanást, ezt a körülöttünk s velünk táncoló forgószelet rendesen észre sem vesszük, meg sem figyeljük. Oly magától értődőnek tartjuk, hogy nekünk mindig *ma* van. Éppen *ez* a ma! Nem is jut eszünkbe elmerengeni azon, hová is lett a tegnapi ma s mily különös dolog, hogy a tegnapi ma már mindörökre s végérvényesen a multé, hogy soha többé vissza nem tér. Hogy minél tovább élünk, annál több az emlékezésünk s annál kevesebb a várakozásunk.

Nem különös dolog-e, hogy a tegnap, az elmúlt év már nincs itt? Már semmi, csak emlékezés? Még pár órája itt volt, ragyogott, tündökölt, mosolygott, enyelgett, diadalmasnak, fontosnak, soha el nem évülőnek látszott! Egyszóval: *ma* volt. S ma hol van? Elment, megszűnt, elenyészett, mint az árnyék!

A tavalyi újévre már talán nem is emlékezünk: elfelejtettük. Hol van a 2 év előtti újév, a 20 év előtti, az 50 év előtti újév? Hol van a nagyapáink újéve, a nagyanyáinké, amikor ők is fiatalok voltak még, tele tavasszal, vággyal, illusióval, szerelemmel, bohósággal? Hol van a Zrínyiek és Pázmányok újéve, vagy a Mátyásoké és Nagy Lajosoké?

A lovagkor váruraié és várkisasszonyaié? Hol vannak a frankok és a normannok újéve, ősmagyar eleink újesztendői, az avaroké és gepidáké, a húnoké és Attila újéve, a rómaiaké és görögöké, a púnoké és föniciaiaké? Caesáré és Antoniusé, Cleopatráé és Szemirámiszé, a Homérosz énekelte vitézeké és cselédlányoké, a mikádóké és fáraóké, a Herodotus figyelte népeké?

Ah, ők is éltek valaha! Ők is vágytak s reméltek, örültek és sírtak, szerettek és küzdöttek, születtek és — meghaltak! Ők is az örök mában éltek és sütkéreztek; ők is azt hitték, hogy talán sohasem halnak meg. Hogy csak az a valóság, amit ők töltenek ki s ők tartanak néhány pillanatig fogva! „Minden órádnak leszakaszd virágát", énekelték a költőik és táncosaik, míg az óra le nem szakasztotta őket magukat is és bele nem fektette szépen az árokba! Azt hitték, a Nap nem is süthet talán, ha rájuk nem süt, s ma már a csontjaikra sem süt, mert azok is rég elporladtak.

Oly szörnyen mindegy ma már, hogy éltek-e és hogyan éltek, hogy micsoda apró ostobaságokon törték a fejüket, milyen kalandokon mentek keresztül, mik voltak az örömeik, mik a harcaik, mik a bánatuk! Hol van az már!

Hol vannak a saját gyermekkori fájdalmaink s örömeink! Hol a tavalyi farsang, hol a fürdőző nyár, hol az a nap, amikor egy kedvesünk nyílt sírja fölött zokogtunk és hol az a láz, amelybe egy-egy futó óra öröme ejtett! Mindez csak hab volt és hullám, amely körülöttünk csobbant s amely mellett a hajónk feltartóztatlanul suhant tova, mint amikor a tengeren járó figyeli a soha el nem fogyó habok táncoló taraját, vissza-visszanéz a hajó végéből, figyeli, hogyan távolodik a kiszemelt és szemmeltartott taraj, hogyan vész el a messziségben s tűnik el végleg a szemünk elől, s még akkor is egyre reng, talán félesztendő multán is ott reng az óceán közepén, amikor a hajónk már régen révbe ért s mi már el is felejtettük az utazást, a habot s az árva tarajt... Rengés-ringás az élet,

habok loccsanása, tarajok fehérlése, szélvészek járása, szélcsendek bűbája, de amelyek közül nekünk csak el kell mennünk, mindig tovább mennünk, mindig előbbre, vagyis: mindinkább távolodva a már megtett állomásoktól.

Ó, az idő csal, az idő lop, az idő rabol, az idő gyilkol, az idő temet: minden Szilveszter egy temetői órakondulás, minden újév egy ravatalozás, minden perc egy elsuhanó stációja az élet expresszének.

II.

Az egyetlen *legyőzője a mulandóságnak az Isten* és az ő hite. Az egyetlen álló szikla a rohanó árban, a köveket görgető, egész élet-szigeteket magával sodró szakadatlan partszakadásban. Az Isten gondolata az egyetlen józan fölébeemelkedés a mindeneket elemésztő száguldásnak. A vallás szembeszáll az idő hulló Niagarájával s a mulandóság omló homokja fölé odakonstruálja az időfölötti életnek, az örökké megmaradó kincseknek szilárd és el nem dönthető fellegvárát.

A kereszténység arra tanít, hogy ne a mának éljünk, hanem az örök jövőnek; okuljunk a multból s ne becsüljük túl a jelent. Ne építsük reményeinket a pillanatra, amely már akkor halni kezd, amikor megszületik. Ne legyünk a haldokló percek szerelmesei s ne vesszünk el magunk is az elvesző idővel! Láttatok már böjtben és vezeklésben megaszott aszkétaarcot? Láttatok már remetéket s minden e világon túllévő karthauziakat? Nézzétek, ezek az egyedül bölcsek a világon! Legyetek ti is bölcsek mint ők, ha nem is aszott arcú s csonttá formátlanult aszkéták, hanem legyetek aszkéták a világban, legyetek a lélek remetéi a nyüzsgő, hulló életben! Emelkedjetek túl azon, ami csak pillanatig él és csak pillanatig virágzik! Ne adjátok el magatokat olyan pénzen, amely már nem is pénz, mire a kezetekbe vettétek! Ne áruljátok el a lelketeket, azt ami mindig megmarad, azért,

ami lim-lom, ami csak addig tüzel, amíg fellobban és kiég.

Ó, ha az emberek jobban figyelnék az idők mulandóságát! Ha többet eszmélődnének róla! Akkor a haragos nem haragudnék, az irígy nem irígykednék, a fösvény nem ásná bele magát az arany számolásába, a buja nem nyujtóznék oly kéjesen a rózsaágyán, a kevély nem nézné királyi trónnak a maga szemétdombját! Ha többet elmélkednénk a multról, a mult újévek gyorsan lepergő ürességéről, nem becsülnők oly őrülten nagyra az időt, nem vesztegetnők el lelkünk kincseit s az örökkévalóság reményeit múló gyönyörűségekért, pillanatnyi lázért, előnyökért, csillogásért s azért a kacagásért, amely oly hamar a torkunkra fagy!

És akkor többet gondolnánk a jövőre! Nemcsak arra a néhány évre, esetleg évtizedre, amelyen még a földi idő rohanó árjában úszunk, hanem arra a jövőre, amelyben nem lesz többé mult és jövő, hanem örökkétartó, soha el nem alkonyuló ma! Az Isten országára, amely egyedül marad meg, ha majd a csillagok kiégtek a fejünk fölött s fáradt csontjainkra a kripta éjjele borul! Az Isten országára, amelynek nem lesz elmúlása, nem lesz vége soha! Arra az óceánra, amelynek nincsen partja; arra a reggelre, amelynek nincs estéje; arra az ifjúságra, amelynek nincs ősze és aggkora! Amelyben nem annak fogunk örülni, hogy ettünk és ittunk és jókat mulattunk; hogy meghitt, kedves arcok között szórakoztunk vagy éppen vágyainkat elégítettük ki; hogy kényelmesen berendezkedtünk s puhára kipárnáztuk az életünk vonatát, amelyből pedig úgyis oly hamar ki kellett szállnunk.

Az Isten országában, ha oda eljutunk, annak fogunk örülni, hogy lemondtunk, fáradtunk, dolgoztunk, hogy tisztán és mértékletesen éltünk, hogy testünket zabolára fogtuk, hogy a hitet s a felebaráti szeretetet gyakoroltuk, hogy Istent minden fölé helyeztük s az ő törvényeiért kellemetlenséget, talán még üldöztetést is elszenvedtünk.

Az idő múlásának ez a másik, még fontosabb taní-

tása: hogy *egyre közelebb jutunk életünk végéhez* s ezen keresztül az ítélethez. Ó, hiába ragaszkodol hiú örömeidhez, kincseidhez, szenvedélyeidhez, halandó; hiába építed ki, büszke emberiség, politikai, nemzeti, művészeti, tudományos légváraidat: amit az idő alkotott, azt az idő el is fogja sodorni, s neked egyszer — most ismét egy esztendővel hamarabb — el kell innen menned s magaddal el nem vihetsz mást, mint jó vagy rossz cselekedeteidet. Az ő „cselekedeteik követik őket" (Jel. 14, 13). Egy évvel közelebb ismét az a perc, amikor testedet kiviszik a temetőbe, lelked pedig megjelenik Jézusnak, az Isten Fiának ítélőszéke előtt. Egy évvel ismét közelebb jutottál a perchez, amikor az Úr kimondja fölötted a végzést, amely örökkétartó sorsodat dönti el: üdvözülésed ujjongó örömét vagy elkárhozásod észveszejtő kétségbeesését. Egy évvel közelebb vagy a véghez, a célhoz, az igazi, maradandó léthez, az örökkévalósághoz.

Éppen ez a kettő: a múló idő semmisége s az örök jövőre való készülődés teszi a hivő keresztény szemében oly végtelen fontossá a jelent. A múló, surranó, *percnyi jelen egyszerre naggyá, maradandó értékűvé magasztosul* az örökkévalóság fényében. Ez a jelen hitvány és elfolyó, csalárd és haszontalan annak, aki célnak nézi, de dicsővé, kinccsé, hatalommá szélesül annak, aki benne örök jövőjének építőkövét látja. Nagy dolog a pillanat is, ha örökkévalóságok függnek tőle, ha el nem múló paradicsomi boldogságot vásárolhatunk rajta, vagy örök sírunkat ássuk meg vele!

Kívánjunk egymásnak s magunknak „boldog új esztendőt" *ebben* a keresztény és komoly értelemben. Kérjük az Úristen kegyelmét, hogy úgy tölthessük az új esztendőt, hogy örök hasznunk legyen belőle és soha meg ne kelljen bánnunk, hogy így és nem másképp éltük át!

Úr Jézus, újévek és örökkévalóságok királya! Emelj ki minket kicsinységünkből, perchezragadt, mulandóságokban bízó vakságunkból! Engedd úgy át-

élnünk ezt az új esztendőt, hogy *ne célnak* nézzük, hanem *eszköznek;* ne magában való értéknek, hanem útnak az egyedül igaz értékek felé! Engedd, hogy ha kevésszámú hátralévő új éveink majd, mint a homokóra fövenypora lassan, de biztosan leperegnek, egykor ne a kárhozottak örök újévében ébredjünk rá megtévelyedéseinkre, hanem a te mennyei országodban kezdhessük meg Veled és Nálad azt az újévet, amelynek nincs többé szilveszter-estje. Azt az újévet, amelyben te adod meg a hűség koronáját azoknak, akiket a múló percek kábulata tőled el nem szakíthatott!

Isten ajándéka.

„Éljünk józanul, igazán és jámborul e világon." Tit. 2, 12.

Újévre.

Ha visszapillantunk egy-egy évre, életünk egy-egy szakára, mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy az Úristen ebben az időszakban sem szűnt meg pazar nyári esőként hullatni ránk adományainak bőségét. Mi magától értődőnek vesszük, hogy Nap süt ránk és levegő vesz körül és ruha simul a testünkhöz és étel táplálja bennünk a vérkeringést s ezer és milliárd kis sejt és szervecske működik, dolgozik, robotol bennünk bámulatos rendben és összhangban, éjjel és nappal, hónapokon, éveken át, csakhogy az életünk fennmaradjon s testi erőink zavartalanul fejtsék ki hatásukat. Arra ritkán vagy talán sohasem gondolunk, hogy mindezt valaki szeretettel műveli bennünk, hogy mindez ajándék, az Isten adománya.

Mi lenne, ha pl. csak egy percig is nem kapnánk levegőt! Ha egy percig is megállana a szívünk verése, elakadna a szívünk működése! Száz meg száz sarkon és résen át fenyeget a vész, állandóan a betegség, baleset és halál ezer veszedelme setteng körülöttünk; talán észre sem vesszük, hányszor forgunk komoly életveszélyben. És az Isten mégis megtart s ad erőt, ruganyosságot a tagjainknak; szemet, hogy lássunk,

amikor pedig sokan vakok; fület, hogy halljunk, amikor sokan süketek; ép kezet, lábat, amikor sokan bénák és sánták... Minden lélegzetvételünk az Úr adománya, minden szó, amit kiejtünk, minden falat, amit magunkhoz vehetünk s lenyelhetünk, minden érverés, minden szempillantás, minden mosoly, minden öröm, minden nevetés. Egyetlenegy napon mennyi ilyen jótétemény! S hát még mennyi egy héten, egy hónapban, egy éven át, egy egész életen át!

De ahogy a Nap fényben és melegségben túlszárnyalja a Holdat, ahogy Isten nagyobb mint a világ, úgy az Isten természetfölötti ajándékai is messze túlhaladják minden pusztán természetes adományának értékét. S az Isten a természetfölötti adományokban is ugyancsak nem fukarkodik velünk. Mennyi jó indítás, mennyi nemes, belső ösztönzés, mennyi üdvös hatás ér minket sokszor csak egyetlen napon is! Azt hisszük, egy jó gondolat, jó szó, jó könyv vagy prédikáció eredménye az egész; igen, az is, de mindezek mellett legfőképpen az Úr kegyelmi hivogatása, amely mindezeken az indításokon vagy rossztól való visszariasztásokon keresztül állandóan itt él és szól és hat és dolgozik bennünk s a mi üdvösségünket igyekszik munkálni.

Hányszor volt alkalmunk egy éven át imádkozni, Istenhez szállni, ebből a poros, füstös, alacsony világból Krisztus halhatatlan és ragyogó birodalmába emelkedni! Hányszor volt alkalmunk szentmisét hallgatni, talán meg is gyónni s megáldozni! Hány millió ember van a földön, aki soha életében szentmisét nem hallgat; aki nem is tudja, mi az a mise; aki soha nem hallott az Eucharisztia boldog misztériumáról! Aki nem tudja, ki az a Jézus és ki ő nekünk; nem tudja, mi az a mennyország s mi az a boldog végcél, amely felé megyünk. Mekkora hálával tartozunk az Úristennek, hogy milliók közt minket választott ki arra, hogy az ő szent Egyházának gyermekei, kegyelmeinek bőségében fürdőző, sütkérező, dúsgazdag és irígylendő fiai legyünk!

Az ilyen visszapillantásnak azonban a hálálkodáson túl még egy más dologra is el kell vezetnie minket: az *önvizsgálatra*. Hogyan éltünk ezekkel az adományokkal és kegyelmekkel? Hogyan töltöttük el életünknek ezt vagy azt a szakát? Van-e hasznunk belőle, olyan, amely megmarad? És nem okoztunk-e magunknak kárt vele, olyan kárt, amely szintén megmarad?

Boldogok a percek, az órák és napok, amelyeket Isten kegyelmében töltöttünk, amelyekben az Úr Jézust szerettük s hozzá közeledtünk! Amelyeket imádságban, szent elmélkedésben, vele való áhítatos foglalkozásban, a tabernákulum előtt vagy az apostolkodás aratóföldjén hasznosítottunk! Boldogok az alkalmak, amelyekben jót tehettünk s tettünk is; amelyekben egy kísértést legyőzhettünk s le is győztünk; amelyekben a keresztet megadóan s hősiesen viselhettük s viseltük is! Ezeknek az alkalmaknak, ezeknek a boldog óráknak emléke örökre megmarad az Úr emlékezetében s egykor gazdag és áldott termését aratjuk majd valamennyinek.

Viszont milyen kár, ha az időt nem használtuk jól fel és ha csak magunkra meg apró napi kedvteléseinkre gondoltunk! Ha csak ennek a világnak éltünk, ha talán be is szennyeztük benne a lelkünket! A véteknek és istenfeledett életnek örömét legfeljebb csak pár pillanatig élvezzük, utána pedig jön a felelősség tudata s a lélek maró nyugtalansága. Mi hasznunk most abból, hogy egy órával vagy egy félévvel ezelőtt például az Istent káromoltuk vagy erkölcstelen beszédeken mulattunk? Mi hasznunk ma abból, hogy valamikor vétkes gyönyörűségekben izzott a vérünk s engedtük, hogy halhatatlan lelkünket maga alá gyűrje, beszennyezze, béklyókba verje a testi kívánság szédülete? Mi hasznunk, hogy Istent alárendeltük egy léha embertárs kedvtelésének, mosolyának, lelkiismeretlenségének?

Mi hasznunk, ha eszünket bűnös dolgokon járattuk, ha tekintetünket bűnös látványokon legeltettük, ha magunk is úgy viselkedtünk, öltözködtünk bálon

és strandon, hogy azzal másokban bűnös gerjedelmeket ébresztettünk! Mi hasznunk van most abból s mi lesz a hasznunk az örök jövőben abból, ha misét mulasztottunk, ha vallási kötelességünket elhanyagoltuk, ha felebarátunkat megbántottuk, életét keserítettük, ha gyűlölködtünk s becsméreltük egymást? Jaj, mindez elmúlt, oly régen elmúlt, hogy talán nem is emlékszünk már rá, de emlékszik az Isten s egy napon számon kér majd minket s nem menekülünk ki a számadás elől, míg a tartozásunkból az utolsó fillért is meg nem fizettük!

Hányszor halhattam meg volna ebben az évben? Hányszor kerülhet az életem válságba a jövendő évben? Megérem-e a végét? Hány van, aki biztosan nem éri meg! És jaj, hány, akinek örök sorsát a következő év, a következő hónap, talán már a mai nap végleg és mindenkorra eldönti!

Nézzünk hát előre...

Hogyan kell életemet leélnem? Azzal-e, hogy csak jól ki kell használni minden javát-savát, minél többet örülni benne s minél kevesebbet szenvedni? Azzal-e, hogy a pillanatnak élünk, csak magunkra és csak a testünkre gondolunk? A mai divatos életbölcseség ebben áll s nagyon sokan állandóan úgy beszélnek s tesznek, mintha csakugyan ez volna és semmi más nem is lehetne az élet igazi célja és rendeltetése.

Pedig az élet nem azért adatott nekünk, hogy vagyont gyüjtsünk benne. Nem azért, hogy élvezzünk. Nem azért, hogy minél több fény, kényelem, tündöklés, előkelőség vegyen körül benne minket. Nem azért, hogy a dicsőség és hírnév aranyköde fogja körül a szemünket, hogy jókedvű társaság, meghitt otthon, érzéki vágyak és gyönyörök fojtsák mámorba a lelkünket. Ez az élet nem azért adatott nekünk, hogy azt tegyük vele, amit akarunk. Hanem azért adta az Isten ezt az életet nekünk, hogy *őt szolgáljuk*. Mert ő a mi alkotónk és ő mindannak ura, amiből az életünk alakul és összetevődik. Ő ezt a legfőbb teremtői s uralkodói jogát senkire át nem ruházta, még miránk sem!

Nem mi vagyunk a magunk urai, mi önmagunknak legfeljebb a felelős jószágigazgatói, gondnokai, sáfárai vagyunk. S minden erőnket, minden időnket, egész életünket arra kell fordítanunk, amire ennek az életnek szerzője rendelte azokat. Az Isten pedig arra rendelt mindent, hogy őt megismerjük, szeressük, szolgáljuk s ezáltal az igazi, egy, örök boldogságot elnyerjük. Ez és semmi más *az élet igazi célja,* a többi mind csak látszat, kulissza, görögtűz és agyrém. Vagy legfeljebb lépcsőfok és eszköz, szerszám és mellékkörülmény.

Nem az a fontos az életben, hogy milyen szerepet játszunk benne, épúgy mintahogy egy színházban nem éppen azt a színészt tapsolják meg legjobban, aki a legcifrább ruhában páváskodik a színpadon, hanem aki a szerepét, akár Lear király az, akár udvari bolond, akár Bánk bán vagy Endre király, akár a paraszt Tiborc, jól és kitűnően, kifogástalanul és tökéletesen játssza meg. Az élet is színdarab, isteni színjáték, minden évünk egy hatalmas, 365 felvonásos dráma; s rám nézve nem az a fontos, hogy én egy gazdag embert játszom-e benne vagy szegény, eltaposott koldust, hogy ragyogó királynő vagyok-e benne vagy törődött, kitaszított, kitagadott s kínok közt vergődő koldusasszony. Nem az a fontos, hogy az irígyelt szerencsefi szerepköre jutott-e nekem eljátszásra, vagy csak a bibliai Lázáré. Hanem csakis az az egy a fontos, hogy azt, amit játszanom kell, jól játszom-e le: úgy hogy lelkemnek haszna legyen belőle s örök célomat elérjem általa. Az örökkévalóság szempontjából minden egyéb annyira mindegy!

Épúgy lehet üdvösségemnek mint kárhozatomnak eszköze. A szépség lehet súlyos veszedelem is és talán nagyon sokan kárhoztak el már miatta; épúgy a gazdagság, a hírnév, a hatalom, a földi kiválóság. A pénz s a gazdagság is lehet az örök boldogtalanság lépcsője, épúgy mint a szegénység és nyomor; a könnyű élet épúgy válhatik az embernek lelki kárára mint a szakadatlan kálváriajárás. Az egyik ilyen, a másik

olyan körülmények közé született: Isten rendelte így s azt akarja, hogy én itt, te ott, ő meg amott teljesítse kötelességét. Aki nagynak született, annak a nagyság révén, aki szegénynek született, annak a szegénységen keresztül kell örök célját elérnie. Aki katolikusnak született: attól az Isten hűséget kíván az igaz hitben; aki nem katolikusnak született: annak az a feladata, hogy keresse az igazságot s talán hosszas kutatás, fáradozás és utánjárás árán legyen annál hálásabb megbecsülője a nehezen megtalált kincsnek.

Csak az a fontos: eléred-e a célt vagy nem!

Ha Isten kegyelmét és az üdvösséget eléred: mindent elértél. Mindegy, hogy közben ragyogtál-e, kacagtál-e, avagy nyögtél és sírtál. Ha Isten kegyelmét s az örök boldogságot elveszted: mindent elvesztettél s akkor kevés vigasz lesz, hogy rózsák közt hullottál lefelé a borzalmas örvény felé.

Ezt a világfelfogást persze bizonyos modernek szeretik úgy tüntetni fel, mint valami exotikus, bolondos és különc életnézetet, amely mindent „sub specie aeternitatis", az örökkévalóság fényében tekint. Pedig nem ez a különc és téves világszemlélet, hanem ellenkezőleg: ez az egyetlen reális és *biztos életfilozófia.* És éppen az az őrület, ha valaki mindent a múló perc, a rohanó s elvesző idő hamis prizmáján keresztül néz, „sub specie momenti": az eliramló pillanatot tekinti.

Ó, töltené be egész valónkat ez az egyedül igaz és egyedül komoly életszemlélet, a krisztusi és keresztény világfelfogás e nagyszerű s ugyanakkor oly egyszerű és kristálytiszta törvénye! Mily bölcs és szép lenne akkor az életünk, mily egyensúlyozott és derűs, mily rendíthetetlen a nyugodalmunk, mily szelidültek a fájdalmaink, mily bizakodó a jövőbe-nézésünk! Akkor nem céltalan és értelmetlen kapkodás lesz a földi vándorlásunk, hanem egyenes, ingathatatlan, szilárd járás az egy cél felé: az élet, a világosság, a boldogság, a mennyország: Krisztus felé!

Jézus neve.

„Más név nem is adatott az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözülnünk kellene." Csel. 4, 12.

Újév utáni vasárnapra.

A történelem — úgy mondhatnók — nevek halmaza. Nagy nevek töltik ki. Fejedelmek, hadvezérek, tudósok, feltalálók, hódítók, országépítők, hősök, bölcsek, nagystílű gonosztevők és szentek nevei. Egy-egy ilyen név: Szólon, Lykurgosz, Szokratesz, Arisztotelesz, Cézár, Nagy Konstantin, Nagy Károly, Napoleon, Lenin, Mussolini, Hitler — egy egész kis világot foglal magába: álmokat, terveket, nagy tetteket, milliókra kiható szereplést.

Egy név van, amely minden más emberi névnél többet s nagyobbat tartalmaz, amelyhez a nagy tettek és nagy eszmék mindenki másnál gazdagabb bőségben csatlakoznak s ez a mi Urunk neve, Jézus Krisztusé. Nincs, akit a történelem — bármilyen világnézeti alapon áll — melléje állíthatna, hozzá hasonlíthatna. Nincs, aki oly mélyen befolyásolta, alakította volna a világot s az emberiség fejlődését, mint ő. Nem csoda: hiszen ahogy az ő élete, egyénisége, műve, önvallomása és csodái bizonyítják, ő nem egyszerű, bárha mégoly nagy és egyedülálló ember, hanem Isten is, az Atya Egyszülöttje, a Végtelen maga, aki emberként jelent meg a földön.

A kereszténységnek ebből a központi, alapvető tételéből következik, hogy mit jelent Jézus neve nekünk, hivő keresztényeknek közelebbről.

Jelenti azt, hogy Jézus a mi Urunk és Parancsolónk, a mi Végcélunk s a mi egykori Bíránk.

I.

Jézus, a mi Urunk és *Parancsolónk*. Mert ő az *Isten*, mi pedig csak az ő teremtményei, kezének műve vagyunk.

„Isten!" Az emberek oly könnyen ejtik ki ezt a szót, de oly kevéssé igyekeznek a mélyére is hatolni. Hiszik az Istent, de ez a hit nem hatja át a gondolkozásukat, nem irányítja életüket, nem fűti át érzéseiket. Nem teszik az Isten hitét uralkodó s mindent irányító helyre a lelkükben. Legföllebb második, tizedik sorba helyezik őt, valahová messze a kedvteléseik, a napi érdekeik, a teremtményi dolgok mögé.

Olyan alapvető tévedés ez, amelynek káros következményei kiütköznek egész életükön s meghamisítják egész civilizációnkat. Istent lehet nem hinni, de nem lehet benne hinni s őt ugyanakkor valahova messze a földi dolgok alá és mögé helyezni. Nem lehet őt teremtett dolgoknak vagy személyeknek alárendelni. Senkinek és semminek.

Övé az *első hely*, abszolúte és mindenben. Ő az úr, minden más csak szolga és szolgatárs. Az ő nagyságához képest por és hamu minden földi hatalom, felség, felsőbbség. Az ő szépségéhez képest nyomorúságos pislákolás minden földi szépség és minden csillogás. Az ő országa, az ő ügyei, az ő dicsőítése, az ő nagy gondolatainak érvényrejuttatása a társadalmi életben: az első és legfőbb feladat mindnyájunk számára. Nem dísz és nem járulék, nem cicoma és mellékesség, ami jó, ha megvan, de nem dől össze a világ, ha nincs meg. Hanem az egyetlen nagy, komoly, szükséges és értékes dolog. Ami nélkül minden egyéb: semmi. Ónámítás és üresség.

Az ember persze tépelődő, önmagát imádni szerető, autocentrikus lény s nehezen érti meg, hogy *teremtmény*. Hogy *csak* teremtmény. S hogy ez mit jelent.

Én vagyok az első személy, mondja az ember; s azt teszem, amit akarok. Azt hiszem, amit magamtól belátok. Oly kényelmesen s fájdalommentesen rendezem be az életemet, ahogy csak tudom: ez az én célom és jogom. Fő, hogy nekem, *Nekem*, legyen meg mindenben a tetszésem. Legyen meg az *én* akaratom! Az én kényelmem és tetszésem!

Az ember az isten. Ezért kell liberalizmus: mindenkinek minden szabad. Ezért szélső demokrácia s népfelség: nincs más jogforrás, mint mi magunk. Ezért házassági elválás és szabadszerelem: az én vágyaim, az én élvezetem a fő. Ezért öngyilkosság, ha bajba jutok: kinek vagyok felelős az életemért?

Minden csupa modern eretnekség. Amely azonban részben átragad a jókra, a hivőkre is. Az Úristen tekintse megtiszteltetésnek, ha hiszünk benne és szolgáljuk — majdnem így beszélünk. S aztán is csak akkor szolgáljuk, amikor s amiben nekünk tetszik.

Borzasztó tévedés! Az Isten annyira minden s annyira szent és felséges, hogy mi szinte semmik vagyunk hozzá képest. Nyomorult férgek, akiknek úgy is kell aztán viselkednünk vele szemben, mint akik csak kegyelemnek tekinthetik, ha el nem tapossa őket a Hatalmas.

Mi az Isten s mi vagyok én?

Egy szabály van életemben s ez az Isten akarata. Egy törvény s ez az ő parancsa. Egy cél s ez az ő rendeléseinek hűséges, alázatos, engedelmes végrehajtása. Egy boldogság: az ő megelégedése. Minden más — kultúra és „magas" politika, jólét és vagyon, kényelem és testi gyönyörűség, tudomány és művészet, az élet poézise és szerelme — magában csak múló árny és omló futóhomok. A teremtő mellett számba nem jöhet egyik sem!

Isten az ő akaratát parancsai s kinyilatkoztatásai révén adta nekünk tudtul; legfőkép az Úr Jézus, a vele személyileg egyesült ember által. Jézus az Isten leghívebb, legteljesebb s egyben legvonzóbb önkinyilatkoztatása. Őt követni legfőbb feladatom, reá hallgatni s benne az Istent szolgálni életem legszebb rendeltetése.

Ezért szegletkő ő; ezért „tétetett ő sokaknak feltámadására és sokaknak romlására". Az ember viszonya az Istenhez azon dől el, hogyan hisz, hódol és szolgál valaki Jézus Krisztusnak.

II.

Jézus a mi *Végcélunk*. Ez is az ő Isten-voltából adódik.

Minden embernek természetszerű végcélja: a boldogság és üdvözülés az Istenben s az Isten által, mint akiben egyedül lakik minden szépség, gazdagság és jóság, minden, ami a lelket kielégíti, fölemeli, megnyugtatja és tökéletesíti. Aki szereti önmagát és a boldogságát, annak szeretnie kell Jézust és benne Istent.

Mily szomorú, hogy mi emberek szeretjük ugyan magunkat, de rosszul szeretjük! Boldogságra vágyunk, de a boldogságunkat vajmi gyakran éppen az ellenkező irányban keressük, mint ahol van. S futamodunk, mint a kolerától, a *saját javunktól!*

Hol a saját javunk? Az Istennél. De ki az, aki ezt belátja s belátván, e szerint cselekszik?

Kettős célunk van: Isten szolgálata és saját üdvözülésünk. S ez a kettős cél: egy. Magadat szolgálod ki, mikor Istent szolgálod. Isten a boldogságot kínálja neked s azt akarja, hogy örökre, tökéletesen, végtelenül boldog légy általa.

Tudod-e, mit jelent ez?

Húnyd be a szemed és gondolkozzál róla: boldog vagy, kristálypalotában lakol, elbűvölő szépségek vesznek körül, angyallelkek társalgása, fény, kedvesség, édesség, tündérkert... Az Isten egész szépsége, telje, gazdagsága hajol e hozzád s elborít szeretete részegítő borával. Mint soha ember a földön, oly gazdag leszel, oly mindent értő, mindent látó, oly boldog, oly szeretettől övezett, oly csorduló szívű.

Megint húnyd le a szemed s gondolkozzál róla: meddig léssz ilyen nagyon-nagyon boldog, ilyen hihetetlenül szerencsés? Egy egész délután? Ah, egy egész évig? Egy egész évezredig? Micsoda: egy évezredig? Nem, te ember, hanem amíg az Isten Isten. Mindig és *mindig*, és *mindig!* Gondolj kort, amennyit s amekkora

hosszúságosan hosszút csak akarsz és tudsz — nevetségesen csekélyt gondoltál. *Örökké!*

Ezt a szót leírni könnyű, de megérteni, megérteni, ó Istenem, ezt a szót, hogy *örök* — nem, ezt csak nagyon gyengén s csak ha nagyon odafigyelünk és nagyon-nagyon belemélyedünk, akkor is csak pillanatig és sejtve tudjuk. De akkor belerezeg a lelkünk, mintha villám futna bele egy mélyfalú kastélyba s megrázná falait le egészen a földig, a fundamentumig.

Örökké!... Örök életre, örök, mindenkori fennmaradásra vagyok teremtve. Én örökké leszek s ha Istent híven szolgálom, örökké olyan mondhatatlanul boldog és szerencsés leszek, mint az Isten. Mélyedj el, ember, e gondolatban; nézz bele ebbe az örvénylő mélységbe: „örökké!"

Ezt a boldog végcélt egy Valaki hozza neked: Jézus!

III.

De ő a te *Bírád* is.

Amily részegítő, felsikoltató, majdnemhogy a lelket szétvető gondolat a *boldog örökkévalóság*, époly lesujtó, összetörő, lelket égető, a hajunkat égnek meresztő s megsemmisítő szó ez: örök *pokol*. Tudod, mit jelent ez a szó?

Szenvedni — Istenem! — egyikünk sem szeret. Elég egy szaggató fejfájás, egy kínzó reuma, egy fájó megaláztatás — és egész napunk el van mérgezve vele. Vannak aztán nagy, komoly, megrázó szenvedések, amelyeket egyenesen elviselhetetlennek érezünk: egy kedves lénynek hirtelen halála, egy katasztrófa, égő, borzalmas testi kín, mint mikor valakinek a testét perzselik, vagdalják, vagy aminő az évekre szóló fegyház, háború, iszonyat, halál. Elsüllyedés az óceán közepén, beleveszés egy égő házba, lassú, vértanui gyötörtetés, kínhalál.

Szörnyű kínokat szenved el némely ember; szinte hallani, olvasni, látni is gyötrelmes, amit embereknek néha el kell szenvedniök. Még hozzá a lelki kín!

A tépelődés, a rémképek, az elszárasztó félelem, az aggodalom, a szégyen, a honvágy, a kétségbeesés. Valóban, szörnyűségesen széles skálája van az emberi szenvedésnek.

De csak egy szenvedés van igazán elviselhetetlen, igazán borzalmas, iszonytató, lesujtó, kétségbeejtő. Az, amikor a boldogságos és szépséges Isten végleg bezárja előttünk a Szívét. Amikor az irgalmas Jézus kénytelen kimondani ránk a halálos végzést.

Amikor a *magunk* hibájából, a *magunk* gonoszságából vagy pedig hanyagságából, végérvényesen elveszítjük, eltaszítjuk magunktól az Istent, a végcélt, s most itt az ítélet s nincs visszakozás, nincs megtérés többé. Jön a bűnhődés, a lakolás, a ráébredés a gonoszságunk és ostobaságunk szomorú végtelenségére. A pokol, az örök tűz. *Tűz!* és: *örök* tűz!

Ó, hogyan szeretnénk kibújni ez alól a szó alól: örök pokol! Talán mégsem, hátha nem; hátha valahogy így és hátha valahogy amúgy. Úgy, hogy ne és mégse úgy, hogy ne... talán mégis van valami bújó út e szörnyű fogalom elől...

Minden ki-, be-, el- és félremagyarázást megkísérelt már az emberi furfang.

Az Úr pedig, aki nem tréfál és nem beszél ködös, félreérthető szavakban, aki nem hazudhat, még üdvös rémítés okából sem, aki nem fenyegethet, ha nem akarja meg is tenni, amivel fenyeget, ott áll az evangélium magaslatán és szól: „Mennek pedig az igazak az örök életre, amazok pedig az örök büntetésre". „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre".

Örök tűz? Ha ez nem igaz, nem igaz az „örök élet" sem. Nem igaz egyetlen más szava sem Jézusnak. Nem igaz az evangélium s nem igaz az Isten.

Örök tűz! Miben áll? Mindegy, nem tudom. De nem lehet nem igaz. Ami pedig igazán tűz, az éget és rettenetesen fáj; el sem tudom képzelni magam egy égő kemencében, félóráig, félnapig. Örök tűz itt a földön nincs, mert hisz a tűz percek alatt elhamvaszt s megöl, rémes kínok közt. A „lassú" tűz is, aminőt

sok vértanu szenvedett, nagyon hamar megöl, ha igazán „tűz". De itt Krisztus igazán *örök* tűzről beszél.

Ne higgyem? De Istennek nem lehet ellentmondani. Higgyem? Igen, hinnem kell.

Hiszem; de akkor fel kell sikoltanom, halálos, dermedt, őrjöngő rémülettel a gondolatra, hogy én is e tűzbe kerülhetek. Nem, nem lehet, nem szabad, inkább ízekre vágatom magam, de örök tűzre jutnom nem szabad. Vigyetek inkább tőlem mindent, ruhát, ételt, lakást, egészséget, családot, hírnevet, életet — nem, nem, a lelkemet nem szabad ilyen veszedelembe döntenem!

Inkább a halált! Milliószor inkább a halált!

A szót, hogy: „Jöjjetek, Atyám áldottai!" avagy: „Távozzatok tőlem, átkozottak!" Jézus fogja kimondani rólunk. Övé az ítélet; ahogyan maga mondja: „Nem is ítél az Atya senkit, hanem az ítéletet egészen a Fiúnak adta". (Ján. 5, 22.)

IV.

Jézus, a mi egykori Bíránk, ítélni fog egy napon rólunk. Mi szerint s minek az alapján?

Először: a szerint, hogy *hittünk-e* benne s mindabban, amit ő kinyilatkoztatott és Anyaszentegyháza által elénk tárt? Ennek a hitnek sürgetésével tele van az Evangélium, amely ennek a hitnek a megtagadásáért viszont örök kárhozattal fenyeget.

Az ítélet másik alapja: a hit szerint való élet. Jézus maga az ítélet leírásában a *cselekedeteket* helyezi előtérbe, teljes ellentétben a Luther-féle tévhittel. (Mt. 25, 25. kk.)

E cselekedetek közt legelső helyen Jézus a *szeretet* kötelességeit, azok megtartását vagy elmulasztását említi.

Ahogy az Úr Jézus az utolsó ítéletet leírja, érdekes, a szeretet kötelességeinek elmulasztását állítja oda mint az elkárhozás főokát. „Éheztem, s nem adtatok ennem. Szomjaztam, s nem adtatok innom" és

így tovább. *Nem így mondja:* „Káromoltatok, parázná lkodtatok, gyilkoltatok, tehát távozzatok tőlem". Ennél sokkal kisebb — látszólag sokkal kisebb — bűnért, a *szeretet merő elmulasztásáért is már örök halál jár:* „Beteg voltam s meg nem látogattatok; mezítelen voltam és nem ruháztatok". Ezért már kárhozat jár!

A szeretet egyként kötelez a felebarát testi és lelki megsegítésére. El lehet kárhozni azért, mert az éhezőknek kenyeret nem nyujtottunk. De el lehet kárhozni azért is, mert amikor a szeretet kötelezett volna a lélekmentésre, mi nem *apostolkodtunk!*

Hogyan is lehet Isten szeretete abban, aki testvérét, felebarátját, akár testi, akár (ami még több) lelki nyomorban látja s nem siet segíteni rajta?

Hogyan is nézheti Jézus-hivő, keresztény ember, hogy ezrek, tízezrek rohannak a kárhozat útján s nem siet segítségükre, hogy visszatartsa őket a végzetes rohanástól? Hogyan lehet igazán keresztény az, akinek mindegy, hogy szerencsétlen embertársainak százai, milliói ész nélkül támolyognak neki a kárhozatnak?

Szinte részegen, őrülten, bolondul — még vidámak is hozzá és dalolva ölelgetik a bűnt, és mennek a vérfürdő, a tűzhalál, a borzalmak óceánjai felé. Kegyetlen, tűzőrült emberek! Igazi piromániások!

Nem, nem ők: *én* vagyok a kegyetlen. Mert én *tudom,* mi várja őket odatúl; jobban, mint ők, akik nem gondolnak s nem akarnak gondolni rá. S ha én ebben a tudatban nem könyörülök rajtuk s nem sietek segítségükre, ha nem kérek és könyörgök nekik és magyarázok és ijesztek és édesgetek . . . nem vagyok-e akkor kegyetlenebb egy csekahóhérnál? Nem tapad-e rajta az én kezemen is a vérük?

Legfőbb parancs: a könyörülő szeretet. Nem vagy Jézus híve, ha nem irgalmazol meg azoknak, akik ily szörnyű veszedelemben forognak.

Szükség van-e a világi apostolkodásra? Ó igen, mégpedig azért, mert a Krisztus-ország végtelen érték, annak terjesztése és fejlesztése az emberekre nézve

végtelen jótétemény s mert az emberek tömege alig érheti el ezt a Krisztus-országot valaha, ha kívülről nem segítik rá ennek a Krisztus-országnak az ismeretére és szeretetére.

Az emberekben sok fogékonyság van a jóra épúgy, mint a rosszra; néha rejtett, szunnyadó fogékonyságok, de valók és jelenlevők. Talán a legroszszabb embert is rá lehetett volna nevelni s vezetni a jóra, ha vannak, akik idején törődnek vele s akik szeretettel és ügyesen felébresztik bennük a szunnyadó jóhajlandóságokat. És viszont hány jó ember züllött volna el, ha rossz környezetbe, rontó hatások alá kerül, ha fejlődésének kritikus éveiben magárahagyottan állja külső kísértések és perzselő szenvedélyek állandó pergőtüzét.

Akkora a rossznak s a jónak is a hatalma az emberek fölött, hogy szinte azon kell töprengenünk, hol marad itt még a szabadakarat számára hely! Hiszen az emberek jóra- vagy rosszrafordulásán oly döntő fokban érzik a külső ráhatások mineműségel

Segíteni kell az embereken, mert az emberek *gyengék és ki vannak téve a gonoszság irtózatos erejű és ördögi számítással intézett támadásainak.* Isten ellenségei nem restek és nem is tehetetlenek. Kevés és gyenge az érvük, de hihetetlenül ügyesek az álokaik és álelveik világgászórásában. Amilyen kevéssé tudják a lelket igazán megnyugtatni s boldoggá tenni, époly ravaszul értenek ahhoz, hogy a pillanatnyi élvezet, érzéki gyönyör és káprázató fényhatás révén magukhoz láncolják a szerencsétleneket.

Úgy lépnek fel, úgy beszélnek, írnak, szónokolnak és agitálnak, mintha övék volna a világ, mintha másnak már a léthez sem volna joga, csak nekik, a hitetlenség és vallástalanság lovagjainak; mintha keresztény hit és katolikus erkölcs, Egyház, Krisztusország mind csak rég letűnt babona csökevényei, útban álló maradványai volnának. Csak ők vannak, csak az ő világuk, az ő irodalmuk, az ő politikájuk! Aki másképp gondolkozik vagy beszél, az nem modern,

az nem haladó, az nem reális ember, az exaltált, félrebeszélő, különc és korlátolt!

S milyen erővel érvényesül ez az ő egybehangzó, erőszakos, bár látszólag oly szelíd agitációjuk! Milyen szótlan megadással hajtja a fejét az ő igájukba akárhány olyan katolikus is, aki pedig belsőleg meg van győződve a hitnek mindenfelett való igazságáról, aki szívében nem rokonszenvez velük! Milyen engedelmesen tűrik még a jók is, hogy ennek a *vallástalan iránynak* legyen mindenütt legtöbb kilátása az érvényesülésre, ez legyen az a közös alap, amelyen minden „művelt" és „felvilágosult" embernek találkozni kell!

Erkölcsi téren is! Magától értetődőnek vesszük már, hogy az Isten VI. parancsa a nagy nyilvánosságot nem kötelezi! Hogy bálban, fürdőben, öltözködésben, olvasmányban, viselkedésben, házasodásban és a házasság belső életében mindenki úgy tegyen, mintha az Isten parancsai csak valami jámbor nénikék magánpassziója lennének s a társadalmat, mint ilyent nem köteleznék. Nem csoda, ha rengeteg fiatalember és fiatal leány csakhamar maga is az erkölcstelenség útjára lép, mikor a rossznak ezt a szemérmetlenül terjedő s ellentmondás nélküli egyeduralmát maga körül látja!

Segíteni kell az embereken, mert az emberek *önállótlanok*. Legtöbbje a környezetnek világnézeti és erkölcsi iránya szerint igazodik. Nézzétek meg a legvadabb külvárosi kommunistát. Mikor még otthon volt a szülőfalujában, a környezet hatása alatt talán ő is templomba járt, szerette az Egyházat, ő is hódolt a falu keresztény tradícióinak. Új környezetbe került, ahol csak szidni hallja az Egyházat s gúnyolni a hitet: egyszerre ő is ehhez az irányhoz alakul!

Segíteni kell az embereken, mert az emberek *tudatlanok*. Ki hiszi, hogy a hitetlenkedők legtöbbjének állásfoglalásaiban talán valami beható egyéni tanulmány, elmélyedő elmemunka mondatta volna ki a döntő szót? Dehogy! Legtöbbje jelszavak után indul. Megemésztetlen olvasmányok, hangzatos szólamok

alapján rendezi be a belső állásfoglalását a vallás és erkölcs kérdései körül.

Hallott is az valaha a mi nagyszerű, dönthetetlen érveinkről! Hallott is valaha a Szent Ágostonok és Szent Tamások hatalmas gondolatfűzéseiről, lehengerlően meggyőző bizonyítékairól, okfejtéseiről! A skolasztika veretlen és megdönthetetlen okoskodásairól! A hitvédelem bámulatos logikájú és ezer tapasztalattal megtámasztott gondolat-építményeiről! Meg tudja-e magyarázni a teremtett világ természeti csodáit teremtő nélkül? A lelkiismeret szavát s a természeti erkölcstörvényt örök törvényhozó nélkül? Az emberek magukratalálását, hősi magasságokra emelkedését megváltás nélkül? Ezt a csodás egységet és fegyelmet, történelmi hatást és erkölcsi erőt Istentől alapított Egyház és kegyelem nélkül?

Van-e valami kiforrott, igaz és védhető elméletük, amellyel a világot és történelmet máskép is magyarázhatják, értelmezhetik, megérthetik, mint Isten és a kereszténység alapján? Dehogy van! A vallástalanság 100 eset közül 90-ben nyomorult szellemi proletárság, tudatlanság, gondolkozáshiány. Elállatiasodott emberek részeg és tehetetlen őrülete, handabandázása, gyermekes hetvenkedése. De éppen ezért van szükség felvilágosításra, felrázásra, a kábulatból való kimentésre, vagyis — apostoli segítségre!

Milliók vesznek el, mert Jézus hívei — veszni engedik őket!

Jézus neve tehát programm nekünk: életirány és életfeladat. Komoly, velőkig ható, megrázó, de ugyanakkor felemelő, örömmel eltöltő, boldogságot hozó eszmék, elvek, parancsok, irányítások sugároznak e szóból, e nagyszerű névből: Jézus nevéből! Az emberiség s benne a sajátmagunk, családunk, nemzetünk, társadalmunk boldogulása rejlik e névben s a programm követésében, amelyet ez a név tartalmaz.

Annyi lesz a boldogság, a rend, az összhang s méltóság az életünkben, amennyire Jézus nevéhez szabjuk éveinket, társadalmunk s magunk fejlődését.

Nem lehet eléggé hangoztatni s a közfelfogásba belevinni azt az igazságot, hogy boldogságunk már a földön attól függ, mennyire követjük Jézust. S ugyancsak nem lehet eléggé megrögzíteni a közfelfogásban azt a tételt, hogy „nincsen bölcseség, nincsen okosság, nincsen tanács az Úr ellen" (Péld. 21, 30). Az egyes ember, a család, a nemzet és a társadalom biztos fejlődése azoknak a törvényeknek megtartásán múlik, amelyeket Jézus állított a világ elé.

Az ő morálja nemcsak morál, hanem boldogságkódex is. Az evangélium nemcsak túlvilági, hanem evilági boldogságunknak is mellőzhetetlen végső alapja.

V.

Kinek feladata ezt a boldogságkódexet uralomra juttatni?

Az első és legfőbb tényező ezen a téren: maga az *Egyház*. Őreá bízta Krisztus a kincseit, az emberek tanítását, nevelését és erkölcsi gazdagítását. Mennél tökéletesebben teljesíti az Egyház a maga Krisztusadta hivatását, annál jobbak az emberek, tehát annál boldogabb is az élet. Az Egyház belső virágzásának korszakai mindig a népek nagyobb boldogulásának korai is voltak.

Ma az Egyházra és az egyháziakra rendkívül fontos és nehéz feladatok várnak. Nemcsak a jelenkor vallásellenes és erkölcsromboló áramlataival kell szembeszegeződniök, hanem még azonkívül egy letűnt, lanyha és elanyagiasodott kor mulasztásainak szomorú örökségét is fel kell számolniok.

A megnövekedett lelki, szellemi, erkölcsi és társadalmi szükségletek közt csüggedetlen erővel, pazar bőkezűséggel kell Krisztus világosságát és kincseit a lelkiekben annyira megrokkant emberiség közé szórniok. Ma már a vallásvédelem s a katolikus lélekgondozás hagyományos, régi és egyszerű módszerei nem elegendők, bármennyire elsőrendűek azok magukban

véve. Ma meg kell éreznünk a kor különleges feladatait is, a társadalmi kérdések bonyolultságát, a hányatottak, gyökértelenné váltak, munkanélküliek problémáit, a tömeghatás és tömeges eszmeterjesztés: sajtó, irodalom, film, munkásmozgalmak stb. modern módszereinek fontosságát. Egy mindenből kiábrándult, kritikussá, sőt gyanakvóvá vált világban kétszeresen is helyt kell állnia nemcsak a papságnak, hanem az Egyház világi vezérkarának, a Katolikus Akciónak is.

Rögtön az Egyház után a *szülők* következnek. A szülők, akik közt a többség még mindig nem látszik tudni, hogy a legtöbb fiatalember és fiatal leány boldogulása az életben legjavarészt attól a neveléstől s attól a szellemi atmoszférától függ, amelyben gyermekkorukban, szüleik körében részük volt.

Iszonyú, hogy mennyit vét ma a társadalom a szülőkön keresztül a jövő nemzedék boldogulása ellen. *Micsoda torz nevelők sokszor a mai szülők!* Milyen felháborítóan tudatlan, ferde, elhibázott és elromlott nevelést kap a gyermekek jókora százaléka azoktól, akik őket az életbe elhívták! Mintha még a nevelés kötelességének a tudata, a nevelői felelősség s a nevelés nehéz művészetének átérzése is végleg kiveszett volna tömérdek szülő szívéből. A gyermekek nem neveltetnek többé, hanem csak nevelkednek, mint a bokrok.

Ez is összefügg a szabadkőműves szellemű házassági törvények által ellaicizált, szentségi méltóságától megfosztott házasság rendszerével; hiszen ha a házasság nem szent, akkor a család s a gyermek sem az. A gyermek esetleg nyűg, esetleg játékszer, esetleg számítás dolga, de nem örök felelősségek létesítője. Ha nemzetünket és társadalmunkat boldogabb életutakra akarjuk vezetni, ha a belső felbomlástól egyáltalán meg akarjuk óvni, ki kell találnunk valamit abból a célból, hogy a mai szülők ismét akarjanak és tanuljanak meg nevelni.

Papok és szülők mellett különöskép feladatuk ez a

tanároknak és *tanítóknak* valamennyi fokon. A modern pozitivista és szabadelvű világszemlélet talán soha annyira zsákutcába nem tévedt, mint amikor a tanítás és nemzetnevelés egyetlen feltételévé csak bizonyos iskolák elvégzését és bizonyos vizsgálatok letételét tette meg. Mintha bizony már kész és alkalmas nemzetnevelővé lenne az ember, ha megbizonyította, hogy ért valamit a nyelvészethez, a mennyiségtanhoz, a történelem vagy akár az elméleti pedagógia tételeihez!

Hogy van-e a nevelőnek *konstruktív világnézete,* vannak-e építő célkitűzései, a kereszténységben gyökerező erkölcsi meggyőződései, van-e mindenekfölött magával ragadó s példaadó nevelői egyénisége, akár az egyetemi katedrán ül az oktató, akár közép- vagy szakiskolában, akár egytermes falusi iskolában működik, azzal a liberális közoktatásügyi bölcseség évszázadon át egyáltalán nem törődött. Szabadkőműves tanárok, szocialista tanítók épp olyan jók voltak neki (ha voltak olyan jók), mint pl. a szerzetes tanárok. A modern Franciaországnak kb. 90.000 állami tanár és tanítója szocialista, tehát ateista.

Hogyan lehet jó nevelő az, aki maga sem teljesíti elemi kötelességeit az ő legfőbb Urával: Alkotójával szemben?

A társadalomnak Jézus nevében való újjáépítése terén szerep vár továbbá mindazokra, akik másoknak bármi formában irányítói, *mások sorsának intézői.* Közigazgatási tisztviselőkre, orvosokra, üzemek vezetőire, az egyszerűbb néposztályokkal szemben a község vezetőire s általában az *egész értelmiségre.*

A társadalmi együttélés hajcsövességének törvényei szerint naponta millió és millió apró megnyilatkozásban érvényesül a vezetők irányadó befolyása az alacsonyabban állókkal, a tömeggel szemben. *Ahol az értelmiség megromlik, ott lassan megromlik a nép is.* Ahogy a rádió hullámain át a nagyvárosi gondolkozás, sajnos, gyakran a nagyvárosi léhaság és

ízléstelen mulatozási stílus is hamarosan észrevehetően átformálja az egész vidéket, úgy az értelmiségi osztály elvei, felfogásai, beszédmodora, viselkedése, jó vagy rossz erkölcsi példája hovahamar szintén átmódosítja az egyszerűbb néposztályok gondolkozását és erkölcsi életét.

Roppant felelősségek teremnek ebből: felelősségek, amelyeket azok, akiknek ezeket vállalniok kell, a legtöbb esetben nyilván tudomásul sem vesznek. Az értelmiség bűnei így szikkadnak le az alsóbb rétegekbe s csatlakoznak ott ennek a rétegnek amúgy is meglevő erkölcsi fogyatkozásaihoz. Értelmiségünk túlnyomó része ebben a vonatkozásban bizony ma éppen nem végez építő, hanem sokszor inkább romboló munkát.

Szédítő méretekig emelkedik végül a nemzet boldogulásának kérdésében azok felelőssége, akik *egy egész ország élén állnak*. Csodálatos tünet: mikor a felelősség úgyis oly nagy, hogy csak a legkevesebben tudnak megfelelni neki, ugyanakkor az államvezetők részén ma mégis az a törekvés mutatkozik nem egyszer, hogy hatáskörüket s ezzel felelősségüket is még inkább *kiterjesszék*. Nincs erre semmi szükség: csak legalább ott tartanánk már, hogy a modern államok megtegyék, ami szoros hivatásuk és kötelességük: hatékonyan védelmezzék a közjót a magánérdek túltengése ellen s legyenek a jogrendnek megközelíthetetlen s megingathatatlan oltalmazói.

Amikor azonban egyre-másra derülnek ki Európának s Amerikának hol ezen, hol azon a pontján, majd az államok vezető helyein, majd a városok adminisztrációjában éveken át sikeresen folytatott panamák botrányai, amikor a *korrupció* sokfelé már alig tartja érdemesnek, hogy palástot öltsön magára, valóban nem az az államvezetők feladata, hogy más tényezők rétjében kaszáljanak, hanem hogy mindenekelőtt a közéletet tisztítsák meg a tolvajlástól és rablástól, mint a közgazdasági tevékenység egyik bevett stílusától.

A közéleti vezetés művészete elsősorban szintén jellembeli s vallási kiválóságot követel, nem merő tech-

nikát s ha a sokat emlegetett szociális igazságot valaha valóra akarjuk váltani, legelső helyen arra kell elszánnunk magunkat, hogy a közéleti szereplés erkölcsi feltételeit is revízió alá vegyük. Csak akkor remélhetünk olyan szociális reformokat, amelyeknek más a céljuk, mint a bennük szerephez jutók egyéni érdeke.

Ma rengeteg *szó* folyik a *szociális reformról*, de szinte csak szó. Aggodalommal kell arra gondolnunk, mily kevesen vannak, akik ezen a téren komoly felkészültséggel és illetékességgel szólhatnak hozzá a szőnyegen forgó, nagyjelentőségű kérdésekhez. Mily kevesen folytatnak e téren elmélyült, önzetlen, keresztény alapon való tanulmányokat. S hányan vannak viszont, akik a régi liberális csökevényelméletek bűvkörében topogva a gazdasági és társadalmi reformok kitervelésében éppen a legkomolyabb elvi alapokat alig veszik figyelembe.

Jézus nevel

Mi annak a világnézetnek hívői és hirdetői vagyunk, amely a keresztény szót nem merő politikának szánja, nem konvencionális és hazug jelszónak, hanem programnak, mi több: szent kötelességnek. A világ százszor boldogabb lehetne, mint aminő ma; az élet összhangzatosabb, megbékéltebb, emberhez méltóbb. Nem volna okvetlenül szükséges, hogy bűn és gazság taposson sárba sok millió embert, hogy ostobaság és gondolatszegénység, szűkmarkú önzés, csak a maga kényelmes emésztésével törődő érzéktelenség és felelőtlenség taszítson ezerszerű testi-lelki, szociális és morális fertőbe Istentől megváltott lelkeket.

Ennek az egyetlen konstruktív programnak összefoglalója s legfőbb irányítója: az Úr Jézus neve. Tanulmányozzuk e név tartalmát s szerezzünk érvényt neki. Csak akkor leszünk igazán keresztények, csak akkor boldogok és gazdagok. Mert „más név nem is adatott az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözülnünk kellene". (Csel. 4, 12.)

A család válsága.

„És szülői évenkint Jeruzsálembe mennek vala a húsvét ünnepére." Lk. 2, 41.

Vízkereszt után 1. vasárnapra.

A Szent Család ünnepe odairányozza figyelmünket arra a fölséges, mindenképpen eszmei családra, amelyben az Isten Fia földi életének hajnalát, sőt legnagyobb részét leélni akarta. Mintha ezzel is hangsúlyozni kívánta volna, mily szent és nemes dolognak tekinti a családot s mennyire fontosnak tartja annak megszentelését.

De ráirányozza a Szent Család ünnepe a figyelmünket a családra általában is, arra a legkisebb természetes sejtre, amelyből a társadalom felépül s amelynek egészséges fejlődésén múlik a nagyobb társadalmi közületek, a nemzetek fejlődése is. A családot az Isten gondolta ki s létesítette, amikor az embert „férfiúvá és asszonnyá teremté" (1 Móz. 1, 27), amikor a férfit és a nőt a legerősebb természetes, testi és lelki ösztönökkel egymáshoz utalta s kettőjük kapcsolatának gyümölcseként s egyben szilárdítójaként odafektette ölükbe a gyermeket. Ennek a kétszeres kapcsolódásnak lényeges jegye s fenntartója az állandóság és hűség, a kölcsönös szeretet és áldozatkészség, vagyis a család.

Ma a család válságáról, problémájáról szokás beszélni. Nem fájdalmas dolog-e már magában véve az is, hogy a család „problémájáról" lehet szó? Minden egészséges, erőteljes kornak jellemvonása, hogy tiszteletben tartja a családot: a nőt és gyermeket, a házasságot s az otthont. Ahol a család „problémává" lett, ott joggal beszélhetünk süllyedő korról, romló, széteső kultúráról.

Ma pedig a család csakugyan sokak számára „problémává" lett. Probléma lett az, ami a legproblémátlanabb dolog, ami oly természetes és kézenfekvő, mint a kétszerkettő! Probléma lett az, ami az Isten egyik legszebb és legkedvesebb gondolata ezen a föl-

dön: az a szent keret, amelyben a férfi ereje és a nő gyöngédsége a szeretet és a hűség tüzében összeforr, hogy a felnövekvő nemzedéknek szülője és nevelője legyen s ezáltal maga is a Szent Család képmásává fejlődjék.

Az Úristen a családot *oázisnak* szánta az élet pusztaságában, hogy legyen egy hely, ahol a fórumi harcban elfáradt férfi letörölheti verejtékét, elsimíthatja a gondok barázdáit a homlokáról s egy hűséges hitves és ártatlan gyermekek közt ismét magához ébredjen; a nő megtalálja otthonát, amelyben védve van a világ szennyes áradatával s ellenséges incselkedéseivel szemben; a gyermek pedig biztos, puha fészekre találjon.

Az Úristen a családot *várnak* szánta, amelyhez nem szabad felérnie a külvilág zajának, szennyének. *Zárt kertnek*, amelyben csak virág és ezerjófű teremhet, nem mérges csalán és durva bozót.

Az Úristen a családot *szentélynek* teremtette, amelyben a templomok csendes áhítata, emelkedettsége honol; *tündérkastélynak*, melyben angyalszárnyakon leng a béke s a családtagokat egybefonó szeretet; *paradicsomnak*, amelyben szentelt s tiszta örömök patakja csörgedez s amelytől kerubok pallosa tart távol minden fertőzést és harcot.

Az Úristen a családot a *boldogságok szigetének* teremtette, Hesperidák kertjének, várnak és bástyának, édennek és szentélynek. S ez az Isten-alakította szentély most probléma lett, amelyet az emberek jókora része nem szeret és tisztel többé, hanem gúnyol és kerül, beszennyez és légberöpíteni segít.

Probléma lett a család és a családi élet! Amely nélkül s amelyen kívül pedig nincs gyermekmosoly és gyermekkacaj, nincs női erkölcs és méltóság, nincs lovagias és fegyelmezett férfiasság!

Azt hihetnők, hogy csak gonosz és lezüllött emberek, csak egy minden emberiességből kivetkőzött, minden nemesebb érzést megtagadó irányzat, aminő a bolsevizmus, gondolhatta ki azt az őrületet, hogy

családra nincs szükség többé! Hogy a házasság helyett elegendő a nemek szabad érintkezése, az úgynevezett szabadszerelem! Hogy a sarjadó életnek nincs joga a napfényre s ha mégis világra jön, ne az apa erős keze s az anya gyengéd gondoskodása legyen az a fénylő nap, amelynek a zsendülő életet meg kell érlelnie, hanem az állami tömegnevelés, a csecsemő-kaszárnyák borzalmas intézménye!

Ám nem, ez az őrület nemcsak a bolsevikieknek jutott az eszébe; ha finomabb és burkoltabb formában is, de ugyanezt az elméletet vallja ma *nagyon sok modern ember és modern asszony,* sőt sok „keresztény" állam is! Nekik nem kell a felbonthatatlan házasság, hanem a szabad csapongás; nekik nem áldás a gyermek, hanem nyűg; alacsony élcek tárgya, közönséges szerződés alanya lett az anyaság s a sok gyermeknek élő szülő; az ő szemükben nyárspolgári előítélet, maradiság, ostobaság lett a férfihűség, a női erkölcs, a romlatlan ifjúság.

S még azok is, akik a legjobb szándékkal lépnek a házasságba, hányszor intézik a házasságuk és családjuk ügyeit úgy, hogy végül mégis csalódniok kell s a várt paradicsom helyén poklot találnak, amelyből azután minél előbb menekülni akarnak.

Probléma lett a család! Dehát miért? *Mi az oka annak, hogy a család oly sok helyen és oly sok esetben válságba került?*

I.

Sok oka van ennek. A családnak és a normális családi életnek ma számos ellensége van. Ilyen mindenekelőtt az a keresztténytelen *gazdasági rendszer,* amelyben élünk s amit a liberális, evangéliumellenes kapitalizmus tenyésztett ki.

Ebben a gazdasági rendben, vagy inkább rendetlenségben és káoszban, millió és millió házasságra alkalmas fiatalember *nem nősülhet* meg s ugyanannyi fiatal leány, feleségnek és anyának teremtett nő *nem mehet férjhez,* vagy csak nagyon későn. Ez nemcsak magá-

ban véve baj és tragédia, hanem rengeteg erkölcsi veszéllyel jár, mert az egyik leghatalmasabb s legkövetelőzőbb emberi ösztön, nem találván meg rendes, Isten-rendelte lefolyását, könnyen áttöri a gátat s mint a medréből kilépő, száguldó folyam, pusztítást okoz jobbra-balra, letipor s beiszapoz mindent, amihez ér.

Napjaink túlfűtött nemi tobzódása jórészt ebből: a normális érvényesüléstől megfosztott nemiségből fakad. Ebből ered napjainknak az a vad és fékezetlen nemi csapongása, amely számtalan bűnnel szennyezi be a lelkeket s egész társadalmi életünkre rányomja a szexuális törvényellenességek bélyegét. Ravasz, üzleti kezek aztán felhasználják ezt a helyzetet s puszta nyereségvágyból egész hatalmas iparágakat foglalkoztatnak, amelyeknek egyetlen célja a nemi ingerlékenységnek és kicsapongásnak minden módon való előmozdítása.

Ugyancsak ennek az elhibázott és vétkes gazdasági rendnek folyománya, hogy millió és millió mai családot valósággal *széttép a kenyérért való küzdelem*. Az, hogy a férfi a családon kívül keresi a kenyeret, tökéletesen rendben van, de hogy az anya is kénytelen talán egész nap magukra hagyni a gyermekeit s az otthonát és hivatalba vagy gyárba menni, sőt hogy még a gyermekek is korán hozzászoknak a házon kívüli élethez, alapjában megrontja a családi egységet és összetartást. Akárhány szegény munkáscsalád van, amelynek tagjai már szinte alig ismerik egymást, elszoktak egymástól.

További folyománya a gazdasági káosznak, hogy millió és millió család nélkülözi a családi élet legtermészetesebb külső keretét s egyben védőbástyáját: a rendes, családi *otthont*. Hogyan fejlődjék egészséges családi élet ott, ahol az emberek odukban, lyukakban laknak, esetleg ágyra járnak, több családdal kénytelenek megosztani ugyanazt a lakóhelyet? Ahol a férfi és a gyermek nem érzi magát jól, ahonnan kifelé vágyik, hogyan legyen ott szó otthonról, családi tűzhelyről?

S végül millió és millió családban a gazdasági nyomor miatt *nem születhetnek meg* azok a gyermekek, akiknek meg kellene születniök. Mennyi bűnt és békétlenséget jelent ez is! Az a társadalmi és politikai filozófia pedig, amely ma divatossá lett, nem talál ezen semmi sürgősen javítani valót. Ma nagyon sokak szemében az a fontos, hogy kitűnő operáink legyenek, nagyszerű egyetemeink, tudományos és művészeti életünk, kereskedelmünk s közlekedésügyünk. Ez az a bizonyos „kultúrfölény".

Nagyon szép és helyes dolgok, de ezeknél tízszer sürgősebb s erkölcsileg előbbrevaló, hogy olyan szociális állapotokat teremtsünk, amelyek közt egészségesen fejlődhetik a család. Mit ér a legszebb operaház s a kifogástalan utcai kövezet, ha ugyanakkor talán minden hatodik, hetedik „tisztességes" asszony homlokán ott sötétlik az a láthatatlan, de Isten szemével látható rettenetes jelző, hogy „gyilkos"! És ha akárhány üde, külszín szerint ártatlan és romlatlan leányarc mögött egy-egy korán elbukott lélek lakik!

És ha az életbe kívánkozó emberbimbók egész szomorú tömege hull a semmibe, mint a fák levele az árokba az első őszi szélben.

II.

Másik ellensége a családnak az *utca.*

Az utca a maga békétlen zajával, nyugtalanságával, erkölcsi fertőzéseivel. A maga centrifugális erőivel, a férfit, nőt, gyermeket a családból kivonó, külső szórakozásokra csalogató, mételyező hatásaival. Az utca a maga plakátjaival és kirakataival, amelyek nem ritkán esztelen költekezésre, az igények megnövelésére, a takarón túl való terjeszkedésre, a külső ragyogás, a technika, a sportmutatványok túlbecsülésére csábítanak.

Az utca a maga mozijaival, színházaival, sajtójával és irodalmával, amelyeknek jelentékeny része

valósággal összeesküdött a család ellen, amelyek gúny tárgyává teszik a házasságot, a nőt, a tiszta erkölcsöt, a becsületes apákat, hű férjeket, tisztalelkű asszonyokat és leányokat. Az utca a maga lélekvesztő és erkölcsromboló cinizmusával, magazin-kultúrájával, meztelenségeket mutogató görlök kultuszával és a maga megbódult sztárimádatával.

Legfőbb ellensége pedig a családi életnek az a modern *önzés,* az a mértéktelen *individualizmus,* amely a közösségek tiszteletének fölébe helyezi az önkultuszt, az egyéni szabadság és élvezetvágy minden fölött való jogát.

Ennek az individualizmusnak ma sokszor azok is hódolnak, akik még keresztényeknek hiszik magukat; hiszen a liberális sajtó is állandóan ezt az önkultuszt terjeszti és prédikálja nekik. Ennek az individualizmusnak az a hitvallása, hogy először jövök én, aztán megint én, aztán harmadszor is én, és csak azután jönnek a többiek. Sohasem a közt nézi, hanem az egyént; és az egyénnek is nem a kötelességeit nézi, hanem csak a jogait, és nem is az egész egyén jogait, a testből és lélekből álló teljes ember jogait, hanem csak a test javait; és mégcsak nem is annak igazi javait, hanem pillanatnyi és látszólagos javait, a mámort, az illúziót.

Ennek az individualizmusnak a *család csak teher,* a hűség értelmetlenség, az áldozat, a lemondás, a béketűrés, a másik fél hibáinak hánytorgatása helyett a saját hibáink komoly megjavítása: elavult, maradi fogalmak. A család a maga egész mivoltában kollektivitást jelent, közösséget, amellyel a korlátlan individualizmus, az önkultusz már fogalmilag is ellenkezik. Így nem csoda, hogy a modern családi élet recseg-ropog, minden eresztéke meglazul, nyoma sincs benne a szilárdságnak és maradandó boldogságnak.

Milyen keserűen igazolódik itt is a Szentírás szava: „Nincsen bölcseség, nincsen okosság az Úr ellen!" (Péld. 21, 30.) Mihelyt az emberek okosabbak akarnak

lenni az Úristennél s a maguk bölcsesége szerint akarják átalakítani az erkölcs és a természet törvényeit, ezzel menthetetlenül a maguk boldogulásának ássák meg a sírját.

Nem a pietista keneteskedés, hanem a puszta tények alapján kimondhatjuk: a család azért és annyiban tért le a virágzás és boldogság útjáról, mert és amennyiben letért a kereszténység útjáról. Megtagadta eredetét és lényegét, amelyet az Úristen fektetett bele, amikor a házasságot szentségnek s a családot szent dolognak tette meg.

Ezt talán nem fogadják el azok, akik a kereszténységgel ellenségesen állanak szemben, de legalább azoknak kell ezt tisztán látniok, akik hisznek s a keresztény család megszilárdítását s boldogulását őszintén óhajtják.

III.

Mit legyünk tehát, hogy védekezzünk s a családi életünket, amennyire a jelen körülmények között egyáltalán lehetséges, szilárddá és boldoggá tegyük?

Ezúttal csak három irányelvre utalok.

Mindenekelőtt tekintsük a családot mindig *szent dolognak,* Isten gondolatának, szent terhek és kötelességek választásának.

A család nem arra való, hogy merőben a magunk szeszélyei és szenvedélyei, érdekei és ösztönei érvényesüljenek benne, hanem arra, hogy abban a férfi nagyobb ereje s több körültekintése párosuljon a nő gyengédebb, finomabb lelkületével, magasabbfokú erkölcsi finomságával, csín- és rendszeretetével, s mindkettő: férfi és nő egyesítse minden erejét és jó tulajdonságát a gyermek és gyermekek odaadó, áldásos gondozásában.

A férfi *ne játékszernek* tekintse a nőt, hanem drága és törékeny alabástromedénynek, amelyet az Úristen azért bízott reá, hogy erős karjával, lovagi hűségével védelmezze őt; a nő pedig úgy tekintse az

urát, mint akit az Isten azért rendelt melléje, hogy ő az ő nagyobb lelki finomságával megoltalmazza őt minden durvaságtól, szenvedélyeinek elfajulásától. Ahol nem ez az altruisztikus, kétszeresen és sokszorosan altruisztikus gondolkozás vezet, ahol a férfi és a nő nem szent kötelességekre vállalkozó munkatársak, hanem csak az élet kiélvezésére szövetkezett pajtások, ott előbb-utóbb, de menthetetlenül beáll a csömör, a csalódás, a kiábrándulás.

A *válást* is azok találták ki, akik sohasem értették meg a házasság és a családi élet boldogságának igazi titkát, benső mivoltát. Sehol sem csalódik meg annyira a csak önmagára néző emberi önzés, mint a családi életben. Mert ha valahol, akkor itt áll a tétel, hogy csak az kap, aki előbb ad és arravaló tekintet nélkül ad, hogy kap-e érte valamit. Itt csak az jár jól, akinél nem az *én* az első személy, hanem a *te*, és nem is a te, hanem az ő, az a bizonyos harmadik, a gyermek; és nem is az ő, hanem az *ők*, a gyermekek: annyi, amennyit a jó Isten ad.

Az *önfeláldozás:* ez a családi élet boldogságának sokaktól meg nem értett varázsszava.

Másodszor: vigyünk bele a családba annyi *ethikumot*, amennyit csak lehet.

A családi élet tele van *súlyos felelősségekkel:* a férfi felelős az Isten előtt a nőért, a nő a férfiért, mindkettő a gyermekért. Ennek a felelősségnek méltó viseléséhez az erkölcsi érzék teljességgel lényeges feltétel. Kell, hogy az erkölcsi értékek kultusza valósággal beragyogja s besugározza a családi életünket. Vagyis nem elég megszerettetni magunkat, meg is kell *becsültetni* magunkat a család tagjaival.

Olyan erkölcsi s jellemi életet kell élnünk, hogy soha szégyenkezni ne kelljen miatta azok előtt, akikhez legközelebb állunk. Úgy nézhessenek fel ránk a családunk tagjai, mint egy oltárképre, mint az erény és becsület, a nemesség és az odaadó jóság mintaképére.

Már az *élettárs megválasztásában* az etikai s főleg a vallási megfontolások álljanak előtérben. Magagyilkos könnyelműség és rövidlátás az, hogyha a fiatalember vagy fiatal leány csak a külső értékeket nézi: azt, hogy szép, csinos, szellemes, gazdag, előkelő-e az, akivel házasságra akar lépni! Pedig hát a leggazdagabb, a legszellemesebb, legszebb és legelőkelőbb élettárs mellett is valóságos pokol lehet valakinek az élete.

Még a *legégőbb szerelem maga sem biztosíték* arra, hogy a jegyesek csakugyan lelkileg egymáshoz illenek-e, egymást összhangzatosan kiegészítik-e. „Die Leidenschaft flieht, die Liebe muss bleiben." A szenvedély tovaszáll, a szeretetnek pedig meg kell maradnia. A szerelem pedig csak akkor maradhat meg állandóan, ha kölcsönös nagyrabecsülésen, egymás tiszteletén alapul.

De még az egyébként legsikerültebb házasságokban is mennyit kell tűrni és elnézni, mekkora szeretetet és tapintatot kell kifejteni, hogy az élet zökkenőin szerencsésen keresztülemelkedjünk! Mennyire szükséges tehát, hogy nagy adag lelkiséggel, kifogyhatatlan erkölcsi erőkkel duzzasszuk meg a hozományunkat, mielőtt ekkora feladatot, egy egész életre szóló terhet vállalunk!

Végül: tekintsük a házasságot és a családot *szentélynek, a lélekmentés eszközének, Isten szolgálatának, folytonos istentiszteletnek!* Mert csakugyan: a család istentisztelet és lélekmentés! A magunk lelkének és a ránkbízottak lelkének megmentése.

Amikor a jegyesek az Úr oltára előtt egymásnak örök hűséget esküsznek, akkor bizonyos értelemben felszenteltetnek, mint az oltár szerpapjai s attól a perctől fogva kell, hogy egymásnak nemcsak testi, hanem lelki támaszai is legyenek, lelki oltalmazói, vigasztalói, jóra vezetői, rossztól megóvói, s főleg valóságos őrzőangyalai legyenek azoknak az emberbimbóknak, akikkel szemben Isten az ő atya-szerepét velük

megosztani kívánja. Ne feledkezzünk meg soha a családi életben arról, hogy minden boldogságnak, a családinak is forrása az Isten és minden problémának megoldása Krisztus.

Ne legyen a vallás csak amolyan vasárnapi köntös, amelyet szinte csak kivételesen öltünk magunkra egy-egy félórára, hanem legyen az a levegő, amely mindent átjár és éltet benne, minden gondolatot és gondot megszentel, minden szándékot és intézkedést megtisztít, minden érzésünket s napi érintkezésünket megnemesíti.

Kifejező szimbóluma ennek a vallásos családi szellemnek az, ha *családunkat Jézus szent Szívének ajánljuk* fel, az Ő képét a legdíszesebb helyen függesztjük ki, ha közösen végezzük a reggeli, esti, evés előtti és utáni imákat, esetleg a szombati olvasóimát, a vasárnapi evangéliumolvasást. Távoztassunk el családunkból mindent, ami a vallásos szellemmel ellenkezik: az oda nem való olvasmányt, a hozzánk nem méltó társaságot és társalgási hangot, egyszóval mindent, ami a hit tisztaságát, a szeretet egyöntetűségét, a békét s a lélek örömét veszélyezteti.

A napkeleti bölcsekről szóló evangéliumi elbeszélés végén azt olvassuk, hogy a napkeleti bölcsek, miután hosszú vándorlás, keresgélés, sok fáradság és veszedelem után az előbb eltűnt csillagot újra meglátták, „gavisi sunt gaudio magno valde — megörülének igen nagy örömmel". (Mt. 2, 10.) Ha azt akarjuk, hogy családunk életében is ott legyen ez az „igen nagy örömmel való örülés", vezessük családunkat az isteni Kisded elé, vigyük bele az Ő szellemét a családunkba!

Odakinn úgyis oly sötét, hideg és szennyes az élet, annyi vihar tép és szélvész ráz minket, legalább idebenn, a keresztény családok tűzhelyén legyen béke és szeretet, mint a Szent Családban volt, legyen öröm és boldogság, aminő csak az isteni Kisded jászoltrónjának forrásaiból csörgedez!

A keresztény házasság.

„Meg volt pedig hívva Jézus is tanítványaival együtt a menyegzőre." Ján. 2, 2.

Vízkereszt után 2. vasárnapra.

A család válságáról szólva említettük már, hogy az Isten a családot boldog, puha fészeknek teremtette, amelyen keresztül valósítja meg legszebb szándékait a földön; amelyet azért épített föl nekünk, hogy rajta keresztül öntse az emberek szívébe s nevelje bennük naggyá a szeretet legmelegebb érzelmeit, önnön atyai érzéseinek leghívebb emberi utánzatát. Említettük azt is, mivé süllyesztette az Istennek ezt az egyik legszebb ajándékát az emberi önzés, könnyelműség és rövidlátás.

Ha azonban a családi élet bomlásának legközvetlenebb, belső okait kutatjuk, lehetetlen észre nem vennünk, mint egyik legfőbb és legpusztítóbb okot: *a keresztény házassági eszménynek végzetes elhalványodását* a modern társadalomban. Család és házasság legszorosabban kapcsolatos fogalmak: hogyan lehet szilárd *családi* életről szó ott, ahol a *házasság* maga nem szilárd és szent?

A házasság két embernek: férfinek és nőnek legbensőbb, legodaadóbb, legteljesebb etikai és lelki, természetes és természetfölötti alapon álló egysége. Rosszul sikerült házasság: rosszul sikerült család. A rosszul sikerült házasság mint kivétel minden korban és népnél előfordul, mint divat és gyakori tünet azonban mélységes társadalmi fekély.

Szomorú dolog olyan modern házasságokat látni — inkább modernek, mint igazi házasságok —, amelyekben nyoma sincs már magasabb, etikai elgondolásoknak, szent célokra való törekvésnek! Házasságokat, amelyekben a családi tűzhely fölé ezt a jelszót állították: Minket az önzés hozott össze, a szeszély, a szenvedély s a véletlen tart együtt s a jövőnk maga a bizonytalanság!

Szomorú dolog házasságokat s aztán családokat látni, amelyek tört cseréphez hasonlítanak: egyik darabjuk itt hever, a másik ott hányódik, az egyik gyermeket a bíróság ennek a félnek ítélte oda, a másikat annak! Mint hogyha a gyermek adás-vételi portéka lenne, üzleti alku tárgya s mintha nem vésne bele a gyermek szívébe mérgező átkot mindörökre az a puszta gondolat is, hogy ő fölötte bírónak kellett ítélnie, mert szülei nem tudtak megegyezni rajta!

Szomorú aztán, amikor ez a széteső, vagy legalább belsőleg ingatag, szilárdság nélkül való, kohéziótlan házasság paradicsom helyett pokolnak bizonyul: ahol a házastársak örökös civakodásban, haragban s gyűlöletben élnek, a gyermekeknek rossz példát adnak s nevelésüket elhanyagolják. Ahol a gyermekek úgy nőnek fel, mint a vadfák, tele görccsel s elferdüléssel, ahol talán a saját szüleiket nem szeretni s tisztelni tanulják meg, hanem megvetni s gyűlölni, sőt esetleg még kezüket is felemelik a szülők ellen.

I.

Hogyan lehetnek az emberek annyira dőrék, önmaguk boldogságának ily elvakult pusztítói? Nagyon egyszerű a válasz: mert az Úristen az emberi boldogulást mindig s mindenben bizonyos erkölcsi törvények betartásához kötötte s viszont az emberek jókora része ma a házassággal kapcsolatos kérdésekben isteni s erkölcsi törvényről hallani sem akar. A gőgös ember jobban tudja mint az Isten, hogy mi kell a boldogságához s ő más törvényt nem hajlandó elismerni maga fölött, mint amit a saját akarata és tetszése jelent ki neki.

Isten a házasság boldogságát három szent törvényhez kötötte: a házasfelek hűségéhez egymás iránt, a szülők kötelességeihez gyermekeik iránt s a gyermekek kötelességeihez szüleik iránt, amely kötelességekről az Istennek IV. parancsa kifejezetten szól. Ahol ezeket a szent törvényeket semmibe sem veszik, ott

a legtöbb esetben elkerülhetetlen a házasság belső kiüresedése.

Ezzel szemben a modern szabadgondolkodó irány, amelynek a vallástalan eszmék hatása alatt a legtöbb országban érvényt szereztek, éppen az ellenkezőt hirdeti: isteni törvény nincs, a házasság nem szentség, nem komoly és nem Isten rendelte intézmény, abban egyedül a vér szava s az érdek kielégítése a fő! A házasfelek addig maradjanak együtt, amíg szeretik egymást s mihelyt érzelmük kihűl, vagy csak az egyik félnek is úgy tetszik, lehessen szétválni, új frigyeket kötni. Összeállni, nem holtomiglan-holtodiglan, hanem úntomiglan-úntodiglan, minél kevesebb megkötöttséggel. Esetleg úgy, mint Szovjetoroszországban, ahol elég a városházán egy hivatalnoknőnél bediktálni, hogy férj és feleség vagyunk s esetleg holnap már azt is be lehet diktálni, hogy már nem vagyunk férj és feleség...

A gyermek? Hát abból persze jobb, ha minél kevesebb van, mert az csak bonyodalmakat okoz az esetleges elválásnál és újra-házasodásnál. Legjobb a semmi gyermek, vagy az egy, legföljebb két gyermek; azon aztán legföljebb megosztozunk a bíróság előtt, mint ahogyan bútorok és háziállatok fölött osztoznak bíróság előtt a perlekedők.

Vagy újra-házasodás esetén a mostoha kezére bízzuk a gyermeket, esetleg inkább a mostohák kezére, úgyhogy a gyermek végül már alig ismeri ki magát az első, második, harmadik „apukák" meg a tavalyi, tavalyelőtti „anyukák" között s szegény árva idegenül bolyong ebben az össze-visszakevert családi dzsungelben... Női méltóság oda, gyermeknevelés oda, béke és szeretet oda, maga a család oda; de megvan az egyéni megkötetlenség, a szabad önzés és csapongás joga; „après moi le déluge", a többit vigye az özönvíz!

Ez a kalandormorál érvényesült azokban a destruktív, családzüllesztő és társadalommállasztó *törvényekben*, amelyeket Európa-szerte oly mohón sie-

tett tető alá hozni a századvég kereszténye llenes, szabadkőműves és szabadgondolkodó iránya. Egy mellékszándéka is volt: vágni egyet az Egyházon, elvenni tőle a házasság fölött való őrködés jogát, fölöslegessé tenni a vallást és a vallási fórumokat a család jogi helyzetének kérdéseiben.

A *vallásellenes irányok mindig nagyon lényegesnek tekintették a családi kötelékek sürgős meglazítását.* És mihelyt uralomra jutnak valahol, mint pl. pár éve Spanyolországban, első dolguk a családot szétzüllesztení s behozni a polgári házasságot s a válást. Ugyanazok a kezek, amelyek bombát vetettek a templomokra s lángbaborították a szerzetesházakat, siettek laicizálni a házasságot, megszentelt jellegétől, keresztény ékességeitől és védműveitől megfosztani a családot. A végcél a házasság megszüntetése, az alig leplezett szabadszerelem.

Pedig hát igaz-e, hogy az emberi boldogság mindig a több szabadságtól, az etikai törvények lehető lazításától függ? Hát a haza, az állam jól járna-e, ha nem tiltana bizonyos dolgokat vasszigorral s nem büntetne bizonyos bűntetteket kemény kézzel? Jobban járna-e az állam, ha a polgárok szabadságára hagyná, hogy fizetnek-e adót s mennyit, kiállnak-e a honvédelem kemény kötelességét teljesíteni s mikor?

Lehet-e ott szó közéleti tisztességről, köztisztviselői, orvosi, bírói lelkiismeretességről, ahol az egyéni érdeket nem rendelik alá a köz érdekének s a magasabb erkölcsi szempontoknak? Lehet-e ott társadalmi béke és nemzeti egység, ahol mindenki csak a maga pillanatnyi javát, kedvtelését és érdekeit nézi? Lehet-e ott nemzetközi béke, ahol nem a méltányosság és igazságosság szent törvényei érvényesülnek a nemzetek érintkezésében, hanem csak az önzés és önérdek diktál az erősebb jogán?

Igy a házaséletben is. Lehet-e ott *jellemről* szó, ahol nincs önfegyelmezés? Lelki nemességről, ahol a féktelen emberi indulatokat nem zabolázzák és szabályozzák? Ragyoghat-e ott a jellem gyémántköve,

ahol azt sohasem csiszolják? Tündökölhet-e ott a férfiúi hűség, a női becsület és tisztaság, ahol a vér tombolása a legfőbb szempont s az emberi ösztönök nyers kiélése az egyetlen törvény?

Nos, ez a helyzet a házaséletben is.

Ahol a megkötetlenség, a minél nagyobb szabadság a legfőbb elv, hogyan lehet ott a családban maradandó béke és boldogság? Ahol félredobják az Isten örök, szent törvényeit, ahol mosolyognak az élet magasabb rendeltetésén, katekizmuson és evangéliumon, Egyházon és tízparancsolaton: hogyan lehet ott mélyebb egység, nemesebb összetartozási érzés, összhang az élet legfőbb elvei körül? Hogyan legyen ott erő az egymás hibáinak elnézésére és szeretetteljes, türelmes jobbítgatására? Hogyan legyen ott helytállás a kísértés és a megpróbáltatás nehéz óráiban? Hogyan intéződjenek el ott testvériesen a felmerülő nézeteltérések, az ízlésbeli s felfogásbeli kicsiny vagy nagyobb különbözőségek, egymás érdességeinek s az ebből elkerülhetetlenül adódó ellentéteknek szelíd elviselése, elsimítása?

Ahol nem az Isten törvénye a fontos, hanem az egyéni szabadosság, ott a családot vajjon mi tartja össze? A szerelem? De mikor semmi sincs olyan állhatatlan s változékony dolog, mint a szerelem! Ma van, holnap nincs. Ma lángol érted a hitvestársad, mert szép vagy, szellemes és jókedvű; de sohasem tudhatod, holnap nem rútít-e el egy betegség, nem veszti-e el varázsát a másik fél előtt minden szellemes csevegésed s nem üt-e ki a nyeregből, a hitvestársad vonzalmából egy félelmetes harmadik, valaki, aki neki szebb és szellemesebb, aki jobban meg tudja nyerni, le tudja kötni, esetleg anyagilag vagy társadalmilag jobban ki tudja elégíteni?

Nem látjuk-e ezeknek az Istentől elfordult boldogságváraknak szomorú összeomlását szinte napról-napra? Nem tudunk-e valamennyien számtalan ilyen esetet?

A férfi háborúban volt s míg ő a hazáért harcolt és

vérzett, az asszony megszeretett egy másik férfit. Az igazi hazatér, de súlyosan betegen. A hűtlen asszonynak pedig nem kell már a beteg férje, mikor itt van a másik, a csábító, az egészséges.

Ez is megtörtént eset: tizenkét évi zavartalan házasélet után egy szerény, nélkülöző kistisztviselő feleségét elszereti egy egyetemi tanár. Az asszonykának a fejébe száll a hiúság, hogy ő most méltóságos asszony lehet s nem kell többé szerényen öltözködnie; fogja magát, olyan életet kezd, hogy az urát végül is kényszeríti, egyezzék bele a válásba.

Egy úrinő a fiatalságát, szívét, vagyonát, mindenét feláldozta az urának; gyermekeik vannak. A férfi azonban 48 éves korában beleszeret egy csélcsap fiatalasszonyba, akit arra kényszerít, hogy elváljon férjétől, de ugyanakkor arra kényszeríti saját feleségét is, hogy ő is váljon el tőle. Két családot tett tönkre az egyéni szenvedélye s kedvtelése kedvéért. A gyermekek persze mind a két félen mostoha kézre kerülnek. De hát ez mind nem számít; csak az egyéni szabadság fontos, a gonosztevés szabadsága. Rom, üszök, keserűség, árvaság jelzik az útját annak a szabadságnak, amely Isten törvényeit semmibe sem veszi.

Bezzeg, ha ezekben a családokban, ha ezeknél az elvakult embereknél az erkölcs és a vallás törvényei uralkodtak volna, nem juthattak volna ennyire a meredély szélére.

II.

De nemcsak kifelé lazul meg minden házastársi kötelék ott, ahol nem Isten parancsait állítják a frigy alappilléréül, hanem meglazul a *lelkek belső kohéziója, összhangja is,* mégha maga a házas kötelék külsőleg nem szakad is szét.

Milyen szegényes és megalázó a helyzete minden egyes családtagnak ott, ahol ezek az örök pillérek nem állnak szilárdan! *A férfi is, de főleg a nő* sohasem nézhet azzal a boldog és felemelő biztossággal a hitvestársa szemébe, hogy ez az én életem társa, aki

csakugyan és mindörökre biztosan az enyém! Hogy ettől csakugyan csak ásó s kapa választhat el engem! Hogy nem függ a sorsom, a szerelmem, a boldogságom egy szeszélytől, pillanat alatt kioltható lángtól, hogy nem határidőre, nem néhány évre vagy egy évtizedre vett ez engem magához, hogy kicsavarjon, mint a citromot s aztán megvetően lökjön el magától! Hogy nem vagyok ideig-óráig szerződtetett szerető, hanem egész életre szent frigyben összeforrt, jogaiból ki nem forgatható, szerelmében el nem árulható, egyenlő jogú élettárs!

A nőnek különösen sok félteni- s veszteniva lója van a házasságban, ha nem Isten törvénye áll őrt a házasság fölött. Hiszen a férfi, ha megunta a feleségét, vidáman odább állhat; mégha 50 éves is, még mindig talál magának új élettársat. A nő azonban közben elfonnyadt s ami a fő, csalódott; egy hűtlen ember kedvéért elvesztette a leánylélek minden tiszta hímporát, minden szűzi szerelmét, elvesztette fiatalságát s azt többé vissza nem nyeri.

S ha mégis máshoz megy, az a másik soha nem fogja látni benne többé a tiszta, hűséges asszonyt, hanem csak a hetérát, a játéklabdát, a férjeket váltogató elbukottat. A válás törvényét sehol, semilyen országban nem hozták be a nők s nem is követelték sehol a nők; a válás lehetővététele s társadalmi szentesítése bizony csak a férfi durva önzésének vívmánya, merénylet a nő méltósága ellen, arculcsapása a tiszta és nemes nőiességnek.

Még szomorúbb hatása van természetesen ennek a szabadosságnak, a család erkölcsi alapjai lazításának a *gyermekekre* nézve. Hogyan lehet a gyermeket erkölcsre, hűségre, a szülők tiszteletére nevelni ott, ahol a szülők maguk sem tisztelik az Isten törvényeit? Hogyan becsülje és szeresse a gyermek az olyan szülőket, akik egymással szemben sem mutatnak becsülést és szeretetet? Hogyan tanuljon önfegyelmezést ott, hol minden legkisebb nézeteltérésben a szülők mindjárt a válással való fenyegetést vagdossák egy-

más fejéhez? Hogyan érezze magát a gyermek a családban igazán otthon, ha az a család maga szétesőben van s minden pillanatban szét is eshetik?

És ha aztán a katasztrófa csakugyan bekövetkezik, milyen szomorú a sorsa akkor a szülei életében elárvult gyermeknek! Hogyan higgyen az még valaha életében jóságban, megbocsátásban, hűségben, tisztaságban, szerelemben, akinek szeme előtt omlott rommá ezeknek a legszentebb fogalmaknak minden poézise? Hogyan pótolja a nevelésében az apai erő s az anyai gyengédség csodás szintézisét akár a mostoha, akár az internátus, akár az árvaház vagy talán a lelencek otthona?

Az apát s az anyát *életközvetítőnek* rendelte az Úr s meghívta őket cselekvő részvételre az ő teremtői, életosztó művében. Ám ezek az apák s anyák csak biológiai értelemben szülei ennek a gyermeknek, valósággal azonban gyilkosai, megrontói, megölői a gyermek egészséges fejlődésének, boldog és összhangzatos nevelésének.

Mennyi átok szakad titokban vagy nyiltan is az ilyen szülőknek a nyomában a saját gyermekeik szívéből! S mindez pusztán annak a nyomorúságos és teljességgel kereszténytelen elvnek a kedvéért, hogy a házasságban s a családi életben az önzés a fontos és a megkötetlen erkölcsi szabadosság a fő, nem pedig a Teremtő bölcs embervédő törvényei!

III.

Jól tudjuk, mit szokott mindezzel *szembehelyezni* a szabadgondolkodó, vallástalan irányzat! Azt hangoztatja: Kérem, csak nem lehet azt kívánni tőlünk, hogy akkor is együtt maradjunk, ha már nem szeretjük egymást, ha kiábrándultunk egymásból, vagy ha az együttmaradást lehetetlenné teszi a másik félnek előbb észre nem vett, kellőleg ki nem ismert, elviselhetetlen jelleme?

Megengedem, hogy vannak esetek, amikor az

együttélés az egyik vagy mindkét fél hibájából csakugyan a legjobb akarat mellett sem folytatható többé. Ilyen esetekben meg van engedve az *ágytól-asztaltól való szétválás,* nem is szólva azokról az ide nem tartozó ritka esetekről, amikor a házasság valamely bontó akadály folytán elejétől fogva jogilag semmis, merőben látszólagos volt. Az ágytól-asztaltól való szétválást az egyházjog is ismeri. Az ilykép különváltan élő házastársak azonban Isten előtt férj és feleség maradnak, *egyiknek sem szabad az evangéliumi törvény ellenére újból házasságot kötnie.*

Ez kemény, de többnyire megérdemelt sors; bizonyos fokig büntetés azért, hogy a felek ész nélkül, kellő megfontolás és vizsgálódás nélkül ugrottak bele a házasságba, nem vették elég komolyan, könnyelműen játszottak a legszentebb s legkomolyabb kötelességek vállalásával.

A *jegyesség* nem arra való, hogy nyalakodjanak, hanem hogy jól megismerjék egymás jellemét a fiatalok. S ha valaki teljes ártatlanul szenvedné is ezt a büntetést, száz más esetben is úgy van, hogy inkább egyeseknek, keveseknek kell szenvedniök, mint a társadalom egészének. Mert ha egyszer az elválást nyomon követheti az újabb házasság, eltekintve akkor az evangélium határozott tilalmától, amit a protestáns evangéliummagyarázók jelentős része is ugyanúgy értelmez, mint mi katolikusok —, ezzel az engedékenységgel ajtót s kaput tárnánk a család teljes lezüllesztésének, a házasság játékká való alacsonyításának. Ezen az úton aztán logikusan igazán nincs megállás többé, egészen a szovjeti szabadszerelemig és a próbaházasságig.

Ne felejtsük, hogy ahol a válási törvényt a szabadgondolkozó és kereszténye llenes irányoknak nem sikerült behozniok, mint Olaszországban, a délamerikai államokban s a legutóbbi időkig Spanyolországban, ott ez a helyzet mindenütt a családi és társadalmi élet csodás megerősödéséhez vezetett.

Nézzük csak Itáliát, ezt a bámulatos életenergiá-

val fölfelé törő nemzetet, ezt a 42 milliónyi népet, amelyben nincs válás és amelyben a családi élet közmondásosan boldog és szilárd, mint azt mindenki megállapíthatja, aki évekig élt ebben a boldog országban. Mert ott éppen az a tudat, hogy válás pedig nincs, vezeti rá a házasulókat és ezek szüleit, hogy előbb *alaposan nézzék meg* azt, akihez az ifjú vagy a leány az életét köti s ott senki sem beszél úgy, mint az a pesti úrinő (idézőjelben „úri" nő), aki azt mondotta: „A leányomat most adom férjhez. Nem valami szerencsés partit kapott ugyan, de *első férjnek megjárja!*" És éppen az a tudat, hogy válás nincs, vezeti ott rá a házastársakat arra, hogy valahogyan össze ne vesszenek, vagy ha már összevesztek, mindenképpen béküljenek ki, nehogy pokol legyen az életük. Sőt ilyenkor az egész rokonság, ismerősök, jóbarátok összefognak, hogy a civódást barátságosan intézzék el.

Viszont ahol a válást s újraházasodást társadalmilag és államilag szentesítik, ott már maga a tudat, hogy legrosszabb esetben fel is út, alá is út, rengeteg házastársra nézve bizonyul csapdának, kísértésnek, borzalmas erejű csábításnak. Hiszen csak veszekedni kell, hűtlenséget kell elkövetni, a családi életet a másik félnek pokollá tenni s akkor jön az állam és felbontja frigyüket s erre jöhet a másik, a szebb, a gazdagabb, a frissebb!

Meggondolták-e azok az államférfiak, akik a szabadgondolkozó és szabadkőműves jelszavak kedvéért halálos csapást mértek a család belső szilárdságára? Bajosan gondolták meg. Ahogy nem látták ugyanezeknek az irányoknak gyászos következményeit, amelyek azóta a nemzeti, gazdasági és nemzetközi életben oly szomorúan bekövetkeztek, világháborúra, gazdasági világválságra vezettek, úgy nem gondolták meg azt sem, mire vezet a legszentebb családi törvények felborítása.

Joggal írta a „Szív" (1932 májusában): „A magyar polgári „házasság" is, mint például a francia, legnagyobbrészt szabadkőműves páholyok műve. Az

1895 november 5-i főrendiházi ülésen szavazták meg véglegesen. Zichy Nándor gróf lelke előtt megnyílt akkor a magyar jövendő szörnyű erkölcsi süllyedése és beszédében a szavazás után ezeket mondta: „Ezzel a szavazattal megszűnik Magyarország keresztény állam lenni és én borzadok a büntetéstől, melyet ezzel ránk és hazánkra vonnak".

Jövendölése százszorosan beteljesedett. Azóta rohamosan süllyed az ország erkölcsi színvonala és a polgári életben ma már maga a család intézménye is veszélyben forog. Mutatja ezt a *válások számának rohamos növekedése*. Egy évvel a törvény hozatala után nálunk, még a háborúelőtti Magyarországon, 1896-ban 127 ezer házasságból még csak 287-et bontottak föl. Alig tíz év mulva, 1908-ban 165 ezer házasságból 6157-et. A mai, kicsiny országban viszont csak 1928-ban 79 ezer házasságból 5615-öt bontott föl a törvény. S ez a szám 1929-ben *több mint 14.000-re szökött fel!* Egyszóval *nálunk minden ötödik házasság felbomlik!* Ezek közül 200 házasság *még egy évig sem* tartott; 160 házasság pedig már az *ezüstlakodalom után* bomlott fel!

Mennyi ember lezülléséről, erkölcstelen kicsapongásáról, betegségéről, hány családi szentély rombadőléséről, mennyi gyermek nemzésének, születésének megakadályozásáról, a születettek elromlásáról és elvadulásáról beszélnek ezek a számok?

A szabadkőművesek ezt mind könnyen lelkiismeretükre veszik, mert nekik nincs lelkiismeretük. Nincs hazájuk, vallásuk, csak olthatatlan gyűlöletük van minden ellen, ami az Egyházé, bármely vonatkozásban.

IV.

Voltak s vannak, akik ebbe a kérdésbe *felekezeti vitakérdéseket* akarnak belevegyíteni.

Nincs igazuk. A családi élet meglazítására vonatkozó törekvések ellen annakidején a katolikusok mellett a protestáns és zsidó vezérférfiak is a legélesebben

hangoztatták aggodalmaikat s a válási törvény épúgy árt a protestáns és zsidó, mint a katolikus társadalomnak. Vezető protestáns emberek is megható szavakkal siratták újabban is a magyar családi élet szétesését a válások elharapódzása miatt. Viszont a családromboló törvényeket katolikus, protestáns és zsidó szabadgondolkodók egyaránt támogatták s vitték diadalra.

Igaz, abban különbség van, hogy mi katolikusok a házasságot Krisztus rendelte szentségnek, szakramentumnak tartjuk, míg mások nem annak tartják. De ez itt nem is az egyetlen lényeges kérdés, mert hiszen azok a felekezetek is, akik a házasságot nem tekintik szentségnek, azért mégis *szent dolognak* tartják azt.

Vagy ha még ezt sem fogadná el valaki, egészen bizonyos, hogy minden komoly ember komoly dolognak tartja s a nemzet egészséges fejlődése egyik legvitálisabb ügyének tekinti a családi élet megszilárdulását. Mindenkinek tehát, aki etikai alapon áll, aki igazán nemzeti vagy éppen keresztény alapon áll, aki szereti a magyar gyermeket s a szebb jövőt, áhítania kell, hogy a családot válságba sodró, szabadgondolkozó törvények megmásíttassanak s az állam és a társadalom maga ne álljon oda a rombolók mellé palástolónak, a könnyelműek mellé kísértőnek, a lelkiismeretlenek mellé csendes felbujtónak!

Akadtak, akik kenetes szavakkal, de erősen elfogult lélekkel fordultak szembe a keresztény házassági gondolattal s még arra is vállalkoztak, hogy a házassági elválást Istennek tetsző cselekedetként tüntessék fel. Igy egy nem-katolikus főlelkész egyszer nyilvános beszédében azzal érvelt a hercegprímás házassági reformjavaslata ellen, hogy ahol egyszer a házasság „lelke meghalt", *ahol a felek nem tudnak egymással békében meglenni, ott Istennek tetszőbb, ha szétválnak,* mintha együtt maradnak.

Az álokoskodásnak, az eretnek szofizmának valóságos iskolapéldája! „Ahol a házasság *lelke meghalt!*" Nagyon szépen hangzik, de közelebbről tekintve mi ez más, mint: ahol a felek *nem akarnak többé önmaguk*

türelmetlenségén uralkodni, ahol a szeretet parancsait félrelökik, ahol az esküt nem tartják meg!

Mi a keresztény felek teendője ott, ahol a szeretet meglazult? Az-e, hogy no, most azonnal és végleg váljanak szét? Hogy tapossák meg a szeretet elvét még jobban? Talán mégsem! Hanem az a teendő, hogy *szálljanak magukba,* térjenek meg, emlékezzenek az *eskü szentségére s a szeretet parancsára* és minden erejükkel *állítsák vissza a megzavart békét!*

Mi következnék abból, ha valaki a kereszténység nevében így okoskodnék: ahol a szeretetet nehéz megtartani, ott csak hajrá! siessünk még jobban összekülönbözni, egymást végleg elárulni, az egymásnak tett esküt önhatalmúlag félredobni? Kereszténység-e ez? Dehogy: minden erkölcs és minden józanság halála!

„Meghalt a házasság lelke" köztetek? Tegyetek róla, hogy *újjáéledjen!* Vizsgáljátok meg a lelkiismereteteket: hol a hiba, miben vétettetek ti magatok a szeretet ellen s miként lehetne az ellentéteket ismét szeretettel áthidalni! Éljetek lelki életet, imádkozzatok, gondoljatok Istenre, járuljatok a szentgyónáshoz, áldozáshoz s akkor az Isten kegyelme s a szeretet önfegyelmezése ismét szent egységbe fűz majd titeket!

És az eskü? Hát odajutottunk már, hogy keresztény embereknek még külön magyarázni kell az eskü szentségét? Az esküt az ember Isten nevére teszi, az eskü az Isten nevének tanubizonyságul való hívása valamely kijelentés vagy ígéret mellett. *Esküt megszegni az egyik legnagyobb bűn,* egyenesen *az Isten haragjának a kihívása.*

Az oltár előtt esküdtél hűséget házastársadnak, tehát az Istent magát gyalázod meg, ha ezt az esküdet megszeged. A hamis esküt az állam is tiltja és bünteti; az eskü a végső, legszentebb alap, amelyre az állam a maga főbb tisztviselőinek becsületét, a bírói ítéletek s tárgyalások, a tanuvallomások őszinteségét építi. Ha már most maga az állam kiáll az esküszegés mellé, ha pártfogásába veszi a házasságtörőt és eskü-

szegőt — ami az elválási törvény révén történik — s egyenesen semmisnek jelenti ki az Isten előtt letett esküt: hogyan legyen akkor az eskünek az állam életében is becsülete?

Ez a válási törvény egyik legsérelmesebb, legkeresztténytelenebb oldala: hogy *védelmébe veszi s előmozdítja a nyilt esküszegéstl* Nem is lehet Isten áldása az olyan nemzeten vagy társadalmon, amely törvényeinek alapjául az esküszegést teszi meg, sőt ennek megengedésével egyenesen az Isten iránti tisztelet és hódolat lábbal-tapodását emeli törvényre!

V.

Válságban a keresztény házasság.

Válságban azért, mert annakidején a keresztény gondolat védelmezői gyengébbeknek bizonyultak, mint a vallástalanság szervezett hadoszlopai. Ezt a válságot pedig le kell küzdenünk, különben nemcsak a vallási és erkölcsi, hanem nemzeti életünk is belepusztul.

Hogyan küzdhetjük le? Ha mindenekelőtt magunk, a saját köreinkben, szigorúan őrt állunk a keresztény házasság-eszme mellett. Ha nem nézzük el és nem szépítjük és *társadalmilag nem ismerjük el* azokat a törvénytelen össze-vissza házasodásokat, amelyeket a kereszténye llenes állami törvény megenged ugyan, de amelyek beleütköznek az evangéliumba s a katolikus lelkiismeretbe.

Ha kiközösítjük, nem fogadjuk be, *nem ismerjük el tisztességesnek* az olyan frigyeket, amelyek az Isten törvénye szerint nem is házasfrigyek, hanem erkölcstelen, *házasságtörő viszonyok.* Ha szentül és híven őrködünk főleg a saját családjaink fölött, hogy abba a modern erkölcsi lazaságnak még a szellője se érhessen be soha, hogy ott az evangélium tiszta szelleme zavartalanul uralkodjék.

A másik, amit tennünk kell a keresztény házasság érdekében: hassunk oda, hogy a keresztényellenes házassági törvények minél előbb kiküszöböltessenek,

törvényeink Krisztus törvényeinek szellemében kijavíttassanak. Ehhez persze az kell, hogy katolikus embereink érdeklődjenek ama katolikus közéleti mozgalmak iránt, amelyeknek célja a nyilvános és nemzeti élet kereszténnyé tétele; hogy főként azt a sajtót tekintsék a magukénak, amely nem sikkasztotta el pl. a magyar hercegprímás házassági reformjavaslatait, amely ennek a szent küzdelemnek a mozzanatairól állandó híradással és felvilágosítással van. Hogy vegyenek részt azokban a szervezkedésekben is, amelyeknek a nemzeti és házassági élet újból kereszténnyé tétele a feladata.

Aki a nemzeti s társadalmi életet vissza akarja vezetni Krisztus Urunk elveihez és parancsolataihoz, annak mindent el kell követnie a saját családja s a közélet irányítása terén, hogy a házasság intézménye az evangélium szellemében megújíttassék.

Hogy minden magyar házasság olyan menyegző legyen, amelyre, mint a kánai menyegzőre, első helyen Jézus Krisztus van meghíva, az ő Szent Anyjával és tanítványaival együtt!

Az imameghallgattatás feltételei.

„Menj, és amint hittél, úgy legyen nekedl" Mt. 8, 13.

Vízkereszt után 3. vasárnapra.

Bélpoklos jön Jézus elé és kéri, hogy tisztítsa meg. Jézus meghallgatja s meggyógyítja őt. Majd a kafarnaumi százados jön Jézus elé és kedvenc szolgájának gyógyulásáért könyörög. Jézus meghallgatja s meggyógyítja a szolgát is. Azután Szent Péter napáért esedeznek hozzá s ő meghallgatja a könyörgőket s meggyógyítja a beteg asszonyt. Majd egyéb betegeket és ördöngősöket hoznak eléje s esedeznek értük. S ő valamennyiöket meghallgatja, valamennyinek nyomorúságát megenyhíti s valamennyi betegüket meggyógyítja. Igy teljesedik rajta, amit Izaiás mondott

előre a Messiásról: „Ő elvette betegségeinket és nyavalyáinkat hordozta". (Máté 8, 17.)

Amikor az evangéliumban ezeket a sorozatos gyógyulásokat olvasom s aztán tekintetem a megváltói kor csodás verőfényéből visszaszáll a borús jelenbe, ahol nyomor és állástalanság gyötör százezreket és a mindennapi kenyér gondja milliókat sodor a kétségbeesés szélére, szomorúan szólok: De jó lenne, Uram Jézus, ha most is köztünk járnál! Ha ma is elég lenne elébed állni, lábadhoz borulni, ruhádat érinteni, irgalmazó szemedbe feltekinteni s te meggyógyítanál mindeneket! Kenyeret adnál az éhezőnek, lakást a hajléktalannak, visszaadnád a reménytelennek a vigaszt, a porbasujtottnak az életerőt! Kimeríthetetlen gazdagságú Csodatevő, ha most is itt volnál köztünk s megsegítenéd azt a sok száz és ezer szerencsétlent, aki azt sem tudja már a gondja, baja közt, hogy hová forduljon!

Pedig hiszen a hit szava szerint *Jézus bizony itt van köztünk ma is.* Nincsen messze egyikünktől sem. Bárha láthatatlanul, de époly igazán itt van, mint amikor láthatóan járt a földön.

S arra is a hit tanít, hogy sem a hatalma, sem a jósága nem fogyatkozott meg egy hajszálnyival sem! Jézus, amikor a földön járt, azt mondotta, hogy amit csak kérni fognak az ő hívei az Atyától az ő nevében, azt ő megadja nekik. Ó, igézetes szavak, biztató, gyönyörűséges, álomszerűen kedves ígéretek, símogató, felemelő bátorítások! Tehát csak kérni kell s Jézus máris kiragad minden bajból? Csak imádkozni s az Úr akár csoda árán is megenyhít minden szenvedőt? A kétségbeesőket is? Az igazságtalanságok átka alatt görnyedőket is? Hiszen akkor az imádság valóságos varázsvessző: ahová csak érünk vele, minden csupa rózsává s arannyá válik!

De igaz-e ez csakugyan? Ezt ígérte-e Jézus valóban? Csakugyan ezt, testvéreim, de bizonyos feltételek mellett. És csak ahol ezeket a feltételeket teljesí-

tik, ott válik az imádság és a Jézus segítsége biztossá, ha kell: csodatevővé. E feltételekről szeretnék ezúttal szólni, nehogy félreértés legyen s meginogjon a bizalmunk az imádság hasznos voltában.

I.

Mik hát ezek a feltételek?

Mindenekelőtt az, hogy *Jézusnak odaadó, igazi hívei legyünk.*

Az imádság meghallgatására vonatkozó csodálatos ígéretét Jézus nem mindenkinek tette, hanem csakis a *híveinek.* S hogy kik az ő igazi hívei, erre a kérdésre őmaga megfelel, amikor mindenelőtt kiemeli az *élő hit* érdemét azokban, akik hozzá fordulnak.

Az élő hit!

Nem az a vak bizakodás, hogy akármit kérek, azt az Úr menten és azon mód és azon alakban, ahogy kérem, megadja nekem. Lehetnek okok, amelyek miatt Isten egyszer-egyszer még a szentjeinek a kéréseit sem teljesíti olyan formában, ahogy azok a kérelmek elhangzottak. Hanem az a meggyőződés, amely a bélpoklost s a kafarnaumi századost eltöltötte, hogy Jézus a mi hatalmas Megváltónk, aki elég *erős* arra, hogy mindent megtehet és elég *jó* is, hogy akarjon segíteni és elég *bölcs* is, hogy tudja és jobban tudja mint mi, mi válik igazán a hasznunkra. Az a hit, hogy Jézus a mi Istenünk és végcélunk, akihez igazodunk, akiben legfőbb javunkat, kincsünket kell felismernünk, akit elsősorban kell elérnünk és bírnunk, ha igazán boldogulni akarunk.

Bizony már ezen az egy ponton elhull és értéktelennek bizonyul nagyon sok mai kereszténynek az imádsága. Nem a hitből fakadó imádság az, hanem merő szorultságérzetből, földimádatból, majdnem azt mondanám: materializmusból eredő. Mert nem az igazi hit az alapja annak az imádságnak, amely nem irányul legelsősorban lelki javakra, a hitben, reményben, szeretetben, kegyelemben való megerősödésre. Aki

soha Istenre nem gondol, csak amikor valami földi dologban megszorul, aki csak akkor jár templomba, amikor valami külső baj éri, vagy valami külső jót akar elérni, abban nincs élő hit s arra bajosan vonatkozik az Úr ígérete.

S nem látjuk-e ma lépten-nyomon az igaz hitnek ezt a hiányát? Nem merülnek-e el az emberek nyakig a földi dolgokba, nem hanyagolják-e pl. az Isten igéjének hallgatását vagy a vallásos olvasmányt, ami által a hitben megerősödhetnének és fejlődhetnének? S mikor aztán hébe-hóba, mikor már minden egyéb kötél elszakadt, mint valami utolsó szalmaszálba, az imádkozásba kapaszkodnak, vajjon igazán a hit szellemében teszik-e ezt? Vagy csak megszeppenésből, haszonlesésből, azt mondhatnám: babonából? Mintahogy esetleg még a javasasszonyhoz is elmennek egyesek, mert hogy hátha, talán, nem lehessen tudni, esetleg még az is segít?

Az ilyen hit nélkül való, merőben haszonleső és földies imádság meghallgatására vonatkozólag semmiféle jézusi ígéretet nem találok az evangéliumban.

Épúgy az elméleti hit sem elég ahhoz, hogy Jézusnak igazi tanítványai legyünk, akiknek az imameghallgatás ígérete szól. Még valami kell: *a gyakorlati vallásos élet.* Jézus maga mondja, hogy nem mindenki az ő híve s nem mindenki tagja az Isten országának, aki őt „Uram, Uram"-nak szólítgatja, vagyis aki hódol ugyan neki, hisz benne és tiszteli őt; hanem csak az, aki meg is tartja az ő *parancsait.* „Ha ti megmaradtok az én igéimben, valóban tanítványaim vagytok". (Ján. 8, 31.) „Aki parancsaimat ismeri és azokat megtartja, az szeret engem. Aki pedig engem szeret, Atyám is szeretni fogja azt, és én is szeretni fogom és kijelentem neki magamat" (Ján. 14, 21.). Ezt Jézus ugyanabban az utolsóvacsorai fejtegetésben mondja, amelyben az imádság meghallgatásáról szól. Tehát ő csak azt tekinti hívének s csak annak jelenti ki mindenható erejét és pazar segítségét, aki az ő parancsait megtartja.

Ami természetes is. Különös volna, ha akárki, még az is, aki az Istent állandóan tudatosan megbántja, minden pillanatban jogot tarthatna arra, hogy Isten az ő összes kívánságait kielégíteni siessen. Ha valaki engem megsértett s mihelyt találkozik velem, ahelyett, hogy mindenekelőtt bocsánatot kérne tőlem s jóvá tenné a bűnét, egyszerűen azzal állana elém, hogy „kérlek, adj nekem 1000 pengőt", vagy „kérlek, végezd el számomra ezt vagy azt a munkát", az ilyen kérést joggal tekinteném kihívó gúnynak és vakmerőségnek.

Hány modern ember panaszkodik, hogy ő hiába próbálkozott imádkozni, az Isten nem hallgatta meg. De vajjon megvizsgálta-e magát, hogy tiszta szívvel, mint Isten hűséges gyermeke állt-e az Úr elé? Vajjon joga volt-e egyáltalán *mást* kérni, mint mindenekelőtt bűnbocsánatot és a megtérés kegyelmét?

Egy derék úriasszony panaszolta nemrég, hogy teljesen elvesztette a hitét, mert hogy ő hiába imádkozik, az Isten sohasem hallgatja meg. Iparkodtam megnyugtatni s csakúgy mellesleg megkérdeztem, hogy ugyan mikor is gyónt utoljára? — Lehet már 25 éve, felelte. — Nos, asszonyom, mondtam erre neki, akkor ön még csodálja, hogy az Úristen nem hozza önnek tálcán a kívánságai teljesülését? Hiszen önnek mindenekelőtt *csak egyért* volna szabad imádkoznia: hogy jó gyónást végezhessen és méltóképpen megvezekelhessen a bűneiért és jóvátehesse azokat!

„Az Isten nem segít rajtam!" így panaszkodnak sokan. Ezeknek sokszor azzal válaszolhatnánk, hogy az emberek bizony akárhányszor *nem is nagyon érdemlik meg,* hogy az Isten segítsen rajtuk. Hiszen abban a pillanatban, mihelyt választaniok kell Isten és a bűn között, gondolkodás nélkül a bűnt választják. Ha aztán bajba jutnak, akkor persze egyszerre jó lenne az isteni segítség. De hogy arra előbb magukat valamiképpen *méltókká* is tegyék, arra bezzeg nem szeretnek gondolni.

Szeretnek az *Úristennek előírásokat adni, de uta-*

sításokat venni tőle — azt már nem. Egészen különös újfajta vallásfogalmakat hoztak divatba, amelyeknek semmi néven nevezendő alapjuk a kinyilatkoztatás forrásaiban nincsen. Még az Úristent magát is ezekhez az ő önkényes és hamis vallási felfogásaikhoz, önalkotta erkölcstanukhoz szeretnék hozzáidomítani. Mi más ez, mint gúny és vakmerőség a Mindenek Urával szemben?

Aki nem éli *azt* a kereszténységet, amelyet Jézus hirdetett és parancsolt, az természetesen önmagát rekeszti ki a jézusi ígéretekből, épúgy, mintha pogány vagy hittagadó volna. Az ilyen hiába nevezi magát jó katolikusnak s hivatkozik arra, hogy ő is „imádkozott" s nem talált meghallgattatást.

Az ő imádsága nem imádság volt, hanem játék a szavakkal, komolytalan tréfa a legszentebb fogalmakkal.

Ugyanezt a megszorítást joggal alkalmazzuk nemcsak az egyes emberre, hanem a *társadalomra* is, egy-egy egész népre, *nemzetre.* Szép az a nemzeti reménység, amely az ország talpraállását, mint mondani szokás: „feltámadását" az „isteni igazságosságtól" várja, sőt egyként hisz az isteni, örök igazságban s a saját felmagasztaltatásában. De ennek a reménykedésnek csak akkor van meg a komoly hittani alapja, ha *a nemzet összessége* vagy legalább túlnyomó többsége *csakugyan teljesíti is az Isten akaratát,* ha mint nemzet is úgy él, hogy a jó Isten örömmel és megelégedéssel tekinthet le reá.

Másképpen bizony tűrhetetlen s az Isten szemében semmiképp sem kedves önámítás és öntetszelgés lenne az egész; amolyan kollektív önszenttéavatás, ha nem farizeusi képmutatás. Ha azt akarja egy nemzet, hogy Isten különös gondjába vegye s nemzeti imáját meghallgassa, akkor a nemzetnek is teljesítenie kell a feltételeket, melyekhez Jézus az ő ígéreteit általában kötötte. Akkor tehát az igaz hitnek s a tiszta erkölcsnek, a szeretetnek és igazságosságnak érvé-

nyesülnie kell az egész vonalon, fent és lent, a kormányzatban és népéletben.

Hogyan szeressen az Úristen egy nemzetet, ha abban esetleg több a káromló beszéd, mint az imádság? Ha talán három lépésnyire a legszívettépőbb emberi nyomortól szívtelen dőzsölés, fényűzés és haramiaerkölcs járja? Ha a duhaj élvezetvágy túlteszi magát az Isten parancsolatain, sárba tapos férfiúi erényt és női tisztaságot, gyilkolja vagy bűnös módon az életbe be sem ereszti a gyermeket, ha törvénykönyvében megtűri az evangéliumi házasságtörvény megtagadását, ha a párbajkényszer fenntartásával egyenesen tüntet az Úr V. parancsa ellen?

Hiszünk az isteni örök igazságban? Helyes, de jaj nekünk, ha éppen az isteni, örök igazság mérlegén találtatunk könnyűeknek! Jaj, ha bűneinkkel, vallástalanságunkkal, mulasztásainkkal és önhittségünkkel ugyanakkor Isten haragját vonjuk magunkra, amikor imánkkal az ő igazságosságához apellálunk.

Akarjuk, hogy Isten hallgassa meg a mi nemzeti imádságunkat? Akkor mindenekelőtt térjünk meg hozzá, bánjuk meg bűneinket, állítsuk vissza az evangélium törvényét társadalmi életünkben, nem utolsó helyen a családi életünkben is, legyünk vallásos, tisztalelkű, istenfélő nemzet s akkor bízvást remélhetjük, hogy majd az Úr kegye is felénk fordul.

Mindezekre tán azt mondod, felebarátom, hogy hiszen akkor neked kár is imádkoznod, mert te sem az erős hitet, sem azt a természetfölötti szellemet nem találod magadban, amely ebben az értelemben Jézus igazi hívének bizonyítana téged. Így hát te úgysem számíthatsz meghallgatásra?

Nem egészen így van, testvér. Ha gyenge is a hited s ha talán messze vagy is attól, hogy Jézusnak igazi tanítványai közé számíthasd magad, az imádságod még akkor sem érték nélkül való. Sőt neked az imádságra éppen komoly szükséged van. Tudniillik akkor *elsősorban a hitben való megerősödésért* s

az igazán vallásos élet kegyelméért kell könyörögnöd.

Ennek az imának hatása, ha nem is éppen a szóbanforgó evangéliumi ígéretek, de a kinyilatkoztatás számos más ígérete alapján, szintén kétségtelen. Azt mondja pl. az Úr: „Térjetek vissza hozzám és visszatérek hozzátok (Zak. 1, 3) s másutt azt mondja az Írás: „Isten az alázatosaknak kegyelmet ad". (Jak. 4, 6.) Imádkoznod kell tehát neked, a bűnösnek is, a hanyagnak, a hitben erőtlennek, s *ez az imád* szintén célt fog érni.

Csak ne felejtsd a helyes sorrendet: *első kérelmed a hitre s a kegyelem elérésére célozzon, csak azután jöjjön minden más.* Nem megfordítva! Első az alap, aztán jöhet csak a tető. Első a lényeg s csak aztán jöhet a járulék. Első a természetfölötti élet s aztán jön ennek a kidíszítése. Első az Isten barátságának a megszerzése s aztán az igények bejelentése ennek a barátságnak alapján.

Másfelől az imádság a bűnös szempontjából épp ezen az alapon még fontosabb, mint az Isten gyermekeinek imádkozása. Mert ezek már csak a tökéletesedésért imádkoznak, neki meg a lényegért kell imádkoznia. Azoknak a jóban való állhatatosságért kell könyörögniök, neki meg azért, hogy egyáltalán rátaláljon a helyes útra, hogy el ne pusztuljon és el ne kárhozzék. Bűnben élő ember, te nagyobb veszélyben vagy, mint azok, akik csak éheznek vagy fáznak, vagy akiket akár a legnagyobb földi baj fenyeget. Mert ezek csak a földi jólétüket vagy az egészségüket, esetleg az életüket veszthetik el, te pedig mindent elveszthetsz: testedet, lelkedet, boldogságodat s reményedet, még pedig örökre. Te jobban rászorulsz az Úr kegyére, mint a koldus, aki éhen fagy a téli éjtszakában; nagyobb veszélyben vagy, mint akit vesztőhelyre visznek.

S te ne imádkoznál, hogy az irgalmas Isten mentse meg a lelkedet az örök haláltól?

II.

Másik feltétele az imádság meghallgatásának az, hogy *Jézus nevében* könyörögjünk.

Mi az, hogy Jézus nevében? Csak annyi-e, hogy az ő nevét vegyük ajkunkra, amolyan merő szólásmondásként, mint ahogy a koldus az Isten nevét emlegetve kéreget? Nem, Jézus nevében kérni annyi, mint *azoknak a szent szándékoknak s törekvéseknek keretében kérni, amelyekre Jézus tanított minket,* amelyeket ő a legfontosabbaknak és legszükségesebbeknek jelentett ki.

Jézus nevében kérni annyi, mint a *Miatyánk szellemében* kérni, ahol első helyen vannak a lelki és természetfölötti javak s csak valahol negyedik helyen kerül elő a kenyérre vonatkozó kérelem. Jézus nevében kérni annyi, mint a lélek értékeit állítani a legelső sorba, azért imádkozni mindenekelőtt, hogy jöjjön el az Isten országa, hogy teljesedjék az Isten akarata, hogy szenteltessék meg az ő neve, aztán pedig hogy bocsáttassanak meg a bűneink s ne vitessünk a kísértésbe.

Akit a Miatyánkból csak az egy mindennapi kenyérre vonatkozó kérdés érdekel, az meghamisítja a Miatyánkot, az nem imádkozik a Miatyánk szellemében, nem imádkozik az Úr Jézus nevében. Jézusnál első a lélek üdvössége s minden csak ez után jön és ennek van alárendelve. A mindennapi kenyér is, az egészség is, sőt az élet is. Sőt! Ha a lélek üdvösségének árt a vagyon, a jólét, az egészség, a siker, a rang, a dicsőség, akkor nem szabad, nem lehet érte imádkozni, sőt azért kellene imádkozni, hogy inkább mindezt vegye el tőlünk a jó Isten.

Valamit nagyon szeretnénk megnyerni, egy betegnek a felgyógyulását, egy elveszett tárgynak a megtalálását, egy állás, egy megbizatás vagy kitüntetés elérését. De ha a jó Isten úgy látja előre, hogy ennek a kegynek megnyerése ártana a lelkünknek vagy mások lelkének, vagy valamely nagyobb lelki jónak út-

jában állana, akkor kívánságunkról előre le kell mondanunk, sőt kívánnunk kellene, hogy az ne is teljesedjék. Ezt nevezzük a Jézus nevében való imádkozásnak.

Erre azt mondhatja valaki: nos, ez is amolyan teológiai szőrszálhasogatás, amolyan „nesze semmi, fogd meg jól!" Szóval, hiába imádkozom, mert soha sem tudhatom, hogy a kért jó nem ütközik-e bele Istennek valami magasabb, természetfölötti gondviselésébe!

Erre azt felelem: testvér, már ez az ellenvetés is mutatja, hogy nem értetted meg igazában az Úr Jézus szándékait. Hogy t. i. egy kicsit „semminek", vagy legalábbis mellékesnek tekinted a természetfölötti javakat. Valld meg: neked úgy-e, nem nagyon fontos, hogy az Isten több vagy kevesebb kegyelmet ad neked? Hogy biztosabbá vagy kevésbbé biztossá teszi az üdvösséged elérését? Hogy megbocsátja-e a vétkeidet vagy nem? Több vagy kevesebb erőt ad-e azoknak elkerülésére? Neked csak az a fontos, hogy minél jobb állásod és kereseted legyen, hogy minél kövérebben ússzon a zsír a leveseden, hogy csilloghass a világ előtt, hogy szeszélyeid teljesedjenek. Hát nézd, amíg így gondolkozol, amíg neked a lelki dolgok nem értékek, addig csakugyan kevés jogod van arra, hogy éppen az Úr Jézus ígéreteire hivatkozzál. Mert az ő elve örökké ez: „Keressétek először az Isten országát és ezek *mind* hozzáadatnak nektek!" (Máté 6, 33.)

Ne mondd, hogy ezek bizony erős megszorítások, úgyhogy azt lehet kérdezni: hát akkor mi marad az ígéretekből? Nem zsugorodnak-e a gyakorlatban semmivé?

Nem, sőt éppen a gyakorlat az, ami ezt az elméleti igazságot megerősíti. Azok, akik csakugyan teljes lélekkel törekszenek krisztusi életet élni s gondolkozásukban Krisztus gondolatait és tanításait élő kifejezésre juttatni, azok sohasem panaszkodnak arról, hogy az ő imájukat Isten nem hallgatná meg. Ellenkezőleg, ezekben a körökben épp azért imádkoznak az emberek szívesen és sokat, mert állandóan érzik, néha szinte

foghatóan tapasztalják az ima meghallgattatásának tényeit.

Egy derék kongreganista iparos ismerősöm, nyolc gyermek atyja, mondotta nekem, hogy bármily nehéz próbára teszi az élet, nem panaszkodhatik, mert a jó Isten minden válságos pillanatban meghallgatta imáit. S nehogy azt mondd, kedves lélek, hogy ilyen csak egy van; ilyen van száz meg száz. Nem frázis, hanem a hivő, becsületes, istenfélő katolikus nép közmeggyőződése, tapasztalaton alapuló hitvallása a mondás, hogy „ki Istenben bízik, nem csalatkozik" s az az imaszerű tétel, amellyel a Boldogságos Szűzhöz fordulunk: „Emlékezzél, ó legkegyesebb Szűzanya Mária, hogy sohasem lehetett hallani, hogy te valakit elhagytál volna, aki pártfogásodért hozzád folyamodott".

Erre vall az a határtalan bizodalom, amellyel a hivő nép pl. a Szent Szűz kegyhelyeit látogatja, amelylyel a szentekhez, pl. Páduai Szent Antalhoz és Liziői Szent Terézhez esedezik. Erre vall az a rengeteg hálanyilatkozat, mely az imameghallgatásokat kíséri, az a tömérdek hálaajándék és „exvoto", a Lourdesban s más, magyarországi kegyhelyek szentélyeinek falán felfüggesztett mankók, kötők, gerinctartók s hasonlók. Ha nem volnának csodás és feltűnő imameghallgatások, mi értelme volna mindennek? Talán önmaguk megcsalásában telik-e öröme a meg nem hallgatottaknak és meg nem segítetteknek?

Persze, a hitetlen világ csúfolódik vagy irígyelve bosszankodik az imameghallgattatások s a csodás gyógyulások hallatára. Mert hogy ő ilyen feltűnő meghallgatásokat önmagán nem igen tapasztalt. De épp ez a gúnyolódás nem ugyanazt bizonyítja-e, amit az előbb mondtunk, hogy a meghallgattatásnak egyik előfeltétele a krisztusi élet? Hogy Krisztus a híveire ismerjen a kérelmezőkben s hogy a kérelem Jézus nevében, Jézus szellemében történjék?

Ott az a tapasztalás, hogy az ima hiábavaló volt; itt meg az a tapasztalás, hogy éppen nem volt hiábavaló. Mit bizonyít ez az ellentét egyebet, mint azt,

hogy az imák meghallgatása szabály az egyik oldalon és a megnemhallgatása szabály a másikon. Mert Jézus csak az ő buzgó híveinek, az ő nevében kérelmezőknek ígért meghallgattatást.

III.

Természetesen meg kell engedni, hogy a buzgó hívek imája sem teljesül mindig, még az sem, amely nem látszik ellentétben lenni a lélek és az Istenországa szempontjaival. Nem teljesül t. i. mindig abban a formában s azon a módon, ahogy azt az imádkozó magának elképzelte.

Haldoklik egy derék édesanya, egy buzgó pap, egy Prohászka s buzgó hívek egész hadserege ostromolja az eget a haldokló meggyógyulásáért. S a beteg bizony meghal .Mi történt itt? Hiábavaló volt-e az ima? Szó sincs róla. Mert a Jézus nevében való kérés mindig magában foglalja ezt a magától értetődő feltételt, mintegy záradékot: *mindazonáltal ne az én akaratom legyen,* ne az én gyarló s rövidlátó emberi elképzelésem teljesüljön, hanem a te szent akaratod, Uram, a te bölcsebb, jobb, messzebbrelátó gondviselésed!

A jó Isten előreláthatja, hogy ez a haláleset, ez a szenvedés, ez a tömegnyomor nagy lelki javakkal fog járni akár magára a szenvedőre, akár a hozzátartozókra, akár a közre. Talán éppen azért engedi meg pl. a mai tömegnyomort, hogy megmutassa az embereknek, hová s mire vezet az a gazdasági és közéleti rendszer, amely kilökte maga alól az evangéliumi elvek talapzatát.

Isten milliószor többet lát meg, több körülményt, több következményt, mint mi és éppen azért, mert a javunkat akarja, talán éppen az imáink fejében nem azt adja meg, amit mi óhajtottunk, hanem a jobbat, a hasznosabbat. Vagyis látszólag éppen az ellenkezőjét annak, amit mi kértünk, amit a mi fogyatékos elképzelésünkkel a jobbiknak ítéltünk.

Komoly, hivő katolikusnak nem kell hosszasan magyarázni, hogy Isten szemében a *szenvedésnek is*

van értéke s a megpróbáltatás az igazra nézve sokszor hasznosabb, mint a tejbe-vajba fürösztés, a nyárspolgári, kényeztető jólét. S imáinknak ilyenkor már az a hatása is kimondhatatlanul áldásos, hogy a próbáltatást nagy lélekkel, hősiesen és érdemszerző módon tudjuk elviselni. Mennyi csendes hőse, mennyi névtelen és vértelen vértanuja van az Úristennek épp ezért az ő egyszerű hívei között! Mennyi csodálatosan nagy és heroikus lélek, aki küzd és nyomorog, éhezik és fázik és mégsem csügged, hanem mint Árpádházi Szent Erzsébet, örvendő lélekkel Tedeumot zeng a szenvedései között!

Nem imameghallgattatás-e ez is? Kenyeret kértem s az Úristen vigaszt, örömet adott helyette! Állást kértem s az Úr csodálatosan felfokozta s megedzette a lelki energiámat, hogy zokszó nélkül tudom viselni a kínt, a gondot! Egy betegem meggyógyulásáért imádkoztam; az Úr őt magához vette. De a frissen hantolt sírdomb fölött eddig sohasem ismert zamattal ízleltette meg velem a feltámadás és örök élet tudatának édességét!

Mi emberek gyermekek vagyunk, nagy gyermekek; minket csak a csilingelő csecsebecse, az örökös evés és játék érdekel; még tán azt is kérnők néha a mi mennyei Atyánktól, hogy hozza le nekünk játékszerül a Holdat az égről és adjon a kezünkbe szórakozó eszközül mérget és gyilkot... A mi mennyei Atyánk pedig nem a mi csacskaságainkra hallgat, hanem helyette jobb, igazibb, kincsesebb javakkal halmoz el minket. Azonban a hit világánál utóbb mi magunk is belátjuk, hogy ez jól van így s azért belenyugszunk az Úr végzésébe és boldogok vagyunk és minden imánkhoz, kérésünkhöz öntudatosan hozzáfűzzük ezt a gyönyörű, megvilágosult, felsőbbrendű és krisztusi könyörgést: *Legyen meg, Uram, a te akaratod!* Én ugyan ezt és ezt szeretném, *mindazonáltal, Uram, ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied!*

Micsoda lelki kincs már az is, ha valaki így tud imádkozni! Ha ennyire felül tud emelkedni mindenen,

ami földi, ami kicsinyes, ami por és hamu! Ha enynyire emancipálni tudja magát minden alól, ami csak tér és idő, ami csak az érzékiség szemszögéből kincs és csak a mulandóság satnya és torz mérlegén kívánatos!

Valaki azt kérdezhetné: helyes-e, hogy mi katolikusok imádság közben annyiszor ismételjük ugyanazokat a fohászokat, pl. a litániában vagy a rózsafüzérben? Hiszen az van a Szentírásban: „Imádkozván pedig ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok; mert azt vélik, hogy sok beszédükért nyernek meghallgatást". (Máté 6, 7.) Egyes protestáns vitairatok még ma is azzal vádolnak minket katolikusokat, hogy gépies szószaporítással, olvasóimával, litániákkal imádkozunk.

Mi erre a válasz?

Mindenekelőtt az, hogy a Szentírásban megrótt „szószaporítás" nyilván nem a *hosszas* imádkozást jelenti, s nem is azt, hogy ugyanezt az imát ne volna szabad többször ismételni, hanem csak annyit, hogy az imádság igazi értéke nem a bőbeszédűségen, nem a cifra és kenettel csöpögő szavakon múlik. Tehát pl. nem azokon az álpáthosszal előadott retorikai szólamokon, amelyeket bizonyos felekezeti prédikátorok annyira szeretnek. Az imádságban nem a frázis és nem a cifra beszéd a fő!

Hogy ugyanannak az imádságnak vagy dicsőítő szónak *többszörös ismétlése* nem lehet helytelen s nem lehet az Úr szemében visszatetsző, legvilágosabban mutatja magának az Úr Jézusnak példája, akiről az evangélium azt mondja, hogy háromszor egymásután megismételte imádságát az Olajfákhegyén, „ugyanazon szavakat mondván". A két jerikói vaknak Jézus akkor adta vissza a szemevilágát, amikor ezek megismételték imádságukat (Máté 20, 31); bizonnyal nem annak jeléül, mintha az ima megismétlése gépiesség volna s nem lehetne kedves az Úr előtt.

A litániáknak őse szintén a Szentírásban található, mégpedig a 135-ik zsoltárban, amelynek mind a 26 verse ezzel az imaszerű fohásszal végződik: „Mert ir-

galma örökkévaló". Hasonlókép ismétlés az angyalok éneke Izaiásnál (6, 3.) és a Titkos Jelenések könyvében (4, 8), akik állandóan ezt zengik: „Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene". Eszerint nem minden imaismétlés „gépies szajkózás", ahogy a protestáns vitázók szeretik ellenünk hangoztatni; máskülönben magát az Úr Jézust és a Szentírást is „gépies ismétlésekkel" kellene vádolnunk.

Mi legyen hát a gyakorlati következés ezekből a megfontolásokból? A *bizalom*, testvéreim, de egyúttal az *üdvös magunkbaszállás!*

Az Úr hatalma ma sem rövidült meg, az ő jósága és irgalma ma sem merült ki. Ő ma is itt van; a csodatevő, gyógyító, segítő Jézus itt jár ma is közöttünk. Akar is segíteni, mindössze azt kívánja tőlünk, hogy kérjük, de helyesen kérjük; hogy imádkozzunk, de helyesen imádkozzunk hozzá. Az ima ma is csodatevő eszköz, de kevesen értenek hozzá igazán.

Az emberek s az Isten közé, mint az Irás mondja, felhő tornyosul, mégpedig *„ne transeat oratio* — hogy ne hatolhasson át az imádság". (Jer. Sir. 3, 44.) Az ima sem tud áthatolni ezen a sötét felhőn. Felhő: a hitetlenség, a bűn, a mulasztások, a Krisztus iránt való hűtlenségek felhője. Oszlassuk el ezt a felhőt s fel fog ragyogni előttünk Jézus jóságos arca, az ő szerető Szívének segítő készsége.

Azért, Úr Jézus, ez a mi első és legfőbb imádságunk: *doce nos orare,* taníts meg minket mindenelőtt imádkozni!

Imádkozni élő hittel, tiszta szívvel, bűnbánó lélekkel, jobbulni vágyó készséggel; imádkozni a te nevedben, a te szent szándékaid, örök, nagy természetfölötti gondolataid szerint, a te bölcseségedre s jóságodra bízva a meghallgatás módját és pillanatát! Taníts meg imádkozni előbb a lélek s csak aztán a test igényeiért, előbb az örök értékű és csak aztán a mulandó jellegű javakért! Taníts meg imádkozni mindenelőtt azért, hogy jók legyünk és tiszták, hozzád hason-

lók és téged szeretők; imádkozni azért, hogy te is szerethess minket és méltóknak találhass minket a te szeretetedre és áldásaidra!

A vallási egyenetlenség.

„És íme nagy háborgás lőn a tengeren, úgyhogy a hajócskát elboríták a hullámok; ő pedig alszik vala." Mt. 8, 24.

Vízkereszt után 4. vasárnapra.

Az Egyház tudvalevőleg kezdettől fogva nemcsak kívülről szenvedett mindenféle nemű és fajú üldöztetést, hanem belsejét is számtalanszor megtépte az egyenetlenség, a külön utakon járók zavargása, a hitbeli és szervezeti egység ellen indított háborúságok: a szakadások és eretnekségek. Sőt el lehet mondani, a nagyobb bajt az Egyházban mindig ezek a belülről támadt háborúságok okozták. Sokszor úgy látszott, hogy Szent Péter hajócskáját, az Anyaszentegyházat mármár elborítják azok a hullámok, amelyeket ezek a tévtanok és téviránok támasztottak. S a veszedelmet növelte az, hogy az Úr közvetlenül nem szólt bele a zűrzavarba, engedte a hullámokat tombolni. Úgy látszott, mintha aludnék s megszűnt volna őrködni Egyháza felett.

Szakadások és egyenetlenkedések a keresztény vallási életben! Nem szomorú-e, hogy ilyesmi egyáltalán lehetséges?

Ezek az egyenetlenkedések majdnem mindig és kizáróan azon a címen indultak, hogy az Egyház megromlott s letért a helyes útról, tehát meg kell reformálni.

Reformáció!

Ez az a bűvös jelszó, amellyel főleg a XVI. században indult nagy vallásszakadás ékesítette fel önmagát s elérte, hogy még ma is, sőt katolikus emberek ajkán is egyszerűen csak mint „reformáció" szerepel az el-

szakadó mozgalom s „reformátusoknak" nevezik az elszakadtakat.

Ugyanilyen önékesítő jelző ez, mint mikor a görögkeleti szakadárok önmagukat ortodoxoknak vagy pravoszlávoknak, azaz: igazhitűeknek nevezik, vagy a luteránusok magukat „evangélikusoknak" hívják. Mintha az „igazhitűség" és az „evangélium" az ő szakadásukat, és persze *csakis azt* jelezné.

Ezeken az önelnevezéseken nem szabad csodálkoznunk, hiszen az emberek szeretnek a mozgalmaiknak lehetőleg szépen hangzó és propagandisztikus célokra alkalmas neveket adni. Hiszen még az ismert keresztnevek legtöbbje is ilyen becéző ékesítést tartalmaz (pl. Ágnes: a bárányka; Margit: a drágagyöngy, Katalin: a tiszta, István: a győzelmi koszorú, Albert vagy Berta: a nemes és dicső stb.). Így a politikai pártok is („nemzeti munka pártja", „függetlenségi", „nemzeti" párt, „egység pártja" stb.).

A „reform" és „reformáció" szó szintén ilyen propagandajelző s magában nem mond semmit. Nem minden „reform" igazán reform, amint nem minden „modernség" sem jelent okvetlenül haladást a régivel szemben. A név maga kevés, a lényeg a fontos.

A lényeg pedig ez: Van-e Krisztus *Anyaszentegyházában reformmozgalomnak helye?* S mikor, milyen körülmények között?

Reformra igenis szükség van, mégpedig folytonos, szakadatlan reformra. Az egyes emberek, az intézmények s az egész egyházi élet reformjára. Mert az ember s az általa vezetett intézmények állandóan hajolnak a süllyedésre, a lesiklásra, a fegyelem lazítására, a törvénytől való eltérésre. Azért folytonos javításra, helyreigazításra, újabb nekilendülésre van szükség.

A katolikus Egyház maga állandó reformmozgalom. Ahogy Krisztus Urunk megreformálta, újjáalakította az emberiséget, úgy az apostolok, az egyházatyák, a nagy pápák, püspökök, papok, szerzetesek és szentek egyebet sem tettek, mint folyton reformálták önmagunkat s a rájuk bízott intézményeket. Folytonos

visszatérés a helyesebb útra, folytonos küzdelem a beszüremkedő visszaélések ellen: ez az egyháztörténet. Szent Pál apostol is erre int: „Alakuljatok át (vagy: újuljatok meg, „reformamini") értelmeteknek megújításával, hogy felismerjétek, mi az Isten akarata, mi a jó, a kedves és a tökéletes." (Róm. 12, 2.)

Nemcsak az egyéni életet *reformálta* az Anyaszentegyház szakadatlanul, hanem az *intézményeket* s az általános egyházi fegyelmet is. Minden zsinat erre törekedett, a legelsőtől, a niceaitól kezdve; legfőkép a korszakalkotó trienti reformzsinat.

Erre törekedtek a nagy egyházatyák: Szent Bazil, Aranyszájú Szent János Keleten, Ciprián, Ambrus. Ágoston Nyugaton. A nagy pápák: Nagy Leó, Nagy Gergely, VII. Gergely, VI. Adorján s az újkor nagy reformpápái: V. Piustól felfelé egészen VIII. Kelemenig és VIII. Orbánig, majd legújabban is XIII. Leó, X. és XI. Pius. A szerzetalapítók: Nursiai Benedek, a középkori Cluny-kolostor szent apátjai, a cisztercita Szent Bernát, majd Szent Domonkos, Assisi Szent Ferenc, Loyolai Szent Ignác, Avilai Szent Teréz, legújabban Bosco Szent János és mások.

Gondoljunk csak arra, mekkora reformmozgalom indult ki csak attól az igénytelen kis domonkos apácától is, akit Sziénai Szent Katalinnak hívunk! Vagy nálunk Pázmány Pétertől, Prohászka Ottokártól, a magyar ferencesek, jezsuiták, kiváló világi papok, sőt világi apostolok működéséből...

Abban tehát nincs kétség: reformra, reformmozgalomra mindig szükség van az Egyházban; az Egyház maga is előmozdítja, sürgeti, támogatja azt.

A vita csak ott kezdődik, amikor arról van szó: *milyen irányban* lehet jogos reformmozgalomról szó az Egyházban?

Itt aztán csakugyan élesen eltér egymástól a katolikus és a nemkatolikus felfogás. A protestánsok az ő felekezeti ünnepélyeiken, pl. október 31-én, valamint cikkeikben, gyűléseiken, előadásaikban állan-

dóan úgy beszélnek a XVI. században történt „reformációról", hogy az valóságos megváltás volt, valami nagy Isten-áldás, az Anyaszentegyház megszabadítása számos káros és helytelen elemtől, az evangélium megtisztítása, a biblia visszaállítása a jogaiba, a lelkiismeretek felszabadítása, a vallásos életnek új lendülettel való eltöltése.

Mi *nem szeretjük a vallási polémiát* s nem igen szoktunk felelni ezekre a sokszor rendkívül kihívó és bántó önmagasztalásokra. Még akkor sem, amikor nyilvánvaló tévedésekkel, ferdítésekkel s a katolikus Egyházra szórt történeti és dogmatikai vádaskodásokkal fűszerezik ezeket a reformáció-magasztalásokat. Mi azt tartjuk, hogy a vallási vita ritkán vezet eredményre, sokkal többször csak a vitakérdés még nagyobb elhomályosítására s a szenvedélyek még élénkebb felajzására.

Mégis meg kell kísérelnünk időnkint a katolikus álláspontot nyugodtan, bántó szándék, szenvedély és polémia nélkül leszögezni, nehogy a sok rádiós és nem rádiós egyházgyalázás és egyházkisebbítés a sok rádiós és nem rádiós reformáció-feldícsérés még a mi soraink-ban is lassankint hitelt találjon. Hiszen még olyanféle felszólítás is elhangzott már odatúlról, hogy a hitszakadást mi katolikusok is ünnepeljük meg az elcsatolt felekezetekkel együtt!

Lehet ezt a kérdést nemcsak szelíden és udvariasan, hanem egyenesen szeretettel is tárgyalni s azzal a szándékkal, hogy lehetőleg még jóhiszemű vallási ellenfeleink is szívesen fogadhassák, mint a mi álláspontunk őszinte és világos kifejtését.

Szerintünk a kérdés: mikor helyes és elfogadható egy egyházi reformmozgalom, két körülménytől függ: attól, hogy *mire terjed ki* ez a reformmozgalom és *milyen módon, milyen eszközökkel érvényesül?* Ehhez kell mérnünk ítéletünket a reformációnak nevezett hitújításról és vallásszakadásról.

I.

Mire terjedhet ki tehát a törvényes és helyeselhető egyházi reformmozgalom?

Mindenekelőtt *önmagunk s intézményeink erkölcsi megújítására.* Vagyis: az önfegyelmezésre, az isteni törvények tökéletesebb megtartására, a bűnök és visszaélések megszüntetésére, életünk s intézményeink megjobbítására.

De nem terjedhet ki az *Isten művére, mint ilyenre,* Vagyis: *magunkat* kell megreformálnunk, nem pedig az *Isten* művét, az isteni kinyilatkoztatást és az isteni rendelkezéseket.

Nem lehet helyes az a „reform", amely az emberek javítása helyett, az apostoli tanítást és a Krisztusrendelte egyházszervezetet akarja „reformálni", vagyis meg akarja változtatni az Egyház dogmáit és Krisztusadta alkotmányát.

Ha a XVI. század hitújítói csak annyit mondtak volna: Mi vissza akarunk térni az első keresztény századok *buzgóságára,* meg akarjuk szüntetni az egyházi életbe s akár a pápai udvarba is beszüremkedett visszaéléseket: nem lett volna baj. Lehet, hogy ideigóráig szembe találták volna magukat egyik-másik méltatlan egyházi emberrel, talán még a pápai szék egyik-másik tulajdonosa is húzódozott volna személyileg és átmenetileg a mozgalmuktól, de a katolikus Egyház mint ilyen nem állt volna útjukba. Nagyon sokan s bizonnyal előbb-utóbb maguk a pápák is mellettük nyilatkoztak volna — hiszen elvi kérdésekben soha egyikük sem, még VI. Sándor sem tagadta meg apostoli hivatalát; hivatalos intézkedéseiben még ő is, mint minden pápa, teljesen korrekt volt.

Azonkívül, mint az egyháztörténelem mutatja, a jobbak akarata és törekvése minden időben tudott bizonyos egyházi közvéleményt alkotni, amely előbb-utóbb — pl. az avignoni tartózkodás kérdésében — még a legerősebb politikai hatótényezőkkel szemben is érvényesült. A belső, erkölcsi reformot szintén meg

lehetett volna csinálni az Egyházon belül is, minden dogmatikai újítás vagy egyházszervezeti robbantás nélkül.

Azonban a hitújítók mást akartak. Ők kezdettől fogva *a dogmát s a Krisztustól rendelt egyházszervezetet akarták megváltoztatni.* Ezt persze a közvélemény kevésbbé tudja, mert messzemenőleg félre van vezetve a hitújítás igazi történeti háttere felől, katolikus és protestáns részen egyaránt.

A komoly történetismeret katolikus és protestáns részen egyaránt másként tudja. Egyáltalán nem történeti az a sokfelé még divatos, *népies beállítás,* amely szerint Luther Márton egyszerűen azért kezdte a reformációt, mert nagyon el volt keseredve a pápai visszaélések s az egyházi bűnök, névleg a búcsúkkal való „kereskedés" miatt; de hasztalan kért, könyörgött a pápának, hogy javítsa meg a hibákat, és csak mikor minden rimánkodása nem használt s látta, hogy másképp már Krisztus Anyaszentegyházában rendet teremteni nem lehet, csak akkor nyúlt — mint egyik október 31-iki rádiós prédikátor mondta s a protestáns hittani tankönyvekben ezerszer ismételgetik — a kalapácshoz, hogy szétverje a római hidra fejét. Azóta aztán rend és erkölcs van a megreformált egyházban...

Ez a naiv és vaskosan történelmietlen beállítás semmiféle formában nem felel meg a valóságnak.

Először is: Sem Luthernél, sem első követőinél, a humanistáknál s a csatlakozó fejedelmeknél nyoma sincs annak a gondolatnak, hogy az újítók elsősorban akármiféle erkölcsi visszaélések leküzdése címén s az erkölcsi megújulás érdekében léptek volna forradalmi útra az Egyház ellen. Őket ez a kérdés kevésbbé érdekelte: elvégre Luther maga sem volt éppen aszkéta, közvetlen követői sem, s később sem törekedtek túlságosan az erkölcsi reformra. Ellenkezőleg: *Luther maga a legmesszebbmenőleg hirdette az erkölcsi szabadság jelszavát* s azt, hogy az ember úgysem győzheti le a bűnös hajlamait, nincs is értelme, hogy erőlködjék miatta. S végül: ő maga keservesen panasz-

kodik, hogy mozgalma nyomában az erkölcsök nem hogy megjavultak volna, hanem határtalanul megromlottak. Ma „hétszer olyan rosszak, paráznák stb. va gyunk mint a pápaság alatt" írja önmaga.

Ez nem lekicsinylés akar lenni, hanem merő helyreigazítás. Luthert elsősorban ennél is komolyabb, *dogmatikai* problémák érdekelték. A búcsúkkal való visszaélést s a pápai udvar elvilágiasodását inkább csak fegyverül használta, hogy a pápai tekintélyt megingassa, mely nem volt hajlandó az ő dogmatikai újításaira hallgatni. A hitújítás igazi kiindulópontja más volt.

Luther *a bűntudat tényéből indult ki:* a megigazulás, a kegyelem kérdései terén lépett teljesen új utakra. Az ő fő problémája az volt: *hogyan szabadulhat meg az ember a bűntől,* vagy helyesebben: hogyan üdvözülhet a bűn ellenére, amelyet elkerülni nem tud? Erre a kérdésre ő Szent Pál leveleinek erősen egyéni magyarázásával egészen különleges megoldást vélt találhatni.

Szerinte t. i. nemcsak hogy kegyelem nélkül nincs üdvösség és nemcsak Jézus az, aki által minden üdvösségünk támad — ezt a katolikus dogma is mondja —, hanem: az ember a bűn legyőzésében s a kegyelem megnyerésében teljesen passzív és *tehetetlen!*

Sőt ebben a megszabadulásban és megigazulásban tőle egyáltalán semmi sem függ, ezért nincs is értelme az erőfeszítésnek, fölösleges az önmegtagadás, a böjt, a szűzességi fogadalom, céltalanok a jócselekedetek, a szerzetesség. Nincs gyónás és feloldozás, egyáltalán nem kellenek külső kegyelmi eszközök s nem kell maga az Egyház sem, mint kegyelmek közvetítője. Az embernek nincs is a jóra szabad akarata; egyáltalán *nem tőle függ, hogy üdvözülni fog-e,* avagy elkárhozni, hanem kizárólag attól, vajjon az Isten őt előre az üdvösségre predesztinálta-e vagy sem. Ez a lutheri ú. n. reformáció lényege, amelyet aztán mások, főleg Kálvin új formába öntöttek; ebből a *dogmatikai újí-*

tásból indult ki minden következő vallási harc s minden szakítás az Egyházzal.

Mihelyt persze Luther ezt az első lépést megtette, szükségkép tovább is kellett mennie az egyházi forradalom és újítás terén. Mert hiszen, aki az Egyház eddigi dogmatikájával szakít, annak természetesen nem szabály többé az Egyház tanító tekintélye sem, tehát a pápák, az egyházatyák, zsinatok, a hagyomány. Luthernek logikusan (hacsak visszatérni és visszafordulni nem akart) azt kellett mondania: Én mindezt visszautasítom, szerintem Egyházra és egyházi tanító tekintélyre nincs szükség, nekem sem pápák, sem egyházatyák, sem zsinatok, sem az egész hagyomány nem imponál, szerintem az Isten igéjét mindenki szabadon magyarázhatja a Szentírásból, a biblia az egyetlen norma. A pápaság a Jézus művével való rút visszaélés, csak egyetemes papság van stb.

Ebből következett aztán a többi.

Mihelyt azt mondja valaki: egyházi tanító tekintély nincs, csak azt kell elfogadni, ami kifejezetten benne van a Szentírásban: abban a pillanatban ki is kell dobni az Egyházból s a vallási életből mindent, ami név szerint és forma szerint nem található meg a bibliában. Tehát ki kell dobni a „reformált" egyházgyülekezetből a misét, a gyónást, a szentek tiszteletét, a pápaságot, a hét szentséget és sok egyebet. Ezért nincs ma mise, gyónás, Mária-tisztelet stb. a protestáns felekezetekben.

Mindez annak az első lépésnek a következménye, amelyet Luther a bűntől való szabadulás, a „megigazulás" kérdésében *önhatalmúlag* tett. Ha egyszer a-t mondott, vagy vissza kellett fordulnia, vagy b-t mondania.

S a történelem szomorú következetessége, hogy egész sor külső fejlemények összejátszása folytán Luther dogmatikai s egyházszervezeti forradalmának hovahamar tömérdek követője akadt. Főleg bizonyos fejedelmek és földesurak álltak melléje, akik az egyházi forradalmat egészen más alapon és egészen más

okokból kívánták: okokból, amelyeknek legcsekélyebb közük sem volt már sem a dogmatikához, sem — még kevésbbé — az erkölcsök megjobbításához.

Nem lehet itt feladatunk Luthernek s követőinek dogmatikai és egyházszervezeti újításait bírálni s belső értéküket vizsgálni. Csak arra kellett rámutatnunk, hogy ezeknek az újításoknak, éppen mert dogmatikai és egyházszervezeti szempontból forradalmiak voltak, az Egyházban nem lehetett jogosultságuk.

A hitújítás abba a lényeges tévedésbe esett, hogy nem az embereket akarta megreformálni, hanem az Isten művét: azt a tant és azt az egyházszervezetet, amelyet Krisztus rendelt s amelyet mi az apostoloktól örököltünk. Ezen semmiféle október 31-iki szavalás nem változtat.

II.

A másik nagy kérdés minden egyházi reform jogosságának megítélésében: vajjon *milyen módon s milyen eszközökkel* hajtják végre?

Keresztény felfogás szerint nem elég, ha egy reformmozgalom jóhiszemű és nemes célzatú — feltéve, hogy az. Ezenkívül még mindig és minden körülmények között meg is kell maradni a *törvényesség* alapján, a krisztusi rendelkezések és elvek keretei között. Mihelyt egy reformtörekvés a törvénytelenség útjára lép, már ezzel megszűnt jogos és megengedhető reformmozgalom lenni.

Mikor törvényes egy reformmozgalom? Mindenekelőtt, ha tiszteletben tartja a Krisztus-rendelte tekintélyt, vagyis: ha nem függelemsértéssel, *forradalmilag, zendülés és lázadás alakjában* indul. Jézus az Egyházat kétségkívül a tekintély és törvényesség alapjaira építette. Ezt a sarkalatos tényt a XVI. század hitújítói egyáltalán nem vették tekintetbe. Az ő *mozgalmuk forradalmi* volt a Krisztus rendelte törvényes felsőbbségek ellen s már ezzel magában viseli a saját ítéletét.

Azt mondhatná valaki: Lehetnek esetek, amikor a forradalom is mint ultima ratio, mint végső megoldás jogos, sőt szükséges. Ha pl. egy országban akár a demokratikus formák ügyes kijátszásával is egy törpe és elnyomó kisebbség jut uralomra s a polgárok nagy többségének életét s szabadságát fenyegeti (mint ez a spanyolországi anarchisták esetében történt), akkor a nemzet igazi többségének joga, sőt kötelessége, hogy akár forradalom útján is helyreállítsa a rendet.

Ez tökéletesen igaz lehet az *állami* életben, de *sohasem lehet jogos Krisztus országában.* Az államfőt s a világi kormányformát nem az Isten jelölte ki, hanem azok kiválasztását a tömegekre bízta; míg Krisztus országának kormányzati módját: az apostoli tekintélyt Krisztus maga egyszersmindenkorra szabályozta, sőt e tekintélyt határozott személyekre ruházta. Az Egyháznak Péter szikláján kell mindenkor maradnia és senkinek sincs joga e kőszikla helyett kisebb töredékkövekre építeni új meg új egyházakat és egyházkákat. Az Egyház Krisztus rendelése szerint nyáj, amelyet a pásztorok legeltetnek: *a nyájnak nem feladata, hogy elcsapja a pásztort* s helyette maga akarja vezetni önmagát. Még azon a címen sem, hogy a pásztor nem megfelelő s nem tesz úgy, ahogy kellene.

Melyik állam, melyik család tűrné el a forradalmat mint állandó intézményt? Ha a törvényes magyar államfő és kormány mellett valahol Zalában vagy Biharban külön magyar állam és kormány alakulna, esetleg egy baranyai köztársaság: vajjon azt a magyar állam megtűrné-e? Ha egy családból egy serdülő fiú vagy leány kiválnék s a testvérek egy részét szintén magával ragadná, ha valósággal mozgósítaná őket a szülők fegyelme s tekintélye ellen; ha szembehelyezkednének az apával, anyával s kijelentenék, hogy nem ismerik el őket törvényes szülőknek? S a pártütő gyermekek elkezdenének törni-zúzni a családi házat és vagyont, gyűlölködni és áskálódni ellene, szidalmazni a szülők hűségében megmaradt gyermekeket.

Melyik család tartaná ezt a viselkedést törvényesnek s megengedhetőnek? Akár a reform ürügye alatt is? Pedig hát az Egyházat, mint Isten országát és Krisztus nagy családját, még sokkal *szentebb* kötelékek kapcsolják egybe, mint akár a földi családokat vagy az államokat.

Egy vallási reformmozgalom tehát, amely egyházforradalmi alapon indul s állandóan forradalmi állapotot akar létesíteni az Egyházban, semmi szín alatt nem ismerhető el helyesnek, törvényesnek, megengedettnek.

Azt mondhatná valaki: De ha másképp nem lehetett célt érni, csak forradalom útján! Erre a válasz: Dogmatikai és egyházszervezeti téren nem is kell semmiféle változtatással „célt érni"; itt az *engedelmesség a cél, nem a felforgatás!* Erkölcsi téren pedig mindig bő területe nyílik a reformnak, de azt az Egyház sohasem is fogja akadályozni. Amint a multban sem akadályozta!

III.

Törvénytelen dolog továbbá az egyházi reformmozgalom akkor is, ha *megtöri az Egyház egységét.* Ha szakadást okoz Krisztus hívei között és az Egyházat darabokra tépi. Az evangéliumból bizonyos, hogy Jézus nem egyházakat, hanem *egy* Egyházat akart. Külön imádkozott az utolsó vacsorán azért, hogy hívei „mindnyájan egyek legyenek". (Ján. 17, 21.) Az az ő óhaja, hogy „egy akol legyen s egy pásztor". (Ján. 10, 16.) Az apostolok is állandóan élesen elítélnek minden szakadást az Egyházban.

Természetes is. A szeretet Egyházához semmi sem illik kevésbbé, mint a széthúzás és elszakadozás. Ahol egység nincs, ott erő sincs, se befelé, se kifelé. A kereszténység szétszakadozása az egész kereszténység szégyene s hatóerejének végzetes lecsökkentője, mint ezt ma pl. a pogány missziókban s idehaza is a hitközöny és az ateizmus elleni küzdelemben annyiszor tapasztaljuk.

Már most ki ne látná, hogy a XVI. század vallásszakadása, mint már neve is mutatja: szakadás, tehát az Egyház egységének szomorú megtépázása?

Csekély vigasztalás ezzel szemben, hogy hiszen azért bizonyos szent és alapvető igazságok hitében mégis mindnyájan egyek vagyunk.

Mert először is: Nem áll, sajnos, hogy mindnyájan hiszünk ezekben az alapvető igazságokban. Németországban, Angliában, az északeurópai országokban és Amerikában bizony nincs már egyetlenegy keresztény tan sem, amelyben a protestánsok hivatalosan egyeznének velünk. Még Jézus istensége sem az. A külföldi protestáns hittudósok jókora része már az egykor annyira védett és magasztalt Szentírást is egyszerűen elveti. Templomi szószékekről hirdetik, hogy Jézus nem volt Isten, nem támadott fel, nincsen örök élet! Nálunk szerencsére még protestáns részen sem hatolt ennyire előre a hitetlenség, de a szabadkutatás és szabad írásmagyarázat elvében voltaképpen már a teljes tagadásnak a szabadsága is bennfoglaltatik.

Gyenge vigasz az is, ha valaki azt mondja: Minden felekezetekre-szakadás mellett is megvan köztünk az „ökumenikus" egység: az, hogy mindnyájan az egy Jézus hívei vagyunk. Jézus Egyházára nézve még dicsőség is — mondják —, hogy nem csupán egyfajta, hanem sokfajta keresztény gyülekezet dícséri őt s fejti ki különféle színárnyalatokban az ő sokrétű eszméit.

Ez szerintünk közönséges játék a szavakkal. Mert itt nem egyszerű sokrétűség és változatosság van — ez nem lenne baj —, hanem súlyos ellentmondások és ellentétek, mégpedig nemcsak szertartásban, szokásokban, külsőségekben, hanem tanban, hitben, egyházszervezetben, szóval lényeges dolgokban. Ahol ekkora dogmatikus s érzelmi ellentétek tombolnak, ott egységről beszélni nem lehet többé. Az nem egység többé, hanem a szakadozottság és egyenetlenség legszembeszökőbb fajtája.

IV.

Végül nem tarthatjuk törvényesnek az Egyházban azt a reformmozgalmat, amely *nem a szeretet, hanem a gyűlölködés,* a szenvedély és ellentétszítás eszközeivel dolgozik. Már pedig sajnos, az október 31-én ünnepelni szokott vallásszakadás csakugyan nem a szeretet útján indult meg és nem is a szeretet növekedését eredményezte. Ellenkezőleg, mérhetetlen és tengernyi gyűlölködésnek, vádaskodásnak, sőt véres testvérháborúknak útján járt elejétől fogva 400 éven át! És ez a gyűlölködés, sajnos, a *lényegéhez tartozik.*

Nem mondjuk, hogy katolikus részen a vallási harcban nem történtek szintén hibák, szeretetlenségek és túlkapások. Nem mentegetjük ezeket a hibákat.

De bizonyos, hogy az a rettentő szakadás és az az egyházgyűlölet, amely a reformációnak nevezett mozgalmat kezdettől fogva jellemezte s amely ma is egyik legjellemzőbb s legáltalánosabb kísérő tünete, amely a harc hevében sajnálatosképpen, de emberileg érthetően gyakran a katolikus vitázókra is átragadt: semmiképpen sem lehet Krisztus Urunk szellemének a kifejezője, semmiképpen sem lehet az igazi, krisztusi szellemű egyházi reformok ismertetőjele.

S ami fő: ez a szeretetlenség nem csupán a mozgalomban szereplő személyiségek egyéni lelkületének következménye. Hacsak az volna, azt lehetne mondani: nos igen, Luther Márton kissé ideges, temperamentumos volt, azért írt oly rettenetes gyűlölködő hangon a pápaságról s a katolikusokról; Kálvin talán kissé rideg és merev volt; VIII. Henrik kissé érzéki (hat feleségen alul nem adta!), Angol Erzsébet pedig kissé hiú és sértődő.

Ám, sajnos, nem ezen múlt a dolog. Ezek a személyiségek rég letűntek már s a harc a gyűlölködés mérhetetlen mértékben egyre tovább dúlt, századokon, országokon, földrészeken át! És dúl a mai napig! Mennyi hazugság, *történelemferdítés,* rágalom, gyűlöletszítás árad pl. a ma is használt, nálunk is használt

protestáns hittankönyvekben, amelyek a pápákról, a jezsuitákról stb. csak mint gyilkos és méregkeverő társaságról beszélnek, amelyek rég megcáfolt történelmi hazugságokat tudatos csökönyösséggel elevenítenek fel mindig újra (pl. az inkvizíció körül, a „cél szentesíti az eszközt"-féle elve körül stb., amelyről már bírói ítéletek is kimondták, hogy igazságtalanul fogták rá a jezsuita rendre!). Vajjon igazi krisztusi reform lehet-e az, amelyet csak ilyen törvénytelen eszközökkel, gyűlölettel és félrebeszéléssel lehet életben tartani?

Az átlagprotestáns éppen e miatt a módszeres gyűlölethadjárat miatt a katolikus Egyházról a legképtelenebb valótlanságokat hiszi. Hogy mi Máriát Isten fölé tesszük és imádjuk, hogy pénzért vesszük (vagy vettük valaha) a bűnbocsánatot, hogy a Szentírás mellett és helyett a „szájhagyományokban" hiszünk, hogy a pápát imádjuk, hogy a szentségekben mágiát (bűbájosságot) űzünk stb.

Mennyi visszavonást okoz a felekezeti ellentét a vallásilag vegyes községekben! Pl. a *reverzális* kérdésében! Téved, aki azt hiszi, hogy a katolikusok örülnek a reverzális harcoknak! Ők legjobban szeretnék, ha erre nem volna szükség.

De amíg felekezetek vannak s vegyesházasságok vannak, az Egyház csak kettőt tehet: vagy lemond a reverzális követeléséről s akkor lemondott a maga dogmatikai legitizmusáról, tehát lemondott önmagáról és katolikus jellegéről is; vagy követelnie kell, hogy hívei soha semmiféle körülmények között ne legyenek egy tévtan és tévegyház terjesztőivé a saját gyermekeik között!

Mellesleg: *Roppant tévedés,* amit sokan hisznek, *hogy a katolikus Egyház 1918 előtt nem követelte volna a vegyesházasságokban a reverzálist!* Hogy ezt csak a „Ne temere" vagy az új egyházi törvénykönyv hozta be. Ezt a balhiedelmet még egészen komoly és művelt emberek is folyton újra ismételik. Persze, mert

a felekezeti és liberális sajtó állandóan ismétli ezt a helytelenséget.

A valóság az, hogy az Egyház mindig, már a katakombák korában követelte (akkor a hívek sokszor a pogányokkal kötöttek házasságot), hogy a hívek gyermekeiket az igaz vallásban s ne egy hamisban neveljék; s *ezt követelte a „Ne temere" előtt is, mégpedig halálos bűn és kiközösítés terhe alatt.* A „Ne temere" óta csak a törvény megszegésének egyházjogi következményeit terjesztette ki, vagyis: *jogilag* is érvénytelennek mondta ki azt a házasságkötést, amelyben ezt a törvényt nem tartják meg s amelyet eddig nálunk csak *erkölcsileg* bűnösnek s meg nem engedettnek jelzett.

A reverzális-vitának, sajnos, sohasem lesz addig vége, amíg felekezetek vannak, amelyek az egyházi egységet megszakítják. Az ilyen következményekkel akkor tetszett volna számolni, amikor a szakítást nagykönnyelműen megcsinálták. Most aztán ne az Egyházra vessenek követ a bajért, amelyet az eretnekségek létesítői annakidején a maguk önfejűségével okoztak!

A hitújítás magasztalói azt szokták hangoztatni, hogy hiszen a vallásszakadásból, bárha bizonyos sajnálatos következményekkel járt, azért *nagyon sok jó is* származott. A hitújítás mérlege tehát mindent összevéve hatalmas aktívát mutat.

Sajnos, ezt a tételt mi *semmiképpen sem tudjuk aláírni.*

Igaz: a vallásszakadás jó eredményekkel *is* járt. Felrázta az álmos *katolikus* tényezőket, megértette velük a legkomolyabb belső egyházreform halaszthatatlanságát. A hitszakadás nyomában jött létre az a hatalmas, igazi, katolikus reformmozgalom, amelyet trienti zsinatnak nevezünk s részben az a hatalmas hitéleti és hittudományi fellendülés is, amelyet a XVI. századtól fogva a jezsuiták és más szerzetek működése az Egyházban kifejtett.

Sőt megengedhetjük, hogy ma is sok szempontból *hasznára válik a katolikus Egyháznak,* ha állandóan

ott van mellette folyton bökdöső, éberszemű ellenfél, aki örökös támadásra kész s így a katolikus Egyházat fokozott éberségre, munkálkodásra, önellenőrzésre serkenti. Egyes katolikus államokban talán jobban állna a katolikus ügy, ha néha egy kis üldözés és vetélkedés felrázta volna a katolikus vezetőket túlságos nyugalmukból! Elismerjük tehát, hogy a hitszakadásból jó *is* származhatik. *Azonban!*

Azonban először is: Ezért a jóért *rengeteg árat kellett s kell állandóan fizetnünk!* Isten őrizzen mindenkit az ilyen segítségtől! Fentebb már rámutattunk röviden arra, mi volt ez a szörnyű nagy ár: az Egyház szétszaggatása, rengeteg gyűlölködés és tengernyi véres versengés, az Egyház külső tekintélyének, érvényesülésének, az ellenséggel szembenálló keresztény egységfrontnak tragikus megtűrése. Nem! Ilyen áron csakugyan nem kérünk sem a serkentésből, sem hasonlókból!

Másodszor: Azért, mert valamiből jó *is* származik, még valóban nem következik, hogy az illető dolog egyszerűen jó és helyes. Az Írás azt mondja, hogy „az Isten közreműködtet *mindent* — tehát a rosszat is — azok javára, kik őt szeretik" (Róm. 8, 28). Isten a rosszból is tud jót kihozni. De ebből ugyan nem következik, hogy ezzel már a rossz jóvá is lesz!

Van egy nádfedeles házam: valaki felgyujtja s így engem arra indít, hogy újabb házamat most már cseréppel fedjem be. *Ennyiben* mindenesetre hasznom volt a tűzvészből. De lehet-e ezen a címen okosan állítani, hogy a tűzvész tehát nagy jótétemény volt s nagy hálával tartozom, mint jótevőmnek azért, hogy a házamat rám gyujtotta?

A világháborúnak is voltak hasznos következményei, még a vesztes felek részén is: bizonyos nagy tanulságok levonása, bizonyos nemzetpusztító irányzatokkal való leszámolás, bizonyos hősiességnek kifejlesztése stb. révén. Ki lenne azért olyan esztelen, hogy azt mondaná: Hála Istennek, hogy világháború volt, csak jőjjön is belőle mielőbb még egynéhány!

Egy ország felszabdalásának — aminő pl. Lengyelország felosztása volt — szintén lehetnek bizonyos jó következményei: a nemzeti érzés és ellenállás erősbödése, az elszakított részeken a nemzeti irodalom önállóbb fejlődése stb. Annyit jelent-e ez, hogy tehát már most mindenestől örülni kell egy ország felosztásának?

Abból tehát, hogy a reform jó következményekkel *is* járt, csakugyan vakmerőség volna mindjárt azt a következtetést vonni le, hogy tehát mindenestől *jó volt*. Ellenkezőleg: örömre igazán nincs ok ott, ahol a jó következmények messze elmaradnak a szomorú, fájdalmas, romboló és megszégyenítő következmények mögött.

Elvégre: rosszat akarni jó cél kedvéért nem szabad! Mert — ne feledjük el — a cél *nem* szentesíti az eszközöket!

V.

Foglaljuk össze a mondottak alapján a katolikus Egyház álláspontját a XVI. századbeli vallásszakadás a mai protestantizmussal szemben.

1. Mindenekelőtt a katolikus Egyház *nem ismerheti el* sem jogosultnak, sem helyesnek, sem Istennek tetszőnek ezt a hitszakadást. Ellenkezőleg: benne meg nem engedhető, szomorú és bűnös *egyházforradalmat* lát, amellyel semmiféle formában nem azonosíthatja magát, amelyet *nem ismerhet el önmagával egyenrangú tényezőnek*, amellyel mint ilyennel nem tud tárgyalni, amelyet siralmas, örökké sajnálatos megtévedésnek tart.

2. Mindebből azonban nem következik, hogy a katolikus Egyház *gyülölné* vagy csak egyénileg is elítélné az *egyes protestánsokat*. Nem, hanem: bár a tévedést élesen elítéli, az egyes mai protestánsokat nem bűnös eretnekeknek, hanem legtöbb esetben bizonnyal teljesen jóhiszemű *tévedőknek* tekinti.

Mi katolikusok megértjük, hogy akik már úgy születtek bele a protestáns vallásba, akiket abban ne-

veltek, azok a legtöbb esetben teljes jóhiszeműséggel hiszik és vallják, hogy ők a helyes úton, Krisztus útjain járnak. Meg tudjuk érteni, mit jelent az, ha valaki előtt kisded gyermekkora óta a legédesebb ajkak: az apa és anya ajkai, mint szent és Isten-rendelte eszmekört ismertetnek egy ideológiát s hogy az ilyen ember épp olyan odaadással, *alanyi meggyőződéssel* és hűséggel ragaszkodik a maga tévedéséhez, mint más az igazsághoz. A tévedésért azonban sajnálkozás jár, nem gyűlölet, üldözés vagy büntetés.

Csak a tudatos félrevezetőket, a tévedéshez tudatosan és vaskalaposan ragaszkodókat s *másokat is megtévesztőket tekinti az Egyház voltaképpeni eretnekeknek* (haereticus formalis-nak); a többieket csak anyagilag tekinti azoknak (haereticus materialis). Vagyis: nem tekinti őket persze az Egyház hivatalos tagjainak, de *semmiképpen sem mondja, hogy* ezek, *az önhibájukon kívül tévedők, nem üdvözülhetnének.*

3. A katolikusok *örömmel látják,* hogy a vallásszakadással együttjárt rettenetes gyűlölködés ma már sok tekintetben *enyhült.* Hogy ma a vitatkozás hangja általánosan szólva mérsékeltebb, keresztényibb lett, mindkét oldalon.

Főleg nagy örömmel látja azt is, hogy a protestánsok egy része szinte öntudatlanul bizonyos átszelídülésen s átformálódáson ment át s ha ragaszkodik is tévedéseihez, mégsem abban a fokban s abban a merevségben ragaszkodik hozzájuk, mint régente.

Jól esik pl. látnunk, hogy vannak protestánsok, akik osztják a nagy protestáns polihisztornak, Leibniznek a felfogását, aki azt írta, hogy: „a világnak nincs elég könnye annak a megsiratására, hogy a hitújítás révén a kereszténységnek az egysége megszakadt!" Jól esik látnunk, hogy a protestánsok közt is vannak már, akik imádkoznak az egység helyreállításáért. (A protestáns részről megindult januári ima-hét megtartását Róma is helyeselte.)

Jól esik látnunk, hogy Angliában már sok olyan protestáns van, aki a pápaság tanán kívül mindenben:

gyónásban, misében, Oltáriszentség tanában stb. a katolikus Egyházzal egyenlő tanokat hirdet. Jól esik látnunk, hogy bár valamikor a hitújítók olyan hevesen tiltakoztak a jócselekedetek szükségessége ellen, ma a gyakorlatban mégis minden valamirevaló protestáns lelkész sürgeti a jócselekedeteket s az istenes életet. Buzdítja, biztatja híveit a jóra, a helyett, hogy a merev predesztinációra és a szabadakarat hiányára utalná őket.

Elméletben még hirdetik ugyan protestáns barátaink az „egyetemes papság" elvét, de a gyakorlatban már nemcsak „papjaik", hanem „espereseik", „püspökeik" is vannak, s ezek még lelkészeket is áthelyeznek, fegyelmi ügyeket is intéznek, templomot és papot szentelnek stb., szóval már nem csupán igehirdető megbizottai a hívek egyenrangú gyülekezetének. Újabban a kálvinisták már körmeneteket is tartottak Debrecenben s általános kezd lenni a protestánsok közt a „csendes napok" intézménye, ami a mi szentgyakorlatos mozgalmunknak némi utánzata.

Jól esik a merevség elhagyása más téren is. Valamikor az az elv járta, hogy mindenki szabadon magyarázhatja a bibliát. Most már *a protestáns felekezetek is küzdenek a szekták szaporodása ellen,* pedig ezek voltaképpen épúgy a szabadkutatás következményei, mint az ú. n. „történelmi felekezetek".

Valamikor az az elv járta, hogy „csak azt kell tartani, ami a Szentírásban van". Szerencsére azért pl. a gyermekek megkeresztelését is gyakorolják, a vasárnapot tartják a szombat helyett stb., pedig erről sincs szó a Szentírásban. Úgylátszik, azt is észrevették, hogy ez a merev elv: „csak azt kell hinni, ami a Szentirásban van", kissé veszedelmes, mert ellentmondásra vezet; hiszen maga az az elv, hogy „csak azt kell tartani, ami a Szentírásban van", sehol sincs benne a Szentírásban! Ahogy nincs benne a Szentírásban az eleve-elrendelés lutheri és kálvini formája sem, maga a hitújítás sem, a szabadakarat tagadása sem, a

szabadkutatás elve sem, a hit által való megigazulás sem, sőt!

Vagy talán elég, ha ezek a dolgok *bennfoglaltan* vannak benne a Szentírásban? Mondjuk, hogy igen, de akkor meg sokkal inkább vannak benne, legalább is bennfoglaltan, a mise, a pápaság, a gyónás, a Máriatisztelet, a felekezetekreoszlásnak a tilalma stb.! Valamikor derék protestánsaink még azt is hibáztatták, hogy protestáns emberek katolikus szentek nevét használták keresztnév gyanánt s inkább a bibliában előforduló zsidó neveket választották: Ádám, Ábrahám, Jezsaiás, Sámuel, Dávid, Sára, Judit. Ma már nyugodtan nevezik magukat Lászlónak, Sándornak, Istvánnak, Lajosnak, Margitnak.

Valamikor rettenetesen haragudtak a szentekre: ma már sok protestáns — pl. a híres angol író, Carlyle — beismeri, hogy a szentek tisztelete rendkívül nemesítő, nevelő és jobbító hatással van. Valamikor tomboltak a gyónás ellen, és ma akárhány protestáns író és lelkész nyiltan kimondja, hogy nagy kár volt a gyónást megszüntetni.

Mi örülünk ezeknek a jelenségeknek, nemcsak mert bennük a katolikus igazság egy-egy részének elismerését látjuk s ezzel együtt öntudatlan közeledést az Anyaszentegyházhoz, hanem mert mindez már annak a mérgezett és feszült atmoszférának az enyhülését is jelenti, amely minden megértésnek és közeledésnek legfőbb akadálya szokott lenni.

4. Végül pedig mi katolikusok, épúgy mint a mélyenlátó protestánsok, teljességgel érezzük, hogy a nagy meghasonlást, a százados érzelmi ellentétekben és dogmatikai megnemértésen alapuló viszályt megszüntetni, a XVI. század siralmas szakadását visszacsinálni semmiféle tudománnyal, semmiféle érveléssel, vitatkozással, magyarázkodással, rábeszéléssel többé, sajnos, nem lehet.

Ezt a sebet mi emberek, úgylátszik, behegeszteni többé nem tudjuk. Itt egyesegyedül az imádság és *a jó Isten kegyelme segíthet.* A hullámok ma csende-

sebben zúgnak talán mint régente, az Egyház hajóját nem fenyegetik oly borzalmas katasztrófákkal mint valaha, de a zajlást megszüntetni, a hullámokat lecsendesíteni s így a tőlünk távol kerülteket ismét Péter hajójába visszavezetni: ez olyan feladat, amelyet mi emberek magunktól nem tudunk megoldani.

Csak egyetlenegy valaki tudja megoldani: az Úr Jézus. Ő felkelhet, felállhat a bárkában s hirtelen csendet parancsolhat a habzó tengernek. Ő lecsendesítheti a zajgó és egyenetlenkedő kedélyeket. Békét és megértést teremthet a szétszakadt testvérek között.

Mikor jön el a boldog óra, amikor megismétlődik az evangéliumi jelenet: „Akkor felkelvén, parancsol a szeleknek és a tengernek, és nagy csendesség lőn?" Nem tudjuk. De a mi feladatunk, hogy imádságunkkal ostromoljuk őt: „Uram, szabadíts meg minket, mert elveszünk!"

Könyörögjünk neki, hogy a hit egységének drága, gyönyörű, rég elvesztett ajándékát *adja vissza nekünk!* Engedje teljesedni a saját álmát, vágyát és imáját: „Hogy mindnyájan egyek legyenek" és legyen „egy akol és egy pásztor!"

Ellentétek Jézus országa és a világ között.

„Eljöve az ellensége és konkolyt vele a búza közé, és eltávozék."
Mt. 13, 25.

Vízkereszt után 5. vasárnapra.

Titokzatos, sokatmondó jelenség: az Úr akarta és megengedte, hogy az ő szántóföldjén necsak búza legyen, hanem konkoly is, sőt hogy a búza egyenesen a konkoly között s vele elkeveredve nőjön. „A szolgák pedig kérdezék (a házigazdát) — beszéli az Úr a példabeszédben: — Akarod-e, hogy menjünk és kigyomláljuk a konkolyt? Ő meg mondá: Nem; nehogy a konkolyt szedegetve kitépjétek vele együtt a búzát is. Hagyjátok mindkettőt felnőni aratásig; és aratáskor majd megmondom az aratóknak: Szedjétek ki előbb a

konkolyt, és kössétek azt kévékbe, hogy elégessék; a búzát pedig gyüjtsétek össze csürömbe." (Mt. 13, 28. kk.)

A legélesebb ellentét, amely ember és ember közt lehetséges, nem a vagyoni, műveltségi, korbeli vagy rangbeli különbség, hanem — a búza és a konkoly különbsége. Az, hogy az egyik Isten vetése, Isten szeretetének s kegyelmének tárgya, az örök üdvösség várományosa; a másik pedig konkoly: az örök életre haszontalan, Isten szeretetére érdemetlen, környezetére káros, odatúl pedig kárhozatra érő emberiség.

Egyikben a hit s a szeretet éltető nedve kering, másikban a kárhozat szelleme ütött tanyát. Egyik Krisztus országa, másik az ördögé. Egyiket lelkibéke és szent megnyugvás tölti el a próbáltatásban is, a másikat a lelki üresség, iránytalanság, nyugtalanság és békétlenség jellemzi. S ez a két ország egymás mellett áll s egymásban él és egymást keresztül-kasul járja; a konkoly a búzát elnyomni törekszik és a búza a konkoly ellenére igyekszik fejlődni.

Csupa ellentét, csupa harc, csupa versengés!

Raffael világhírű festménye, a „Transfiguratio", megkapóan érzékelteti ezt az ellentétet emberek és emberek között. Fönt a magasban az elragadtatott Mester, Mózes és Illés és a fénytől elkápráztatott apostolok, csupa világosság, öröm és elragadtatás. Lent pedig a tömeg, amely egy ördögtől megszállott ifjút visz az apostolok elé s zűrzavaros, kapkodó, kétségbeeső lármával követeli tőlük, hogy szabadítsák meg a fiút az ördöngősségtől. Lent csupa izgalom és nyugtalanság, fönt csupa béke s mennyei derű. Lent a megszállott fiú dühödt, zavaros nézése s hozzátartozóinak és az apostoloknak tehetetlen, tanácstalan habozása, fönt pedig isteni méltóság Jézus arcán, Mózesen s Illésen boldog egyesültség az Úrral, Péter ajkán pedig az elragadtatott kiáltás: „Uram, jó nekünk itt lenni!"

Lent az ember világa, fönt az Istené; lent a pokol tornáca, fönt a mennyország kárpithasadása.

I.

Ez az ellentét Jézus világa s az emberek világa közt ma is élesen mutatkozik s ez az, amit szem előtt kell tartania annak, aki ebben a világban igazán keresztény és krisztusi életet akar élni. Nem lehet igazi keresztény az, aki nem veszi egyszersmindenkorra tudomásul, hogy Jézus világa tökéletesen más világ, mint az, amelyben idelenn élünk az emberek közt, az a világ, amely a maga elveit és értékeléseit ránk akarja erőszakolni, amely ma messzemenőleg diktál a közéletben, irodalomban, művészetben, társadalmi szokásokban, divatokban, felfogásokban. Nekünk, akárcsak a pogány Róma korában, ma is ezer és egy dologban kell tudatosan szembehelyezkednünk ezzel a világgal, ennek a szellemével, ennek a dogmáival és életelveivel.

Jézus maga élénken elkülönözi önmagát és az ő országát ettől a világtól. Főpapi imájában az utolsó vacsorán ezt mondja: „Én a te igédet közöltem velük és a világ gyűlölte őket, mert nem a világból valók, amint én sem vagyok a világból. Nem kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. Nem e világból valók ők, aminthogy én sem vagyok e világból" (Ján. 17, 4—16). Sőt ezért a világért Jézus nem is akar imádkozni: „Én ő érettük (a tanítványokért) könyörgök: nem a világért könyörgök, hanem azokért, kiket nekem adtál." (U. o. 9.)

Az apostolok levelei is azt mondják: „Az egész világ gonoszságban fetreng" (1 Ján. 5, 19); a világ mulandó és Krisztus híveinek gyűlölője: „És e világ elmúlik és az ő kívánsága" (1 Ján. 2, 17). „A világ gyűlöl titeket" (U. o. 3, 13). „Ne szeressétek a világot, sem azokat, mik e világban vannak. Ha valaki szereti a világot, abban nincs meg az Atyának szeretete; mert minden, ami a világon van, a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége" (U. o. 2, 15—16).

Mi ennek az ellentétnek az oka Jézus és e világ között? Az, hogy Jézus Istent akarja legfőbb célul és

zsinórmértékül, a világ pedig önmagát. Jézusnál első helyen az Isten áll s csak azután jön az ember és a teremtmények. Neki első a lélek s csak aztán jön a test, első a természetfölöttiség s csak mélyen ez alatt áll a természet. A világ pedig, amelyben élünk, éppen fordítva gondolkozik: neki Isten, lélek és természetfölöttiség vagy egyáltalán semmi, egy nem létező fantóm, vagy másodrendű dolog: ha elfogadja is őket, másodsorba helyezi a világi dolgok mögött.

II.

Ez a világ, amelyben élünk s amelynek levegőjét szívjuk, amely elbűvöl és magával ragad, körülölel és körülhízeleg minket, mindenekelőtt egy *materialista felfogású világ*, tele hitetlenséggel és hitközönnyel, a földöntúli dolgok lenézésével és alábecsülésével. Nem szükséges ezt hosszabban bizonyítani.

Ez a világ elsősorban az anyagi jólétért lelkesül s hihetetlen erőfeszítéseket tesz, hogy az anyagi életet minél gazdagabbá, fejlettebbé, változatosabbá tegye. Ennek a célnak szolgálatába állítja az állam, a közgazdaság, a politika, sőt a kultúra egész gépezetét. Minden nagy és fontos neki, ami az anyagi haladást illeti. Ezzel szemben az erkölcsi értékekre alig fordít gondot, a természetfölöttiséget meg legföljebb ha megtűri, sok esetben megveti és nyíltan üldözi. Egy bank százszor több neki, mint egy templom, egy opera, mint egy népmisszió, egy exportvállalat, mint egy szeretetház.

Természetes, hogy aki Jézus világáért lelkesedik, annak tudatosan szembe kell helyezkednie és módszeresen védekeznie is kell a világnak ezzel a földies és materialista szellemével szemben. Tudnia kell, hogy bármily impozáns ennek a világnak az anyagi és technikai kultúrája, bármily csillogó a társadalmi élete, azért igazában mégsem a technika, a társadalmi élet s az anyagi dolgok teszik az élet igazi értékét. Hogy ez mind csak keret és staffázs s az igazi életértékek csak *ezen túl* kezdődnek.

Jézus arcába látni: ez az igazi látás. Az ő hangját hallani: az igazi bölcseség. Az ő fényességében szemlélni mindent, ami van: ez az egyetlen józan realizmus. Az ő közelében lakást építeni: ez az igazi otthonlét.

Jézus világa az egy, igazi világ. Ez a mi földi világunk csak árnyék és töredék. Csak rész és vonatkozás. Utalás egy másik világra, aminek emez csupán halvány árnyéka.

Nincs nagyobb emberi gondolat, soha a bölcselet magasabbra nem hágott, mint mikor Aquinói Szent Tamás keze által papírra vetette az argumentum ideologicum-ot, az Isten létezésének eszmetani érvét.

A legnagyobbszerű meglátás és megértés ez: amikor az elme belátja, hogy minden, ami véges, egy végtelenre utal. Hogy nem lehet a rész egész nélkül, sem az árnyék fény nélkül, sem a tökéletlenség tökéletesség nélkül, sem tehát a világ Isten nélkül. Hogy a véges lét magában voltaképpen annyi mint nem-lét s az igazi, teljes lét csak a végtelen lét lehet. Nem a fa, a vas, a fehér, a fekete, az ember, az állat, a nap s a csillag az igazi realitás, hanem aki ezeket alkotta s nem a politika, a család, az állam, a kultúra a végcél, hanem aki mindezek fölött áll. Az egyes dolgok csak visszfények, tükörcserepek, lábnyomok, töredékrészek, amelyek mind a nagy egészre utalnak, arra az Egyre, aki igazán van s aki azért Egy, mert minden igazi valóságnak birtokosa: az Istenre.

Hogy az érzéki ember mindezt nem érzi át csak úgy magától? Hogy nem jut minden percben eszébe ez az ő magábanvaló semmisége s Istentől való abszolút függése? Ez megint csak azt bizonyítja, hogy milyen kicsiny és tökéletlen az ember. Sőt nemcsak kicsiny, hanem még azonkívül gyermekesen önfejű és tudatlanul képzelődő is. Annyira tébolyodott tud lenni, hogy azt hiszi: csak az van, ami ő, vagy ami ő hozzá hasonló, vagy ami tőle ered.

Szeret abban a monomániában tetszelegni, hogy ő maga az Isten, vagy hogy ő az Istennek is bírája lehet s csak az lehet igaz, amit ő tud és lát, amit ő megért

és megfog. Ami az ő gyűszűnyi kis eszébe bele nem fér, ami dogma és természetfölöttiség, az nincs és nem is lehet. Ő a zsinórmértéke mindennek. Hiába gyujtotta fel a Mindenható az ember feje fölött figyelmeztetőül a mérhetetlen csillagnapok roppant fáklyáit, lobogó és robogó lángóceánjait, hogy eszébe juttassa a piciny földi féregnek: Vigyázz, más világ is van, mint a tied s más mértékek is vannak, mint a tieid!

Az ember vakondok és szenvedélyesen szeret vakondok lenni. Beleásta magát a maga sáros és sötét kis vackába, földet túró technikájának, politikájának, szerelmeinek és nagyképű történetének többnyire alantjáró és szűk sikátoraiba. Szereti azt hinni, hogy az ő arasznyi birodalma az egész világ, hogy a múló perc, az az örökkévalóság, a veszendő földi jók az egyetlen maradandó érték, a kicsiny a nagy, a gyenge az erős, a szennyes a tiszta, a rút a szép s az a biztos, ami tegnap még nem volt s holnap már nem lesz.

Egy modern színdarabban cirkuszi bohócok szerepelnek. Mikor egyik társukat eltemették, utána az egyik bohóc kifakad a pap ellen, aki a nyilt sír fölött örök életről s túlvilágról beszélt. Ostobaság! mondja a bohóc s komolykodó előadást tart arról, hogy menynyivel örökebb értékű minden túlvilági papolásnál a — művészet!

Ilyen az ember! Cirkuszi bohóc, aki a maga kis bohócfogásainak művészetét oly illetődött, halálos tisztelettel tudja fölébe helyezni mindennek, még a kereszténységnek is, Isten szavának, az örökélettan kozmoszfölötti nagyszerűségének! Vakondok, amely gőgösen pislant fel a nap s a csillagok felé s gúnyolódva mondja: Mit akartok, ti hitvány pontok! Csak egy dolog van, ami nagy és előkelő: vakondoknak lenni!

Igy beszél s így viselkedik körülöttünk a hitetlen világ. Büszke a vakságára, rátartós a tudatlanságára. De vajjon az ő gondolkozásából nem ragad-e át reánk, hivőkre is akárhányszor egy-egy hamis elv és helytelen gyakorlati állásfoglalás? Nem viselkedünk-e mi

is úgy, gyakran öntudatlanul, környezetutánzásból vagy emberi tekintetből, mint akik nem hisznek s mint akiknek a hit szintén nem fontos, vagy legalább is nem a legelső és legfontosabb dolog a világon?

III.

A másik nagy ellentét Jézus világa és a mi földi világunk között a *gyakorlati és erkölcsi síkon* mutatkozik.

Jézus világát csak úgy építhetjük fel a lelkünkben, ha vállaljuk a kegyelem által megvilágosodott értelem s megerősödött akarat folytonos, elszánt küzdelmét minden evilági alacsonyság ellenében, a lélek harcát a természetfölötti célokért, az Isten törvényeinek megvalósításáért. Tisztaság és szeretet, fegyelem és engedelmesség, alázat és lelki erősség, nemesség és igazságosság ennek a Jézusvilágnak oszlopai.

A világ elvei mások.

A világ is hangoztatja ezeket a szép szavakat s erényről, becsületről, önzetlenségről, hősiességről beszél. Kisajátította s átvette a keresztény erénytan terminológiáját, kifejezéseit. A valóságban azonban legfőbb törvénye az önzés, a dicsőség- és élvezetvágy, a hatalom- és kényelemszeretet. Jézus világa Istenhez hatol fel s a magasságokba törekszik, ennek a világnak erkölcstana pedig a földön ragad meg és folytonos engedményeket tesz a testnek s a mammonnak.

Természetes, hogy a kettő nem egyeztethető össze. S a keresztény társadalomra abban van a legnagyobb kísértés, hogy míg Jézus kegyelme fölfelé vonz s mi magunk is szeretnénk az ő tisztaságos országának polgárai lenni, addig a testünk gyengeségei s a környező világ csalogatásai egyre újabb megalkuvás és kompromisszum csábképeit varázsolják elénk. Szeretnénk Jézusé is lenni, a világé is. És közben nem vesszük észre, mennyire következetlenek vagyunk s mennyire lehetetlen dolgokra vállalkozunk.

Nem vesszük észre, hogy ennek a hitetlen vagy

félhitű világnak a gyakorlati elvei teljesen érthetők s logikusak a hitetlenség elvi alapján, de sehogy sem helyénvalók azoknál, akik Jézusban hisznek és komolyan veszik az ő tanításait. Hogy akiknek Istenük nincs, vagy Istenük egy deista elképzelésű néma és tétlen báb, azoknál a keresztény erkölcsi törvénynek természetesen semmi, de semmi értelme nincs.

Akik nem hisznek sem tízparancsolatban, sem evangéliumban, sem mennyországban, sem pokolban, azok természetesen nem is törik magukat a tízparancsolat s az evangéliumi törvény után; az Egyház parancsolatait meg éppen semmibe sem veszik. Ha aztán ezek az emberek erkölcsi kérdésekről nyilatkoznak, ha házasságról, nőről, anyáról, gyermekről beszélnek, ha törekvéseikről, élvezeteikről, sikereikről, „diadalaikról" s hasonlókról számolnak be, ha a válást hozzák szóba, ha a párbaj-kérdésben foglalnak állást, természetes, hogy mindezt a maguk módján teszik s mindebben a maguk világnézeti határozatlanságát és ürességét juttatják kifejezésre.

Ha ugyanezek az emberek politikát űznek, ha ujságot szerkesztenek, vagy regényt írnak, vagy képet festenek, megint egészen természetes, hogy mindebben a maguk vallási nihilizmusát vagy elmosottságát érvényesítik. Ha ők szabják meg a társadalmi érintkezés irányát, pl. nők és férfiak érintkezését, az öltözködés, a fürdőélet divatját, a szórakozások hangnemét s hasonlókat, mindebben önkénytelenül is a maguk pogány vagy félpogány álláspontja az irányadó. VI. és IX. parancsot nem ismernek, a bűnt nem tekintik bűnnek, az erkölcsi veszélyben nem látnak semmi aggasztót.

Azonban szörnyű tévedésben vannak azok a keresztény férfiak és nők, azok a katolikus fiatalemberek és leányok, akik nem veszik észre, vagy nem akarják tudomásul venni, hogy egy hitben megrokkant, pogány életnézetű és erkölcsű világ közepén élnek, amely nem Jézus világa s nem keresztény világ.

Akik azt hiszik, hogy nekik is egyszerűen azt kell

követniök, ami ebben a krisztustalan világban divat, azt kell olvasniok, amit amazoknak az embereknek a reklámja hangosabban kiált világgá; úgy kell öltözködniök s mondjuk ki a szót: oly szemérmetlenül viselkedniök bálban, strandon és otthon, mint azt azok akarják, akik nem ismernek el Istent maguk fölött, akiknél az egyetlen életcél a test gyönyöre s az élet hiúsága.

Ha keresztény férfiaink s hölgyeink, keresztény ifjúságunk és közönségünk néha úgy társalog és szórakozik, úgy játszik a legközvetlenebb bűnveszéllyel, olyan könyveket és ujságokat olvas, mintha maga is azt vallaná, hogy sem Isten nem létezik többé, sem lélekveszély, sem hit, sem keresztény erkölcs, ha a házassággal époly könnyelműen visszaél, ha époly frivol és gyalázatos felfogása van a nőről, az anyaságról s a gyermekről, mint ennek a minden istenhittől s keresztény erkölcstörvénytől távolálló világnak: ennek jórészt épp az az oka, hogy keresztény társadalmunkban távolról sincs meg az elkülönöződés szükségességének tudata, a szembefordulás kötelességének érzete. Nincs meg benne a meggyőződés, hogy idegen világ közepén élünk, egy a mi hitünktől s világnézetünktől teljességgel elütő, annak legelemibb követelményeit meg sem értő, hozzá fel sem érő társadalomban.

Egy világban, amely a mi világnézetünk alapelveit megdönteni minden igyekezete ellenére sem tudta, de most azzal fog ki a kereszténységen, hogy belülről rontja meg, megmérgezi s önmagával ellentmondásba viszi a keresztény társadalmat, erkölcsi gyengeségein s főleg önállótlanságán keresztül dönti meg a modern társadalomban a kereszt gyűlölt uralmát.

IV.

Jézus világa nem ennek a földnek a világa, bár ez az utóbbi világ ezer láthatatlan résen iparkodik be-besurranni az Úr Jézus híveinek a lelkülétébe.

Áll ez abban a vonatkozásban is, hogy sokszor még katolikusok is idegen dogmák és erkölcsi elvek hatása alá sodródnak. Katolikusoknak vallják magukat, de lényegében *inkább protestáns, mint katolikus elveket követnek.* A protestantizmussal való évszázados együttélés, a sajtónak s irodalomnak protestáns gondolatokkal való telítettsége okozza, hogy végül nagyon sok katolikus már észre sem veszi, mennyire elprotestantizálódott az ő gondolkodása.

Igy a protestantizmusnak egyik alaptana volt mindig a kegyelem egyedül való jelentősége s mellette a szabadakaratnak s az ember közreműködő jó törekvésének fölöslegessége. A *katolikus tan* szerint az ember épp azért van ezen a földön, hogy az Isten kegyelmével ezernyi megpróbáltatás és kísértés közt is érdemessé tegye magát az örök életre.

A *protestáns felfogás* szerint az ember jó igyekezete s erkölcsi erőfeszítése voltaképpen fölösleges, sőt lehetetlen és céltalan dolog, mert hiszen az embernek úgysincs szabadakarata a jóra s ha üdvözül, csakis az eleveelrendelés alapján s merőben a kegyelem révén üdvözül. A gyakorlati életben ez a tan ott mutatkozik, abban a mindenkép katolikusellenes életmódban, amely szép kényelmesen az Úristenre bízza a lelke üdvözítésének a gondját s nyugodtan éli a maga evilágias életét. A jócselekedetek úgysem fontosak: kár is erőlködni utánuk. Hiszen, ha úgy van megírva a csillagokban, hogy üdvözülni fogunk, akkor úgyis rendben van minden; ha meg másképp van határozva felőlünk, akkor ezen úgysem lehet többé változtatni.

Az is divatos, de katolikusellenes felfogás, hogy *nem fontos, ki milyen hitben él;* egyik hit épp annyit ér, mint a másik. A hit pedig egyszerű adottság: vagy megvan valakiben, vagy nincs, azt erőltetni, kiküzdeni, elérni nem lehet.

Hányan hódolnak az ilyen elveknek még a katolikusok között is! Hány él abban a hamis nyugalomban, abban a kényelmes nemtörődésben, amely az üdvösség kérdéseit egyáltalán kihagyja a gondjai so-

rából! Amely bűnt bűnre halmoz, teljesen elmerül az anyagiakban, enged a testiség és érzékiség minden kísértésének (hacsak a világi illem és társadalmi szokás szabályaiba nem ütközik!) s azután sem siet bűnét megbánni s jóvátenni, bűneinek terhétől a töredelem szentségében szabadulni. Amely talán még a halálos ágyon is, csupa „könyörületből" a haldokló iránt, távol tartja övéitől a bűnbocsánat és üdvözülés végső, egyetlen eszközét!

Ez bizony sem nem katolikus, sem nem krisztusi álláspont. Az Úr *Jézus bizony nem keleti fatalizmust és tétlenséget tanított,* hanem minden alkalommal az örök kárhozat fenyegetése mellett arra intett minket, hogy minden erőnkkel tartsuk meg a parancsolatokat s dolgozzunk a lelkünk megmentésén.

Nem a puszta hit vagy az ingyen kegyelem alapján, még kevésbbé az eleve-elrendelés alapján akarta az embereket üdvözíteni vagy büntetni, hanem mindenkinek „az ő cselekedetei szerint fizet meg" (Máté 16, 27.) s juttat ezeknek örök jutalmat, azoknak örök kárhozatot. „A hit, ha cselekedetei nincsenek, holt önmagában", mondja Szent Jakab apostol (2, 17.) s kifejezetten visszautasítja a későbbi protestáns felfogást: „Mit használ, testvéreim, ha valaki mondja, hogy hite van, de cselekedetei nincsenek? Vajjon a hit üdvözítheti őt?" (2, 14.) Majd ismét: „Látjátok, hogy cselekedetek által igazul meg az ember és nem csupán a hit által"... „Mert valamint a test lélek nélkül holt, úgy a hit is cselekedetek nélkül holt". (2, 24, 26.) Ezek Jézus és a Szentírás szavai s nincs joga magát kereszténynek nevezni, aki ezekkel ellenkezőt tanít.

Ez a kényelmes, de katolikusellenes álláspont egyébként *minden keresztény életkomolyságnak és hitbuzgalomnak megölője?*

Minek is akkor az élet, miért helyezett minket az Úristen erre a nyilván átmeneti állomásra, a földre, ha nem azért, mert ennek az életnek a minemű leélésétől és erkölcsi erőfeszítéseinktől akarta függővé tenni örök sorsunkat? Hiszen akkor ez az élet nem

lenne próbatétel többé s egyáltalán nem volna semmi célja és értelme, ha az Úristen úgyis üdvözít bennünket, kivéve azokat, akiket nem akar üdvözíteni? Minek adott akkor az Úr egyáltalán parancsolatokat, ha azoknak megtartása vagy meg nem tartása örök életünk szempontjából úgyis jelentőség nélkül való?

Miért beszél Jézus annyit az ítéletről, az örök jutalomról és örök büntetésről, ha úgyis mindenki üdvözül, sőt ha talán szabadakaratunk, felelős önelhatározási képességünk sincsen? Ha gépek vagyunk, akik önakarat nélkül cselekedjük a jót és a rosszat? S igazságos-e akkor az Isten, ha a hanyag keresztényt épúgy üdvözíti, mint a buzgót, a hitvesgyilkost épúgy, mint a szentet, a káromlót épúgy, mint az imádkozót, a templomkerülőt épúgy, mint a napi áldozót?

Ilyen *nemkatolikus infiltrációval* a katolikusok felfogásaiban minduntalan találkozunk, pl. a házasságra s annak felbonthatóságára vagy a reverzálisra vonatkozóan, a születésszabályozás, a párbaj, az öngyilkosság, a tiltott könyvek olvasása s hasonlók kérdésében. Vagy abban a bizalmatlan hűvösségben, abban az eleve elítélésre hajló kriticizmusban, amelylyel számos katolikus a saját Egyházával, a pápával s a papokkal szemben viselkedik. Látszik, hogy idegen hatások alatt áll, protestánsok és zsidók szemével tekinti a saját Egyházát. De ők azért persze „jó katolikusok!"

Legyen mindenkinek a maga kedve szerint, de az ellen *fel kell emelni tiltakozó szavunkat, hogy azok is katolikusoknak nevezzék magukat, akik ilyen katolikusellenes és kereszténye*llenes elveket vallanak! Akik nem veszik észre, hogy egy idegen, keresztény-telen divatnak hódolnak be, amikor vallásosaknak, keresztényeknek képzelik magukat, de minden komoly erkölcsi felelősségérzetet könnyelműen elhárítanak maguktól.

Akik nem „félelemmel és rettegéssel művelik üdvösségüket", hanem minden félelem és rettegés nélkül egyszerűen az ösztöneiknek élnek, egy Istent

feledő, bűnös világ hóbortjainak hódolnak, elvet, törvényt, isteni s egyházi parancsot kényelmesen félretaszigálnak az útjukból s akkor még azzal hitegetik magukat, hogy jó keresztények! Hogy minden bűnük és könnyelműségük mellett nyugodtan alhatnak? Mert hiszen az üdvösségük így is, úgy is biztos?

Vajjon hát Jézus fenyegetései s az apostolok intelmei, a kárhozat s az örök tűz veszélye mesék és legendák? Vagy nem nekünk szólnak, hanem talán a levegőnek vannak szánva? Üres retorikát jelentenek Jézus legkomolyabb kijelentései és figyelmeztetései?

V.

Hogyan *védekezzünk* a világ szelleme ellen, amely észrevétlenül szállong körülöttünk s akaratunk ellenére beleeszi magát gondolkozásunkba, életmódunkba, sőt intézményeinkbe, közéletünkbe, társadalmi szokásainkba?

Ide kettő kell: vallásos műveltség és katolikus akarat.

Vallásos *műveltség*. Kell tudni, mi a katolikum, mi a kereszténység s annak erkölcse, mi a kinyilatkoztatott igazság s annak bölcseleti s erkölcstani alkalmazása az életre. Kell tudni, hol tér el a világ gondolkozása, a materialista, hedonista vagy akár csak nemkatolikus: protestáns és zsidó társadalmi felfogás az igazi katolikus és keresztény felfogástól. Vagyis: *alaposan kell ismerni a hitünket,* annak tanait, dogmáit, erkölcseit, apologétikáját, bizonyos fokig még a történetét is. Csak akkor állunk szilárdan és értelmesen a krisztusi alapon.

S *akarnunk* kell katolikusnak lenni. Szeretnünk kell Jézus Egyházát, rajongó odaadással csüngni rajta, boldogan vallani magunkat az ő országa híveinek. Résen lenni, amikor ellenséges szellem iparkodik beszívárogni a katolikusok lelkületébe. Bátran és nyiltan szembehelyezkedni a nemkatolikus eszmeáramlatokkal: nem bujkálva, mintha szégyenkeznénk érte, nem

félénken és alkudozva, hanem első perctől fogva határozottan, mindenkivel szemben világosan és egyértelműen.

Katolikusok vagyunk, vegye ezt rólunk tudomásul mindenki! Katolikusok vagyunk és nem kívánunk egyebek lenni! Katolikusok vagyunk s nem akarunk protestáns vagy liberális, hanem katolikus elvek szerint élni, gondolkozni és beszélni! Katolikusok vagyunk s katolikus meggyőződésünket nemcsak magunk követjük nyiltan és félreérthetetlenül, hanem megköveteljük, hogy mások is, ha már nem követik, legalább tiszteletben tartsák.

S mert a katolikus élet érvényesüléséhez erő is kell: tenni akarunk róla, hogy létrejöjjön s hogy fenntartassék körünkben a katolikus egység és összetartás, virágozzék a katolikus akció, sajtó és egyesületi szervezkedés, jusson kifejezésre a törvényekben, közigazgatásban, a társadalmi őrhelyek betöltésében is a katolikus többség joga és akarata!

A katolikus akaratnak és érvényesülésnek legnagyobb baja *az Egyház híveinek túlságos szerénysége.* Az az érthetetlen beletörődés és belenyugvás a hamupipőke-szerepbe, az a húzódozás minden harctól és kiállástól, amely sokszor még vezetőhelyen szereplő katolikusokat is eltölt.

Így természetesen nem lehet csatát nyerni. Így a konkoly könnyen elharapódzik s elnyomja a búzát. A búza is erős lehet, erősebb mint a konkoly, de csak ha tömör egységbe sorakoznak egymás mellé a szálai s nem engedik, hogy a konkoly az ő kárukkal elburjánozzék körülöttük.

Jaj a búzának, amely a konkollyal elegyedik. Jaj neki, ha maga körül elszaporodni engedi a vadócot! Az a veszély, hogy majd az aratás napján a szolgák együtt tépik ki a konkollyal s együtt vetik vele, mint haszontalan szemetet, a tűzre!

Szegüljünk szembe a világ szellemével! Irtsuk bátran és határozott kézzel magunk körül a konkolyt! Küzdjünk s vívódjunk Szent Pállal: „Midőn pedig

megítéltetünk, az Úr fenyít meg minket, hogy ne kárhozzunk el ezzel a világgal". (1 Kor. 11, 32.) Ne szeressük a világot, sem ami a világban van, mert mi annak a Királynak alattvalói vagyunk, akinek királysága „nem e világból való". (Ján. 18, 36.)

A kereszténység titokzatos életereje.

„Hasonló a mennyeknek országa a mustármaghoz." Mt. 13, 31.

Vízkereszt után 6. vasárnapra.

A számos dicsőítő, szinte dédelgető hasonlat közül, amelyet Jézus az ő Egyházának magasztalására elmondott, e vasárnapi evangéliumi szakasz kettőt emel ki. Az egyikben Jézus mustármaghoz hasonlítja az ő művét s alkotását, amely kezdetben valamennyi mag közt a legkisebb, de aztán kihajt és felnő s lassankint oly hatalmas növénnyé terebélyesedik, hogy bokor létére valóságos fává lesz s az ég madarai laknak ágain.

A másik hasonlatban Jézus kovászhoz hasonlítja Egyházát; amint a kovász megjavítja a kenyeret, úgy az Egyház tanítása is lassankint áthatja, megduzzasztja s megízesíti Krisztus híveinek társadalmát. S az evangélista hozzáteszi, hogy ezekkel a példabeszédekkel Jézus nagy igazságokat, titkos isteni terveket s örök-től fogva való szándékokat fejtett ki. (Mt. 13, 35.)

Csakugyan, ha az Egyház csodálatos növekedését kétezer esztendős fejlődésének távlatából nézzük, ezek az öröktől való isteni tervek és szándékok szinte kézzelfoghatóan tárulnak elénk.

A kicsiny mustármagnak világot átölelő, hatalmas fává való terebélyesedése olyan isteni csoda, amelyben már az első századok nagy egyházatyái, Szent Ágostonnal élükön, az Egyház isteni eredetének egyik szembeötlő bizonyságát látták. Ez a gyors és nagyfokú egyházfejlődés emberileg teljesen érthetetlen s minden ízében arra a szeretetteljes gondviselésre utal, amelyről Szent Pál az efezusi-levélben beszél: arra a gyen-

géd vőlegényi gondoskodásra, amellyel Jézus az ő Egyházát, az ő menyasszonyát őrzi, védi, növeli és ékesíti.

A mustármagnak ez a csodája, Krisztus Egyházának ez a bámulatos fejlődése annál meglepőbb és annál természetfölöttibb, mennél szerényebb kezdetekből indult ki, mennél erőteljesebb volt s mennél több külső-belső akadályokba ütközött ez a növekedés.

I.

Milyen *kicsiny magból indult el a kereszténység!* Amikor Jézus a mustármag s a kovász példabeszédét elmondta, mint szervezet még fenn sem állott.

Csak némi kezdetei mutatkoztak: egy tucat galileai halász, tanulatlan, egyszerű, kérgeskezű emberek, maguk is tele kételkedéssel, határozatlansággal, kishitű félelemmel! Néhány ezer vagy tízezer zsidó, aki szívesen hallgatta Jézust, de az üldözés első órájában meglépett mellőle! Jézus halála, sőt feltámadása után is a születő Egyház kiterjedése csak annyi volt, amennyi egy szobában elfért: ahol az apostolok a Szűzanyával s néhány hű lélekkel együtt tartózkodtak.

Maguk közt az apostolok közt, mindjárt kezdetben akadt egy áruló; egy másik a kiválasztott és kitüntetett Péter, a passió éjtszakáján letagadta Mesterét; a többi pedig mind egy szálig félénken megfutamodott mellőle. Velük szemben egy világimpérium a maga fejlett, de minden ízében pogány kultúrájával, begyökeresedett sok-isten-imádat, babona, kegyetlenség, evilágiság. Mikor a kereszténység az első pünkösd után a nyilvánosság elé lépett, a zsidóság szemében botrány volt, a hellének szemében őrület.

De itt már hirtelen virágba szökkent az ifjú Egyház kicsiny fája. Az az isteni hajtóerő, amely a mustármagot a kiteljesedés felé érlelte, csakhamar megnyilatkozott. Az apostolokat a feltámadás roppant eseményének bizonyossága s a pünkösdkor rájuk ömlő Szentlélek kegyelmi esője hirtelen úgy megizmosította,

hogy most már sem a zsinagóga fejedelmeitől, sem a cézár tribunusaitól nem féltek. Krisztus parancsa szerint bátran és halált megvetően álltak ki a síkra és nyiltan hirdették zsidónak-pogánynak, hogy csak egy név van, amelyben az ember üdvözülhet s ez Jézus neve. Még aznap háromezren, majd ismét kétezren vették fel a keresztséget s egyre magasabbra szökött fel a hívek száma.

Az apostolok felosztották maguk között az égtájakat és tartományokat: Szent Péter előbb Antiochiában, utóbb magában Rómában, az akkori világ középpontjában állította fel székhelyét; Szent Pál pedig, az „idétlen tanítvány", ahogy önmagát nevezi (Kor. I. 15, 8), egymaga csakhamar két világrész tartományait szórta tele keresztény egyházközségekkel. Amikor Szent Pál az athéni agorán vagy Korinthus márványcsarnokai alatt prédikált, vagy amikor Szent Péter Rómában egy sereg rabszolga és szegény ember közt kezdte az evangéliumot hirdetni, vajjon ki merte volna emberileg megjósolni, hogy az agora egyszer fel fog gyepesedni, a korinthusi márványcsarnokok beomlanak, a római szenátus gyűlésterme s a császári paloták tornyai egyszer romokban hevernek majd, ellenben a mustármag, amelyet a szent apostolok elhintettek, terebélyes fává nő meg, amely egy világot foglal az árnyékába s amelynek gallyai és ágai alatt birodalmak és kultúrák alakulnak át Jézus országává, megváltott nemzedékké, Isten népévé, Krisztus szelíd és erős családjává?

A római impérium eleinte megvetette és semmibe sem vette a törpe kereszténységet, de csakhamar féltékenyen figyelt fel rá. Aggasztotta az új kultusz gyors és tömeges terjedése s végül egész drákói hatalmát mozgósította, hogy a mustármag fejlődésének gátat vessen.

Megindultak a véres egyházüldözések. Ám a kereszténység e három évszázados véráradatban nemcsak nem merült alá, ahogy emberileg várni lehetett, hanem ellenkezőleg: megizmosult benne s valósággal

általa nőtt meg a világbirodalom uralkodó vallásává. A tomboló pogányság minden erőlködése és kegyetlenkedése meddőnek bizonyult. Amikor Nagy Konstantin császár 313-ban véget vetett a keresztények üldözésének, a római világbirodalom akkor már át meg át volt szőve keresztény egyházközségekkel s néhány emberöltővel később a kereszténység már államvallássá lehetett.

Mikor aztán a népvándorlás hullámverése eddig ismeretlen népek egész sorozatát sodorta be Európa térségeire, az Egyház emberileg érthetetlen életerővel s átalakító képességgel szívta magához s tette egymásután kereszténnyé az új nemzeteket s a világ egyszercsak arra ébredt, hogy a legkülönbözőbb nemzetekből mozaikszerűen kialakult új Európa úgyszólva a maga egészében az Egyház gyermeke lett. Azóta egyikmásik nép lehullott a világegyháznak egyre bontakozó fájáról, de a veszteségeket mindig újabb gallyak és ágak pótolták.

Egymásután tértek meg hozzá a frankok és germánok, az északi népek, az angolszászok, a szlávok s a magyarok. Az első évezred eltelte után Európa úgyszólva teljesen keresztény lett. Keresztény lett Elő-Ázsia és Észak-Afrika is, bár ezek a területek az ozmán hatalom előhaladásával utóbb nagyrészt ismét pogányságba süllyedtek.

Hatalmas lendületet kapott a kereszténység a hithirdetői buzgalom páratlan fellendülése révén, főleg a XVI. századtól kezdve. Xavéri Szent Ferenc buzgólkodása nyomában Japán is erősen közeledett a kereszténységhez, míg nem egy párját ritkító kegyetlenséggel végrehajtott üldözés a fejlődést itt is megakasztotta. Annál maradandóbb lett azután a missziós munka sikere a Fülöp-szigetek s Közép- és Dél-Amerika csaknem teljes kereszténnyé tételével. Ferencesek, domonkosrendiek, lazaristák s főleg jezsuiták térítettek meg egyre újabb területeket. A katolikus Egyház növekedése a legújabb korban is meglepő arányú: missziói és missziós úttörői ott vannak a világ minden pontján

s ha lassan is, egymásután hódítják a pogányság elől a hívek millióit.

Ugyanakkor a keresztény többségű országokban a nemkatolikusok felől szakadatlanul áramlik a megtérések patakja az ősegyház felé. Hollandiában még a múlt század elején alig volt 100.000 katolikus, ma közel 3 millió; Angliában s az Egyesült Államokban hasonló a fejlődés. A legjobb statisztikák szerint ma a katolikus Egyház taglétszáma közel jár már a 400 millióhoz.

Ez mindenesetre a *legnagyobb létszámú vallási közösség* a világon; mögötte még a nagy ázsiai vallások: a hindu, buddhista és mohamedán vallási közösség is mind jelentékenyen háttérbe szorul. A mustármag tehát csakugyan igen kicsiny kezdetekből igen hatalmas fává növekedett, amelynek ágai ma az egész világot elborítják s amelynek árnyékában a világ legkülönbözőbb népei ülnek.

Az extenzív növekedéssel többé-kevésbbé párhuzamos volt az *intenzív* gyarapodás is. A kereszténység az első századok kezdetleges helyzetéből mindinkább kiemelkedett s minden irányban kifejlesztette azokat az immanens lelki erőket, amelyeket isteni Alapítója beléje fektetett. Az Úr Jézus tanítása már Szent Pál apostolnál nem egy pontban meglepően éles dogmatikai formulázást kapott s a nagy egyházatyák kora ezt a formulázást bámulatos mértékben és eredménnyel fejlesztette tova.

A katolikus *teológia*, azt lehet mondani, már a Szent Gergelyek és Szent Ágostonok korában teljes mértékben kialakult, bárha nem abban a rendszerezésben, aminőt a későbbi skolasztika hozott meg neki. Minden korok legnagyobb gondolkodói, a Szent Ágostonok és Aquinói Szent Tamások, ajánlották fel lángelméjüket a katolikus tan minél teljesebb, rendszeres kicsiszolására.

A tanítással párhuzamosan fejlődött az élet. Az *istentisztelet* rendje, a liturgia és a kultusz, hatalmas, elevenen hömpölygő áramlatokban folyt tovább az

ősegyház korától kezdve s lett egyre dagadóbb, csillogóbb, tartalmasabb, színdúsabb, kifejezőbb hordozója a lelkek Krisztus-szeretetének.

A szentségek fegyelme, a bűnbánat gyakorlatai s az Oltáriszentség kultusza, a katolikus imaélet és hitbuzgalom, az aszkézis és szerzetesség: egyenes vonalban szállt fel egyre magasabbra, mind tisztább és nemesebb formák felé. A hívek egyházias élete s erkölcsi világa, a keresztény erkölcstudomány és hitbuzgalmi gyakorlatok fénylőn szilárdultak és nemesedtek. Az Egyház alkotmánya s törvénykezése az egyházjogban és hierarchikus szervezet fokozatos kiépülésében mind imponálóbb s körülírtabb formákat kapott.

Rövidlátó emberek ezt a fokozatos kifejlést és megszilárdulást elferdülésnek, vonaltörésnek szeretnék bélyegezni, elhajolásnak az ősi, krisztusi rendelkezésektől. Mintha bizony a belső tartalom változatlan fennmaradása s megőrzése kizárná a külső formák tökéletesedő kialakulását, szertartások s egyházi rendelkezések állandó evolúcióját, esetleg a korszükségletekhez való hozzásímulást is.

Hatalmas haladást látunk az egyházi élet intenzitásában is, ha végigtekintünk a mai egyházi élet egész messzeágazó hálózatán, kezdve a pápai világkormányzaton s a püspökségeken, le a világi és szerzetes papság intézményein keresztül az egyszerű hívek százmillióiig. A legbehatóbb dogmatikai és misztikus elmélyedéstől, az életszentség s a hitbuzgalom lélekbenyúló módszereitől le a primitív hitoktatás és igehirdetés fáradságos munkájáig. A katolikus egyetemek és tudós szerzetesközpontok maximális teljesítményeitől le egészen a proletár-pasztorációig és a tengerentúli misszíózás szalmakunyhós püspöki templomáig.

Valóban, nemcsak a külső terjedés, hanem a lelki intenzitás szempontjából is elmondhatjuk: az Úr Jézus példabeszéde és jövendölése csodálatosan teljesült! A kicsiny mustármagból hatalmas fa fejlődött, amelynek ezerféle ága, gallya, lombja, levele, virága s

gyümölcse van s ennek valamennyinek az a célja és rendeltetése, hogy Isten országát hozza le a földre s állandósítsa minél több halhatatlan emberi lélekben.

II.

Mégis azt kell mondanunk: Ezzel a bámulatos fejlődéssel és évezredes szilárdsággal párhuzamosan a kereszténység, a katolikus Egyház bizonyos fokig máig *megőrizte kicsinységét is.* Még mindig „pusillus grex": „kicsiny nyáj" a Jézus-hivők serege! Még mindig érzik rajta a Mester támogató kegyelmére való ráutaltság.

A kereszténység nagy, de ugyanakkor kicsiny is; erős, de ugyanakkor gyenge; szilárd, de ugyanakkor mindenegyes lélekben ingatag; diadalmas, de ugyanakkor sokszor siralmas keresztutat-járó. De hiszen Jézus maga akarta, hogy az üldöztetés soha ki ne haljon Egyházában. Akarta vagy legalább megengedi, hogy az igazság mellé folyton odatolakodjék a tévedés is, az erény mellé a bűn kísértése, az erő mellé a gyengeség.

A kereszténység akármilyen nagy és hatalmas, mégis minden egyes lélekben ezer ellentmondásnak, csatának, ingadozásnak van kitéve. Senki sem, *még a szentek és vértanuk gyermeke sem születik kész kereszténynek.* Az Egyház minden egyes nemzedékben újra születik, újra nevelődik, újra fejlődik, újra erősödik. Minden egyes nemzedéket úgy kell az előző generációnak megtérítenie, kialakítania s megőriznie. Minden században újra meg újra kell a kereszténységnek kiküzdenie magának a létjogot s a létet magát, ezer fáradság és áldozat árán, ezer erőfeszítés és tervszerű apostoli munka révén.

Az *ellenségek és akadályok,* amelyek a kereszténység terjedésének s fennmaradásának útjában állanak, soha meg nem halnak, soha meg nem szűnnek, mindig újra igazolják a Mester mondását, hogy a

mennyeknek országa erőszakot szenved s ahogy az Urat üldözték, úgy üldözik híveit is.

Ezek az akadályok s ellenségek teszik, hogy úgyszólva minden világtörténeti kornak s minden századnak, sőt minden egyes esztendőnek megvannak a maga külön nehézségei, nagy *vallástörténeti válságai*. Megvannak a maga külön pokoli taktikái, erőszakos vagy cselszövő hadi fogásai, amelyekkel a Krisztus-ország szilárdulását s növekedését elgáncsolni törekszenek.

Az egyik században úgy hívják ezeket az akadályokat, hogy cézári önkény vagy fejedelmi abszolutizmus, a másikban: eretnekség, a harmadikban: túlzott demokrácia és autonomizmus, a negyedikben: liberalizmus, az ötödikben: bolsevizmus. Egyszer koronát, jogart, hadi erőt állítanak a fejlődés útjába, máskor politikát és hatalmi mámort, majd ismét tömegfanatizmust. Egyszer feudalizmus és investitura az ellenséges jelszó, másszor tudomány és felvilágosodás, majd fajimádás és túlzó nacionalizmus, vagy újkori diktatúra. Egyszer humanizmus az ellenséges jelszó, másszor kommunizmus; egyszer a test kultusza és az érzéki vágyak felszabadítása, másszor a széthúzás és testvérharc; egyszer az arany imádata s a plutokrácia mindenhatósága, máskor államimádat és világháború.

Az egyes ember lelkében pedig: egyszer hitetlenség és kételkedés, máskor gőg és öntúlbecsülés. Egyszer a szenvedélyek karjába dőlés és léleksorvasztó megfulladás a szexualitás posványában, máskor behódolás az egyházellenes agitáció, lélekmérgező sajtó és irodalom előtt. Egyszer emberi félelem és gyávaság, másszor lustaság és jóravaló restség. Nem! Nem az a csoda, hogy ennyi ellenség közt akadnak emberek, keresztények is, tízezer számra, akik nem igazi keresztények többé, akik tele vannak bűnnel és ocsmánysággal, hűtlenséggel és erkölcstelenséggel! Hanem inkább ellenkezőleg: az a csoda, hogy ennyi csábítás, ennyi félrevezetés, ennyi emberi fogyatkozás mellett még mindig annyi ezer és tízezer tiszta és bámulatosan erős keresztény lélek van...

Nem lehet ezzel a gyarapodással szemben azzal érvelni, hogy hiszen a katolikus Egyház ma is sokfelé háttérbe szorul s a katolikus államok nem mindig állanak elsősorban a világi és közéleti érvényesülés vagy a gazdasági verseny terén. Igaz, az Egyház gyermekei néha feltűnő mértékben szorulnak és szorultak második, harmadik, sőt tizedik sorba ezeken a területeken. De hiszen Jézus nem is a világi, a közéleti vagy éppen gazdasági térre utasította híveit s a világi vonatkozásokban való lemaradás nem mindig szégyen, sőt gyakran inkább dicsőséges dolog, t. i. ott, ahol a külső érvényesülés etikai alsóbbrendűséget jelent és feltételez. Ahol azonban vallási és erkölcsi értékekről volt szó, ahol hitet s erkölcsöt kellett kifejteni s a társadalmat és a művelődést Krisztus szellemében befolyásolni, ott az Egyház és az ő gyermekei mindig és mindenütt a legelső sorokban álltak.

A kereszténység legfőbb célja és feladata a *jézusi embertípus kialakítása* s ezt a feladatot senki oly híven és bámulatraméltó eredményekkel nem művelte, a jézusi embertípus gyönyörűséges virágait senki oly végeláthatatlan gazdagságban nem termelte ki magából, mint az Egyház.

Gondoljunk csak a mi irígyelt büszkeségeinkre: a mi szentjeinkre! Gondoljunk az Egyház vértanuinak millióira, az ártatlanság és szűztisztaság liliomos légióira, az önfeláldozó szeretet hőseinek néma hadseregeire, halkléptű irgalmas nővérek s alázatos tanító szerzetesnők csendes ármádiáira, hithirdetőink világotjáró hadoszlopaira, a lemondás és hitbuzgalom számtalan héroszára! Gondoljunk arra az édes, angyali tisztaságra, amelyben az Egyház gyermekeink millióit őrzi, hithű családjaink ölén! Gondoljunk a gyónószékek lelket élesztő, holtakat támasztó erőforrásaira; a lelkigyakorlatok és népmissziók szóval el nem mondható, számokban ki nem fejezhető, lélekéltető munkájára! Gondoljunk főleg az Eucharisztiára: arra a tömérdek táborhegyi, utolsóvacsorai és golgotai áttüzesedésre, Krisztus-látásra s szakadatlanul új felbuzdu-

lásra, amelyet az Oltáriszentség isteni csodája áraszt, szikráz és lövell mindenfelé maga körül!

Gondoljunk arra a titokzatos testvéri egységre, amellyel az Egyház krisztusi egyetemessége a legkülönbözőbb egyedeket, népeket, korokat és kultúrákat egybeforrasztja; arra a meg nem rendíthető hitbeli és liturgikus egységre, amelyben összeforr a főnemes és az utcaseprő, a német és a francia, az európai és újzélandi ember, a fehér, az indián és a néger, a XX-ik század egyetemi professzora s az első századok keresztény rabszolgája, akik mind ugyanazt hiszik és élik, ugyanazt remélik és szeretik, ugyanúgy imádkoznak és áldoznak s ugyanúgy vallják magukat alázatos büszkeséggel az egy Isten, egy Krisztus, egy hit, egy keresztség és egy Egyház gyermekének.

Páratlan színgazdagság mellett páratlan egység van itt, páratlan változatosság mellett páratlan összhang, páratlan külső teljesítmények mellett páratlan benső mélység; páratlan számbeli, térbeli s időbeli kiterjedtség mellett páratlan lelki összeforrottság. Valóban: a krisztusi mustármag hajtása egy világot fogadott ágai alá, a krisztusi kovász áttekinthetetlen embertömegeket élesztett át!

III.

Említettük, hogy ennek a csodálatos és okszerű fejlődésnek állandóan olyan akadályok gördültek útjába, amelyek minden más fejlődést előbb-utóbb menthetetlenül megfojtottak volna.

Lássuk még egyszer közelebbről, mik is voltak ezek az akadályok. Legfőképpen három: kívülről az üldözés és szakadások; belülről pedig maguknak a híveknek, sőt azoknak a kertészeknek hibái és mulasztásai, akikre az isteni palántának gondozása bízva volt.

A külső üldözések. Az Úristen két kardot adott az emberiség kezébe; egyik az anyagi kard, a másik a szellemi. Az anyagi erő nemcsak a kereszténység első

századaiban fordult csaknem szakadatlanul és teljes kíméletlenséggel az Egyház ellen, hanem azóta is, a századok folyamán számtalan esetben igyekezett a szellem s a kegyelem erőit elnyomni. Az Egyház története az üldöztetések története, végig a kétezeréves fejlődés folyamán. Amint ma is egész országok vannak, amelyekben az államhatalom kíméletlen nyerseséggel és erőszakoskodással fordul az Egyház ellen, pl. Spanyolországban, Mexikóban, Oroszországban, úgy nem találunk a közel- és távoli multban egyetlen emberöltőt, amelynek ne lett volna meg a maga véres keresztény- és egyházüldözése.

Kevesen tudják pl., hogy a XVII. században Japánnak akkor már közel egy millió hívőt számláló egyházát milyen iszonyú, véres üldözés fojtotta meg; olyan üldözés és a vértanuságnak olyan százezres hekatombája, amelyet a történetírók joggal állítanak a régi római kereszténüldözéssel egy sorba. Katolikus vértanuk vérével ázott időnkint minden európai ország, Ázsiának, Afrikának, Amerikának minden tartománya. Spanyolországban százával lőtték agyon csak mostanában is a papokat, kispapokat, apácákat, hithű világi katolikusokat. Ezerszámra gyilkolták azokat, akiknél feszületet, lakásukban szentképet vagy vallásos könyvet találtak, vagy akik vonakodtak Istenkáromlással tagadni meg hitüket.

És az üldözés nemcsak bitóval, felnégyeléssel, pallossal, máglyával, karóbahúzással, kiéheztetéssel, vízbefojtással, méreggel és guillotinnal dolgozott, hanem csendes elnyomással, cselszövéssel, polgári jogok megvonásával, ezer apró és megalázó szekatúrával, politikával, osztályharccal, irodalmi hadjárattal, ferdítéssel, rágalmazással, csábítással. Egész országokban évszázadokon át állandó rettegéssel, életveszéllyel, vagyoni és jogbizonytalansággal járt, ha valaki misére járt, ha az Anyaszentegyházhoz s annak tanaihoz ragaszkodott. A politikai elnyomatás és társadalmi leszorítottatás lidércként ült a hivő családok mellén egész nemzedékeken és évszázadokon át.

Nem tagadjuk, hogy másoknak, más vallások követőinek is sokszor meg kellett szenvedniök hitükért, ma pl. az orosz szakadár papság is mondhatatlanul szenved a hitéért, de állíthatjuk: annyit, vagy csak megközelítően is annyit, mint amennyit nekünk kellett Krisztusért és Egyházáért tűrnünk és szenvednünk s kell egyes országokban még ma is, a világnak semmiféle népe nem szenvedett. Hiszen csak az első századok vértanuinak száma minden elképzelést felülmúl s még a kereszténységnek diadalrajutása óta is pl. a nagyobb hithirdető rendek, a ferencesek, dominikánusok, jezsuiták mind ezrével számítják a vértanuikat. De minden ó-, közép- és újkori egyházüldözésnek minden vérviharán keresztül állandóan teljesült az Egyházon a tertulliánusi mondás: „Sanguis Martyrum semen Christianorum", a vértanuk kiömlő vére új keresztényeknek lett vetőmagva, szülőanyja. S ha egyes országokban az üldözés oly heves és makacs volt is, hogy egész tartományokban szinte teljesen kipusztult s úgyszólva önvérébe fúlt az Egyház, viszont ugyanakkor mindig új és új országok tárultak föl előtte s mutattak a letarolt mezők helyett új virágzást.

IV.

A külső erőszakkal s üldözéssel párhuzamosan haladt aztán az a másik veszedelem, amellyel az Egyháznak a legelső kezdetektől kezdve meg kellett vívnia s amely szintén igen jelentős mértékben vetette mindig vissza a fejlődést. Ez a veszedelem és akadály a *pártoskodás,* a széthúzás és szakadozás és eretnekség volt.

Az Úr Jézus a kereszténységet nem egyéni elgondolásnak és vallásformának szánta, hanem szilárd keretek közt mozgó, élő és egységes szervezetnek, amelyet éppen ezért országnak, mennyek országának, Isten országának nevezett el, sőt kifejezetten Egyháznak, vagyis hierarchikus szervezetnek, amelynek ő maga adta meg az alkotmányt. Ennek az Egyháznak

Jézus rendelése szerint tekintélyi központja van: Péter, a kőszál s mellette ugyancsak Jézus rendelése szerint szuverén kormányzói, tanító és lélekmegszentelői hatalommal felruházott vezetőség: az apostolok és az ő törvényes utódaik, akiknek Jézus az oldó és kötő hatalmat, a nyáj legeltetésének a jogát és kötelességét megadta. Erre az Egyházra bízta Jézus a hitbeli és szervezeti egység fenntartását, ennek rendelte alá követőinek egész seregét, azzal, hogy aki az Egyházra nem hallgat, az nem keresztény többé, hanem pogány és vámos, vagyis törvényszegő. S végül ezt az Egyházat a maga hierarchikus alkotmányával együtt örök időkre rendelte Jézus, amikor megígérte, hogy vele marad „mindennap, a világ végezetéig".

Ezeknek az isteni rendeléseknek ellenére, s bár az apostolok maguk s az ősegyház nagy atyái nem győzik hangoztatni a krisztusi egység parancsát, a széthúzás ördöge a kereszténység közé is kezdettől fogva befurakodott. Mindig akadtak emberek, akik a maguk elképzeléseit szerették az Egyház tanításával szembehelyezni s amikor tévedéseikre figyelmeztették őket, vajmi gyakran kitűzték a nyilt szakadás és lázadás lobogóját.

Pártütésüket aztán azzal igyekeztek szépíteni, hogy az Egyház megromlott s ők csak reformálni akarnák: az Egyházat eredeti tisztaságába akarják visszaállítani. Nem vették észre, hogy ezen az alapon nemcsak egy világegyházban, sőt nem is csak egy állami közösségben, hanem még egy családban sem lehet az egységet fenntartani. Hiszen ahol bárkinek bármikor jogában áll a közösségre akármilyen szép címen a maga egyéni ötleteit erőszakolni rá s törvényes felsőbbségével szemben azonnal a forradalom és elszakadás útjára lépni, ott minden egység szükségképpen felbomlik. Nem vették észre, hogy reformot nemcsak forradalommal és erőszakkal, a törvényes felsőbbség félretolásával vagy éppen ősi hittételek tagadásával lehet sürgetni, hanem törvényes eszközökkel is, s hogy Krisztus országában, mint minden rendezett országban,

mást mint törvényes eszközt alkalmazni semmi körülmények közt sem szabad.

Így történt aztán, hogy a kereszténység belső békéjét már az első századoktól kezdve gyakran háborgatták a korán fellépett eretnekségek és szakadások: a dokéták, az ariánusok, a nesztoriánusok, a monofiziták, a monoteléták, a donatisták, a pelagiánusok és mások. Később Keleten a képrombolók okoztak temérdek zavart és vérontást, majd bekövetkezett a nagy keleti egyházszakadás, Nyugaton még később az albiák, valdusok, katarok, bogumilok és mások szakadtak el az Egyháztól. Majd Wiclef állt elő a XIV. században s tagadta az Egyház szervezeti jellegét, a pápaságot, a hagyományt, az Oltáriszentséget s a szentségek tanát. Az ő követői voltak a husziták, akiknél már a világi politika is kezdett belejátszani az eretnekmozgalmakba.

Ne folytassuk a sort, nehogy fájdalmas emlékeket idézzünk fel, hanem állapítsuk meg, hogy a krisztusi egységparancs meg nem tartása mélységes sebeket ütött Krisztus országán s a maga részéről fájdalmasan hátráltatta a mustármagnak zavartalan fejlődését.

Azonban a fa növekedését megakasztani nem tudta. Minden eretnekség nyomában annál tisztábban ragyogott fel a dogmák fénye, minden széthúzás után annál imponálóbban záródott össze az univerzális Egyház egysége, minden hanyatlás és elsötétülés után annál gazdagabb lett a szentek és hősök csillaghullása az Egyház egén.

Minden egyházforradalom új, belső megerősödést és tisztulást jelentett s a sok kártékony hatás mellett indirekte sok jóval is járt; hiszen az Úristen a bajból is tud jót kihozni.

V.

Legyünk azonban igazságosak és valljuk be, hogy az Egyház fejlődésének és teljes kibontakozásának egyik nagy akadálya a *saját hívőinek,* sőt néha *pásztorainak is mulasztásaiból,* bűneiből adódott.

Bármennyi volt az Egyház pásztorai, hivői közt a szent, a lánglelkű apostol, a vértanuságig önfeláldozó Krisztus-követő: akadt mindig elég gyarló és méltatlan keresztény is, aki aztán rengeteg bajt okozott és sokszor messzire visszavetette a hit virágzását. A földies gondolkozás, a kényelemszeretet és jóra való restség, az emberi hiúság, az anyagi javak túlságos szeretete és a túlzott élvezetvágy mennyi jót akasztott meg, mennyi siralmas pusztulásnak nyitott teret!

Hol állana ma a kereszténység, ha az Isten kegyelme mindig és minden felelős egyházi tényezőben tökéletes eszközt talált volna az Üdvözítő szándékainak teljesítésére! Ha minden pápánk egy-egy I. Szent Gergely vagy Szent Leó, vagy VII. Szent Gergely lett volna, ha minden püspökünk egy Szent Ambrus vagy Szent Ágoston, Szent Athanáz, vagy Aranyszájú Szent János, egy Borromei Szent Károly, vagy Szalézi Szent Ferenc lett volna; ha minden papunk egy Szent Domonkos, Xavéri Szent Ferenc, Páli Szent Vince, Vianney Szent János vagy Hofbauer Szent Kelemen!

És ha minden keresztény király vagy fejedelem egy Szent István, Szent László vagy Szent Lajos-szerű egyéniség lett volna és minden államférfiúnk egy Hunyadi János, Morus Tamás, O'Connell, Windthorst, Garcia Moreno, De Mun, vagy Zichy Nándor! És minden asszonyunk és leányunk az Árpádházi Szent Erzsébetek és Boldog Margitok egy-egy eleven képmása! És minden fiatalemberünk egy Szent Imre királyfi, egy Gonzága Szent Alajos! Ha minden tanár és nevelő úgy oktatna és szoktatná a jóra az ifjúságot, ahogy azt Boldog Gizella, vagy Szent Blanka, Nérei Szent Fülöp, Kalazanci Szent József vagy Don Bosco neveltek!

De jaj, hányszor fordult elő az egyháztörténet folyamán, hogy épp azok ártottak legtöbbet Krisztus Egyháza ügyének, akiknek legtöbbet kellett volna használniok! Hiszen, hogy csak egy példát mondjak, azok a francia és spanyol királyok a XVII. és főleg a XVIII. század folyamán, akik magukat a „legkeresz-

tényibbnek" nevezték, a gallikanizmus és janzenizmus hatása alatt szinte versenyeztek abban, hogyan üthetik a sebeket Krisztus menyasszonyának a testén, hogyan köthetik gúzsba minden szabadságát, hogyan üldözhetik a szerzetesrendeket, főleg a Jézustársaságot, hogyan akadályozhatják meg belső virágzását.

Gusztáv Adolf nem ártott a katolikus ügynek annyit, mint a „katolikus" XIV. Lajos francia király, a kálvinizmust tűzzel-vassal terjesztő Cromwell Olivér annyit, mint a „katolikus" III. Károly spanyol király, akik amellett még az Egyház buzgó fiainak is tartották magukat! S ha az Egyház fejlődésének egyik legfőbb akadálya, a szakadárság s az eretnekségek voltak, szomorú dolog hallanunk, hogy a legtöbb szakadást és a legtöbb eretnekséget viszont éppen papok és szerzetesek kezdeményezték. Pap volt Arius, pap volt Nestorius, pap volt Eutyches, pap volt Photius, pap volt Hus, pap volt Luther és Zwingli, pap volt Cranmer, pap volt Döllinger, pap Loisy.

S amint a papok közt sokan voltak, akik az Egyházhoz nem maradtak hűek, úgy és még inkább a világi katolikusok között bizony jócskán akadt és akad, aki nem hoz sok becsületet az Egyház nevének, nem segíti elő a virágzását, hanem inkább az Egyház ellenségeihez szegődik. Hiszen az újkori egyházüldözők jókora része névleg katolikus volt; katolikus volt Voltaire és Robespierre, Mazzini és Combes, katolikusok voltak (persze csak papiroson) a mai mexikói és spanyolországi egyházüldözők legnagyobb részben.

Ó, ne keressük hát csak egyedül a kívülállókban a bajok okát, mert sem pogány, sem tatár annyit nem árthat a Jézus országa ügyének, mint a hitszegő és vallástalan keresztények maguk! Hacsak mi katolikusok mind, kivétel nélkül: papok, világiak, férfiak, nők, tökéletesen megállnánk a helyünket s lelkes szeretettel teljesítenők kötelességeinket Krisztussal és Anyaszentegyházával szemben, nincs az a hatalmasság a világon, sem a földön, sem az alvilágban, amely megakadályozhatná a Krisztus-ország fájának lombosodá-

sát, pompás kivirágzását, páratlanul gazdag gyümölcstermését!

Minden Bossuet-i és Prohászka-i ékesszólásnál meggyőzőbb és ragyogóbb hitvédelem és egyházvédelem lenne az, ha nem annyira szavakkal, mint inkább *életünk magávalragadó példájával* bizonyítanók be a világnak a katolikus hithűség és erkölcsiség felsőbbrendűségét. Ó, ha valamennyien igazi hitéletet élnénk, kegyelmi, eucharisztikus, manrézai életet! Ha az eucharisztikus élet túlvilági ragyogása úgy áttüzesítené s átfűtené egész megjelenésünket, hogy ez maga meggyőzné a világot a mi Oltáriszentség-tanunk isteni erejéről! Ha olyan eleven karitász-apostolok lennénk mindnyájan, hogy a modern pogányok is azt kiáltanák rólunk, amit a régiek a régi keresztényekről mondtak: „Íme, nézzétek, hogyan szeretik ezek egymást!"

Ha minden katolikus hallgatna a pápa szavára s lelkes világi apostola lenne a Katolikus Akciónak! Ha valamennyi ismerné a Rerum novarum s a Quadragesimo Anno elveit és megtanulna belőlük szociálisan gondolkozni s a társadalmi rendnek az evangélium szellemében való megújításán fáradozni! Ha minden katolikus a katolikus sajtó zászlója köré tömörülne s megszokná, hogyan kell a társadalmi s a nyilvános élet eseményeit magasabb szempontok, a hit örök szövétnekének világítása mellett látni!

Szomorú dolog, ha saját hittestvéreink részén közömbösséget, lanyhaságot, mulasztásokat látunk. De csodálkoznunk ezen nem szabad. Ha az emberi gyarlóságot és állhatatlanságot tekintjük, valamint a mi hitrendszerünk természetfölöttiségét, erkölcstanunk tündöklő tisztaságát, emberfölötti, kérlelhetetlen eszmeiségét, inkább azon kell csodálkoznunk, hogy ilyen gyönge és gyarló természettel, ennyi kísértés és árulásra csábító körülmény mellett még mindig annyian vannak, akik ezt a hitet igazán élik s ezt a nehéz és magasztos erkölcstant halálos hűséggel mindvégig megőrzik és követik.

Íme, éppen ez a Szentléleknek az a megtartó és egyházfejlesztő kegyelme, amely szinte önmagunk fölé emel, amely az elbukásra hajló emberi gyarlóság mellett mindig újra megteremti az Egyházban a természetfölötti élet és fejlődés bámulatos csiráit, rügyeit és virágait.

A mustármagról szóló jövendölés teljesedése épp azáltal válik krisztusi csodává, hogy Krisztus Urunk ültetvénye ennyi külső és belső akadály *ellenére*, ennyi pártütés és mulasztás mellett is még mindig oly csodálatos életerőt tanusít.

Az Egyházban egymás mellett vannak a szentek, a közép-buzgók, a közép-hanyagok és az egészen hanyagok; páratlan hitéleti fellendülés után időleges hanyatlás korszakai következnek; egyik országban örvendetes, másikban fájdalmas összképet mutat a vallásosság ügye. De éppen ez az isteni bennünkműködés bámulatos ereje, hogy a fény és a homály folytonos váltakozása mellett is állandóan és feltartóztathatatlanul diadalmaskodik a növekvés isteni ígérete!

Amikor a Kelet letöredezett az Egyház fájáról, akkor fejeződött be Európa kereszténnyé tétele; amikor a XVI. század viharában millió gally hullott le az Egyház fájáról, ugyanakkor a távol Keleten és Nyugaton egész óriási országok nyíltak meg az igazi hit előtt s amikor ma egész népek nyögnek az új Nérók vérengző egyházüldözése alatt, addig a művelt világiak eddig érzéketlennek látszó rétegeiben régóta nem tapasztalt vágy és fogékonyság mutatkozik a katolikus igazság iránt.

VI.

A krisztusi jövendölésnek ez a lebírhatatlan, folytonos teljesedése mindenekelőtt indítson minket a cselekvő *öröm és bizakodás* érzületére. Ime, Jézus teljesítette szavát s nem hagyta magára alkotását. A szerény mustármagból hatalmas, terebélyes, virágos fát növesztett. A fát döngethetik csákánnyal, robbanthatják dinamittal, rághatja szú és tépheti szélvész:

mindennek nyomában rengeteg levél lehullhat róla, egész ágak és gallycsomók töredezhetnek le, egy-egy hajtása végleg is elszáradhat. De a fa maga nem dől ki s nem szárad el.

Jöhetnek újabb meg újabb egyházüldözések, belőhetnek mégegyszer a templomainkba, mint a kommunizmus idején, levegőbe röpíthetik szentélyeinket, mint Mexikóban, Moszkvában vagy Madridban, mészárszékben árulhatják a leölt papok húsát, mint ez mostanában Oviedóban történt, találhatnak ki újabb s újabb áltudományos elméleteket az Egyház hitéletének megrontására, mint az enciklopédia, az aufklärizmus vagy a darwinizmus korában, vagy akár a mai Németországban, megtehetik az Egyházat a tömegek szemében agitációjuk segítségével kultúraellenesnek, államellenesnek, munkásellenesnek: az Egyházat mégis őrzi s minden viharon túlemeli a krisztusi ígéret: *Portae inferi non praevalebunt,* „a pokol kapui nem vesznek erőt rajta".

A másik következtetés az, hogy viszont az Egyház minden hű fiának szent kötelessége nemcsak szeretni s követni Jézus Egyházát, hanem *védelmezni és továbbépíteni* azt. Szent Pálnak kedvenc hasonlata, melyet négyszer is ismétel leveleiben, az, hogy az Egyház Krisztusnak teste: Krisztus a fej, a pásztorok s a hívek pedig a tagok. Amint az élő testszervezetben az egész test épsége s növekedése nemcsak a fejtől függ, hanem bizonyos fokig valamennyi tagnak, íznek és sejtnek egészséges közreműködésétől, épúgy az Egyház virágzásához hozzá kell járulnia minden egyes tagnak, minden pásztornak és minden világi hívőnek.

Aki szereti Jézust, az szereti az Egyházat is s aki szereti az Egyházat, annak nem lehet közömbös az, amitől az Egyház fejlődése és szilárdsága függ, tehát hitélet és hitbuzgalom, közerkölcs és társadalmi béke, iskola és nevelésügy, tudományos élet és művészet, házasság és család, sajtó és irodalom, szociális reform és tömegszervezés.

Végül még egy következtetés: Igyekezzünk *megnyerni az Egyház szeretetének azokat is,* akiket ellentétes ráhatások, téves nevelési irány, agitáció, jelszavak és előítéletek *az Egyházzal szembefordítottak.* Előítéleteket eloszlatni, főleg, ha mélyen begyökeresedtek s a lélek érzelmi rétegeit is átjárták, bizony nem könnyű dolog. De azért a szelíd, felvilágosító szó, ha őszinte hitbuzgalomból fakad s gondoskodó szeretettel párosul, becsületes lelkeknél ritkán téveszti el hatását. S ahol a szelíd, felvilágosító szó sem hat, gyakran még ott is hat a példa s főként hat a megvilágosító isteni kegyelemért szakadatlanul végzett imádság.

Nagy tanulsága az az egyháztörténetnek, hogy a leghatásosabb hitterjesztők és *térítők nem mindig a tudósok s a zsenik voltak, hanem a szentek,* a nagy imádkozók és nagy példaadók. Szavunk is, de még inkább a példánk s leginkább az imádságunk hasson közre, hogy azok is megismerjék Krisztus Egyházának igazi arculatát s megszeressék Jézus menyasszonyát, akik ma még távol járnak tőle vagy éppen ellenségként állnak vele szemben.

Nőjjön a te fád, Úr Jézus, fejlődjék és terebélyesedjék a te kezed ültetvénye, a te szíved féltett kincse, a te szereteted letéteményese! Vonjon magához mindeneket és teljesüljön a te megváltói álmod: hogy egyszer az egész emberiség megpihenjen a te egyházfád árnyékában!

A kiválasztás kegyelme.

„Sokan vannak a hívatalosak, kevesen pedig a választottak." Mt. 20, 16.

Hetvened-vasárnapra.

A kiválasztatás kegyelme a keresztény hittudománynak egyik legnehezebb, legágas-bogasabb kérdése. Oly nehéz e kérdés, hogy nem csoda, ha sokan belezavarodtak már, ha eretnekségek támadtak, sőt heves harcok és viták zajlottak körülötte.

Mi itt most a kiválasztásnak nem a teológiáját akarjuk adni, hanem inkább a kérdésnek hitéleti, közvetlenül gyakorlati szempontot érintő részébe akarunk némileg behatolni. Mert bármi nehéz ennek a kérdésnek a magasabb, hittudományi taglalása, viszont kár volna, ha emiatt ezt a megrázóan fölséges, indításokban gazdag krisztusi tanítást kellő figyelemre s elmélkedésre nem méltatnók.

Hiszen az Úr Jézus maga nyilván azért beszéli el a szőlőmívesekről szóló példabeszédét: a nap különböző óráiban a szőlőbe küldött munkásokról, akik aztán valamennyien ugyanazt a bért kapják s amelynek a végén ez a titokzatos intés következik: „Így lesznek az utolsók elsőkké s az elsők utolsókká; mert sokan vannak a hivatalosak, kevesen pedig a választottak", — azért, hogy tanuljunk belőle s ezt az intelmet a hasznunkra fordítsuk. Természetes azonban, hogy a kérdés hittani részét is röviden előre kell bocsátanunk.

I.

Más a hivatás és más a kiválasztatás.

Hivatás: az Istennek minden kegyelme, amellyel minket valami természetfölötti jóra: az igaz hitre, a jócselekedetekre, az erények gyakorlására, az örök üdvösség keresésére s elnyerésére meghív és ösztönöz. Főleg azt a kegyelmet nevezzük hivatásnak, amely nemcsak valamely átmeneti, egyszeri jócselekedetre, hanem a jócselekedetek egész sorozatára hív meg bennünket, olyan állapotra, amellyel a további kegyelmek egész özöne mintegy állandó természetességgel együtt szokott járni. Ilyen a meghívás az igaz hitre, az Egyházba, a szerzetesi vagy papi életre.

A kiválasztás többet mond: azt a belső, számunkra ma még ismeretlen, csak Isten által ismert jegyet, hogy az Isten hívásának csakugyan engedni is fogunk; hogy nemcsak meghivatunk, hanem a hivatást *követjük* is. Azért hívjuk a választottakat választottaknak, mert nem minden meghívott éri el a célt, amelyre meghivatott; Isten szeme azonban már most ki tudja választani

az emberek közül azokat, akik a kegyelmi hívást követni is fogják.

Már most ahogy a meghívás különféle célú lehet: van meghívás a hitre, az Egyházba, az egyes jócselekedetekre, istenes életre, jó halálra s üdvösségre, úgy a kiválasztás is különféle jellegű lehet: Isten előre láthatja rólam, hogy bele fogok-e tartozni a választottak közé, vagyis azok közé, akik majd csakugyan követik is az ő meghívását: a hitre, az Egyházba, az egyes jócselekedetekre, esetleg a szerzetesi vagy papi életre, a jó halálra s végül magára az üdvösségre. Amint a „meghivatás" nem okvetlenül vonatkozik közvetlenül az üdvösségre, úgy a kiválasztatás szó sem jelenti éppenséggel csak az üdvösségre való kiválasztatást.

Az Úristen előre látja, hogy egyes emberek menynyire fognak vagy nem fognak engedelmeskedni az ő hívó szózatának. Ennek az előrelátásnak az alapján Isten magában *öröktől fogva el is határozza,* hogy majd annak idején meg is adja a hívó s a közreműködő kegyelmét, valamint a végső állhatatosság esetén az örök üdvösséget. Ez az elhatározás vagy eleve-elrendelés több mint a merő előretudás és előrelátás, de nem független emettől: az Isten épp azért határozza el a kegyelem, sőt esetleg a kegyelmek egész sorozatának valóságos megadását, mert előre látja, mi fog történni a közreműködő teremtmény részéről. Erről az előre elhatározásról mondja Szent Pál: „Akiket eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlók legyenek Fia formájához... Akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta; és akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette". (Róm. 8, 29. köv.)

II.

Eddig a dolog még elég egyszerűnek látszik.

A nehézség ott kezdődik, amikor azt kérdezzük: már most hát *miért* adja meg Isten az egyik embernek

ezt, a másiknak azt a kezdeti kegyelmet? És: miért adja meg az egyiknek azt a kegyelmet, amelyről — bár magában véve tökéletesen elégséges, sőt bőséges — mégis előre tudja, hogy az illető a valóságban nem fog vele közreműködni? A másiknak pedig azt, amelyről tudja, hogy a közreműködés nem fog mellőle elmaradni?

Miért nem ad *mindenkinek* csupa olyan kegyelmet, amelyről előre tudja, hogy az hatékony lesz? S előre látva az elképzelhetetlenül sokféle világrendet és kegyelmi közreműködési rendet: miért választotta s indította meg éppen ezt a rendet és nem amazt? Miért ezt a sorozatot és nem amazt?

Valami *okának kellett lennie,* hogy ezt választotta és nem amazt, mert Isten semmit sem tehet ok és cél nélkül. De hogy mi volt ez az ok és ez a cél: azt *mi emberek ezen a földön soha meg nem állapíthatjuk.* Itt igazán csak azt mondhatjuk, amit Szent Pál mondott: „Mennyire megfoghatatlanok az Isten ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai! Mert ki ismerte meg az Úr gondolatát! Vagy ki volt az ő tanácsadója?" (Róm. 11, 34.)

Az emberi elme megkísérelte, hogy ebbe a titokba is belepillantson, de messzire nem jutott vele. Csak annyit mondhatunk egészen biztosan, hogy melyik magyarázatot *nem* szabad elfogadnunk; melyik az, amely bíztosan hamis. És itt elsősorban a Luther Márton által felállított s aztán főleg Kálvin János kidolgozott eleve-elrendelési elméletre kell gondolnunk.

A *Kálvin-féle elgondolásban* Isten egyszerűen előre s mindentől függetlenül elhatározta, hogy bizonyos embereket örök üdvösségre, másokat örök kárhozatra szán. Teljesen függetlenül az emberek szabad választásától. Akit üdvösségre szánt Isten, annak megadja a kegyelmet: az biztosan üdvözül. Akit kárhozatra szánt, annak nem adja meg a kegyelmet s az tehet, amit akar, múlhatatlanul, örökre elkárhozik.

Kálvin ezt a szörnyű és már első pillantásra *visszataszító tanítását* mindenféle nyakatekert okoskodás-

sal próbálja igazolni. Szerinte nem igazságtalanság az Isten részéről, ha egyeseket eleve a kárhozatra szemel ki, mert Isten — szerinte — már Ádám bűne miatt mindenkit az örök tűzre vethetne. Az ember — mondja Kálvin — természeténél fogva annyira rossz és bűnös, hogy tulajdonképpen minden ember kivétel nélkül kárhozatot érdemel; ha Isten mégis egy bizonyos résznek megirgalmaz s ezeknek a keveseknek üdvösséget szán: az az ő ingyen jósága és kegyelme, amelynek örülni lehet, de amit sem megmagyarázni, sem számon kérni nem szabad. Igazságtalan lenne-e így az Isten? Kegyetlen azokkal szemben, akiket eleve és minden körülmények között kárhozatra szánt? Dehogy! — mondja Kálvin. Mert amit Isten tesz, az mindig igazságos, mégha nekünk igazságtalannak látszik is, amit tesz.

Ez a tan természetesen a legborzalmasabb zsarnokká alacsonyítja az Istent, meghamisítja s eltorzítja az Istennek, mint mindnyájunk jóságos és jóakaró mennyei Atyjának fogalmát, egyenes ellentétben van a Szentírás ama szavával, amely szerint Isten „azt akarja, hogy *minden* ember üdvözüljön". (1 Tim. 2, 4.) De kiáltó ellentétben van a Szentírás ama számtalan szavával is, amely az üdvösséget mint a *saját* érdemeinktől s a kárhozatot mint a *saját* bűneinktől függő, a saját szabadakaratunkon múló dolgot tünteti fel. „Megfizet mindenkinek cselekedetei szerint." (Mt. 16, 27.)

Kálvin erre azt mondja: Isten a kárhozatra szánt embereket is a saját bűnük miatt kárhoztatja el. Az embernek ugyan szabadakarata abban az értelemben nincs, hogy benső kényszer nélkül tehetne jót vagy rosszat, de ez nem is szükséges; elég ha az ember *külső kényszer nélkül* cselekszi a rosszat: már akkor az ő bűne.

Józan, romlatlan gondolkozású embereknek nem kell hosszasan magyarázni, milyen képtelen, milyen *kétségbeejtően észellenes és Istenellenes elgondolások ezek.* Főleg az is, hogy az ember kárhozatot érde-

melhet oly cselekedettel is, amelyet kivédhetetlen belső kényszer hatása alatt visz végbe, hacsak kívülről jövő kényszer nem hatott rá! Hiszen hogy mást ne említsünk: minden bíróság felmenti azt a vádlottat, aki igazolni tudja, hogy lebírhatatlan belső kényszer hatása alatt cselekedett törvényellenesen, vagy hogy a tette elkövetésekor nem volt szabad elhatározásának teljes birtokában!

Azt mondhatná valaki: de ha Isten előre tudja, hogy én a kegyelemnek vagy kegyelmeknek ezzel vagy azzal a sorozatával nem fogok közreműködni, más sorozattal pedig esetleg közreműködnék: nem ugyanazt a kegyetlenséget követi-e el Isten ellenem, ha mégis az első sorozatot adja meg nekem, nem pedig a másodikat?

Erre ezt feleljük: Nem, szó sincs róla! Ez semmiképp sem ugyanaz az eset, mint a Kálviné. Mert ebben az esetben az Isten — valamely előttünk ismeretlen okból — nem adja meg ugyan azt a kegyelmi sorozatot, amelyről előre tudná, hogy célhoz vezet, de amelyet megadni nem köteles, hanem megadja azt, amely tökéletesen elegendő a jócselekvésre és magára az üdvösségre is; úgyhogy a valóságos döntő tényező, a valóságos választó: én magam maradok. De *nem taszít az Isten kárhozatra* egyszerűen a maga akaratából, a magam szabadakaratú rászolgálása nélkül. Ami ég és földnyi különbség!

Annyi azonban bizonyos, hogy akit Isten olyan kegyelmi sorozat hatása alá állít és olyan erkölcsi és természetfölötti világrend közepébe helyez, amelyben a szabad közreműködést előre tudja s talán éppen azért is teszi bele ezt vagy azt az embert ebbe a sorozatba és világrendbe, *mert* tudja, hogy ebből a jócselekvés és az üdvösség fog következni: annak különösen oka van örülni és Istennek hálát adni.

Tudhatja-e azonban ezt magáról halandó ember ebben az életben? Nem tudhatja soha, hacsak az Úristen csodás kinyilatkoztatás útján ezt neki ki nem jelenti. Épp azért igaz marad az intelem: „Legyetek

rajta, testvérek, hogy jócselekedetek által biztossá tegyétek hivatástokat és kiválasztatástokat!" (II. Pét. 1, 10.)

A mondottak alapján most már valamivel talán mégis jobban megérthetjük az Úr Jézus titokzatos intelmét: „Sokan vannak a hivatalosak, kevesen pedig a választottak". Nem annyit jelent ez, hogy Isten ugyan sokak előtt megcsillantja a kegyelmet s az üdvösséget, de aztán becsapja előttük az ajtót s az elegendő, sőt bőséges segítséget megtagadja tőlük, üdvözülésüknek egyenest az útjába áll, mint ezt a hitújítók állították. Hanem: sokan vannak meghíva, sokan kapnak indító és jóra serkentő kegyelmeket, de kevesen követik azokat s azért a *saját hibájukból* nem fognak a választottak, az üdvözülők sorába tartozni.

III.

Mire vonatkozik az Isten meghívó kegyelme? Mindenre, ami az üdvösség elnyerésére szükséges. Tehát: az Isten keresésére, az üdvözülés megkívánására, az igaz hitre, reményre, szeretetre, a vallásos, erkölcsös, tiszta és Istennek tetsző életre, a jócselekedetekre, a jóban való állhatatosságra s így végül magának az üdvösségnek elérésére.

Isten minden embernek megadja a kegyelmet, valami formában és valamiféle módon még a pogányoknak is. Hogy aztán felhasználják-e ezeket a kegyelmeket s névleg hogy végül üdvözülnek-e vagy sem: az a kegyelmen kívül az ember szabadakaratú közreműködésén múlik. Bármi érdem van bennünk: az teljesen az Isten műve, amennyiben az ő kegyelme nélkül még csak meg sem kívánhattuk volna a jót; de egyúttal teljesen az ember műve, amennyiben érdem nincs szabadakaratú közreműködés nélkül.

Ebből kettő következik: a hála kötelessége és az önelkárhozás komolyan vétele.

A háláé. Kimondhatatlan kincs a kegyelem: minden jót csak általa remélhetünk. Nemcsak a kegyelem

általánosságban véve ajándék, hanem névleg ingyen ajándék az a bőséges kegyelem, amellyel Isten minket kitüntetett. És legfőkép az a kegyelem, amely valóban hatékony lesz bennünk: mert valami külön Isten adománya, hogy ő nemcsak kegyelmet adott, hanem mindjárt olyan kegyelmet adott, amelyről előre tudta, hogy az bennünk gyümölcsöző lesz.

Ha ebben a gondolatban elmélyedünk, valósággal túlcsordul szívünkben a hála az Isten iránt. Milliók, tízmilliók, százmilliók élnek közöttünk ezerszer kevesebb kegyelmi ajándékkal, mint mi. Milliók nem jutottak el még a jó Isten kereséséhez sem! Még a hit legelemibb ismereteihez sem! Még ahhoz a vallásos és erkölcsös alap-érzéshez sem, amely nekünk unos-untalan azt suttogja, hogy a lelkünk üdvösségét szívünkön viseljük, hogy próbáljunk az Úristen hálás, hűséges és szófogadó gyermekei lenni! Milliók nem jutottak el az igaz hitre, az igaz Egyházba: élnek s meghalnak anélkül, hogy talán sejtenék is, hol a teljes Krisztus-nyujtotta igazság!

Nagyon sok más hitről áttért hitujonc mondja magáról, hogy rettenetes harcokon kellett keresztülmennie, míg oda eljutott, ahová mi, született katolikusok, valósággal már a bölcsőnkben belecsöppentünk. Hogy kemény, belső tusák, sötét kételyek, problémák, homályok állták útjukat, míg végre lassan, fájdalmasan el nem érték a révet.

Egy protestánsból katolikussá lett orvosnőt egyszer egy híres megtért egyetemi tanár vallási előadására hívtak. „Nagyon érdekelne, felelte, de nem merek elmenni, mert az ilyen előadások alkalmával felelevenednek bennem azok a szörnyű belső viharok, amelyeken át kellett mennem, míg a katolikus igazság birtokába jutottam. Még visszaemlékezni sem szeretek rájuk!"

Lényegében ugyanígy beszéltek a nagy konvertiták mind! A Stolbergek, a Newman-ek, Albanik, Chestertonok! Ha ezeknek iratait olvassuk, meg kell szégyenülnünk: íme, nekünk mindezt készen, már bölcső-

beli kisded korunkban megadta az Isten, amit ezeknek úgy kellett keservesen keresniök és megtalálniok.

Hát még a pogányok! Az ázsiai vagy afrikai ősvallások babonáiban sínylődők! Mily fáradságosan és lassan halad előre a katolikus hitterjesztés munkája köztük s aránylag milyen kevesen jutottak el általa eddig az igaz hit útjára! S az üdvösség elérése is, bár egyetlenegy emberre nézve sem lehetetlen, mennyivel nehezebb ezeknek a szegényeknek, mint nekünk, akiknek ezer kegyelmi eszközünk, alkalmunk, intelmünk, biztatásunk és példaképünk van ezen a nagy úton!

Vagy nézzük az erkölcsi kérdést. Hány van, aki ugyan az igaz hitben nevelkedett fel, de aztán oly környezetbe került, hogy erkölcsi tisztaságát szinte képtelen volt megőrizni. Egyik bűn a másikat követte s talán éveken át látszólag meg sem rebbent a lelkiismerete többé. Nekünk meg a jó Isten annyi folytonos jóra való indítást adott: lelkiéletre vezetett, komoly gondolatokkal töltött el, jó lelkivezetőket állított mellénk, szinte csodálatosan rázott fel, ha egyszer mélyebb lelki álomba süllyedtünk s a helyes útról le-letértünk! Hány gyónásban mosta le bűneinket, hány szentáldozásban és misehallgatásban gyarapította bennünk az ellenálló erőt a bűnnel szemben!

S talán már évek hosszú sora óta megőriz az ő kegyelmében! Ez még nem a végső állhatatosság, de már bizonyos fokig út feléje s annak biztató előjele! Már pedig a végső állhatatosság a kegyelmek kegyelme, hiszen azon múlik közvetlenül az üdvözülés! Nincs a világon még egy adomány, kegyelem vagy szerencse, amelyet ezzel csak össze is lehetne hasonlítani! Nem kell-e mindezekért forró hálával mondanom a jó Istennek köszönetet? De valóban mindennap, a napnak minden szakában!

IV.

S a másik következtetés: annál *határozottabban* kell magamnak is arra törekednem, hogy „jócselekedetek által biztossá tegyem kiválasztatásomat".

Isten hív; sőt jobban, erősebben, hangosabban hív, mint nagyon sok más embert. Mi következik ebből? Nyilván az, hogy az én felelősségem nagyobb, mint nagyon sok, talán a legtöbb emberé.

Az a szegény néger vagy japán vagy mohamedán vagy hindu e tekintetben bizonnyal sokkal enyhébb ítéletre számíthat, mint én, a született keresztény, a kegyelmek özönével elárasztott, szinte agyonfürösztött katolikus!

Amilyen szerencse és kitüntetés az: katolikusnak lenni és Isten kegyelmeit szinte érezni a lelkünkben, époly felelősségteljes és megrettentő is. Nekem sokkal többről kell majd egyszer beszámolnom, mint nagyon sok más embernek. Tőlem többet érdemelt és többet várt az Úr, mint mástól! Mert többre, szebbre, kitüntetőbbre is szemelt ki és hívott meg!

Ha ezt jól meggondoljuk, meg kell reszketnünk annak a sok hanyag és kényelmes katolikusnak a láttára, aki a kegyelmek özönében áll s mégis visszaél velük; visszautasítja, lehányja magáról Isten kegyelmi hatásait. Ezeknek szól bizonnyal az Úr Jézus félelmetes szava, amelyet Korozainhoz és Betszaidához intézett: „Jaj neked Korozain! Jaj neked Betszaida! Mert ha Tirusban és Szidonban történtek volna a csodák, melyek tibennetek történtek, már régen szőrzsákban és hamuban tartottak volna bűnbánatot. De mondom is nektek: Tirusnak és Szidonnak tűrhetőbb dolga lesz az ítélet napján, mint nektek". (Mt. 11, 21. k.)

Szinte azt kell hinnünk: csaknem baj, ha katolikusnak születik az ember. De ez nem így van. Mert annak, aki katolikus kötelességeit teljesíti, nem baj, hanem végtelen szerencse az igaz hitre való meghívás. Ám annak, aki hűtlen lesz e legszebb névhez és hivatáshoz, aki katolikus és keresztény létére csak amúgy félvállról veszi az üdvösség kérdéseit, annak csakugyan jaj. Annak esetleg valóban jobb lett volna, ha valahol a Niger-folyam partján, vagy a Fidsi-szigetek indiánjai között születik. Mert azoknak „könnyebb lesz az ítélet napján, mint nektek". Valóban igaz ebben

a vonatkozásban is Jézus szava: „Így lesznek az utolsók elsőkké és az elsők utolsókká". (Mt. 20, 16.)

Az örök szőlőgazda egyikünket ebben, másikunkat abban az órában állít be a szőlőjébe, vagyis: egyiktől ezt, másiktól azt a munkát várja, egyiket ilyen, a másikat olyan körülmények közé helyezi, egyikre ilyen, másikra olyan feladatokat ró ki. De mindegyikkel egyformán „alkuszik meg": mindegyiknek megadja bőségesen azt, ami őt megilleti, ami neki az üdvösség eléréséhez szükséges. Az egyik is üdvözülhet, a másik is.

A zsidó, pogány vagy protestáns épúgy meg van híva az igaz hitre s az üdvösségre, mint a katolikus, csak az egyiknél sokkal nehezebb, a másiknak sokkal könnyebb az igaz hithez való belső eljutás. Az egyiknek Isten több kegyelmet ad, mint a másiknak: megteheti, mert mindegyiknek úgyis többet ad, mint amenynyire köteles, mint amennyi neki valóságban szükséges.

A nagy különbség ember és ember között csak ez: az egyik szorgalmasan, becsületesen *együttműködik az Úr kegyelmével* s alázatosan, buzgón kér egyre újabb kegyelmeket; *a másik visszautasítja* Isten hívásait. „Így lesznek az utolsók elsőkké és az elsők utolsókká." Esetleg a kegyelmekkel kitüntetettek a megfizetés napján utolsókká süllyednek alá s a kezdetben legszerényebb adományokkal megáldottak meglepő magasságokba emelkednek. Amazok senkit sem okolhatnak magukon kívül, míg emezek az Isten jóságát kétszeresen áldják mindörökké s emellett boldogan mondhatják az apostollal a maguk közreműködésére nézve is: „A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a napon az Úr, az igazságos bíró, sőt nemcsak nekem, hanem mindazoknak, kik sóvárogják az ő eljövetelét". (2 Tim. 4, 7. köv.)

Tőled függ, felebarátom: a két csoport melyikéhez fogsz tartozni!

Világokat kormányzó, emberek millióinak sorsát

intéző, titokzatosan bölcs és kegyelemosztó Isten! Mindenható meghívója a meghívottaknak s kiválasztója a választottaknak! Ki volna az köztünk, aki a te csodálatos, világokat irányító szándékaidnak félelmetesen nagyszerű titkaiba elszállhatna s nyitját lelhetné gondolataidnak, elhatározásaidnak, lelkek örök jövőjét intéző gondviselésednek! Megrendülve állunk a misztériumok előtt, amelyek benned: tervezéseidnek, szándékaidnak, előre-rendeléseidnek és előre-határozásaidnak mélyén örvénylenek. De ugyanakkor édes megnyugvással tölt el a tudat, hogy te mindenkit szeretsz és a magad részéről mindenkit üdvözíteni akarsz; hogy te nemcsak örök vagy és kifürkészhetetlen, nemcsak mindenható és félelmetes, hanem jó is és irgalmas, aki senkit el nem vesztesz, akit alkottál és senkit el nem felejtesz, aki benned bízik!

Köszönöm neked, hogy meghívtál: a hitre, az igaz Egyházba, a keresztségbe, az Oltáriszentségnek, a töredelemnek, a szentek egyességének birtokába, meghíttál a kegyelemre s meghíttál az üdvösségre. De még inkább köszönöm neked, hogy amint bizton remélem: ki is választottál, vagyis boldog választottaid egyikét látod bennem, hogy nemcsak kegyelmet adtál nekem, hanem megadtad a kegyelemmel való együttműködés kegyelmét is!

Add Uram, hogy egykor jobbodon állhassak, a „kevesek" között, akik a te választottaid s örökre köszönjem neked kegyességed kimondhatatlan, páratlan, mindenfelett való ajándékait!

Az isteni magvető és az emberek.

„Kiméne a magvető vetni." Luk. 8, 4.

Hatvanad-vasárnapra.

Egyszer egy olasz tengerparti városkában két vonat között volt néhány üres órám; kiültem tehát a parti sétány egyik padjára s elnéztem a városka nyárreggeli ébredését. Piacra siető asszonyok, munkába

induló férfiak haladtak el előttem. Később egyre sűrűbb csoportokban jöttek a nyaralók, a tengeri fürdő felé igyekvők; szabadságukat itt töltő derék és elégedett arcú tisztviselők, labdát, homokásó szerszámot cipelő gyermekek, boldog fiatalok és mosolygó, derűs tekintetű öregek. Csupa napfény volt minden, csupa kacagó, gondtalan életöröm. Alig teltem be nézésükkel.

De itt volt az idő, indulnom kellett a pályaudvar felé. Az időközben perzselővé fokozódott júliusi melegben az egyik utcában hirtelen az előbbivel nagyon ellentétes látvány tárult elém: szuronyos fegyőrök kísértek egy csomó megláncolt kezű, poros ruhájú fegyencet. Szürkés darócuk gyűröttségéhez hasonlóan gyűrött volt a rabok arca is, tekintetük sötét; egész mivoltukon meglátszott a börtönben töltött keserű hónapok és évek sorvasztó, emésztő kórsága. A bűn és bűnhődés rettentő tragédiája...

Egyszerre felsikoltott bennem a lélek ekkora ellentét láttára. Ott a mosolygó, szórakozó, kacagó tömeg, itt sötét bűncselekmények és szánandó sorsok szerencsétlen hordozói. Ott boldog szabadság és életöröm, itt bilincscsörgés és börtönlevegő... Szinte homlokon ütött a kérdés: *igazán egyfajta lények vagyunk-e mi emberek mindnyájan?* Ezek is, azok is? Csakugyan elférnek ilyen különbségek, ekkora ellentétek ugyanabban a természetrajzi speciesben, ugyanabban az élettani kategóriában? Nemcsak itt, Civitavecchiában, és nem is csak az élvezet és szenvedés skáláján, hanem mindenütt a világon és mindenféle vonatkozásban?

Milyen különös dolog: ezek is emberek, azok is! Az egyik jómódban él, várai, kastélyai vannak; a másik a hidak alatt bújik meg vagy talán egy verem, egy düledező ól a lakása. Amott raffinált kényelem, luxus, ragyogás, emitt állati piszok, fagyoskodás és éhezés; pedig hát ez is ember, az is. Az egyik tudós, a másik tudatlan; az egyik a csillagvilág s a mikroszkóp csodás titkaiba hatol be s épúgy otthon van a sumér nyelv rejtelmeiben, mint az egyiptomi hiero-

glifek olvasásában, mélységes teológiai vagy bölcseleti fogalmak elemzésében vagy a felső mennyiségtan sztratoszféráiban; míg a másik az egyszeregyet sem ismeri s a nevét sem tudná leírni, a tudományos ismereteknek pedig a legelemibb fogalmait is hiába keresnéd nála. Pedig ez is ember, az is.

Az egyik csupa hatalmas erő, parancsoló akarat, lángelméjű vezér, aki egyetlen szavával milliókat villanyoz fel s országok sorsát intézi döntően; a másik oly ügyefogyott, hogy egy szöget sem tud egyenesen beverni s amihez csak kezd, minden balul sikerül neki. Az egyik ragyogóan szép, elbűvölő, érzékeket igéző jelenség, kész Adonisz vagy Afrodité, testbeöltözött napsugár, földönjáró tündér; a másik korcs és nyomorék, utálat és szenny, akit mindenki kerül, akire ránézni iszonyat, akinek a lehellete is fertőz. Pedig ez is ember, az is. Ember a hős és ember a gyáva; ember a zseni és ember a tébolyult; ember a szép és ember a rút; ember a bajnok és ember a nyomorék.

I.

Még mélyebb, mondhatnám: metszőbben, bántóbban éles az ellentét ember és ember közt az *erkölcsiség* terén. Borzasztó, hogy az ember erkölcsileg milyen nagy és milyen kicsiny lehet! Milyen jó lehet és milyen gonosz! Lehet szent, de lehet gonosztevő is. Lehet angyal, szelíd, tiszta, alázatos, önzetlen, vigasztalhintő és szeretetet sugárzó. De lehet sátán is: kegyetlen, gonoszlelkű, bajthozó és gyilkos.

Az ember oly magasra szállhat, hogy még ezer évvel utóbb is remegő tisztelettel emlegetjük erkölcsi nagytetteit; elég a katolikus Egyház szentjeire feltekintenünk, hogy ilyeneket bőven lássunk. De az ember leszállhat oly mélységekbe is, hogy az egész emberi társadalomnak szégyenkeznie kell miatta. Szégyenkeznie, hogy az is ember!

Ember volt Jézus, Szűz Mária, az apostolok, a bibliai szentek, — de ember volt Judás is. Ember volt

Szent Péter és Szent Pál, de ember volt Néró is. Ember volt Lőrinc a szerpap és Sebestyén a katonavértanu, Cicelle és Ágnes, Pongrác és Tarzicius, — de ember volt Caligula is, Decius, Septimius Severus és Diokleclán. Ember volt Szent Imre királyfi s a hőslelkű castiglionei hercegifjú, Gonzága Alajos, ez a vakítóan fehér liliom a reneszánsz-udvarok tövisei között, de ember volt Cromwell Olivér és Robespierre is.

Ember volt Lisieux bájos lemondója, de ember az a szerencsétlen leány is, aki a züllött nők kórágyán haldoklik és még az örökkévalóság küszöbén is trágár álmokat kerget. Emberek a jótékonyság és irgalmazó szeretet hősnői, akik testben élő kerubként nesztelen léptekkel járják éjjel-nappal a kórházak termeit s puha kézzel simítják le a haldoklók homlokáról a halálverejtéket; ám emberek a nagystílű kalandorok, a csalók és vérszopók is, akik a mások koldusbotra juttatásából gyüjtik a maguk aranyát.

Emberek a hithirdetők, akik Jézus szeretetéért itthagynak apát, anyát, európai kényelmet és kultúrát, az édes haza levegőjét s az otthoni élet meghitt csendjét, s mennek ki Kína éhínségverte, árvízsujtotta, földrengésrázta népe közé, mennek Afrika tüzes homokjára s Alaszka 60 fokos hidegeibe, mennek bélpoklostelepekre elevenen elrothadni Krisztusért; mennek emberevő vadak és mérges kígyók közé s boldogok, ha Jézusért vértanui halált szenvedhetnek. És emberek azok a poltrón kéjencek és kiélt aszfaltbetyárok, akik életükben egyetlen egyszer sem tudják megtagadni romlott vágyaikat, egyetlen egyszer sem tudnak uralkodni a legalsóbb ösztöneik csábításain, egyetlen egyszer sem tudnak hősök és keresztények lenni, egyetlen egyszer sem tesznek jót egy hosszú életen át...

Mily roppant különbség ember és ember között!

Emez csodálatos lelki fínomságra tesz szert s hihetetlen aszkétikus erőfeszítéseket tesz, hogy Isten színe előtt járván, a legkisebb hibától is szennytelenül őrizze meg szívét! Amannak meg még a szempillája

sem rezdül, amikor embereket gyilkol halomra, mint a szovjet tömeghóhérai, vagy ha nyakig fetreng méltatlan, lealacsonyító szenvedélyek szennyárjában... Az egyik halálosan elpirul egyetlen kétesértelmű szóra, a másik előtt nincs szó, sem tett, sem viselkedés, amin még pirulni tudna. Az egyiknek minden gondja az, hogy Istent szeresse és szolgálja, a másik cinikusan hitetlen s mint a vásott iskolás gyermek a tanárja távollétében, abban látja az erőt és a nagyságot, hogy fitymálja az Istent, akiről azt hiszi, hogy — egyelőre legalább — távol van tőle.

Mégis legmélyebbreható ez az ellentét ember és ember között a *vallási* téren. Van, akit a vallási kérdés egyáltalán nem érdekel és nem nyugtalanít; sohasem jut eszébe, hogy Isten is van s hogy a vallás a legszebb és legfontosabb kérdése az életnek. Sohasem gondol arra, hogy odatúl, a síron túl, valami nagyon komoly dolgok várhatnak ránk, kemény számadás minden percről, amit itt a földön éltünk.

Sőt van, akit még az is izgat és bosszant, ha mások vallásosak s a vallás nevében állandó önfegyelmezést sürgetnek s követelnek tőle; ő ezt a világot szereti s zavartalanul akarja élvezni s kellemetlen nyűgöt lát a vallási kinyilatkoztatásokban és az Egyházban, amely szerinte csak gátol, fékez, int és akadékoskodik. A természetfölötti világ szempontjai az ő szemében fakók és értelmetlenek, az evangéliumi kijelentések valószínűtlenek és irreálisak. Nem tudja megérteni, hogyan lehet a vallást minden fölé helyezni, hogyan lehet lemondani szexuális tombolásról, vagyoni előnyökről, evilági presztizsről és hatalomról olyan fogalmak kedvéért, hogy Isten, lélek és túlvilág.

Az az embertípus ez, amely vagy soha komolyan nem foglalkozott vallási stúdiumokkal, vagy ha foglalkozott, hamis vezérekre bízta magát, egészségtelen irányok bűvkörébe került. Vak lévén világtalanokra hallgatott, akik aztán egyik téves elméletből a másikba kergették. Vagy pedig hangzatos jelszavakkal

vélte elintézhetni a legnagyobb kérdéseket, mint azok a szovjetbölcsek, akik olyan elkeseredetten s fanatikusan küzdenek az istenhit ellen s minden vallás ellen, mintha csakugyan meg volnának győződve róla, hogy az egész istenhit őrület, a vallás ópium, az Egyház nagyarányú világámítás s a kereszténység hittételei semmiben sem különböznek a vasorrú bábák, manók és kísértetek meséitől.

Van aztán harmadik típus is: az a keresztény, aki hisz, de *egyelőre nem óhajt a hit szerint élni,* mert ez kényelmetlen neki. Ennek a típusnak szinte iskolapéldái azok a multszázadbeli olasz politikusok, akik egyházüldözéseket rendeztek, a pápaság ellen szövetkeztek, a szerzeteseket kiűzték, az egyházi vagyont elrabolták, a katolikus iskolákat beszüntették, betegségükben azonban lóhalálban hozattak magukhoz papot, lehetőleg szerzetest, akinél meggyónhassanak, mielőtt az Örök Bíró ítélőszéke elé lépnének.

Viszont ezekkel a többé-kevésbbé vallástalan típusokkal szemben állanak azok, akiket a vallásos gondolat hőseinek, tipikus hordozóinak nevezhetnénk. Ó, nemcsak rózsafüzéres nénikék s jámbor tudatlanok, hanem a társadalom s a kultúra minden fokának képviselői, akiknek egyetlen s legfőbb gondolatuk az Isten, az örökkévalóság és a természetfölöttiség. Papok, szerzetesek, világiak, nők és férfiak. Prohászka Ottokárok és Apponyi Albertek, hogy a szentekről ne is szóljunk. Emberek, akik ezen a világon élnek ugyan s ennek a megjobbításán fáradoznak, de ugyanakkor minden gondolatuk, mint végső célpontban, az Istenben fut össze. Akik szolgálják a családjukat, a hazájukat, az emberiséget, de végső elemzésben minden igyekezetükben istenszolgálatot látnak és akarnak.

Vagy hát a szentek: a Szent Pálok és Ágostonok, az Assziszi Ferencek és Loyolai Ignácok, a boldog Margitok és Lisieux-i Terézek. Virágok, amelyek csak az örök Nap felé tárják ki szomjas, szűzi kelyhüket. Gyertyaszálak, amelyek csak az oltár deszkáin lobognak fel örömmel s emésztődnek túlvilági ragyogássá.

Sasok, amelyek csak a legfelsőbb, éthertiszta légkörökben érzik magukat otthonosan. Hegyóriások, amelyek az örökkévalóság végtelenébe nyúlnak. Tengerszemek, amelyek csak az eget szeretik tükrözni. Csobogó hegyi források, amelyeknek minden csordulása szeráfi ének s minden habja kristályos tisztaság...

Emberek, akik nem is emberek már, annyira felette állnak mindannak, ami nyomorúságot, emberi alacsonyságot, önzést, érzékiséget, kényelemszeretetet, tunyaságot s földhözragadottságot jelent. Emberek, akik Krisztust öltötték magukra; akiknek minden szempillantása: örök eszmék visszfénye, minden érzése: égi vágy, minden mosolya: paradicsomi ígéret, minden szava: zengő Glória-ének, minden mozdulása: példaadás, minden lépte: szeretet és minden törekvése: apostolság. Emberek, akiknek lélekzetvételük az imádság, ételük az Oltáriszentség, italuk a jótevés, álmuk a mennyország, szerelmük Jézus és az égiek...

II.

Ha már most kérdem: *honnan ezek a roppant különbségek az emberek között,* főleg erkölcsi és vallási értékek dolgában, e kérdésre meglepően világos választ találok a magvetőről szóló evangéliumban. Azt mondja az Úr Jézus, hogy az Isten, az örök magvető, lényegében mindenfelé egyenlően szórja az ő igazságainak s kegyelmeinek magvait. Ám az emberek különböző fogékonysággal fogadják magukba a felülről jövő, természetfölötti értékeket; s ez a különbözőségük főoka.

Nem mintha a kegyelem nem juthatna az egyes embereknek különböző fokban részül s mintha nem volna mélyreható különbség az emberek közt már a neveltetésükben, esetleg átöröklött belső alkatukban s a környezet rájukhatásában. Hiszen látjuk, milyen más e tekintetben egy ázsiai pogány helyzete s egy keresztényé, vagy akár egy vallásilag félrenevelt,

gyermekkorától egyházgyűlöletre szoktatott külvárosi proletár lelki állapota, vagy azé, akit vallásos szülők és mondjuk, szerzetesek neveltek. De a kinyilatkoztatás szava szerint Isten lényegileg mégis minden egyes felnőtt emberben ugyanolyan magvető munkát végez: valamennyit meghívja az igazság felismerésére s az örök üdvösségre. S lényegében nem a kegyelem ilyen vagy olyan foka, nem az isteni magvető ilyen vagy olyan tevékenysége dönti el a nagy kérdést: ki lép az üdvösség és ki a kárhozat útjára, hanem maga az egyes ember.

Az isteni magvető tele kézzel szórja a magot: az igazság igéjét s a kegyelmet: szórja fáradatlanul, szórja minden irányban. Csakhogy, azt mondja Jézus, egyik helyen a mag az út szélére esik, nem a termőföldbe s ott a járókelők eltapossák, vagy az ég madarai elhordják. Másik helyen a mag köves, sekély humuszú földre hull s ha kikel is, hamarosan elszárad. Harmadik helyen a talaj nem volna rossz, a növény fel is nőne, ámde jobbra-balra sok körüle a bojtorján s tövis és ennek túlburjánzása elfojtja az értékes ifjú hajtásokat.

Az Úr Jézus maga meg is magyarázza ezt a példabeszédet: Akiknél a vetőmag az út szélére esett, ott jön az ördög s elviszi a magot az illetők szívéből, nehogy higgyenek és üdvözüljenek. Akiknél a mag köves földre hull, azok örömmel fogadják ugyan az Isten igéjét s kegyelmét és egy ideig hisznek is és a hit szerint élnek, de aztán, gyökértelenek lévén, a kísértések idején eltávolodnak a hittől. A bojtorján közé hulló mag azokról szól, akik befogadták ugyan az Isten kegyelmét, de aztán az élet gondjai, kincsei és gyönyörűségei elfojtják azt bennük. Csak akiknél a mag jó talajra hull, vagyis akik jó szívvel fogadják és tökéletes törekvéssel megőrzik a lelkükben a kegyelem magvát s türelmes munkával érlelik annak gyümölcseit, csak ott terem százszoros aratás. S az evangélista szerint Jézus „kiáltva" tette hozzá: „Akinek füle van a hallásra, hallja meg!"

Csakugyan vannak emberek, akik szinte félreütik a magszóró Isten kezét; akik nem engedik, hogy az igazság a lelkükbe hatoljon, vagy hogy a lélekmentésre figyelmeztető szózat a szívükben visszhangot keltsen. Azok a szánandó emberek ezek, akik megvetően lökik félre maguktól a legdrágább kincset, az Isten legszebb ajándékait. Akiknek nem kell Isten és lélek, nem kell az örök boldogság ígérete!

Az emberi lélek borzalmasan titokszerű valami. A legsötétebb mélységekből ki tud emelkedni, erkölcsi halálból új életre tud támadni, korhadt ágon is tud Isten kegyelmével zöldelő rügyet fakasztani, virágot és gyümölcsöt teremni. Ám fordítva: hóhér is tud lenni, a saját maga hóhérja s a legszebb belső készséget s a legerősebb külső indítást is eredménytelenné tudja magában fojtani.

Van, aki egy-két jó szóra, egy megrázó prédikáció hallatára lelke egész mélyéből Istenhez fordul lehántja lelkéről a bűnös élet bilincseit, új életet kezd; de van olyan is, aki még a haldokló édesanyja utolsó intelmét vagy üzenetét is ridegen, kegyetlenül elutasítja magától.

Szegények, mi lesz velük az utolsó napon, ha majd Krisztus Urunk eljön ítélni eleveneket és holtakat? Hogyan fognak szégyenkezni, hogyan bánkódni, hogyan fogják kívánni, bár ne bíztak volna annyira a múló pillanat kábulatában, az Isten elleni lázadás vélt diadalaiban, a vallástalanság divatjában! Ha még akkor is lehetne gyónni, bűneiket bánni, a feloldozás édes vigasztalásában részesülni! De akkor már késő lesz, a magvetés és magérlelés ideje rég elmúlt s a gyümölcstelen földre az örök Bíró átka száll, mint az evangéliumban a gyümölcstelen fügefára!

Vannak azután emberek, akik nincsenek minden fogékonyság híján, akik érdeklődést mutatnak a vallási dolgok iránt, sőt pillanatnyilag lelkesednek is a jóért; ámde sekély lelkek, minden mélység s gyökér nélkül valók. Akikben hiába kél ki az Isten magvetése,

mert már az első komoly kísértés leteríti őket, kitépi szívükből a jó feltételeket, elmossa az üdvös hatásokat, lelohasztja jóra való készségüket.

Nem találkozunk-e mindennap ilyen szánandó emberekkel? Egy-egy misszió, lelkigyakorlat, lelki olvasmány, vallásos ünnepély hatása alatt fellángolnak, de aztán az első szélvihar eloltja lelkesedésük tüzét. Az első szexuális inger egyszerre elveszi eszüket; az első vasárnap már megint nem tudják, hogy a keresztény katolikus embernek lélekvesztés terhe alatt kötelessége szentmisét hallgatni; a legelső alkalommal, hogy hitükért helyt kellene állniok, Júdásként elárulják az Urat s az ő Egyházát.

És vannak végül olyanok, akiknek lelkébe be is hull a mag, meg is fogamzik benne s a kellő mélység sem hiányoznék belőlük, csak éppen arra nem vigyáznak, hogy a sarjadó vetést őrizni s védeni is kell, mert különben az ellentétes külső hatások, a tövis és a bojtorján csakhamar elfojtják azokat. S ilyen tövis és bojtorján, jaj, ugyancsak sok leselkedik körülöttünk!

Maga az Üdvözítő három csoportját jelöli meg ezeknek az elfojtó hatásoknak: az élet gondjait, a gazdagságot és az élvezeteket. S valóban: nehéz eldönteni, ezek közül melyik a lélekre a veszélyesebb.

Az egyik embernek a szegénység, az anyagi gondok és a szenvedések ingatják meg lelki egyensúlyát; a másiknak éppen ellenkezőleg: a jólét s a jóléttel járó önkényeztetés, az örömök, szórakozások, bűnalkalmak. Az egyik annyira kiábrándult az életből, hogy nem hisz már sem Istenben, sem emberben, nem érdekli más, mint a primitív életszükségletek, a dörömbölő éhség, a kegyetlen és rideg létharc, amely szinte képtelenné teszi arra, hogy önmagában még Isten képmását s az örök királyság várományosát ismerje fel. A másik ellenkezőleg: annyira szerelmes az életbe, de nem a felsőbbrendű, lelki igényű életbe, hanem a színek és fények, vonalak és idomok világába, az

érzékek alá eső anyagi javak igézetébe, hogy nem tudja megérezni az el nem múló kincsek szépségét és szükségességét.

Hánynak lett már örök veszte a szegénység, mint kísértés, hánynak a gazdagság, mint kísértés! Hánynak a nyomor és kétségbeesés és hánynak a dúskálkodás és bővelkedés! Hány van, aki a gondok özöne miatt nem tud már az Isten szabad egének sem örülni, a napsugárnak, az evangéliumnak! S hány, aki oly fékezetlenül hajszolja az érzéki gyönyöröket, hogy a tiszta örömök iránt érzéke sincs, sőt meghamisít művészetet, szerelmet, barátságot, költészetet, irodalmat, szociológiát, eltorzítja Isten legszebb gondolatait, csakhogy minél alacsonyabbra szállhasson s minél inkább hozzáidomítsa a lelket a testhez, a valóságot az ábrándhoz, az igazságot az álomhoz, amelynek rabja, s amiből pedig tudhatná, hogy egyszer mégis fel kell ébrednie!

Szerencsére van aztán vigasztalóbb kép is: azoké a lelkeké, akikben az Úr igéjének magvetése nemcsak megfogamzik, hanem meg is marad, fel is nő, ki is terebélyesedik s aratásra százszoros gyümölcsöt hoz. Mily öröm látni embereket a földön, akik szinte eleven vetületei az Úr Jézus tanításának, másolatai az ő példájának, élő hordozói az ő csodálatos ígéreteinek! Emberek, akiket élő hitvédelemnek nevezhetnénk, a szentek élete egy kései fejezetének, vagy ha tetszik: modern illusztrációjának, példán bemutatott erkölcstannak, járó és mozgó, élő és beszélő templomoknak.

Vannak emberek, akiket valóságos dómokkal hasonlíthatni össze, égbetörő, karcsú, gótikus tornyokkal, bástyaszerűen szilárd, erődítményszerű román székesegyházakkal, impozáns renesszánsz templomokkal, túlcsordulóan gazdag, pazar-színpompás barokk szentélyekkel. Vagy néha inkább csendes és szerény erdei kápolnákkal, amelyeket örökké beárnyékoz a magasságok felé nyujtózkodó fenyők sudár oszlopzata s amelyek harangszava nem hangzik bár messzire, de

tiszta csengésű, mint az ezüst és gazdag ígéretű, mint az arany.

S ha ezeknek a tartalmas, jézusi lelkeknek csodálatos pantheonját szemlélem, például a szentekét, de a mindennapi élet kiváló katolikusaiét is, arra a meglepő megállapításra jutok, hogy ezek sem fejlődtek mind egyenlőképpen. Nem olyan fák ezek, mint amiőket a faiskolában látunk, hogy szinte szálnyi pontosságra egyeznek. Ellenkezőleg: egyik kezdettől fogva, az első évektől fogva nyílegyenesen szökött a magasba és fejlődését sohasem akadályozta káros elhajlás. A másik viszont kezdetben törékeny volt és sokszor közeljárt az elpusztuláshoz. A harmadik elsőbben kegyetlenül csomósodott, gáncsoskodott, jobbra-balra hajlott, mindenképpen ki akart bújni az isteni kertész keze alól, de aztán megadta magát neki s époly pompás termésre jutott, mint az, amelyikre sohasem hatott ellenséges erő.

A kegyelem napfényében kibontakozott s kivirágzott az is, ez is; az Úr útjai csodálatosak voltak egyiknél is, másiknál is. De ahol e kettő találkozott: a magvető maghintése és a talaj befogadó termékenysége, ott végül is százszoros termés örvendeztette meg a Magvetőt és a befogadót egyaránt.

Ó, boldogok ezek a százszoros termést hozók! Az Úr Jézus egyszer még saját szűzi, szentséges Édesanyjának is fölébe állította őket. „Boldog a méh, mely téged hordozott, és az emlők, melyeket szoptál", kiáltott fel az asszony Jézus hallgatóinak sorában; mire Jézus így felelt: „Sőt inkább boldogok, kik az Isten igéjét hallgatják, és megőrzik azt" (Lk. 11, 27—28.).

III.

Kérdezzük már most összefoglalóan: miért mondotta el Jézus ezt a magvetői példázatot s *mire akar figyelmeztetni vele?*

Először arra, hogy vigyázzunk, amikor a lelkünkben az isteni szózatot, a kegyelem szavát halljuk,

mert életbevágó, kimondhatatlanul fontos dologról van akkor szó. „Ma, ha az Úr szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket!" (Zsolt. 94, 8.) Mert lehet, hogy ennek, éppen ennek a kegyelmi szózatnak befogadásán vagy be nem fogadásán dől el örök sorsunk. Az Úr állhatatosan kopogtat a lelkünk ajtaján; kopogtat talán éveken, évtizedeken át. Időnkint erősebb ez a kopogtatás, zajosabb, sürgetőbb; időnkint halkabb, ritkulóbb, elnémulóbb. De ha elhalkul, ha kihagy, ha csaknem végleg elhallgat, ennek főkép az az oka, hogy az előző kopogtatások válasz nélkül maradtak.

Ó, csodálatos várakozása, virrasztása, dörömbölése az Istennek a lélek kapuján! Titokzatos béketűrése a Szentléleknek! A zörgetés újra meg újra elkezdése, a kegyelem új meg új kísérletezése... De egyúttal félelmetesen végzetes eltompulása s elcsitulása az égi hívásnak ott, ahol a kegyelmet nem eresztik be a lélekbe, ahol ajtót mutatnak az Úrnak! Ó, sorsdöntő párviadal Isten és ember között, drámai küzdelem a lélekért, titokzatos ostrom, amelyben Isten a saját teremtménye szívébe kér, sürget, követel bebocsáttatást, de ugyanakkor csodálatosan, félelmetesen tiszteletben tartja az ember szabad akaratát is! Ezek a nagyszerű fellendülések és tragikus visszazuhanások! Ezek a csendes, titkos, de végtelenbe ható guerilla-harcok a Világosság Lelke s a sötétség hatalmasságai között a lelkiismeret sáncaiban!

Isten ví a lélekért, de nem kényszeríti őt semmire. Hív, csalogat, édesget, kér, esd, int, fedd, korhol, bűnbánatot ébreszt s vágyat kelt a javulás és megtérés felé, de nem tesz erőszakot soha. A döntés mindenkinek a saját kezében marad: tőlem függ az élet s a halál! Az Isten nógat, hajt, hivogat, szinte sír és nyög bennem, hogy az élet felé csalogasson, hogy odahajoljak, odafonódjam a karjai közé s vezettessem magam tőle. De ha nem akarok vele menni, ha nélküle akarok boldogulni, ő meghagy a szabadságomban és én azt tehetem, amit akarok.

Csak aztán magamra kell vetnem, ha boldogság helyett boldogtalanságot aratok, élet helyett halált, üdvösség helyett kárhozatot! Ha majd az évek gyorsan pergő során ez a rövidke élet elmúlik s eljön a nagy leszámolás ideje, nem mondhatom majd, hogy nem volt, aki figyelmeztetett. Hogy nem volt Egyház és evangélium, nem volt lelkiismeret és felelősségérzet, nem voltak példák és útmutatók, nem volt idő és alkalom a magambaszállásra, nem voltak kegyelmi eszközök és indítások. „Híttalak és vonakodtatok!" (Péld. 1, 24.) — Ne engedd, Úr Jézus, hogy az utolsó napon azok közé tartozzam, akik felé ez a te megszégyenítő, leálcázó s büntető szemrehányásod irányulni fog!

A másik összefoglaló tanulság pedig az, hogy nekünk embereknek *egymást is támogatnunk kell* az üdvösség útján. Közre kell működnünk abban, hogy az isteni magvetés az emberek szívében minél mélyebb s minél fogékonyabb talajra találjon. Ennek két eszköze van: a *lelkipásztorkodás* a papság részén s az *actio catholica* a világi hívek részén.

Ki kell építenünk a lelkipásztori intézményeket, mert bizonyos, hogy mennél több a pap, a templom, a prédikáció, a lelkigyakorlat, a gyóntatószék s főleg az oltáráldozat, annál többet gondolnak az emberek Istenre, a lelkükre, az örökkévalóságra. Hiszen azért robbantják fel az Isten ellenségei is a templomokat s azért rendeznek sorozatos egyházüldözéseket, mert tudják, hogy az istenhitet s a vallásosságot csak a lelkipásztori intézmények megszüntetése révén lehet elhomályosítani a lelkekben. Ennek a lelkipásztorkodásnak korszerűnek kell lenni: ma nem szabad várni, míg az amúgyis jámbor lelkek maguktól jönnek hozzánk, hanem oda kell menni, ahol a vallástól elidegenedett lelkek vannak. Hogy így mondjam: ki kell vinni az Úristent a kültelkekre, a gyárakba, a tanyákra, a nyomortelepekre.

És mivel ez sem lesz elegendő s papokban úgyis

nagy a hiány, hát be kell állni az apostoli, lélekmentő munkába a világiaknak is, és ez a *katolikus akció*. A világiaknak kell olyan szociális és közéleti állapotokat biztosítaniok, hogy a vallásos, erkölcsös, keresztény élet csakugyan kivirágozhasson az emberek lelkében. Nekik kell azt a vallásos atmoszférát megteremteniök, amelyben az isteni mag kikelhet s erőteljesen fejlődhetik. Mert enélkül az atmoszféra nélkül a legszebb lelkipásztori erőfeszítések meddők maradnak.

Mit használ pl. a legszebb prédikáció a templomban, ha aztán az emberek héthosszat olyan sajtót s irodalmat olvasnak, amely kiöli lelkükből a hitet? Mit érne a katekizálás, ha gyermekeink kénytelenek volnának, mint egyes országokban, olyan iskolákba járni, olyan tanítókat, tanárokat s egyetemi professzorokat hallgatni, akik épp az ellenkezőjét hirdetnék annak, amit a fiatalság a templomban hall? S mit ér minden lelkipásztorkodás, ha a társadalmi s gazdasági téren olyan viszonyok fejlődnek ki, amelyek millió és millió embert taszítanak a kétségbeesés szélére s kiölik a lelkükből a hitet a felebaráti szeretet s a kereszténység társadalommentő erejében, ha elfojtják bennük a fogékonyságnak utolsó szikráját is a természetfölötti javak irányában?

Ezért kell korszerű lelkipásztorkodás és kell katolikus akció!

Ó, örök magvető, Jézus! Fölséges mennyei termések isteni áhítója! Nemes buzdulások, szent vágyak, életjavító elhatározások égi keltegetője: ne hagyd abba a magvetést köztünk! Akkor se, ha sokszor oly késedelmes a mi közreműködésünk s oly siralmas az a vetés, amely magvető munkád nyomán kisarjad! Csak hintsd tovább, szórd, mélyeszd belénk hited, szereteted, éltető erőd magvait! Engedd szomjazó lélekkel fogadnunk igazságaidat s kegyelmeidet, hogy százszoros aratás koronázza fáradozásodat, neked örök dicsőségül, árva lelkünknek pedig örök boldogságul!

Jézus és a jerikói vak.

„Uram, add, hogy lássak!" Lk. 18, 41.

Ötvened-vasárnapra.

Olyan megható s egyszerűségében is sokatmondó az az esemény, amelyet az Egyház a farsangvasárnapi, vagyis ötvenedvasárnapi szentmise evangéliumában olvastat: a jerikói vaknak meggyógyulása. Ott áll a szegény világtalan koldus az út szélén és kéreget; kéreget, ki tudja, hány éve már, ki tudja, mennyi fájdalmas nélkülözés és megalázkodás között! Milyen siralmas is egy szegény vak helyzete! Mások látnak s ő nem lát! Mások látják az erdőt és mezőt, szemükbe nézhetnek a gyermeküknek, felpillanthatnak az égre, a felhőre, a csillagokra, míg ő örök éjszakában raboskodik!

Egy napon aztán hirtelen sürgés-forgás támad a jerikói vak körül; lárma, hangos beszéd, lótás-futás. A vak megtudakolja, mit jelent a sürgölődés. Mondják neki, hogy a Názáreti Jézus megyen arra. A vak koldus tudja már, hogy ez az a nagy csodatevő, a Dávid törzséből való, Istentől küldött mester, a szelíd szívű jótevő, s azért bizalomra gerjed és hangos szóval kezd kiáltozni, bizonytalanul, csak úgy maga elé, a világtalan levegőbe: „Jézus, Dávidnak fia, könyörülj rajtam!" Az elülmenők pedig, mondja az evangélium, inték őt, hogy hallgasson. De ő annál jobban kiáltozott: „Jézus, Dávidnak fia, könyörülj rajtam!" Meghallván tehát Jézus, parancsolá, hogy vezessék őt eléje. Mikor azután a vak közel ért hozzá, Jézus szeretettel megkérdezte tőle: „Mit akarsz, hogy cselekedjem veled?"

Milyen biztató, reménytkeltő kérdés, mily pazar kínálkozás! A mindenható, a csodatevő szinte felajánlja magát: mit akarsz tőlem, rendelkezzél velem, mit kívánsz, hogy cselekedjem neked?

A szegény vaknak e szóra bizonnyal kiült a vágy a világtalan szemébe, az évek óta elborult arcon fel-

villant a rég elfelejtett remény, a lázas, ujjongó várakozás. Talán térdreroskadt, talán kitárta karját a csodatevő, simogató, istenemberi hang felé s úgy zokogta kimondhatatlan epedéssel: „Ó, hogy mit akarok, Uram? Mit akarhatnék mást, mint azt: hogy lássak!" *Domine, ut videam!*

A következő pillanatban talán maga is megborzadt már a saját szavától, a kívánságának a vakmerőségétől: hogy ő, aki évek óta nem lát, most egyszerre látni akar, látni ismét az eget s a földet, a dalos madárkákat, az embereket. De a kérő szó elhangzott: „Uram, add, hogy lássak" és a kérelem Jézus irgalmazó Szívébe hullott s ott meghallgattatásra talált. És Jézus mondá neki: „Láss! A te hited megszabadított téged!" *És azonnal láta, aki vak volt, és követé őt, magasztalván az Istent.* (Lk. 18, 35—43.)

Ennek az evangéliumi vaknak gyógyulása nemcsak Jézus nagyságát, csodatevő erejét, hatalmát s irgalmazó, könyörülő Szívét tárja elénk, hanem eszünkbe juttatja emberi természetünk elesettségének egy fájdalmas, gyötrő vonását is: a mi *lelki vakságunkat,* a hit s a természetfölöttiség realitásaival szemben való beteg érzéketlenségünket.

Ó, jaj, vakok vagyunk mindnyájan, amíg e földön járunk; szomorú világtalanságban élünk, amíg az Isten csodás kegyelme meg nem világosít minket s a lelkünket látóvá nem teszi!

I.

Mennyi a *lelkileg vak ember* ezen a világon! Vak, akinek a nyomorúsága nagyobb a jerikói koldusénál. Mert ez legalább tudta, hogy vak és siránkozott miatta s kereste a gyógyulást; míg ezek a szánandó lelki-vakok talán még csak rá sem ébrednek a nyomorúságuk tudatára!

Van közte, aki legalább időnkint megérzi siralmas helyzetét s nemes irígységgel tekint azokra, akik a természetfölötti világ boldog bizonyosságában, mint valami el nem árnyékolható verőfényben járnak. „Ó, ha

én is hinni tudnék!" kiált fel egyike-másika ilyenkor, „ha hinni tudnék, mint az a naponkint áldozó kongreganista, mint az a falusi asszonyka, akihez a kétség árnya sohasem ér fel; hinni mint egy apáca, mint egy vértanu! Ha én is tudnék még imádkozni, az örök életben reménykedni!" Van aztán, sajnos, elég olyan hitetlenkedő is, aki még azt sem látja, hogy nem lát; aki jól érzi magát a sötétségben, a semmiben, a légüres térben, a lelki világtalanságban. Büszke rá, hogy vak és megveti azt, aki látónak vallja magát.

De még a hivők közt is van, aki hisz ugyan, de nem úgy, ahogy kellene s ahogy talán maga is szeretné. Hisz, de a hite olyan, mint a fonnyadt virág: sem színe, sem illata. Hisz a világot teremtő Bölcseségben s Erőben, de odáig már nem jut el, hogy higgyen a világot átjáró Szeretetben is, amely megnyilatkoztatta magát és emberi testet öltött, Oltáriszentséget és Anyaszentegyházat szerzett, meghalt értünk a kereszten és viszontvárja a mi szeretetünket.

Hisz valahogyan a Jézus Krisztusban, de nem nagyon tudja: vajjon csak bölcs tanító és jóságos beteggyógyító volt-e ez a Jézus, avagy Isten is, azonos azzal a Végtelen Lénnyel, aki az eget és földet teremtette? Igaz-e az, hogy ez a Jézus holtakat támasztott fel s maga is feltámadott? Igaz-e, hogy a mennybe felment? Igaz-e, hogy az Egyházat ő kormányozza s láthatatlanul vele van mindennap, világ végezetéig? Igaz-e, hogy ő, a Mindenható, emberek által oktat s vezérel minket? Hogy bűneinket bűnös emberek által bocsátja meg? Igaz-e, hogy a kicsi, fehér ostyának leple alatt Ő van jelen, Ő maga? A Háromszor Szent, akit az egek egei be nem fogadhatnak? S a szentáldozásban ő maga száll le hozzám, ő, a Végtelen, s megölel és megcsókol és magához forraszt az Eucharisztia csodás misztériumában?

És igaz-e, hogy a síron túl is van élet? Igazán, biztosan van? Ha majd meghalok, a lelkem, az egyénisége igazán tovább fog élni mégis? Csakugyan van-e másvilág s én megjelenek Jézus ítélőszéke előtt, én

és a többiek, azok is, akik őt tagadják, gyűlölik, gúnyolják s Egyházát üldözik? Igaz-e, hogy akik ma éjszaka meghaltak, azok is mind ott állanak már az ő ítélőszéke előtt? A fehérek és a sárgák és a feketék? És akik tegnap és tegnapelőtt haltak meg, szintén? És akik száz évvel ezelőtt, és ötezer évvel ezelőtt haltak meg — igaz-e, hogy ezek mind-mind megjelentek már a Jézus Krisztus trónja előtt?

Igen, Uram, igaz! S én hiszem is erősen. És mégis, mintha folyton azon venném magam észre, hogy inog a hitem, hogy valahogy öntudatlanul is kételkedem! Az imádságomba is belesajog a kétség, a fohászkodásomba is belesikolt a rettentő „hátha nem!" s megmérgezi a hitem boldog biztosságát... Túlságosan érzem azt a homályt, amelybe természetszerűen beleburkolódzik ezen a földön mindaz, ami isteni, ami mennyei kijelentés.

Hát azért kiáltok hozzád, Uram, a jerikói vakkal együtt: Jöjj és *add, hogy lássak!* Adj nekem is — ó, semmi mást, Uram: ne kincset, ne élvezetet, ne dicsőséget, csak egyet: azt, *hogy lássak!* Hogy a hitem erős legyen és eleven, olyan, mintha látnálak, fognálak téged, mintha ma is mindennap itt járnál köztünk!

Ó, ha az én hitem olyan világos és eleven lehetne, aminő Szent Tamás apostolé volt, amikor sebhelyeidet tapinthatta! Ha olyan szikrázóan biztos lehetne a hitem, aminő eleven lesz a látásom, ha majd egyszer összeomlik ennek a világnak egész kártyaalkotmánya és eljön a te országod, az igazi, végnélkül megmaradó élet, a látás: az örökkévalóság!

Miért is oly könnyű a kételkedés minden érv és bizonyosság ellenére? Miért oly ingatag és homályosan pislákoló mécs a mi hitünk? Miért lepik meg helyenkint kínzó hitkételyek még a legkomolyabb istenkeresőt, a legbuzgóbb hivőt is? Holott ma éppen a hitünk szilárdságára volna nagy szükségünk! Mert csak ha eleven a hitünk, ha vidáman, biztosan lángoló, csak akkor élvezhetjük teljes mértékben áldó hatásait.

Csak akkor kelhetünk kellőképpen a védelmére is.

Ma a hit meggyengítésére annyi ellenség fogott össze: áltudomány, felületesség, agitáció, pártérdek, érzékiség, birtoklási vágy, könnyelműség. Mind azon dolgozik, hogy a kereszténység eszméit nevetségesnek tüntesse fel, a hitet aláássa az emberek szívében. Erősen kell tehát hitünkben megállnunk, hogy a hitetlen világ incselkedéseit visszaverhessük.

S végül a hit súlyos kötelességeket is ró az emberre; a becsületes, komoly katolikus élet ma tengernyi áldozattal jár. Sok lemondást kíván, sok önfegyelmezést, nehéz kötelességteljesítést von maga után. Ha a hitünk nem szilárd és eleven, hogyan lesz erőnk ezekre a feladatokra?

Ezért kötelességünk, hogy a hitünknek teljes megerősödését keressük s ezért helyes, ha mi is odafordulunk a világosságot sugároztató Megváltóhoz s mi is ezzel a kéréssel ostromoljuk: *„Uram, add, hogy lássak!"*

II.

Mármost a jerikói Csodatevő rajtunk is segíteni akar; látókká, teljes, tiszta fények élvezőivé akar tenni minket. De megkívánja, hogy mi is sóvárogjunk az ő megvilágosító kegyelme után, hogy a lelkünket felkészítsük az ő természetfölötti világosságának befogadására. Hogyan érhetjük el ezt? Mit tehetünk, hogy szemünk az ő világossága előtt megnyíljon, hogy hitünk szilárd és erős legyen s vele biztosabb, virágosabb, boldogítóbb a vallásos életünk?

Először is *el kell távolítanunk lelkünkből a hitetlenség okait,* a hit szabad előrehaladásának, érvényesülésének akadályait. Mik ezek az akadályok? Mindenekelőtt *bizonyos előítéletek,* téves, *divatos nézetek,* bizonyos felkapott, de üres jelszavak, amelyeket a hitnek ellenségei szuggesztív makacssággal ismételgetnek s amelyek öntudatlanul hatással vannak ránk is.

Ilyen jelszó mindenekelőtt az, hogy a hit *megalázó* dolog. Merthogy az önálló ember nem hinni, hanem tudni akar! Nem hódol meg a tekintélyi érv előtt, ha-

nem csak azt fogadja el, amit lát, amiről maga is megbizonyosodott. Üres és tartalmatlan jelszó, mely földi, emberi dolgokban helyes lehet; de amikor az Úristen elé lép az ember és az ő titkait fürkészi, vagy az ő kinyilatkoztatásait vizsgálja, egyenesen nevetséges pöffeszkedés. Mert az Úristennel szemben nem léphetünk fel gőgös önteltséggel s nem mondhatjuk: Úristen, én tőled sem vagyok hajlandó semmi olyant elfogadni, amit az én szűkös kis emberi eszemmel fel nem fogok; benned sem lehetnek dolgok, titkok, mélységek, amelyekbe én magam bele nem pillanthatok.

Mit mondanánk egy elemi-iskolás kisdiákról, aki azzal állítana be az iskolába, hogy: Tanító bácsi, csak az lehet igaz, amit én magamtól is tudok; amit maga tud, az nem ér semmit, az mese és tévedés! Mit mondana erre a tanító? És mit feleljen az Úristen a mi gyermekes dadogásunkra, amikor téveteg, gyermetég emberi eszecskénket tesszük meg az Isten titkainak zsinórmértékévé!

Isten milliószor nagyobb és csodálatosabb, mint mi emberek; benne bizonnyal a titkok óceánjai hullámzanak öröktől-örökké; az ő belső gazdagsága milliószor nagyobb, mint a mi csekélyke felfogóképességünk. Ezt meg nem érteni sokkal megalázóbb az emberre nézve, mint az alázatos, gyermekded hit, a meghajlás a Titkok Tudója, az Igazság Óceánja előtt, aki leereszkedik hozzánk s kijelentéseket tesz nekünk.

A hit egyáltalán nem aláz meg, hanem felemel; nem veszi el a látóképességünket, hanem ellenkezőleg: távcsövet tesz a szemünk elé. A puszta szememmel is látok, de a távcsővel többet s messzebb látok, és biztosabban látok. Hinni nagy dolog, mert annyi, mint felülemelkedni az emberi végességen, felszállni az Isten szféráiba, érteni, tudni, megközelíteni az igazságot a legnagyobbról, legközelebbről, legigazabbról, aki van; és pedig megtudni mindezt a legbiztosabb bizonyság: az Ő szava által.

Vannak, akik azt mondják: a hit nem lehet észszerű, mert a hitnek számos olyan tétele van, amely

ellenkezik az emberi *tudomány* megállapításaival. Érdemes-e még ezzel az elkoptatott, ezerszer megcáfolt ellenvetéssel foglalkozni?

Aki ma azt meri mondani, hogy a hit ellentétben áll az emberi tudomány vívmányaival, az rettenetesen elmaradt ember. 40—50 évvel ezelőtt, a liberalizmus konjunktúrájában, még talán meg lehetett téveszteni az embereket ezzel az állítással. Akkor a tudomány fiatal óriásai maguk is azt hitték, hogy minden titok megoldása a birtokukban van. Ma azonban, amikor a tudomány minden ágában a legkimagaslóbbak hajtják meg zászlójukat a hit előtt, a hit és tudomány ellentétességéről csak a tudatlanság agitátorai szavalnak a szocialista népgyűléseken és — igen — Szovjetoroszországban ezen az alapon égetik fel a templomokat és kolostorokat és gyilkolják a papokat. Ezt lehet, de bebizonyítani, hogy a tudomány csak egyetlenegy követ is kimozdított volna a vallás, a hitvédelemtan épületéből: nem lehet.

Ki ne emlékeznék arra a fönséges pillanatra, néhány évvel ezelőtt, amikor a pápa Őszentsége először beszélt rádión az egész világhoz? Szimbolikusan szép és sokatmondó jelenség volt, amikor a pápa előtt és után ugyancsak a vatikáni leadón a világnak akkor élő egyik legnagyobb természettudományi ékessége, a drótnélküli távirászat igazi felfedezője: Marconi szólt, a vatikáni rádió berendezője, aki hódolatát mutatta be a pápának. Gyönyörű együttes volt ez: a hit pápája s a tudomány vezére, XI. Pius és Marconi, a vallás és a természettudomány legfőbb képviselői! Ezek igenis összeillenek, ahogy a vallás és az igazi tudomány együtt is járt évszázadokon át mindig. A tudomány valójában mindig lépcső volt a hit felé.

Egyesek azt vetik szembe a vallással, hogy az *nem modern dolog.* Modern embernek lenni annyi, mint nem törődni a vallással.

Csakhogy ennek az okoskodásnak első baja mindjárt az, hogy a valóságban nem is olyan nagyon modern dolog vallástalannak lenni: vallástalan emberek

minden időben voltak. Nem is előkelő dolog: ma már éppen a legmagasabb műveltségű osztályokban erős vallási ébredést látunk, míg a vallástalanság kezd mindinkább a műveletlenek „felvilágosultsága" lenni. Aztán már miért lenne a modernség ezen a téren oly igen iránytadó? Miért legyen valami azért helyes, mert modern, mert divatos? A jazz-zene is divatos és modern, de senkisem mondja róla, hogy értékesebb a Beethoven- vagy Mozart-zenénél.

A modernség sokszor csak a lelki értékek teljes hiányának ügyefogyott kendőzése és épazért komoly ember szemében magában véve nincs sok értéke. Sőt ellenkezőleg: a „modern ember", „modern nő" vagy éppen „modern lány" szónak olyan mellékíze van, hogy szinte már megbélyegzőnek is számíthat. Hát akkor minek imponáljon nekünk ez a jelszó éppen a legfontosabb és legkomolyabb kérdésekben? Azokban, amelyek époly változatlanok mint az egyszeregy s époly örök értékűek mint a gondolkodás törvényei?

A másik azzal áll elő, hogy a vallásosság babona. Ez azonban épolyan beszéd, mintha valaki azt mondaná: a jogtudomány merő csalás és kóklerség. Vagy: az orvostudomány nem egyéb mint kuruzslás. Vagy: a művészet merő szemfényvesztés.

Azért, mert vannak emberek, akik a vallást babonává torzítják, még nem következik, hogy tehát a vallás azonos a babonával. A tölgyön, a cserfán is lehet élősdi, azért nem vágjuk ki a tölgyfát és nem pusztítjuk el a cserfát. A virág nemcsak a méhet táplálja, hanem a darazsat is, de azért vajjon kiirtjuk-e a virágainkat? A babona téveszmék hordozója, míg a vallás a legmagasabb s legtisztább igazságok és tanítások foglalatja. Bátran elmondhatjuk, hogy éppen a vallástalanság a legnagyobb babona. Mert a vallástalan ember a világ nagy rejtvényeinek megoldásában kénytelen valóságos dajkamesékkel beérni s gyermekes dadogással felelni: monizmussal, pantheizmussal, materializmussal. Szépen hangzó szavak ezek, de a mögöttük rejlő világnézetnek egyetlen tétele sincs bebizonyítva,

egyetlen elképzelésének sincs semminemű pozitív alapja.

A hitetlen ember kénytelen még a gondolkozás törvényeit, az okság elvének érvényét is tagadni, csakhogy kibujjon az istenhit bizonyossága elől. Hát nem durva és szégyenletes babonaság ez? Annyira ragaszkodni egy bebizonyítatlan téveszméhez, hogy a legképtelenebb tételeket is vakon elfogadjuk, csak az igazság előtt ne kelljen meghajolnunk?

Más meg azt mondja: Én megvagyok vallás nélkül is; a vallás olyan szomorú, *örömtelen dolog*. Azok szerint, akik így beszélnek, a hivő, a vallásos ember a hit elfogadásával máris lemond mindarról, ami az életben szép és derűs, ami mosoly és napsugár. Szerintük vallásosnak lenni annyi, mint a katakombák mélyére rejtőzni, hátat fordítani mindannak, ami evilág, ami kultúra, ami társadalom, ami öröm és jókedv.

Igaz-e ez?

Nem igaz. Mert a hit ugyan mindenesetre komoly, nagyon komoly dolog, gyakorlása elmélyült életnézetet és emelkedett életstílust követel; de ez a komolyság nem komorság, nem fejlógatás és élhetetlenség. Ellenkezően: lelki derűt hoz magával, lelki megnyugvást, a bennünk lakó Szentléleknek békét sugárzó örömét.

Az igazán vallásos embereknek nem kell kibujdosniok a világból, nem is teszik. Nem kétségbeesők, nem Sanyarú Vendelek, nem nyomott kedélyű életúntak. Talán nem ők az elsők a zajos életörömök hajszolásában, nem mulatoznak és nem élveznek *akármilyen* áron és akármilyen módon; sőt száz és ezer dologról le kell mondaniok a hitük miatt, Istenért, a lelkük érdekében.

És mégis, mit látunk? A kétségbeesők, letörtek, meghasonlottak, *öngyilkosok nem a mi táborunkból kerülnek ki;* az életben csalódottak, az elsüllyedők, az önmagukkal harcbanállók, a reménytelenek, kiégett szívűek nem a hivő keresztények köréből rekrutálódnak! Ellenkezőleg, bármily csodálatos, de így van: a

hit minden szigora és komolysága mellett csupa derűt és boldogságot sugároz, megvigasztal a szenvedésben és még a halálban is mosolyogni tanít. Hogyan lehet azt mondani, hogy a hit örömtelen dolog?

III.

A hivőnek ma mindenekelőtt függetlenítenie kell magát ezektől a nagyon elterjedt, zavaró, de tartalmatlan balítéletektől.

Ez azonban nem elég. Ha Jézust látni akarom, ha erős akarok lenni az ő hitében, ki kell vetnem lelkemből az *anyagiasságot és érzékiséget*, a gőgöt és a kevélységet, mert ezek a hit érvényesülésének belső akadályozói.

Sokan azért huzódoznak a hittől, mert félnek a keresztény hitrendszer erkölcsi követelményeitől. Ahogy Malebranche szellemesen mondotta: „Ha az embereknek ugyanannyi földi érdekük fűződnék hozzá, hogy tagadják e tételt: ‚a háromszög szögeinek összege két derékszög', mint amennyi földi érdekük fűződik az istentagadáshoz, az emberek épűgy tagadnák a geometria tételét, mintahogy ma tagadják az Isten létét". És ahogy La Bruyère francia bölcselő mondta: „Szeretnék már egyszer egy igazán tisztalelkű, becsületes, jellemes embert látni, aki tagadná az Istent; de ilyet egyetlenegyet sem találok". A hitetlenség legtöbbször nem az észből, hanem a szív romlottságából táplálkozik.

Az isteni kegyelem mindenkit hív és mindenkinek szól, de az emberek rosszasága gyakran nem engedi meg, hogy az Isten világossága az ő lelkükbe utat találjon, a kegyelem benne gyökeret fogjon. A szívük rossz hozzá, az életirányuk túlságosan könnyelmű és közömbös. Nincs bennük mélység, amely be tudná fogadni az égből szálló gyöngyöt, a hit kegyelmét. Félnek és futnak a hittől! Menekülnek az Úr színe elől, mint Ádám a paradicsomban a vétek elkövetése után!

Nem úgy tesznek mint a jerikói vak; nem azért

imádkoznak, ha egyáltalán imádkoznak, hogy „Uram, add, hogy lássak"; hanem ellenkezőleg, talán inkább így imádkoznak: „Uram, valahogy *ne add, hogy lássak*, valahogy ne szoríts rá a hitre! Hagyj engem élni cél nélkül, iránytű nélkül, magasabb eszmék nélkül; hagyj élnem mint az állatot, hagyj belefulladnom az érzéki élvezetek mocsarába, elkábulva a mámor szédületében; ne engedj magasabbra szállnom és nemesebb dolgokra vágynom! Csak hadd pusztuljak el és hadd támolyogjak én is dőrén és vakon a sírgödör felé s az ítélet elé!"

Lehet-e szomorúbb oka a hitetlenségnek, mint ez a lelki tompaság, alacsonyság? Ez a magasabbra szállni nem tudás, ez a világosság felé nem vágyás, ez a megrekedés a mában, a porban, az érzéki vágyakban, kicsinyes földi kedvtelések bábszínházában?

Gyakran a *gőg* is akadálya a hitnek. Nem akarunk hinni, mert nem akarunk szolgálni. Ime, egy fiatalember, aki eddig vallásos volt s egyszercsak nem tűr tekintélyt és féket, mert túlságosan ráébredt a maga függetlenségének a tudatára. Azt hiszi, mert kiszabadult az iskolapadokból, most már korlátlan úr, aki könnyelműen ítélkezhetik dogmák fölött, gyermekes öntúlbecsüléssel, hetyke vállvonogatással elintézhet eget és földet, Istent, lelket, örökkévalóságot. Sok van, aki csak azért nem akarja megvallani bűnös voltát, azért nem akar megalázkodni, bűnét bánni, gyónni, mert rösteli elismerni, hogy ő is felsőbb segítségre szorul. Ez is értelmetlen nagyzolás, mert hiszen az Isten előtt csakugyan mindnyájan kicsinyek, gyermekek, nádszálak vagyunk!

Nem az a nagy, aki ezt letagadja, hanem aki beismeri a maga kicsinységét s az Isten karjába kapaszkodva törekszik kiegyenesedni, megszilárdulni, sudár növésbe szökkenni, fölfelé, magasságokba szállni.

Ám nem elég a hit akadályait elhárítanunk, egyenesen is munkálkodnunk kell a hitünk *megerősítésén*.

Ennek egyik eszköze a vallási önképzés, a hittan folytonos továbbtanulása, a lelket képző vallásos ol-

vasmány, az Isten igéjének szorgalmas hallgatása, az elmélkedés, főleg pedig Jézus imádandó személyének odaadó figyelése, beható tanulmányozása. Ezen a téren is be sok mulasztás terheli a mai keresztényeket!

Szégyen, ha valaki mindennap ráér az ujságot elolvasni, de sohasem ér rá az evangéliumot áttanulmányozni. Regényt elnyel tizet is, de Jézus életét, nagyszerű tanításait, példaképét, cselekedeteit nem ismeri, azokkal nem törődik. Szégyen és kultúrálatlanság, ha valaki minden iránt érdeklődik s mindenben járatos: otthonos a börzén, a sportesményekben, a természet ismeretében, a technikában, a jogban, az egészségtanban, de nem otthonos a legszebb, a legnagyobb tudományban, Jézus tudományában, az evangéliumban. Hogyan legyen erős annak a hite, aki nem táplálja azt magában rendszeresen?

Jobban kellene tanulmányoznunk Krisztust: a hitetleneknek, hogy hinni megtanuljanak és a hivőknek, hogy erősebben higgyenek. Tanulmányoznunk kellene Jézust nemcsak az evangéliumban, hanem ahogy a századokon át itt él közöttünk: Egyházában s annak történetében is, a szentek életében, a liturgiában. Tanulmányoznunk azokban a példátlanul gazdag és felemelő hatásokban, amelyeken keresztül Jézus évtizedről-évtizedre, évezredről-évezredre folytatja az ő megváltó munkáját a világtörténeten végesvégig!

És nemcsak tanulmányoznunk kellene Jézust, mert még ez sem elég; hanem — ami mindennél fontosabb — személyesen is közelednünk kell hozzá. Közelednünk az ima révén, közelednünk, ahogy a jerikói vak tette, szívből fakadó kiáltozással, a lélek hangos fohászkodásával, forró vágyódással és szomjúhozással a megvilágosíttatás után.

Ha hitkételyek szorongatnak, ha fájdalmasan érezzük a sötétséget a lélek nagy kérdéseiben, első legyen, hogy hozzá forduljunk s kiáltsuk: Uram, én vak vagyok; *tedd, hogy lássak!* Vagy ha szent kegyelmed folytán már nem vagyok vak, akkor is arra kérlek: Add, hogy *még jobban lássak,* hogy *minél jobban lás-*

salak, hogy a hitem sohase legyen gyenge s ingadozó, hanem mindig erősebb és mindig biztosabb! Ahogy az ördögtől megszállott gyermeknek atyja az evangéliumban oly gyönyörűen imádkozott Jézushoz ezzel a mélyen igaz, bár ellentmondásnak látszó szóval: „Hiszek, Uram! segíts az én hitetlenségemen!" (Mk. 9, 23.)

Imádság! Csodálatos eszköze a szellemi, a természetfölötti tisztánlátásnak! Több, mint a legmagasabb hittani tanulmány, szárnyalóbb a legmerészebben szálló teológiánál! Napfény, amelynek ragyogásán tehetetlenül és menthetetlenül szétolvad és szétfoszlik minden gőgös, gyermekes, félénk kételkedés. A prior mondja Weber pompás költeményében, a Dreizehnlinden-ben:

„Die Erkenntnis ist die Gabe
Nicht der Weisen, nein! der Frommen!
Nicht im Grübeln, nein! im Beten
Wird die Offenbarung kommen".

Milyen szép és milyen igaz! Valóban, nem a bölcseké elsősorban a megismerés, hanem az imádságos, vallásos, tiszta lelkeké. És nem a fejtörésben éri el a lelket a megvilágosíttatás, a kinyilatkoztatás, hanem az imádságban!

Hiszen a hit nemcsak az értelem dolga, hanem a kegyelemé is; nemcsak merőben emberi, értelmi aktus, elfogadás, aláírás, elismerés, hanem olyan értelmi és akarati igenlés, amelyhez mint természetfölötti értékű cselekedethez az a természetfölötti készség és jóindulat is szükséges, az a belső tanulékonyság az Isten iránt, amely a kegyelemnek ingyen ajándéka. Azért mondjuk nagyon helyesen, hogy a hit nemcsak emberi tény, hanem főként Isten adománya. Keresnünk kell tehát, fáradoznunk érte, de könyörögnünk is érte. Serényen kell lépkednünk s mennünk az égi fény után, de kell, hogy Krisztus is kinyujtsa felénk kezét, mint a jerikói vak felé s kegyelmének mindenható erejével megnyissa a szemünket, és kimondja a nagy,

léleknyitó szót: „Láss!" Kegyelmet pedig csak imával szerezhetünk.

Legyen hát mindennapi imánk, mondhatnám: legfőbb mindennapi imánk a jerikói vak könyörgése: „Uram, add, hogy lássak!" *Domine, ut videam!*

Uram, add, hogy lássak!

Nézd, éjtszaka borul a lelkemre, ködös sötétségben botorkál körülöttem a világ, hittagadó emberek haladnak el jobbról-balról mellettem, akik gúnyolnak téged, Uram és gúnyolják az én gyermeki hitemet. Ne hagyj sötétségben, Uram, ne engedj engem is beleveszni a körülöttem sötétlő hitetlenségbe! Erősítsd a lelkem látóképességét, oszlasd el vakságomat! Tedd, hogy lássak; tisztán, erősen lássak; hogy szikrázóan, ragyogóan, boldogítóan lássak, és ebben a látásban erőt kapjak a természetfölötti életre és vigaszt az élet gondjaira!

Hadd lássam a hit által állandóan magam mellett és fölött a te arcod fényességét, lássam igazságaidat, lássam bölcs szándékaidat s odaát egyszer, ahol minden vakság megszűnik és minden hályog lehull és minden fátyol szétszakad, lássalak szemtől-szembe, örök világosságod végtelen ragyogásában!

A Boldogságok-hegyén.

A Boldogságok-hegyén.

Ahol ma az országút a Táborhegyétől Magdala felé s tovább a Merom-tó meg Damaszkusz felé vezet, jó mérföldnyire a Tiberiás-tótól, szelíden hullámos domb vonul el két emelkedés között (ma Hattin falu lakosai ezt a két emelkedést a Hattin-szarvainak nevezik: Karn-Hattin-nak). Ezen a dombnyergen abban az időben szokatlan néptömeg tolongott. Közeli és távoli lakosok, jeruzsálemiek és tengervidékiek, messziről, egészen Tirusz és Szídon tája felől, férfiak és nők, csíkos köntösű városi nép és rongyos, félmeztelen pusztalakók. Valami soha nem látott izgalom s feszült várakozás tükröződött valamennyijének arcán. A síkságról jöttek fel ide a dombláncra, egy Ember után, aki mintha menekült volna tőlük, hogy nyugalmat keressen a tömeg szent türelmetlensége elől, de akitől a tömeg csak nem akart és nem tudott elválni. Ez az ember ma ismét csodákat művelt, betegeket gyógyított s tisztátalan lelkeket űzött ki. De minden testi gyógyulásnál csodálatosabb, gyógyítóbb és felemelőbb volt a szó, amely az ajakáról folyt, mint valami csodálatos, gyöngyöző, patakzó ajándék, mint az eleven arany és méz. Ezt a szót jöttek hallgatni a tömegek messze földről és nem szűntek meg újra és újra szomjas szívvel szívni magukba az elevenítő s békéltető igéket.

És az Ember felment előttük a hegyre s leült a két emelkedés közti völgynyeregbe. A tömeg a lába elé telepedett. S az Ember ismét szóra nyitotta ajkát, miközben pillantása messze elszállt a zöldelő, szelíd

tájon, el a Zabulon és Neftali termékeny síksága fölött, egészen a Libanon és Antilibanon homálybavesző láncolatáig, a Hermon hófedte csúcsáig, odébb pedig a tojásalakú Tiberiás-tó smaragdja és Ituraea és Trachonitisz lankái fölött a Gálaád hegységig. Mintha az egész földkerekséget magához intené, mintha szemével mindazokat keresné, akik ezeken a tájakon laknak, sőt még ezeken a síkságokon és hegyeken is túl; keresné a korok és országok minden nemzedékét s valamennyihez szólni akarna. Nagy izenete van ma számukra, a szenvedő és boldogságkereső emberek számára... A hegyi beszéd! Amelynek nyolc első mondata mind ezzel az édes egyhangúsággal kezdődik:

— Boldogok azok, akik...

Azóta nevezik ezt a hegyet a Boldogságok hegyének...

Boldogok! Boldogságok!

Ez az Ember a boldogság katekizmusát nyitja meg a világnak. A boldogság titkait fedi fel. A boldogságok útját rajzolja meg titokzatosan, de biztos kézzel. Boldogok, akik őt hallgatják s akik megtartják szavát!

Boldogság! Amióta ember jár a világon, a boldogság az az ismeretlen csillag, amely után tapogatódzik valamennyi. A boldogság, amelyet mindenki keres és idelenn magától senki sem talál meg. A boldogság, amelyről végeszakadatlan, sejtelmes és borongós ritmusokban zengenek a költők s könyvtárakat írnak össze a filozófusok, anélkül, hogy meg tudnák fejteni rejtvényeinek titkát.

Ez az ember, a Názáreti Jézus, nem költő és nem filozófus; nem verseket ad elő s még kevésbbé szürke elméleteket. Nem káprázatot nyujt s nem homályban tapogatódzik. Nem mondja ki soha, egyetlen egyszer sem ezt a szót, hogy „talán". Királyi biztossággal mozog a problémák élvonalán. Az ő szava: igen, igen, és nem, nem. Kategórikus, ellentmondást nem tűrő, feltételt és kételyt nem ismerő. S nem egyeseknek, keveseknek szól az ő útmutatása, nem titokértő beavatot-

tak szűk körére korlátozza intelmeit. Egy egész világot tanít, világosít meg, igazít egyenesbe. Parancsszavára elhallgat az emberi jaj, felenged minden betegség és nyavalya, vakság és bénaság s az alvilágnak szörnyű hatalmasságai szorongva menekülnek előle. Könny és vér az egész világ, elmondhatatlan kínok és vergődések fertője, bűnöknek s gonoszságoknak mindent elborító szennyes özöne. Háború és rabszolgaság, nyomor és szűkösség, gyűlölködés és halálhörgés, testi kín és lelki gyötrelem. S ő mégis mindenkit magához hív és mindenkinek boldogságot ígér.

— Boldogok a szegények; boldogok a tisztaszívűek; boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért...

Nemcsak itt, a Boldogok-hegyén hirdeti a boldogság tanát, az örök életre átszökellő öröm hitvallását, hanem egész életén át. Mikor megjött, angyalok énekelték a béke himnuszát. Mikor anyja karján Egyiptomba futott s utóbb a názáreti hajlék csendjében ácsmunkát folytatott, a puszta jelenléte paradicsommá világosította a puszta homályát, a számkivetés idegenségét s a csendes hajlék szegénységét.

Mikor tanítani kezdett, első szava az öröm híre volt: „Elközelgett a mennyek országa". (Mt. 4, 17. Mk. 1, 15.) Első csodáját a kánai menyegzőn a vigasság jegyében művelte, szimbolum gyanánt. Tanításának veleje a felemelő hit, a magasságokba lendülő, Isten szívéig érő bizalom s a halálon is diadalmaskodó szeretet volt. Később is, mikor kínba és halálba indult, utolsó búcsúintelme ez volt: „Bízzatok, én meggyőztem a világot". Örök vigasztalóul a Szentlelket ígérte az elbúsult tanítványoknak. Feltámadása nem önkárpótlás volt a Golgotáért, hanem másoknak nyujtott vigasztalás és bátorítás. És távozása soha el nem halványuló ígéret: „Ime, én veletek vagyok a világ végezetéig!"

Jézus boldogságra jött tanítani az embereket. Az ő igaz hívei meg is értették szavát és megtanulták a

boldogság evangéliumát. Túláradt lelkükben az öröm, ahogy Szent Pál magáról tanusítja, még a szorongattatások között is. A vérpad rettenetei, a cirkusz fenevadjainak üvöltése, a gúny és a szitok zápora, a szegénység és a megvettetés keserű próbái sem tudták elfojtani lelkükben azt az örömöt, amelyet Jézus ojtott a szívükbe.

Persze sokan voltak, akik nem hittek benne s az ő boldogságtanában. Ők jobban akarták tudni, merre van a boldogság útja. A makarizmusokkal, az evangéliumi boldogságelvekkel éppen ellenkező irányokban. Vagyonban, aranyban, testi gyönyörűségekben, a vér mámorában. Hatalomban és fényben. Az önzés és kapzsiság kielégítésében. Újabb és újabb háborúkban. Jogfosztásban és erőszakban. Emberimádó, anthropocentrikus bölcseletekben, emberistenítő elméletekben. Technikában és banktrezórokban. Hitetlenségben és modern szabadelvűségben. Pedig minden újabb kisérletet milliók újabb jaja, szenvedése követett. Minden újabb elpártolás újabb nyomorhullámot zúdított a földre. Nyög és sír a világ ma is, ezer sebből vérzik a család, a lelkek kultúrája, a társadalmi élet, az egész emberiség. De ahol egyedül találhatná meg boldogságát az ember, oda nem akar vagy nem mer fordulni: a Boldogságok-hegyéhez.

Szerencsére azért mindig vannak, sokezernyi számban, akiknek fülében nem foszlott el az evangélium boldogságtanának igézete. Kicsinyek és nagyok, ártatlanok és megtértek, gazdagok és szegények, tudósok és tudatlanok. Akik ma is keresik őt és feltalálnak utána a Karn-Hattin magaslataira, a Boldogságok-hegyére, s ott szomjas lélekkel hallgatják az ő soha el nem múló, soha el nem halkuló, soha el nem halványuló, soha időszerűségüket el nem veszítő tanításait.

Boldogságok-hegye! Nyolc boldogság!

Az emberiség sokezer év óta hajszolja a boldogságot, egy boldogság is elég volna neki, itt meg valaki egyszerre nyolcféle boldogságot is kínál! És ki az, aki

kínálja! A boldogság ősforrása, teremtője, végső tárgya s célpontja maga! Nem ámulatba ejtő-e már ez az egy körülmény is? Nem illik-e már ezért is elgondolkoznunk ezeken a „boldogságokon?" Ezeken a titokzatos módszereken, amelyekkel ő minket, boldogtalan halandókat, az ő boldogságának titkaiba bevezetni kegyes volt?

Boldogság!

De hiszen a boldogság szó a filozófusok szerint annyit jelent, mint „minden javaknak tökéletes és végleg állandó birtokolása". Ilyen igazi boldogságról már itt a földön lehet-e szó? Hiszen itt semmi sem tökéletes és állandó, semmi sem biztos és végleges, semmi sem végtelen és semmi sem örök! *Milyen értelemben beszélhetett Jézus* mégis boldogságról már itt a földön?

Kétféle értelemben. Először: beszélhetett a *viszonylagos* boldogságról, amely a teljesértelmű boldogság fogalmát nem meríti ugyan ki, de megközelíti. Egyszóval a Földön elérhető legigazibb, legmélyebb és legbiztosabb boldogságról.

De aztán érthette szavait úgy is és így kell értenünk, azt hiszem, nekünk is, hogy a boldogságot *teljes értelemben* vette s elsősorban *az örök életre értette* ugyan, azonban mégis úgy, hogy ennek az örök boldogságnak kezdeti állapotát, édes *előízét, biztos közeledtét már itt a földön* élvezhessük s benne minden földi gyönyörűségnél megnyugtatóbb s gazdagítóbb vigasztalást találjunk. Az első boldogság például, hogy t. i. boldogok a lelki szegények, e szerint annyit jelentene, hogy akik az Isten országáért szándékos, vagyis lelki szegénységet vállalnak, azok végtelen boldogságot nyernek érte az égben, de már ezen a földön is élvezik ennek a boldogságnak az előízét, éppen a szegénység lelki áldásainak különösebb élvezete révén.

Boldogság Istene, édességek s vigasztalások egyetlen igaz forrása, Jézus: engedd megértenünk, hogy nem ott van a boldogság, ahol mi vak és szűk-

látókörű emberek keresni szoktuk, hanem Nálad s hogy azokon az utakon jutunk el birtokába legbiztosabban, amelyeket Te jelöltél meg!

Jöjjetek, testvérek, szenvedők és megpróbáltatottak, felemelkedést és tisztulást, jobbulást és tökéletesülést kereső lelkek! Üljünk oda a Mester lába elé s hallgassuk az ő boldogságot adó igéit!

Boldogok a lelki szegények.

Mindjárt az első boldogságtétellel is egyenesen szembekerül Jézus a világ felfogásával. Boldogok a szegények? Nem — mondja erre a világ —, ezt nem értjük s nem is fogadjuk el! Hogyan is lehet ilyent mondani? Hiszen az a boldog ember, akinek pénze van, háza van, vagyona, fényes lakása, előkelő ruhái, bútorai, könyvei, szórakozásalkalmai; boldog, akit mindenki irígyel a gazdagságáért, aki mindent megvehet és megszerezhet, ami a földön csak pénzen vásárolható! Esetleg a horatiusi elv is megjárja: „Beatus vir, qui procul negotiis..." De Jézus tanítása túlságosan — naiv!

Jézus pedig megmarad az ő tanánál, sőt ezt helyezi valamennyi boldogságának elejére: „boldogok a *lelki szegények*".

Mi az, hogy „lelki szegények"?

Semmiesetre sem jelenti a lelki szegénység a *szellemi* szegénységet, ahogy a vallásgúnyolók az evangéliumi szót értelméből kiforgatni szeretnék. Tehát a tudatlanságot és az esztelenséget nem tekintheti erénynek az a Jézus, aki nyomatékkal követeli követőitől, hogy „okosak legyenek, mint a kígyók" és megdícséri azokat, akiknek nemcsak szemük van, hanem *látnak* is vele; nemcsak fülük van, hanem hallanak is vele. Az „insipiens", „esztelen" szót ő is kemény megbélyegzésnek és szégyenletes jelzőnek használja. Nem is tehető fel Jézusról, az igazság és bölcseség Istenéről, hogy a tudatlanságot és esztelenséget erénynek tekintse s a boldogság forrásának nevezze. Ezt csak

rosszhiszeműség és krisztuskáromló szándék állíthatja.

A „lelki szegénység" annyit jelent, hogy „lelki alapon elfogadott és gyakorolt szegénység". Vagyis: a puszta anyagi szegénység még nem érény, sőt lehet nagy lelki nyomorúságoknak s bűnöknek okozója; amint lehet a szegénység másfelől a bűnös életnek is a következménye és kínos büntetése is. Lelki szegény az, aki a szegénységet azokért a belső, lelki áldásokért szereti vagy tűri, amelyeket benne természetfeletti alapon felismer. Melyek ezek a lelki áldások és előnyök?

I.

Mindenelőtt maga a türelem s az ebben megnyilatkozó hűség és nagylelkűség.

„Lelki" szegény mindenekelőtt az, aki a szegénységet békével tűri az Úr nevében. Ez nem annyit jelent, mintha a bajokat s a szegénységet nem kellene üldöznünk s leküzdenünk, ahol csak bírjuk; hogy mohamedán fatalizmussal hagynunk kell, csak hadd szakadjon ránk és családunkra a nyomor. Ellenkezőleg! A keresztény embernek minden megengedett eszközt fel kell használnia, hogy magának és családjának az élethez, kultúrához szükséges anyagi javakat előteremtse. Azonban nem szabad az anyagi javakat az *egyetlen*, vagy akárcsak *a legfőbb javaknak* is tekintenie, nem szabad anyagi javakért a lelki értékeket áruba bocsátania s ha aztán minden igyekezete ellenére szegénységet kell szenvednie, nem szabad megrokkannia, nem szabad kétségbeesnie miatta.

Kétféle szegénység szakadhat ránk. Egyik a viszonylagos szegénység, amikor olyasmit kell nélkülöznünk, ami ugyan nem okvetlenül szükséges az életre, de amit megszoktunk, s amiről lemondanunk nehéz, mert a szívünkhöz nőtt. Ma nagyon sok ember és sok család van ilyen helyzetben: ha megvan is a mindennapi kenyere, de csak szűkösen van meg, holott azelőtt a család boldogabb napokat látott. Van

ezen kívül abszolút, teljes szegénység is, mikor még maga a szükséges is hiányzik, még az éhbér sincs meg s betevő falatra sem telik. Inséges nincstelenségben szorongat ez.

Már most az a kérdés: Mi becsülni való és micsoda boldogító van akár az egyik, akár a másik fajta szegénységben? Hát igenis, mindkettőnek van célja és értéke. Egyik ilyen cél: a próbatétel. A jó Isten látni akarja, hogyan viselkedünk akkor, amikor nehéz napok szakadnak ránk. A másik érték: alkalom a *vezeklésre*. A lemondással eleget tehetünk bűneinkért. A harmadik és legfőbb érték: az ilyen szegénység kitűnő alkalom a kereszténynek, hogy a szent *remény erényét* gyakorolhassa. Mi hívek sokszor nagyon is megfeledkezünk a remény erényének fontosságáról. Nem vesszük figyelembe, hogy a remény épolyan nagy, előkelő, fontos és alapvető erény a vallási életben, mint akár a hit és a szeretet. A remény is beletartozik a három legfőbb erény, az úgynevezett három „isteni erény" sorába. Ahogy az Úristent különöskép megtiszteljük a hittel s a szeretettel, époly kiválóképpen tiszteljük a reménnyel is s azért bizonyos értelemben elmondhatjuk: a remény gyakorlása nagyobb dolog, mint az erkölcsi erények gyakorlása, pl. a bűnbánaté, alázatosságé, tisztaságé, engedelmességé. Miért? Mert Istent rendkívül tiszteli s megörvendezteti, ha nagylelkűnek tartjuk, ha bízunk ő benne, ha teljesen ráhagyatkozunk és semmiféle viszontagság által nem engedjük megingattatni magunkban a benne való reménykedés szilárdságát. A szegénység pedig éppen ennek a reménynek gyakorlására, néha hősi fokban való gyakorlására ad alkalmat. S ez a nagyszerű erény az Úristen szemében megéri a fáradságot! Az Úristennek emberileg szólva fáj, ha kedves gyermekeit nélkülözni, éhezni, fázni, nyomorogni látja, de viszont az ő atyai szíve tudja, hogy ez jó nekünk s a hozzánk való részvétét kiegyenlíti az öröm arra a látványra, hogy a szívünkben a remény és megnyugvás gyönyörű virágai, végtelenül értékes örökzöldje sarjadnak ki.

Viszont jaj annak, aki a szegénységben nem ismeri fel a próbatételt, van akire nézve a nélkülözések, a szűkös életviszonyok súlyos kísértéssé válnak! Hányszor fordul elő ez is. A túlságos ragaszkodás az anyagi javakhoz hány embert vitt már a tisztességtelen bírvágy útjára! S itt nemcsak a társadalom által is súlyosan elítélt bűnökre: a lopásra, betörésre, gyilkolásra kell gondolnunk; hányan vannak, akik minden áron úri módon akarnak élni akkor is, amikor az úri módra nem igen telik miből s aztán meg nem engedett eszközökkel, pl. gyermekáldás bűnös korlátozásával igyekeznek előteremteni a költségeket a hiú életre! Jaj, hogyan gondolhatnék én több gyermek felnevelésére, siránkozott nekem egyszer egy úrihölgy, mikor úgyis alig élünk! Ez az „alig élünk" a valóságban úgy festett, hogy a család a nyár felét a Riviérán töltötte s őnagysága három cselédet is tartott a két gyermekéhez!

Igen ám, mondod, testvér, de az én esetem nem ez, hanem az abszolút nincstelenség! Mit csináljak, ha nemcsak Riviérára, hanem igazán még a mindennapi kenyérre sem telik? Haljak éhen a családommal együtt?

Nem, testvér, ne halj éhen, hanem járd le a lábad, hogy megélhetésedet biztosítsd; s ha ez csakugyan sehogysem sikerülne, fordulj bizalommal az egyházközséghez, amelybe tartozol: egészen bizonyos, hogy nem hagynak éhen halni. De ha Isten csakugyan úgy rendelné, hogy akár éhen is kellene halnod, akár a családoddal együtt is: még akkor sem szabad a gondviselésben kételkedned, akkor is tudnod kell, hogy az Isten jó és kegyes és a vértanui szenvedést is szent céllal és atyai szándékkal bocsátja az ő híveire. Ne feledd azonban sohasem Szent Pál vigasztalását: „Hűséges az Isten, és nem fogja megengedni, hogy erőtökön felül szenvedjetek kísértést, hanem *a kísértéssel együtt a kimenekülést is megadja,* hogy elviselhessétek". (I. Kor. 10, 13.)

II.

Mit jelenthet még ez a szó: lelki szegények? Jelentheti nyilván ezt is: boldogok, akiket *a földi javak nem visznek bűnre.* A gazdagság kétségtelenül maga is súlyos kísértés lehet és bűnalkalom az evangélium szerint; Jézus maga azt mondja kereken és egyszerűen: „Jaj nektek, gazdagok!" Szent Pál szerint pedig: „Minden bajnak gyökere a kapzsiság". Ki ne ismerné az Úr Jézusnak azt a mondatát, hogy könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bemenni az Isten országába? Jaj, kiálthat fel erre az, akinek vagyona van: akkor hát én már elkárhozottnak higgyem magam?

Nem, testvér, nem vagy elkárhozott, de gazdagságod igenis a kárhozatba vihet, ha nem vigyázol nagyon s a gazdagságnak lélekkísértő, léleksorvasztó hatásával szembe nem szállsz. Mik ezek a veszedelmes, kísértő hatások? Mindenekelőtt az, hogy a földi javak túlságosan is megszerettetik az emberrel a földet, annak élvezeteit s hiú csillogását; istenfeledésre, mértéktelen és bűnös élvezetvágyra, érzékiségre ingerelnek; léha életmódra, restségre vezetnek. Az a szegény kézműves vagy napszámos, aki alig tudja a tíz körmével összekaparni a száraz kenyérre valót, talán nem is sejti, mennyi lelki veszélytől szabadult meg azzal, hogy nem született gazdagnak. Ha tudná, talán hálálkodna érte az Úrnak ahelyett, hogy zúgolódnék ellene. A hit szemével nézve minden dolog annyit ér, amennyit a lélek s a mennyország szempontjából ér. Ha tehát a vagyon veszély a lélekre nézve, akkor inkább baj, mint haszon, ha pedig a szegénység használ a lelkünknek, inkább előnyt mint kárt kellene látnunk benne!

Törekedjünk rá, hogy legyen meg, ami az életre szükséges, de ne tartsuk a gazdagságot a *legfőbb* jónak, ne tartsuk egyáltalán abszolút jónak, amelyre mindenfelett kellene törekedni, amelyért a lélek kincseit is áldozatul hozni érdemes volna. Éljünk a va-

gyonnal úgy, mintha nem is a miénk volna, hiszen valójában nem is annyira a miénk, mint inkább az Istené s mi ezeknek a javaknak inkább csak a haszonélvezői, árendásai vagyunk, nem a tulajdonosai. Hiszen úgysem viszünk magunkkal vagyonunkból egy fillért sem a halálunk után.

Minden vagyonnal és minden földi jóval kettős felelősség van összekötve: egyik az, hogy jóra használjuk és jól használjuk fel, a másik az: hogy el ne temettessük magunkat általa, ne legyen a pénz az istenünk, ne táncoljon minden gondolatunk, vágyunk, törekvésünk mindig csak az aranyborjú körül.

III.

A jól felhasználással összefügg azután a „lelki szegénység" harmadik értelme: „lelki szegény" az, aki nem ragaszkodik túlságosan a földi javakhoz, hanem szívesen *megosztja azokat a szűkölködőkkel.* A szocializmus egyik tévtana az, hogy minden földi jó, vagy legalább is minden termelőeszköz közös és nem lehet magántulajdonná. Ez téves, mert aláássa az egyéni szorgalom, törekvés, találékonyság minden emberi s lélektani indítóerejét. De van benne igaz mag is (mint általában a legtöbb tévedésben); hiszen a katolikus teológusok is azt vallják Aquinói Szent Tamással, hogy „radicaliter", gyökerét illetőleg az emberi javak igenis közösek, de bizonyos szempontból mindig is azok maradnak, amennyiben *senki sem lehet bármiféle vagyonnak olyan ura, hogy a vagyonhoz föltétlen tulajdonjoga lenne és ő abszolút birtokos volna és hogy vele szociális kötelezettségek* ne kapcsolódnának össze. A közjó szempontjának bizonyos fokig mindig az egyéni jó felett kell állania s azért mindenkinek, még áldozatok árán is részt kell vennie a nyomor enyhítésében, a szegények felsegítésében. Az alamizsnálkodás nemcsak akkor kötelez, ha annyi a pénzed, hogy szinte felvet s nem tudsz mit csinálni vele. Nemcsak akkor kell adakoznod, ha valóságos fényűzésben

élsz, hanem akkor is, ha ezzel bizonyos fokig megrövidíted magad s *lemondasz egyről-másról, ami felesleges.* Sőt nagy nyomor idején, amikor az embertársak közül sokan végső szükségben forognak, még a neked szükséges dolgokban is lemondást kell gyakorolnod, ha ezzel a végső szükségben levőkön segíthetünk. És nemcsak közvetlenül, anyagilag kell alamizsnálkodnunk, hanem tehetségünkkel, észmunkánkkal, társadalmi befolyásunkkal is kötelesek vagyunk odahatni, hogy a köznyomor enyhíttessék, hogy egészséges és méltányos szociális állapotok teremtessenek

Vannak rideg, szívtelen emberek, akiknek soha sincs pénzük, mikor segíteni kellene: szegényre, templomra, misszióra, katolikus sajtóra sohasem telik nekik. Ellenben ezer más „szükséges" dologra telik: perzsaszőnyegre, báliruhára, színházra, költséges külföldi utazásra, rádióra... Persze, mert nekik mindez „kell". Helyes, kell. De viszont épúgy kell az is, hogy a szenvedőkön segíts és a Krisztus-ország szükségleteiről gondoskodjál. E téren az önámítás néha valóságban mesébeillő méreteket ölt.

Egy kisvárosi derék plébános így prédikált egyszer: „Kedves híveim, valahányszor itt állok a szószéken és végignézek azokon a gyönyörű toaletteken és téli bundákon, azokon a drága kalapokon és esernyőkön, amiket rajtatok és nálatok látok, így kiáltok fel magamban csodálkozva: Vajjon hol vannak az én derék híveim között a szegények? De valahányszor azután nézem a templomperselyt vagy a szegények pénzét s a sok rézkrajcár közt csak kevés nikkelt s még kevesebb ezüstpénzt találok, így töröm a fejemet: Vajjon hol vannak az én derék híveim közt a gazdagok?" Bizony sokan csalják magukat s más mértékkel mérnek, mikor az Isten szegényeiről s mikor a saját hiúságukról van szó!

Az sem elég, ha néhány fillért dobunk oda a szegénynek, vagy esetleg olyan kéregetőnek, aki nem is igazi szegény, akit csak le akarunk rázni, hanem *okosan kell alamizsnálkodnunk* s a merő külső adomány

mellett testvéri szeretetet, vigasztaló, simogató, megértő jótékonyságot kell gyakorolnunk. Mert nemcsak az alamizsna maga fontos, fontos a jó szív is, amely adja, amely a szegényben testvért lát, a szűkölködőben felebarátot, „mert Isten a jókedvű adakozót szereti". (II. Kor. 9, 7. Jéz. Sir. 35, 11.)

Ez volna hát a „lelki szegénység" hármas értelme.

Mármost az Úr Jézus szerint ez a lelki szegénység tulajdonképpen — boldogság, mégpedig nagyobb boldogság, mint az anyagi gazdagság. És csakugyan: a lelki szegény boldog, mert nem ingatja meg semmi balszerencse s megpróbáltatás, hiszen lelki kincsekben gazdag, a földi javakon pedig nem csüng túlságosan. Boldog azért is, mert megmenekül azoktól a kísértésektől, amelyek a jólétet rendesen kísérik s nem ritkán kétes értékűvé teszik. Boldog, mert nemcsak magára gondol, hanem másokra is és így élvezi a legnagyobb emberi életörömöt: a jóltevés gyönyörét, s a megenyhült, megsegített lelkek háláját.

Boldog azért is, mert semmisem hoz oly közel Istenhez, semmisem tesz hozzá annyira hasonlóvá, mint ez a lemondás, ez az önkéntes, céltudatos szegénység; hiszen Jézus maga is szegény volt s szerette a szegénységet; szegényen született, szegényen élt és szegényen halt meg: életmódjáról ő maga mondhatta el ezt a meghatóan sokatmondó szót: „A rókáknak odúik vannak s a madaraknak fészkük, az Emberfiának azonban nincsen hová fejét lehajtania!" S ahogy ez a szegény Jézus mégis gazdag volt jócselekvésben, a kegyelem kincseinek pazar szórásában az emberek között, úgy a lelki szegény is boldog, mert adhat a saját bőségéből, mert gazdag lehet a felebarátja számára, mert annál jobban tud a szenvedőkön segíteni, minél kevesebb a saját igénye s minél kevesebbet gondol önmagára.

Ó, igen, Jézus, inkább itt legyek szegény, mint

odatúl! És inkább lélekben legyek gazdag, mint testben! És inkább veled legyek szűkölködő és lemondó, mint gőgös és fényűző egy világgal, amely mint az evangéliumi dúsgazdag, a kárhozat felé rohan!

Boldogok az irgalmasok.

Az irgalmasság, hogy úgymondjam, a legkeresztényibb erény: a felebaráti szeretetnek legkeresztényebb gyakorlása: a leginkább rászorulókon, a szenvedőkön és szűkölködőkön való érvényesülése. Ahogy az Úr Jézus nem más, mint a megtestesült isteni irgalom, amint egész élete s megváltási működése az irgalmazás egyetlen diadalmenete a földön, úgy az ő követőinek is főleg az irgalmasság terén kell kitűnniök. Az Úr maga így mondja ezt: „Boldogok az irgalmasok, mert nekik is irgalmazni fognak". Másutt pedig: „Legyetek irgalmasok, mint a ti Atyátok is irgalmas" (Lk. 6, 36). Szent Jakabnál ugyanezt a jézusi parancsot már szigorú fenyegetés alakjában olvassuk: „Irgalom nélkül való ítélete lesz annak, aki irgalmasságot nem cselekedett" (Jak. 2, 13). Ha az Úr Jézus szerint azon ismerik meg az emberek, hogy valóban az ő tanítványai vagyunk, hogy szeretettel vagyunk egymás iránt, ez az ismertető jel legelsősorban az irgalmasság terén mutatkozik meg.

Nincs kétség benne, az irgalmazó szeretet parancsa *Isten főparancsa.* Az Úr Jézus csodálatosképpen sokkal gyakrabban és sokkal nyomatékosabban hangsúlyozza a könyörülő felebaráti szeretet parancsát, mint akár az isteni szeretet törvényét. A tapasztalás is azt látszik mutatni, hogy az *Úr sokkal szigorúbban bünteti már e földön az emberszeretet ellen vétőket, mint azokat, akik egyenesen őellene vétkeznek;* viszont az irgalmas szívűeken feltűnő istenáldás mutatkozik.

Nem is csoda. A felebarát ránk nézve Isten képviselője itt e földön. Istent nem látjuk, de a felebarátot látjuk. Isten nem szorul rá segítségünkre, a fele-

barát rászorul; Istennel egyenesen nem gyakorolhatunk jótéteményt, ellenben Isten a legkisebb felebarátnak tett jótéteményt úgy tekinti, mintha egyenesen neki tettük volna. Az istenszeretetnek tehát az emberszeretetben kell megnyilvánulnia. Ha Krisztusban mindnyájan testvérek vagyunk, ezt a testvériséget kifejezésre kell juttatnunk s mikor szeressük a testvért jobban, mint mikor bajban van?

És mennyi bajban van ma az embertestvérek tömege! Mennyi az éhező, nyomorgó, a fázó, a hajléktalan, a menekült, az állás- és munkanélküli, az árva, az özvegy! Az ember valósággal megdöbben, ha a nyomortanyákat járja, vagy hacsak a földmíves vagy középosztálybeli szűkölködők szenvedéseivel találkozik s életmódjuk után kutat. Hogyan tudnak ezek megélni a semmiből! Hiszen ezek valóságos életművészek! És sokszor micsoda hősök! Ki tudja, mi az ő helyükben nem roskadtunk volna-e össze már százszor is, a kétségbeesés szörnyű kísértései nem győzedelmeskedtek volna-e rajtunk ezerszer is! Van köztük zugolódó, érthetően kifakadó, de hány van viszont, aki bámulatos nagylelkűséggel tűr, csodálatos, szinte hihetetlen igénytelenséggel, megnyugvással, Istenben-bízással viseli igazán megrázó sorsát!

I.

Vannak aztán, sajnos, igen nagy számban olyanok is, akiknek szíve belefásult a folytonos gondba, nélkülözésbe, megaláztatásba, sikertelenségbe, akik megtagadnak Istent s hazát, nem hisznek többé sem az emberi jóságban, sem a vallásban, sem a felebaráti szeretetben. Vannak, akik fogcsikorgatva, káromkodva, dühben forgó szemmel szenvednek s a legelső alkalommal a bűn útjára lépnek, hogy kétségbeejtő helyzetükön változtassanak. Vagy pedig, ami a legszomorúbb, — öngyilkosok lesznek. Hány fiatal leány, hány asszony dobja el magától a női becsületét, tisztasága virágát, csakhogy magának vagy gyermekének kenyeret vehessen! Míly szörnyű az öngyilkosságok

statisztikája, amelyben Magyarország újabban Európaszerte vezet! Egy-egy szombat estétől hétfő reggelig néha 15—20 öngyilkosság is történik csak Budapesten s közvetlen környékén! Mily borzalmas week-end ez! Micsoda rettenetes tragédiák, benső meghasonlások, lelki elárvulások és néma vergődések rejtőznek e szörnyű számok és rendőri hírek mögött!

Valahol egy menhelyen késő este becsenget egy fiatal leány, karján rongyokkal takart kisdedével. A menhely azonban tele van, már a folyosókon is minden talpalattnyi hely el van foglalva; a rendőrség tiltakozik a túlzsúfoltság ellen. A nővérek vérző szívvel, de kénytelenek másüvé küldeni a szerencsétlent. Másnap azután az ujságban rövid, kétsoros hír: „A Dunából fiatal női holttestet fogtak ki, nehány hetes csecsemővel a karján..." Nem a nővérek voltak a hibásak! Ó, hisz ők még legtöbbet tesznek az emberi nyomor enyhítésére. Hanem az a magát kereszténynek nevező társadalom, amely százezreket mulat el egy Szilveszter-éjszakán, ellenben a szegényekre, a szenvedőkre és a megtévelyedettekre gondja sincs...

Egyik vidéki városunkban nemrég haldokló öregasszonyhoz hívták a papot. Azonban megüzenték azt is, hogy jó volna, ha előbb valami jótétlélek legalább egy kis takarót vagy inget hozna kölcsön a haldokló számára, mert már az sincs neki... Ott fekszik a szalmán teljesen ruhátlanul s úgy haldoklik... Csoda-e, ha ilyen dolgok láttán sokan kommunisták lesznek? Melyikünk nem lenne az, ha az édesanyja így halna meg, ilyen szegényen, ilyen elhagyottan, ilyen kitagadottan?

Aki látja ezt a szörnyű nyomort, ezt a sok testilelki szenvedést s nem segít rajta, aki nem törekszik kivenni a maga részét a segítésből: valóban maga sem számíthat irgalomra az ítélet napján!

De még az életben sem! Hányan panaszkodnak, mikor Isten büntető karja nehezedik rájuk: mit vétettem én? hiszen én semmi rosszat nem tettem! Lehet

testvér, hogy nem tettél semmi rosszat. De nemcsak tettel elkövetett bűnök vannak, hanem mulasztással véghezvitt bűnök, vétkes mulasztások is. Talán nem cselekedtél semmi rosszat, de vajjon nem mulasztottad-e el a jótettek végzését? Az irgalom gyakorlását? A könyörület cselekedeteit?

II.

Az irgalmasság gyakorlása azonban nemcsak parancs, hanem *szép, nemes és felemelő* dolog is. Amilyen visszataszító, szinte bosszantó látvány az önző és szívtelen ember, oly szép és vigasztaló látvány az emberi jóság minden őszinte megnyilatkozása. S ez a jóság befelé is nemesít. Aki jószívvel van a szenvedők iránt, az már nem lehet igazán rossz ember. Ha talán bűnei neki is vannak, valószínű, hogy éppen a nyomorral való érintkezés folytán lelke megkomolyodik, fensőbb értelmét keresi az életnek és szenvedésnek s lassankint maga is Istenhez fordul. Az irgalmas szívek ritkán maradnak sokáig a hitetlenség vagy a hitközöny útján, a jó Isten megkönyörül rajtuk s talán a szegények hálája kedvéért, akikkel jót tett s akik imádkoznak érte, megadja nekik a hit és megtisztulás kegyelmét. Talán ez a mélyebb értelme a Szentírásban Dániel próféta ama tanácsának: „váltsd meg alamizsnával a bűneidet és a szegények iránt való irgalommal gonoszságaidat; akkor talán Ő (az Isten) megbocsátja vétkeidet" (Dán. 4, 24).

Az irgalmazó szeretet a mi földünk siralomvölgyének egyik legszebb virága. Annyi dudva és tövis között bizonnyal ez a virág nyeri meg leginkább az Isten tetszését. Jaj, mi lenne ebből a földből, az emberiségből, ha nem volna köztünk a sok bűn és önzés mellett mégis csak sok szívnemesség is, sok isten- és emberszeretet, sok könyörület és önfeláldozás! Menynyivel szegényebb és sivárabb lenne az élet a Castiliai Blankák és Árpádházi Erzsébetek, Paulai Vincék és Deveuster Damjánok nélkül! Betegápoló apácák és

irgalmas növérek nélkül! Ők azok, bizonnyal ők, akik Isten haragjának bosszuló mennyköveit elhárítják a fejünk felől! Álljunk be mi is ebbe a gyönyörű seregbe, a karitász hőseinek dicsőséges zászlóaljába, a legigazibb arisztokráciába, melyet valaha hordott a Föld!

Szomorú vagy, testvér? Sok a sötét órád? Aggaszt régi bűneid tudata? Fáj az emberek szívtelensége? Elárulok neked egy titkot, mondok neked egy csodálatos eszközt arra, hogy mindezen túltedd magad, hogy felvidulj s állandóan örüljön s ujjongjon a lelked! Ez a titok: *tégy jót a szenvedőkkel!* Ez az a varázslatos eszköz, amely az Isten szívét azonnal meglágyítja. Ennek a vigasztalások Istene nem tud ellenállni s azonnal érezteti veled is vigasztalásainak édességét!

III.

Ne zárd el a szívedet az irgalmasság cselekedetei előtt azokkal a *mentegetődzésekkel,* amelyekkel az emberek az önzésüket s a szeretetük hiányát palástolni szokták.

Ne mondd, hogy nem segíthetsz, mert hogy magadnak sincsen! Mert valami fölöslege úgyszólva minden embernek van. Kevesebb dohány, kevesebb szesz fogyjon, kevesebb cifraság és pipere legyen a nőkön s mindjárt jelentékeny összeget rakhatunk össze a karitász oltárára. Egyébként nemcsak anyagilag lehet segíteni, hanem cselekedettel is, jó szóval, segítéssel, karitászmunkával. A karitász-irodákban önkéntes munkát vállalhat az is, akinek egyetlen fillérje sincsen.

Ne mondja senki, hogy annyi a nyomor, hogy nem is lehet rajta segíteni. Mert ez nem igaz. Termett azért az Úristen kegyelméből annyi, hogyha szegényesen is, de mindenkin lehetne segíteni! Csak *helyesen osszuk el* azt, ami termett. Csak okosan s áldozatos szeretettel lássunk a karitász munkáihoz!

Ne mondja senki: „Én úgyis szoktam adni, ha koldust látok az utcán." Mert ez aztán a legrosszabb fajta jótékonykodás. Az *ész nélkül odadobott alamizsna*

nem ér semmit; az csak árt. Mert nagyon sokszor csak a bűnt, a csalást s az iszákosságot mozdítja elő és elvonja az alamizsnát onnan, ahol igazán kellene. Ne adjunk soha csak azért, mert valaki kéreget. Sokszor éppen a *legnagyobb szegénység* nem tud kéregetni, s viszont a kéregetők jó része közönséges álkoldus és potyaleső. Csak annak az alamizsnának van értelme s érdeme az Isten előtt is, amelyet *okosan és tervszerűen* adunk. Meg kell vizsgálnunk a segélyre pályázót, megérdemli-e, csakugyan szegény-e, nem fordítja-e a pénzt haszontalan célokra stb. Ha ezt a vizsgáló munkát magunk nem végezhetjük el, küldjük a kéregetőt szelíden az egyházközségi szegényirodához, ahonnan szívesen küldenek valakit a szükséges környezettanulmány végzésére. Adományainkat pedig elsősorban az egyházközségi szegénygondozó irodához (karitászközponthoz) juttassuk.

De épp ezért szükséges, hogy minden plébánián, sőt a nagyobb plébániákon több helyen is (több ú. n. karitász-körzetben), legyen szegénygondozó szerv (karitász-szakosztály) s az tartson fenn karitász-irodát (legalább heti néhány, meghatározott órától kezdődő hivatalos idővel), ahol egyrészt a szegények, másrészt az áldozni vagy segíteni akarók is jelentkezhetnek. Ez az iroda végezze egyrészt a szükséges gyűjtést (necsak pénzben, hanem lehetőleg ruhaneműben, élelmicikkekben, tűzifában is); másrészt a szegények kivizsgálását, tartsa számon a segélyezetteket s intézze a segélykiosztást. *Nem helyes, ha ezt a munkát egyszerűen a világi hatóságoknak engedjük át* vagy csak éppen segítünk nekik a hatósági szegénygondozás lebonyolításában. Ez is kell, de fontos, hogy *az egyházközség, mint ilyen is rendszeres szegénytámogatást végezzen.*

Ez különben is annyira egyházias, lelki, vallási feladat, hogy lemondanunk róla semmiesetre sem szabad. A hatóság lelket nem adhat, a szegénygondozást igazi vallási enyhüléssel nem kötheti össze. E mellett nagyon sokszor túlságosan bürokratikus alapon mo-

zog, egyes helyeken pedig éppen katolikusellenes irányzatok érvényesülnek benne. Sőt sokhelyt épp a felekezeti mohóság közönséges *lélekhalászásra* használja fel. Kétszeres tehát az ok az éberségre is, meg az önzetlen egyházias segítésre is.

Az anyagi segítéssel kössük össze a *lelki segítést* is. Hiszen az embereknek sokszor a lelkük még sokkal árvább, szegényebb és betegebb, mint a testük! A hitet erősíteni, a vallásos mozgalmakat kiszélesíteni, templomi életünket felvirágoztatni, a tévelygőket az igaz útra, a bűnösöket a Jó Pásztor karjába vezetni szintén elsőrendű szeretetmunka. „Atyámfiai, mondja Szent Jakab apostol, ha valaki közületek eltéved az igazságtól és valaki megtéríti őt, tudja meg, hogy aki a bűnöst visszatéríti téves útjáról, megmenti annak lelkét a haláltól és betakarja bűneinek sokaságát!" (5, 19.) Az irgalmasság legfőbb, mert lelki cselekedete: az embertárs lelkét megmenteni, az örök kárhozat veszélyéből az örök boldogság útjára terelni.

Jézus az irgalmas szamaritánus példabeszédében örök, ragyogó képét festette meg az igazi, tetterős, irgalmazó szeretetnek. A kirabolt, megsebzett szegény haldokló mellett közönyösen megy el a zsidó pap és a zsidó levita. Akiknek elsősorban kellene segíteniök rajta, épp azok nem törődnek vele. Végül jön egy félig pogány, félig zsidó, szamariai ember. Jóllehet a szamariaiakat a zsidók megvetették és bűnösnek tartották, ez az ember mégis megkönyörül a sebesültön. Odamegy hozzá, lehajol föléje. Kimossa sebeit, a tisztulás borát s a vigasztalás olaját csepegteti rájuk. Felveszi a haldoklót a saját szamarára, őmaga gyalog megy, lemond a saját kényelméről is, csakhogy odavihesse a beteget, ahol gondoskodni tudnak róla. S ott megfizet érte s hajlandó gondoskodni róla tovább is, csakhogy meggyógyuljon.

Mielőttünk is itt fekszik a beteg, a sebektől vérző, a félholtra kínozott emberek egész szenvedő társadalma. Lehajolunk-e hozzá? Föléje borulunk-e aggódó szívvel, segítésre kész jóakarattal? Vagy csak meddő

részvétszólamokat hangoztatunk és segítés nélkül tovább megyünk? Jézus szava világosan szól: Keresztény, ne csak csodáld a szamaritánus irgalmazó szeretetét, ne csak könnyezz a társadalom rettenetes helyzetén, hanem: *„menj és te is hasonlókép cselekedjél!"*

Boldogok a tisztaszívűek.

Jézus boldogságtanának paradoxona, meglepő volta talán egyetlen ponton sem ütközik ki annyira, mint ott, ahol az Úr az érzékiség leküzdéséről, a tisztaságról beszél s azt a boldogság feltételének mondja. A boldogság feltétele a tisztaság volna? Hiszen ennek a felfogásnak ellenemond az egész modern világ, az egész társadalmi fejlődés! Az emberek ma már nemcsak a tisztaság boldogító voltában nem hisznek, hanem még csak a lehetőségében sem! *Szerintük a tisztaság természetellenes dolog, beteges és betegséget okozó abnormis állapot.* Az élet legfőbb java pedig éppen az érzékek gyönyörűsége s szerintük le kellene dönteni minden korlátot, amelyet a nemiség szabad kiélése elé korábbi századok maradisága állított.

Tisztaság!

Hiszen elég, ha végig megyünk az utcáinkon s látjuk a kirakatokat, plakátokat, a kihelyezett fényképeket, a könyvkereskedésből kiáltó könyvcímeket, az utcasarkokon a képeslapok és magazinok meztelenségkultuszát, a színházakban s egyéb mulatóhelyeken dívó hangot, viselkedést, vagy az ujságokban a válásokról s hasonlókról szóló híradásokat... s azt kell mondanunk: itt a kereszténység már úgyszólván csatát vesztett! Szó sincs róla, a világ szerint nem a tisztaságban van a boldogság, hanem ellenkezőleg, az érzékek szabadosságában, az élet örömeinek akadálytalan habzsolásában. Félre minden erkölcsi prédikációval, félre minden idejétmúlt gátló előítélettel!

Jézus azonban megmarad az ő kijelentései mellett. Megmarad azok mellett a XX. században is. Nem

ítéli el a törvényes házasélet örömeit, hiszen a házasságot szentségi rangra emelte; de viszont mindenkép hangsúlyozza a teljes tisztaság, a szűzesség okvetlen felsőbbrendűségét. Jézus világa a tisztaság világa, a fehérségé, a szennytelenségé. Ahogy szűzi volt az ő születése és szűz az ő édesanyja, ahogy szűzi volt egész élete, époly szűzies tisztaságot kívánt mindenkitől, akit bizalmával kitüntetett. Így nevezetesen apostolaitól, akiknek „mindenüket" el kellett hagyniok, — tehát feleségüket is, akinek volt — és követniök őt. Ahol Jézus jár, ahol a történelem folyamán megjelenik, oda mindenüvé magával viszi ennek a szennytelenségnek hótiszta levegőjét, mint valami fényes, átlátszó, fehér felhőt. Mindenütt szűzi lelkek lengik körül, liliomok és fehér rózsák sarjadnak nyomában. Érintetlen ártatlanság, gyermeki romlatlanság avagy vezeklő küzdelem a bűn ellen, a gyarlóság és érzékiség ellen... Jézus leghívebb, leglelkesebb katonái a szűztiszta lelkek és a tisztaság története, azt mondhatni, egybeesik Jézus hódításainak történetével.

Pedig elég feltűnő, Jézus az evangéliumban *nem beszél sokat a tisztaságról.* Beszél a hitről, beszél a bizalomról, a szeretetről, a szelídségről, az őszinteségről, az Isten-gyermekségről... De a tisztaságról aránylag nagyon ritkán és kevés szóval beszél. Úgylátszik, annyira magától értetődőnek tartja s úgy is értette és érti mindenki, hogy őhozzá csak tiszta szívvel lehet közeledni. Az a rövid, néhány szó azonban, amit e tárgyról ejt, mindent elmond. „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent".

Mit is jelent ez a sokatmondó ígéret?

I.

Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent. Vajjon hogyan, milyen értelemben látják? Hiszen ezen a földön nem láthatjuk az Istent. Ez igaz, de ezen a földön is ráléphetünk már arra az útra,

amely az Isten látásához vezet s amelyen, ha nem is az Istent magát, de az *istenes dolgok igazi erejét, velejét és szépségét* már itt a földön sokkal jobban megláthatjuk, mint ha nem élünk tisztán.

Ez pedig olyan igazság, amelyet a tapasztalás mindenkép alátámaszt. Mert csakugyan, nem hiába ellentéte a test a léleknek, az érzékiség a szellemiségnek: minél több valakiben az érzékiség, a test kultusza, annál nehézkesebb, tompultabb, érzéketlenebb szokott lenni a lelki elevensége. A Szentírás maga mondja: „Az állatias ember nem fogja fel azokat, amik a lélekéi" (Kor. I. 2, 14). Az állatias embert nem is érdekli, figyelmét meg sem ragadja s nem tudja lekötni a lélek világa. Az érzékiség annyi, mint leszállás a testi ösztönök uralmi területére, lealacsonyodás a mámorító, észbódító erők zavaros és alacsony világába. A tisztaság viszont annyi, mint felülemelkedés, test fölé szállás, az anyagtalan javak világának élvezése, a kegyelmi kincsek becsülése, Isten-közelség. Minél jobban tudunk uralkodni az érzékeinken, annál rugalmasabb s befogadóbb az értelmünk is, a szívünk is a lelkiek iránt, s fordítva: annál kevésbbé tudunk lelkesedni természetfeletti dolgokért, gondolatokért, minél szívósabban eszik bele magukat a képzeletünkbe s a vérsejtjeinkbe a mámoros, lenyűgöző, elbódító érzéki képek, vágyak. Ahogy a Szentírás mondja: „a test a lélek ellen vágyakozik, a lélek pedig a test ellen" (Gal. 5, 17). Ez éppen a sajátszerű az emberben, hogy összetevő két része nemcsak hogy nem azonos, nemcsak hogy nem támogatja egymást, hanem ezen a téren valósággal hadilábon áll egymással. Ha a testnek engedek, szükségkép alulmarad a lelkem s ha a lelkemet akarom kiművelni, magasba emelni, megnemesíteni, harcba kell szállnom a test ösztöneivel és hajlamaival. S ebben a harcban nincs megállás, nincs pihenés és nincs kivétel, sem fegyverszünet, kompromisszum.

Ezért is látjuk, hogy a pogányságot mindig és mindenütt a fékevesztett érzéki szenvedélyek uralma

jellemezte. Az ókori pogányoknál a tisztaságnak s a szűzességnek helyenkint szinte már a fogalma is kiveszett s hasonlóképp ma sem tekintik erénynek a szűzi tisztaságot a mohamedánok s a hinduk sem. Sőt a pogány népeknél meglehetősen gyakori volt (s ma is az) a szomorú eltévelyedés, hogy az érzékiséget egyenesen szent és istentisztelethez tartozó dolognak minősítették, az isteneiket magukat is erkölcstelen, kicsapongó lényeknek képzelték, akiket hasonlóképp bűnös üzelmekkel, sőt szertartásos prostitucióval, természetellenes fajtalansággal véltek szolgálni. A rómaiaknak és a görögöknek vallásrendszerében a paráznaságnak tudvalevőleg külön isteneik s istennőik is voltak. S még ahol elvben elítélték az erkölcstelenséget, az ellenkező erényt ott sem gyakorolták. Az ókor története éppen ezért az erkölcsi megtévelyedés borzalmas tüneteinek hosszú láncolata s az általános romlottság alól még a klasszikus népek legkiválóbb szellemei sem voltak mindig kivételek.

Megrázó képet fest erről a romlottságról Szent Pál, aki a görög és római kultúrvilág erkölcsi viszonyait közelről ismerhette s aki e romlottsággal a rómaiakhoz írt levele első fejezetében szörnyű leszámolást végez. Azt mondja itt, hogy „Nincs mentség számukra, mivel, ámbár megismerték az Istent, nem dicsőítették őt mint Istent és nem adtak hálát neki, hanem hiúk lettek gondolataikban és sötétség borult oktalan szívükre. Bölcseknek mondották magukat és esztelenek lettek és felcserélték a halhatatlan Isten dicsőségét a halandó embernek, sőt madaraknak, négylábúaknak és csúszó-mászóknak a képmásával. Ezért Isten átadta őket szívük vágya szerint a tisztátalanságnak, hogy maguk becstelenítsék meg testüket, mint olyanok, akik elcserélték az Isten igazságát hazugsagra és inkább tisztelték és szolgálták a teremtményt, mint a Teremtőt... Ezért az Isten átadta őket meggyalázó szenvedélyeiknek... Ráhagyta őket romlott értelmükre, hadd cselekedjék azt, ami nem való,

öket, akik telve vannak minden igazságtalansággal, rosszasággal, paráznasággal, kapzsisággal, romlottsággal, telve irigységgel, gyilkossággal, viszálykodással, ármánykodással, gonoszlelkűséggel, akik árulkodók, rágalmazók, az Isten előtt gyűlöletesek, gyalázkodók, kevélyek, káromkodók, fortélyos gazok, szülők iránt engedetlenek, oktalanok, megbízhatatlanok, szívtelenek, szószegők, könyörtelenek... Méltók a halálra és nemcsak akik ilyeneket tesznek, hanem azok is, akik a cselekvőkkel egyetértenek" (1, 20—32).

Az apostol beállításában tehát főleg a tisztátlan lelkület vezet hitetlenségre, s fordítva: a hitetlenség tisztátalanságra csábít. Ezzel a szomorú kölcsönhatással hitetlenség és erkölcstelenség között adva van aztán a pogányságnak minden szégyene, lesüllyedtsége, lelki nyomorúsága és kétségbeesése.

A modern pogányoknál sincsen ez másképpen. Hogyan dorbézolnak, hogyan alacsonyodnak le szinte már az állat alá, hogyan nevetik az Isten törvényeit, hogyan élnek „túltéve magukat jón és rosszon", „jenseits von Gut und Böse", ahogy Nietzsche hirdette volt! Hogyan hirdetik a test korlátlan szabadságát, a vér jogát, az egyéniség gátolatlan érvényesülését! S az eredmény? Kiélt és kiégett szívek, korán elhervadt ifjúság, az életkedv és eszményiség elsorvadása, csalódások, csömör, betegségek, a család felbomlása, békétlenség, meghasonlás, öngyilkosságok. Szinte talányként hat s mégis így van: a tisztátalanság boldogtalanná teszi az embert. Éppen az, ami a legkedvesebb érzéki gyönyörrel kínál, utólag gyökerében megmérgezi az ember szívét. Mézet hoz, mint a méh, de aztán mélyen beléereszti fullánkját a lélekbe, amely bűnös módon közelít feléje. A pillanatnyi mámort feltűnő gyorsan követi az önvád, az önmegvetés, a bűntudat, s hogy ezt felejtse, a szerencsétlen áldozat csak még mélyebbre veti bele magát az érzékiség sodrába. Mígnem odavész minden lelkisége, a szellemi és természetfeletti dolgok iránt való érzéke, minden akaratereje s

erkölcsi rugalmassága. Rabszolga lesz, pária, leprás és inaszakadt, aki végül önmagát is megveti. Hiába akarna most már szabadulni láncaitól, azok vajmi gyakran csak egyre mélyebben ereszkednek bele a húsába...

Ki ne hallott volna a termeszekről, ezekről az apró állatokról, amelyek milliós tömegekben lepik el a trópusok vidékének emberlakta telepeit s egész házakat semmisítenek meg azáltal, hogy azoknak faalkatrészeit kirágják. Ilyképpen pusztítják el az érzékiség apró gondolatai, kéjelgései, meg nem fékezett kívánságai is lassankint az ember egész akarati ellenállóképességét, aláássák szellemi frisseségét, testi egészségét, kegyelmi életét s végül oly nyomorékká teszik azt, akit rabul ejtettek, hogy az akarni sem tud többé.

Egy lelkiatya mindenképpen igyekezett rábeszélni egykori lelkigyermekét, egy fiatalembert, hogy hagyjon fel a rettenetes, titkos bűnnel, mely már második szokása lett. A fiatalember lemondóan, remény nélkül hallgatott, mint aki már próbálkozni sem mer. Minden nógatásra egyetlen felelete ez volt: „Belátom, atyám, hogy igaza van, de én már nem tudok javulni". A páter végre így szólt: „Dehát legalább próbálja meg még egyszer!" Mire a fiatalember így felelt: „Nem, atyám, én már nem is tudok akarni, s ha tudnék, akkor sem akarnék!" Micsoda szabadság ez: útálni, szégyelni, megvetni valamit s mégsem tudni szabadulni tőle!

Nem szebb, szabadabb, boldogabb-e az, aki sohasem felejti el lelki és természetfölötti hivatását s mindjárt az első incselkedésnél bátran szembehelyezkedik a kísértéssel? Nem gazdagabb-e a tiszta élet, amelyben, ha van is kísértés, de nincs *bukás,* ha van is ütközet, de nincs leveretés, ahol a test tipródik és sajog is talán, de a lélek bizalommal néz fel a keresztre s egy-egy diadalmasan kiállott küzdelem után sárkánytipró Szent György lovagként emeli fel pajzsát s büszkén és hálásan tekint az égre?

II.

Különösképpen érvényesül ez a jézusi igazság, az önuralom és a boldogság titokzatos kapcsolata, a *családi és házas élet* terén.

Mi is a család az Isten elgondolása szerint?

Oázis, melyet Isten keze ültetett az élet futóhomokja, sivatagja, Szaharája fölé. Virágoskert, amelyben gyönyörűséges bimbók feslenek, örömére az élet harcaiban megtépett embernek. Gyönyörűségek tárháza, amelybe az Isten mindazt beleöntötte, ami édeset és enyhítőt az embernek szánt: férfihűséget és női odaadást, apai és anyai szeretetet, gyermeki ártatlanságot, a sok-sok gond mellett sok-sok fakadó reményt, örömöt, boldogságot; az élet harcaiban és széthúzásaiban összetartást és melengető, erősítő szeretetet. Itt pihen meg a férfi a műhely, a hivatal, a fórum verejtékezései után. Itt talál támaszt és védelmet a nő, oltalmat a leány, testi-lelki gondviselést a serdületlen gyermek, irányítást a serdülő embervirág.

Vegyétek el a családot az emberek életéből s mi marad? Vad csaták zaja, kivertség, gyökértelenség, ösztönök zabolátlansága, önző szenvedélyek tébolyult vágtatása... És mert a család ilyen édes kis édenkert, éppen azért van hivatva arra is, hogy szentéllyé legyen. Mert hiszen a templomot nem számítva, hol van az Isten annyira otthon az ember életében, mint a családban? A rendezett, helyes családi élet a vallásosság melegágya; a családtalanság rendesen a vallástalanság termőtalaja is. Az eszmei, nemes családi élet a templom életéhez hasonló: itt csend van és béke, áhítat és magunkbaszállás, itt közel van a lélekhez s megmutatja, felragyogtatja arcát az Úr... Azért is mondhatjuk: *akik helyes, keresztény családi életet élnek, azok bizonyos értelemben állandóan az Istent látják.* Látják egymásban a családtagok és látják önmagukba tekintve a saját nyugodt, tiszta lelkiismeretükben...

Csakhogy hát a családi életnek mi is a sava-

borsa, mi az *összetartó* varázsereje? Válaszom meg ne lepjen senkit: a tisztaság. Igen, az ösztönök életének szent keretek s egyben korlátok közé szorítása, szent falakkal, bástyákkal, őrtornyokkal körülvevése: a szentségi házasság, az egységes és felbonthatatlan házasság és mindaz, ami ezzel adva van s ezt követi. Ahol erről a szent piedesztálról leemelik a házasság s a család életét, ahol a férfi és nő életközössége egyszerűen az ingadozó emberi akarat, a vér és a szenvedély ingoványos talajára helyezkedik, ott egyszerre elfonnyad a férfi és nő együttesének minden igazi szépsége s nemessége. Ott lehet tobzódó gyönyörhajhászás, de nincs többé sem maradandó boldogság, sem — még kevésbbé — erkölcsi színvonal, kölcsönös megbecsülés, nincs ami magasba emelje, megszentelje s nemes, szent célok sugárkévéjébe állítsa az ösztönök játékát. A modern családi élet azért olyan boldogtalan, mert kivették belőle a felsőbbrendűségnek ezt a lényeges, egyetlen éltető elemét: az Istent. Meglazították az ő szent törvényeit, túltették magukat a Teremtő bölcs rendelésein.

Okosabbak akartak lenni az örökkévaló bölcseségénél. A férfi és a nő viszonyába, a házasság és szerelem életébe az Úristennek ne legyen beleszólása. Meg is jött erre a büntetés: éppen a házas életben s a férfi és nő viszonyában ütköznek ki legvégzetesebb alakban az emberi hitványságok s fertőzik meg hamarosan és teszik sokszor elviselhetetlen pokollá azt, amit Isten paradicsomnak szánt s amelybe ezer forró esküvéssel léptek. De csak emberi esküvéssel, amely nem elég arra, hogy két lélek egymásbafonódását örökéletűvé pecsételje s a boldogság forrásává avassa.

Mindez talán túlzásnak, jámbor papolásnak látszhatnék, ha az élet maga nem igazolná mindennap ezer példával. A keresztény családi élet etikája csupa kemény parancs: a férfi s a nő csak a törvényes, maradandó, szentségi házasságban élhet szerelmi életet, minden egyéb nemi érintkezés bűnös és tilos. Magában a házas frigyben is a vallásé a vezető szerep. Éppen

ezért tilos a maradandóságot biztosító egyházi formák nélkül kötött házasság és tilos a megfelelő vallási biztosítékok nélkül kötött vegyes házasság. A törvényes házasságon belül pedig szintén nem szabad minden, mert nem a szerelem s a vér szava, hanem a családi közösség fenntartása s a gyermek a fő s az irányadó benne. A házastársaknak ezer önlegyőzéssel, béketűréssel, egymás hibáinak elviselésével s szeretetteljes javítgatásával, főleg pedig mindegyiknek a maga hibái javítgatásával kell a házasság állandóságán dolgozniok. S végül: a házasságon kívül senkire sem szabad bűnös kívánsággal még csak gondolniok sem. Csupa kemény parancs... A IX. parancsolat lényege ez, melyet Isten követel külön is! És mégis ki ne látná: éppen ebben a szigorú házassági erkölcskódexben vannak lefektetve a családi élet minden boldogságának és szépségének titkai! Vegyetek el egyetlenegyet e szent törvények közül s lassan összeomlik minden. Ahol a törvényeket nem tartják meg, ahol más utakon keresik a családi boldogságot, ahol nem a lélek szava vezet, hanem a test követelőzése és a zabolázatlan ösztöné: ott csakhamar egyik hűtlenség a másikat éri, ott csalódás van, szemrehányások, féltékenységek döntik halomra a vélt tündérvárakat; ott szeretet helyett szeretetlenség tanyáz, boldogság helyett boldogtalanság átka ül, földi mennyország helyett poklok pokla, amelyből nem csoda, ha mindenki menekülni akar.

Magyarországon volt már idő, legutóbb például 1934-ben is, tehát nem is nagyon régen, amikor *egy évben közel 14 ezer házasságot bontottak fel* (pontosan 13.851-et), vagyis *minden ötödik házasságot!* Ez megannyi szétrobbantott családi tűzhelyet jelent, megannyi szomorú romhalmazt, beomlott tündérvárat. Megannyi füstbement reményt, lábbal taposott női méltóságot, megfeneklett férfihűséget, gyermekeknek bizonytalan, zilált és szomorú sorsrajutását. És elmondhatjuk: valamennyi esetben egy volt a bajok kiinduló pontja és okozója: a fékezetlen szenvedélyek. Az ösztönöknek parancsolni nem tudó vadság, érzékiség, az

önuralom hiánya. A keresztény tisztasági eszmény elhomályosodása, az ösztönt többé nem fékező, nem szabályozó, meg nem nemesítő akarat gyengesége. Az emberiség — íme — önmaga rombolja szét a virágoskertet, melyet Isten alkotott neki; önmaga töri le saját szerencséjének tartóoszlopait; önmaga mázolja rá a pokol sötét színeit a hófehér falakra, amelyek közé egykor ifjúsága minden idealizmusát, rózsaszínű reményeit, tündéri álmait vetítette.

Adjátok vissza az embereknek a tisztaságot, az önuralmat, a család szent törvényeinek nagyrabecsülését s egyszerre több lesz a földön a béke, a boldogság, az erő és a mosoly!

És a megkísértett, megzavart, elhomályosult szívek ismét tisztán fognak látni és ráébrednek az élet igazi értékeire s a bűnbánat és magábaszállás kegyelmi esőjében megtisztulva ismét derűs mosolyban látják majd maguk felett az eget. És ismét meglátják az Istent! Lehet-e igazibb családi boldogság, mint ahol a házasok egymás szemében és gyermekeik szemében meglátják az Istent s a gyermekek is Istent látják meg a szüleik szemében s mindenki a maga szívében is őt találja meg?

III.

A tisztaság és Isten-látás kapcsolata természetesen csak az *örök boldogságban* lesz teljessé és tökéletessé. Hogy az üdvösség boldog, titokzatos, áhított honában a tisztaságnak különleges szerepe van, sejthetjük a Jelenések könyvének ama sajátszerű ígéretéből, amely ott a szűzi lelkeknek szól: „Ezek — mondja az Apokalypsis —, követik a Bárányt, amerre csak megyen". „És mintegy új éneket énekelnek a királyi szék és a négy élő lény és a vének előtt; és senki más nem mondhatá az éneket, mint az a száznegyvennégyezer, akik meg vannak váltva a földről,... akik asszonnyal nem fertőztették meg magukat..." (14, 3. k.) Bármily titokzatos ezeknek a prófétai szavaknak szentirástudományi értelme, annyi könnyen érthető belőlük,

hogy a szűzességnek, tehát a tisztaság magasabb fokának Isten valami egészen kimagasló, különös jutalmat ígér az égben. A tiszta lelkek lesznek a boldogok örök otthonában. Ők lesznek az ő közvetlen udvara, ők követik őt, ahová csak megy és csak ők egyedül énekelhetik a kiválasztott és a „megjelölt negyvennégyezrek énekét"... Milyen ének lehet ez! És hová kísérik ők majd a Bárányt, ahová a többi szent nem is kísérheti!...

Talán az az értelme ennek a titokzatos ígéretnek, hogy a szűzi lelkek jutalma a mennyben éppen a szépség teljességének különösebb elérése s birtoka lesz. Hiszen aki miben győzedelmeskedik, abban nyeri a jutalmát, mint ahogy aki miben vétkezett, abban nyeri büntetését. A tiszta lélek nemcsak a szennyről mond le — ez magában senkit sem vonzana s így a róla való lemondás nem is volna érdem —, hanem lemond arról a kedvességéről, varázsról, költészetről, szépségről is, amelybe az érzékiség ezen a földön vajmi gyakran öltözik. Ezzel aztán méltó lesz arra, hogy odatúl éppen a szépség különleges jutalmát nyerje s fokozottabban élvezze annak varázslatos kedvességét. Szépség és szépség közt már itt a földön különbség van. Szép egy fénylő aranygomb is, de mennyivel szebb a ragyogó napfény! Szép a szerény, kicsiny fűszál, de mennyivel szebb egy színpompás, teli rózsa! Szép a rendben tartott falusi viskó is, de mennyivel szebb a virágdíszes, ízléses villa, vagy az antik szobrokkal s finom szőnyegekkel teli márványpalota! Szép a pásztortilinkó primitív búsongása, de mennyivel szebb egy Liszt-rapszódia! Talán valahogy így lesz a mennyországban is: az egyik tilinkót hall, a másik szimfóniát, az egyik hajlékban lakik, a másik palotában. Az egyik is látja az Isten egész szépségét, a másik is; de az egyik távolabbról, a másik közelebbről; az egyik homályosabban, a másik ragyogóbban. Az egyiket csak édes kábulatba ejti a látvány, a másiknak felrázza a lelkét a gyönyörűség, mint fenékhullám az Óceán vizét, áttüzesíti, mint a Nap, átkristályosítja és zengő, zúgó, szélvész-

ként harsogó egyetlen diadalmas énekké változtatja... Jaj, de hogyan fejezze ki emberi szó az Úr háza gyönyörűségének titkait!

Feltehető, hogy ez a különleges jutalom nemcsak a teljesen lemondóké lesz, hanem bizonyos fokban mindazoké, akik állapotuknak megfelelő tisztaságot szerették s tehetségükhöz képest gyakorolták. Tehát azoké is, akik házasságban éltek, de a házasságon belül is, ahol kellett, megtagadták magukat, érvényesítették a lélek uralmát a test felett és amit az Isten rendelt és megengedett, azzal nem éltek vissza, arra, ami házastársak közt is bűn és tilalom.

Úr Jézus, ha a magunk törékenységét, gyermekes könnyelműségét, lefelé húzó testiségét összehasonlítjuk a te világod csodálatos tisztaságával, mily pironkodva állunk akkor előtted! S mennyire érezzük, mily kevéssé vagyunk méltók hozzád! Mily kevéssé méltók a keresztény névre, amely a kereszthordozó Krisztus követését jelenti, nem pedig puhaságot, élvezetvágyat, fékezhetetlenséget! Jézus, tanítsd meg a te követőidet becsülni, áhítani és szeretni a te erényedet: a tisztaságot!

Jézus birodalmának levegője, mennyország ígérete, Tisztaság! Ejtsd szívünket rabodul! Taníts meg gonddal őrizni érzékeinket, fegyelmezni indulatainkat, kézben tartani ösztöneink gerjedelmeit! Taníts meg kegyelmi életet élni, imában keresni erőt, a Máriatiszteletben eszmeiséget, az Angyalok kenyerében angyaltiszta vágyakat! Szeretni a Legszebbet, ami van s minden lángolásunkat megérdemli és minden szeretni- és szerettetni-vágyásunkat tökéletesen kielégíti: Jézust és az ő országát! Szeretni téged, Tisztaság és benned meglátni már itt a földön s főleg odatúl az Istent!

Boldogok a békességesek.

„Boldogok a békességesek", mondja Jézus, „mert ők Isten fiainak fognak hivatni."

Első pillanatra megállapíthatjuk, hogy a boldog-

ságok tanának ez is olyan programmpontja, amelyet a modern, megváltatlan, hétköznapi gondolkodású ember fejcsóválva hallgat, amelyet annál kevésbbé ért, mennél inkább szüksége volna reá.

Micsoda? — kérdi a rövidlátón gondolkozó, ösztönös ember —, talán hát némán s tehetetlenül tűrjem el, ha igazságtalanságot követnek el velem szemben? Fel se pattanjak, öklöt se rázzak, fegyvert se fogjak, amikor bántanak, a becsületemben gázolnak? Bosszút se álljak? Vissza se adjam a kölcsönt? Oda ne mondogassak jó paprikásan, ha valaki olyasmit mond, ami az én felfogásommal ellenkezik, vagy amivel kisebbíteni akarnak engem?

Hiszen igaz, a világ mindennel van tele, csak békeszeretettel nem. Csaták mezeje az élet, folytonos, kegyetlen, minden irányú csatáké: csatáznak a gyermekek és a felnőttek, a férfiak és a nők, az osztályok, a nemzetek; csatáznak szóval, tollal, rágalommal, a gazdasági verseny eszközeivel, hazugsággal, cselvetéssel, szövetkezésekkel, fegyverrel. Csatáznak a kenyérért, a földért, a bérért, az életért; csatáznak nőkért, örökségért, vagyonért, előnyökért. Csatáznak hitért, hazáért, igazságért és hamisságért, jogért és jogtalanságért. Bizonyos értelemben maga az Úr is csatázni tanít: „jó harcot harcolni" őérte és a lelkekért. De az Istenért és a lelkekért való szent harcnak az a sajátossága, hogy megfér a legteljesebb lelki békességgel, míg a merő szenvedélyből fakadó, emberi csatározások ellenkezőleg a békesség felborítására vezetnek.

Jézus arra inti a harchoz szokott emberiséget, hogy boldogság csak ott van, ahol békeszeretet és béküléken ység van és csak a béketűrés és békeszeretet által jut el az ember az „Isten fiainak" derűs nyugalmába, örvendő, zavartalan lelki egyensúlyának birtokába. És Jézusnak, mint mindenben, ebben is igaza van. Csak az a kérdés: miként győzzük meg önmagunkat az ő igazságáról s miként emelkedjünk fel arra az eszmei magaslatra, amelyen a béketűrést és béke-

szeretetet többre fogjuk becsülni az örökös harcnál és versengésnél?

1. Tekintsük mindenelőtt a kérdésnek nem is eszmei, hanem merőben gyakorlati oldalát, magunkra való vonatkozását. A békülékenység nemcsak közérdek s isteni parancs, hanem a *saját lelki békénknek és nyugalmunknak* is egyik értékes tényezője, úgyhogy minden mást mellőzve már a saját érdekünkből is mindent el kell követnünk, hogy békeszeretők és békülékenyek legyünk.

I.

Nézzük csak, mennyi bajt okoz mindenütt a világon az a sok gyűlölködés, türelmetlenkedés, irígység, bosszúállás. Nemcsak annak ám, akivel szemben elkövetik, hanem annak magának is, aki elköveti! Gyakran megesik, hogy valakit kicsiny dologban megsértettek. Ez sem kellemes eset; de mennyivel több bajt és gyötrelmet szerez magának azzal, hogy nagy dérreldurral azonnal hadbaszáll a sértés miatt! Ahelyett, hogy szemet húnyna felette, valósággal belelovalja, beledühösíti magát a méltatlankodásba, dúl-fúl, toporzékol, napokon át rágódik az eseten, még az étvágyát s az álmát is megrontja vele... Sokkal többet szenved ilyképpen önmagától, mint amennyit a felebarátnak az a kis figyelmetlensége vagy tapintatlansága megérdemelt volna. Nem esztelenség ez?

Általában mily dőre és kártokozó szenvedély a gyűlölet, a bosszúállás! Mily kevés haszna s mily tömérdek kára van! Hány ember akad, aki bosszúból embert öl, bár nagyon jól tudja, hogy sokévi fegyház, esetleg akasztófa jár érte. De szegény: őrült és esztelen; semmi mással nem törődik, minthogy a dühét, bosszúját, bolond szenvedélyét kielégítse! Hány ezer háborút vívtak már az emberek, mióta a világ áll, s mennyi nyomorúsággal, szenvedéssel, gyötrelemmel jár minden egyes ilyen háború! És hányszor voltak a hadakozó felek a véres háború befejeztével ugyanott, ahol az elején voltak! De nekik mindegy volt minden,

csak a haragjukat, a bosszúvágyukat kitölthessék. A harag olyan, mint valami bősz fenevad, amely, ha szabadon eresztik, ész nélkül száguld jobbra-balra, rugdal előre-hátra s letapos, legázol, beszennyez, összezúz mindent, ami az útjába kerül. Minket is ilyen esztelen dúvaddá őrjít a harag s pusztításainknak utánahull a családi béke s egyetértés, a barátság, a rokoni kötelékek, az alkotókedv, munkaképesség, önuralom, józanság és jólét is. A gyűlölet őrületével szemben mintha még az Úr Jézus maga is tehetetlen lett volna. Mindenféle más bűnökből, bajokból játszva kiemelte az embereket: Magdolnát egy szóval, Zakeust egy köszöntéssel, Pétert a bűnbeesés után egy rápillantással, a latort, a pogány századost a hősies példájával megtérítette; ellenben a farizeusok gyűlölködésén lepattant minden megváltói igyekezete.

Ám sehol oly végzetes rombolást nem visz végbe a békülékenység hiánya, mint a *házas életben.* Azt lehet mondani: ott aztán igazán minden helytállás, boldogság, egészséges fejlődés azon múlik, jól felvérteződtek-e a házastársak mindjárt kezdetben — nem ám szerelemmel! Ez még nem is olyan fontos!, hanem főleg: a *békülékenység* szellemével! Jól megrakták-e vele az útitarisznyájukat. Mert ha azt hitték, hogy anélkül is meglesznek, hogy majd a mézeshetek rózsaszín ködéből meg fognak élni holtuk napjáig, akkor bizony szörnyen csalódtak. Még a legeszmeibb házaséletben is úgy van, hogy hamarosan kiütköznek s kiverődnek benne mindkét félen a szögletek, az érdességek, a kellemetlen oldalak. Ezeket másképp elviselni, mint kölcsönös, megadó s megértő béketűréssel, egyszerűen nem lehet. Még pedig két irányban kell mindkét félnek állandóan s céltudatosan a békesség fenntartásán dolgoznia: először abban, hogy: ha törik, ha szakad, békén viselik el *egymást.* Másodszor pedig abban, hogy mindkét fél állandóan küzdjön önmagában, hogy a kellemetlen oldalakat, a ki-kiütköző érdességeket és szögletességeket simítsa el *önmagában.*

Borzasztó, milyen hamar és milyen helyrepótol-

hatatlanul dőlnek romba a családi szentélyek csak azért, mert az emberekben ezen a téren a legelemibb okosság és önuralom sokszor hiányzik! Elég egyszer egy kis idegesség, rosszkedv, mogorvaság az egyik részen; a másik azt mindjárt szemrehányással viszonozza; erre emez sem marad rest: visszavág. Pattogó szavak következnek, néha szabályszerű összekülönbözés, heveskedések, még tettlegességek is. A dolog ekkor még látszólag elsimul, de a lelkekben keserű, mérgező nyomot hagy; a jelenetek megismétlődnek. A harmadik-negyedik eset után már végzetesen megindul a lelkek elhidegülése s elidegenülése egymással szemben. Nagyon sokszor azonban a felek túlságos hevessége mindjárt az első alkalommal a legrikoltóbb regisztert szólaltatja meg; a családi béke szelíd derűje helyébe hirtelen viharfelhők, szélvész-zúgás, mennydörgés és villámlások kerülnek. Néha kifelé kevésbbé hevesek ezek az elektromos kisülések, mégis a belső eltávolodás azonnal megindul s ki tudja, nem áll-e be hamarosan az az állapot, amikor egy harmadik személy részéről, kívülről jövő hűtlenségi csábítás fogékony talajra talál. Nagyon sok házasságtörésnek kiindulópontja a házastársak folytonos békétlenségében rejlik, amelyből aztán a kielégítetlen szenvedély a bűnös szerelem felé keres utat és szabad érvényesülést; ahogy az ilyen emberek önmagukat hitegeni szokták: kárpótlást. A házasságtörő viszonyból s a békétlenség állandósulásából származik aztán a családi béke s a házashűség végleges rombahullása: a válás és a házasságtörő új „házasságok". Sokszor egész tragédia, amelynek egy mákszem áll az elején, egy semmi, egy nevetségesség, de amelyen a felek nem tudtak túlemelkedni, mert nem volt meg bennük az a keresztény okosság és önuralom, amely a békeszeretetet és békülékenységet magából kitermelné!

Azért bátran elmondhatjuk a házaséletről, de aztán az emberi társas együttélésről általában is: csak az az életművész, aki megtanulta az evangélium békeintelmét s a békesség szeretetéért fel tudja áldozni egy-egy öt-

letét, hajlamát, jogát, vágyát, nyelvének egy-egy szólhatnékját, idegeinek egy-egy vészes bizsergését! Aki van olyan okos, hogy azt mondja magában: Elég baj és kínlódás van már a világon úgyis, mit növeljem azt még én is, a más és a magam kárára?

II.

Ám hát mi nemcsak bölcs sztoikusok akarunk lenni, hanem hivő keresztények is és ezen az alapon még sokkal több és sokkal sürgetőbb indítóokot találunk arra, hogy szeressük, gyakoroljuk s védelmezzük a békét.

A kereszténység főtörvénye a *szeretet* s így a béketűrés és békülékenység szelleme is szükségkép való kelléke a keresztény életiránynak. Hiszen *szeretet nincs béketűrés és békülékenység nélkül.* Az élet oly tarka, hogy lehetetlen elkerülni benne minden nézet- és érdekellentétet az embertársakkal. Ha ilyen esetekben mindjárt haragot szabad tartani, akkor se vége, se hossza nem lesz a civakodásnak s feszültségnek és hamarosan nyoma sem marad az emberek között a keresztény felebaráti szeretetnek. S jól értsük meg: nem éppen csak az az igazi békességszeretet és békülékenység, ha lehetőleg elkerüljük az embertársakkal az összetűzéseket, hanem az is, ha már megtörténtek a bajok s ha azokban mi voltunk is a sértett és megrövidített felek, akkor is legyünk hajlandók elsimítani, elmosni, *elfelejteni* az ellentéteket. Engedni inkább veszteni is néha, csak békesség legyen, mert a látszólagos veszteség még mindig sokkal inkább megéri a békét, mint a nekieresztett harag!

Ez az Úr Jézus szavának az értelme, amikor azt mondja, hogy aki téged kővel dob meg, dobd vissza kenyérrel, „aki arculüt, tartsd oda neki arcod másik felét is, és aki elveszi a felsőruhádat, add oda neki az alsó köntöst is." Nem annyit jelent ez, mintha Jézus szerint a jogainkat nem volna szabad védelmeznünk, mintha ész nélkül oda kellene adnunk mindent minden jöttmentnek, tolvajnak és naplopónak; bizonyára

nem. De igenis jelenti azt a nagy lelki szelídséget és békülékenységet, amely hajlandó még áldozatok s lemondások árán is, akkor is, amikor feltétlenül neki van igaza s nem az ellenfélnek, fenntartani vagy visszaállítani a szeretet és béke uralmát.

S csakugyan mennyivel többet nyerünk lelki javakban a béke s a szeretet fenntartásával, mint amennyit esetleg elvesztünk egyes képzelt vagy való igazunk körömszakadtáig való védelmével!

Jézus országa a szeretet nagy birodalma s az Úr *még a bűnöst is szereti,* igyekszik megmenteni. Testvériség nagy országa ez, amely eget s földet, jókat és rosszakat összeköt; akik még el nem kárhoztak, azokat mind szeretnünk kell nekünk is. A kegyelem közös, drága adományai, a közös hit és közös megváltatás égigérő kincseshegyei mellett milyen nevetségesen törpe kis problémák azok, amelyeken mi emberek egymással hajbakapunk! Egy pár garassal több vagy kevesebb, egy karéj kenyér, egy cifraság, egy lomtári tárgy, s még ennél is kevesebb: egy szó, egy hanghordozás, egy mosoly vagy haragos arc, egy ideges megjegyzés, egy kis figyelmetlenség: ugyan hát megérik-e ezek a gyermekes, emberi törpeségek, ezek a liliputi tyúkpörök, ezek a hangyaboly-csetepaték, hogy ezek miatt elfelejtsük a nagyot, a milliószor annyit, a mennybenyúlót, az örökkétartót, az Istenhez érőt, a véghetetlent? Bármennyi az eltérés köztünk, semmi az — amíg csak Isten kegyelmében vagyunk mindnyájan — ahhoz képest, ami bennünket összeköt s testvériségbe fűz! Hogyan lehet, hogy ajkak, amelyek egyaránt részesültek az Oltáriszentség lelket ittasító lakomájában, egymás ellen szitkot szórjanak? Hogy lelkek, amelyek Jézus szerelmében élnek, egymásra haraggal s idegeskedéssel gondoljanak? Ezért hát felejtsük el hamar, ami bánt és testvéreinktől elválaszt; gondoljunk nagy, közös kincseinkre, a mi szent és evilágontúli testvériségünkre, örüljünk ennek és szeressük, békén viseljük el egymást!

S mennyi *lélektani okunk* van arra, hogy elnézők

és békülékenyek legyünk felebarátainkkal szemben! Hányszor derült ki már nagy, hosszantartó veszekedések után, hogy *hiszen egyik félnek sem volt sértő szándéka!* Mindkettő azt hitte, hogy csak az igazát védi s aztán ennek a védelmében kissé nagyon is temperamentumos volt. De egyébként jóakaró, becsületes indulatú ember mindkettő!

Jó, legyen: a felebarátod megbántott! De honnan tudod, hogy szándékosan, gonoszakaratból tette? És ha szándékosan tette is: honnan tudod, hogy nem valami félreértés alapján tette? Nem érezte-e magát éppen ő sértettnek, nem találta-e önmagát mélyen megbántottnak? Szabad-e ítélned ekkora bizonytalanságban? És ha nem így volt is: honnan tudod, mennyire tehet arról, szegény, amit tett? Hogy oly könnyen ingerlődik s magyaráz félre egyes dolgokat? Talán a természete nehézkesebb. Talán lényegesen hiányosabban is nevelték; talán kegyetlen, véres sorscsapások keményítették meg idő előtt a szívét! Ki tudja, mennyi egyéni tragédiának öntudatlanul őrzött sebhelye lüktet és visszhangzik az ő ideges viselkedésében! S ki tudja, vajjon az ő temperamentuma, tapasztalatai, élményei, szenvedései és idegpróbái után te nem volnál-e az ő helyében még sokkal ingerlékenyebb és — kiállhatatlanabb? Már pedig amiről neked jól esnék, hogy mentségedül felhoznák a védelmedre, ugyanazt hozd fel mintegy önmagad előtt és önmagad ellenében is ott, ahol a felebarátodat kell mentened!

S ezzel eljutottunk a legfőbb indítóokra, amely a béketűrés és békülékenység mellett szól: arra a nyomatékra, amellyel Jézus az ő híveitől a béketűrést és békülékenységet követeli. Itt már nem filozófiáról és életművészetről van szó, hanem szigorú parancsról, amelynek meg nem értése s nem teljesítése kizár a Jézust követők sorából! Az *ellenségszeretet parancsa, a megbocsátás kötelessége* Jézus fő törvényei közé tartozik s nem lehet igazi keresztény, aki erről megfeledkezik.

III.

Nevetséges dolog, folyton azon okoskodnunk, hogy a felebarát mit vétett ellenünk! Vajjon *az Úristen nem sokkal többet nézett el és bocsátott meg nekünk?* Igazán nem méltó dolog tehát, hogy mi olyan szörnyen számon kérjük a felebarátunktól minden szavát, tettét! Hogyan mert oly tapintatlan s tiszteletlen lenni velünk szemben, hogy merte úgy elfelejteni az irántunk köteles tiszteletet! Rendben van. Lehet, hogy a felebarát csakugyan nagyon vétett ellenünk. De *ha egyszer az Úristen is oly keményszívű lenne hozzánk,* mint mi szoktunk egymáshoz, jaj, de rossz dolgunk lenne hamarosan! S nem hívjuk-e ki az Isten bosszúját azzal, hogy egymásnak nem akarunk megbocsátani? „Bocsásd meg a mi vétkeinket, *miképpen mi is* megbocsátunk az ellenünk vétőknek."

Gondoljunk a „gonosz szolga" esetére a jézusi példabeszédben, akinek az ura tízezer talentumnyi adóságot engedett el, de aki a szolgatársát potom százdénárnyi tartozásáért irgalmatlanul fojtogatta! Mi is lett ennek a rosszlelkű embernek a vége? Az Úr Jézus szerint: „Megharagudván ura, átadá őt a poroszlóknak, míg csak meg nem fizeti minden adósságát. Igy fog cselekedni mennyei Atyám is veletek, ha meg nem bocsátotok ki ki az ő atyafiának, szívetekből" (Mt. 18, 23—35).

Hát csak lassan és okosan a nagy követelőzéssel, a sérelmeink hangoztatásával! Nehogy az Úristen is elkezdje hangoztatni az ő sérelmeit, az ő jogos követeléseit s akkor egyszerre nagyon kellemetlen számadás elé kerüljünk! „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek!" (Mt. 7, 1). Mert „amilyen mértékkel ti mértek, olyannal mérnek majd nektek is" (u. o. 7, 2).

Úr Jézus, béke királya! Akinek földre jöttekor a béke himnuszát zengették az angyalok, aki az Atya megtestesült békevágya s megbocsátó készsége vagy, akinek minden lépte béketűrés és békehintés volt: taníts meg minket szeretni a te békességedet! Taníts

meg uralkodni indulatainkon s a béke érdekének szívesen alávetni minden egyéb érdekünket, igényünket, kívánságunkat! Te minket béketűrő szenvedésed által Isten fiaivá avattál; engedd, hogy a te béketűrésed követése által mi is magunkban viseljük az Isten fiainak ingathatatlan lelki nyugalmát, azt a békét és boldogságot, amelyet a világ nem adhat, csak te, Béke Fejedelme!

Krisztus és a magyar család.

Miért szent dolog a család és a házasság?

A magyar családi élet válságának legmélyebb oka *világnézeti* vonatkozású. Aki Istenben nem hisz, mint a polgári házasság legfőbb szószólói: a szabadkőművesek és az ateisták, annak hiába beszélünk a házasság és a család szentségéről. Annak csak egy dolog szent: a saját élvezete. De *a magyar társadalom 99 százaléka istenhivő* s az előtt más szempont is van, mint az önzés, az érdek, a szenvedély, vagy éppen: a vallás gyűlölete s a keresztény erkölcsi elvek meggyalázásának gyönyöre.

A vallási és erkölcsi alapon álló társadalom szemében a házasság s a családi élet *szent és komoly* dolog: 1. *alapjában s egész mivoltában,* 2. *következményeiben,* 3. *az evangéliumi erkölcstörvény alapján.*

I.

Alapjában s egész mivoltában szent és komoly dolog a házasság és a családi élet, mert *Isten gondolata és Isten rendelése.* Isten teremtette a nemek különbözőségét; ő osztotta meg adományait a férfi s a nő közt úgy, hogy ezek egymásra legyenek utalva, egymáshoz vonzódjanak s a házasságban egymást kiegészítsék. Amit Isten tesz, annak mindig szent célja és komoly rendeltetése van, azt nem lehet merő véletlennek, független emberi jognak vagy éppen konvenciónak, szokásnak tekinteni: azzal nem szabad alacsony szempontok szerint visszaélni, frivol, bűnös játékokat űzni. A házasságot Isten nem a könnyelmű,

átmeneti összeállás kedvéért teremtette, hanem a gyermekért, akinek világrahozatalában bizonyos fokig a saját teremtői tevékenységét akarta a szülőkkel megosztani. A család s a házasság szent dolog, mert ez az az Isten-építette bölcső, amelyből az emberi élet szünet nélkül sarjadzik.

De szent a családi élet s a házasság azért is, mert *szent következményekkel és kötelességekkel jár.* A nő méltósága és a gyermeknevelés folytonossága állandóságot és hűséget követel a szülőktől; innen a család felbonthatatlansága. Követeli tőlük az önzetlen gondoskodást egymásról és a gyermekről, testi és lelki irányban egyaránt. Követeli az egységet és lelki harmóniát a szülők részén s azért az önfeláldozó, önmegtagadó, béketűrő és szolgálatkész kölcsönös szeretetet. Követeli egymás odaadó támogatását minden életkörülmény, minden sorsfordulat között.

A férfiútól követeli a nő megbecsülését, lovagias védelmét, kíméletét; a nőtől a szerető gondoskodást mindarról, ami az otthont széppé, kedvessé, vonzóvá teszi; a gyermekektől a hálás ragaszkodást, tiszteletet és szófogadást a szülőkkel szemben. Aki a házasságot s a családot megfosztja szent és lelki jellegétől, aki azt merő jogügyletnek és önkényes megállapodásnak nézi, vagy éppen, mint a pajtásházasság hirdetői, csak könnyelmű játéknak tekinti, az mindezeket a szent kötelességeket sehogy vagy csak immel-ámmal fogja teljesíteni.

Végül szent a család s a házasság, mert *Krisztus megszentelte,* eggyé és feloldhatatlanná tette, sőt *szentségi rangra emelte.* Nincs kétség benne: Krisztus Urunk kereken házasságtörőnek nevez mindenkit, aki házastársa életében mással köt frigyet (Mk. 10, 11; Kor. I. 7, 10). Szent Pál ugyanezt nyomatékkal hangsúlyozza. Az Egyház is kezdettől fogva ezt hirdette. Szent Pál a házasságot *„nagy szentségnek"* nevezi „Krisztusban s az Egyházban" (Ef. 5, 32). A kereszténységnek egyik ősi tanát, egyik alaptörvényét ta-

gadja meg, aki a házasságot merő polgári ügyletté alacsonyítja le, vagy annak intézésére az Egyház helyett az államot tekinti illetékesnek.

Miért és mennyiben szentség a házasság? Szent Pál szerint azért, mert az az eszmei feladata, hogy Krisztus szeretetét az Egyház iránt utánozza. A keresztény házasoknak életfeladatuk, hogy úgy szeressék s úgy szolgálják egymást, ahogy Krisztus szerette Egyházát: megszentelte, megtisztogatta s életét adta érte.

Felséges elgondolás! A keresztény házasok tehát nemcsak akármilyen élettársak, nemcsak összeállt szerelmesek, nemcsak államilag nyilvántartott közös háztartáson élők, hanem eleven képei s eleven szobrai Krisztus megszentelő szeretetének, valóságos oltárszolgálatra hivatott diákonusok, egymás lelki támaszai s vezetői az üdvözülés és lelki tökéletesedés útjain, egymásnak mintegy papjai és őrangyalai, akiket e szent feladatra Krisztus külön áldással és kegyelmekkel ruház fel az esküvő pillanatában. A keresztény házasok egymásba tett keze, egymásba merült szeme, egymásnak suttogott hűségesküje nemcsak szerelmi láz, nemcsak költészet és nemcsak jogügylet, hanem lelkek eljegyződése a Krisztus örök csókjában, szívek felszentelődése sírig tartó, lelkes, kölcsönös istenszolgálatra!

Persze, hogy minderről fogalma sem volt annak a rövidlátó társaságnak, amely parlamenti határozattal akarta elsikkasztani Krisztus rendelését, világi ügyletté silányítani az Egyház szentségét. Persze, hogy fogalma sincs erről annak a regényeken s mozifilmeken nevelődött, pusztán a vér és a hús szavára hallgató, vallástól, krisztusi moráltól távolálló szánandó néprétegnek, amelyet a Krisztusellenes sajtó és agitáció a körmei közé kaparintott. De ezeknek megromlott ízlése, kereszténytelen állásfoglalása nem lehet irányadó egy 95 százalékban keresztény és 66 százalékban katolikus nemzet számára.

II.

Azt mondhatná erre valaki, hogy *csak a katolikusok* gondolkoznak így. Erre elsőbben azt feleljük: Hát még ha „csak" a katolikusok gondolkoznának is így, ez a „csak" az ország *túlnyomó* többségét jelenti. *Hol van az megírva, hogy a törvényhozásnak a kisebbséghez kell alkalmazkodnia* s a katolikus többséget arra kényszerítenie, hogy protestáns vagy zsidó, vagy felekezetnélküli elvek szerint rendezze be a családi és állami életét?

De aztán feleljük azt is, hogy nem igaz, nem áll: a rendes és erkölcsös családi életet a *hivő protestáns és hivő zsidó is szent és nemzetvédő dolognak tartja.* A katolikus Kray báró, Láng János és Krüger Aladár képviselők mellett a kálvinista Bernát István felsőházi tag is kibontotta nemrég a keresztény családvédelem lobogóját s harcra hívott a válási törvény ellen. 1894-ben, mikor a polgári házasságot behozták, *Péchy Tamás* képviselő, luteránus egyházgondnok kijelentette, hogy a polgári házasságot rossznak, vallásellenesnek tartja s emiatt ki is lépett a szabadelvű pártból, *Tisza Kálmán* a kálvinisták nevében hasonlókép elhárítólag nyilatkozott. *Kohn* budapesti főrabbi pedig a hivő zsidók nevében tiltakozott a polgári házasság ellen. Igy valamennyi vallás képviselője visszautasította a polgári házasságot, de viszont a valamennyi vallásban található vallástalan elemek megszavazták a vétkes törvényt.

A hivő protestánsok és zsidók a házasságot nem tekintik szentségnek, sacramentumnak, de azért szent dolognak, vallásba tartozó dolognak tekintik ők is, ők is templomban áldják meg a frigyeket; tehát nekik is érdekük, hogy a visszaélésekre tág kaput nyitó mai házasságtörvény megjavíttassék.

Más ellenvetés úgy szól, hogy a vallástalan és felekezetnélküli embereket nem lehet arra *kényszeríteni,* hogy templomban esküdjenek.

Jó, mondjuk erre; legyen így. De akkor legalább

hozzák be a *fakultatív* egyházi házasságot, ahogy ez pl. Olaszországban van. Aki sehogy sem akar egyházilag megesküdni, ám tegye az anyakönyvvezető előtt, a jegyző előtt. De aki egyházilag akar nősülni, azt ne kényszerítsék a jegyzőhöz is és főleg ne tekintse az állam az egyházi, törvényes esküvőt törvénytelennek, érvénytelennek és elégtelennek! Mert ehhez nincs joga! Ha az állami anyakönyvvezetésre szükség van, ám legyen az is; a lelkészeket kötelezzék az adatok átküldésére akár 48 órán belül. Igy van ez más országokban is; azért még nem kell *kötelező* polgári házasság és nem kell a vallás meggyalázása, lefokozása és nem kell a családi élet szentségi jellegének elhomályosítása.

Természetesen legelsősorban a *válási* törvényt kell kiigazítani. Legalább azt kellene törvénnyé emelni, hogy a maga házassági pereivel mindenki azon fórumhoz tartozzék, *amely előtt a házasságát megkötötte;* aki az állam előtt kötött (vallástalan) házasságot, annak a válási ügyeiben ám döntsön az állam; de aki az Egyház vagy valamely felekezet előtt esküdött, arra nézve az Egyház, illetve a felekezetének bírósága legyen illetékes. Ez — legalább katolikus részen — egyszerre lehűtené a válókedvet. Tudnák az emberek, hogy itt körülbelül úgyis hiába minden próbálkozás. Azért inkább kibékülnének és békén maradnának, ahogy apáink és dédapáink éltek békében a feleségükkel, vagy ezer esztendőn át.

Harmadik ellenvetés. De éppen ezt mondja valaki: Hja, kérem, de hogyan éljenek együtt, ha *már nem szeretik, sőt gyűlölik egymást!* Pokol legyen-e az életük? Csak jobb, ha szétválnak!

Nincs ennél rövidlátóbb, esztelenebb és veszedelmesebb ellenvetés!

„Nem szeretik, sőt gyűlölik egymást" — mondják. De hát szabad azt? Hát nincs arra isteni parancs, hogy békében éljen egymással minden keresztény — főleg azok, akik szent frigyben örök szerelmet esküdtek egymásnak? Tessék uralkodni a szenvedélyeken!

Tessék békében élni! Vajjon a törvényt kell megváltoztatni az emberek rosszasága miatt? Vagy tán ellenkezőleg: az embereket kell felemelni a törvény sürgetése által!

„Pokol az életük?" — mondják. Hát ennek csak ők maguk az okai. Kellő önfegyelmezéssel, a szeretet megkettőzésével le lehetett volna győzni az ellentéteket s akkor nem volna „pokol" az életük. S ha nem győzték le: inkább ők bűnhődjenek, mint a — gyermekek! Miért nem nézték meg jobban elején, egymáshoz illenek-e? Inkább egypáran tűrjenek, mint a társadalom s a nemzet a lejtőre jusson!

De van ebben nagy álokoskodás is: hiszen *éppen a válás lehetősége fokozza* a boldogtalan házasságok és összeveszések számát.

Ahol nincs válás, ott az emberek elsőben is mindjárt *jobban meggondolják*, kivel kötik össze sorsukat örökre; ott nem kötnek könnyelműen, csak úgy hübelebalázsmódra „próbaházasságot". A szülők is körültekintőbbek, óvatosabbak.

Ahol nincs válás, ott a házasok jobban *vigyáznak, hogy el ne hidegüljenek* egymástól s össze ne vesszenek. Ha nem lehet elválni, akkor okosabb békében élni. Akivel örökre egybe vagyok láncolva, már azzal inkább jóbarát akarok lenni, mint ellenség. Ha nem lehet *szökni*, meg kell szépen *szokni*. Ezért a válás lehetetlensége a legjobb békéltető. Viszont a válás lehetőségének még a gondolata is szinte állandó menlevél a veszekedésre, a válással való fenyegetésre s a fokozatos elhidegülésre.

Ahol nincs válás, ott *ritka a hűtlenség*, a házasságtörés. Mert az ott úgyis céltalan és reménytelen; abból úgyse lesz „házasság" soha. Ahol azonban a válást megengedik, ott valósággal jutalom van a házasságtörésre kitűzve. Hisz ott az ember éppen a házasságtörés révén még jogot is szerez a törvényes házasság kötelékéből való szabadulásra: az állam maga siet a hűtlenséget szentesíteni és „törvényesíteni!".

Ahol nincs válás, ott még ha összevesztek is a felek, sokkal *könnyebben kibékülnek*. Mert ott szükség esetén az egész rokonság is összefog és kibékíti a civódókat. Míg ahol válni lehet, ott vajmi sokszor egy semmiségen kezdik az összeveszést, gorombaságokon folytatják, hűtlenségen végzik s a kölcsönös dac, a „csak azért is", a „nem engedek" büszkesége a teljes felborításig vezet.

III.

Tény, hogy dédapáink idejében nem volt válás és — nem voltak, vagy alig voltak boldogtalan házasságok. Ma pedig, mióta válás van, a „boldogtalan" házasságok egyre szaporodnak.

És tény, hogy Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában stb., ahol *ma sincs válás*, a családi élet ideálisan tiszta és közmondásosan boldog.

Az Isten jobban tudta, mint a liberális táltosok, mi válik az emberiség üdvére-javára! A keresztény erkölcs nemcsak kötelesség és parancs, hanem az *emberi boldogulásnak is legbiztosabb, legbeváltabb útja*.

Persze, mindig vannak emberek, akik okosabbak akarnak lenni az Úristennél is, csak akkor veszik észre, hogy tévedtek, amikor már a fejüket betörték, vagy a hazájukat tették tönkre.

Legyen vége a bűnös kísérletezésnek! Az emberiség java, a nő méltósága, a gyermek biztonsága, a családi szentély állandósága, a haza és a társadalom egészséges fejlődése nem kísérleti nyúl, hogy azon mindenféle zöld és liberális elméletet végigpróbáljunk. Az eddigi próbálkozás úgyis balul ütött ki: *közeledünk a szabadszerelem, a szovjeterkölcs felé*. Rántsuk vissza a lejtőről a süllyedő magyar társadalmat, amíg nem késő! Állítsuk vissza régi fényébe a keresztény magyar családot, *követeljük a kormányzattól a házassági törvénynek keresztény szellemű revízióját* és csak olyanra szavazzunk a választásokon, akik ebben a keresztény, vallási és hazafias követelésben velünk egyetértenek!

Ajánlom, hogy városunk, helységünk katolikus társadalma mondja ki csatlakozását az erre vonatkozó országos mozgalomhoz, ebben az értelemben írjon fel sürgősen a kormányhoz és az országgyűléshez s előre figyelmeztesse az itt fellépni készülő képviselőjelölteket, hogy *csak arra hajlandó szavazatát adni, aki a magyar családi élet megmentésének akaratában s a házasságjog keresztény szellemű revíziójának sürgetésében velünk együtt érez!*

Mentsük meg a válságba jutott magyar családot!

A családi válság okai.

A mindjobban szemmellátható tragédiák láttán sokfelé ankéteznek, gyűléseznek, töprengenek nagyképűen is, de sok tagadhatatlan jószándékkal is, kérdezvén: *mi okozza a magyar család pusztulását?* A magyar családi élet leromlását részben *erkölcsi*, részben *gazdasági* okok idézik elő.

1. Mindenekelőtt *erkölcsi okok*. A magyar családi élet lezüllesztésének legfőbb tényezője a szabadkőműves, keresztényellenes megtévelyedés volt, amely 1894-ben a kötelező *polgári házasságot*, 1907-ben pedig a *válási törvényt* erőltette az ország nyakára.

„Erőltette" mondjuk, mert ezek a törvények a magyar nép nagy többségének akarata ellenére hozattak. A magyar nép zöme, értelmiség és köznép egyaránt, vallásos, komoly, erkölcsös gondolkodású; annak a kötelező polgári házasság s a válás nem kellett és ma sem kell, sem a testének, sem a lelkének. Csak egyes szabadgondolkozó, liberális koponyáknak kellett, meg a keresztény erkölcsöt megúnt fővárosi csőcseléknek, főleg egy csomó liberális (és nagyrészt zsidó) ujságírónak és fiskálisnak — előbbieknek azért, mert ezzel a kereszténységet gyengíthetni vélték, utóbbiaknak, mert a válási perek jó kereseti forrásul kínálkoztak.

Akkoriban az volt a jelszó, hogy mindent be kell hozni Nyugatról, ami a keresztény tradíciókkal ellen-

kezik s a vallást nem kell figyelembe venni. A királyt megtévesztették azzal, hogy a polgári házasságot a nép akarja; a választásokat meghamisították s mikor az új törvény a főrendiházban még így is megbukott, külön kineveztek e célra négy főrendet s így nyomták át a javaslatot. Hogy azonban a magyar nép miként gondolkozik mai napig a polgári házasságról és a válásról, mutatja az, hogy a házasságoknak 98 százalékát ma is egyházilag is megkötik, mert a polgári kötést csak kényszernek, nem igazi házasságnak érzik s a romlatlan keresztény nép máig sem él a válási engedménnyel. *A polgári házasságot sokfelé csak „zsidóházasságnak" nevezte a magyar nép.*

Persze, ha már egyszer behozták, a kísértés is nagy lett s innen van, hogy a *válások száma, mely kezdetben alig volt évente egy-kétszáz, rohamosan emelkedett,* míg 1929-ben a 14.000-es számot is meg nem haladta. Újabban a Zsitvay-féle szigorítás kb. felére csökkentette ezt a számot, de a bajt *gyökerében* nem orvosolta.

A legfőbb erkölcsi pusztulást a polgári házasság és a válási törvény azzal okozta, hogy *aláásta az emberekben a házasélet és a család szentségébe vetett hitet.* A kötelező polgári házassággal kapcsolatban az állam érvénytelennek, mellékesnek jelentette ki a házasságnak Isten előtt való megkötését: pénz- és börtönbüntetéssel fenyegette meg azt a lelkészt, aki az állami esketési bizonylat felmutatása nélkül egyházilag meg meri esketni a híveket. Ez nemcsak a vallás lefokozása és arculütése volt, nemcsak a lelkiismereti szabadságba ütközött (a szentség kiszolgáltatásának állami korlátozása!), hanem az emberekben azt a felfogást táplálta, hogy az egyházi esküvő csak mellékes szertartás, a házasság lényegében világi, állami ügy. Olyan, mint az adófizetés vagy az adásvétel.

A századvégi liberalizmus egész korlátolt elfogultsága kellett hozzá, hogy nem vették észre, mennyire aláássák ezzel az egy ténnyel is az emberek szemében a házasélet és a családi kötelék komolyanvételét,

erkölcsi megbecsülését. Hiszen ha a házasságkötés nem szentebb, nem istenibb, nem lélekbetartozóbb valami, mint egy házvétel, egy marhapasszus kiállítása vagy egy licitáció lefolytatása, akkor nem csodálkozhatunk rajta, ha az emberek a házaséletet nem is tekintik szentebbnek, mélyebb kötelességekkel járónak, mint egy akármilyen, anyagi természetű szerződést, amelyet épúgy fel is lehet bontani kölcsönös megegyezéssel, mint pl. egy üzleti társulást.

A válási törvény a polgári házasság behozatalának csak logikus következménye volt. A destrukció befejezése. A liberális kormányemberek csak arra gondoltak, hogy a kereszténységet megalázzák, az emberi könnyelműségnek pedig minél tágabb kaput nyissanak. Hogy ezen a kapun *a családi élet s ezzel a nemzeti fejlődés legszentebb érdekeit lökik ki, hogy ezzel a női méltóságot, a férfias lovagiasságot vesztegetik el s a magyar gyermekek tízezreit taszítják ki az otthontalanságba, az utcára, az árvaságba* — ezzel a szabadkőműves vezényszóra hallgató fiskálisok nem törődtek!

A vallás, az Egyház, részben a felekezetek is kétségbeesett erőfeszítéssel álltak útjába a rossz törvény nyomában gyorsan jelentkező romlásnak s ha a magyar családi életben még van erő, szilárdság és erkölcsiség, az kizárólag a vallásos ellenhatás nemzetóvó helytállásának köszönhető. De *nem szégyen-e az, hogy a nemzet érdekeit az Egyháznak kell védelmeznie az állammal szemben,* amely pedig erre elsősorban hivatott? Nem szégyen-e, ha az állami törvény az Isten törvényeinek megvetésére, lábbaltaposására tanít? Ha házasságnak nevezi, ünnepélyesen elismeri pl. az elvált emberek új házasságkötését, azt, amit Krisztus Urunk házasságtörésnek nevez?

A magyar állam ezeréves fennállása óta először helyezkedett szembe nyiltan az evangéliummal, először tagadta meg ország-világ előtt a szentistváni kereszténységet, amikor a vallástipró házassági törvé-

nyeket a magyar törvénykönyvbe beiktatta. Szégyenfoltok ott ezek a törvények ma is és szégyene a magyar kereszténységnek, szégyene az állítólag uralmon levő, ú. n. keresztény irányzatnak, hogy ezeket a törvényeket máig nem vette revízió alá!

2. A családi élet pusztulásának természetesen *gazdasági okai is vannak* s ezek megint összefüggnek (nemcsak a háborúval, hanem) azzal a *liberális gazdasági rendszerrel,* amely alól a keresztény korszak sem tudta eléggé kiszabadítani magát. Gazdasági törvényeink époly fogyatékosak, mint a családokat védő és támogató törvényes intézkedéseink. Van ugyan családi pótlék, de teljességgel elégtelen: az állam még mindig nem veszi észre, hogy lényegesen több segítéssel és kedvezménnyel tartozik pl. a 8 gyermekes családapának, mint az 1 vagy 2 gyermekesnek. Az is rossz és egészségtelen állapot s az is a családi élet leromlására vezet, hogy a fiatalemberek nem tudnak idejében nősülni és családfenntartásra vállalkozni; a nők sűrű alkalmazása pedig a hivatalokban és gyárakban apasztja a férfiak keresőképességét, így elveszi házasodási kedvüket, sőt az erre való lehetőséget is, ami végeredményben a nőknek is árt, mert csökkenti a leányok férjhezmenetelének esélyeit. Az általános nyomor és elszegényedés, a munkanélküliség, bizonytalanság mind rendkívül károsak a családi életre nézve is. Ne keressük most, ki és mi ezeknek a bajoknak oka; bizonyos azonban, hogy a magyar családi élet megmentése érdekében fokozott mértékben van szükség egészséges és erőteljes, keresztény szellemű *szociálpolitikára,* amely nélkül még a legeszmeibb erkölcsi törekvések is zátonyra fognak jutni.

Egyik téren sincs több vesztegetni valónk. Fogjunk össze és követeljük a magyar kormánytól, követeljük országgyűlési képviselőinktől, hogy:

1. *Vegyék sürgős revízió alá a keresztényellenes és végső hatásaiban nemzetpusztító házassági törvényeket, és*

2. *teremtsenek keresztény szociálpolitikai alapon oly állapotokat, amelyek a magyar családi életet gazdaságilag is védik és körülbástyázzák.*

Hazaárulás — családárulás.

Érdekes vita folyt nemrég két úriember (egy orvos s egy gyógyszerész) között. A vita tárgya az volt, *melyik a nagyobb bűn: a hazaárulás vagy a család elárulása.* A család elárulásán a házasság felbontását értették. Az orvos, aki a hazaárulást tartotta a nagyobb bűnnek, hivatkozott Garay ismert versére, amelyben az áll, hogy a hazaáruló Rómába zarándokol vezekelni s ott meggyónja a pápának bűnét, aki azonban megrettenve jelenti ki, hogy csak egy bűn van, amelyet sem ő, sem maga az ég megbocsátani nem tud s ez a hazaárulás. Ezzel szemben a gyógyszerész a költeményben kifejezésre juttatott felfogást *merő költői túlzásnak* minősítette. A vitázók végre is abban egyeztek meg, hogy tőlünk kérnek a vitás kérdésben felvilágosítást. Mit feleljünk nekik?

I.

Természetes, hogy *a hazaárulás a legnagyobb bűnök közé tartozik.* A hazát elárulni annyi, mint egyik legnagyobb s legszentebb közösséget, a saját államunkat s népünket ellenségeinek kiszolgáltatni. Amennyiben e kiszolgáltatás folytán a honfitársak akár anyagi, akár életbiztonsági szempontból jelentékeny kárt szenvednek, ezért a felelősséget az áruló viseli.

Növeli a hazaárulás erkölcsi rútságát, hogy a hazaáruló éppen azt a közösséget árulja el s igyekszik romlásba dönteni, amelynek maga is tagja s amelytől rengeteg jótéteményben volt része. Mert bár a mai úgynevezett demokráciában divat mindig az államot szidni s bírálni (államon a legtöbb esetben az állam vezetőit, tehát a kormányzatot értve), mégsem vonhatja senki kétségbe, hogy az állam mint szerve-

zet az élet- és jogbiztosságnak, a közjólétnek s kulturális haladásnak egyik legerősebb őre. Nem is szólva a tradíciók, a történelmi mult, a bajban s örömben együtt töltött századok, az ősök és nemzeti hősök porával megszentelt föld közösségének tudatáról, amelyet a hazaáruló mind megtagad s meggyaláz. Ezért is szerepel a hazaárulás a köztudatban a legmegbélyegzőbb cselekedetek sorában.

Mindazonáltal a közfelfogást e téren is némi egyoldalúságban kell elmarasztalnunk. Egyoldalúságban, amelynek előidéző oka részben tiszteletreméltó érzelmek s törekvések túltengéséből, részben a liberális doktrinák elharapódzásából ered. A hazaszeretetnek mindenesetre szent és tiszteletreméltó érzelme, a honvédelem szükségessége s a velejáró áldozatok elkerülhetetlensége a hazafias lelkeket minden időben s minden országban arra vezették, hogy a haza fogalmát ragyogó nimbusszal vegyék körül s mint szent és transzcendens eszmét vigyék be a nép lelkébe s ápolják ottan. Ez ellen nemcsak nem lehet kifogás, hanem egyenesen szükség is van reá, s a hazaszeretetet az emberi idealizmusnak amúgy is gyéren hajtó növényzetében mint egyik legnemesebb s legörvendetesebb hajtást kell üdvözölnünk. Lehet pl. a világháborúról, annak előidéző okairól s mellékkörülményeiről akármilyen véleményünk, nem lehet tagadni, hogy a háborúban s főleg annak első felében fellángoló hazaszeretet s a hazaszeretetből fakadó áldozatkészség mint tömegérzelem valami csodálatosan nemes és fenséges megnyilatkozása volt az emberekben szunnyadó fenköltebb érzelmeknek.

A hiba csak ott van, ha aztán *a hazaszeretet túlzásokra ragadtatja magát* s céljai érdekében meg nem engedett eszközökhöz nyúl. Ilyen meg nem engedhető eszközök voltak az egyes háborús feleknél a háborús hazugságok, a tömegszenvedély felkeltésére célzó, válogatás nélkül való propaganda-eszközök. Ilyen téves eszköze a hazaszeretetnek az is, ha valaki a hazát *minden,* teljességgel minden fölé akarja he-

lyezni. Ha a költővel azt mondjuk, hogy: „a haza minden előtt", ezt a verset helyesen kell értelmeznünk. A haza minden *egyéni* érdek előtt, minden más földi és emberi intézmény előtt: igen, de nem korlátlanul s abszolúte minden előtt. Mert akkor a haza, az állam, a földi társadalomnak egy bizonyos szervezett csoportja fontosabb volna, mint maga az Isten, vagy az ő törvényei, az ő kinyilatkoztatása, az ő intézményei; ami mind képtelen és elfogadhatatlan túlzás volna. Isten soha és semmi körülmény közt nem lehet kisebb jogú, kisebb értékű, kisebb jelentőségű bármily emberi dolognál vagy intézménynél. A helyes hazafias felbuzdulás *nem is akarja Istent a haza elé helyezni,* de egyes hazafiak egyoldalú kifejezésmódjukkal könnyen ezt a látszatot kelthetik s az embereket félrevezethetik.

Sokkal veszedelmesebb, ha a haza fogalmával a liberális világfelfogás űzi játékát. A világnézeti liberalizmus Istent nem ismeri el, vagy ha elismeri is létét, nem ismeri el azt a kötelességet, hogy a társadalmi életet is elsősorban Isten törvényei szerint kell berendezni. A liberalizmus a keresztények vallási megosztására hivatkozva egyszerűen kijelenti, hogy nem is lehet már az államban a kereszténységet figyelembe venni, mert hiszen egységes kereszténység a protestantizmus fellépése és elterjedése óta nincs. Ebben az utóbbiban némileg igaza is van: a protestantizmus megdöntötte a kereszténység vezető szerepét, társadalmi s erkölcsi uralmát az államokban.

Az a *liberális dogma* azonban, hogy a kereszténységgel az állami életben törődni nem kell (s amit mi katolikusok még a protestantizmus elterjedése után sem fogadhatunk el), megszülte azt a társadalmi morált, amely sok tekintetben szöges ellentétben áll a keresztény erkölcstannal. A liberális társadalmi morál számára nem az Isten törvénye a legfőbb erkölcsi zsinórmérték, hanem az ember. Nem az a bűn, amit Isten tilt, hanem amit az emberek tiltanak. Nem az a nagyobb bűn, amely nagyobb és erősebb isteni törvé-

nyekbe ütközik, hanem amely nagyobb kárt és kellemetlenséget okoz az emberi társadalomnak. Ez az erkölcsi felfogás nagy bűnnek, megszégyenítő, dehonesztáló vétkességnek tekinti 20 fillér eltulajdonítását, vagy éppen egy ezüst kanálét, de nem tekinti dehonesztálónak, szégyenletesnek, bűnnek a paráználkodást, a házasságtörést, az istenkáromlást, a hittagadást. Mert emezekben „csak" az Isten parancsait szegi meg a vétkező, s ezt pedig szabad. Az elsőkben viszont az ember ellen vét: ez pedig főbenjáró vétség.

Ez a felfogás lopakodott be a hazaszeretet és a hazaárulás fogalomkörébe is. Az Isten nélküli világfelfogás szerint nagyobb, magasabb eszmény, mint a haza, vagy általában az emberiség, nincsen. Tehát a hazaárulást vagy (ha lehetséges volna) az emberiség elárulását a legnagyobb rossznak és bűnnek tekinti. Természetesen inkább csak *elméletben*, mert gyakorlatban ugyanakkor az egyén korlátlan jogait valló liberalizmus nem szokta mindig valóra váltani látszólag erősen hazafias szólamait. Ezért is kerültek ki az utóbbi világháború folyamán s még inkább a rákövetkező forradalmakban *a hazaárulók úgyszólva kivétel nélkül a liberalizmus csapataiból.*

Ha tehát valaki a hazaárulást a legnagyobb bűnnek tartja a világon, némi szelíd egyoldalúságot követ el, aminek oka lehet jóhiszemű túlzás, vagy a liberális doktrinák előtt való öntudatlan vagy tudatos behódolás. A valóságban lehet valami nagy bűn, igen nagy bűn, égbekiáltó bűn, anélkül, hogy éppen a legnagyobb bűn volna a világon. A keresztény világfelfogás alapján, hogy csak egy példát hozzunk fel, az istentagadásra való izgatás, az ateista propaganda, feltétlenül nagyobb bűn a hazaárulásnál.

II.

Már most, ha a hazaárulást a család ellen elkövethető bűnökkel állítjuk szembe, nem oly egyszerű a kérdés megoldása, melyik a nagyobb rossz. Mert itt

két szempont áll szemben egymással. *A haza bizonyos tekintetben felette áll a családnak, de más szempontból meg a család áll a haza felett.* A haza, az állam nagyobb s bizonyos tekintetben fontosabb társadalmi képződmény, mint a család. Egy, két, száz, kétszáz, kétezer családnak pusztulása kisebb baj, mint az egész hazának, az államnak pusztulása. Ha akár kétezer magyar családnak fel kellene áldoznia magát azért, hogy pl. Erdély magyarsága a nyomasztó idegen járom alól felszabaduljon, ez az áldozat nem volna túlságosan sok, mert hiszen Erdélyben százezrek szenvednek ma lassú halált az elnyomás folytán. Amikor a haza veszélyben van, az egyes család érdekeinek, épúgy mint az egyesekének, háttérbe kell szorulniok a haza fennmaradása s épsége megett. Ebből a szempontból a haza, az állam felette áll a családnak.

Másik szempontból azonban nem. Mint intézmény a *család fontosabb,* mint az állam. A létet fenyegető veszélytől eltekintve, a család kötelességei szentebbek és sürgetőbbek az egyes emberre nézve, mint az államéi, azért, mert a család magában véve szükségesebb, közvetlenebb és szentebb intézmény, mint az állam. Az államot is Isten akarja, de csak közvetve; *a családot Isten közvetlen alkotásának, akaratának kell tekintenünk.* A család az emberiség bölcsője, minden további társadalmi alakulásnak alapja. Gyermekek nevelője, az erkölcs őre, a szenvedélyek nemesítője. Jaj, ha a család felbomlik, ha a férfi ragadozó vaddá, a nő közprédává alacsonyodik, a gyermekek nagy tömege védtelen, megneveletlen, otthontalan közteherré válik. *Az állam maga pusztul belé, ha a család felbomlik.* Egy-egy állam elpusztulását még kibírja az emberiség, de a család intézményének felbomlását nem bírja ki maga az állam sem. Ezért a család szentebb, fontosabb, közvetlenebbül Isten-akarta intézmény, mint az állam.

Ebből pedig az következik, hogy minden támadás a család intézményének fennmaradása, sértetlensége, virágzása ellen a legnagyobb bűnök közé tarto-

zik, amelyek az emberi társadalom s ezen keresztül az Isten törvénye ellen elkövethetők. Bizonyos értelemben nagyobb bűn a családárulás, mint maga a hazaárulás.

Sőt így is mondhatjuk: *a családárulás szükségkép egyúttal hazaárulás is.* Mert aki a családot rombolja, rombolja a nemzet létalapját is, tehát elárulja a hazát. Pedig, sajnos, azt kell mondanunk, a hazaárulásnak ez a neme nagyon általános, roppantul el van terjedve. Emberek, akik mint ezerpróbás hazafiak döngetik a mellüket, nagyon sokszor voltakép maguk is hazaárulók: valahányszor tudniillik a család és a házasság szent intézménye ellen vétenek s e vétkezésnek polgári elválás s hasonló szép címeken még társadalmi jogosultságot és szabadalmat biztosítanak. A polgári házasságnak és főleg a válás és újraházasodás lehetőségének behozatala valójában volt akkora, bár öntudatlan, hazaárulás, hazarombolás, hazapusztítás, mint akárhány történelmileg megbélyegzett egyéni nemzetárulás. Hogy az elkövetők nem tudták, mit cselekesznek, bizonyos fokig menti bűnüket, de nem szünteti meg cselekvésüknek nemzetromboló jellegét.

Csak egy pillantást kell vetnünk a *statisztika* számoszlopaira, hogy meggyőződjünk róla, micsoda sebeket ejtettek az országon, micsoda károkat okoztak s okoznak a nemzetnek mind a mai napig azok, akik liberális elméletektől vagy felekezeti elfogultságuktól elvakíttatva, a házasságnak s a családnak sértetlenségét prédául dobták a szenvedélyeknek, a liberális jelszavaknak, a destrukció divatjának.

Veszélyben a magyar család.

Sokat siránkozunk a trianoni országcsonkításon, állandóan az eszünkben járnak a háború kegyetlen következményei. Érthető. De sajátságos jelenség: van egy *belső Trianon* is, egy állandó, *idehaza folyó országvesztés,* egy, a nemzet gyökerét sorvasztó *gyilkos*

féreg s ezzel, éppen csak ezzel az eggyel nem törődünk!

Ez a belső Trianon, ez a folytonos nemzetpusztítás *a magyar család válságával* van kapcsolatban. Szerencse, hogy az ország hercegprímása az 1934-i Katolikus Nagygyűlésen végre az ország lelkiismerete elé döbbentette ezt a belső Trianont.

A *magyar családi élet válsága, sajnos, tagadhatatlan tény.* A polgári házasság (1894) és a válási törvény behozatala a családi életet alapjaiban megingatta: hozzászoktatta az embereket ahhoz, hogy a házasságot múló, felbontható, polgári szerződésnek tekintsék, amelyet könnyelműen lehet megkötni és könnyelműen lehet felbontani. Az 1929-iki esztendőben a polgári törvényszékek már több mint 14.500 házasságot bontottak fel. Ez annyit jelent, hogy egyetlen évben 29.000 magyar ember tépte szét az esküvel erősített „örök" hűséget, 14.500 családi tűzhely repült a levegőbe, ugyanannyi helyen kerültek a gyermekek vagy az utcára, vagy pedig a mostohák kezére!

Ez megdöbbentő zuhanás, ez már közeledés a szovjet erkölcsei felé; ez már a *szabadszerelem előszele.* A családi élet felborulásával párhuzamosan növekszik az erkölcsi megkötetlenség, a férfiúi és női tisztesség semmibevétele, a prostitúció fellendülése s vele együtt a nemi betegségek ijesztő terjedése. A házasság egyre több ember szemében szűnik meg szent és komoly dolog lenni, helyette merő játék lesz, kísérlet, társadalmilag és államilag szentesített, múló, átmeneti viszony, amelyet meg is lehet szüntetni s új összeállásokkal pótolni. A házassági ígéret nem „holtomiglan-holtodiglan" kötött, szent és bonthatatlan frigy nekik, hanem „untomiglan-untodiglan" való együttélés.

Ezzel együtt aztán *megrendült az otthon szent biztonságának és szilárdságának építménye is.* Az ilyen családokban az otthon csak szállás, csak vendégfogadó, amelyből akkor költözik ki a lakó, amikor kedve tartja; nem szentély, nem templom, nem édes

oázis az élet sivatagjában; nem szilárd vár, amelyhez ezer elszakíthatatlan szállal kapcsolódik a férfi a nő és a gyermekek. A válásnak már a puszta lehetősége is ingataggá teszi a házasélet szilárdságát s a család boldogságát; az első nézeteltérésre, összekülönbözésre, idegeskedésre vajmi gyakran bekövetkezik a tartós egyenetlenség, gyűlölködés, ellenségeskedés és utána nagyon sokszor a válás. Fel is út, alá is út — a hűtlen házastársaknak hamar akad új párjuk, a gyermek meg mehet, ahová akar; az otthon szétesett!

Egy fővárosi iskolában szomorúan sírdogál egy fiúcska. A tanítónő kérdésére aztán elpanaszolja keserű sorsát: szülei elváltak, mindkettő új „házasságra" lépett s most egyik sem akarja magához fogadni, mert a mostoha nem engedi! Szerencsétlen gyermek: kétoldali árva lett, holott mind a két szülője él! Nem szörnyű képe-e ez a nem ritka eset a magyar családi élet szétesésének?

Egy úriasszony férjhez adja a leányát. A férfi, aki elveszi, „nem valami kitűnő parti" — beszéli társaságában maga az asszony is meg az anyós is —, „de hát *első férjnek* jó lesz", mondja magát vigasztalva. Szép kezdete egy életre szóló frigynek! Szép jövő egy fiatal leánynak, aki mindjárt azzal indul neki a házasáletnek, hogy majd sorba próbál szerencsét, ki tudja hány férfival! Arra persze nem is gondol, hogy mi lesz a gyermekekkel; a gyermek sorsa neki nem fontos!

Egy szerény kistisztviselő békében él a feleségével és a gyermekeivel. Egészen addig, míg a csinos asszonykára szemet nem vet egy előkelő állású, „méltóságos úr". Udvarolni kezd neki. Elhódítja a hites urától, a gyermekeitől. A hiú asszonykának fejébe száll a gondolat, hogy „méltóságos asszony" lehet. Ott hagyja a férjét s kikényszeríti a válást. És a magyar állam szabadkőműves szellemű válási törvényét felhasználva, az úri csábító „törvényes házassággá" pecsételi a házasságtörő viszonyt.

Oroszországból vetődött haza egy derék férj: a hosszú fogságban tüdőbajt kapott. Azalatt az asszony

egy felmentettel állt össze. A férj, aki éveken át epedett a felesége s a gyermekei után, hazatérve, feldúlt otthont talál. Az asszony hidegen fogadja, válni akar. Nem kell neki a beteg férj, mikor itt van már helyébe az egészséges idegen. Válik. S a magyar törvény segít neki megszegni esküjét s kétségbeesésbe kergeti a sokat szenvedett, beteg férjet.

Egy vállalkozó a háborúban nősült. A feleségének vagyonkája a háború után megszállt területen maradt s felmorzsolódott. Erre a férfi kijelenti, hogy neki az üzletéhez pénz kell s miután a feleségének pénze nincs, neki más, pénzes nő kell. Az asszonyt valósággal kiüldözi, kizaklatja az otthonából. S a törvény el is választja tőle.

Nem égbekiáltó esetek ezek? S hány száz alakban ismétlődnek meg nap-nap után! A kísértés nagy és sokszerű, az állam rossz törvényei pedig egyenesen biztatást adnak a hűtlen hitszegésre. Igy züllik szét a magyar családi élet s vele mindaz a szépség, boldogság és szilárdság, amelyet a Teremtő a szent és rendezett családi élethez kötött! A nő cseretárgy lesz, akit egymás kezébe adnak a férfiak, a gyermek sorsa bizonytalanná válik; a ma még álló otthon — ki tudja? — holnap rombadől.

14.500 válás egy évben! Nem mutatja ez a szörnyű szám is eléggé a magyar család válságát?

II.

A családi élet válsága azonban a nemzeti életnek is válsága. A nemzet és társadalom egészséges fejlődése a családdal áll és bukik. A család a nemzet testének első csirája; ha a csira beteg, beteg lesz a test is. Ha a sejtek elrothadnak, elrothad előbb-utóbb az egész szervezet is.

1. A nemzet jövője a *gyermek.* Márpedig a gyermek helyes nevelésének, testi-lelki fejlődésének egyetlen természetes talaja a rendes és szilárd családi élet. A család az a *kert,* amelyben egészséges testű s egész-

séges lelkű emberpalánták nőnek. A család az a *Nap*, amely meleget, fényt, növekvést, szilárdulást biztosít a fejlődő gyermek testének-lelkének. A család az a *védőfal*, amely megőrzi a külvilág, az utca, a rossz emberek és rossz társak káros hatásaitól. A család az a *tűzhely*, ahol a gyermek szeretetet s gondozást talál, ahová az élet minden viharától pihenni s erősödni tér meg, ahol családiasságra, szeretetre, összetartásra nevelik, vallásos, erkölcsös életre, helyes viselkedésre szoktatják, ahol az apa erős keze s az anya jóságos szíve egyesül a gyermek helyes nevelésére.

Semmiféle rokon vagy mostoha, semmiféle árvaintézet, menhely vagy állami nevelés nem pótolhatja a család, az otthon nevelő hatását!

A családi élet lazulása *elsősorban a gyermeknek üzen háborút*, a gyermeket teszi tönkre. Milyen sivár annak a gyermeknek élete, mennyire elmérgeződik és elkorcsosul, ha szüleit veszekedni, gyűlölködni, válással fenyegetődzni látja! Ha azok gyujtják fel fölötte a szülői házat, akiktől szeretetet, összetartást, családi egységet, örök hűséget s békességet kellene tanulnia! Ha pártot kell fognia neki is: vagy az apával az anya ellen, vagy az anyával az apa ellen! Hát még, ha a válás be is következik s rá nézve idegenné lesz vagy az apja, vagy az anyja, vagy esetleg mindkettő! Ha mások kezébe kerül, akik nem látják szívesen; ha éreznie kell, hogy csak nyűg és kellemetlen emlék! Olyan ez a szegény, otthontalan gyermek, mint a korán elfagyott virág, mint a dércsípte rügy. Hogyan szeresse ez a szüleit, akiknek önzése az ő ifjúkora tavaszát teszi tönkre, akiknek fontosabb volt a saját, fékezetlen szenvedélyük kiélése, mint a gyermekük boldogsága!

A szétesett, *szétzüllött családokból kerül ki az a sok meghasonlott lelkű, gyökértelen és ideáltalan fiatalember és leány*, aki aztán az élet első viharában megrokkan, az első csábításra elbukik, aki minden felforgató mozgalomnak rabja, szolgája s talán agitátora lesz!

De nem! Nagyon sokszor mindez nem következik be. A gyermek nem szenved, mert — nincs! A mai züllött társadalom a gyermeket épp azért gyűlöli, mert előre fél tőle; fél, hogy a szeszély és szenvedély korlátlan csapongásának útját állja. Nem kell gyermek, ez a jelszó! Vagy legföllebb egy, esetleg kettő. A mai gyermekiszonynak, egykerendszernek, ennek a *nemzeti öngyilkosságnak* egyik főoka, hogy a családi élet meglazulásával a gyermek lekerült a polcról, amelyen eddig állt. Már nem ő a cél, nem ő a központ, hanem az önzés, a pillanatnyi gyönyör, a semmiféle erkölcsi gáttal nem feszélyezett szabad szeretkezés. A válás gondolatával kacérkodó modern házasok már eleve el akarják hárítani az útból a szabadszerelem főakadályát: a gyermeket!

Hát ez már Szodoma és Gomorra!

Nem a társadalom s a nemzet elleni vétek-e tehát, ha tovább is tétlenül nézzük a magyar családi élet romlását?

2. De a nemzetnek nemcsak a gyermekek sorsa fontos, hanem a *felnőtteké* is. A családi élet züllése a felnőttek nyugodt, boldog s erkölcsös életének is alájásója. A statisztika azt mutatja, hogy aránylag a *legtöbb öngyilkosságot az elvált emberek követik el.* S ez érthető is. Aki a családi életben nem találja meg boldogságát, az vajmi sokszor a kocsmában keresi azt, szenvedélyeinek szabadpórázra-eresztésében, amiből ritkán fakad más, mint újabb baj, bűn és szerencsétlenség.

Nézzük meg *a felforgató elemeket; nagy részük nem él rendezett, tisztes családi életet* s éppen ez a gyökértelenség, ez az otthontalanság teszi őket minden rosszra, őrületre kaphatóvá. A rendes családi élet erkölcsösségre és józanságra vezet, komoly életfelfogásra tanít, takarékosságra, szorgalomra és mértékletességre sarkall, a becsületesség támasza, a vallásosság és hazaszeretet hordozója. *Jaj annak az államnak, amely a családi kötelékek lazításával maga rúgja ki maga alól a szilárd talajt, dönti le a polgárok köztisz-*

tességének, erkölcsiségének, kötelességtudásának legerősebb támaszait!

A *történelem* is nagyon sok példán tanítja az okozati összefüggést az erkölcsös családi élet és a nemzetek belső szilárdsága, életképessége között. A régi Hellasz s a római világbirodalom — hogy csak a legfőbbeket említsük — akkor kezdett ingadozni s megdőlni, amikor a családi életet kikezdte az erkölcsi romlás. A család pusztulását nyomon követte a közerkölcsök bomlása, a politikai, a gazdasági, a katonai válság: „Róma ledőlt és rabigába görbedt".

A családok építik s mentik meg a hazát; *aki a családi életet bomlasztja, az a hazát öli meg.*

Családi élet és evangéliumi erkölcs.

A statisztika szerint 1927 első három hónapjában Budapesten *1944 vegyes házasságot kötöttek* s ezek közül a katolikus Egyház törvényeinek értelmében *érvénytelen volt 1507 vegyes házasság.* Csak 437 volt érvényes.

Ez a szám egyenesen megdöbbentő. A vegyes házasságra lépő katolikusoknak csak körülbelül *egy negyedrésze tartja magára nézve kötelezőnek az isteni és erkölcsi parancsokat;* háromnegyedrésze pedig szemrebbenés nélkül rekeszti ki élete egyik legfontosabb mozzanatának irányításából a vallási szempontokat és megfontolásokat. Nem szükséges feltennünk, nem is volna igaz, hogy az az 1507 katolikus, aki egyházilag érvénytelen „házasságot" köt, mind ateista vagy vallásilag teljesen közömbös volna. Sokat közülük a *szenvedély téveszt meg* vagy az érdek vezet, ez utóbbi téren főleg azokat a csinos, de szegény katolikus leányokat, akik gazdag zsidókhoz mennek férjhez s akik közül sokan egyenesen a zsidó hitre térnek át. Kétségtelen, hogy az érvénytelen vegyes házasságokra lépők *vallási öntudata* nem áll azon a magaslaton, amelyen önkénytelenül visszariadnának a kato-

likus elvnek ilyfokú megtagadásától, az egyházilag érvénytelen összeállásban rejlő ama súlyos bűntől, amely alól a katolikus Egyház következetes elvhűsége folytán *még a halálos ágyon sincs máskép feloldozás, mint a bűnös viszonynak megszüntetése,* megtagadása árán.

1944 vegyes házasság s ebből csak 437 érvényes! Ez az arány mindenekelőtt rávilágít a felekezetek óriási helyzeti előnyére a vegyes házasságok terén az Egyházzal szemben. A vegyes házasság legnagyobbrészt a felekezetek malmára hajtja a vizet. S akkor még ők panaszkodnak a katolikus Egyház „türelmetlenségén", amellyel katolikus reverzálist sürget! A reverzálist épúgy, sőt sokkal serényebben sürgetik ők, azonkívül az a kényelmes helyzetük, hogy ahol a katolikus reverzális nem jön létre, s a felek mégsem érik be a rideg anyakönyvi „esketéssel", a párok rendszerint őhozzájuk mennek, merthogy mégis „templomban" szeretnének esküdni s a katolikus templomban nem esketik meg őket. Akkor meg már a protestáns reverzálist is sok esetben szívesen megadják. Közömbössé vált lelküknek nem tetszik a katolikus Egyház „merevsége", nem is értik meg ennek a merevségnek, helyesebben elvhűségnek dogmatikus alapjait s hálásak a protestáns „türelmességnek", amely az isteni törvényt hajlandóbb az emberi gyengeségnek alárendelni. A *protestáns* egyke még az eddiginél is rohamosabban fogyasztaná a protestánsok létszámát, ha a felekezeteket állandóan nem táplálná új erőkkel a katolikus renegátok nagy száma, főleg a vegyes házasságok révén. Akinek az Egyház által alkalmazott és védett isteni törvény túlszigorú, egyszerűen átmegy protestánsnak, vagy protestáns módon esküszik és gyermekeit viszi át a szektába: ez a protestantizmus továbbvegetálásának egyik fő titka.

Különösképpen megnyilatkozik a felekezeteknek ez a táglelkiismeretű „türelmessége" ott, ahol *elvált* emberek újraházasodásáról van szó. Az evangélium

kereken és *szigorúan tiltja a feleség vagy a férj elhagyását s az újraházasodást* a törvényes házastárs életében. Ha valakinek nem elég világosak e tekintetben Krisztus szavai (Máté 19, 4 kk; ugyanott 8. vers), Szent Pálnál megtalálhatja az evangéliumi törvény teljes kifejtését (Róm. 7, 2; I. Kor. 7, 2; 7, 10; Ef. 5, 31.). Azonban mit tesznek a protestáns felekezetek? Mintha az evangéliumi törvény rájuk nézve egyáltalán nem volna kötelező, derűre-borúra összeadják „egyházilag" is a másodszor, harmadszor, negyedszer házasulókat. A rádión keresztül mindenki hallhatja a főprédikátorokat, csakúgy mint a többi „megtisztított evangéliumi" lelkészt, amint a házasulandók kihirdetésénél — nem tudni, milyen okból? — még külön ki is emelik a „házasulandóknak" azt az állapotát, hogy nőtlenek-e, hajadonok-e, özvegyek-e, vagy elváltak-e? S végtelenül jellemző, hogy az evangélium szerint közönséges házasságtörő viszonyokat nemcsak „megáldják" a templomaikban, hanem még a rádióba is belerezegtetik az ismert kálvinista álpátosszal, hogy *„Isten áldása kísérje" — a házasságtörőket!* A lélekhalászásnak tipikus fogása ez, csak szaporodjék az egyébként kiveszésre indult „magyar királyi református anyaszentegyház" (ahogy egy derék presbiter a multkoriban elszólta magát).

Mulatságos, hogyan akarja az evangélium világos rendelkezéseit megkerülni a felekezeti „dogmatika". W. *Heyns* amerikai kálvinista teológiai tanár *„Református dogmatikájá*-hoz" írt jegyzeteiben a fordító, Galambos Zoltán református lelkész következőkép jár az evangéliumi váló-tilalom körül tojástáncot: „Csak egy esetben engedhető meg az elválás, ha t. i. az egyik fél paráználkodott. A *másik,* tehát a *tiszta életű* fél házasságra léphet *újra* (!) s ennek házassága egyházi áldásban is részesülhet (!). De a másiké nem, ha ugyan igazán *meg nem tér* (!!). Elváltakat összeesketni tehát csakis a fenti Isten-akarat értelmében lehet" stb. (368. old.). Szóval az elváltakat *nem volna szabad* össze-

esketni, de azért össze *kell* esketni őket. Az egyik fél újra házasodhatik azon a címen, mert nem ő a bűnös, a másik pedig újra házasodhatik azon a címen, hogy „megtér". Az evangélium és Szent Pál szerint *egyik sem* házasodhatik újra, amíg csak életben van a másik fél, a törvényes házastársak legfeljebb különváltan élhetnek, ha az egyik fél házasságtörést követett el. De erről az evangéliumi tilalomról a felekezeti „dogmatika" nem vesz tudomást.

Az 1944 közül érvénytelen 1507 vegyes „házasság" legtöbbjében kétségtelenül elvált emberek újraházasodásáról van szó. Rövidlátó emberek tudvalevőleg azzal kelnek a válás védelmére, hogy hiszen *nagyon sok házasság rosszul sikerül* s kegyetlenség volna arra kényszeríteni a párokat, hogy boldogtalanságban éljenek. Ha pedig elválnak egymástól, kegyetlenség megakadályozni, hogy új és jobb frigyben ne keressék a boldogságot. Ennek a *minden ízében pogány tételnek* cáfolatába itt nem bocsátkozhatunk. Rendkívül jellemző azonban az a logikátlanság, amely ezekben az okoskodásokban napfényre kerül. Nem veszik észre ezek az okoskodók, hogy hiszen éppen a válás és *újraházasodás legális lehetősége okozta a legtöbb könnyelmű s épp emiatt boldogtalan házasságkötést?* Olaszországban, Spanyolországban s mindazokban az államokban, amelyek az újraházasodást soha semmi körülmény közt meg nem engedik, a családi élet közmondásosan boldog és harmonikus.

Mert a tudat, hogy az egyszer megkötött házasságot a sírig felbontani nem lehet, *komolyabb vizsgálódásra s megfontolásra* kényszeríti a házasulandókat s ezek szüleit is; itt az emberek nem ugranak bele meggondolatlanul az első kínálkozó házassági alkalomba azzal, hogy „ha majd nem illünk egymáshoz, egyszerűen szétmegyünk s mindegyikünk újra keres magához való párt". Azonkívül magában a házasságban is sokkal könnyebben győzik le az előbb-utóbb kiütköző véleménykülönbségeket azok, akik tudják, hogy akármit cselekesznek, *együtt kell maradniok,*

hogy nincs út visszafelé vagy éppen más házasság felé, hogy akármi lesz, itt élni s halni kell s már ezért is jobb megbékélni, egymáshoz szokni, a differenciákat lehetőség szerint letompítani s az összezördülést kerülni, mint pokollá tenni az életüket. Mennél könnyebb a válás, annál hamarább ragadtatja magát mindkét fél a perlekedés hevében végzetes lépésre, csökönyösségre, engedni nem akarásra, válással való fenyegetésre, esetleg házasságtörésre is.

Viszont, ha válás nincs, hanem legföllebb csak ágytól-asztaltól való elválás, ha új házasságra semmiféle mód és kilátás nincsen, a pillanatnyi félreértéseket is utóbb kibékülés követi és előbb-utóbb felülkerekedik a könnyelmű pörlekedőkben a józan megfontolás. A megszökés helyett jön a megszokás. A hitvesi hűtlenség is azonnal veszedelmesebb színt ölt ott, ahol a vétkes fél kiteszi magát annak a veszélynek, hogy megcsalt hitvestársa esetleg eltaszítja magától s akkor ő soha többé házas életet nem élhet. Minél szigorúbb tehát a házasságjog e téren, annál inkább megelőzi a házasságok boldogtalanságát, a könnyelműséget a házasságkötésben s a könnyelműséget magában a házaséletben. Viszont mennél enyhébb a válás kérdésének kezelése az állam és a felekezetek részén, annál jobban szaporodnak a boldogtalan házasságok. Kiáltó példa erre az Egyesült Államok helyzete, ahol egyes államokban s egyes években több már a válás, mint a házaspár s a polgári törvényhozás lazasága rohamosan aláássa a házasintézménynek egész komolyságát.

Természetesen a legszigorúbb s legevangéliumibb házasságjog mellett is előfordulhat, hogy egyes esetekben a jól kötött házasság később boldogtalanná válik. Azonban mi következik ebből? Fel szabad-e robbantani egy a társadalom összességére nézve végtelenül fontos és áldásos intézményt egy-két kivételes eset kedvéért? Ilyen esetekben az illetőknek a maguk hibájából vagy akár hibájukon kívül esett balsorsot *keresztény béketűréssel* el kell viselniök, nem pedig

azt követelniök, hogy miattuk az egész társadalmi élet egyik legszentebb alappillérét, a felbonthatatlan és egységes házasságot romboljuk le. Elvégre, akinek az egységes és bonthatatlan házasság intézménye nem tetszik, szálljon vitába Krisztussal és az evangéliummal, vagy vándoroljon ki olyan országokba — teszem a középafrikai kafferekhez —, ahol a krisztusi civilizációt nem fogadták még el az erkölcsi kultúra alapjául. De keresztménynek nevezni magunkat, a kereszténységet vallani országunk erkölcsi talapzatának s emellett *az evangélium abszolút erkölcse helyébe a pogány többnejűség és többférjűség elvét lopni vissza,* bárha csak egymásutáni, szukcesszív értelemben is: ellentmondás.

A felekezetek megalkuvó gerinctelensége mellett azonban a modern, liberális államoknak is főbenjáró bűneik vannak a házassági anarkia felidézésében. Etikai alapon álló kormányzatnak és törvényhozásnak nem volna szabad beállnia a keresztény házassági etika sírásói közé. Fel sem becsülhető az a kár, amelyet a liberális államesmze e téren tett, amikor az emberi könnyelműséget és szexuális állhatatlanságot a családi élet szilárdságának rovására egyenesen pártfogásába vette és törvényesítette. A *polgári házasságkötésnek* voltakép nem is lényeges tartozéka a válás és újraházasodás megengedése, vagy éppen megkönnyítése. Olaszországban is van polgári házasság azok számára, akik nem akarnak egyházilag esküdni, de válás és újraházasodás nincsen.

Nálunk azonban a liberális kormányzat annakidején csupa keresztényellenes buzgólkodásból is beállott azok sorába, akik a válást megengedő törvényben a haladás lényeges tartozékát látták s ezzel a szabadszerelmet bizonyos fokig legalizálták. *A mi házassági törvényünk középút a keresztény házasság és a szabadszerelem között,* kompromisszum a családfenntartó, keresztény egynejűség és a családromboló pogány többnejűség között. Az egyszerű embert meg-

téveszti azzal, hogy az etikailag törvénytelen viszonyokat is törvényesnek jelenti ki és aláássa a lelkiismeretekben a kereszténység legfőbb eszméibe vetett hitet. *A keresztény szempontból érvényes házasságot törvénytelen viszonynak nevezi* el, a keresztény szempontból törvénytelen ágyassági és *házasságtörési viszonyokra ellenben rátéríti nemcsak a törvényesség védőleplét, hanem a megengedettség* és tisztesség hamis látszatát is. A liberalizmus jelszavaiba belemámorosodott állam nem vette észre, hogy ezzel az erkölcsromboló állásfoglalásával nem pusztán az egyházias gondolkozást sebezte meg (ami hiszen szándékában is volt), hanem önmagát sebezte halálra, mert az erkölcsös családi élet a legelső államfenntartó intézmény s belőle, mint éppen az olasz példa mutatja, elsősorban maga a nemzet, az állam lát hasznot.

Ideje volna, hogy az ország felelős vezetői végre ráébredjenek kötelességük tudatára a család szilárdságának helyreállítása terén s ha keresztény Magyarországról s keresztény irányzatról beszélnek, tegyenek is végre valamit a házassági élet szétesése, lezüllése ellen. Ám tartsák fenn, ha szükségesnek látják, *a házasságok polgári anyakönyvezését, de szüntessék meg a válás és újraházasodás megengedettségének* pogány és barbár törvényét. Ne cipeljük ezt a liberális korból nyakunkban maradt koloncot, ezt a nemzetrontó és erkölcsmételyező szabadkőműves intézményt állami életünkben tova. A katolikus közvélemény örömmel üdvözölne minden erre vonatkozó kezdeményezést. Sőt mintha a protestánsok közt is pirkadna már a jobb belátás hajnala: Bernát István, a Kálvin-Szövetség elnöke, egyik felsőházi beszédében a miénkhez egészen hasonló irányban szólalt fel. Kérdés persze, hogy hitfeleinek széles rétegei vele egyetértenek-e s nem helyezik-e a lélekfogás és közvetlen számbeli haszon elvét a nemzet vitális érdeke, az erkölcs és az evangéliumi parancs fölé?

Szabad-e elválni és újraházasodni?

Katolikus Egyházunk tudvalevőleg csak *felbonthatatlan házasságot* ismer. „Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza" (Mt. 19, 6; Mk. 10, 9): ezt a krisztusi elvet a katolikus Egyház hajszálpontossággal s teljes hűséggel követi. Sajnos, maholnap már csak *egyedül ő követi.*

A protestánsok mindinkább enyhítették azt a szigorú erkölcsi köteléket, amelyet Jézus a következetes egynejűség elvének felállításával elrendelt. A házasságot nem tekintik szentségnek s ezen a címen aztán vidáman megengedik az elválást és újranősülést. Sőt megteszik, hogy katolikus feleket is „összeadnak", ha azokat az Egyház, mint elvált embereket, Jézus törvénye szerint vonakodik újra megesketni.

A vallástalan állam aztán átvette ezt a protestánsoktól sürgetett intézkedést és behozván a polgári házasságot s az elválást, ezer meg ezer esetben mondja ki a házasság felbontását s engedi meg az újraházasodást, holott ehhez Isten előtt joga nincs s ezek az új „házasságkötések" Jézus világos szavai szerint semmiben sem különböznek a *házasságtörő viszonytól.* A liberális államhatalom itt valósággal cinkostársul állt be a modern családrontó erkölcstelenség szolgálatába s divattá tette, pártfogásába vette, „törvényes" jelzővel díszítette fel az Isten előtt érvénytelen és erkölcstelen viszonyokat. Ennek eredménye, hogy ma nagyon sokan, köztük előkelő, magasállású emberek és „úrinők" is nyiltan élnek házasságtörő viszonyban, erkölcstelen, Isten előtt semmis és érvénytelen polgári kötésben. És a keresztény társadalom így lassan hozzászokik, hogy ezeket az össze-vissza nősüléseket, kétszer-háromszor elvált és újra férjhezment emberek viszonyát „házasságnak" tekintse, az illetőket társadalmilag befogadja, mintha igazi házasok lennének. Ezzel a keresztény társadalom maga nyit az egyre tovább

harapózó erkölcstelenségnek s könnyelműségnek mind szélesebb utat.

Mit kell nekünk katolikusoknak ezekről az elválásokról s újraházasulásokról tartanunk?

I.

Elvált emberek újraházasodását tiltja a Szentírás. Ebben nem lehet semmi kétség. Kevés dolgot mond ki a Szentírás oly világosan, mint ezt. Keresztény ember nem hagyhatja el a férjét vagy feleségét anélkül, hogy házasságtörést ne követne el, nem nősülhet újra, nem mehet férjhez máshoz, amíg az első érvényes házasságot valamelyik házasfélnek halála meg nem szünteti.

Az Úr Jézus ezt világosan kimondja az Evangéliumban:

„Aki elbocsátja feleségét és mást veszen, házasságtöréssel vét ellene s ha az asszony elhagyja férjét és *máshoz megyen, házasságot tör.*" (Mk. 10, 11, 12.) „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és *mást veszen, házasságot tör,* és aki férjétől elbocsátott nőt veszen, házasságot tör." (Lk. 16, 18.) Szent Pál is ismételten hangoztatja, hogy amíg valakinek a házastársa él, nem válhatik el tőle; ha mégis megteszi s mással kezd élni: „házasságtörőnek mondatik". (Róm. 7, 2. 3.; I. Kor. 7, 10, 11.) Itt tehát nincs kétség: Krisztus szerint van ugyan hűtlenség esetén különválás, de semmi szín alatt sincs *új házasságkötésnek* lehetősége.

Dehát hogy ők „törvényesen" váltak el s „törvényesen" kötöttek új házasságot, mondják egyesek. Ez azonban hamis beszéd. A világi, *emberi törvény nem törvényesítheti a házasságtörést.* Amit Isten házasságtörésnek, parázna viszonynak jelent ki, az bűn és förtelem marad akkor is, ha valamely állam lábbal tapodja is Isten szavát s a bűnös viszonyt polgári házasságnak tekinti. Elég sajnos, hogy ez nálunk megtörténhetett.

A házassági elválás ellen szól mindenekelőtt: *a nő*

méltósága. A nő legszebb éke: a szemérem. Annak van értelme, hogy egy nő a törvényes házasság keretén belül az Istentől rendelt szent célra, a családalapítás érdekében egyetlen férfira bízza magát; de akkor csakis azzal a tudattal, hogy örökre azé az egy emberé marad s vele halálig tartó hűségben él. Mihelyt a nőket csereberélni lehet, mihelyt lehetséges, hogy a nőt egymásután két, három, talán négy élő férfi is a magáénak vallhatja, mihelyt odajutunk, hogy a nő csak átmeneti, használati tárgy, élvezeti cikk, érzékiségre s nem örök hűségre szerződő társ: örökre vége a női méltóságnak!

Az elválás ellen szól továbbá: *a gyermekek rendes neveltetése.* Hogyan lehet a gyermeket okosan és egészségesen nevelni, ha a gyermek azt látja, hogy apja-anyja összevesznek, sőt egymástól szét is válnak? Kivel tartson ilyen esetben a gyermek? Vagy az apjától, vagy az anyjától elszakítják. Összetörik a gyermek gyenge szívében vagy az apai vagy az anyai szeretet feslő, finom virágát. Megmérgezik vele a gyermek lelkét, mielőtt az az élet durvaságaihoz hozzászokhatott volna. A gyermek aztán nélkülözni fogja vagy az apa erős kezét, vagy az anya gyengédségét.

Esetleg új „apa" vagy új „anya" kezébe kerül, mígnem a második, harmadik elválás és újraházasodás után már szinte azt sem lehet tudni, melyik gyermek melyik szülőhöz tartozik. A válás és újraházasodás nem egyéb, mint vad és könyörtelen önzés, amely csak a házasfelek szeszélyeit nézi s kedvükért durván keresztülgázol a gyermekek boldogságán, nevelésének folytonosságán s a szülők békés, közös, nevelői együttműködésének kötelességén. Épp ezért, ahol a válás és újraházasodás bűnös divatja él s ahol az állam is elismeri ezt a bűnös összevisszaságot, ez a helyzet az *embereket ráneveli a gyermektől való félelemre.* Minek a gyermek, ha csak akadálya a férj és feleség könnyelmű szétválásának s újraházasodásának?

A válás és újraházasodás lehetővététele továbbá *rákapatja az embereket a könnyelmű és meggondolatlan házasságkötésre.* Rövidlátó emberek persze így

okoskodnak: éppen azért kell a válást megengedni, mert ha a házasság rosszul sikerült, nem lehet a házasfelektől azt kívánni, hogy egész életükben egymáshoz legyenek láncolva! Azonban ez a legveszedelmesebb álokoskodás. Mert éppen akkor, *ha a házasfelek tudják,* hogy összeveszés esetén *könnyen szétválhatnak* és aztán mással újra házasodhatnak, már a házasságkötésnél könnyelműek lesznek, gondolván, hogy „ha nem sikerül, egyszerűen szétválunk és elölről kezdjük".

Míg *ha tudják, hogy nincs válás,* hogy örökre együtt kell maradniok, mindjárt elején sokkal jobban megnézik egymást a fiatalok s a szülők is jobban meggondolják, együvé tartozók-e gyermekeik. Aztán, ha már megvan a házasság, a fiatal házasok így sokkal inkább vigyáznak, hogy elviseljék egymást, hogy össze ne kapjanak, vagy ha véleménykülönbség van köztük, azt kiegyenlítsék, elsimítsák. Míg *ha válni lehet,* az első komolyabb összezördülés alkalmával esetleg mindjárt meg is kötik magukat, elválással fenyegetik meg egymást s utóbb dacból meg is teszik. Ahol nincs elválás (pl. Olaszországban, Spanyolországban stb.), ott köztudomás szerint sokkal boldogabb a házasélet. Mert ott a házastársak tudják, hogy nem lehet *megszökni,* hanem meg kell egymást *szokni* s azért óvakodnak az összeveszéstől.

II.

Ahol az állam és a társadalom támogatja az Isten törvényét, ott már a *külső körülmények* is visszatartják a bűnre hajló emberi természetet azoktól a könnyelmű lépésektől, amelyeket később meg kell bánnia az embernek. Viszont, ahol a világi törvény beáll a romlott emberi hajlamok legyezgetőjének, ahol az állam maga lesz cinkosává az erkölcstelenségnek, ott ebből rettenetes zűrzavar s borzasztó *lelkiismereti bonyodalmak keletkeznek.*

A mai állapot szerint akárhány leány már azzal megy férjhez, hogy azt gondolja: ha nem sikerül, el-

válik. El is válik. Ám egyedül nem bírja soká, fogja magát s megint férjhez megy. A világi törvény ezt „megengedi" neki. De persze megnősül újra az első ura is. Mindkét bűnös viszonyból (pardon: „polgári házasságból!") gyermekek születnek. Sem a férfi, sem a nő nem mehetnek gyónni-áldozni, hiszen halálos bűnben, házasságtörésben élnek. A lelkiismeretfurdalás talán elővesszi egyiket is, másikat is. Talán hallgatnak egy jó prédikációt, vagy elfogulatlanul olvassák az Evangéliumot s észreveszik, hogy az örök kárhozat útján haladnak. Szeretnék visszacsinálni, amit elhibáztak. Azonban ez most már kétszeresen nehéz, mert hiszen *gyermekeik* vannak, esetleg a létfenntartás kérdésében rászorulnak a „második férjre", vagy gyermekeik gondozása ügyében a „második feleségre". Most már a bűnös együttélés felbontása, *a házasságtörő állapot visszacsinálása sokkal, sokkal nehezebb.* Nem csoda, ha ilyképpen ezek a szerencsétlenek húzódoznak a megtéréstől, halogatják, nem hozzák rendbe lelkük ügyét, békétlenül élnek s vajmi gyakran halálos bűn állapotában halnak meg. Ilyeneket aztán *egyházi temetésben sem szabad részesíteni,* mert hiszen a bűnös állapotban halálukig megmaradtak!

Sokan emiatt szidalmazzák az Egyházat, hogy milyen *szívtelen és kegyetlen,* hogy nem akarja összeadni az elvált embereket, „megakadályozza a boldogságukat", vagy ha polgárilag avagy protestáns módon házasodtak újra, megtagadja tőlük a feloldozást, még a halálos ágyon is, hacsak meg nem térnek.

Pedig ez a vádaskodás teljesen alaptalan. Az igaz *Egyház nem változtathatja meg Krisztus törvényeit.* A pápának magának sincs joga az érvényesen megkötött házasságot felbontani. „Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza." Ha ezért a rossz katolikusok támadják az Egyházat, okos emberek szemében viszont az Egyháznak ez a viselkedése dicsőség! Mert így a katolikus Egyház mindig újra bebizonyítja, hogy nem tréfál Jézus tanításaival, nem enged belőlük lealkudni semmit! Ha mások eltérnek Jézus parancsá-

nak útjáról, az ő dolguk; az Egyház nem emberalkotta felekezet, hogy az emberi szeszélyekkel és szenvedélyekkel alkudozzék.

Nincs tehát más hátra: meg kell tartani a krisztusi törvényt! Uralkodni kell a szenvedélyeken! Nem igaz, hogy a „boldogság" a legfőbb szempont, vagy hogy mindenkinek joga van a „boldogságra", már tudniillik, ahogy ő azt képzeli. Hiszen akkor a tolvajnak is joga volna a lopásra!

A házasság szentség, épp ezért s mert felbonthatatlan, *jól gondolja meg minden házasuló,* kit választ élettársul! Vigyázzon legfőkép arra, hogy leendő házastársa *mélyen vallásos, komoly katolikus* legyen, Akkor az élet legnagyobb zavaraiban is egymásra fognak találni, minden nézeteltérést vagy összekülönbözést békésen el fognak tudni intézni s Isten segítsége, a házasság szentségi kegyelme túl fogja őket emelni minden bajon, úgyhogy igazán boldog és keresztény életet élhetnek egymás oldalán.

Ne akarjon az ember okosabb lenni az Istennél! Aki a krisztusi törvény útjáról letér, saját vesztébe tohan!

Házasság és válás.

„Mentsük meg a magyar családot!" hangzik minduntalan a vészkiáltás parlamentben, sajtóban, a társadalom komoly vezetőinek ajkáról. A vészkiáltások elhangzanak, történni azonban megint nem történik semmi. A magyar családok tovább süllyednek lefelé a lejtőn s az állam, a törvényhozás s a sajtónak nagy része bűnös közönyösséggel halogatja évről-évre a komoly s radikális mentőintézkedéseket.

Újabban Bernát István személyében végre a protestáns felekezetek részéről is hallottunk komoly szót a magyar család megmentése érdekében. Sajnos, csak szót, amelynek mégcsak számbavehető visszhangja is alig támadt a saját felekezetében. A protestáns lelkészek háborítatlan kedélynyugalommal „áldják meg" továbbra is az elvált s új házasságra lépő feleket annak

jeléül, hogy az egyik legégetőbb keresztény etikai és egyben nemzeti probléma hozzájuk még nem jutott el. Annál örvendetesebb, ha mégis akadnak belátásos protestánsok, akiknek keresztény és hazafias lelkiismerete felháborodik és megretten a házassággal űzött visszaélésnek, az elválások és újraházasodások szaporodásának s ezzel együtt a magyar családi élet pusztulásának láttán.

Sajnos, ezen a téren az elméleti belátástól a gyakorlati cselekvésig hosszú az út. A modern materialista és hédonista életnézet hívei a házasságot s a vele összefüggő kérdéseket úgyszólva kizárólag csak a házastársak szempontjai szerint nézik. E szempontok szerint ítélik meg a válás és újraházasodás kérdését is. A házasfelek egyéni érdekei mögött eltörpül a szemükben minden egyéb: erkölcs, krisztusi parancs, a gyermekek ügye, a társadalom és a haza egészséges fejlődése. Ezzel a kizárólag egoista felfogással találkozunk úton-útfélen, társadalomban, irodalomban, színházban és közfelfogásban. Ha a házasfelek együttmaradása rájuk nézve teherré vált, el kell válni s ha új házasságra kínálkozik alkalom, azt meg kell ragadni, tekintet nélkül minden egyébre: ez az uralkodó felfogás, amelynek helyességéről vagy helytelenségéről a modern társadalom már vitába sem bocsátkozik.

I.

A liberalizmus fénykorában ez az egoista házassági felfogás juttatta diadalra mindenfelé, nálunk is, a polgári házasságot. „Törvény" szentesítette ezt a felfogást s a törvény nyomában még általánosabb lett ennek a hamis, önző házasságeszmének egyeduralma a társadalom gondolkozásában. A magyar állam ezen a ponton tért le először nyiltan és hivatalosan a keresztény etikai elvek útjáról s helyezkedett vakmerően szembe az evangélium százados rendelkezéseivel.

Ennek a kereszténynellenes törvénynek közvetlen következménye csak az volt, hogy akik belsőleg rég

szakítottak a kereszténységgel, vagy akik nem vették komolyan az evangéliumnak idevonatkozó rendelkezéseit, most már a törvényesség látszatát ölthették a vallás által tiltott egybekelésekre. A *polgári házasság* törvénybeiktatásának jóhiszemű védelmezői éppen azzal nyugtatták meg lelkismeretüket, hogy hiszen a válási törvény nyujtotta könnyítéseket csak azok fogják igénybe venni, akik a vallásnak idevonatkozó előírásait úgysem tartják tiszteletben. Nem így lett. A polgári házasságnak s vele együtt a válás és újraházasodás lehetőségének törvénybeiktatása közvetve a keresztény és katolikus társadalom gondolkodását is lejtőre vitte, mert egyrészt a már említett egoista házasságfelfogást általánossá tette, másrészt az egyébként vallásos közönség körében is kényelmes utat nyitott a kibúvókat kereső szenvedélynek és önzésnek. Mind többen lettek, akik az evangélium és az Egyház által bűnös viszonynak tekintett újraházasodás lehetőségét a szenvedély szavára hallgatva igénybe vették s lelkiismeretüket több-kevesebb naivságban azzal nyugtatták meg, hogy hiszen ők szabadon házasodhatnak újra, mert az állam őket „törvényesen" elválasztotta.

E felfogás elterjedése folytán a válás és újraházasodás divatja ma már éppen nem szorítkozik csupán a protestánsokra, vagy a kimondott szabadgondolkodókra, hanem a katolikus közönség körében is elképesztő méretekben terjed s a válások száma évről-évre ijesztő módon szaporodik. Ma már ott tartunk, hogy a házasság tisztaságának és felbonthatatlanságának, valamint a családi élet folytonosságának és szilárdságának nagy elvét úgyszólván kizárólag csak a katolikus Egyház védi s az állam és a felekezetek ennek a szent és hazafias kötelességteljesítésnek minden ódiumát, de hozzátehetjük: minden dicsőségét is a katolicizmusnak engedi át. Ma már ott tartunk, hogy vannak 30—40 éves nők, akik már negyedszer vannak férjnél *s a társadalom mégis mint tisztességes úriasszonyokat kezeli* őket. Ha ez így megy tovább, meg

fogjuk érni, hogy nálunk is olyan állapotok lesznek, mint az Egyesült Államok egyes részeiben, ahol egy évben több a válás, mint a házasságkötés, vagy mint az orosz szovjetben, ahol törvényjavaslatot terveznek, hogy évenkint mindenki legföllebb tizenkétszer házasodhassék. Ma már ott tartunk, hogy ú. n. úrileányok azzal a tudatos, üzleti számítással mennek férjhez, hogy két-három év mulva elválnak s a bírósággal tartásdíjat ítéltetnek meg maguknak.

II.

A főérv, amellyel a válás és újraházasodás védelmezői legtöbbször előhozakodnak, így hangzik: *a házasság* lutri, amelyről sohasem lehet előre tudni, hogyan sikerül. Ha a házastársak idővel észreveszik, hogy mégsem illenek egymáshoz, hogy szerelmük mégsem elég mély arra, hogy egész életükön együtt maradjanak, nem jobb-e, ha akkor inkább elválnak, semminthogy a kényszeredett *együttmaradás valóságos pokollá silányítja* az életüket? Ha pedig elválnak, mi jogon kényszerítsük őket életfogytiglan való özvegyi vagy szerzetesi életre a világban, holott esetleg egy másik házasságban mind a két fél teljes harmóniát és boldogságot találhatna?

Ezt a mindenesetre tetszetős okoskodást száz meg száz példával látszik megerősíteni az élet. Hány esetet tud mindegyikünk, ahol az első szerelem elültével egyszerre csak brutális fenevadnak mutatkozik a férfi, csapodár, könnyelmű teremtésnek a fiatal asszony. A helyzet csakhamar tűrhetetlenné vált s a legtermészetesebbnek látszott, hogy most már csak egy menekvés van a rettenetes csalódásból: a válás. A könnyelmű, csapodár, bűnös fél csakhamar mással állt össze; a csalódott „ártatlan" pedig elviselhetetlennek tartotta a gondolatot, hogy őt meg halálig kösse a hűség parancsa ahhoz, akiben csalódott s aki oly alávalóan viselkedett vele szemben. Nem csoda, ha a felületesen gondolkodó társadalom az ilyen esetek

láttán a válási törvény méltányosságát és helyességét vélte beigazoltnak. Pedig az egész okoskodás rettentő szofizma s azon a mindenestül téves, egoista házasságfelfogáson alapul, melyet fentebb ismertettünk. Ezen a ponton is beigazolódik, milyen veszdelemes és végzetes dolog a demokratikus divatnak az az őrülete, hogy a legfinomabb erkölcsi kérdésekben is a bonyolult jogi elemzésekben járatlan tömegek hangulatát és felületes ítéletét teszi meg törvényhozónak és döntőbírónak.

A fenti okoskodás abszolút téves voltát *legcsattanósabban az élet* maga mutatja ki. Elég e részben utalni Olaszországra, Spanyolországra s más országokra, ahol a válás és újraházasodás törvényileg ma is tilos, vagy visszapillantani a saját állapotainkra abban a boldog időben ,amikor még nálunk sem volt polgári házasság. Egészen bizonyos, hogy a családi élet akkor is, ma is ideálisan boldog és zavartalan ott, ahol a válást nem engedik meg. Elvétve természetesen akad kivétel ott is, volt családi boldogtalanság akkor is, de távolról sem annyi, mint amióta a polgári házasság s a válás erkölcsei dívnak. Ennek a nyitja ott van, hogy ahol a házasság felbonthatatlanságát s a családi élet szilárdságát az állam maga védi, ott a házasodók nagyon jól tudják, mivel visszafelé nincs út, *jól meg kell fontolni,* kivel lépnek felbonthatatlan frigyre. *„Drum prüfe, wer sich ewig bindet!"* (Schiller.) S akkor nemcsak a fiatalok maguk gondolják meg jól előre, kivel lépnek házasságra, hanem a szülők is, mindkét fél szülei, alaposan szemügyre veszik, ki az, akivel a gyermekük visszavonhatatlan, örök frigyre lép. A házasság felbonthatatlanságának tudata tehát már előzetesen nagyon sok könnyelmű és szerencsétlenné válható házasságkötést akadályoz meg.

Viszont a válási törvény már maga is valóságos felbujtás a könnyelmű házasságkötésre. Ugyan mit törjem soká a fejemet — mondja akárhány könnyelműen s meggondolatlanul házasodó —, hiszen ha nem

sikerül, legfeljebb elválunk és minden rendben van! A házasság így elejétől fogva elveszti komoly jellegét s „próbaházassággá" lesz, ami szinte már csak más neve a szabadszerelemnek, első lépés az ösztönök vad uralma s az erkölcsi anarkia felé. Azért van ma annyi boldogtalan házasság, mert a válás lehetősége az embereket a legkönnyelműbb és legmeggondolatlanabb házasságkötésekre csábítja.

A házasságkötés felbonthatatlanságának tudata azonban nemcsak a házasság létrejötténél játszik fontos szerepet.

Ugyanez a tudat később is, a házasélet folyamán, leghatásosabb elhárítója a házas egyetértés felbomlásának. A legtöbb házasságban előbb-utóbb adódnak kisebb-nagyobb surlódások, nézeteltérések, sőt összekoccanások. *A boldog házasélet nem az, amelyben bajok nincsenek, hanem ahol a bajok nem mérgesednek el,* nem vezetnek végleges elidegenülésre és válásra, ahol gondoskodva van erős ellenszerről a bajok és békétlenségek elharapódzásával szemben. A legerősebb ilyen *ellenszer:* a házasság felbonthatatlanságának tudata. Ahol a házasfelek tudják, hogy nincs törvény, amely a házasságukat felbonthatná s hogy az ágytól-asztaltól való szétválasztás is *örökös özvegységet* vonna maga után, ott emberileg is biztos, hogy a házasfelek elnézőbbek, figyelmesebbek, türelmesebbek lesznek egymással szemben s ösztönszerűleg jobban kerülik a házas béke felbomlásának alkalmait. Amennyiben pedig mégis összekülönböznének, minden módon keresik a kibékülést és az összhang helyreállítását, tudván, hogy más megoldás úgy sincs.

Viszont, ahol a válás és újraházasodás „törvényesen" meg van engedve, ott már ez a körülmény hajlamossá teszi a házasfeleket arra, hogy egymással szemben követelődzők, szeszélyesek és önzők legyenek, mert hiszen mindenkinek a kezében ott van a nagy ütőkártya, a megsemmisítő, végső tromf: ha nem parírozol, elválok tőled! Ha pedig az összekoccanás csakugyan megtörtént, a válás lehetősége a kibékülés

valószínűségét és esélyeit is jelentékenyen kisebbíti. Hiszen a dacosabb fél megkötheti magát s lehetetlen feltételeket szabhat a béke elé. Semmi sem könnyebb, minthogy így a helyzet elmérgesedik s hamarosan csakugyan válásra kerül a sor, holott némi önuralommal s kölcsönös engedékenységgel egészen szépen helyreállhatott volna a béke; az oktalan összekülönbözésből mindössze annyi maradt volna meg, hogy ettől kezdve mindkét fél óvatosabb és tapintatosabb lett volna.

Éppen ellenkezőleg áll tehát, mint ahogy a rövidlátó és fölületes emberek hiszik; *nem a válás megengedése, hanem éppen eltiltása a házasélet boldogságának* és szilárdságának egyik legfőbb eszköze. Ha aztán a házasság egyes esetekben a legnagyobb körültekintés és tapintat ellenére is balul sikerül, sokkal méltányosabb, hogy akkor az érdekeltek türelmesen viseljék sorsukat, minthogy néhány ember kedvéért az egész társadalom békéje pusztuljon és szenvedjen.

De van még tovább is. Ahol a válás nincs megengedve, ott a hűtlenséget és házasságtörést annak nézi az állam és a társadalom, ami, s mint bűntettet senkisem részesíti jogvédelemben vagy éppen jogelőnyben. Viszont képtelen helyzet, hogy *a válási törvény valósággal jutalmazza a házasságtörést* s maga az állam szinte biztatja a ledér és csapongó embereket a könnyelmű hűtlenségre. Képtelen helyzet, hogy az állam így beszél a házashoz: ha megúntad a feleségedet vagy az uradat, légy hűtlen hozzá s akkor én nemcsak elválasztlak tőle, hanem a törvényesség palástját borítom házasságtörő, új viszonyodra. Hová süllyedt a liberális mákony hatása alatt az evangéliumi törvénnyel szembehelyezkedő állam, hogy maga szegődik el felbujtónak és bűnrészesnek olyan bűncselekmények mellé, amelyek nemcsak Isten törvényébe ütköznek, hanem egyenesen a családi élet megrontására s ezzel a társadalom s a nemzet felbomlására vezetnek!

*

Ezzel azonban elérkeztünk az eddigieknél is fontosabb, a legkényesebb szemponthoz. A keresztény s általában a tisztultabb etikai felfogás szerint a házasság *nem lehet egyszerűen a férfi és nő viszonyának kérdése* s nem szolgálhatja pusztán a házastársak szerelmi kielégülését. A házasság legelső fokon arra van rendelve, hogy *a családalapításnak, a gyermeknevelésnek s így a társadalom egészséges fejlődésének melegágya legyen.* Komoly gyermeknevelést nem lehet elképzelni ott, ahol az apa és anya csak ideig-óráig való, „törvényesített" szerelmi viszonyban élnek, ahol a gyermek nem tudhatja, hogy szülei holnap vagy holnapután nem fordítanak-e hátat egymásnak és — neki.

Hogyan lehet szó a gyermek etikai *neveléséről* ott, ahol a szülők maguk sem állnak ingathatatlanul szilárd etikai alapon? Hogyan tanuljon a gyermek *engedelmességet* a szülők iránt, ha látja, hogy a szülők maguk sem engedelmeskednek Istennek! Hogyan *szeresse* a szüleit, ha látja, hogy a szülők sem szeretik egymást olthatatlanul s halálig tartó hűséggel? Hogyan *tisztelje* őket, ha tudja és látja, hogy nem szent és bonthatatlan isten törvényei alapján élnek együtt, hanem mint egyszerű ösztönemberek a puszta ösztön alapján és csak ameddig az ösztön tart? Ha pedig a válás csakugyan bekövetkezik, a gyermek vagy apját, vagy anyját veszti el, esetleg a testvéreit is; azaz: a felbomló házassággal együtt szükségképpen *felbomlik a család is.* Ez pedig a legfőbb szempont. A házasság felbonthatatlanságának kérdése tehát azonos a család fennmaradásának vagy pusztulásának kérdésével s ez a legerősebb érv a házassági elválás „törvényesítése" ellen.

Voltaképpen nem is így kellene tehát feltenni a kérdést: felbontható-e a *házasság?* — hanem így: felbontható-e a *családi élet?* Éppen ez az, amit a házasságnak divatos, önző felfogása oly szégyenletes módon figyelmen kívül hagy, amikor nem nézi a gyermeket, hanem csak arra tekint, hogy a férfi és a nő érzéki

hajlamai és szeszélyei ne szenvedjenek rövidséget. A válás törvényesítése érdeke lehet a férfinak, érdeke a nőnek — bár fentebb láttuk, hogy a valóságban nem az —, de *semmiesetre sem érdeke a gyermeknek,* s még kevésbbé érdeke az egészséges társadalmi és *nemzeti fejlődésnek.* Arról nem is beszélve, hogy nagyon sok modern házasságban éppen azért nyűg a gyermek, vagy inkább nem kell a gyermek, hogy a házasság esetleges felbontásának ne álljon útjában. Az olyan házastársaknak szemében, akiknek elgondolásaiban a válás csak mint távoli lehetőség is helyet foglal, a gyermek csakugyan luxus, sőt ennél több: egyenesen veszedelem.

Az az érv, hogyha a házastársak nem szeretik többé egymást, *nem lehet őket a további együttmaradásra kényszeríteni,* szintén merőben a materialista, ideáltalan, kereszténytelen és erkölcstelen felfogásnak visszhangja.

Mintha bizony más nem volna a világon, mint ösztön és szenvedély! Mintha keresztény emberek között szó sem lehet többé önmegtagadásról, kölcsönös megbocsátásról, engedékenységről, lemondásról és a keresztény önuralom gyakorlásáról! Mintha más nem tarthatná együtt a házastársakat, mint a vér lángolása, a szenvedély s a természetes hajlamok!

Rosszul házasodtál? Vond le könnyelműséged következményeit s vezekelj öntudatosan! Viseld a keresztet, amelyet magadra vállaltál! Törj bele az igába, melyet magad vettél a válladra! Nem lehetséges? Ilyet keresztény ember nem mondhat. Ott van az ima, a szentségek, az önfegyelmezés számtalan eszköze. Megbántott az életed párja? Kenyerezd le azzal, hogy azért is megbocsátasz neki, elfeleded a bántalmat s igyekszel őt visszahódítani, megnyerni a kétszeres szelídséged, türelmed, békülékenységed által! *Ha tudtál rá hatni vőlegény vagy menyasszony korodban, tudsz rá hatni most is.*

Ne az önmagad kielégítése legyen a főszempont, hanem a keresztény felebaráti és házastársi szeretet

hősies gyakorlása. S akkor száz eset közt kilencvenötben vissza fog térni közétek a megértés és a szeretet. Főleg ha a másik fél is vallásos. De épp azért kell vigyáznod már fiatal ember vagy fiatal leány korodban, hogy az első kellék, amelyet választottadban keresel, a komoly vallásosság legyen. Ha mindkét fél szigorúan vallásos alapon áll, lehetetlen, hogy a viszálykodás méregfogát kölcsönös jóakarattal ki ne lehessen húzni. Ha pedig annakidején elmulasztottad, hogy erre a legfőbb kellékre vigyázz, most nincs jogod emiatt felforgatni az Isten-rendelte s egyedül lehetséges erkölcsi és társadalmi rendet; akkor viseld a következményeket megadással s majd a fiad vagy lányod házasodásakor vigyázz, hogy ő is el ne hibázza ezt a lépést!

Különben igaz-e, hogy a válás csak ott áll be, ahol a házasfelek „nem bírják egymást elviselni?" Dehogy igaz. Egyszerűen *megszeretnek egy harmadik valakit s akkor kisütik, hogy nem tudják elviselni egymást.* Hányszor van, hogy 10, 20 s még több év óta legjobb egyetértésben éltek; akkor azonban fellángol valamelyikükben a bűnös szenvedély egy harmadik iránt. (A válóknak igen tekintélyes része nem éppen fiatal már.) Ha már most a világi törvény módot nyujt rá, hogy a megtévedt házasfél ezt a bűnös szerelmet táplálja a lelkében, ha reményt s módot ad neki, hogy törvényes házasságát felbontva s gyermekeinek sorsát kockára vetve, új szerelme felé orientálódjék, természetes, hogy az emberi gyarlóság kapva-kap az alkalmon, hogy bűnös szenvedélyét kielégítse s a törvényesség látszatával szépítse. A válást megengedő világi törvény tehát legalább is messze túllő a célon: azon a címen, hogy a legjobb akarat mellett is szerencsétlenül alakult házasviszony „poklából" kimentsen egyeseket, mindjárt a tömegeket kergeti bele és segíti rá a házasviszony könnyelmű szétbontására, a hűtlenség kultuszába.

A kereszténységet megtagadó liberalizmus tehát a válás és újraházasodás megkönnyítésével is, mint

annyi más esetben, csak látszólag szabadította fel az embereket, valóságban csak még nyomorultabbakká tette, a durva önzés rabságába döntötte őket. Valóban, ugyan milyen védelmet nyujt ez a törvény az ártatlan félnek, aki éveken át tartó hűséggel élt a házastársának s a tőle származó gyermekeknek, de akit a másik fél új, bűnös, kalandos szerelem kedvéért bármely pillanatban állami asszisztenciával egyszerűen az utcára lökhet, szégyenbe és nyomorúságba taszíthat?

III.

A fentiekben készakarva kerültük a kérdés *vallási* oldalát. Pedig ez is fontos. Valahányszor azt halljuk: „X. Y. elvált a feleségétől és most újra nősül", vagy „N. N. elvált az urától s most újra férjhez ment", a homlokunkhoz szeretnénk kapni s kérdezni: hát pogányok lettünk-e már? A pápuák vagy hottentották országában élünk? Annyira megszűntünk már keresztények lenni, hogy az evangélium leghatározottabb parancsait félrelökjük s az állam és a társadalom szentesítése mellett valósággal törvényesítjük a szukcessziv többnejűséget és az intézményes házasságtörést?

Mert nem lehet legkevesebb kétség sem benne: *az evangélium kereken és szigorúan tiltja a válást és újraházasodást.* Nemcsak tiltja, hanem megbélyegzi: egyenesen házasságtörésnek, paráznaságnak, bűnös viszonynak nevezi. Még pedig nem valamely próféta vagy apostol szava által, hanem egyenesen Krisztus maga beszél így. Szava határozott, egyenes és félremagyarázást nem tűrő: „Amit Isten egybekötött ember el ne válassza" ... „Aki elbocsátja feleségét és mást veszen, *házasságtöréssel vét ellene;* és ha az asszony elhagyja férjét és máshoz megyen, *házasságot tör*". (Márk 10, 9. 11—12.) „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és mást veszen, *házasságot tör;* és aki férjétől elbocsátott nőt veszen, *házasságot tör.*" (Luk. 16, 18.) Ugyanígy beszél Szent Pál: „A férjes asszonyt törvény köti

az életben levő férjhez, de felszabadul a férfi törvénye alól, *ha a férj meghal.* Házasságtörőnek mondják, ha más férfié lesz, *amíg a férj él;* ha azonban a férj meghalt, szabad lesz férje törvényétől, úgyhogy nem válik házasságtörővé, ha más férfié leszen." (Róm. 7, 2—3.) „Azoknak pedig, kik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség férjétől *el ne váljék; ha pedig elválik, maradjon házasság nélkül,* vagy béküljön meg férjével. A férfi se bocsássa el feleségét." (I. Kor. 7, 10—11.)

Semmi kétség tehát: keresztény alapon szó sem lehet a válás és újraházasodás megengedettségéről. Az evangélium (Máté 5, 32.) megengedi ugyan az egyik fél *hűtlenségének* esetében az életközösség megszüntetését, amit az egyházjog ágytól-asztaltól való szétválasztásnak nevez, de az *újraházasodást minden esetben tiltja.* Krisztus és utána Szent Pál „házasságtörésnek" nevez *minden* olyan egybekelést, amelyet elvált ember vagy asszony a másik fél életében megkísérel.

Nem is volt erről soha vita a keresztények között egészen *Luther* Mártonig, aki a házasságot „merőben világi dolognak" jelentette ki s Hesseni Fülöpnek megengedte a kettős házasságot. Azok *a protestánsok,* akik a válást védelmezik, mentségül azt hozzák fel, hogy szerintük a házasság szentség. Csakhogy erről itt igazán nincsen is szó. Mert akár szentség a házasság, akár nem, egészen bizonyos, hogy Krisztus Urunk az újraházasodást minden körülmények közt tiltja és házasságtörésnek nevezi.

Mások a Máté 5, 32 erőszakos félremagyarázásával igyekeznek az . újraházasodás megengedettségét abban az esetben igazolni, ha az egyik fél házasságtörést követett el. Nem veszik észre, hogy ha ez volna a Máté 5, 32 értelme, akkor a Szentírás egyes kijelentései önmagukkal állnának ellentmondásban s azonkívül akkor azt kellene hinni, hogy Krisztus egyenesen jutalmazni akarná s előmozdítani kívánná a házasságtörést.

Megdöbbentő az az önkényesség és fogalomzavar, amellyel a felekezeti elfogultság a protestáns lelkészeknek ezirányban való engedékenységét mentegetni s Krisztus határozott tiltó rendelkezéseivel összhangba erőltetni akarja. A W. Heyns-féle *„Református dogmatika"* című könyvben Galambos Zoltán református lelkész a következő sajátjegyzésű magyarázattal szolgál: „A Biblia tanítása szerint csak *egyetlenegy esetben* bontható fel Isten előtt is érvényes házasság: t. i. ha az egyik fél a házasságtörés bűnébe esett. Tehát, ha valaki más okból válik el és *lép új házasságra,* az paráznaságot követ el... Egy tudatos református és hivő lelkésznek semmi szín alatt sem szabad egyházilag megáldani olyan házasságot, melyben az egyik fél, vagy mind a kettő, *nem bibliai ok miatt* vált el". (156.) Galambos nem veszi figyelembe itt, hogy a Biblia házasságtörés esetén ugyan megengedi a *különválást,* de semmiesetre sem az *újraházasodást,* mint a fenti idézetek világosan mutatják. Azonkívül nem veszi észre, hogy okoskodása egyenes felhívás a házasságtörésre: ha válni s újraházasodni akarsz, csak gondoskodjál róla, hogy a másik fél „bibliai okot" tudjon a válásra felmutatni! — Azonban a 368-ik oldalon ugyancsak Galambos némi óvatos burkolással már a *házasságtörő félnek is megengedi a válást és újraházasodást,* mindössze csak azt kötve ki, hogy az illető „igazán megtérjen". Ez az elkepesztően nyakatekert okoskodás nála így szól: „Csak egy esetben engedhető meg az elválás, ha t. i. az egyik fél paráználkodott. A másik, tehát a tisztaéletű fél *házasságra léphet újra (!)* s ennek házassága egyházi áldásban is részesülhet! De a másiké nem, *ha ugyan igazán meg nem tér.* (!!!) Elváltakat összeesketni tehát csakis a fenti Isten akarat (!) értelmében lehet. Ellenkező esetben vétkezik a *lelkész,* ha megesketi az elváltat, s vétkezik az *Egyház,* amely megtűri az ilyen házasságtörést". Ha ezeket a mondatokat az önáltatás ügyeskedő szólamaitól megtisztítjuk, logikai értelmük ez: Isten ugyan *tiltja* az elváltak újraházasodását, de mi

megengedjük: az egyik félnek azon a címen, hogy nem ő volt a bűnös, a másik félnek azon a címen, hogy „igazán megtért". Vajjon mire alapítja Galambos ezt az új bibliai szabályt, hogy most meg már a bűnös fél is újraházasodhatik, hacsak közben „megtér"? És honnan lehet tudni, hogy az illető igazán „megtért"? Talán abból, hogy most meg egyenesen folytatni s törvényesíteni akarja a házasságtörő viszonyát? A szomorú tény az, hogy a legtöbb református lelkész bizony nem kérdi, sem azt, hogy bűnös-e vagy „tiszta", aki elvált s most újra esküdni akar; sem azt, hogy igazán „megtért-e", hanem egyszerűen összead *minden* elvált félt, sőt akárhány esetben akkor is, ha mindkét fél katolikus. Itt már minden okoskodás megszűnik, *itt az evangéliummal való szembehelyezkedésről van szó.*

Szerencsére nem minden protestáns lelkész és világi gondolkozik így s egyre nő azoknak a felekezetbelieknek a száma, akik a házassági elválások terén terjengő anarkiában végzetes veszedelmet látnak a krisztusi erkölcs és a nemzeti fejlődés szempontjából.

IV.

Nem mutattunk rá a fentiekben arra a *megalázó helyzetre, amelybe a nő* a házassági elválások s a feleségcserélgetések folytán kerül, sem a női méltóság és szemérem amaz eltiprására, amely szükségszerű függvénye annak a helyzetnek, hogy a nő így nem egyetlen férfinak szent életközösségben s örökké artó hűségben frigyesült élettársa, hanem élvezeti cikk, cseretárgy, hetéra, aki ma ennek, holnap annak a férfinak a karjába dől. Nem mutattunk rá arra a rengeteg *lelkiismereti bonyodalomra,* amelybe a válás könnyűsége révén igen sok katolikus kerül, aki aztán egész életén át sem nem gyónhat, sem nem áldozhatik, de még egyházi temetésben sem részesülhet, hacsak bűnös frigyét legalább a halálos ágyon újra fel nem bontja s meg nem tagadja; vagy hogy a megtérés és

köteles szétválás kétszeresen nehéz és fájdalmas akkor, ha az új „házasságból" gyermekek is születtek, vagy ha közben elöregedett a fél s az új „házastársra" anyagilag és társadalmilag rá van utalva.

Hányan átkozták már az államnak azt a kétesértékű „nagylelkűségét", amellyel őket a könnyelmű elválás és újraházasodás útjára segítette, de ezzel be is lökte őket a nyomorúságba, a társadalmi és lelkiismereti válságokba és valójában éppen akkor tette „pokollá" az életüket, amikor állítólag az első, törvényes házasság poklából mentette ki őket?

A liberális állam az Egyházon akart ütni egyet, mikor magához ragadta a házasság „szabályozását"; valójában pedig önmagának ártott vele. A társadalmat egyik legfőbb ékességétől fosztotta meg: a szilárd kohéziójú családi élettől, a gyermekek lába alatt megingatta a talajt, a családot s a nemzettől elvette az egészséges népfejlődés legtermészetesebb feltételeit.

Maradt volna meg az állam a maga jogkörében, hagyta volna *a házasság rendezését az Egyház kezében,* nem ártotta volna magát olyanba, amihez nem ért s amire nincs illetékessége, mennyivel boldogabb volna ma a világ! Mennyi botránnyal, önző visszaéléssel, mennyi testben-lélekben megnyomorított, vagy életre sem bocsátott gyermekkel volna kevesebb; mennyi meghasonlásnak, békétlenségnek, boldogtalanságnak s lelki összeroppanásnak lehetett volna elejét venni! A polgári házasság s főleg annak a válást s újraházasodást megengedő része szégyenletesen megbukott s nem hisszük, hogy akik annak idején behozták, azoknak ma a következmények ismeretében bátorságuk lenne újra behozni, ha arról volna szó. Csakhogy könnyebb a társadalmi erkölcsöt meg nem lazítani, mint az egyszer meglazítottat megint szoros zablára fogni! Ismét csak beigazolódik, hogy a legkomolyabb társadalomfenntartó s nemzetkonzerváló erő a katolicizmus és hogy az állam erkölcsi értéke pontosan annyi, amennyit a katolicizmus etikájából

átvesz és megőriz. Ahol eltér tőle, bajba és veszedelembe rohan.

A magyar társadalomnak elég alkalma volt rá, hogy a saját bőrén s a magyar család testén tapasztalja meg, mire vezet a pogányság újjáélesztése a házasságjogban.

Elméletben minden komoly tényező látja a helyzet tarthatatlanságát. Mikor fog megszületni az a *bátor keresztény politikus,* aki a következményeket gyakorlatilag is le meri vonni a tanultakból? S ha már a válás és újraházasodás teljes megtiltását — mint Olaszországban — nem tudná is törvénybeiktatni, legalább annyit vinne keresztül, hogy a polgári válás a végletekig megnehezíttessék?

A gyermek és a házasság.

Szóljunk róla? Ne szóljunk? Nehéz és kellemetlen téma, de milliók lelkébe vág, milliók nyugalmát tépi szét, rengeteg téves nézet s helytelen felfogás rajzik körüle.

Nem szólni kényelmesebb és az ember legalább nem teszi ki magát kemény kritikának azok részéről, akik a legégetőbb kérdésekben is jobban szeretik a békés és kellemes hallgatást. Viszont hallgatással a baj nem gyógyul; a lelkekben így csak tovább gyülemlik a kétely, a kínzó bizonytalanság, az önváddal vegyes önáltatás. S a felelősség mindezért részben azokat terheli, *akiknek szólniok kellett volna s talán túlságos tartózkodásból nem szóltak.* A baj pedig tovább harapódzott, mindig több családi tűzhelyet fertőztetett meg, mindig több keresztény lelket taszított bűnbe, átokba, meghasonlásba. Az okok többsége amellett szól, hogy kellő tapintattal, de világítsuk meg a helyzetet, ismertessük a keresztény morál tanítását a házasság voltaképpeni rendeltetése felől.

Röviden összefoglalva azt mondhatjuk: a keresztény házasságeszme legfőképpen abban különbözik a

modern pogány házasságeszmétől, hogy míg ez utóbbi a házastársak együttélését csak a férfi és a nő törvényesített *szerelmi viszonyának* tekinti, a keresztény felfogás a házasság voltaképpeni, első célját a gyermekben látja. A házastársak nem egyszerűen azért élnek együtt, mert szeretik egymást s mert ez az együttélés kellemes, hanem azért, mert ezzel együtt s ennek ellenében *kötelességet vállalnak Isten és a társadalom előtt, hogy együttélésük gyümölcsét, a gyermeket Isten törvénye szerint el is fogadják* s becsületesen felnevelik. A gyermekre való tekintet nélkül a törvényes házasság sem különböznék semmiben a közönséges érzékiségtől, a VI. parancs folytonos megszegésétől.

Már ebből következik az Egyház ama tanításának helyessége, hogy minden mesterséges beavatkozás az Isten-rendelte házassági életbe, minden mesterséges megakadályozása a házasság termékenységének, hacsak nem alapul időleges vagy állandó önmegtartóztatáson, bűn és erkölcstelenség. Hogy a mai házastársak ezt a szinte magától értődő igazságot nem tudják megérteni, ennek oka éppen az, hogy *gondolkozásuk ezirányban nem keresztény* többé s a házasság lényegéről talán öntudatlanul, de teljesen hamis, pogány felfogásaik vannak. Valójában a férfi és a nő házasviszonyát nem az teszi erkölcsössé s nem az különbözteti meg a szabadszerelemtől, hogy bizonyos egyházi vagy éppen állami jogi formák által van szentesítve, vagy hogy a szerelmük őszinte és igaz, hanem az az *etikai mozzanat*, hogy a házasok az együttéléssel együtt vállalják a belőle természet szerint folyó s a gyermekáldásra vonatkozó szent kötelességeket. Aki e kötelesség vállalása nélkül él a házasjogokkal, annak élete csak külsőleg látszik tisztességesnek, valójában pedig alig különbözik a szabadszerelmet űző, tisztességtelen párosélettől.

I.

A keresztény erkölcstörvény szerint a házasságnak minden mesterséges megfosztása a természetes, Isten-rendelte következményektől bűn és hiba. Bűn a házastársak s bűn a gyermekek szempontjából.

A *házastársak* ugyanis ilymódon voltakép önmagukat fosztják meg a legszebb örömtől, a szülői boldogságtól. A gyermek világrahozatala s felnevelése kétségkívül az egyik legsúlyosabb emberi feladat, de az öröm is végtelen nagy, amelyet a jól nevelt gyermekek a szülőknek okoznak. Nemcsak kicsiny korukban. Nem szabad csak rosszul nevelt és rosszul sikerült gyermekekkel példálódzni, ha ebben a kérdésben tisztán akarunk látni. A házastársak lassankint megöregesznek, özvegységre jutnak. Mily rettenetes a sorsa az öreg embernek, öreg asszonynak, aki egyedül, vigasz, támasz és szeretet nélkül él a világban! Fatörzs, amelynek nincs lombja, virága, gyümölcse! Ellenkezőleg *mily szép a házasemberek életalkonya,* akik hűséges gyermekeket bocsátottak szárnyra s öregségükben ezek szeretetükkel s gondoskodásukkal fizetik vissza, amit gyermekkorukban a szüleiktől kaptak! Mily rövidlátás, ha a fiatal házasok erre nem gondolnak s úgy élnek, mintha sohasem kellene megöregedniök, mintha sohasem fenyegetné őket is az özvegysors és aggság!

De *bűn a mesterséges gyermektelenség* a gyermekekkel szemben is. Önzés és kegyetlenség a magunk kényelme kedvéért olyanokat fosztani meg a léttől, akik bizonyos értelemben époly jogot tarthatnak rá, mint mi magunk s akiknek a tényleg folytatott házasélet Isten-akarta következményekép ugyanoly igényük volna az életre, mint a szülőknek!

Az a mentegetődzés, hogy jól van, *legyen egy vagy kettő,* de nem több, a legügyefogyottabbak közé tartozik s nyilván csak meggondolatlanságon alapul. Miért legyen csak egy vagy kettő?

Ezzel a felfogással nemcsak a meg nem született

gyermek ellen vétenek a szülők, hanem a megszülettekkel szemben is. Ha majd a szülők megöregednek vagy meghalnak, miért egye az az egy gyermek az árvaság és testvérietlenség keserű kenyerét? Mily kegyetlenség a gyermeket a testvéreitől fosztani meg, akiket Isten neki szánt! Azonkívül az *egyetlen gyermek nevelése átlag nagyon ritkán sikerül* teljes mértékben. Hiszen nemcsak a szülők az igazi és egyetlen nevelők, hanem a természet rendje szerint igen kitűnő és fontos nevelőtársak maguk a gyermekek is egymás között. Mennyi hibát csiszol le róluk, mennyi önfegyelmezésre, önzetlenségre, szeretetre, alkalmazkodásra tanítja őket a testvérekkel való állandó együttlét! Ez pedig az egyetlen gyermeknél teljesen elesik s a kétgyermekes családban is csak részben érvényesül.

Egyesek azzal mentegetődznek, hogy jobb egy vagy két gyermeket *jól* felnevelni, mint ötöt, hatot *rosszul*. Ezek egyszerűen nem tudják, mit beszélnek. Hiszen éppen az a legrosszabb nevelési módszer, amikor a gyermeket egyedül hagyjuk vagy legföllebb egy testvért adunk melléje. A legjobb apa s a legjobb anya sem pótolhatja azt a hatást, amellyel a gyermekek *egymás* helyes nevelésébe befolynak. Az sem jó, ha csak két fiú vagy két leány, vagy csak egy fiú, egy leány van a családban. Mert ez még mindig egyoldalúvá teszi a gyermek fejlődését.

Álljunk meg ennél a szónál is: egy gyermek, két gyermek. A két gyermek a valóságban nagyon sokszor annyi, mint egy gyermek, s az egy gyermek nagyon sokszor semmi gyermek. Mert hiszen *ki biztosít róla, hogy az az egy gyermek életben marad-e,* vagy a két gyermek közül az egyik nem hal-e meg korán? Akkor aztán előáll a szülőkre nézve a gyermektelenség, a gyermekre nézve pedig a testvértelenség szomorú esete. Hány ilyen esetet mutat fel az élet! Mily vigasztalan aztán az apa s az anya, aki, mondjuk, két gyermeket akart felnevelni s aztán egyiket vagy másikat, esetleg mindkettőt, 10—20 éves korukban elveszíti! Mennyivel jobb volna most a helyzetük, ha el-

fogadták volna az Isten harmadik, negyedik adományát is s most legalább két gyermekük maradna, akikre öregségükben támaszkodhatnának!

II.

De hát, mondják, a kérdés nemcsak a gyermek szeretetén múlik! Nem mindig csak rideg önzésről van itt szó. Sőt hála Isten, talán kevés az olyan férfi vagy asszony, aki egyszerűen frivolságból, kimondott önzésből vonakodnék Isten adományát elfogadni; akinek azért nem kellene a gyermek, mert a fiatalos külsejét vagy a könnyű életmódját nem akarja a szülői gondoknak feláldozni; vagy aki egyenesen gyűlölné a gyermeket. A legtöbb kislelkűség ezen a téren inkább azokból a *nehézségekből ered, amelyek főleg a mai társadalmi és gazdasági viszonyok közt* teszik terhessé a többgyermek világrahozatalát s felnevelését.

Főleg két nehézségre hivatkoznak azok, akik a gyermekáldástól félnek: az egészségi s az anyagi nehézségekre.

Az elsővel hamar végezhetünk. A legnevesebb nőgyógyászok szerint az *egészségi aggodalmak* ezen a téren a legtöbb esetben teljesen *alaptalanok*. Ellenkezőleg: a természetellenes házasélet, a bűnös óvakodás még tisztán egészségi szempontból is káros és veszedelmes dolog. Nehezen is volna elgondolható, hogy a természetben legyen valahol egy pont, ahol nem a természetes életmód volna az egészséges, hanem a természetellenes. Isten a természetet úgy rendezte be, hogy *ami erkölcsös és természetes, az mindig jó és egészséges is* legyen. Ellenkezőleg az Istenakarta természetes életrend ellen való vétkezés az egészségnek is rendszerint legfőbb megrontója.

És csakugyan: a legkomolyabb orvosi tekintélyek szerint a mai női betegségeknek igen nagy százaléka egyenesen abból a természetellenes életmódból ered, amelyet számos modern szülő e téren folytat. Azok az idegizgalmak, amelyekre nem hat vissza csillapító-

lag s kiegyensúlyozólag a természet által rendelt lefolyás, aláássák a nő egészségét, idegrendszerét. A terhesség állapotában, a gyermek világrahozatalában és táplálásában termelődnek ki a női szervezetben azok az anyagok, amelyek a lefolyt rázkódtatások mérgező hatásainak természetes ellenszerei, ellenmérgei. Aki a méreggel él, de az ellenmérget távoltartja magától, elsatnyul, elcsenevészedik. Az egészségi szempontra való hivatkozás tehát a legtöbb esetben nemcsak téves és alaptalan, hanem ellenkezőleg: éppen a fordított tétel mellett volna felsorakoztatható.

Egy neves francia orvos így szólt egy úriasszonyhoz, aki különböző betegségi tünetekről panaszkodott neki: „Asszonyom, hány gyermeke van?" — „Három", felelte a nő. — „Nos, válaszolta az orvos, ha majd öt gyermeke lesz, mindezek a betegségek egyszerűen maguktól meg fognak szűnni!"

Igaz, *vannak esetek, amikor a terhesség egészségileg csakugyan veszedelmes,* sőt végzetes lehet. Ezek az esetek azonban aránylag nagyon ritkák. Ilyenkor a komolyan keresztény házaspárnak természetesen az *önmegtartóztatásra* kell magát rászánnia. Elvégre keresztények vagyunk s az önfegyelmezésnek, lemondásnak s az érzékiség fékentartásának a házaséletben is helye van. A komoly hitélet, imádság, szentségekhez járulás, az élet magasabbrendű, természetfeletti felfogása túlsegít itt is minden emberi gyengeségen

Ki állapítja meg azonban ezeket a ritka, kivételes eseteket? Az orvos; de nem akármilyen, hanem csakis a *lelkiismeretes,* tapasztalt s erkölcsi érzékkel bíró orvos. Ma, sajnos, nagyon sok orvos kapható még tiltott műtétre is, nem lehet tehát egyszerűen az orvos lelkiismeretére hagyatkozni; nem lehet akármelyik orvos szavát komolyan venni, aki „veszedelmesnek" jelenti ki a teherbeesést. Az orvosok egy része nagyon jól tudja, hogy sok mai asszony mindenféle más okból húzakodik s fázik a gyermektől s hogy hízelegjen a páciensnek, hogy el ne veszítse a pacientúrájából, hát olyasmit mond az asszonykának, amit az

amúgy is nagyon szeretne hallani tőle: „Önnek nem szabad, hogy több gyermeke legyen". Az asszonyka aztán boldogan ujságolja ezt a hírt a barátnőinek s ismerőseinek s ki tudja, hányan szánják rá magukat: ilyen ügyben majd én is *ehhez* az okos orvoshoz megyek tanácsért ezentúl. Könnyelmű tanácsokat osztogató orvos így egész széles körben lesz gyorsan népszerűvé.

Nem csoda, ha ez a kísértés megejt sok olyan orvost, akiben vagy nincs keresztény lelkiismeret vagy gyenge lábon áll benne. Innen magyarázható, hogy széles társadalmi rétegekben úgyszólva minden második asszony azzal a mentséggel áll elő, hogy neki az „orvos" megtiltotta a több-gyermeket. Ha aztán azt kérdezzük tőlük: ki volt az az orvos? gyakran valami erősen galiciai hangzású nevet hallunk.

(Mellesleg: a *régi egyházi törvény nem ok nélkül tiltotta el, hogy keresztény családok zsidó orvost tartsanak.* Az orvosnak nagyon sokszor van alkalma a fizikai egészség kérdései mellett erkölcsi kérdéseket is érinteni s olyan tanácsokat adni, amelyek az erkölcstant is közelről érintik.)

Aki lelkiismeretes, erkölcsös gondolkozású, keresztény orvos véleményének meghallgatása után is kételkedik, nem okoz-e a nő egészségének az újabb terhesség komoly veszedelmet, a katolikus morál szerint két dolog közt választhat: *vagy le kell mondania* s a nő újabb megerősödéséig önmegtartóztató életet élnie, *vagy* pedig élhet normális házaséletet is, de akkor *vállalnia kell annak minden következményét.*

III.

Ennél is gyakoribb s manapság szomorúan időszerű ellenvetés: *az anyagi helyzet.* „Uram — mondja akárhány derék házaspár —, mi rajongva szeretjük a gyermekeket; szeretnők, ha családi fészkünket minél hangosabb s minél lármásabb, édes gyermekkacaj verné fel; de lássák be kérem, hogy havi 120 pengős

fizetés mellett fizikai lehetetlenség 4—5, talán 8 vagy 10 gyermeket felnevelni!"

Mit feleljünk erre? Mindenekelőtt éljünk egy kis megkülönböztetéssel.

Manapság nemcsak azok panaszkodnak, hogy nem tudnak megélni, nem tudnak gyermekeket nevelni, akiknek havi 120 vagy még kevesebb pengő a fizetésük, hanem gyakran még az 1000 holdasok is, vagy akiknek tele van az ötszobás lakásuk perzsaszőnyegekkel és vieux saxe-szal, s akiknek asztalán roskadoz az ezüst s az inyencség. Nagyon sok családban *csak két gyermek van, de a két gyermek mellett két cseléd,* két nyelvkisasszony s *esetleg két jól táplált kutya.* A nagy szegénység mellett gyermekre nem telik, de telik operára, báli kosztümökre, hangversenyekre, pazar bútordarabokra, fürdőzésre, drága s fényűző utazásokra.

Igaz, mindehhez a családnak magában véve joga van. De *nem lehet joga a gyermek árán.* Ha valamire nem telik, elsősorban a kevésbbé szükséges és kevésbbé fontos dolgokról kellene lemondani. Egyszerűbben kellene élni, sokkal jobban összehúzódzkodni, sokkal többről lemondani; esetleg több munkát vállalni. Ma, sajnos, főleg a középosztályban, mindenki lényegesen úribb s költekezőbb életet él, mint amennyi a jövedelmével arányban állna. Ezt követeli a divat, a társadalmi szokás. Ez azonban Isten s a lelkiismeret előtt nem érv. Ahol nincs *abszolút* szegénység, ott a gyermekáldás bűnös meggátlására ebből a szempontból semmiesetre sincs semmiféle helytálló mentség.

Vannak, akik arra hivatkoznak, hogy a gyermekeiket, az egy vagy két gyermeküket rangszerűen s a *család társadalmi állásának megfelelően kell neveltetniök* s ennek a kiadásait két gyermeknél is alig bírják. Igaz, magában véve minden szülőnek joga van gyermekeit társadalmi állásához mért módon nevelni. De *csak ha van miből* s normális körülmények között.

Ha rendkívüli katasztrófák, nemzeti szerencsétlenségek, abnormális gazdasági helyzet stb. folytán ez

az előkelőbb nevelés csak azáltal lenne lehetséges, hogy mesterségesen korlátozzuk a gyermekáldást, akor ez a jog megszűnik s akkor a nevelés eszközeinek szerényebbre szabásával is módot kell teremteni az elsődleges kötelesség teljesítésére, tehát: a házasélet folytatása esetén a gyermekek elfogadására s felnevelésére. „De nem bírjuk, nincs miből!" — szól az ellenvetés. Amire a keresztény válasz csak az lehet: Akkor mondjatok le a házas érintkezésről s éljetek megtartóztató életet. Tertium non datur.

Dehát hogy ez nehéz. Hogyne! A kereszténység általában is, a maga egészében is nehéz. Kereszthordozás és önfegyelmezés. „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét minden nap s kövessen engem." (Luk. 9, 23.) Sehol sincs kimondva, hogy a keresztény házasemberre nézve ezek az elvek fel vannak függesztve. Sehol sincs mondva, hogy ez a szabály csak a szerzeteseket köti s hogy a világi emberre nézve fő törvény az érzékiségnek az a szabad kiélése, amelynek állítólagos jogát a színház és a modern irodalom oly hangos szóval hirdeti. Nem, ez *pogány elv s nincs szentesítve sehol.* Sőt lehetnek esetek, amikor a házasember bizonyos szempontból még könnyebb önmeggyőzésre és kereszthordozásra van kötelezve, mint akár a szerzetes, mert jobban ki van téve a test ingereinek s mégis le kell győznie ösztöneit, vagy pedig vállalnia kell a nélkülözést, a hősiességig menő takarékosságot s igénytelenséget. Mindezen csak az csodálkozhatik, aki még nem jutott el a keresztény önmegtagadás alapelvének, a mindenkit egyetemlegesen kötelező keresztény erkölcstörvénynek megértéséig.

IV.

„Kérem — mondja erre akárhány derék ember, derék asszony —, én megtenném, de hát *kettőn áll a vásár!* Az én élettársam nem így gondolkozik és hallani sem akar erről a megoldásról; sőt félő, hogyha a házasságban nem talál kielégülést, másfelé fogja

kárpótolni magát s belsőleg elhidegülünk egymástól." Amire megint az az első válasz, hogy: íme, ezért kellett volna *már jegyeskorodban alaposan megbizonyosodnod* felőle, hogy életed leendő párja mélyen vallásos ember-e s hogy katolikus értelemben is etikai alapon áll-e! Ha akkor ezzel keveset törődtél, ha fontosabb volt neked a szerelmi mámor, vagy a pénz, a társadalmi előnyök, a hiúság, semmint a házasság lelki és szentségi tartalma, ám viseld most könnyelműséged következményeit!

A másik válasz pedig ez: még ebben az esetben sem egészen olyan kétségbeejtő a helyzet! Az elidegenülést meg lehet előzni a szeretetnek és odaadó ragaszkodásnak fokozottabb, másirányú gyakorlásával. A kevésbbé vallásos és etikai érzékű házastárssal is meg lehet értetni, hogy nincs joga a hitestársától olyant követelni s olyan módon, ami s amely mód a másik fél lelkében lelkiismereti bonyodalmakat okoz. Ha ő mégis megmarad a követelés álláspontján vagy éppen a fenyegetődzés útjára lép, a keresztény érzelmű házasfél elmehet az engedékenység végső határáig, de a maga részéről semmi olyant nem mondhat és nem tehet, ami a házasság céljával ellenkezik, mert ez minden esetben bűn az Isten rendelése ellen. *Vagy* lemondani, önmegtagadást, önfegyelmezést folytatni *vagy* elfogadni, amit Isten a házasélet gyakorlásának feltételeként szabott: harmadik út itt nincsen.

S mivel a keresztény házasfélnek kötelessége házastársát nemcsak földi vonatkozásokban szeretni és gondozni, hanem lelkének érdekeit is szolgálni, azért a keresztény házasfélnek mindent el kell követni, hogy necsak maga ne vétkezzék, hanem élettársát is vallásos, erkölcsös, *istenfélő életre édesgesse* s attól ami bűn, visszatartsa. Lehetnek talán esetek, amikor a kényszerhelyzet nyomása alatt egyszer szemet kell húnynia élettársának egy-egy bűnös cselekedete fölött s el kell viselnie, amit a másik helytelenül tesz s amit ő megmásítani nem tud, de cselekvő, indító, bátorító vagy *együttérző bűnrészes nem lehet* a komolyan ke-

resztény fél sohasem, mégha az élete árát követelné is a helytállás az Isten törvénye mellett. Mert nemcsak a hitért kell tudnunk végső esetben akár vértanuságot is szenvedni, hanem a keresztény erkölcsért, az Isten parancsáért is. Az „anyai vértanuság" a keresztény mártíriumnak egyik neme, amely a maga helyén époly kötelező lehet, mint a vérünk ontása az igaz hitért.

De hogy akkor a másik fél majd *másfelé fog szaladni* s házasságtörő viszonyokban fogja keresni a kielégülést! Már pedig — mondja akárhány vallásos asszony — nekem kötelességem az uramat visszatartani a bűntől. A felelet erre az ellenvetésre nagyon rövid és egyszerű: Igen, vissza kell tartanod őt a bűntől, de *csakis megengedett eszközökkel, nem pedig másik bűn árán.* Mert ez is épúgy bűn, mint amaz. S ha már más bűnét csakugyan sehogy sem tudod meggátolni, még mindig jobb, ha legalább te nem keveredel bele a bűnbe s nem szennyezed be házasállapotodat olyasmivel, ami *époly tilos, mintha leánykorodban vétettél volna* az Isten VI. parancsa ellen. Nem szabad rosszat tenni, hogy más rosszat elkerüljünk, mondja az erkölcstannak egyik sarkalatos elve; nem szabad magunkat a kárhozatba döntenünk, hogy más bűnét csökkentsük.

V.

Abban az egész fogalomzavarban s azokban a rettentő lelkiismereti bonyodalmakban, amelyek ezen a téren oly nagyszámú keresztény házaséletet rontanak meg, voltakép a legfőbb hiba s a legtöbb bajnak a forrása: hogy kevés az emberekben a hit, a *komolyan vallásos gondolkozás,* az Isten Gondviselésével való bízó számolás. Igaz, az Úristen sem művel a gyermekei érdekében lépten-nyomon csodát s a legderekabb katolikus házaspárnak is lehetnek rémes gondjai a 7—8 tagú családjának eltartása körül.

Azonban mégis eleve bizonyos, hogy Isten elég

gazdag, hű és hatalmas ahhoz, hogy cserben ne hagyja azokat, akik benne bíznak s ne engedje, hogy valaki *azért* menjen tönkre, mert jó és becsületes volt es mert Isten törvénye szerint tiszta, keresztény, erkölcsös házaséletet élt. Az élet csakugyan bőven mutat rá példát és bizonyságot, hogy a sokgyermekes családokon valami feltűnő áldás nyugszik. „Ha ad az Isten nyulat, bokrot is teremt mellé" — ez nemcsak szép népi mondás, hanem ezerszeresen bevált tapasztalat is. Az ilyen családokban egyszercsak ez is fordul egyet, az is; váratlan előnyök, könnyebbségek érkeznek; távolmaradnak oly bajok, amelyek más családokban gyakoriak, s ha szerényen is, ha küzdve is, de az a nyolc gyerek szerencsésebben felnevelődik, mint a szomszédnak bűnösen egy vagy két gyermekre korlátozott családja.

Viszont egyenesen megdöbbentő, hányszor szakad nagy baj, szinte kézzelfogható Isten-átok a bűnösen korlátozott számú családokra. Korán hal meg a kényeztetett „egyke", vagy meghal a kenyérkereső apa vagy a nevelésre hivatott anya. Avagy pedig annyi betegség száll a házra, hogy operációkra, orvosra, patikára, drága kúrákra *több pénz és több gond meg aggodalom megy el,* mint amennyibe még két gyermek neveltetése került volna. Hiába, az Úristennel nem lehet packázni, nem lehet a Mindenhatót kijátszani, az örök Bölcseségnek túljárni az eszén, nem lehet büntetlenül lökni félre az ő parancsait. Minden körülmény közt okosabb rábízni magunkat az ő gondviselésére, mint az ő törvénye ellenére keresni a boldogulásunkat. Mert ezen az utóbbin feltétlenül rajtavesztünk. Semmit annyira és oly szembeszökően nem *jutalmaz az Isten már ezen a földön, mint három dolgot: a hálát, a szegények iránt való könyörületességet és a Gondviselésben való határtalan, eleven, meleg bizakodást!*

Legyen meg bennünk tehát az élő hit s az ebből fakadó eleven bizalom s akkor mindkettőnknek elég erőnk s módunk lesz: akár a megtartóztató életre, akár

a gyermekek szerencsés felnevelésére. A harmadik út az Isten haragját vonná le ránk s bizonyos fokig azokra is, akiket szeretünk.

Egy úri családnál jártam a minap. Két gyermek. Nem kell több. Mert hogy a kisebbik tele van nyavalyával; az orvos már annyit vagdalt-metszett a hároméves kis csöppségen, hogy csoda, ha még él. Pedig, ha igazi hit laknék ebben a családban, fordítva gondolkoznának: hátha *azért van a sok nyavalya, hogy figyelmeztető legyen.* Figyelmeztető az Irás szavára: „nincsen bölcseség, nincsen okosság, nincsen tanács az Úr ellen!" (Péld. 21, 30.) Hátha még érezhetőbb büntetések is jönnek! De hát ezt csak az érti meg, akiben a hit csakugyan eleven s mindent kitöltő életszabállyá izmosodott.

A nemzet, a társadalom szempontjával itt nem is érvelünk. Aki előtt Isten parancsa sem elég erős indítóok, azt a nemzet és társadalom szempontjai ily súlyos kérdésben bajosan indítanának meg. Bizonyos azonban, hogy a nemzeti fejlődés is csak ott áll szilárd alapon, ahol megtartják az Isten törvényét.

Csodálatos parallelizmus ez! Amit a hit mint igazat tanít, ugyanazt parancsolja a morál mint erkölcsöst, ugyanazt a higiénia mint egyedül egészségest, ugyanazt az esztétika mint egyedül szépet s ugyanazt a nemzeti fejlődés elve mint hazafias kötelességet.

Háború a gyermek ellen.

Kevés olyan valótlan jelszó van, mint az, amely századunkat a „gyermek századának" nevezgette. Ellenkezőleg ma a *gyermek elleni hadjárat századában élünk.* A gyermek élete és léte elleni háborúéban. Lindsey amerikai bíró szerint csak az Egyesült Államokban évente másfél, sőt *két millióra tehető a magzatelhajtások száma* s nyilt titok, hogy az angyalcsinálással más országokban is, nálunk is vagyonokat lehet keresni. A születések mesterséges csökkentése, az egyke és semmike, szintén nem egyéb, mint tömeg-

merénylet a születendő gyermek ellen. Több országban a szabadgondolkodók és szocialisták sürgetésére máris eltörölték azokat a törvényeket, amelyek a magzatelhajtást s az antikoncepciós propagandát a büntetendő cselekmények közé sorolták. Freudenberg német statisztikus adatai szerint *Berlinben már évek óta több a magzatelhajtás, mint a születés.* Már a háború előtti öt év folyamán a magzatelhajtások a születések számának egy huszadáról egy hetedére emelkedtek, a háború folyamán egy negyedére, a háború utáni években egy harmadára, ma pedig felére szöktek. Dortmundban még rosszabb a helyzet, amennyiben ott a születések száma már jelentékenyen kisebb a magzatelhajtásokénál. A „fehér halál" szörnyű bűne szinte feltartóztathatatlanul terjed az egyes országokban, a világháború győzteseinél épúgy, mint a legyőzötteknél. Az antikoncepcióról nem is szólva.

Mi ennek a milliónyi gyermekgyilkosságnak és *egykézésnek oka?* Részben világnézeti és erkölcsi, részben gazdasági és társadalmi.

Világnézeti szempontból természetes, hogy akik az istenmentes, alanyi morál felfogásait követik, nem látnak bűnt, legalább nem komoly és súlyos bűnt sem a gyermekgyilkosságban, sem még kevésbbé az egykézésben. De még azok is, akik keresztényeknek vallják magukat, sokszor hihetetlenül könnyen megnyugtatják e tekintetben lelkiismeretüket.

A katolikus erkölcstannak világos és következetes megállapításait talán nem is ismerik, főleg a protestánsok vagy a hitéletet nem élő katolikusok, még kevésbbé követik. *Csak a katolikus gyóntatószék veheti fel a harcot* e bűnökkel, mert csak ott nyílik alkalom az erkölcstörvényt a félreértésekkel s elmosódással szemben kifejteni s az érdeklődőknek nemcsak teljes tisztaságukban tudomására juttatni, hanem betartásukat a feloldozás megtagadásának hathatós eszközével eredményesen sürgetni is. *A katolikus morál szerint minden oly „védekezés" a gyermek ellen,*

amely nem a teljes önmegtartóztatás árán történik, súlyos bűn, amelynek súlyosságát nem enyhíti sem a gazdasági okokra, sem az egészségi aggodalmakra való hivatkozás.

A házasság itt nem öncél, az érzékiség maga még nem ad jogcímet semmire. Vagy azt kell tenni, amire Isten a házasságot rendelte, s úgy, ahogy ő rendelte, vagy nem szabad élni vele s ha ez nehéz, arra való viszont a keresztény önuralom és önmegtagadás krisztusi parancsa, arra valók az ima és a szentségek, hogy lelki erőinket fokozzuk s az állapotbeli tisztaság erkölcsi törvényeit minden körülmények közt megtartsuk. Hogy ez a morál szöges ellentétben van a testiségnek és erkölcsi szabadosságnak divatos, pogány moráljával, kétségtelen, de nem változtat a dolgon. A kereszténység sohasem volt a vágyak és szenvedélyek szabad teljesítésének vallása, hanem a keresztbordozásé és önmegtagadásé, amely helyenkint nagyobb áldozatot s *több önuralmat követel a házastelektől,* mint akár a szerzetesi önfegyelmezés. Ezen nincs is semmi csodálnivaló és semmi, ami természetfeletti alapon ne volna lehetséges, s ezt csak azok nem értik meg, akik nem élnek komoly keresztény hitéletet.

I.

A születések mesterséges korlátozásának másik főforrása: *a gazdasági és társadalmi okok.* Ezek az okok az egyes embert nézvén ma részben leküzdhetők, részben leküzdhetetlenek. A leküzdhetők: a fényűzés, a társadalmi álláson felül való költekezés, a takarón túl nyujtózkodás divatja, a felesleges mulatozások és kényelmi eszközök túlságos szeretete. Van, aki „lehetetlennek" tartja nagyobbszámú család alapítását, mert nem akarja, hogy gyermekei „proletárok" legyenek. Van, aki nagyúri módon él, szórja a pénzt s akkor előáll a mentséggel, hogy „lehetetlen" több gyermeket eltartania. Egyetlen Szilveszter-éjszakán

Budapesten 10 milliárd koronát dőzsölnek el s a dőzsölőknek valószínűleg jókora része olyan volt, aki a nehéz gazdasági viszonyokra hivatkozva próbálja mentegetni az egykézést, sőt a gyermekgyilkosságot Bécsben 1926 három első hónapjában 8,424.081 ember látogatta a mozikat, tehát átlag mindennap 93.600. Budapesten is aligha sokkal kevesebb. Németországban évente 38 millió hektoliter sör fogy el s még emellett 548.000 pálinka. Ami nálunk szeszesitalra, báli ruhákra, autókra, színházra, cukrászdára, piperecikkekre, dohányra stb. évente elmegy, abból bizony sok tízezer gyermeket lehetne tisztességesen felnevelni. Az anyagi „lehetetlenségre" való hivatkozás tehát legalább is igen sok esetben merő szóbeszéd.

Sajnos, azonban meg kell engedni, hogy nagyon sok esetben nem ez a helyzet. Sok tisztességes keresztény családban már igazán minden igényt a legcsekélyebbre szorítottak le, színházba, moziba, bálba évek óta nem járnak, minden felesleges kiadástól tartózkodnak. Akkor is olyan a helyzetük, hogy már a 2-ik, 3-ik gyermek szinte az *anyagi tönk szélére* juttatja őket. A fizetés csekély, ha egyáltalán van, a kiadások szédítőek. Kétségtelen, hogy az egykézés legfájdalmasabb példái s a legsiralmasabb lelkiismereti bonyodalmak éppen az ilyen esetekben adódnak.

Mit mondjunk erre? Az egyes ember itt csakugyan nem sokat segíthet a helyzeten, itt az egyes embernek, sajnos, viselnie kell a pogány szellemű társadalmi s gazdasági berendezkedés fájdalmas és átkos következményeit. Az igényeket még inkább lefokozni s ha ez sem segít, hősies önmegtartóztatásban élni: ez az egyetlen tanács, amelyet ily esetben a katolikus morál szempontjából adni lehet. Megalkudni azzal, ami bűn, akkor sem lehet, ha a kísértés a társadalom bűne miatt válik fokozottabbá.

Azonban éppen ebből a szempontból nehezedik óriási *felelősség a mai társadalom összességére* s főleg intézőire. Olyan gazdasági és társadalmi rendet fenn-

tartani, amely az egészséges és erkölcsös családi életet s a nép normális szaporodását még a becsületes emberekre nézve is szinte lehetetlenné teszi, súlyos bűn az Isten és a felebarát ellen. Az állami és községi élet intézőinek nem csupán az az erkölcsi s egyúttal hazafias feladatuk, hogy a mindennapi közéleti kérdéseket becsületesen oldják meg, hanem az is, hogy annak az erkölcstelen és pogány gazdasági rendnek megjavításán dolgozzanak, amelyet a liberális kapitalizmus s kinövései honosítottak meg.

II.

A mai közélet a *demokrácia* jelszavain nyugszik. Igazi demokrácia azonban nincs és valószínűleg nem is igen lehet. A demokrácia mögött voltaképpen klikkek, hatalmi és pénzcsoportok uralkodnak, amelyeknek tudniillik megvan a módjuk arra, hogy a sajtó, a választások finanszírozása s a jelszavas népirányítás által a népuralom nevében a maguk uralmát gyarapítsák s fenntartsák. A modern demokratikus államokban a nagytőke a voltaképpeni úr. A nagytőke támogatja a kormányzatokat (szocialista kormányú államokban éppúgy, mint az úgynevezett polgáriakban) s viszont a kormányzat óriási előnyöket, koncessziókat — röviden: koncokat — juttat a nagytőkének. Az egész mulatságnak, ennek a kettős keringőnek az árát a *nagyközönség* fizeti meg.

A kormányzat kegyelméből élő nagytőke trösztöket alkot s ezek a trösztök diktálják az árakat, aknázzák ki a közönség rájukszorultságát. Milliók áldoznak és véreznek azért, hogy a kartellek a maguk sokmilliós nyereségeit biztosítsák. Általános elszegényedés az egyik oldalon, mammutvagyonok felhalmozása a másikon. A liberális sajtó ezeket az üzemeket nem igen teszi szóvá; hiszen azért van, hogy csendes leplezőjük s védelmezőjük legyen. Mindenkép hazug és erkölcstelen helyzet, amelynek keserű következményeit a

védtelen nép tömegei érzik. Az állam s a társadalom a többgyermekes családot alig részesíti némi védelemben, sokszor *szinte egyenesen bünteti a sokgyermekes szülőt.* Holott az igazság az volna, hogy a családapa gyermekeinek számához arányítva lehetőleg felmentessék az anyagi gondoktól, hiszen a nevelés feladatának vállalásával máris jelentékeny szociális tehertöbbletet vállalt.

Ennek az *erkölcstelen helyzetnek* becsületes, őszintén keresztény, igazságos és méltányos gazdasági renddel való felcserélése csakugyan a legsürgősebb közéleti feladat s ezért kötelessége mindenkinek a maga körülményei szerint ennek a felcserélésnek a siettetése. Termel ma a világgazdaság annyi jót, hogy mindenkinek juthatna is, maradhatna is; azonban az elosztás helytelen. S hogy a zavar teljessé legyen s a voltaképpeni rablólovagokra a közfigyelem rá se irányozódhassék, a liberális és szociális sajtó nem szűnik meg izgatni a vallás és a „feudalizmus" ellen, mintha ezeken múlnék a helytelen gazdasági rend megváltoztatása.

A társadalmi és gazdasági rend egészséges, keresztény átalakítása tehát nemcsak magában véve becsületbeli kötelessége volna a keresztény Európának, hanem nevezetesen sürgető erkölcsi parancs is, már csak azért is, hogy a keresztény házastársak millióira ne nehezedjenek elviselhetetlen terhek, amelyek aztán az amúgy is gyenge erkölcsi erejű emberek millióit mérhetetlen erkölcstelenségre, bűnre és lelkiismereti katasztrófákba vezetik, a gyermekirtásra és erkölcstelen házaséletre szinte kényszerítik!

Mekkora kincs a gyermek?

Nemzeti gondolkodásunk tengelye és központja, első és utolsó gondolata: a gyermek. Egész gyűlésezésünknek, minden tanácskozásunknak s ünnepélyünknek ez az egy nagy gyakorlati célja: jól megértetni az

emberekkel, mélyen a lelkébe vésni a szülőknek, nevelőknek, az államnak s a társadalomnak, hogy a legnagyobb kincs és a legtörékenyebb ékszer, amelyet Isten a kezeinkre bízott: a gyermek. Nem lehet eléggé megbecsülni, nem lehet a velejáró felelősséget elég hangosan a lelkekbe belekiáltani.

Századunk valamikor a gyermek századának szerette nevezni magát, sajnos, a tények rácáfoltak erre a szép címre; sok tekintetben talán inkább ellenkezőleg: a gyermekundor szomorú jelzőjével illethetnők a századot. Hihetetlen, mennyit vét ez a társadalom a legdrágább kincs, a gyermek ellen, s megdöbbentő, hogy ezek a bűnök és mulasztások jórészt éppen onnan jönnek, ahonnan a természet rendje szerint a legtöbb szeretetnek és gondosságnak kellene a gyermek felé áradnia: *a szülők és az otthon* részéről.

Vannak szülők, akik nem Isten ajándékát látják többé a gyermekben, hanem terhet és gyűlöletes nyűgöt s akik önző, kegyetlen, hóhéri kézzel torlaszolják el az élet kapuját a napfény felé kívánkozó emberbimbók előtt. Vannak szülők, akik szeretik ugyan a gyermekeiket, de csak úgy, ahogyan egy csecsebecsét, egy csinos játékszert vagy éppen egy kényeztetett ölebet szokás szeretni. Szeretik, de csak a külsejüket, a testüket, a fizikai virágzásukat, a szülői hiúságnak hízelgő reményeket, amelyeket a gyermek külső fejlődéséhez, első tanulmányi sikereihez, jövő karriérjéhez fűznek.

Vannak azután, akik őszintén szeretnék gyermekeiket testileg-lelkileg boldoggá tenni, de hiányzik hozzá az érzékük és műveltségük, a vallási és pedagógiai tapintatuk, hogy gyermekeiket helyesen nevelni tudják. Hogyne lenne ilyen körülmények közt a katolicizmusnak szent kötelessége, hogy minden erejével odakiáltsa a szülők s az egész társadalom fülébe: Ne felejtsétek, mekkora felelősséggel tartoztok a gyermekért! Ne felejtsétek, mekkora kincs a gyermek!

Szól ez az intelem azoknak a szülőknek, akik nem

áldást, kincset, virágot látnak a gyermekben, hanem terhes és gyűlöletes nyűgött s a napfény felé kívánkozó emberbimbók előtt rideg kézzel csapják be az élet kapuját. Szól azoknak is, akik szeretik ugyan a gyermeket, de csak ahogy egy csecsebecsét, egy játékszert, egy ölebet szeretni szokás; csak a külső szépségükre s testi egészségükre vigyáznak, talán még az értelmi fejlődésükre is s hiúságukat kielégítik azok a rózsás remények, amelyeket gyermekeik első kis sikerei s megálmodott jövő karriérje ébreszt bennük.

Szól ez az intelem annak a társadalomnak, amely olyan gazdasági és szociális helyzetet teremtett, hogy ezer meg százezer házaspárra nézve szinte fizikai lehetetlenséggé teszi a gyermeknevelést és családszaporítást s ugyanakkor a keresztény házasságjog megtagadásával, érvényrejutásának megakasztásával szakadatlanul bontogatja azt az Isten-építette várat is, a felbonthatatlan keresztény házasságot, amelynek falai között egyedül van biztonságban a gyermek élete és fejlődése.

Kincs a gyermek, mert *a gyermek a jövő ígérete.* A gyermek a jövő nemzet, a jövő Egyház, a jövő társadalom. A gyermek a jövő kultúra, a jövő világrend. Hogy 100 vagy 150 év mulva mennyi lesz a világon a béke és az erkölcs, a hit és szeretet, a bűn és a háború, a hitetlenség és gyűlölködés, az nagyrészt a mai gyermekek lelki alakulásán múlik. Hogy boldog és derűs Krisztus-ország lesz-e a jövendő magyar társadalom, avagy a sátán tanyája s a nyomorúság birodalma, hogy tiszta és nemes lelkek nemzedéke lesz-e, vagy elvtelen és eszménytelen tömegek véres marakodása: jórészt attól függ, mennyire értjük meg mi, mai emberek, feladatainkat a gyermekvilág helyes irányítása körül, mennyire hatja át erkölcsi világnézetünket annak a tudata, mekkora kincs a gyermek.

Szinte a hittitkokkal versenyző misztérium, *miként és miért juttathatott az Isten ekkora szerepet s ekkora felelősséget a gyermekvilág fejlődésében éppen ne-*

künk, felnőtteknek, nyomorult, gyarló embereknek. Oly megdöbbentően, oly félelmetesen nagy a nevelés irányító ereje a felnövő nemzedékre nézve, hogy bárha nem szünteti meg az egyes gyermek és ifjú akaratszabadságát, mégis az esetek legtöbbjében bizonyos fokig majdnem csalhatatlan erővel érvényesül.

A legtöbb gyermek olyan ember lesz, aminővé a szülője faragta, amilyenné a környezete tudatosan vagy tudattalanul nevelte. A gyermekek bizonyos fokig a szülők életének a folytatói, nemcsak a fizikai életüké, hanem az erkölcsi életüké is. Rossz emberek gyermekéből ritkán lesz emberséges ember; kicsapongó, hanyag, rendetlen szülők gyermeke ritkán lesz jobb a szülőjénél. Viszont komoly, erkölcsös, vallásos szülők gyermekei már szinte predesztinálva vannak a jóra. A szülők és nevelők életiránya, erkölcse vagy bűne észrevétlenül, de csaknem biztosan belerajzolódik, belemásolódik a gyermek lelkébe s folytatódni fognak még az unokák és dédunokák életében is.

Ó, csodás és megrázó felelősség: az én mai életem és viselkedésem, erényem vagy bűnöm nem hal meg velem, hanem amikor a testem már rég a sírban pihen, még mindig tovább fog hatni, tovább fog rezegni s dolgozni, építeni vagy rombolni felnövekvő nemzedékek lelki arcképében, ifjú lelkek boldogulásában vagy letörésében, felfelé-szállásában vagy lefelé-zuhanásában. Jaj, mekkora felelősség, jaj, mekkora kincs a gyermek!

Mit mondtam? 100 vagy 150 év multáról beszéltem? Ó, dehogy! A szülői és nevelői hatás sokkal, végtelenül sokkal tovább tart. Mi hiszünk az örök életben, az Isten odatúlvaló, örök országában. Tudjuk tehát azt is, hogy *gyermekeink nevelése egyenesen örökkétartó hatásokkal jár.*

Az üdvözülés egész folyamatának egyik legcsodálatosabb titka: a harmadik személyek szerepe az üdvözülésben. Az, hogy a kegyelem megszerzésében s megőrzésében, növelésében vagy elvesztésében nemcsak Istennek van szerepe s nemcsak az illető, egyes

léleknek, hanem a környezetnek is és elsősorban a nevelőknek. Nemcsak abban van messzeható szerepük a szülőknek, hogy gyermekeik egykor becsületes, rendszerető, komoly és értékes tagjai lesznek-e a társadalomnak, avagy nem, hanem ami még ezerszer fontosabb: abban is, vajjon istenes, vallásos, krisztusi úton járó keresztények lesznek-e s mint ilyenek végül örökre üdvözülnek-e, avagy nem. Ez teszi a szülők és a nevelők felelősségét igazán gigantikussá, drámaivá, szinte megrémítővé. Amikor én a gyermekem lelkét építem, akkor nemcsak földi javát építem, hanem az ő mennyországának az útját is; de lehet az is, hogy én a szülő, a nevelő a poklot kövezem neveltjeim számára!

Ne felejtsük, hogy a szentek mellett gyermekkorukban rendszerint istenfélő és szentéletű édesapák és édesanyák állottak! Az üdvözültek az Isten trónján ma hálás örömmel s boldogan mutatnak rá azokra, akiknek nevelő munkája s példaadása őket az Isten útjaira s az üdvösségre vezette s viszont a kárhozat szomorú áldozatai közül is bizonnyal számosan lépnek fel majd vádlókként az ítélet napján: saját szülőik nevelőik, testvéreik vádlóiként.

Franciaországban egy fiatalembert különböző gonosztettekért halálra ítéltek. A bíró az ítélet kihirdetése után megkérdezte az elítéltet, van-e még valami mondanivalója. Ekkor a fiatalember így szólt: „Igen, van. Még pedig az, hogyha engem elítéltek, még sokkal inkább el kellett volna ítélni ezt az embert itt — s e szavaknál a jelenlevő édesapjára mutatott. — Mert ha én elzüllöttem s a guillotine alá jutottam, abban az a nevelés volt a bűnös, amelyet őtőle kaptam!" Szülők, nevelők, a társadalom őrhelyein álló férfiak: szeretnétek-e, ha az utolsó ítélet napján hasonló váddal szállnának ki ellenetek azok, akikre a legnagyobb kincs őrzése: a gyermeketek lelkének gondozása volt bízva?

Kell-e még bizonyíték amellett, hogy mekkora kincs a gyermek? Ha kell, pillantsunk oda egy percre,

testvéreim, a betlehemi jászolra. Ez a jászol bizonyos fokig még nagyobb titok, mint a golgotai kereszt. Mert megértem, hogy ha az Isten Fia meg akart minket váltani, akkor a szégyen és a kín fáját, a keresztet választotta. De miért választotta megtestesülésekor, a világba belépésekor a jászolt, a kisdedséget? A tehetetlen csecsemő, a gyermek szerepét? Miért nem jelent meg köztünk kész, felnőtt, erős emberként? Ó, bizonnyal az volt egyik célja vele, hogy nagyon világosan s nagyon érzékeltetően megtanítson minket arra, mekkora érték szemében a gyermekség, mekkora kincs neki a gyermek!

S nem találkozunk-e a gyermekségnek ezzel az apoteozisával a *megváltás és a kegyelem tanában* is? Mit tűzött ki maga elé megváltásában Krisztus végső célul? A legmagasztosabb értelemben vett gyermekség kincsének: az istengyermekség adományának közlését. Magasabbra az ember nem szállhat, magasabbra még a mindenható Isten sem emelhette, minthogy gyermekké avatta: az ő gyermekévé. Ez a megváltás betetőzése, a kegyelem kiteljesedése, amelyről oly elragadtatva ír Szent János apostol: „Lássátok, minő szeretetet tanusított irántunk az Atya, hogy Isten fiainak neveztetünk és azok is vagyunk!" (1 Ján. 3, 1.) Isten gyermekévé lenni a legfőbb méltóság; annyi mint Isten örökösévé s Krisztus testvérévé lenni. Bizonnyal ez a végső s legfőbb értelme ama krisztusi szónak: „Ha nem lesztek mint a kisdedek, nem mentek be a mennyek országába". (Mt. 18, 3.) Földi és fizikai életünkben lehet a gyermekség kezdet, elindulás, tökéletlen állapot; lelki és természetfölötti vonatkozásban azonban a gyermekség, az istengyermekség a cél, a kifejlet, a megérkezés és beteljesülés. Érzitek, testvérek, micsoda isteni misztériumok rejlenek a gyermekségben s ezen az alapon is mekkora kincs a gyermek?

Ma ádázabbul folyik a harc a gyermekért, mint valaha: ég és pokol, hit és hitetlenség, erény és bűn vetekedik a gyermek birtokáért. Ezeken a meggondolásokon keresztül mi rá akarunk eszmélni ennek a

harcnak roppant jelentőségére. Fel akarunk figyelni Krisztusra, az örök Gyermekbarátra, aki valamennyi teremtménye között legjobban szerette s legjobban féltette a gyermekeket. Szent ígéretet akarunk tenni neki, hogy a gyermek körül dúló harcban valamennyien melléje állunk, a gyermekeket hozzá akarjuk vezetni s Őt a gyermekekhez. Oda akarunk hatni, hogy minden katolikus magyart a lelke mélyéig áttüzesítsen a megfontolás: mekkora a felelősségünk a gyermekkel szemben, mily véghetetlen, mérhetetlen, kimondhatatlan és felülmúlhatatlan kincs a gyermek!

Gyermekáldás — istenáldás.

Waitz Zsigmond püspök egyik prédikációjában arról tárgyalt, hogy: „A nép ereje a keresztény családokban rejlik." — Ki ne helyeselte volna e mondását, mikor még egyházellenes államférfiak is nyilvánosan bevallják, hogy a keresztény családok, azaz sokgyermekes családok egy népnek legnagyobb kincsei. Ilyen családokból származnak a legjobb fiúk és leányok, nem pedig az egy-, vagy kétgyermekes családokból, mert ezeket nem nevelik, hanem becézik, elkényeztetik, elrontják.

Felső-Sziléziában, Zahorce község temetőjében egy misszionárius van eltemetve. Tíz nyelvet beszélt. Sírhantja fölött egy lourdesi barlang emelkedik, az Immaculata lábánál üveg mögött van az elhúnyt pap anyjának mennyegzői mirtuskoszorúja és alatta e szavak: „Édesanyám, köszönöm neked, hogy nékem, tizedik gyermekednek világrajövetelét nem akadályoztad meg."

Népes családokból származtak a leghíresebb férfiak és nők.

Garcia Moreno, Ekvador nagy elnöke, szüleinek 8. gyermeke volt, Stolz Albán, a híres író és pap 16. gyermek, Rudigier, linzi püspök 8., bold. Posszenti Ferenc, a XIX. század Szent Alajosa, 13. gyermeke volt szüleinek.

Érdekes Sziénai Sz. Katalin esete. Ez a domonkosrendi apáca, egy posztófestő leánya, ki nem félt pápák és fejedelmek elé lépni és kötelességeikre figyelmeztetni, polgárháborúkat megakadályozott és békét csodálatos módon létrehozott, szüleinek 25. gyermeke volt. Anyja pedig meghalt majdnem 100 éves korában. — Sz. Hofbauer Kelemen, redemptorista pap Bécs nagy apostola, 12 testvérének legfiatalabbja volt becsületes szüleinek.

A nagy természettudós Frauenhoffer 10., Doerbeck híres festő 5. volt a gyermeksorban. Lessing német költő 13., Händel 10. gyermeknek született. Haydnnak volt 11 testvére. Károly osztrák főherceg, ki legyőzte Aspern mellett I. Napoleont, azzal dicsekedhetett, hogy 15 testvére közül ő volt az 5., Fraklin Benjámin, egy szappanfőző fia, az Északamerikai Unió megalapítója, szüleinek 17. gyermeke volt. Braziliában, Rio de Janeiro városában meghalt 1919 szeptember 8-án szentség hírében az Oltáriszentségről nevezett Mária nővér. Özvegy volt, mikor belépett a kolostorba, csadádi néven Zelia Pedraivának hívták. Házasságának ideje alatt 12 gyermeket szült, kik közül 9 papi vagy szerzetesi pályát választott és 3 meghalt. — Hogy egynéhányat említsünk: Werner Ernőnek 11, Dürer Albertnek 17, Brentano Kelemennek 11, Lojolai Ignácnak 10 testvére volt.

Lapozgassuk a régi, vagy az új történet könyveit, azt fogjuk látni, hogy nagy férfiak és nagy női lelkek mindig sok gyermekkel megáldott családokból származtak, ritkán gyermekszegény családokból. És ez természetes is. Ahol több a gyermek, szigorúbban fogják őket, nem csinálnak belőlük ölebecskéket. Ilyen családban aztán a szülők követelnek gyermekeiktől engedelmességet, pontosságot, tanítják őket egyetértésre, szeretetre, előzékenységre többi testvéreik iránt. Igy fejlődik e gyermekeknek jelleme, feltéve, hogy az apa és anya gyermekeik nevelésében együttéreznek és maguk is vallásosok. Ilyenkor a gyermekek szüleiknek aranyos áldása. Ha ezeket a gyermekeket sikerül megmenteni a mennyország számára, mennyire fognak szü-

leiknek köszönni azért, hogy a világra hozták. Mily könnyű ilyen szülőnek a halála, ellentétben olyanokéval, akik a gyermeket még a születés előtt megölték s a sokgyermekes szülőket kicsúfolták és kinevették. Ez a vétek sokszor oka annak, hogy a szülők a templomot kerülik és a gyóntatószéket még inkább. A gyermekáldás igazán az Isten áldása! Ez nagy áldozatkészséget kíván, amilyen nem terem oly családokban, ahol vallási közömbösség és világias szellem uralkodik.

Jézus Szíve és a gyermek.

Korunk egyik legnagyobb tudósa és legszeretetreméltóbb jelleme, a csillagász Heisz Ede szerette mondani: „Három dolgot látok szívesen — mintha Isten szeme mosolyogna belőlük felém —: az ég csillagait, a virágok kelyhét és az ártatlan gyermek szemét". — Valóban igaz: a tisztaság és romlatlan léleküdeség egész napsugaras ege mosolyog az ártatlan gyermek szemében. És éppen azért elképzelhetjük: ha már az embert is elragadja az a báj, melyet a gyermeki ártatlanság sugároz; mennyivel inkább lelheti abban örömét az Üdvözítő isteni Szíve!

„Engedjétek a kisdedeket, az ártatlan gyermekeket hozzám jönni — mondja ő —, hiszen ezeké a *mennyeknek országa*" —, már *most* is egész mennyország a lelkük, s ha el nem romlanak, az örök mennyei boldogságnak is ők az első hivatalosai.

Ha el nem romlanak! Ó, ha ez a „ha" nem volna! Mennyi örömmel, mekkora gyönyörrel tekintene le akkor az isteni Gyermekbarát arra a sok millió gyermekszívre, mely most a földkerekségen él és dobog! sok millió gyermeknek testi s főleg *lelki* tekintetben: Valójában pedig mennyi fájdalmat okozhat neki a gyermekszívek látványa! Mily szomorú a sorsa sok ezer és sok millió gyermeknek testi és főleg *lelki* tekintetben: mikor a nyíló szív első fáradozásától fogva annyi mindenféle gyilkos behatásnak van kitéve! Az Üdvözítő pedig legjobban *érti*, mekkora a kár, ha az ifjú szív

már zsengekorában elromlik; másrészről legmélyebben *érzi* is a veszteséget, mely az ifjú szívek romlásával őt és szeretett gyermekeit éri!

Illik azonban, hogy mi is értsük és mi is érezzük ezt a veszteséget. A részvét édes Üdvözítőnk iránt kívánja, hogy örömét-buját mi is megosszuk. Szeretetünk a legszentebb Szív iránt alig lehetne igazi, ha az ő legforróbb vágyait még csak meg sem iparkodnánk ismerni, ha az ő országával nem sokat törődnénk, ha az ő érdekei minket nem érdekelnének.

Azután meg rajtunk áll, hogy az Üdvözítő szent Szívének ama fájdalmas veszteségekért némi engesztelést, kárpótlást és jóvátételt nyujtsunk. Hogyan engesztelhetjük meg azonban olyasmiért, és hogyan tehetjük jóvá azt, amit nem is ismerünk?

Azért hát nézzünk szét a földkerekségen: utazzunk át sebtében az öt világrészen, minden földrész *gyermekvilágából* állítsunk egy-két élőképet lelki szemeink elé.

*

Mielőtt messze tájakra indulnánk, tekintsünk közelebbi környezetünkre. Hála Istennek, azon a földön, melyet édes *hazánknak* nevezünk, nagyrészt még romlatlanul, ártatlanul, Isten kegyelmében nő fel az ifjúság zsengéje. A katolikus légkör, a nagyjában még fertőzetlen néperkölcs, a lelkészkedő papság gondossága, a jó szülők s igen nagy mértékben a szeretet angyalai, a neveléssel foglalkozó apácák igyekezete folytán gyermekeink igen sokszor legalább serdülő korukig bizonyosan Isten tetszésének tárgyai maradnak: valóságos ártatlan angyalkák földi testben.

Azonban még itt, minálunk is mennyi a megsiratnivaló! Az ember, ha néha nem tapasztalná, nem hinné, mekkora az elhagyott, a lelkileg teljes árvaságra kárhoztatott gyermekek száma! Eltekintve azoktól, kiket kora gyermekkoruktól fogva hamis, életképtelen vallási felfogásokhoz szoktatnak, hány olyan család él a keresztény névvel, mely a gyermekét mégis egyszerűen Isten és vallás nélkül neveli fel! Hány ezer keresztény

szülőktől származó gyermek pl. már *megkeresztelve sincs*. Sok szülő nem is tudja, mily szükséges a keresztség.

Egy katolikus városban haldoklóhoz hívták az egyik szerzetespapot. A haldokló negyvenötéves színésznő volt; a pap buzdítására szíves-örömest tért Istenhez, és mindenrekész jóakarattal vette fel a szentségeket. Mindenekelőtt azonban meg kellett keresztelni, mert bizony még kereszteletlen volt; aztán férjével törvényesen összeadni. A szerencsétlen elbeszélte egész életét: négyéves korában már a színházba került; később egy magasabb állású katonatiszttel kelt egybe, s két gyermeke született. Képzelhetjük, hogyan nevelhette ezeket az anya, mikor őmaga is csak a halálos ágyán hallott először Jézus Krisztusról?...

Egy vidéki városban néhány év előtt egy vallásos fiatalember megszólított egy koldusgyermeket. Csakhamar észrevette, hogy a szegény még az Istenről sem hallott soha semmit.

— Kik a szüleid? — kérdé tőle.

— Nem tudom — felelé a koldusgyermek.

— Hol lakol?

— A szomszéd kocsmárosnál szoktam hálni az istállóban.

— Nem jársz iskolába?

— Nem.

— Mit csinálsz egész nap?

— Kéregetek, vagy ha a vasútról csomagokat hozhatok be, így is keresek valamit.

A fiatalember magával vitte a koldusgyermeket haza. Ott valami kis szegényes ebédet adott neki és megmagyarázta a hit legfőbb alapigazságait. Végre elbocsátotta azzal a meghagyással, hogyha még több hasonló elhagyott gyermeket ismer, hozza másnap délre azokat is magával.

És íme, másnap már harmadmagával jött vissza a szegény teremtés; harmadnap még többet hozott s egy hét mulva a mi buzgó fiatalemberünk vagy 35 teljesen elzüllött, árva koldusgyermeknek adott testi-lelki táp-

lálékot. A legújabban érkezett ingyenvendégek egyike, egy 12 éves leány, többek közt elmondta, hogy ő nemrég templomban is volt: olyan szépen muzsikáltak ott; elől meg egy fehérruhás ember énekelt, aztán az emberek odatérdeltek eléje, ő pedig mindenkinek egy fehér kerek valamit tett a nyelvére. Ő, a koldusleányka szintén odatérdelt, és ő is kapott abból a fehér eledelből... Azaz, megáldozott, anélkül, hogy tudta volna, mi az a „fehér kerek valami". — Ime, két példa a sok közül.

De azok is, kik némi vallásos nevelésben részesülnek, mennyi veszélynek vannak kitéve ifjúságuk első hajnalhasadásától kezdve, főleg a nagyvárosokban! Hány zsenge gyermekszívet mérgez meg az erkölcstelen környezet: gonosz irányú nevelők és tanítók, hitükben ingadozó vagy laza erkölcsű szülők, rokonok és pajtások hatása!

A hit és erkölcs aláásói pedig egészen rendszeresen dolgoznak rajta, hogy főleg a munkás- és iparososztály gyermekeit minél előbb hálóba kerítsék. Nem is csoda aztán, ha akárhány félrevezetett fiú már 10 éves korában jobban ismeri Renan és Strauss istenkáromló tanait, mint a katekizmust, és 15—20 éves koráig sem tanulja meg a Miatyánkot. Hát még erkölcs dolgában?

Nem olvassuk-e únos-untalan a lapokban, hogy itt meg ott valami botrányos életű néptanítót, aki a rábízott gyermekszívek erkölcsében gázolt, át kellett helyezni? Amott meg ez, meg az a lelketlen szülő saját gyermekeinek ártatlan szívét s erkölcsét vitte a vásárra?

De nem is kell azt a lapokból tanulmányoznunk, hogyan irtja ki az ártatlanságot a gyermekszívből a laza környezet: láthatjuk azt magunk is. Nem csupán Budapesten, de sajnos, más városokban is, gyakran nemcsak túságosan szabados, hanem egyszerűen szemérmetlen képek, szobrok stb. úton-útfélen ott éktelenkednek a gyüjteményekben, középületek lépcsőházaiban, kirakatokban és a hirdetési falragaszokon; azok előtt pedig csaknem naponkint százával haladnak el az iskolás gyermekek. Nem ritkán egész tucat kisebb-

nagyobb gyermek, fiú és leány ácsorog ilyen erkölcsgyilkos látnivalók előtt, láthatólag kéjelegve, sőt egymás közt élcelődve a pőreségeken. Csoda-e aztán, ha oly korán megtelik képzeletük és szívük olyasmivel, ami a házasság előtt csak bűnre vezethet? Csoda-e, ha korán felkeltett és a lehető legmagasabb fokra hevített szenvedélyek a serdülés első izgatásaira letiporják az ifjú szívben az ártatlanság liliomát? Csoda-e, ha ilyképpen úgyszólván kivétel számba megy az az egynéhány gyermek nagyobb városaink százezrei közül, kik a tudatlan ártatlanságból a tudatos ártatlanságba átléphetnek, s nem hagyják el tékozló fiúkként még úgyszólván kisgyermekkorukban az apai házat?

Bizony ezek siralmas állapotok. Az üdvözítő kedveltjei: a gyermekszívek, már ott szenvednek éltük tavaszpirkadásán a kárhozat fejedelmének rabigájában; a báránykák ott bolyonganak — pásztor nélkül — a kegyetlen, a vérszopó farkasok között?

*

Vessünk most egy pillantást a legműveltebb földrész azon tájaira, melyeken nem egy akolban és egy pásztor alatt, hanem csupa elvált, elszakadozott egyházakban élnek a keresztények.

Igen nagy területek ezek, igen számos népességgel. A germánság nagy része, Anglia és Németország több mint kétharmada protestáns, az oroszok, szerbek, bulgárok és románok, szakadárok. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy több, mint 200 millió ember kereszténynek vallja magát, de nem annak az egy igaz Egyháznak tagja, melyet Krisztus Urunk egyedül Péterre alapított s melyben a keresztények az első századoktól, sőt az apostolok idejétől kezdve „az igazság erősségét és szilárd oszlopát" látták (I. Tim. 3, 15). Következőleg, ha nem is lehetetlen, hogy valaki közülük kellő jóakarat mellett Isten kegyelmét megnyerje, mégis mindenesetre nélkülözi az Egyház legtöbb kegyszerét, főleg pedig a pezsgő természetfölötti életerőt, mely csak az igaz Egyházban bugyog.

És ezért végtelenül szomorú amaz elszakadottak sorsa. Szomorú pedig különösen a gyermekek állapota ama tájakon. Azokat a gyermekeket vajmi gyakran meg sem keresztelik, vagy helytelenül s így érvénytelenül keresztelik. Aki pedig nincs érvényesen vagy legalább vágykeresztséggel megkeresztelve, az semmiféle szentséget nem vehet fel érvényesen. Az üdvözülés fő eszközeitől tehát egyszersmindenkorra ki van zárva. Ez pedig igen sokat mond. Vagy talán alaptalan állítások volnának ezek?

Egy németországi protestáns lelkészt nemrég haldokló gyermek keresztelésére hívták. A lelkész így felelt: „Ha akarjátok, magatok is megkeresztelhetitek a gyermeket; szükségesnek mindenesetre nem szükséges". Pedig ezt a lelkészt még kiválóan buzgónak tartották! — 1882 októberében Bázelben protestáns egyházgyűlés volt. Ezen a gyűlésen szőnyegre vetették a keresztség kérdését is. A szavazásnál kitűnt, hogy csak 32 protestáns lelkész kívánta, hogy a keresztség kötelező maradjon, 39 pedig *fölöslegesnek* mondta ki.

Protestáns városokban, Berlinben, Hamburgban, Londonban, ezrével élnek olyan protestánsok, akik évről-évre soha feléje sem néznek semmiféle templomnak, csak polgárilag, vagy önhatalmúlag házasodnak, és gyermekeiket sem meg nem keresztelik, sem keresztény nevelésben nem részesítik. Berlinben 1892-ben a *tisztán a protestáns házasságokból született gyermekek egy hetede,* 1893-ban egy tizede *nem részesült keresztségben.*[1]

Az iskolában sokszor még kevesebbet hall a szegény protestáns gyermek Istenről, és természetfölötti rendeltetéséről. Ennek példáját még túlnyomóan katolikus hazánkban is elég gyakran láthatjuk. Nemrég kikérdeztem egy protestáns vallásban nevelt alsó-gimnazistát; a szegény azt sem tudta, Isten-e Krisztus Urunk, vagy nem? És ahol a hit dolgában ilyen elhanyagolt, letarolt ugar az ifjúság már legzsengébb éveiben:

[1] Wetzel: Das Vaterhaus, 17. és 18. o.

milyen lehet ott a támasz, az alap, a szilárdság erkölcsi tekintetben?

Mi tartja vissza azt a gyermeket gyermekszíve ártatlanságának meggyilkolásától az első súlyos bűn által? Mi erősíti a harcra a kísértés, a szenvedély, a kéjvágy és gőgös hajlamok ellen? Mi emeli fel, ha máris elbukott? Mikor sohasem megy gyónni; soha lelkiismeretét meg nem vizsgálja, sohasem bánja meg ballépéseit, soha nem merít erőt az angyalok eledeléből és Krisztus áldozatának megújításából, sohasem áldozik, soha a szent mise gyümölcseiben nem részesül!

Számok beszélnek: bírói, rendőri, orvosi és népességi adatok. Ezek hirdetik, micsoda hihetetlen arányokat ölt az ifjúság erkölcsi züllöttsége főleg a protestáns városok- és országokban. Mennyi az öngyilkos az ifjúság, a gyermekek között! Micsoda iszonyú győzelem a pokolra nézve, és mekkora veszteség a legszentebb Szívre nézve: egy gyermek, aki nemcsak halálosan vétkezik, hanem öngyilkosság által örökre bevágja maga után az ajtót az üdv, a mennyország, az Úr Jézus felé!

Az Úr Jézus látja ezt a lelki nyomort, inséget, árvaságot. De ő még többet is lát! Látja azt a sok ezer gyermekszívet úgy is, amint 30—40 év mulva lesz: mint nagyrészben a hitetlenség, vallásellenes elvek és mozgalmak s a szörnyű erkölcstelenség áldozatait, melyekről maguk a protestáns erkölcs-statisztikusok is (pl. Üttingen) csak borzalommal írnak!

És még ennél is többet lát azokon a gyermekszíveken a mindenható Üdvözítő. Látja a bűnöket, melyekbe ez a temérdek, most még megmenthető gyermekszív egykor süllyedni fog; s a bűnökkel telt élet végén látja a sírt is, mely azokat el fogja nyelni; és végül látja őket a másvilágon is. Látja már most, mint fogja az örök tűzben őt átkozni az a sok gyermekszív, mely most még épolyan kész a jóra is, mint a rosszra... Látja őket, amint örökre megrögzött gyűlöletben, vad kétségbeesésben, határtalan meghasonlásban önmaguk-

kal s Istennel gyötrődnek majd azok, kiket ő az ő örök szeretetére s a boldogságra teremtett; kiknek csak azért adott szívet, hogy azt Szent Szívének szerelmével örökre magához édesítse...

Érted-e ezek után, keresztény szív, mily égő vágynak, mily aggódó gondosságnak tárgyai a gyermekek Jézus Szívére nézve?

Érted-e, miért sóhajtott fel egykor meghittjei előtt, és miért szólít fel minket is oly bensőséggel, hogy miután „oly bő az aratás, de oly kevés a munkás", imádkozzunk az aratás Urához — és ha lehet, magunk is tegyünk róla! — „hogy küldjön munkásokat az ő aratásába!" (Máté 9, 37—38.)

*

„Minek ilyesmivel foglalkozni?" kérdezte egy jóakarónk e fejezet első részleteinek olvasása után, s kérdezték magukban talán többen is. „Épületesnek kevés épületes állapotot ír le; azok a hitetlenek pedig, kiket ostoroz, úgy sem olvassák el e sorokat".

Nos, mi pedig valóban azt hisszük, az ilyesmivel, a gyermekvilág igazi helyzetével még ha sok tekintetben szomorú is, foglalkoznunk *igen üdvös és igen szükséges.*

Először is becsülni tanuljuk belőle a szerencsét, hogy vallásos katolikus nevelésben részesültünk, s a jó Isten kis korunktól fogva oly híven megőrzött a lelki veszélyektől, melyekben annyi más embertársunk már gyermekkorában tönkremegy.

Másodszor *könyörületre buzdulunk* ama sok millió elhagyott lélek, gyermekkorától fogva megmérgezett szív iránt, melynek szellemi nyomoráról olvasunk. Akinek nyomorát ismerjük, azon szívesebben is segítünk. Ha tudjuk, mennyire rászorulnak távoli testvéreink a mentő isteni kegyelemre, buzgóbban is fogunk számukra kegyelemért imádkozni. És ki tagadhatná, hogy mi, keresztény katolikusok, ha sokat is teszünk, *eleget* még nem tettünk, *eleget* még nem imádkoztunk,

eleget nem érdeklődtünk legelhagyatottabb testvéreinkért, *Üdvözítőnk legárvább gyermekeiért?*

S most folytassuk szemlénket az *Újvilágban*. Amerikának körülbelül fele katolikus; a latin államok (Közép- és Délamerika) csaknem teljesen egyházunk hívei, az Egyesült-Államokban s a katolikus Egyház a legelterjedtebb egységes vallás.

A hitélet állapota azonban — főleg a latin államokban — szomorú. Paphiány és szabadelvű garázdálkodás folytán a nép mindinkább elvadul, hite s erkölcsi érzéke elernyed. Képzeljük csak el, milyen lehet ott a felnövő nemzedék állapota valláserkölcsi szempontból, ahol minden 5—10—15 évben egyszer fordulhat meg katolikus pap! Vegyük hozzá, hogy a dél- és középamerikai államok újabban valóságos tombolóhelyei lettek a szabadkőmívességnek, s így a keresztény nép- és gyermeknevelés ellen a hatalmi eszközök is kezökben vannak.

Északamerika pedig szintén csak kevés vigasztaló jelenséget mutat fel. Nemcsak hogy aránylag csekély az ottani katolikusok száma, de ami a fő, a hitbeli közönyösség ezek közt is rémítő gyorsan terjed. Amerikában valóságos ragadós betegség az elmerülés az anyagi gondokban: a *dollár* úgyszólván egyetlen életcélja a népek millióinak. A sokféle protestáns felekezet alig képes a szíveket az anyaginál magasabbra emelni. Nem is csoda; hiszen az Északamerikában élő protestantizmus hivatalosan elismert 58 fő- és 242 mellékfelekezetre oszlik és ez a több száz felekezet folyton csak egymást marja és feketíti ahelyett, hogy tényleges hitéletet fejlesztene. „Egyazon szószéken Krisztus istenségét erősítgetik délelőtt és tagadják délután!" — mint a megtért *Lüttwitz* báró panaszkodik. Milyen lehet ily körülmények között a nép, és főleg a gyermekvilág vallási fejlődése!

Ami azonban legújabb időben legfélelmetesebb ellensége a keresztény hitéletnek, az *a vallástalan iskola*. Az az iskola, mely a gyermekvilág lelki életét zsönge nyiladozásától fogva teljesen igénybe veszi, hajlítja,

lefoglalja, irányítja; s amelyben szónak sem szabad esnie Istenről, Krisztusról, léleküdvösségről. Amerikában pedig ilyenek az államiskolák. A katolikusok, ha gyermekeik lelkét meg akarják menteni, kénytelenek saját erszényükből építeni katolikus iskolákat, holott az állami vallástalan iskolák úgyszólván ingyen fogadják be gyermekeiket. Így aztán még a katolikusok gyermekei is mindinkább elidegenednek az egyháztól, és hovahamar elvesztik lábuk alól a talajt, hitük, erkölcsük, léleküdvösségük támaszát.

A statisztika itt is megdöbbentő százalékszámot mutat fel. Szerinte az *Északamerikai Egyesült Államok lakosságának legalább fele, sőt kétharmada minden vallási közösségen kívül álló.* 86 millió lélek közül 60 millió!

Gondoljuk meg már most, hogy amilyen erős vagy gyenge a hitélet, époly erős vagy gyenge szokott lenni az erkölcsi életerő is. És ha a néprajzi, a rendőri és bűnügyi statisztika és a sajtó nem jelezné is amaz erkölcsi züllöttséget és romlottságot, melynek részletezésétől tollunk visszariad: a vallástalanságból egymagából biztosan következtethetnők, hogy ama millió és millió gyermekszív odatúl nagyon fertőzött légkörben él és fejlődik. Nem is szükséges, hogy példaképen felemlítsük az Amerikában rémséges arányokban pusztító szennyirodalmat, vagy azokat az amerikai rablóbandákat, melyek csupa gyermekekből voltak szervezve, s melyek az *anyagyilkosságban* ünnepelték a hősiesség eszményét!

Mi lesz a másvilágon abból a sok százezer ifjúi szívből, mely közül alig minden tizedik—huszadik—századik tanulja meg jókor az Úr Jézust szeretni? Míg a bűnt a legeslegtöbb már akkor megszereti, mikor még alig tudja a nevét kiírni?

Lehetetlen, hogy aki hívő lélekkel, Jézus érdekeiért lelkesülő szívvel e gondolatokba elmélyed, bensőséges részvétre nem keljen. Részvétre amaz árva lelkek és részvétre a lelkekért aggódó, szorongó, remegő isteni Szív iránt.

A *meddő részvét* azonban keveset ér.

Tegyünk is valamit Jézusért és ezért a tőle elszakadt gyermekvilágért! Mindenesetre legalább is *imádkozhatunk* értük. Az pedig bizonyos, hogy ily szándékra soha eredmény nélkül nem imádkozunk. Könyörgéseinktől talán sok *kegyelem,* a kegyelemtől talán számos távoli kis testvérünk *örök üdve,* Jézus Szívének pedig új és új *édes diadala függ!*

Népesedés és házasság.

A háború okozta irtózatos vérveszteség kétszeresen aktuálissá tette a nemzeti népesedés kérdését. Pótolni a mindenesetre igen jelentékenyen megdézsmált emberanyagot, mikor már a háború előtt egyre aggasztóbb módon szállt alább a nemzet szaporodásának arányszáma s elejét venni a további süllyedésnek: oly feladatok, melyeken mindenki eltünődik, aki a nemzet jövőjét szívén viseli.

Három nagy akadálya van a nemzet szaporodásának: a házasságkötések túlságos megnehezülése, az önző, szabadgondolkozó erkölcs térfoglalása s a nép vérének megromlása.

A házasságkötések megnehezülése főleg a polgári középosztály s az intelligens proletariátus körében tapasztalható. A megélhetés, főleg a rendes fizetést húzó tisztviselői osztálynál, egyre nehezebbé válik, aminek egyik főoka az egészséges *gazdasági politika* hiánya.

A legtöbb egyetemet végzett fiatalember alig jut el 28—30 éves korában oly állásba, hogy fizetéséből családját csak némileg is tisztességesen eltarthassa. Aki valahogy véletlen szerencséből igen gazdagon nem nősülhet, az rendszerint az esküvő napjától kezdve kemény anyagi gondokat kénytelen viselni; s ha gazdag leányt kap is, ezzel gyakran csöbörből vederbe esik, mert a gazdag leány meg rendesen gyermekkorától fogva el van kényeztetve és oktalan költekezéshez szokott. Az állam maga ad rossz példát a

házasságkötés megnehezítésében, amennyiben tisztviselőit oly gyengén fizeti és főleg katonatisztjeit valósággal elriasztja a házas élettől a horribilisan magas kaució-követeléssel.

A rossz példát követi a közönség is: számos magánvállalat és magánmunkaadó egyenesen az alkalmaztatás és kenyérnyujtás feltételéül szabja a nőtlenséget vagy gyermektelenséget. A „nőtlen férfi" s a „gyermektelen házaspár" az állásokat kínáló apróhirdetéseknek állandó szereplője. Hans *Rost,* a kiváló bajor nemzetgazdász, egész sor esetet és példát hoz fel e látszólag semmitmondó, a valóságban azonban igen nagy szociális bajt rejtegető tétel illusztrálására. A berlini kertészegyesület pl. egy bizonyos idő alatt 363 urasági-kertészi állást hirdetett. Ezek közül 304 feltétlenül követelte meg a nőtlenséget; a többi 59 közül is a fele gyermektelen házaspárt keresett. Egy frankfurti (a. O.) kertészévkönyv 1913 első negyedében 54 hasonló állást hirdetett; ezek közül 41 kívánt nőtlenséget, 8 gyermektelenséget s a többi 4 „lehetőleg kicsiny családot"; az utóbbi 12 eset közül 10-ben a nőtől külön munkát is követeltek.[1] Hasonlókép részesítik előnyben a szállás- és lakáskiadók a gyermektelen családokat; a sokgyermekes családapa előtt, mint azt a hirdetésekből is látjuk, számos bérház kapuja el van zárva. Nem csoda, ha aztán a gyermektől való félelem s a gyermekgazdag családoknak ez a szertelen háttérbeszorítása, hogy ne mondjuk, üldözése, számos esetben közreműködik a családalapítás és családnövelés megnehezítésére, a haza s a társadalom mérhetetlen kárára.

Az volna e téren a legelső teendő, hogy az állam és a társadalom hazafias kötelességet lássanak a korai házasodás és családalapítás lehetőségének előmozdításában s a többgyermekes családokat minden lehető eszközzel előnyben, nagyobb fizetésben stb. részesítsék. Helytelen pl. s valósággal a nemzetgyilkolásra

[1] Soziale Revue, 1916, Heft 2, 106 s k. o.

való csábítás, ha az állam az egyetlen fiút, mint családfenntartót, felmenti a hadi szolgálat alól. Ellenkezőleg: éppen az „egyetlen fiúkat" kellene büntetésből is, elrettentésül is irgalmatlanul kaszárnyába vinni s viszont éppen a többi-, pl. ötgyermekes családoknak kellene megadni azt a jutalmat, hogy egy-egy fiúgyermeküket a katonai szolgálat alól mentesítik. Hasonlókép módját kellene találni annak is, hogy az elsőrendű életszükségletek (lakás, élelmiszer, ruha) körül tobzódó uzsora-kereskedelem megrendszabályoztassék s a nem-fényűző életigények kielégítése az eddiginél felével kevesebb anyagi eszközzel legyen megvalósítható, hogy a kisfizetéses kezdőember is ne csak önmagát, hanem családot is tarthasson el a fizetése- vagy keresményéből. Mindez a béke idejében normális állapotokra is vonatkoztatandó; a háború idején elharapódzott rémületes drágaságról és uzsoráról, nemzetgazdaságunk e kiáltó szégyenéről, nem is szólva.

*

A második nagy oka a nemzetek elnéptelenedésének a modern önző és elvtelen erkölcsi felfogások térfoglalása a tömegek között, mely a kertelve „szabadgondolkozásnak" nevezgetett *erkölcsi anarkiával* áll okozati összefüggésben. Mihelyt egyszer a házasélet keresztény eszméje kivész a lelkekből, mihelyt a férfi és a nő öncélnak tekintik a nemi élvezeteket a házaséleten belül, sőt a nemi élet kiélvezését megengedettnek tartják még a házasélet keretén kívül is, természetes, hogy nincs az a hatalom többé, mely őket a sokgyermekes család fenntartására s az ezzel járó terhek viselésére indítaná. Akinek szemében a házasság s a család nem Isten-rendelte institúció többé a társadalomnak emberhez méltó fenntartása érdekében; akinél a házasság legfölebb kéjutazás, esetleg ennyi sem, hanem dőre önlekötés és rabiga; aki a gyermekben s főleg a sok-gyermekben nem „Istenáldást" lát, hanem nyügöt, melyet le lehet rázni s meg

lehet előzni az élvezet veszélyeztetése nélkül: az természetesen szembe fog helyezkedni az Isten akaratával éppúgy, mint a társadalom s a haza érdekével s nem tovafejlesztője, hanem gyilkos megakasztója lesz a népesedés természetes folyamatának. Különösen akkor, ha a nagycsalád fenntartása kényelmi, anyagi, esetleg részben egészségi aggályokkal van összekötve, melyeket másképp mint altruizmusból, vallás-erkölcsi önzetlenségből s hitből legyőzni nem lehet. Alig van terület, melyen a vallásos lelkületnek, a hitéletnek és gyakorlati kereszténységnek jótékony befolyása a haza s a társadalom életére oly szembeszökő volna, mint a népesedésé; statisztikailag sokszorosan beigazolt tény, hogy a neomalthuzianizmus romboló pusztításaival csak *egy* hatalom veheti fel a küzdelmet: a valláserkölcsös élet. S épp ezért nem pusztán vallási és egyházi, hanem egyenesen *állami és nemzeti* érdek: a hitélet erősítése, az Egyház védelme s a lelkipásztorkodás külső eszközeinek (templom, hitvallásos iskola stb.) kiépítése. Mennél vallásosabb és névleg mennél katolikusabb valamely nép, vagy vidék, vagy társadalmi osztály, annál szaporább is: Franciaország vallástalan részei, főleg a dél és a közép a legnéptelenebbek, a kimondottan s közismerten katolikus részek (Bretagne, Normandia, Pas de Calais) a legszaporábbak; Németországban s Hollandiában a protestánsok arányszáma rohamosan fogy, a katolikusoké rohamosan emelkedik, ugyanezen okból.

Nálunk is: a kálvinista vidékek és községek szaporodása ijesztően elmarad a katolikusoké mögött; egy alföldi nagy községben pl. még 40 év előtt a lakosság kétharmada kálvinista volt s csak egyharmada katolikus; ma ez az arány ott éppen fordítva áll stb. A katolikus Egyház az ő kérlelhetetlen erkölcsi szigorával, a gyónással, a feloldozás megtagadásával a házassággal visszaélőkkel szemben stb. feltétlenül megakasztja a bajt, ott ahová hatása eljut s csak ott tehetetlen, ahol a hívek hitélete maga megcsappant, akár templom- és paphiány, akár a szociálista és szabadon-

gondolkozó tanok terjedése, akár a romlott modern irodalom, sajtó, színház stb. rombolása folytán.

Hogy épp e tekintetben mennyire legelől áll az Egyház a felekezetekkel szemben, hadd igazolják a következő, nem-katolikus szájból eredő nyilatkozatok:

A düsszeldorfi protestáns kormány- és egészségügyi tanácsos, dr. J. *Borntraeger*, következőkép nyilatkozik: „Általában elmondhatni, hogy miután az igazán vallásos hit bizonyos fokig megóvja a nemileg érintkezőket a születés megakadályozásának bűnétől s minthogy a kételytől ment hit a katolikusoknál mégis csak gyakrabban van meg, mint a protestánsoknál és a katolikus papságnak is nagyobb a befolyása a népre, legalább Németországban, mint a protestánsé: azért a hivő katolikus valamivel óvottabb a születés korlátozásának csábításaitól, mint az evangélikus". (Der Geburtenrückgang in Deutschland 26. o.)

„Németország népesedésének gyarapodása, főleg északon, lényegében ma a katolikus népelemnek köszönhető", írja dr. *Wolf* Gyula (Der Geburtenrückgang 253. o.).

„A biblia parancsa: ‚sokasodjatok', nemcsak a zsidóknál, hanem minden keresztény vallásban is parancs. A statisztika szerint, úgylátszik, hogy ezt a parancsot Franciaországban a szigorúan katolikus és klerikális befolyás alatt álló Bretagne és Flandria, valamint az egykor francia s az Egyháztól kormányzott Kanada lelkiismeretesen betartották — ez utóbbiban a 20—24-gyermekes családok nem tartoznak a ritkaságok közé —, míg másutt Franciaországban az Egyház és állam szétválasztása óta uralkodó antiklerikális irányzat magyarázza meg a születésszám sülyedését. S különféle francia département-okban a születési szám emelkedését állapították meg ott, ahol *népmissziók* tartattak. (Dr. Goltermann, Grenzbote 72. évf. 624. o.)"

A német mezőgazdasági tanács 1912-iki kongresszusán a protestáns báró *Wangenheim-Klein-Spiegel* következőkép nyilatkozott: „Külön ki kell emelnem,

hogy a katolikus Egyház e téren (a népesedés terén) igen nagy eredményekre mutathat rá, mert egészen határozott szigorral lép fel a jelzett törekvések ellen."

A protestáns oldenburgi „Landesverein"-nek egyik kiáltványában a következőket olvassuk:

„Újabban már nemcsak a nagy városokban, hanem a vidéken is ijesztő arányban csökken a születések száma. Ami minket protestánsokat legszomorúbban érint, az az a statisztikai kimutatásokon alapuló tény, hogy a protestáns lakosságnak sokkal nagyobb része van az elnéptelenedésben, mint a katolikusoknak. Ha ez a folyamat a megkezdett arányban halad továbbra is, úgy 10 év mulva már teljesen egyenlő lesz a protestáns német iskolás gyermekek száma a katolikusokéval, míg ma csak 2 millió katolikus gyermek jut 3½ millió protestánsra. A protestáns vidékek feltűnő elnéptelenedésének kizárólagos oka a gyermekáldás mesterséges korlátozásában rejlik".

A müncheni egyetemnek egyik szabadgondolkodó professzora: dr. v. *Gruber* egészségügyi tanácsos, egy értekezleten a következőket mondja: „Elvitathatatlan tény, hogy ahol a katolikus Egyház még szabadon gyakorolja befolyását a lelkek fölött — esztelenség volna itt azokat az országokat hánytorgatni, melyek csak névleg katolikusok — ahol még az Egyháznak az a tanítása uralkodik, hogy a gyermekáldás mesterséges korlátozása bűn és pedig súlyos bűn, hogy ott még aránytalanul csekély a születések számának csökkenése. Így pl. a Rajna vidékén, Wesztfáliában, Bajorország egyes vidékein, Tirolban, Bretagneban stb.... Ellenben azt is be kell látnunk, hogy ott, ahol a racionalizmus és a gazdasági érdekek túlkapása uralják a közszellemet, a közfelfogást; ahol már elhitették a néppel, hogy minden civilizált embernek „kultúrális" kötelessége minél alaposabban s minél több irányban kiélni magát — mint ahogy ezt már Lasalle tanította —, szóval, hogy mindenütt, ahol a *liberálizmus és a szociáldemokrácia* uralomra jutottak, napról-napra kisebb lesz a születések száma. Szomorú,

hogy az emberiség épp ezen a téren állandóan illuziókban ringatja magát s behúnyja szemeit az objektív tényállás előtt. Hogy az interkonfesszionalizmusnak milyen döntő jelentősége van névleg ebben a kérdésben, világosan bizonyítja a zsidóság kultúrtörténelme. Akkor, midőn a zsidók, ősi vallásukhoz ragaszkodva, megtartották Mózes törvényeit, melyeknek értelmében kötelesek voltak korán házasodni és nagyszámú családot alapítani, Judea túl is élte Hellaszt és Rómát. Ma már a pusztulás, a romlás szélén áll, amióta fiai minden vallásos meggyőződéssel és kötelékkel szakítva a „modern" eszmék zászlóvivőivé, az erkölcstelenség kultuszának, a szabadszerelemnek s így természetesen a gyermekáldás korlátozásának előharcosaivá lettek". (Bayrischer Kurier, 1914, Nr. 53—54.)

Ugyanerről a kérdésről írja a *„Reformation"* című német evangélikus egyházi közlöny: „Az antik népek nem annyira az erkölcstelenségük, mint inkább a gyermektől való félelmük miatt pusztultak el. A középkorban a keresztény szellem hadat üzent ennek az ókori népöngyilkosságoknak s így megmentette az életnek az indogermán néptörzset. Amit ezen a téren mindenekfölött a katolicizmus tett, azt szavakban méltatni sohasem leszünk képesek. Már magában az antikoncepciós szerek alkalmazásának halálos bűn terhe alatt való tiltása méltó nem csupán az egész emberiség elismerésére és hálájára, hanem Isten különös jutalmára is".

Hasonlókép ír a protestáns *Christliche Welt* (1913, Nr. 8.): „A katolikus Egyház a népmissziók s a gyóntatószékek útján abban a helyzetben van, hogy eredményesen felléphet a gyermeklétszám mesterséges korlátozása s az antikoncepciós eszközök ellen. Az evangélikus egyház e téren nem tehet semmit". „Mit tehetünk mi? — kérdi tovább. — Hogy röviden megmondjam: ijesztően keveset, jóformán semmit. Erkölcsi ítéletünk megvan, de nem tudjuk érvényesíteni. A gyóntatószékeket 200 évvel ezelőtt leromboltuk s ha megvolnának is még, az evangélikus lelkészek nem

kötnék s nem is köthetnék meg hitközségi tagjaik lelkiismeretét úgy, ahogy azt a római pap teszi. Az iskolai hitoktatásnál erről a kérdésről nem lehet beszélni. A szószékről alkalommal lehet rá célozni, de alaposan ott sem lehet róla tárgyalni. S a voltaképpeni lelkipásztorkodás? Mily kevés lélekhez állunk mi a hitközségben oly közel, hogy erre a legszemélyesebb ügyre négyszemközt csak célzást is tehetnénk?"

Számos más hasonló idézetet hoz fel még H. *Rost,* Die Kulturkraft des Katholizismus című művében. (95. lap.)

A harmadik nagy veszedelem a nemzet népesedési mozgalmainak terén: a nép vérének az a megromlása, melynek irányai felől csak kevesen bírnak némi tájékozottsággal. A nemi betegségek s az alkohol okozta mérhetetlen károk szerepelnek itt első helyen. Az alkoholizmusnak a közegészség s névleg éppen a fajfenntartás szempontjából végzetes hatásairól elég világosan nyilatkoztak a szaktekintélyek; a kicsapongás okozta nemi betegségek szörnyű elterjedéséről nálunk Nékám tanár csak nemrég rántotta le a közérdeklődés előtt a leplet. A *rendetlen életmód,* az alkoholikus és nemi kihágások, a túlzott és önuralomra képtelen érzéki élvezetvágy százféle ideg-, méhés nemi bajnak forrása s nem utolsó helyen éppen a gyermektől óvakodó neomalthuzián házasélet számos nő egészségének sírásója. Természetes, hogy az ilyen romlott egészségű, összetört idegzetű nemzedék nem tud s nem is mer erőteljes utódokat hozni a világra.

Hozzájárul a fertőző bajok roppant elterjedése s hallatlanul lelkiismeretlen tovaterjesztése a divatos laza férfimorál s a hatóságilag inkább védelmezett és favorizált, mint ártalmatlanná tett prostitúció révén. Egész hadosztályokat tesz ki csak a nemileg fertőzött katonák száma is és feltehető, hogy ezek a háború után az egész országot el fogják árasztani nemi betegségekkel, amelyekről pedig köztudomású, hogy a fajfenntartásnak és gyermeknemzésnek s főleg életképes

gyermekek nemzésének egyik legfőbb akadálya. A nemzet egész vére megromlik e két óriási országos csapás: az alkoholizmus és a nemi kicsapongás által s a romlott vérből nem sarjadhat egészséges utódok nemzedéke. S a veszély, mely ez oldalról a nemzetet fenyegeti, annál komolyabb, mert nagyságát a legtöbben minden komolysága dacára félreismerik, illetőleg könnyelműségből, meggondolatlanságból s esetleg gonoszakaratból tudva is ragaszkodnak romlásbavivő erkölcstelen életmódjukhoz. A reform annál nehezebb lesz, mert minden élvezetvágyó s kicsapongásra hajló ember elleneszegül e téren minden komoly reformnak s a közerkölcstelenség elleni küzdelmet a „prűderia" és „erénycsősz"-féle jelszavakkal iparkodik gúny tárgyává tenni. Korunk e nemzetgyilkoló bűnöktől nem *akar* szabadulni s így a nemzet védelme itt úgyszólva csak egyesek, a komolyak és higgadtak erős akaratára háramlik. Valósággal önmaga ellen kell megvédenünk az önző, veszni akaró, beteg társadalmat.

Hogy e téren mik az állam s a társadalom feladatai, részben Nékám, részben mások bőven kifejtették e lapok hasábjain is. Az államnak le kellene mondani arról az erkölcstelen eljárásról, hogy a közvetlenül mindenesetre jövedelmező, de közvetve mégis csak államellenes és nemzetrontó szeszfogyasztást favorizálja; az alkoholellenes társadalmi mozgalmakat, a népfelvilágosítást, a kocsmák vasárnapi bezárását stb. sokkal komolyabb és következetesebb formában kellene hatóságilag is szorgalmazni. A nemi betegségekkel szemben pedig csak fél-, sőt alig negyedértékű védekezés, ha pusztán a meglévő fizikai bajok tovaterjedését iparkodunk merőben egészségügyi alapon meggátolni; a profilakszis és erkölcsi védekezés itt mindenekelőtt döntő fontosságú. A sajtó, a kirakatok, a könyvkereskedések, a mozik és színházak kérlelhetetlen megrendszabályozása mellett (aminek feltétele volna az erkölcsi természetű bűnügyek, pl. a pornográfia teljes kivonása az annyira illuzórius értékű esküdtszékek hatásköréből) kiváló gondot kellene for-

dítani az ifjúság egészséges testi és lelki nevelésére (őrület azt hinni, hogy az ifjúságot a nemi felvilágosítás *megvédi* a közerkölcstelenség ellen), a cselédközvetítés ügyére, a lakásnyomor elleni küzdelemre (túlzsúfolt, egyszobás lakások, albérlők, ágyrajárók), a leányvédelemre s a leánykereskedők példás megfenyítésére, a prostitúció elleni küzdelemre stb.

Mindenekelőtt pedig itt is mindenütt fel kellene ismerni minden eddiginél nagyobb mértékben az Egyháznak s a lelkipásztori behatásoknak óriási, minden külsőleges intézkedést messze túlhaladó jelentőségét s minden oktalan antiklerikális papiszony teljes mellőzésével, éppen a nemzet egészségének s fejlődésének érdekében elő kellene segíteni az Egyház áldásos törekvéseit, hogy *minden* hívét, műveltet, műveletlent, ifjat és felnőttet egyaránt elérjen s a krisztusi morál szellemében befolyásoljon. A nagyvárosok munkásnegyedeit templomokkal, rendházakkal, keresztény egyesületekkel kell benépesíteni; az ifjúság valláserkölcsös nevelését minden eszközzel előmozdítani; a tiszta sajtót, irodalmat, fehér művészetet hathatósan támogatni; népmissziókat tartatni: ezek azok az eszközök, melyekkel a közerkölcstelenség pusztító árjának s a nemzet vére romlásának sokkal jobban gátat lehet vetni, mintha csak a nemibajos-kórházakat szaporítjuk s az éjjeli mulatókon hébe-hóba razziaszerűen összefogdosott nőket egészségi kényszervizsgálatnak vetjük alá.

Mi katolikusok a nemzetfenntartás nagy munkáját nemcsak hazafiúi, hanem egyházi, valláserkölcsi szempontból is kötelességünknek fogjuk tartani, s helytállásunk meg fogja hozni gyümölcsét az Egyház számbeli növekedésében is.

„Notre fils unique".

Aki szelet vet, vihart arat. Az a társadalom, mely ledönti az oltárokat, s a humanizmus bálványainak emel szentélyt, áldozati vérül ebben az új szentélyben ugyancsak embervért használ. A nagy francia for-

radalom, mely testvériségről áradozott s emellett a gillotinokat volt kénytelen el-eltologatni a helyükről, miután az embervér egyre-egyre felpuhította a talajt, típusa maradt a vallástalan világnak a mai napig minden téren: a házaséletnek exkluzív anyagelvi és hedonisztikus felfogásában is.

Svájci lapok vonták fel Európa figyelmét a francia háborús gyászjelentésekben oly sűrűn szereplő jelzőre az elesett katona neve mögött: „notre fils unique", „egyetlen fiúnk", s ezzel együtt arra a belátháthatatlan deficitre, melyet a világháború az oly nemzet tovalétezésében előidézett, amely a házasságnak Isten-rendelte intézményével nem az Isten-rendelte cél szerint élt, hanem a természet institúcióit a velük járó kötelességek elfogadása nélkül óhajtotta kiélvezni. Elfogadta a kéjt, a terhet pedig erőszakkal és mesterségesen elhárította magától.

„Notre fils unique!" Egyetlen gyermek! Hány tízezer családdal és hány tízezer egész generációval lesz szegényebb egy háború nyomában az az ország, amely lelépett a keresztény erkölcsnek nemzetfenntartó bázisáról s amelyben az „egyetlen gyermek" elestével ugyanannyi családnak is magva szakadt! Micsoda sötét bűnként lepleződik le ilyenkor az a sajnos, nálunk is egyre terjedő visszaélés, mellyel bizonyos lelkiismeretlen szülők és orvosok szennyezik be a lelküket: szülők, akiknek alacsony, léha és önző felfogásából teljesen hiányzik a keresztény szülő nagyszerű hivatásának tudata és orvosok, akik csakhogy bizonyos női pácienseiket el ne veszítsék, szívesen eltalálják azoknak legtitkosabb gondolatait és vágyait is és olyan „egészségi" tanácsokat osztogatnak nekik, amelyeknek az egészséghez ugyan édeskevés, de a bűnös önzéshez, élvezet- és kényelemvágyhoz annál több közük van. „Egyetlen gyermek!"

Micsoda alávalóságokat és mennyi rövidlátást leplez ez a szó a legtöbb esetben! „Egyetlen gyermek!" És ha az az egy elesik vagy meghal? És ha a gyermekszámnak e mesterséges korlátozása egyenlő a nemzeti

öngyilkossággal? És ha a hánytorgatott egészségi szempontok helyett legtöbbször éppen az ellenkezőt érik el: a női betegségek és idegesség fokozását, mint a természet ellen való vétkezésnek természetes következményét? És ha az *így* felfogott házasság nem egyéb többé, mint külső maszk, megvetésre méltó, csak külsőleg törvényesített fajtalanság? Mi akkor a különbség feleség és metressz között?

És ne legyünk homályban a baj lélektani eredetét illetőleg sem. Ezt a nemzetirtó bűnt a szabadgondolat és szabaderkölcs teremtette meg. Mégpedig megteremtette egészen spontán szükségszerűséggel. A szabaderkölcs etikájából következik az a könnyelmű megalkuvás, mely hogy az áldozat és teher alól kibújjék, inkább alárendeli a szigorú erkölcsöt a félelemnek, az anyagi, egészségi, kényelmi és hiúsági szempontoknak: az altruizmust a korlátlan egoizmusnak.

A szabadkőműves erkölcstan, hiába, itt is, mint mindenütt, rettenetes bőséggel termi meg gyilkos, mérgező, fertőző gyümölcseit, s mint mindenütt, úgy itt is segítségére van neki minden emberi rövidlátás, minden emberi önzés, minden emberi szenvedély, minden üres frázis és minden emberi aljasság. A méregvirágok burjánzó tömegével viszont itt is, mint mindenütt, csak egy komoly tényező áll szemben: a vallás, melyre — e téren jobban, mint bárhol másutt — az állam is a legnagyobb mértékben rászorul. El lehet mondani, hogy az állam e súlyos erkölcsi kérdésben, melytől pedig léte és fennmaradása függ, csaknem teljesen tehetetlen s mindenkép az Egyházra van utalva. Mert abban *minden* statisztikus megegyezik, bármilyen hitvallású vagy irányú egyébként, hogy a népek testének e rákfenéjével a neo-malthuzianizmussal szemben, ott, ahol az már lábrakapott, *csakis és kizárólag a vallás* szigorú szava, a hitélet fegyelmező eszközei s az Isten örök ítéletének félelme tarthatja vissza a vétkezni akarókat. Az önzés etikája itt mindenképpen csődöt mond és csak a vallás törvényeinek a szív legelrejtettebb zugaiban is érvényt szerző komoly hit-

élet, jelesül a gyónás képes megakasztani a szörnyű veszélyt.

Ezért kellene végre-valahára belátniok a nemzetek sorsa intézőinek, hogy a szabadgondolat és szabaderkölcs bizony nem ártatlan sport csupán, hanem a népek életének tűzzel-vassal irtandó gyilkolója s hogy viszont a vallás és az Egyház nem mumus, amelytől félni, vagy amire irígykedni kell, hanem őrangyal, a társadalom s a haza fennmaradásának leghívebb őre és legjobb védelmezője, amelynek éppen a nemzet érdekében kellene a legszélesebbkörű támogatást és cselekvésszabadságot biztosítani minden téren, de főleg a néperkölcsi és házasságügyi kérdések rendezésében is.

Különös dolog, hogy némely ember éppen csak attól fél, amitől a legtöbb igazi hasznot remélhetné...

A magyar családok pusztulása.

Két szomorú emlékű esztendő a magyar nemzet történetében 1894 és 1907. Ezekben az években sikerült a kereszténység esküdt ellenségeinek, a szabadkőműveseknek és szabadgondolkodóknak beleerőszakolniok a magyar törvénykönyvbe a keresztény családi élet legnagyobb megrontóját, az új házasságjogot.

1894-ben behozták a *kötelező* polgári házasságot. Az állam ezentúl nem tekinti elengedhetetlennek sem érvényesnek a keresztény, vallási házasságkötést. A házasság ettől kezdve legyen époly világi, polgári ügylet, mint a házvétel, vagy a licitáció. A házasságot nem az Isten köti, hanem az állam; az áldást rája nem a felszentelt pap adja, hanem a jegyző, az anyakönyvvezető. Nem is jár vele szentebb kötelesség, mint pl. egy adásvételi szerződéssel.

1907-ben pedig még tovább mentek a kereszténység ellenségei és törvénybe iktatták, hogy akinek nem tetszik a felesége, vagy az ura, az bizonyos körülmények és formaságok között el is válhatik tőle, összeállhat mással, harmadikkal, negyedikkel is. Hiába eskü-

dött a hitestársának örök hűséget, akár az Úr oltára előtt is, az állam szétválasztja őket és az új összeállást tekinti „törvényes" házasságnak.

Nem kell azt gondolni, hogy ezeket a törvényeket símán lehetett a törvénykönyvbe iktatni. *Ellene volt a nép, ellene voltak a katolikusok, a protestánsok, még a hivő zsidók is;* a törvény először meg is bukott az országgyűlésen. Mégis keresztülerőszakolták a kormányon levő szabadgondolkozók. A királlyal elhitették, hogy a nép áhítja a polgári házasságot. Majd, hogy a törvény keresztülmenjen, külön e célra kineveztek néhány új főrendet s megígértették velük, hogy megszavazzák a törvényjavaslatot. Igy lett a polgári házasságból nagynehezen törvény. Mindössze egynéhány szavazattal.

A józan, becsületes magyar népnek akkor sem kellett a polgári házasság és ma se kell. Se testének, se lelkének. Csak zavart, kétszeres lótás-futást, irkafirkát jelent és következményeiben aláássa a családi élet békéjét, boldogságát.

Ha ma megszavaztatnák az ország keresztény népét: kell-e neki a polgári házasság, kell-e neki a válási törvény, 90 százalék biztosan ellene szavazna.

Hát kinek kellett akkor ez a törvény?

Kellett egy *csomó zsidó fiskálisnak,* akinek a válások zsíros jövedelmet biztosítanak. Kellett a *hitetlen, szabadgondolkozó ujságíróknak és politikusoknak,* akik telekiabálták a világot azzal, hogy ez a haladás, enélkül maradi nemzet lesz a magyar. Kellett a *vallás ellenségeinek,* akik ezzel akarták lejáratni az Egyházat és a templomot. Kellett a *laza erkölcsű embereknek,* akiknek tudvalevőleg ritkán elég az életben egy feleség. Kellett azoknak, akik csak a maguk élvezetével gondolnak, de a *nemzet érdeke* nem szent előttük! A katolikusokat a törvény vérig sértette. Hiszen nálunk a *házasság szent dolog, sőt krisztusi szentség.* De nem tehettek ellene, mert nem engedték őket szóhoz. Akkoriban csak a szabadelvűek számítottak. A vallásnak kevés becsülete volt a politikus urak előtt.

Ám nemcsak a katolikusokat sértette az új törvény. A kálvinisták főgondnoka, *Tisza Kálmán* szintén kijelentette, hogy a reformátusok nem harcolnak a polgári házasságért. *Péchy Tamás* pedig, a luteránus egyházgondnok, e törvény hatása alatt kilépett a kormánypártból azzal a megokolással, hogy a polgári házasság árt a valláserkölcsi életnek s azért neki nem kell. Az akkori budapesti főrabbi, *Kohn* és több más rabbi viszont a zsidók nevében utasította el a polgári házasság gondolatát.

Tehát egyetlen vallás, vagy felekezet sem fogadta szívesen az új törvényt. Ma pedig a válási törvény ellen a katolikus Kray bárón, Láng Jánoson kívül *Bernát István* kálvinista felsőházi tag harcol, minthogy ebben a törvényben a nemzet pusztulásának egyik főokát látja.

De leszavazott a törvény ellen azóta a magyar nemzet óriási többsége is. Ma, 38 év multán, a becsületes magyar nép köreiben *a legritkább eset, hogy valaki beérje a polgári kötéssel,* vagy megengedettnek tekintse a válást és újraházasodást, amíg a hites fele él. Jele, hogy a házasságot ma is szentnek, szentségnek tekinti a nép és a polgári kötést csak kényszernek és nyűgnek érzi.

Igaza van Bernát Istvánnak: a polgári házasság és a válási törvény pusztulásba viszi az országot.

Csak az a nép fejlődik egészségesen, amely szentnek, Isten előtti kötelességnek tekinti a házas hűséget, megbecsüli a nőt és szereti a gyermeket. A polgári házasság és a válás nyomán pedig a romlott ember épp ezeket a szent eszményeket veti el magától.

Odalesz így a női méltóság. Az asszonyt szinte kézről-kézre adják a feleségcserélő férfiak, mint a cseretárgyat. Az egyik megúnja, a másik belészeret; nosza, szaladnak a bírósághoz, elválasztják magukat s ez is, az is másikat vesz maga mellé. Néha maga a lealacsonyodott asszony az, aki otthagyja hites urát és másnak akasztja a nyakába magát. Hát hogyan

lehet az ilyen asszonynak becsülete? Még a tulajdon gyermeke is megveti érte!

Oda a házashűség. Nem lehet tudni, mikor támad kedve az egyik félnek, hogy felrúgja a családi tűzhely békéjét s akkor ez a törvény módot nyujt neki az esküvel fogadott „örök" hűség megtagadására. Ahogy Huszár Károly mondta: soknál a „holtomiglan-holtodiglan csak annyit jelent, mint „untomiglan-untodiglan".

Oda az eskü szentsége. Aki az Isten előtt tett esküt megszegi, melyik eskü lesz annak szent? Melyik kötelesség alól nem fog az kibújni?

Oda a gyermek nevelése, jövője. Az ilyen családban a gyermek sorsa bizonytalan. Lehet, hogy holnap az apját, holnapután az anyját veszíti el. Mostohák kezére kerül, holott él mind a két szülője. Hogyan lehet az ilyen gyermeket nevelni? Mikor a szülők maguk gyujtják fel a fejük felett a családi szentélyt?

Elég azt kérdeznünk, hova lenne a vagyonbiztonság, a jó hírnév, sőt az életbiztonság, ha hiányoznék vallási kötelezettségünk tudata az eskütételeknél, melyek a törvényszéki vallatásoknál döntenek... Joggal és bizonyossággal állíthatjuk, hogy *erkölcsösség nem létezik vallás nélkül.*

Mennyit köszönhetünk a tisztességes nevelés állandó befolyásának... az ész és tapasztalat tiltják, hogy a nemzeti közerkölcsiség jótékony uralmát a vallás alapelveinek kizárása által várjuk...

Ápoljátok a bizalmat és igazságosságot minden nemzettel szemben. Éljetek valamennyivel békében és egyetértésben. A vallás és erkölcs kívánják ezt a magatartást és nem kívánja-e ezt a politika is? Szabad, művelt nemzethez méltó, hogy nagylelkű és új példát adjon a legkomolyabb igazságosságra és jóindultra. Ki kételkedhetnék, hogy ez a program évek mulva gazdagon megjutalmaz minden, talán elvesztett földi előnyért, ha szigorúan kitartunk a nemzetközi bizalom alapelve mellett?

Házassági revíziót!

Tudvalevő, hogy az a házasságjog, amelyet a 90-es évek liberálizmusa a magyar nemzetre rákényszerített, éppen a nemzet életképes fejlődése érdekében erős revízióra szorul. Ezt a szükségességet ma már minden komoly tényező érzi és elismeri. A válások könnyűsége oly mértékben kezdte már ki a magyar családi életet (egy évben 14.000 elválás!), hogy a kormány maga szükségesnek látta a válóperek könnyelmű elintézése ellen szigorító és megszorító intézkedéseket tenni.

Ezzel azonban a kérdés csak kicsiny részben oldatott meg. A keresztény, de általában is a tisztességes közvélemény gyökeres revíziót sürget. A revíziónak természetesen, mint minden revíziónak, ellenségei is vannak. Amint a trianoni békeparancs revíziója ellen a csehek és franciák konokul elzárkóznak, úgy a liberálizmus is sokáig konokul elzárkózott a szabadkőműves házasságjog minden revíziója elől. Sokan egyénileg is érdekelve vannak ebben a kérdésben, mert maguk is elváltak vagy elvált asszonnyal élnek; ezeket érthetően idegesíti minden megbolygatása a mai korrupt rendszernek. Bizonyos fiskálisok is féltik azt a jövedelmi forrást, amelyet eddig a házassági válóperek nyitottak nekik, sőt egy liberális származású fővárosi ügyvéd még lapot is indított a válások védelmére s előmozdítására.

Ha azonban nem ezeket a közelről érdekelt egyeseket s nem a liberális frazeológia mákonyosait hallgatjuk, hanem az ország igazi közvéleményét, a nép széles rétegeit s a felelősen gondolkozni tudó tényezőket nézzük, azt látjuk, hogy a liberálizmus házasságjogának benső tarthatatlansága azóta teljességgel nyilvánvalóvá lett. Amikor a kötelező polgári házasságot behozták, akkor is csak mesterségesen tudtak neki a törvényhozás házaiban némi többséget szerezni, ma azonban már a tapasztalás igazolja, hogy a szabadkőműves nyomásra hozott törvények a nemzet egészséges fejlődésének ártottak, a családi élet szétzüllesztő-

sére vezettek és senkinek sem használtak, csak a könnyelmű és ingatag lelkű embereknek. Arról pedig beszélnünk sem kell, hogy vallási és erkölcsi szempontból a legnagyobb fokban sérelmesek voltak ezek a törvények, még pedig nemcsak a katolikus, hanem minden vallás szempontjából. De hát a 90-es években a vallást és főleg a katolicizmust a liberális hangoskodók szerették nem létező tényezőnek tekinteni.

Ma persze számolnunk kell a meglevő helyzettel s azzal, hogy a százszázalékos megoldás, a polgári házasság teljes eltörlése, a lehetetlenséggel határos. Kínálkozik azonban olyan minimális megoldás is, amely a bajok jelentékeny részét kiküszöbölné s viszont senkinek sem fájna s amely több külföldi államban (pl. Olaszországban) megvan; t. i. a *polgári házasságnak fakultativvá tétele*. Ne kényszerítsük egyházi esküvőre, aki hitetlen és szabadgondolkozó. Esküdhessék, aki mindenáron akar, polgárilag is. Azonban ne fokozzuk le a házasságnak szent és valláserkölcsi (katolikusoknál meg éppen szentségi, sacramentális) jellegét a magyar nép s a vallásos közönség milliónak hite és kedve ellenére merőben világi aktussá azzal, hogy *mindenkit* a polgári anyakönyvvezető elé kényszerítünk. Szűnjön meg a magyar állam nap-nap mellett arcul verni a keresztény egyházakat, sőt a zsidó hitközségeket is, azzal, hogy az előttük kötött házasságokat merő joghatálynélküli, vallási ceremóniáknak és magukban véve érvényteleneknek tekinti s egy szent és lelkiismereti életnyilvánulást merőben világi aktussá fokoz le. A mai helyzet a lelkiismereti szabadságnak megtiprása és következményeiben a nemzet legvitálisabb érdekeinek elárulója.

Ezért még nem szükséges a polgári anyakönyvezést megszüntetni, ahogy Olaszországban is megfér az egyházi esküvők rendszerével a polgári anyakönyvezés intézménye. Minden vallás lelkésze legyen köteles az előtte kötött házasság adatait 48 órán belül az anyakönyvvezető hivatallal közölni, a házasság államjogi következményeinek biztosítása céljából. De

ne kényszerítsék a házasulókat magukat az állam elé oly aktusra, amely egyházi esküvő esetén teljesen felesleges, amely csak a közterheket növeli s a vallásos érzületre a legnagyobb fokban sérelmes. Csak az legyen köteles az anyakönyvvezető előtt esküdni, aki nem kívánja azt egyháza előtt tenni.

Ismételem: ez a megoldás vallási szempontból még mindig nagy engedmény volna, de a kérdés sima megoldása érdekében elfogadható módként tekinthető.

E megoldással szerves kapcsolatban ki kellene mondani azt is, hogy a polgári házasság fakultatívvá tétele óta kötött házasságokra nézve minden bíráskodás, tehát a szétválasztás vagy semmisnek nyilvánítás is, azon fórum jogkörébe tartozik, amely előtt a házasság tényleg megköttetett. Ha tehát a kötés merőben polgári volt, tartozzék, mint eddig, a polgári bíróság elé; ha egyházi volt, tartozzék az illetékes vallási fórum (katolikus, protestáns, zsidó) elé. Ez a válásokat azonnal lényegesen meg fogja ritkítani, mert a vallásoknak lelki természetű eszközeik is vannak a felek kibékítésére, aminőkkel az állam nem rendelkezik. Hogy pedig a könnyebb vagy nehezebb válás kérdése senkit hithagyásra ne csábíthasson, ki kell mondani, hogy a házassági perekre nézve akkor is az eredeti eskető fórum marad illetékes, ha a felek időközben esetleg vallást változtattak volna. Így senkivel igazságtalanság nem történik: aki már azzal a hátsó gondolattal kíván esküdni, hogy nyitva akarja tartani maga mögöt a válás kapuját, ám esküdjék a polgári fórum előtt. Aki azonban valláserkölcsi alapra akarja helyezni házasságát, az nem fog „próbaházasságot" kötni s nem lesz kitéve később annak a csábításnak, amelynek ki van téve ma, hogy az első kisebb-nagyobb összezördülésre, vagy mert közben önhibájából egy harmadik személybe gabalyodik bele, azonnal válni szaladjon s aztán állami asszisztenciával kössön oly frigyet, amely a saját hite és erkölcstana szerint lelkiismeretbe ütköző.

A fentiekkel kapcsolatban eltörölhető volna az

állami *reverzálisok* gyűlöletes és sok bajt okozó intézménye is. A gyermekek vallásának meghatározása *szülői jog*, ahhoz az államnak semmi köze. Vegyes házasság esetén legyen s maradjon az a szülők szabad elhatározásának tárgya. Az egyes vallások dolga aztán, hogy híveiket a pasztoráció eszközeivel ebben az elhatározásban segítsék vagy akár befolyásolják; az állam azonban ne kotnyeleskedjék bele ebbe a teljesen lelki természetű kérdésbe a maga fölösleges és rossz paragrafusaival, amelyek ma csak visszavonást és keserűséget okoznak.

A házasság és a család nem politikum és nem lehet könnyelmű elméletek játéklabdája. A letelt 36 év mindenkit meggyőzhetett róla, hogy jelen házasságjogunk a szovjet erkölcsei felé vezet. Házasság és családi élet szent források, amelyeknek tisztántartása legszentebb nemzeti érdekünk. Helyesen mondja Bernát István: „Az a nemzet, amely nem őrködik féltékenyen ama források épentartására, amelyekből a fejlődés és nemzeti nagyság táplálkozik, elveszti jogát az élethez és el fog pusztulni".

Jogászok a család megmentéséért.

A magyar jogászok családvédelmi értekezlete, amelyet a Katolikus Akció rendezett, megdöbbentő adatokban tárta fel azokat a rettenetes károkat, amelyeket a kor szabados áramlatai, az emberi természet gyarló kinövései a család erkölcsén s ezzel szilárdságán, békéjén, fejlődésén ütnek. A jogászértekezlet, amelyen az ország szellemi arisztokráciájának jelentékeny rétege vett részt bölcs mérséklettel maga szállította le a maga hatáskörét, amikor megállapította, hogy pusztán törvényszerű intézkedésekkel, főleg büntető eljárásokkal a bajokat gyökerestől kiirtani vagy megelőzni nem lehet. A családvédelem legfőbb feltételei erkölcsiek s továbbmenőleg vallásiak, azután gazdaságiak. De természetesen súlyos részben jogiak is. Nemcsak annyiban, hogy nagyon

sok embert csak a büntetéstől való félelem tart vissza annyira-amennyire a bűnözéstől, hanem azért is, mert az erkölcsi lazaság szereti a magától értetődés és megengedettség köntösét ölteni magára ott, ahol a törvény, még pedig az állami törvény egyes bűncselekedeteket meg nem bélyegez.

E tekintetben a mai társadalom sokszor a legkirívóbb ellenmondásokban él. Családvédelemről beszélünk s ugyanakkor megtűrjük a család s a vele összefüggő erkölcsi értékek nyilvános rombolását. Megtűrünk egy sajtót, egy magazin-irodalmat, egy mozi- és színházirányt, amely minden családtiszteletnek s erkölcsnek cinikusan az arcába vág. A filmek nálunk cenzurán mennek át, de ez a cenzura vagy nagyon álmos, vagy nincsenek helyes fogalmai a megengedhetőség határairól. Scitovszky Béla belügyminisztersége alatt még legalább erősen üldözték az utcára kilépő szennyirodalmat; ma már falragaszok és nyomtatványok egész özöne terjeszti a legalacsonyabb sexappeal-kultuszt. Nem csoda, ha fiatalembereinken, sőt néha leányainkon is messzemenőleg erőt vesz az a felfogás, hogy az Isten VI-ik parancsa csak a kis katekizmusban jó, az életben nincs semmi keresnivalója. Hiszen a társadalom s maga az állam némán asszisztál a lelkek mérgezésénél. Nem csoda, ha a nemek érintkezése terén néha még az úgynevezett jobb és legjobb társaságokban is a legvakmerőbb szabadosság érvényesül. Ma már ott tartunk, hogy a hű férj s a tiszta asszony, sőt maholnap a tiszta leány is köznevetség és köztréfa tárgya.

Nagy része van az erkölcsök lesüllyedésében a *nyári fövenyfürdői élet elfajulásának* is; hiszen akárhogyan szépítjük a dolgot, ezek a fövenyfürdők igen sok esetben egyenlők a nyilvános kerítés alkalmaival. A hangadók itt is a züllött férfiak és bukott nők lettek, akiknek szabados példáját naív tudatlanságban utánozzák a „jobb" társaság férfiai és asszonyai. Belgiumban s Olaszországban a fövenyfürdők állandó, legszigorúbb rendőri ellenőrzés tárgyai, míg nálunk a

hatóságok ezen a téren szinte a végtelenségig engedékenyek. A sajtó pedig kifigurázza az erkölcsvédő hatósági intézkedéseket.

Az üzleti élelmesség aranybányának tekinti az erkölcsi lazaság kultuszát. Még az úgynevezett jobboldali napilapok és folyóiratok is, az egyetlen katolikus sajtó kivételével, meglehetősen tele vannak érzékcsiklandó, alacsony ösztönökre számító képekkel, közleményekkel. Persze, a művészet vagy éppen az erkölcsi bíráskodás örve alatt. A bírósági tárgyalások nyilvánosak lévén, az ujságok jó része valósággal vájkál a bűnkrónikákban, a házasságtörési és egyéb válópörök anyagának kiteregetésében. Sürgős szükség volna olyan törvényes intézkedésre, amely az ilyen tárgyalások sajtóbeli közlését kereken eltiltaná.

Vannak egyébként kitűnő törvényeink s rendeleteink, amelyeknek végrehajtása terén azonban érthetetlen engedékenység tapasztalható. Számítás szerint a *magzatelhajtások* száma csupán Budapesten évi 25—26 ezer közt mozog: ezek közül egy évben 30—40 esetnél több nem kerül odáig, hogy legalább ügyészségi vádirat készülne róluk. Kegyetlenül megbosszulja magát az a liberális intézkedés, amely egyszerű orvosi indikáció esetén már nem tekinti büntetendő cselekménynek a fejlődő élet meggyilkolását. Ezzel az engedménynyel a törvényt a legtöbb esetben ki lehet játszani, hiszen éppen sok magáról megfeledkezett orvos él és gazdagodik abból, hogy szinte mással sem foglalkozik, mint a nemi könnyelműség következményeinek ezzel a legsötétebb s legbűnösebb jellegű eltüntetésével.

A házasságtörés a magyar törvénykönyv szerint is büntetendő cselekmény, de az ilyen büntetéseknek a lehetősége is annyira kiveszett a köztudatból, hogy a legtöbb bíró évtizedeken át alig találkozik ilyen esetekkel. Persze, ebben a liberális törvényhozás is bűnös: hiszen a válás megengedése óta a házasságtörés bizonyítása egyenesen út az elválás megkönnyítése felé. A feleség, aki urát akár sorozatos hűtlenségeken is rajtakapta, óvakodik attól, hogy a bírósághoz men-

jen a panaszával, mert attól kell félnie, hogy ezzel egyenesen rávezeti urát az elválásra.

Fertő közepén hogyan virágozzék a keresztény család, hogyan nevelődjék testben-lélekben tiszta ifjúság?

Az erkölcsi mély aztán a vallási életre is visszahat. A VI-ik és IX-ik parancsot hatályon kívül hagyni logikusan csak úgy lehet, ha az ember az isteneszmén és a keresztény hit tételes tanításain is túlteszi magát. Gyakori eset éppen az egyházellenes házasságkötések terén: az eddig vallásos, gondosan őrzött, talán intézetben nevelt leányok egyszerre felfedezik magukban a hitetlent. Minek az Istentől félni: nincs Isten! Minek az Egyházra hallgatni: az Egyház hazugság! Erkölcs és vallás szorosan összefüggő fogalmak; az erkölcs aláásása a vallásosságot is rombadönti, amint viszont a vallási élet meglazulása mozdítja elő mindennél jobban az erkölcsi kisiklásokat.

A katolikus jogászoknak igazuk van: nem ők egyedül vannak hivatva a szennyes áradatnak gátat vetni, amely a magyar családi életet belső rothadással fenyegeti, más tényezők munkábaállására is szükség van. De mivel az erkölcsnek egyik legfőbb őre a nyilvánossági életben a jog, okvetlenül szükség van a megfelelő jogszabályok komoly, kérlelhetetlen alkalmazására is, a meglevő, helyes, törvényes intézkedések foganatosítására s ahol kell, kiegészítésére is. Az emberi jog annál tökéletesebb, mennél inkább megközelíti az isteni jogot, az örök törvényt, amelynek minden emberi törvény csak kifejezője, részletezője és magyarázója lehet.

Kell-e házasságjogi reform?

Amióta a bíboros hercegprímás házasságjogi javaslatát megtette, a legkülönbözőbb oldalakon tárgyalják pro és kontra irányban a kérdést: *van-e házasságjogi reformra szükség?* Vannak, akik érzik ugyan a reform szükségét, de ebből vagy abból az okból huzódoznak

tőle, s vannak, szerencsére nem csupán a katolikusok között, akik a hercegprímás javaslatát kitörő örömmel üdvözlik.

Legújabban a budapesti reformátusok vigadói gyűlésén *Ravasz László* szólt hozzá a kérdéshez s udvariasan ugyan, de elutasította a hercegprímási javaslatot. Vagy ahogy a liberális lapok a Magyar Országos Tudósító (MOT) nyomán írták: *„megvédte a polgári házasságot"*.

Már ebben az összefoglaló szövegezésben megnyilatkozik, ami ilyen esetekben oly gyakori jelenség, hogy a vita ide-odahullámzásában végül is sokszor elsikkad a lényeg s az emberek *olyasmire gondolnak s olyasmiről vitáznak, amiről voltaképpen nincs szó.*

A kérdés félreértői

Mert bármi meglepő, így van: a hercegprímási javaslatokban *nincs arról szó, hogy el kell törölni a polgári házasságot.* Tehát arra sincs szükség, hogy valaki *megvédje* azt, amit senki meg nem támadott. A prímás számol bizonyos adottságokkal s nem akar bizonyos viharokat újra felidézni; azért nem a polgári házasság *megszüntetését sürgeti,* hanem csak annak *fakultatívvá-tételét.* Ez pedig két különböző dolog.

Nem arról van szó, hogy ezentúl, *aki akar,* ne köthessen, mint eddig, pusztán polgári, állami érvényű házasságot. Hanem arról, hogy *aki nem akar, azt ne kényszerítsék rá az állami esküvőre,* hanem legyen elég, ha egyházilag esküszik s az eskető lelkész az adatokat hivatalból átteszi anyakönyvezés végett a polgári hatósághoz is. Erre a korrektívumra tért át újabban számos állam, legújabban *Csehország és Brazília* is.

Az állam így nem jár rosszul s a hívek, főleg a katolikus hívek vallásos érzületén sem esik csorba. Sőt egy égő sérelem végre megszűnik.

Mert lássunk tisztán a dologban: a mai helyzet, a *kötelező s egyedül érvényes polgári házasság* az egy-

házakra, mindenesetre a *katolikus Egyházra nézve állandó, égő sérelem.* Mert a jelen helyzetben az állam *illetéktelenül lefokozza az egyház hatáskörét:* valamiről, amit az egyház szentségnek s elsősorban vallási funkciónak hirdet, az állam azt jelenti ki, hogy az magában és őelőtte semmis és érvénytelen, s viszont az egyházilag is megkötött házasságokat az állam szabadon bontogatja s megsemmisíti, mintha azokba az egyháznak egyáltalán nem lenne beleszólása.

Ne feledjük, hogy a kötelező polgári házasságot akkor hozták be Európa államaiba egymásután, amikor ezekben az államokban a *vallásellenes gondolat, a szabadkőművesség s egyházgyűlölet uralma a legmagasabbra hágott.* A legújabb spanyolországi és mexikói események is mutatják, hogy a polgári házasság kényszertörvényére főleg azért áhítoz minden baloldali mozgalom, mert abban az egyházi és vallásos élet meggyengítésének, az egyház lefokozásának s megalázásának egyik fontos eszközét látja. Innen érthető az is, hogy a prímási javaslattal szemben nálunk is elsősorban szabadgondolkodók és aktív vagy volt szabadkőművesek hangoskodnak.

Ravasz László a prímási javaslattal szemben arra utal, hogy ha az állam mellett az egyházaknak is szavuk lenne a házasságjogi ügyekben, ezt a módszer *„különböző jogrendszereknek éles összeütközését hozná magával".* Azonban ne felejtsük, hogy ez az éles összeütközés *a valóságban ma is megvan,* sőt éppen a mai helyzetnél fogva szükségképpen megvan, mert a katolikus Egyház nem mondhat le arról, hogy a házassági ügyeket a maga törvényei szerint ne kezelje s intézze. Ennek eredményeként számos esetben az egyházi és állami házassági jog *élesen szembekerül egymással* s ennek a jogrendszerkeveredésnek káros hatásait a hívek lelkiismereti békéje s a hitélet zavartalansága keserűen megsínyli. Tehát épp azért van a prímás javasolta reformra szükség, hogy *a jogrendszerek zűrzavara végre lehetőség szerint szünjön meg.*

Arra is utal az ellenvető, hogy gondoljuk meg, „mily áron jött létre a kötelező polgári házasság törvénye s mennyire felkavarta évtizedeken át a legszélesebb rétegek kedélyvilágát." „Vajjon a mai idők volnának alkalmasak a reformra?"

Igaza van Ravasznak, a kötelező polgári házasság törvényének behozatala annakidején *heves harccal járt* s évtizedekig tartó, *sajgó sebeket okozott.* De hozzátehetjük: okoz a *mai napig,* minden hithű katolikus ember lelkében. Hiszen a vele járó bajok s méltatlanságok *a mai napig sem ültek el.* Annak idején csak a baloldali gondolkodás és sajtóterror, nem utolsó helyen az agg király félrevezetése, ad hoc főrendiházi tagok kinevezése stb. révén sikerült ezt a törvényt keresztülerőszakolni, valósággal ráerőltetni az országra, amelynek túlnyomó része nem kért belőle, s Kovács Alajos statisztikája szerint még ma sem kér. Akkor hát miért van rá, mint kötelezőre s egyedül érvényesre szükség?

Abból azonban, hogy egy törvény sebek révén jött létre s állandóan sebeket okoz, logikusan mégsem az következik, hogy tehát hagyjuk meg az ártalmas törvényt tovább is, hanem éppen ellenkezőleg az következik, hogy végre-valahára *tegyük jóvá a századvégi vallástalanság és szabadkőműves előtörés okozta bajokat s operáljuk ki a folytonos üszkösödésre vezető gennyforrást.*

Egyébként nem vesszük-e észre, hogy ezzel a sajátszerű okoskodással: harcba került, alig bírtuk keresztülhajtani, tehát most már ne engedjünk hozzányúlni — hogy ezzel az okoskodással minden *még oly kiáltó jogtalanságnak a joggámerevedését keresztül lehet erőltetni?* Hiszen akkor ugyanezen a címen *Trianon alkotói és haszonélvezői* is: csehek, románok stb. azt mondhatják Párizsban és Genfben: elég harcba került a magyarlakta területekbe beülnünk, évtizedekig háborgott miatta a lakosság, hát most már örüljünk s ne nyuljunk semmiféle revízióhoz! Csakhogy a

jogtalanság a hosszú folytatás által sem lesz jogossá s a betegség nem gyógyul meg azzal, hogy kendőzzük a bajt s mindig „jobb időkre" halasztjuk a gyógykezelést.

Mit akar a prímási javaslat?

A hercegprímási javaslat igazán *elmegy a méltányosság s engedékenység végső határáig.* Nem vágja útját annak, hogy aki a mai házasságjoggal meg van elégedve, továbbra is ne vehesse azt igénybe. Ha tetszik s ha nem áll katolikus alapon, ám esküdjék akárki merőben polgárilag. S ha aztán ezt a polgári kötést állami beavatkozással fel akarja bontani s új házasságot akar polgárilag kötni: ám tegye meg. *A prímási javaslat ebben senkit nem akadályoz.* Akinek a polgári házasság kell: *éljen vele;* ez a fakultatív polgári házasság lényege. Ám azt, akinek *nem kell,* akinek egyéni vagy vallási és lelkiismereti elvei szerint a házasság elsősorban lelki ügy, azt *ne kényszerítsék arra,* hogy házassági kérdésekben egy *lényegében antikatolikus házasságjognak neki idegen s rá nézve lelkiismeretileg elfogadhatatlan elvei szerint rendezkedjék be és igazodjék.* Aki katolikus alapon áll, arra ne akasszák rá egy *antikatolikus szellemű s célzatú törvény kényszerzubbonyát.* Az ország katolikus többségét ne akarják egy szabadkőműves szellemű törvény további elszenvedésére kényszeríteni. Mert ez magában véve is *súlyos és állandó sérelem.*

A hercegprímás javaslata *semmiféle felekezet ellen nem irányul.* Egyetlen pontja sincs olyan, amelyet a legkényesebb felekezeti érzékenység szempontjából hibáztatni lehetne. Erre nézve eddig semmiféle oldalról nem is történt semminemű kísérlet. Csak azt kívánja a javaslat, hogy ezentúl az *eddig figyelembe nem vett katolikus szemponton se essék többé sérelem.* Kinek lehet ez ellen észrevétele?

Azt kívánja a javaslat, hogy aki egyházilag akar esküdni, az ezt *teljes joghatállyal megtehesse* s az állam ne vágja mintegy a szemébe: ó, ez még semmi,

nekem a te egyházi esküvőd üres komédia, majd csak akkor lettél házas, ha én esketlek meg. S akkor is házas vagy, ha egyházad azt mondja, hogy nem vagy az. Azt akarja a javaslat, hogy aki az egyházi esküvő által magát egyháza hű fiának vallja, vagyis aki egyházilag esküszik, *az ismerje el egyházának joghatóságát a házassága ügyeit illetően mindvégig.* Azzal pl. a válás kérdésében is rá nézve az egyházi törvények legyenek irányadók. Lelkiismeretben eddig is ezek voltak irányadók, de a „különböző jogrendszerek összekeveredése" folytán sokszor teljes és fájdalmas lett a zűrzavar. A javaslat értelmében itt sem történik senkin jogtalanság: aki nem akar, ne vesse alá magát az egyházi törvényeknek, hanem esküdjék polgárilag. De *ha* egyházilag esküszik, ismerje el az egyházi törvények illetékességét az ő egyházi jellegű házasságára. Hol van itt a méltánytalanságnak még csak árnyéka is?

Kétségtelen különben, hogy a javaslatnak *itt van a legmélyebb célzata.* A katolikus egyház a polgári válásokat s újraházasodásokat a maga elvi álláspontja szerint a legvégzetesebb családrombolásnak látja s amellett az evangéliumi törvény nyilt és sorozatos megszegésének tekinti. Nem szól bele abba, minek tekintik más világnézetek vagy felekezetek, de *a maga részéről* katasztrófák egész sorát látja a válás megengedésének polgári üzemszerűségében. Fájdalmas lelkiismereti tragédiák egész erdeje, családi összeomlások egész szomorú tömege sarjad évről-évre ebből a mai helyzetből. Tíz- meg tízezer katolikus hívő él egyházhűtlen életet, nem járulhat a szentségekhez és szenved sokszor elmondhatatlan lelki kínokat azért, mert *egy könnyelmű pillanatban elfogadta s megragadta azt a lehetőséget, amelyet egy katolikusellenes törvény nyujtott neki* s olyan helyzetbe engedte csábíttatni magát, amelyből aztán százszor nehezebb kievickélni, mint amilyen volt a szenvedély hevében belelábolni.

Ezeken akar segíteni a javaslat, és segíteni akar azokon a szerencsétlen *gyermekeken,* kiket a válás

mai könnyedsége taszít mostohaságba, szülőtlenségbe, otthontalanságba.

Lehet, hogy Ravasz László s más felekezeti férfiak a maguk felekezete szempontjából *nem látják ily sötétnek ezeket a tragédiákat.* Legyen *béke velük!* A javaslat *teljesen rájuk bízza, hogy milyen házassági törvények szerint óhajtják a maguk híveinek házasügyeit rendezni* vagy nem rendezni. De engedjék meg *nekünk is,* hogy a mi híveink rettentő lelki vívódásainak s szenvedéseinek láttán mi is kereshessük a módokat, hogy ezeket a szörnyű katasztrófákat legalább azok közt, akik ezt keresik s akarják, *csökkentsük s megszüntessük.*

Egy tetszetős ellenvetés.

Baj-e egyáltalán a válás és a jobbra-balra újraházasodás? Nem tesszük fel, nem tehetjük fel egyetlen komoly magyar emberről, akármilyen felekezethez tartozik, de főleg ha egy keresztény egyháznak vezető egyénisége, hogy erre a kérdésre haboznék *igenlő* feleletet adni. *Bernát István* néhány éve igen szép szavakat mondott e kérdésről; szívesen megvalljuk, hogy a házassági reform sürgetésének kezdeményezésében *Kray István, Zsitvay Tibor, Láng János* és mások mellett éppen övé, a Kálvin-szövetség elnökéé az elsőségi érdem. A válás, a házasságok könnyelmű kötése és felborítása kétségtelenül nagy baj, mindenféle szempontból. Legföllebb az lehet a vita tárgya, hogy *vajjon ott is ragaszkodnunk kell-e a házasság felbonthatatlanságához,* ahol, mint Ravasz mondja, a házasság jogi keretei közül *„kihalt a lélek",* „amikor a házasság megtört és meghalt, s fenntartása bűnt és halált áraszt". Vagyis ahol a további együttélés már szinte elviselhetetlen teher. Ravasz szerint az ilyen házasságot *fel kell bontani,* mert az már csak „a sátán dicsőségét szolgálja". Ezzel a tetszetős felfogással néha még hitükben elgyengült katolikusoknál is találkozunk.

Vitatkozzunk-e ezzel a felfogással? Teljesen fölösleges. Ha meglepően hangzik is: *a primási javaslat*

még ennek a felfogásnak a követőit is respektálja. Aki így gondolkozik a házasságról: ám tessék, éljen szerinte, házasodjék szerinte, rendezkedjék be szerinte: a javaslat módot nyujt erre. És ha, mondjuk, egy egész felekezet ezen az alapon óhajtja berendezni házasságjogi rendszerét: *tessék, mi nem szólunk bele egy szóval sel* De viszont nekünk is engedje meg az állam (amelyben még mindig elég nagyszámú hithű katolikus is lakik), hogy mi meg a *magunk felfogásai s hitelvei szerint rendezkedjünk be a házasságjog terén* s ezt a mi berendezkedésünket az állam is *tartsa tiszteletben!*

Vágjunk elébe a bajnak.

A mi felfogásunk a fent jelzett, tetszetős ellenvetés dolgában az, hogy először is a katolikus egyház szerint is vannak esetek, amikor a „házasság lelke meghalt", annyira, hogy a közös élet nagyobb bajok felidézése nélkül fenn nem tartható. Ily esetekben az *egyházjog is ismer ágytól-asztaltól való szétválást.* De nem engedheti meg a házas kötelék *teljes felbontását s az újraházasodást.* Még pedig nemcsak azért nem, mert az evangéliumi törvény kategórikusan házasságtörésnek nevez *minden* ilyen újraházasodást, hanem azért sem, mert ez az engedmény *logikusan a családi élet teljes meglazulására,* sőt a *szabadszerelem rendszerére vezet.*

Mert nem az a lényeg, mi legyen azokkal a házasokkal, akik már nem szeretik egymást és nem találnak örömet az együttélésben, hanem az, hogy hogyan vágjunk *elébe* a bajnak s hogyan *akadályozzuk meg ezt a belső elidegenedést, a házasság belső harmóniájának összeroppanását?* Szerintünk semmiesetre sem azzal, hogy *utat nyitunk a hűtlenség és teljes elszakadás felé,* hanem éppen ellenkezőleg azzal, hogy *üdvös tilalomfákat állítunk a hűtlenségre hajlók elé* s azt mondjuk: szeressétek egymást, maradjatok meg békében egymás mellett, mert *ha szétszakadtok, új házasságot nem köthettek!*

Mi a mai helyzet? Az, hogy a válási törvény számos esetben valóságos *csábítás a hűtlenségre.* Hiszen az állam *szinte prémiumot tűz ki* a tartós hűtlenségre! Meguntad a feleségedet? Találkoztál közben valakivel, aki szebb, fiatalosabb, gazdagabb? Uccu rajta, légy hűtlen és erőszakos, s akkor a törvény maga választ el s ha új szerelmeddel össze akarod adni magad, az *eddigi házasságtörésre az állam maga akasztja rá a törvényesség és tisztesség palástját.* S ha majd erre a második számú feleségre is ráunsz, kezdheted a játékot elülről s ha tetszik, ne is állj meg a tizedik „feleségig". Szovjetoroszországban is így csinálják...

Mi más ez, mint *alig burkolt szabadszerelem?* Folytatólagos, szukcesszív *többnejűség?* Nem teszem fel a válás védelmezőiről, hogy idáig akarjanak elmenni. De az *elvből,* amelyet képviselnek, *logikusan ez következik* s ide *el is fogunk jutni,* ha a válás további terjedésével s a sokszázéves, erkölcsösebb tradició fokozatos gyengülésével mindinkább előhaladunk ezen az úton. Hiszen akkor igazuk van a pajtásházasságok s hasonló aberrációk hirdetőinek, a házasságnélküli nemi élet követelőinek. Brutálisabbak, de következetesebbek, mint azok, akik szép szavakat mondanak a hűségről, de aláássák annak alapjait!

Nemcsak a keresztény, hanem az általános etika is azt mondja, hogy a házastársaknak *szeretniök kell* egymást és hűségben kell élniök egymással. Még pedig nemcsak addig, amíg a szerelem s a szenvedély rózsaszínű köde tart, amíg nehézségek nem kerülnek a békés egyetértés útjába. Hanem akkor is és éppen akkor, amikor ez a hűség s ez a szeretet *önfegyelmezésbe és áldozatba kerül.* Nem a *szerelem* a legfőbb keresztény parancs, még a házastársak közt sem, hanem a *szeretet,* amelynek mindig helyt kell állnia. És nemcsak a szeretet *egymás* iránt, hanem főként a *gyermek iránt is!* Nehezen értitek meg egymást? Elhült a szerelem spontán lángolása? Akkor hát *még több szeretetre* van szükség, amely parancs alól nincs diszpenzáció. S aki nem tartja meg, bűnhödjék! *De ne*

kapjon jutalmat érte s ne kapjon menlevelet arra, hogy most aztán *esküt szeghessen, nőt, gyermeket cserbenhagyhasson, hűtlenségére még állami pecsétet is nyerhessen!* Ez a mi etikánk, amelyet mi nem kívánunk mindenkire ráerőszakolni, de amelyet *magunk közt vallani s védeni akarunk,* mint ahogy ez jogunk s kötelességünk.

Az esküszegés megengedése.

Helyesen mondja Ravasz László, hogy „minden közületnek védenie kell a házasság intézményét a végső határig s ha erre nézve a jelenlegi törvény nem nyujt garanciát, *jöjjön a korrekció*". A MOT szerint azonban viharos tapsot aratott a szónok ezzel a mondatával is: „Az olyan felfogást, amely a paráznasággal megölt házasságot semmi körülmények közt nem tartja felbonthatónak, éppen Isten dicsőségének elveivel s a házasság szent erőivel tartjuk ellenkezőnek". Megnyugtathatjuk a szónokot: a „paráznasággal megölt házasságot" a katolikus egyház is a vétkes fél „elbocsátásával" sujthatónak tartja. De nem *felbonthatónak* s jogcímnek arra, hogy most már aztán az *intézményes paráznaságra lehessen mindkét félnek berendezkedni.* Már pedig a mai törvény *erre* ad módot és könnyedséget.

Nézzünk csak az életben körül. Gépírónők, csinos és erkölcstelen kalandornők, szépen elhódítgatják a pénzes vagy előkelőbb állású férjeket; az emberek csereberélik a feleségeiket, mint a kabátjukat; ráunás, csapodárság, érdek, vagy egyszerűen erkölcsi fegyelmezetlenség állanak ezer meg ezer családi tragédia elején! Már maga az a tudat, hogy ha nem parirozol nekem, kitehetem a szűrödet, fel is út, alá is út, gyökerében megmérgez s minden eszmeiségétől megfoszt számos magyar családot. *Helyes ez?* Szabad-e egy törvényhez ragaszkodnunk, amely *nem védi a hűségi esküt,* hanem az *esküszegést megengedettnek jelenti ki?* Mi címen tartsuk akkor tiszteletben az esküt, amelyet pedig az állam bizonyos esetekben maga is követel s

megszegését szigorúan bünteti, ha a *legszentebb esküt, a holtomiglan-holtodiglan esküjét állami asszisztenciával fel lehet borítani?*

De ám tegyék ezt azok, akik ebben semmi különöset nem találnak. Semmi szavunk hozzá. Csak ne akarják vele egy Egyház híveit állandóan kísértésbe juttatni, amelynek ez a felfogás *a hitelveivel s az etikájával gyökeresen ellenkezik!*

Ha a hercegprímás nem lenne az az egyeneslelkű magyar úr, akitől távol van minden diplomáciai mesterkedés, talán más utat választott volna a katolikusokat égetően bántó házasságjog megváltoztatására. Talán lemondott volna a kezdeményezés jogáról s mások, esetleg nemkatolikus tényezők előtérbehelyezésével mozdította volna meg ezt a kérdést. Az ő szelíd s mindenkiről csak jót feltételező, politikamentes módszere az volt, hogy *nyiltan kiállt a fórumra, egyenesen beszélt s bízott abban,* hogy egy minden jogos igényt messzemenően honoráló, mérsékelt és engedékeny javaslattal nem fognak egyesek *talán pusztán amiatt szembehelyezkedni, mert azt ő, a bíboros hercegprímás tette,* még pedig egy katolikus nagygyűlés keretében. Annál szomorúbb lenne, ha egy vallási, etikai és nemzeti érdekből annyira kívánatos javaslattal szemben talán *éppen ezen az érzelmi alapon indulna ellenakció.*

A javaslatnak, bár minden oldalra nézve méltányos és jogtisztelő, egy „hibája" kétségtelenül van; ezt elárulhatjuk. Ma nagyon sok katolikus ember a válási törvény nyujtotta lehetőségek igénybevétele folytán ellenkezésbe kerül saját egyházával. Hiszen amelyik katolikus a saját egyházának törvényeivel szembekerül, az voltakép igen sok esetben csendes ellensége is lesz az egyháznak, s a lelke mélyén inkább odahúz, ahol ezek a törvények nincsenek elismerve. Más szóval: *a mai házasságjogi törvény a mi felünkön állandóan egész sor belső hithagyást eredményez.* Viszont bizonyos, hogy ha a javaslat törvénnyé lesz, nagyon sok katolikus *megmarad,* könnyebben marad

meg egyháza hűségében. A katolikus hitélet bizonnyal *nyerni* fog általa, anélkül, hogy más felekezeteket gyengítene. Ha *ez* az, ha a katolikus hitélet *belső erősödése* az, ami valakinek fáj, az *mondja meg ezt nyiltan.* Mert csak ezen az alapon, *a katolikus hitélet zavartalanabb fejlődésétől való félelem alapján lehet a primási házasságjogi javaslattal szemben állást foglalni.*

Szeretjük remélni, hogy a felekezetek vezéreit nem ez a kevéssé nemes indítóok befolyásolja.

Harc a „bölcsőbeli gyermekért".

A liberális lapok, úgy látszik, boldogok, valahányszor a M. O. T. tudósításai révén a keresztény felekezetek közti háborúságokkal élénkíthetik lapjaikat. Hasábjaikon, nem tudni hányadszor, október 17-én jelent meg ilyenféle híradás:

„A budapesti református egyházmegye közgyűlésén... Szabó Imre esperes jelentésében kitért a reverzális kérdésére. Veszedelmesnek mondotta, mely végzetesen fenyegeti a hívek családi békességét és a gyermekek családi nevelését.

— A helyzet az — jelentette ki —, hogy az egyházak a pápai kódexnek az állami törvények fölé helyezésével a bölcsőbeli gyermeket akarják megszerezni, egyik a másik elől. A hozzám érkező vallomásokból, jelentésekből és levelekből félelmetesen bontakozik ki, hogyan lesz pokollá egy házasság, a később, a házasságon belül jelentkező vallási viszályok miatt. Nem hiszem, hogy Krisztus Urunk örülne egy-egy gyermek elhódításán, amikor ezrével vannak felnőttek, akiket Krisztus számára meg kellene hódítani. Ez mégis csak férfiasabb feladat volna."

Kissé egyhangú dolog ugyanazokra a kevés jóhiszeműséggel megismételt vádaskodásokra mindig újból feleletet adni, de mivel a támadások mindig újra visszatérnek, időnkint meg kell ismételnünk a

támadások alaptalanságának kimutatását is. Röviden tehát:

Először: A reverzálist tudvalevőleg nemcsak a katolikus Egyház sürgeti, hanem legalább ugyanakkora erővel, sőt igen gyakran sokkal keményebben és merevebben sürgetik a protestáns felekezetek is. Tagadhatja-e ezt valaki? Számos esetről tudunk, amikor derék protestáns emberek állásukat vesztették, mert vegyes házasságukból születendő gyermekeiket nem adták oda mind a protestáns felekezetnek. A „bölcsőbeli gyermekekért" való harcban ma a protestánsok vezetnek. Tehát semmi joguk nincsen másnak ebben szemrehányást tenni. Ha mégis úgy beszélnek, mintha ők ebben a harcban csak mint ártatlan szenvedők szerepelnének: ez egyszerű porhintés és valótlanság.

Másodszor: Igaz, hogy Krisztus Urunk nem nagyon örülhet a házasságon belül jelentkező vallási viszályok miatt. De tegyék a szívükre a vádaskodók a kezüket: ki kezdte az egész vallási viszályt? Miért kellett és kell állandóan Európa vallási egységét megbontani? A vallásszakadással adva van a vallási viszály. Itt tehát ne tessék kenetes szavakkal Krisztust idézni, akinek egység-parancsát éppen a vádaskodók tolják félre az útjukból!

Harmadszor: A vegyes házasságok viszályra vezetnek? Tökéletesen igaz; de ezért is ellenzi a katolikus Egyház a vegyes házasságokat, és csak akkor ad rájuk engedélyt, ha a vallási viszályt a felek legalább a gyermekekre nézve mindjárt kezdettől kiküszöbölik.

Negyedszer: A viszályokat nem is annyira az egyházi reverzális szokta előidézni, mint inkább a tökéletlen, rossz és célját tévesztő állami reverzális-rendszer. Amely pl. a szülők megegyezési jogát a gyermekek vallására nézve a polgári házasság megkötése után már nem ismeri el. Tessék eltörölni az állami reverzális-kényszert s akkor a viszályok jórésze megszűnik.

Ötödször: „Ezrével vannak felnőttek, akiket Krisztus számára meg kellene hódítani". S ez „mégis csak férfiasabb feladat volna". Nagyon helyes. Ajánljuk tehát Szabó Imre esperes úrnak, hogy hagyja már abba a férfiatlan harcot a bölcsőbeli gyermekekért s menjen Krisztus számára meghódítani azt a rengeteg felnőtt protestánst, aki nem jár Krisztus útján. Necsak nekünk tanácsolgassanak az atyafiak, hanem tegyék meg maguk is, amit nekünk ajánlanak. Ez „férfiasabb feladat" lenne, mint az örökös rosszindulatú gáncsoskodás.

Hatodszor: Az esperes úrnak fáj, hogy mi vallási kérdésekben a „pápai kódexet" az állami törvények fölé helyezzük? Sohasem olvasta-e az „Apostolok Cselekedeteit", ahol az apostolok szintén az állami törvényekkel szembehelyezkedve védték és terjesztették az evangéliumot? De tekintsen csak az esperes úr kissé messzebb, mint ameddig az íróasztala ér. Ime, Németországban ma a protestáns egyházak is keservesen panaszkodnak, hogy az állam illetéktelenül beleavatkozik a vallási és egyházi ügyeikbe. Hát talán mégsem szentírás az, hogy az állami törvények szentebbek a vallási törvényeknél. És vajjon Oroszországban is beválik-e Szabó Imre elmélete az állami törvényeknek minden fölött való szentségéről?

Végül hetedszer: Jegyezze meg magának Szabó Imre s a többi harcos hangulatkeltő: nekik aztán igazán kevés joguk van azokról a veszedelmekről beszélni, amelyek a „családi békességet" és a „gyermekek családi nevelését" fenyegetik. Mert akik a mai nemzetpusztító és családokat gyilkoló válási törvényeket mindenáron fenntartani akarják, azok ne igen sirassák a családi békének s a gyermekek családi nevelésének végveszedelmét. Akik a családi élet e rákfenéjét a hercegprímási javaslattal szemben minden komoly ok nélkül, egyszerűen felekezeti szenvedélyből és kicsinyességből tovább is fenn akarják tartani, akik a családok szétesését minden nemzeti érdek és

minden evangéliumi törvény ellenére nemcsak megtűrik, hanem védelmezik és előmozdítják, azokban legyen legalább annyi férfias szemérem, hogy hallgatnak és nem beszélnek a családi élet békéjéről és a gyermekek családi neveléséről!

A katolikus nagygyűlésen, amely négy napon át tartott és amelyen tömérdek előadást hallottunk, megint egyetlenegy mondat, egyetlenegy szó sem hangzott el, amelyet legtávolabbról is a protestáns felekezetek ellen való hadakozásnak vagy támadásnak lehetett volna minősíteni, sőt még csak védekezésnek sem valamely protestáns támadással szemben. Pedig felpanaszolni valónk és védekezni valónk elég bőségesen akadt volna. Hogyan van az, hogy viszont protestáns részen egyetlenegy közgyűlés, beiktatás vagy bármely más ünnepélyes alkalom nem múlik el anélkül, hogy nem is burkoltan, hanem nyiltan bele ne döfnének a katolikus Egyházba? Persze mindig a felekezeti békesség ünnepélyes, páthoszos és hazug hangoztatása mellett! Ahol ilyen rettentő a szakadék a szavak és tettek között: hogyan bízzunk ott a becsületes békevágyban vagy csak a szereplők férfias őszinteségében is? Vajjon a vallás egyeseknek egyenesen a hamiskodást, a félrevezetést és az alattomosságot parancsolja? Nem restellik-e minden józanul gondolkodó, erkölcsileg épérzékű ember előtt ilyen furcsa színbe juttatni a maguk felekezetének erkölcsi tartalmát?

Tanuljanak a katolikus nagygyűlés méltóságteljes, befelé néző, építő és sértegetéseket kerülő tónusától ők is egy kis becsületes, keresztény finomságot!

Protestánsok az „egyházhűtlen házasulók" ellen.

A protestáns sajtóiroda a félhivatalos MOT-on keresztül érdekes és figyelemreméltó közleményt vetett nemrég a lapok nyilvánossága elé. A tiszáninneni református egyházkerület „szabályrendeletet alkotott a

kötelességmulasztó presbiterek és az egyházhoz hűtlen házasulók ellen". A szabályrendelet:

„a protestáns egyházi főhatóságok reverzálistörvény-ellenes álláspontjának megfelelően azt követeli meg a református egyháztagtól, hogy a *nemének megfelelő gyermekeit neveltesse feltétlenül református vallásban.* Azokat az egyháztagokat, akik házasságkötésüknél a saját nemükhöz tartozó gyermekeiknek a református vallásban való nevelését nem biztosítják, *fegyelmi eljárás alá kell vonni.* Az ilyen cselekményt elkövető egyháztagok az Úr asztalától való *eltiltásra* ítéltetnek, ami a választás és választhatóság jogától való megfosztást is maga után vonja. A jogerős ítéletet a legközelebbi istentisztelet végeztével a *szószékről ki kell hirdetni* és az egyházközség *hivatalos lapjában közzé kell tenni,* az Úr asztalától eltiltottak névjegyzékét pedig *minden úrvacsoraosztás előtt a szószéken fel kell olvasni.*

A református anyaszentegyház kárára megegyezést kötő egyháztag az egyházközségi választók névjegyzékébe *fel nem vehető* és ha már felvették, *hivatalból törlendő.*

Az Úr asztalától való eltiltás időtartamának maximuma *öt esztendő.* Ezen az időn belül is nyomban hatályát veszti, ha a megbüntetett egyháztag kijelenti, hogy bűnét *töredelmesen megbánta.*

Az egyházkerületi közgyűlésnek határozatát évenkint legalább kétszer a szószékről ki kell hirdetni és az egyházközség hivatalos lapjában évenkint legalább kétszer, feltűnő formában közzé kell tenni."

Ez a szabályrendelet sok tekintetben figyelemreméltó. Mindenekelőtt azért, mert bár a reverzálist színleg visszautasítja, mégis elvben ugyanarra az alapra helyezkedik, mint a katolikus Egyház, mikor ez a vegyesházasságoknál a reverzálist sürgeti. Nem sürget protestáns reverzálist, csak azt, hogy a protestáns szülő *egynemű* gyermekei a protestáns vallás számára biztosíttassanak. Ez elvi szakítás az eddigi s

valószínűleg azért ezentúl is fenntartandó gyakorlattal, mert hiszen a protestáns felekezetek eddig a valóságban épúgy követelték valamennyi gyermek protestáns vallásának biztosítását, mint a katolikusok a katolikus reverzálist. Mégis az alapelv: hogy a szülőnek nem lehet közömbös a gyermekének vallási hovatartozandósága s hogy ebbe a kérdésbe az egyház is beleszólhat s jogait megfelelő biztosítékokkal védelmezheti, mindkét esetben közös. Az új szabályrendelet beéri a „sexus sexum sequitur" (nem nemet követ) elvével, tehát hajlandó, hogy úgy mondjuk, feles arányban kiegyezni más felekezetekkel, ami látszólag nagyfokú türelmesség jele. Valójában mégsem türelem ez, hanem éles szembehelyezkedés a katolikus Egyházzal, amely a „sexus sexum" elvét épúgy nem ismerheti el, mint a protestáns irányú reverzálist. A katolikus Egyház tudvalevőleg az összes gyermekekre nézve követeli a katolikus nevelés biztosítását, nem presztizs vagy érdek alapján, hanem dogmatikus álláspontja szerint, amelyet megtagadnia annyi lenne, mint katolikus voltáról lemondani. Az új protestáns szabályrendelet, bár a gyermekek felének átengedésével kétségtelenül bizonyos engedményt gyakorol, lényegében semmiképpen sem oldja meg a kérdést s nem viszi a vitát a megoldáshoz közelebb, sőt kereken szembehelyezkedik a katolikus Egyház dogmatikai álláspontjával s ennélfogva a katolikus félre nézve a legsúlyosabb lelki bonyodalmakat és tragikumokat idézi fel.

Figyelemreméltó továbbá a „nem nemet követ" elvének ez a szinte ünnepélyes kodifikálása a tiszáninneni kálvinista egyházkerületben. A gyermekek vallásának a nemüktől, tehát valami teljesen külsőleges, véletlen tényezőtől való függővé-tétele. A képzelhető legveszedelmesebb engedmény ez a liberális és hitközönyös álláspont felé. Mert vagy lélekben járó dolog a gyermekeknek ilyen vagy olyan valláshoz tartozása, vagy nem az. Ha az: hogyan érheti be akkor egy magát az igazság birtokában tudó vagy élő egyház

azzal, hogy csak a gyermekek egy részét követeli az igazság s az igaz hit számára, a többit pedig a tévedésnek engedi át? Ha pedig nem lélekben járó dolog: akkor minek erőltetik egyáltalán, hogy melyik gyermek hová tartozzék? Miért nem bízzák akkor azt egyszerűen a szülők belátására és szabad elhatározására? Hol marad itt a sokat emlegetett lelkiismereti szabadság?

Ha egy protestáns apa pl. úgy találja, hogy legjobb volna, ha valamennyi gyermekét a katolikus anya nevelné a maga vallásában: mily alapon kötik meg ebben a kezét? Holott arra éppen az idézett szabályrendelet szerint semmiféle dogmatikai vagy lelkiismereti szükségesség fenn nem forog? Pusztán hatalmi, felekezeti és presztizskérdés alapján van-e joga egy felekezetnek ennyire béklyóba törni híveinek szabadságát ott, ahol semmiféle dogmatikai elv ezt a megszorítást meg nem okolja?

De van itt még más is. A szabályrendelet hangsúlyozza, hogy azért helyezkedik a „nem nemet követ" elv felemás álláspontjára, mert „a protestáns egyházi főhatóságok reverzálistörvény-ellenes álláspontjának megfelelően" óhajt cselekedni. Ez a kissé homályosan szövegezett mondat közelebbről annyit jelent, hogy tehát a legfőbb szabály náluk, az utolsó eligazító és irányító elv egy ilyen súlyosan lelkiismereti, nagy társadalmi következményekkel járó rendelkezés terén nem a Szentírás (mert hiszen abban ezekről a kérdésekről szó sincs), sem az egyházi hagyomány (mert hiszen erről hallani sem akarnak), hanem: „a protestáns egyházi főhatóságok reverzálistörvény-ellenes álláspontja". Tehát: valami megfellebbezhetetlen, csalatkozhatatlan egyházi tanítótekintély!

Emlékezzünk csak arra, hogy Luther és Kálvin szerint azért nincs szükség külön papi rendre és egyházi főhatóságokra, mert az „egyetemes papság" elve alapján az egyházban mindenkinek tökéletesen egyforma és azonos jogai vannak; azért nincs szükség a

protestantizmus szerint hierarchikus felsőbbségekre vagy éppen döntő és iránytszabó egyházi tanítótekintélyre. Most pedig azt látjuk, hogy itt egyszerre a „protestáns egyházi főhatóságok álláspontja" az utolsó szó, a döntő érv, a végső fórum, a szinte pápai tekintély, amely szerint egy ennyire súlyos egyházjogi kérdésben a döntéseknek történniök kell. Azért, mert a protestáns „egyházi főhatóságok" a reverzálistörvény ellen nyilatkoztak, azért hát hamar változtassunk az eddigi álláspontunkon és a reverzálissürgetés helyett tegyük hirtelen szabállyá a „nem nemet követ" liberális és hitközönyben fogant elvét!

Rendkívül érdekesek továbbá a szabályrendelet büntető szankciói és azoknak halmazata. Elvégre nem az a legfontosabb, hogy mi az egyházkerület szabályrendeleteinek írott betűje; sem az, mi a „protestáns egyházi főhatóságok" álláspontja; hanem sokkal inkább az, hogy mit lehet mindebből az életbe átvinni, esetleg az életbe áterőszakolni. Az „áterőszakolni" szó erősnek hangzik, de itt a valóságban teljességgel helyénvaló. Mert ez a tiszáninneni szabályrendelet a lelki erőszakolásnak csakugyan olyan jelentékeny, olyan kialakult formáit tartalmazza, amelyekhez képest az a tisztán lelki fenyíték, amit a katolikus Egyház a maga egyházhűtelen gyermekeivel szemben alkalmaz, teljességgel elenyészik. A katolikus Egyház a reverzálistörvényt megszegő híveit egyszerűen eltiltja a szentségek vételétől. Kemény, fájdalmas fenyíték, kétségtelenül, de nem szociális értelemben megbélyegző, nem a nyilvánosság elé rángató, nem társadalmi szempontból sujtó. Ezzel szemben a tiszáninneni református egyházkerület szabályrendelete egész sor társadalmilag is sujtó, külsőleg és fájdalmasan megbélyegző, egy minden tekintetben elviselhetetlennek szánt lelki pressziót alkalmaz azokkal a protestáns hívekkel szemben, akik a lelkiismereti szabadságot nem hajlandók a felekezeti vezetők presztizsszempontjainak alávetni, vagyis akik nem a szabályrendelet szerint kötnek vegyesházasságot.

Mert mi történik ezentúl azokkal a kálvinista egyháztagokkal, akik mondjuk a katolikus, vagy akár pl. a luteránus felekezet számára engedik át a gyermekeiket? Az ilyenen valósággal tobzódva tölti ki bosszúját a felekezet. Először is: „Az ilyen cselekményt elkövető egyháztagok *az Úr asztalától való eltiltásra ítéltetnek,* ami a választás és választhatóság jogától való megfosztást is maga után vonja". Idáig rendben van, ez merőben lelki s azzal legszorosabban kapcsolatos belső, egyházi fenyítés. Ám azonkívül más is történik. Halljuk csak a szabályrendeletet: *„A jogerős ítéletet a legközelebbi istentisztelet végeztével a szószékről ki kell hirdetni és az egyházközség hivatalos lapjában közzé kell tenni;* az Úr asztalától eltiltottak névjegyzékét pedig minden Úrvacsoraosztás előtt *a szószéken fel kell olvasni".* És még valami: „A református anyaszentegyház kárára megegyezést kötő egyháztag tehát az egyházközségi választók névjegyzékébe fel nem vehető, és ha már felvették, *hivatalból törlendő".*

Vannak, akik a katolikus Egyház reverzális-sürgetését „lelki inkvizíciós eljárás"-nak minősítik. Mi ez azonban ahhoz képest, ami itt történik? Tessék csak elképzelni: Egy kálvinista katolikussal köt házasságot, s mivel ő a lelkiismereti szabadság alapján áll s szerinte a katolikus vallás épúgy üdvözít, mint bármelyik más, hát honorálja a katolikus Egyház dogmatikai álláspontját, honorálja választottjának legsúlyosabb lelkiismereti aggályait és azért neki katolikus irányú reverzálist ad. Mi történik az ilyennel? A megcsúfoltatásnak, kipellengéreztetésnek, meghurcoltatásnak, megbélyegzésnek egész sorozatát kell abban a pillanatban magára vállalnia. „Elítélik"; „jogerős ítéletet" hoznak ellene! Úgy kezelik, mint egy „jogerősen elítéltet". Nyilvánosan „eltiltják az Úr asztalától". De még ez sem elég. Mint kitiltottat, a szószékről is megbélyegzik: ott, ahol az evangéliumot szokás hirdetni, őt nyilvánosan, névszerint kiprédikál-

ják, elrettentő például emlegetik, valamint az egyházközség hivatalos lapjában kiszerkesztik. Ha pedig netalán a neve az egyházi választók névsorába bekerült volna, azt onnan „hivatalból törlik". S mindennek betetőzéseképen: ez a megbélyegzés és kipellengérezés nem csupán egy ízben történik, hanem ismételten és sorozatosan, mert az ilyen kiátkozottaknak és megbélyegzetteknek nevét *minden Úrvacsoraosztás előtt* ünnepélyesen fel is olvassák: közborzongásra és közmegvetésre.

Állapítsuk meg a lényeges különbséget a katolikus fenyítékek és a tiszáninneni reformátusok közt. A katolikus Egyház is kizárja a szentségek vételétől azokat, akik egyházilag érvénytelen házasságot kötnek; ez magától értetődő dolog, hiszen akiben nincs bánat és erősfogadás, azt a szentségekhez bocsátani úgysem lehet. A katolikus Egyház azonban ezt a kizárást sohasem viszi a nyilvánosság elé, nem prédikálja ki a megfenyítetteket, nem szerkeszti ki nevüket, nem bélyegzi meg őket minden áldoztatás alkalmával! El sem lehet képzelni, hogy nálunk az Oltáriszentség osztása szent percében ilyen gyűlölködő ténykedések folyjanak a templomainkban! A tiszáninneni szabályrendeletben a terrornak, a minden eszközt kíméletlenül s türelmetlenül igénybevevő erőszakoskodásnak olyan elijesztő esetével állunk szemben, amelyhez képest a katolikus Egyház reverzálistörvénye maga a szelídség és előkelő tartózkodás. S növeli a türelmetlenség és erőszakosság jellegét az a körülmény, hogy ebben az egész inkvizíciós eljárásban elejétől-végig nem dogmatikai elvhűségről, hanem merőben a felekezeti érdek és hatalmi politika külsőleges szempontjairól van szó!

Az már csak kuriózum, hogy az „Úr asztalától való eltiltás időtartamának maximumát" a rendelet pontosan öt esztendőben állapítja meg. A katolikus ember erkölcsi érzéke itt azt kérdezi: Miért? Ha vétkes az illető s tettét jóvátenni vonakodik: miért kell

annak öt esztendőn túl minden további nélkül feloldozást nyernie? Ha pedig nem vétkes, vagy tettét jóvátenni hajlandó, miért kellett őt ily szigorúan sujtani?

S újabb rébusz: „Ezen az időn belül is nyomban hatályát veszti (az Úr asztalától való eltiltás), ha a megbüntetett egyháztag kijelenti, hogy bűnét töredelmesen megbánta". Töredelmesen megbánta? Hogyan kell ezt érteni? Ha pl. egy kálvinista ember „egyházhűtlen" módon köt házasságot, vagyis pl. a katolikus fél számára reverzálist ad, s tegyük fel: nyomban az esküvő után forma szerint szépen kijelenti, hogy „bűnét töredelmesen megbánta": akkor már nyomban hatályát veszti a büntető fenyíték? Hiszen akkor ez a törvény egyszerű papirosdarab, amelyet kijátszani könnyű! Avagy meg kell várni, míg az új házasfelek közt az első keményebb összezördülés megtörténik s akkor az igazhitű fél a lelkészéhez szalad és bevallja, töredelmesen megbánta már, hogy ezzel a valakivel kötött házasságot? Avagy más tanujelét kell adnia annak, hogy megbánása csakugyan „töredelmes" és őszinte? De hogyan adja ennek jelét? Újfajta gyónást akarnak talán behozni e célra s újfajta feloldozást? És még egyet: mi biztosítja a szabályrendelet kitervezőit, hogy az egyes egyházközségek a szabályrendeletet mindenütt egyformán s következetesen fogják végrehajtani? Hogy nem lesz az egész rendelet puszta balekijesztő eszköz? Hogy pl. tekintélyesebb egyháztagokkal szemben, jómódú, nagy egyházi adót fizető vezető egyháztagokkal szemben is ugyanazzal a rettenetes, könyörtelen szigorral és kiközösítő kíméletlenséggel fognak a lelkész urak eljárni, mint szegény prolikkal és megfélemlíthető kisemberekkel szemben?

Nem gúnyból mondjuk mindezt, hanem okulásból és — részvétből. Szegény protestánsok: íme, mindenáron szeretnék megkerülni a katolikus álláspontot, de akaratlanul is lépten-nyomon beléje ütköznek. Nincs más következetes és elfogadható megoldás, mint a katolikus állásponthoz való közeledés, bármennyire

törekszenek is ennek a látszatát újszerű szavak és fogalmazások segítségével megkerülni. A protestánsoknak, ha hívek maradnak a lelkiismereti szabadság elvéhez, bele kellene nyugodniok a katolikus álláspont honorálásába a vegyesházasságok terén; minden egyéb próbálkozás csak következetlenségre és kapkodásra vezet!

Külföldi magyarok sorsa.

A megélhetés gondjai számos magyar testvérünket vezetik messze külföldre, újabban főleg Dél-Amerikába is. Ezek egy része ma lelketlen üzérek kezébe kerül, másrészt azonban több-kevesebb fáradsággal új életlehetőséget teremt magának.

Igen nagy baj, hogy ezekkel a szerencsétlen magyarokkal odakint jóformán senki sem törődik. A hivatalos helyek csekély védelmet nyujtanak nekik, s ami fő, a bürokratikus apparátus maga sem mindig ért hozzá, hogy a szegény, idegenbeszakadt magyarokat lelkileg megfogja s bajtól, rossztól, dőreségtől visszatartsa. Erre, mint az északamerikai példa is mutatja, csak a pap képes, aki ilyen helyeken nemcsak lelkiatya, hanem vezére, tanácsadója, a félrevezetőkkel s üzérekkel szemben egyetlen támasza s oltalmazója a kivándorolt magyaroknak.

Azonban ez a rettenetes: a Dél-Amerikába vándorolt magyaroknak nincsen magyarul tudó papjuk! Braziliában csak a S. Paulo állam területén van vagy 40.000 magyar, Argentinában, Buenos Airesben s vidékén 35—40.000 magyar; ezeknek legalább 70 százaléka katolikus. Magyar pap egy sincs velük! A kivándorlást ellenőrző hatóságok, úgy látszik, eddig nem gondoskodtak erről az égető kérdésről; ők még mindig abban a hiedelemben vannak, hogy a munkásnak csak tenyere s gyomra van, lelke, szíve nincs, azt gondozni nem kell; vagy még mindig nem tudják, hogy komoly lélekgondozásra csak egyedül az Egyház képes. Ráadásul még az is növeli a helyzet visszásságát, hogy he-

lyenkint Magyarországot ezekben az idegen államokban idegenek képviselik; az argentinai magyar főkonzulnak pl. Schlesinger a neve. Az ilyenek aztán természetesen nem sokat törődnek a katolikus magyar kivándorlók lelki ügyeivel s indirekte az ő viselkedésük eredménye, hogy ezek nagy számmal esnek a bolsevista „magyar" lapok s szervezeti titkárok kezébe.

Előttünk fekszik a „Proletár" című buenos-airesi magyarnyelvű lap. Rettenetes elgondolni, hogy a messze külföldre került szegény magyaroknak ilyen lapok nyujtják a szellemi táplálékot, a vezetést s irányítást. E mellett a Kun Bélát dicsőítő, Magyarországot szidalmazó, csőcselékhangú orgánum mellett még két lapjuk van az argentinai magyaroknak; összesen tehát 3: az egyik nyiltan kommunista, a másik félkommunista-radikális, s a 3-ik színtelen-liberális. A szerkesztők természetesen itt is vagy zsidók, vagy „emigráns" szökevények.

Nem csoda aztán, ha a félrevezetett, munkakerülő s izgága magyar elemeket ott az új hazában senki sem szereti, ha ott is megvetett, pária-népség, mint az Egyesült-Államok egyes telepein, akiket felhasználnak ugyan mint olcsó munkaerőt, de nemigen veszik emberszámba. Egészen más a helyzet ott, ahol a vallási élet meg van szervezve, ahol derék papok vezetése mellett az idegenben élő magyarság rendes családi életet folytat s az amúgyis kilátástalan kommunistáskodás helyett becsületes munkával igyekszik megszilárdulni s esetleg meg is gazdagodni. Ahol túllát a szitán és tudja, hogy a kommunista s radikális lapok és pártok csak előfizetésgyüjtésre s üzletre pályáznak egész néprontó s forradalmasító agitációjukkal.

Hír szerint újabban az argentinai egyházhatóság is érdeklődik a magyarok lelkipásztori helyzete iránt. Arról van szó, hogy valamely magyar szerzetesrend (ferencesek vagy mások) venné kezébe az argentinai s esetleg a braziliai magyarok lelkipásztori ellátásának ügyét.

A magyarságot ezen a ponton is, mint annyi má-

son, megint csak a vallás, az Egyház mentheti meg az elzülléstől s elpusztulástól.

Pedig egészséges külföldi, például kanadai vagy argentinai kolonizációval nemcsak rengeteg kenyértelen magyarnak lehetne életfeltételeit biztosítani, hanem jelentékeny tőkebeözönlést is lehetne az ország számára elérni. A lengyelek néhány hónap alatt 120.000 földművest szállítottak Argentinába.

Neveljünk papokat Amerikának!

Délamerikai utam legfájóbb élménye s emléke az a szörnyű paphiány, amelyben a feltörekvő hatalmas kontinens katolikussága szenved. Nem lehet szavakba foglalni azt a lelki nyomort, amelybe ez a csaknem 100 százalékban katolikus földterület a maga közel 150 milliós lélektömegével a paphiány miatt süllyedt. Itt széles területeken minden hitélet megáll, minden vallási érdeklődés kihal, ha sürgősen nem segítünk rajtuk. Bizonyos szempontból azt lehet mondani: kár Kínába és Afrikába küldeni hitterjesztőket, mikor Dél-Amerikában a névleg katolikusokat tízezer és százezer számra elveszítjük! A pogány missziókban bajosan nyerünk az igaz hitnek évről-évre annyi lelket, mint amennyit ezekben a katolikus országokban évről-évre elveszítünk. Pedig ezek közt a munka is sokkal könnyebb lenne, hiszen az emberek nem pogányok és nem bálványimádók, még csak nem is protestánsok vagy skizmatikusok, hanem katolikusok, akiknek lelkében a katolicizmus mint ősi örökség halványan tovább él, de lassankint közönybe fúl s a gyakorlati modern pogányságnak adja át a helyét.

Ennek a vallási elhagyatottságnak okait fejtegetni itt messze vezetne. Egy évszázadig tartó szabadkőműves uralom, vallásoktatás nélküli iskolák, a hirtelen megdagadt bevándorlási hullám, amely gyors ütemben egész városrészeket és telepeket varázsolt elő a földből, a bevándorlók, hontalanok és gyökértelenek különleges lelki alkata és hangulata, az ide-

valósiak kényelmes, elpuhult élete, az ifjaknak a cölibátustól való visszariadása, a hirtelen meggyarapodott s hihetetlenül nyomasztó lelkipásztori problémák okozta fejetlenség: ezek a paphiány s a vallási elárvulás legfőbb okai. 50—100—200 ezer lelket számláló plébániák, ahol még templom sincs, pap is legfeljebb egy. Ha ma felszentelnek egy 23 éves fiatal teológust, holnap már plébános, esetleg nem is egy, hanem egyszerre két plébániát kell ellátnia. Tapasztalatlan és védtelen a lelki veszélyekkel szemben. A vidéken akkora kiterjedésű plébániák, mint a nagy magyar Alföld — egyetlen pappal! Vannak egyházmegyék, amelyekben a püspökön kívül csak 5—6, néha csak 2—3 világi pap van és esetleg egy szerzetes rendház: ez az egész. Lélek pedig van bőven! Ezek aztán természetesen lassan minden vallási élettől elszoknak s ha utóbb kapnak is papot vagy templomot, már feléje sem néznek, amíg lassú, fáradságos lelkipásztori munkával ismét vissza nem édesgetik őket a hitélethez.

Buenos-Aires egyik külvárosában a magyarok misszióját egy apró, frissen épült templomocskában tartottuk, ahol két fiatal német Picpus-páter pasztorál. Vagy 90.000 lélek tartozik hozzájuk, többnyire lengyelek. A vasárnapi szentmisén alig vannak 100-an, 200-an a 90.000 közül! Lengyelek! Akiknek vallásossága különben világszerte közismert. Itt már ezek is elpogányosodtak. Ha kész templom és lelkipásztor várta volna őket, amikor ide kitelepedtek, valószínűleg egészen más lenne ma a helyzet. Tíz év alatt azonban itt már csatát vesztett az Anyaszentegyház. A gyermekek sokfelé, városhelyeken is, keresztelet-lenül nőnek fel, a házasságoknak csak egy részét kötik meg egyházilag. Helyenkint a lakosságnak 60—70 százaléka keresztelet-len... Ázsiai állapotok!

Buenos-Airesben van egy interdiöcezán szeminárium 9 egyházmegye számára, összesen 400 növendékkel, de ezek közt ott vannak az első latinisták is, 10 évesek. Teológus már csak oly kevés, hogy pl. tavaly

a 9 egyházmegye számára *összesen* 1, mondd: egyetlen papot szenteltek. Az idén valamivel jobb lesz a helyzet, mert 17-et szentelnek; de 9 egyházmegye számára! Itt megáll minden okoskodás. Ez még missziós terület, ahova a papok nagyobbik részét még hosszú időn át Európának kell szállítania.

Már most mikor megemlítettem a braziliai és argentinai papoknak, hogy nálunk meg a püspök urak tízével, húszával utasítják vissza az érettségis papjelölteket, mert a szemináriumokban nincsen hely, vagy ha van is, de az egyházmegyékben több pap számára nincs pillanatilag elhelyezkedési lehetőség, az én derék délamerikai paptársaim összecsapták a kezüket. — Hát miért nem küldik ki a felesleget hozzánk? — kérdezték.

Miért nem? Csakugyan el lehet gondolkodni róla, hogy miért nem tesszük. A visszautasítottak között egészen bizonyosan akadnának, talán nem is kevesen, akik szívesen vállalkoznának a délamerikai misszióra is, csak papokká lehessenek. Persze nem volna szabad kikötni, hogy csak magyarok között fognak működni, vállalkozniok kellene a rendes egyházmegyei szolgálatra; azonban mellesleg természetesen a kint élő magyarok lelkipásztori ellátása is egyszerre egészen más lehetőségeket nyerne, ha magyarul tudó és magyar szívű papok volnának nagyobb számmal odakint.

Nem lehetne ezt a kérdést okosan kézbevenni s megszervezni? Ha komoly jelentkezők akadnak, megpróbálunk érintkezésbe lépni a délamerikai püspökökkel, hogy az illetők kiutazásának s természetesen odakinti továbbképzésének költségeit ők magukra vállalják; azt hiszem, ebben nem lenne nagyobb nehézség. Ott aztán a fiatalok a szemináriumi években játszva megtanulhatnák a spanyolt, illetve Braziliában a portugált, épúgy, mint az Észak-Amerikában nevelt magyar papok játszva megtanulják az angolt.

Mivel azonban a délamerikai misszió igen komoly

lelkületű s erős elhatározású, mélyen vallásos és apostoli gondolkodású embereket igényel, azért semmiesetre sem volna szabad kipróbálatlan elemekkel kísérleteznünk s esetleg a délamerikai püspököket csalódásba, magunkat pedig szégyenbe vinnünk. Nem szabad olyan fiatalembereket vinnünk ki a délamerikai püspökök pénzén, akik esetleg két hónap mulva meglépnek s világi pályákon keresnek elhelyezkedést. Azért lényeges előfeltétel volna, hogy a jelentkezőket megrostáljuk s legalább egy, esetleg két éven át itthon valamelyik szemináriumban alaposan kipróbáljuk, őket apostoli és missziós szellemmel eltöltsük. Csak olyanokat küldjünk ki, akiknek állhatatosságában és komolyságában emberileg nincs okunk kételkedni. Sőt még a kiutazás után is valamiféle lelki közösségben kellene őket megtartanunk.

Ám honnan vesszük a költségeket arra az egy vagy két évre, amíg a jelentkezőket valamely itthoni szemináriumban kipróbáljuk? Ez bizony nehéz kérdés, de talán nem megoldhatatlan. Esetleg egyik-másik szeminárium a maga üzemi terhére is elfogadna 1—2 ilyen jelentkezőt. Hiszen ahol 80 vagy 120 ember eszik, ott nem érzik meg, ha kettőt vagy hármat még hozzá teszünk a létszámhoz. Valamit az illetők maguk is fizessenek. A többire talán sikerülne néhány jótevőt toboroznunk.

Csábító volna ezt a gondolatot folytatni is azon az alapon, hogy hiszen Dél-Amerika nemcsak — Dél-Amerikában van, hanem idehaza is, a tanyavilágban és a diasporában. Szervezett lelkészségek felállítása e pillanatban talán nehézségekbe ütközik (bár a protestánsoknál úgy látjuk, hogy sokszor már 80—100 lélek kedvéért is tudnak szervezni lelkészséget!), de valami rendszeres vándormissziót meg lehetne szervezni. Egy papi kongregáció-félét, amelynek tagjai nem tartoznak az egyházmegyék kötelékébe, nem igényelnek egyházmegyei ellátást, hanem arra vállalkoznak, hogy szegénységi alapon, a nép adományaiból élve, tanyá-

ról-tanyára, papnélküli községekről-községekre járva, mindenütt 2—3 hétig időzve s lehetőleg évenkint vissza-visszatérve végigmisszióznák azokat a papszegényebb helyeket, ahol talán még templom sincsen. Évek előtt egy derék ferences így járta lóháton az Alföldet, utazótáskában hordva magával a misefelszerelést s ha máskép nem lehetett, iskolahelyiségben, pajtából alakított ideiglenes kápolnában gyüjtve maga köré a népet. De a derék páter meghalt s most senki sincs, aki ezt a kiválóan apostoli s bizony égetően szükséges munkát végezné. Bízni kell abban, hogy az Úr gondviselése nem hagyná cserben az apostoli vállalkozást s a nép, ha szűkösen is, de ellátná a legszükségesebbel az érte fáradó lelkiatyákat. Akadna bizonynyal jótevő is, aki havi hozzájárulással, esetleg alapítvánnyal megvetné a kongregáció anyagi létének alapjait.

Mindenesetre nagy felelősség terhelné a magyar katolicizmust, ha azokat a hivatásokat, amelyeket az Uristen támaszt a lelkekben, veszendőbe hagynók esni. Ha az egyházmegyei papi létszám betelt is, ha rendes, szervezett papi állások nincsenek is feleslegesen, ki mondhatná mégis, hogy nincs nálunk paphiány? Egy kőhajításnyira Budapesttől, sőt Budapest külvárosaiban valóságos lelki Afrika kezdődik s mivel mi nem vagyunk a helyünkön, hát jönnek a szekták... És jön a szocializmus... Holott volna elég lelkes. derék fiatalember, aki Krisztus országának szeretné szentelni az életét. Van-e jogunk ezeket egyszerűen visszautasítani s a pap nélkül szűkölködő népet továbbra is pap nélkül hagyni!

Amennyiben ezt az utóbbi gondolatot is megszívlelendőnek találják az illetékesek, a kettőt talán haszonnal össze is lehetne kötni: ugyanaz a papi kongregáció lássa el az amerikai és a magyarországi diasporát.

Természetes, hogy ez a munka kétszeres lelkiséget, tehát mélyebb lelki nevelést is igényel. Erről

aztán s ennek biztosításáról legelőbb kellene majd gondoskodnunk.

Érdekelne, hogy a tapasztalt paptársak mit szólnak ehhez a kettős elgondoláshoz, főleg az elsőhöz!

A délamerikai misszió iránt érdeklődőknek.

Sokan érdeklődnek nálam a *délamerikai misszió* iránt. Papok, kispapok, érettségiző diákok szeretnék életüket az oly igen fájdalmas paphiányban szenvedő, hatalmas, délamerikai kontinens lelkipásztori megmunkálásának szentelni, ahol többi közt magyarok is élnek szétszórva mindenfelé, vagy másfélszázezren.

Amennyire örvendetes a magyar lelkek e megmozdulása az apostoli cél érdekében, ugyanannyira szükséges, hogy bizonyos szempontokat minden érdeklődő elejétől fogva figyelembe vegyen.

Így mindenekelőtt lehetetlen volna annak a kikötésével szánni rá magunkat a tengerentúli apostolkodásra, hogy ott *csak egyedül a magyarokat* pasztoráljuk. Délamerikában a magyarság, néhány centrumot kivéve (aminő Buenos Aires, Sao Paulo stb.), csaknem seholsem él nagyobb tömegekben együtt. Következésképp a magyar hívek a legkevesebb helyen tudnák eltartani a magyar lelkészt, még ha nem szoktak volna is el annyira mindennemű hitélettől a legtöbb helyen. A délamerikai püspökök és szerzetesrendek ezért csak olyan papjelöltet hajlandók felvenni, aki *minden* hívüknek rendelkezésére áll, nemcsak a magyaroknak. A honi nyelv elsajátítása tehát — ami Brazíliában a *portugál*, Dél-Amerika összes többi országaiban a *spanyol* (szerencsére egyik sem éppen nehéz nyelv) — mindenképpen abszolút szükségesség. Épp ezért magában véve jobb, ha valaki fiatalon kerül ki, mert ekkor a nyelvet is sokkal könnyebben sajátítja el, de a külső körülményekhez is — éghajlat, szokások — hamarabb hozzáigazodik, ami szintén igen fontos dolog.

Másodszor tudnia kell annak, aki kimegy, hogy

ódakünn bizony *keményen kell dolgoznia* annak a papnak, aki igazán helyt akar állni. Vannak ott is „béres" lelkek, akik csak a nyáj nyírásán törik a fejüket s akik aztán az éghajlat és környezet ernyesztő, érzékiségre hajlító hatása alatt hamar le is siklanak a papi életeszmény magaslatáról. (Éppen ezért is oly óvatosak a délamerikai püspökök az ismeretlen, idegen papok befogadásánál.) Aki azonban meg akar felelni, annak apostoli bátorságra, önzetlenségre és kemény munkára kell felkészülnie.

A délamerikai papiélet csak abban különbözik a pogányok közti missziók, pl. a kínai missziók életétől, hogy nagyjából teljesen kifinomult, sokban az európain is túltevő életkomfortja van; az élet amúgy külsőleg sok tekintetben szebb, változatosabb, mondhatni: elegánsabb, mint idehaza — épp ezért több kísértéssel is jár, mint az itthoni, vagy éppen pl. a kínai, missziói élet. De a pasztoráció itt hallatlanul kemény dió, roppant munkaterületek, nehéz feladatok várnak minden jó papra, s ami fő, sokszor a keretek — az otthon oly magától értetődőnek vett, évszázadok óta meglevő keretek — itt többnyire teljesen hiányoznak. Egy braziliai plébános például az élete felét úton tölti: vasúton, autón, hajón, kerékpáron, lovon. A puska állandóan ott van a vállán. Valóságos robinsoniáda az, ami fogadja. Hívei: fehérek, feketék, indiánok, meszticek és mulattok, esetleg még sárga japánok is; a fehérek: olaszok, németek, lengyelek, magyarok, portugálok, litvánok, horvátok, tótok, — minden az ég alatt. Hivők és közönyösek, lángbuzgó, a lelki vigaszért elepedő jámborok és elpuhult, elvadult, tudatlan és pénzvadász szerencselovagok.

Nincs a világnak még egy ilyen lelkipásztori kaleidoszkópja, még egy ilyen ezerszínű és ezer rétegezésű egyvelege. Kezdetben a papnak valószínűleg az apostoli szegénység minden nélkülözésére el kell készülnie. Kunyhóban lakik, maga főzi meg az ebédjét, maga építi meg a templomát. Később, mikor a szervezkedés már megindult s az egyházi élet kiépült,

akkor meg arra kell vigyáznia, hogy őt se fogja meg s ne ejtse rabul a pénzvágy — mert arra itt igen sok alkalom van, egy helyen a hívek egy litván papot végül is agyonvertek a zsarolásai miatt — s kallipszói karjaiba ne fonja a „daemonium meridianum", a buja és kápráztatóan szép természetnek ez a megejtő velejárója. Vidimus tristissimos casus! Az igazán apostoli lelkű papnak azonban, ha komolyan tud és akar dolgozni, sehol a világon ilyen tág, gazdag és hálás munkatere nem nyílik, mint itt s a soká magukra maradt s végre magukhoz ébredt hívek itt meg tudják becsülni s a tenyerükön tudják hordani az igazán Isten szíve szerint való lelkipásztort!

Már a fentiekből sejthető s valóban így is van: Dél-Amerika különleges viszonyai miatt itt *különös jelentősége van a szerzetespapságnak.* A szerzet általában jobban képzi, jobban őrzi, jobban együttartja a tagjait. Ahány püspökkel odakinn beszéltem, mind azt mondja, hogy elsősorban szerzetesekre vágyik. A buenosairesi érsek egyenesen ki is jelentette nekem, hogy idegen papot csak úgy fogad be egyházmegyéjébe, ha az illető szerzetes vagy legalább kötelezi magát arra, hogy az első években valamely szerzet házában lakik. Számunkra egészen szokatlan dolog: Braziliának száznál több egyházmegyéjében sok esetben mindössze néhány az egyházmegye világi papjainak száma; a többi szerzetes, de az se nagyon sok.

A szerzetes rendfőnökök nagy örömmel fogadják az európai jelentkezőket — természetesen megfelelő referenciák és itthoni kivizsgálás alapján —, annál inkább, mert az odavalósiak közül nagyon kevesen jelentkeznek szerzetesi életre. Nekem két braziliai jezsuita provinciális is ilyen értelemben írt. Megfizetik az utat is, ha komoly jelöltről van szó. Ott aztán a rend noviciátusaiban és tanulmányi házaiban készítik fel őket a továbbiakra. Mivel a rendekben mindenféle nemzetiségű akad, azért azok, akik pl. németül tudnak, kezdettől fogva találnak ott olyanokat, akikkel a

latinon kívül is megértethetik magukat. A francia, olasz és a szláv nyelvtudás szintén nagy előny. Az ottani tanrend értelmében még az érettségi sem fontos, hat gimnázium elegendő; a latin országokban ugyanis a középiskola hatosztályos, utána jön a kétévi filozófia és a négyévi teológia. Persze a szerzetesi életre csak az vállalkozzék, aki erre alkalmasnak s hivatottnak érzi magát.

Azt is kérdezték egyesek, *milyen ott a klíma?* Hát bizony a legkülönbözőbb. Argentina déli részein szibériai hideg, közepén római—nápolyi enyhesség, északi részein s Brazilia déli felén sziciliai meleg, nyáron bizony jókora kánikulákkal. Brazilia északi felében tropikus meleg: télen-nyáron olyan, mint nálunk egy rekkenő júliusi kánikula. A jelentkezők tehát — válogathatnak. Vannak egészségtelen részek, de általában a telepesektől lakott részek nagyon egészségesek. S a kereskedők és aranyásók bizony elmennek még a legegészségtelenebb vidékekre is — hitvány földi nyereségért...

Még egyet. Az eddigi érintkezésből és levelezésből kitetszik, hogy a délamerikai püspökök és rendek elsősorban *fiatal jelentkezőket* keresnek, nem kész papokat (utóbbiakat még inkább a szerzetekben fogadnák szívesen). Az ok nyilván ez: a fiatalokat sokkal inkább lehet még belenevelni nemcsak a nyelvbe és szokásokba, hanem azoknak a különleges lelki veszélyeknek elkerülésébe is, amikről szó volt.

Ha újabb, közérdekű értesüléseim lesznek, szívesen teszem majd azokat is közzé.

Mehetnek-e magyar papjelöltek Dél-Amerikába?

Kifejtettük több írásunkban is, a „Dél keresztje alatt" című könyvben is, mily megdöbbentő a paphiány Dél-Amerika legtöbb államában, azokban is, ahol elszórva mindenfelé magyarok is laknak: Argentinában és Brazíliában. Megemlítettük, mily örvendetes lenne, ha azok a magyar papjelöltek, akik itthon nem

találnak helyet a túlzsúfolt papnevelőintézetekben, odatúlra jelentkeznének. Persze úgy, hogy nemcsak a künnlakó magyaroknak, hanem általában a rettenetes lelki szegénységben szenvedő, elhanyagolt és magukrahagyatott ottani hívek tömegeinek lelkipásztori ellátására vállalkoznak.

Erre elég szép számmal jelentkeztek érdeklődők, akik az Újvilág déli felének misszionáriusai akartak lenni.

Közben azonban megtudtuk, hogy ennek a kérdésnek megoldása nem olyan egyszerű. Az az elgondolás, hogy pl. a brazíliai püspökök költségén egyideig itthon, vagy Rómában neveljünk papnövendékeket, megakad azon az egyszerű tényen, hogy a brazíliai püspökségek nagy része újabbkeletű (1910 óta létesült) s berendezkedésében a kezdet nehézségeivel küzd. Azonkívül a brazíliai pénz külföldi pénznemekre átszámítva igen alacsony értékű, míg a belső vásárlóereje nagy; amiből az következik, hogy a brazíliai püspökök a tízszeresét volnának kénytelenek fizetni, ha leendő papjaikat nem otthon, hanem külföldön neveltetnék.

A déli államokban pedig, amelyeknek éghajlata nem sokkal különbözik a mienktől s ahol főleg nagyon sok német telepes lakik (Rio Grande do Sul, S. Catharina), paphiányról már csak kicsiny mértékben lehet beszélni s a szemináriumok is meglehetősen tele vannak. Így ahhoz kevés remény van, hogy magyar papjelöltjeink itt kísérletezzenek.

Más a helyzet az északbrazíliai egyházmegyékben, amelyekben a paphiány egyenesen égbekiáltó s ahol még szívesen fogadnak idegen növendékpapokat. Így a maranyóni főegyházmegye (Sao Luiz de Maranhao) érseke hajlandó mindjárt hat magyar fiatalembert is befogadni szemináriumába. Az iskolai év odalenn februárban kezdődik. Az utazáshoz természetesen különböző engedélyek beszerzése lesz szükséges.

A maranyoni főegyházmegye vidéke egészséges, a székváros a szemináriummal együtt az óceán part-

ján fekszik, de egy baja van: közel lévén az Egyenlítőhöz, állandó kánikula van arrafelé. Soha sincs tél, de annál bőségesebben van nyár, az egész éven át, még pedig meglehetősen perzselő, jó nagy meleggel. Képzeljünk el egy egészen kivételesen meleg itthoni kánikulai napot: nos hát, ez ott a hőmérséklet jóformán az egész éven át. Jól gondolja meg tehát, aki oda akar menni: bírja-e majd ezt a meleget. Meghűlni nem fog, annyi bizonyos, a náthát örökre kitörölheti a szótárából, de viszont az ernyesztő meleggel le kell számolnia. Nem egészségtelen, szó sincs róla, de időnkint elég kellemetlen, legalább míg az ember megszokja.

Mert az a jó, hogy mint mindent a világon, ezt a meleget is meg lehet szokni. Aki pár évig ott él, az már az európai hideget alig bírja; még nyáron is folyton dideregne nálunk. Az aranyások és kereskedők bezzeg nem törődnek a meleggel s ott vannak mindenütt, ahol pénzt lehet keresni. Az a kérdés, az Úr Jézus és a lelkek ügyéért elbír-e egy magyar fiú is annyit, mint egy aranymosó, vagy egy kalmár. A régi magyar hithirdetők közül egyébként többen, így P. Fáy Dávid S. J. is, szintén ezen a tájon működtek, sőt még közelebb az Egyenlítőhöz.

Még egyet: felszentelt papot is csak úgy vesznek fel odakint, ha hajlandó előbb 1—2 évet még a szemináriumban tölteni, mert hiszen a nyelvet is meg kell tanulnia (a portugált) s őt is ki akarják előbb ismerni. Hiszen, mint már említettük, a délamerikai papi működéshez kivételes lelki tulajdonságok is szükségesek. A lelki veszedelmek nem csekélyek és azért csak igazán komoly, lelkes, apostoli szellemű papokat lehet kint használni. Más ne pályázzék, mint aki erre erőt érez magában, különben önmaga lelkének okozhat nagy kárt s a magyar névnek sem hoz majd becsü.letet.

Az idei konkurzusokon megint sok, egyébként derék fiú maradt le a szemináriumba való bejutástól. Ha paptársaim ezek közt ismernek olyanokat, akik

erre a kivételesen szép, de nehéz missziós életre hivatást éreznek magukban, talán jól teszik, ha az illetőket erre az újabb lehetőségre figyelmeztetik. Nem szilárd egészségű, vagy erkölcsileg ki nem próbált fiatalembereket azonban inkább tartsunk távol a vállalkozástól.

Magyar hithirdetők az indiánok között.

A keresztény hitterjesztés kezdettől fogva nemcsak valláshirdető munka volt, hanem egyben az európai keresztény művelődés terjesztése is, a többnyire igen alacsony műveltségű, primitív népek bevezetése a keresztény erkölcs és társadalmasodás védősáncai közé. Ebben a vonatkozásban alig vannak az újabbkori keresztény hithirdetés történetének ragyogóbb lapjai, mint azok, amelyek az amerikai őslakosság, az indiánok polgárosításának kemény és sok vértanui vért követelő munkájáról szólnak. Ha máshonnan nem, gyermekkori olvasmányainknak emlékeiből ismerjük azokat a fékezetlen őserejű indián törzseket, amelyek évezredek óta minden európai és keresztény hatástól függetlenül élték a maguk pogány és sokszor kegyetlen vérengzésekben lefolyó életét és akikre nézve az Amerika felfedezése óta közéjük özönlő európai elem sem jelentett mindig megváltást. Az újvilágba az első hódítók és telepesek ideális céloktól vezetett csoportjai után később nagyon sokszor kalandorok és volt fegyencek özönlöttek be, vagy pedig merően haszonleső gyarmatosok, akiknek szemében a benszülött nem volt egyéb, mint kizsákmányolható tárgy, mint kipusztításra való, kellemetlen vetélytárs. Tudjuk, hogy Észak-Amerika indián őslakossága csaknem maradéktalanul áldozatául is esett az európaiak önzésének, kegyetlen, lelkiismeretlen gazdagodási vágyának. Közép- és Dél-Amerika őslakossága általában véve sokkal jobban járt, mert a spanyol és portugál gyarmatosokat, bár volt köztük is sok kalandor és zsákmányoló, erős kézzel tartotta féken a spa-

nyol és portugál kormányzat, amely az indiánokat nem kiirtani, hanem a keresztény hitre téríteni s megőrizni törekedett. Innen van, hogy Közép- és Dél-Amerikában az őslakosság nagyrészt megmaradt s össze is olvadt a betelepülő spanyolokkal, portugálokkal.

Hogy ez így történt és nem másképp, abban igen nagy érdemük van azoknak a hithirdetőknek, akik a gyarmatosokkal együtt szintén azonnal megjelentek a színen; főleg azoknak a szerzeteseknek: domonkosoknak, ferencrendieknek s jezsuitáknak, akik az Újvilág lelki meghódításában s átalakításában vezérszerepet játszottak. Az ő évszázados munkájuk s fáradozásaik eredményessége előtt mindenkinek mélyen meg kell hajolnia, aki a mai úgynevezett Latin-Amerika történetével foglalkozik. Névleg az ú. n. redukcióknak páratlanul érdekes intézménye kelt ma is osztatlan bámulatot minden elfogulatlan történetíróban és történetszemlélőben. Siessünk kijelenteni, hogy e redukciók létesítésében s vezetésében a magyar hithirdetők is elég lényeges szerepet játszottak.

Mik is voltak ezek a redukciók? Bizonyos önállósággal felruházott keresztény indiántelepek voltak, amelyeknek az volt a céljuk, hogy a megtért indiánokat együtt tartsák, a pogányságba s a vadságba való visszasüllyedéstől megóvják s őket lassankint a keresztény polgárosodás áldásaiba bevezessék.

A hithirdetők ugyanis csakhamar belátták, hogy más mód nincs az indiánok maradandó letelepítésére s a békés, polgárosult életnek való megnyerésére, mint az ilyen külön telepek létesítése. Nemcsak azért, mert egyébként a ma megkeresztelt indiánok holnap esetleg már visszatértek volna őserdeikbe, vagy tovább kalandoztak volna a végnélküli pampákon, hanem azért sem, mert ha szabadon érintkezhettek a bevándorolt fehér emberekkel, ezeknek önzése, haszonlesése és nem ritkán erkölcstelensége csakhamar újra meggyűlöltette volna velük a még csak imént felvett kereszténységet. Sajnos, a gyarmati hatalmak alá-

rendelt tisztviselői sem voltak mindig jobbak a haszonleső gyarmatosoknál. Ők is azt szerették volna, ha a megtért indiánokat egyszerűen befoghatták volna a saját érdekeik szolgálatába. Ezért a hithirdető szerzetesek kivívták a spanyol és portugál kormányoktól azt a jogot, hogy a megtérített indiánokat bizonyos kiváltságokkal s önállósággal felruházott külön telepeken tömöríthessék, amely telepeken a legelső szabály az lett, hogy a hithirdetőkön s a hatósági közegeken kívül oda semmiféle európai embernek a lábát betennie nem volt szabad.

Ezeken a redukcióknak nevezett telepeken aztán csakhamar csodálatos embernevelő s civilizációtteremtő munka indult meg. Az indiánok a hithirdető páterek vezetése alatt földet míveltek, házakat építettek, a legkülönbözőbb iparágakat gyakorolták, templomba és iskolába jártak. Egy-egy redukció lakossága a 350 és 7000 lélek között váltakozott. Minden redukció maga tartotta fenn magát: egy részük ma is fennálló délamerikai városoknak vetette meg alapját. Sokszor hallani, hogy ezekben a redukciókban kommunizmus volt, mert bennük minden birtok közös tulajdont alkotott. Ez azonban nem egészen igaz. Tény, hogy a házak mind s a földek nagy része köztulajdon volt, melyet az indiánok közösen gondoztak. Ezt a közös tulajdont „Isten földjének" nevezték. Ezenkívül azonban mindenkinek a saját szorgalma eredményeként lehetett külön birtoka is, amelynek hozamával aztán minden indián szabadon rendelkezett. A redukciók gazdasági berendezése, életmódja oly kitűnően volt megszervezve, hogy az indiántelepek mezőgazdasági és ipari terményei minőség dolgában messze felülmúlták a többi gyarmatokét. Pénzt nem ismertek, a páterek elvi okokból csak cserekereskedést engedélyeztek. A szeszesitalokat az üdítő és ártalmatlan matéval pótolták, az Ilex paraquariensis leveleiből készített, Dél-Amerikában ma is közkedvelt paraguayi teával. Minden telep közepén ott volt a templom s a napi munkát az egész telep imádsággal kezdte. A temp-

lom mellett volt az iskola s a községháza, amelyben az indiánok által szabadon választott corregidor (polgármester) székelt. Bámulatos, hogy például az ipar terén csakhamar milyen előmenetelt tettek ezek az indiánok, akik az évezredes kannibáli vadságból csak nemrég tértek meg. Nemcsak asztalosok, szabók, vargák, kőművesek, építészek s ácsok kerültek ki közülük, takácsok és kovácsok, hanem ötvösök is, harangöntők, nyomdászok, könyvkötők, orgonaépítők, sőt iparművészek, festők s főleg faszobrászok. Minden telepnek volt kórháza és külön betegápolótestülete. Vasárnapokon az istentiszteleteken kívül kedélyes és ártatlan népünnepélyek szórakoztatták a telep lakóit, amelyeken néha egészen kiváló benszülött ének- és zenekarok működtek közre.

Természetesen ez a gyönyörű eredmény nem jöhetett létre kemény munka és sok-sok önfeláldozás nélkül; hiszen az indiánok eleinte sem az egyhelybenlakást, sem a munkát nem szerették, sőt kezdetben többnyire gyanakvással és néha nyilt ellenségeskedéssel fogadták a hozzájuk közeledő hithirdetőket, úgyhogy ezek közül sokan vártanuhalált is szenvedtek általuk. E vértanuk közé tartozik például a magyar *Rátkay János* jezsuita páter is. Rátkay egy Horvátországba szakadt magyar bárói családból származott, amely Korvin Jánossal együtt került Horvátországba. Ifjú korában ez a Rátkay János I. Lipót király udvarában nemesi apródként szolgált, majd belépett a Jézustársaságba s 1680-ban került ki az újvilágba, Mexikóba. Itt a tarahumarai indiánok közt működött mint hitterjesztő, de már négy évvel utóbb a pogány indiánok által megmérgeztetvén, mint hitének s buzgalmának vértanuja halt meg.

Hasonlókép horvátországi származású volt a szintén magyar *Haller Ferenc,* aki Nagyszombatban és Besztercebányán nevelkedett, majd a jezsuitarendbe lépett és csakhamar mint hithirdető Brazíliába ment. Innen Quitóba került; ott is halt meg. Az indiánok közt működött továbbá egy Mikus Mátyás nevű ma-

gyar páter, aki Faludi Ferencnek volt iskolatársa. Kimagasló helyet töltöt be a délamerikai indián misszióban *P. Szerdahelyi Ferenc* is. Győrött született, Szakolcán, Pozsonyban tanárkodott, majd Bécsben a Pázmáneumban volt a kispapok tanulmányi felügyelője. 1748-tól kezdve az Uruguay-folyam partján, Yapeyuban volt hithirdető. Feljegyezték róla, hogy nemcsak térített, hanem szociálisan is tevékenykedett; a gondjaira bízott területen sikeresen honosította meg a gyapot-, dohány- és teatermelést. A siroki származású *P. Hedry Márton* előbb Esztergomban lelkipásztorkodott, mint „magyar, szláv és francia gyóntató" (valószínűleg a külföldi származású katonák között), majd 1746-tól 1768-ig mint hithirdető Csíle indiánjai közt működött. Gyuláról való volt *P. Szluha János báró,* aki 1725-ben született s több évi soproni tanárkodás után kéredzkedett ki Brazíliába, az amazonvidéki misszióba. Itt nemcsak mint hithirdető tűnt ki, hanem mint tudós geográfus is: többi közt fontos része volt az Amazon-folyam felkutatásában, sőt kétségtelen tény, hogy ő volt az, aki a világnak erről a leghatalmasabb folyamáról az első pontosabb térképet megrajzolta.

A magyar hithirdetők közül általában szép számmal akadtak, akik nemcsak hitterjesztők voltak, hanem ugyanakkor részben mint szervezők és elöljárók, részben mint tudósok és felfedezők is kimagaslottak Ilyen volt a komáromi származású *Brentán Károly* akit 1774-ben az egész quitói rendtartomány főnökévé, provinciálisává neveztek ki. Ő is tevékeny részt vett az Amazon-folyó felkutatásában, a quitói tartományról pedig térképet készített; azonkívül megírta spanyol nyelven az amazonvidéki missziók történetét („Historia de las misiones del Maranon"). Hasonlóképpen földrajzi műveivel tette nevét nemzetközileg is ismertté a selmeci *P. Éder Ferenc,* akinek főművét („Descriptio Provinciarum Moxitarum in regno Peruano") Ratzel, Waitz s más kiváló földrajztudósok elismeréssel, sőt bámulattal emlegetik s még 1888-ban

is újra kiadták spanyol fordításban. A varasdi születésű *P. Koncsák Nándorról* Kalifornia nagy történetírója, Clavigero azt mondja, hogy nehéz lenne mindazt elmondani, amit ez a fáradhatatlan férfiú gyenge egészsége mellett végbevitt: neve — mondja Clavigero — mindenkor Kalifornia legjelentékenyebb férfiainak sorában foglal helyet. Észak-Amerikáról s Kaliforniáról írt történeti s földrajzi munkái ma is becsesek. Ő kutatta fel először Kalifornia partvidékét is egészen a Rio Colorado-ig. Emellett rendjében magas tisztségeket viselt.

A tudományos foglalkozás valósággal fájdalmas csalódást okozott egy másik magyar jezsuita hithirdetőnek, *P. Orosz Lászlónak,* aki Kassán lépett a Jézustársaságba, majd egy ideig a bécsi Pázmáneumban működött s végül 1726-ban saját kérelmére Paraguayba került. Itt azonban nagy sajnálatára azzal fogadták, hogy nem hithirdető lesz, hanem Cordovában az új egyetemen bölcseletet és hittudományt kell tanítania. Bánatosan írja Orosz László egyik barátjának: „Jómagam Tucumán földjén a cordovai főkollégiumban lakom s megvallom szégyenemre, hogy itt, nyilván Isten büntetéséből s talán hogy a bűneimért vezekeljek, a bölcselet előadására vagyok kárhoztatva. Hej, érdemes volt-e a vértanui pálma reményével s azzal az égő vággyal eltelve, hogy az apostolok példájára élve-halva a pogányok közt hirdethetem az evangéliumot, ezerszeres életveszély közt áthajóznom a tengeren, hogy azután ideérkezvén, Krisztus helyett Arisztoteleszt hirdessem? Tisztelendőséged talán nevet ezen, én azonban siránkozom rajta... Jaj — így fejezi be levelét —, mennyire szégyenlem, hogy a hithirdető dicső nevét viselem, holott valóban nem apostol vagyok, hanem csak filozófus!" Ez a P. Orosz hamarosan a cordovai kollégium és szeminárium igazgatója lett, később pedig az egész paraguayi misszió főnöke. A misszió elpusztítása után őt is száműzték. Akkor hazájába került vissza és Nagyszombatban

működött haláláig, 1773-ig. Feljegyezték róla, hogy a nyelvtudomány terén is eredményesen működött.

Mint világhírű tudós, királyi udvari csillagász és matematikus címmel került Brazíliába a magyar hithirdetők egyik büszkesége, *P. Szentmártonyi Ignác.* E küldetés előzménye az volt, hogy a spanyolok és portugálok közt gyarmati területük határait illetőleg állandó volt a vita. Ekkor 1751-ben V. János portugál király Retz általános rendfőnöktől olyan rendtagot kért, aki pontos földrajzi mérésekkel végét vethetné a vitáknak. A rendfőnök választása a magyar Szentmártonyira esett, aki aztán mint „udvari matematikus" 10 évig sikeresen dolgozott a feladat megoldásán. Ekkor azonban ő is áldozata lett annak a viharnak, amely az egész nagykiterjedésű missziói munkát az áldásosan működő redukciókkal együtt hirtelen elpusztította s amelyről még szólnunk kell.

Talán valamennyi délamerikai magyar hithirdető közül legrokonszenvesebb *P. Fáy Dávid Alajos* alakja. Az ősi Fáy-család sarjaként született az abaújtornai Fáji-kastélyban 1721-ben. Atyja, Fáy Gábor, Abaújmegye alispánja volt; anyját Diószeghy Zsuzsannának hívták. Mint Pázmány, úgy Fáy Dávid is Kálvin hitében nevelkedett, de aztán Nagyszombatban katolikussá lett s mint Pázmány, maga is a jezsuitarendbe lépett. Sopronban, Nagyszombatban, Győrött és Kassán működött mint tanár, ifjúsági hitszónok és tábori pap, de szíve vágya a missziókba vezette s már 32 éves korában az Amazon vidékén látjuk. Az évkönyvek rendkívül kedves egyéniségnek, igen buzgó és ügyes hithirdetőnek mondják. A vad amanayók törzsét teljesen önállóan telepítette le külön redukcióban a Rio Pindare partján. Az egri érseki liceum könyvtára Fáynak két sajátkezű levelét őrzi, amelyben a fiatal hithirdető kedves közvetlenséggel számol be édesanyjának a maga és megtért indiánjai életéről. Sajnos, Fáy nem soká működhetett kedves redukciójában, mert őt is utólérte társaival együtt az a pusztító vihar, mely Dél-Amerika missziói t csakhamar egy csapásra meg-

semmisítette és amelyről most szintén be kell számolnunk.

A XVIII. század vége felé a Voltaire-i felvilágosult és istentagadó irányzatok Európaszerte elhatalmasodtak s többi közt teljesen birtokukba keritették azt az embert, akit I. József portugál király a maga gyengeségének tudatában szinte teljes diktátori hatalommal ruházott fel: Pombal márkit, a portugál minisztert. Pombal valósággal az ókori keresztényüldözők fanatizmusával vállalkozott arra, hogy a vallásos intézményeket a portugál korona egész területén meggyengítse és ha lehet, megsemmisítse. Haragja különösen a délamerikai jezsuita missziók ellen irányult, amelyeknek kiváló hírnevét mindenekelőtt rágalmazó röpiratok ezreivel igyekezett Európaszerte megrontani. Végül elhatározta, hogy a délamerikai missziós munkának egyetlen csapással véget vet s ennek a tervének megnyerte a gyenge akaratú király hozzájárulását is. Az üldözés kitörését siettette s hevességét szinte a végtelenségig fokozta az, hogy a hithirdetők a portugál anyakirálynőhöz intézett bizalmas jelentéseikben felpanaszolták, hogy a brazíliai kormányzó, aki történetesen nem volt más, mint éppen Pombal márkinak az öccse, meg nem engedett módon zsarolja az indiánokat és súlyos visszaéléseket követ el velük szemben. Ezek a bizalmas jelentések, amelyeket, úgy látszik, P. Fáy is aláírt, Pombal kezébe jutottak, akinek haragja ettől kezdve engesztelhetetlen gyűlölettel irányult a hithirdetők felé.

Pombal bosszúja nem is késett. 1760-ban egyazon reggel a portugál kormány parancsára valamennyi brazíliai missziós-állomást katonaság vette körül, a hithirdetőket mint valami gonosztevőket összefogdostatta: néhány óra leforgása alatt közönséges fogolyként szállította el a tengerpart felé. A parancs úgy szólt, hogy azonnal Portugáliába kell vinni valamennyiöket s a parancsot a legnagyobb kegyetlenséggel hajtották végre. A hithirdetőknek még azt sem engedték meg, hogy irataikat s legszükségesebb ruha-

nemű jüket összecsomagolják. A hajóút oly kemény volt, hogy a nélkülözésekbe többen már útközben belehaltak. Alig értek Európába a fogolyszállító hajók, a hithirdetőket minden törvényes eljárás nélkül azonnal kocsira rakták s különböző állami fogházakban helyezték el. A magyar hithirdetők, köztük Fáy Dávid, a Lisszabon melletti hírhedt Szent Júlián-erődítmény földalatti börtöneibe kerültek. Soha ki nem hallgatták és soha el nem ítélték őket. Egész bebörtönzésük Pombal márki önkényes eljárása volt, amelyet a mindenható miniszter még hozzá annyira titokban is tartott, hogy a foglyok hozzátartozói soká meg sem tudták, mi lett az üldözés áldozataival. Az indián missziók ezzel az erőszakos intézkedéssel egyszerre feloszlottak. A szépen virágzó keresztény benszülött-telepek megszűntek, két évszázad gyönyörű civilizációs munkája megsemmisült. A kormány lefoglalta a missziók minden vagyonát és berendezését, mire az indiánok boszszúsan erdeikbe vonultak vissza s részben lassankint vissza is süllyedtek a vadságba. Ma már csak romok jelzik a legtöbb redukció helyét: a felburjánzó ősnövényzet között szomorúan hat egy-egy gyönyörű barokk-templom megmaradt homlokzata vagy oszlopkötege.

A hithirdetők pedig ezalatt mint valami utolsó gonosztevők sínylődtek földalatti börtöneikben s oly sorsot tűrtek, amelyet az ember aligha tarthatna hihetőnek. Egy Schöll nevű protestáns történetíró így jellemzi ezt a fogságot: „Még azoknál a népeknél s azokban a századokban is, amelyeket a barbárság jelzőjével szoktunk megbélyegezni, alig találjuk meg az embertelenségnek kiáltóbb példáit, mint aminővel az akkori portugál kormány járt el a jezsuita hithirdetőkkel szemben". Amikor 18 évvel később Mária Terézia lisszaboni követe, Lebzeltern lovag megtudta, hogy a Szent Julián-börtönben Mária Terézia alattvalói is senyvednek, utánajárt a dolognak s követelte, hogy személyesen látogathassa meg a szerencsétlen foglyokat. Tapasztalatait 1777 április 2-án kelt jelentésé-

ben így foglalta össze: „Felhasználtam az alkalmat és álruhában behatoltam a fogságban tartott hithirdetők közé. Megtudakoltam, milyen bánásmódban van részük és személyesen is megtekintettem a börtöneiket. Csak halvány képét festhetem meg a borzalmaknak, amelyeket ott látnom kellett. Mert ezek a borzalmak a valóságban minden fogalmat s minden elképzelést felülmúlnak s az embernek ereiben puszta látásukra megdermed a vér az iszonyattól és rettenettől. Ezek a börtönök valóságos földalatti lyukak, négyarasznyi négyzetben s oly sötétek, hogy nagy fáklyák kellenek a megvilágításukra. Ha a folyó a börtön mellett megárad, a börtönökben is kétarasznyi magasan áll a víz. Szinte csodának tekinthető, hogy a szerencsétlenek ezekben a rémes lakásokban már a 18-ik éve élhetnek. Napi eledelük mindössze félfont kenyér, két uncia hús és némi főzelék. Italuk víz, amelyben nyüzsögnek a férgek. Ruházatul mindössze egy inget kapnak évente; felsőruhájuk az évek folyamán teljesen lerongyolódott... Itt van köztük P. Szentmártonyi is, akit az itteni udvar egykoron mint udvari matematikust kért el tőlünk s akinek ezért teljes joga lenne a legjobb ellátásra... Segítségemért esedezett..."

Lebzeltern lovag hozzáteszi még, hogy a foglyokat állandóan az éhség gyötri, mert a börtönőrök még a rabok számára kiutalt sovány adagokat is meglopkodják. A börtönök tele voltak férgekkel s patkányokkal, amelyekkel szemben a szenvedőknek valóságos élethalálharcot kellett folytatniok. Orvost a betegekhez sohasem hívtak, mindössze egy falusi sebészt, akinek az volt minden tudománya, hogy szorgalmasan eret vágott az amúgy is halálra vánnyadt, vérszegény foglyokon. Ezek végül is megköszönték szívességét s kijelentették, hogy inkább vérvesztés nélkül halnak meg. Előfordult, hogy egy-egy fogoly meghalt a börtönében, de azért a börtönőrök nem siettek eltemetni, hanem otthagyták a halottat az élők között; ezek végül

is a saját tíz körmükkel voltak kénytelenek a szűk oduban maguk alatt gödröt ásni és abban temetni el kiszenvedett társukat.

A szörnyű sorsnak csak Pombal bukása vetett véget. Kevesen, akik akkoráig még életben maradtak, ekkor hazatérhettek. Megtört egészséggel hazakerült Szentmártonyi is, Keyling is; utóbbi még néhány éven át Selmecbánya plébánosaként működött. Szluha János már korábban megszabadult a börtönből, talán testvérének, Szluha gróf császári tábornoknak közbenjárására. Buda bevétele idején már mint tábori lelkész működött Magyarországon, majd a győri kollégium igazgatója lett. Az áldozatos lelkű, fiatal P. Fáy Dávid hatodfélévi szenvedés után halt bele a gyötrelmekbe a Szent Julián-erőd fenekén.

Emberi szempontból tehát végtelenül szomorú lett a vége az indiánok közt működő magyar hithirdetők pályájának. A hithirdető azonban katona, Krisztus katonája s a katonának hősi szenvedésre is készen kell lennie. Ilyképpen a délamerikai hithirdetők is a maguk évszázados civilizációs és evangélium-terjesztő munkásságát a vértanui hősiesség pálmájával koszorúzták meg. Köztük a magyar szerzetesek oly kimagasló helyet foglaltak el, hogy igazán megbocsáthatatlan mulasztás lenne, ha emléküket végleg a feledésnek engednők át. Nemes büszkeséggel gondolhatunk mi magyarok arra, hogy Dél-Amerikának, ennek a fiatal kultúrájú földrésznek s az ottani szerencsétlen indián törzseknek az európai és keresztény művelődés számára való megnyerésében magyar véreink is derekasan kivették részüket.

Történelmi okulások és föladatok.

Érdekes az élet, érdekes a történelem, de tudjátok, mi a legérdekesebb és legtanulságosabb a világon? Történelmet olvasni s közben-közben fölpillantani a könyvből s összehasonlítani a jelent a sokszínű mult-

tal. Keresni, hogy hogyan alakult a ma, miben különbözik a multtól s miért lett olyan, amilyen.

A kereszténység történetének s jelen helyzetének összevetése ebből a szempontból különösen gondolatokra indító. Már maga az a tény mélységesen megkapó benne, hogy amikor a világon minden változik s alakul, egyetlenegy: a keresztény gondolattartalom nem változott. Ugyanazok az eszmék, amelyek a hanyatló római, majd a bizánci korban vagy a középkor folyamán tették ki az emberi gondolkodás legjavát s legmerészebbjét, ma, ebben a szörnyen átalakult, minden egyéb ókori s középkori életformát rég levetett korban is szívósan elevenek; majdnem elevenebbek, mint régente. Ma a levegő királya, Balbo, épúgy misére megy, mielőtt átrepüli az óceánt, mint ahogy misére jártak a keresztes vitézek s a drótnélküli távíró feltalálója, Marconi époly tüntető alázattal hódol a római püspöknek, mint egykor Nagy Theodosius vagy Justinianus, Nagy Károly vagy Nagy Ottó, vagy az efezusi zsinat püspökei. Ma a körutak és külvárosok fojtó légkörében, egy lépésnyire a modern Bábelek és Ninivék erkölcsi poklától, épúgy zeng a zsoltár és zokog a Kyrie eleison, mint ahogy zengett a katakombák és amfiteátrumok keresztényeinek ajkán. Mindent elsöpörhet a kor árja, megmásíthatnak a felfogások és divatok, a technika és az életstílus; de kettőt nem: a lélek metafizikai igényeit s a kereszténység megmásíthatatlan nagy tételeit.

Vakmerő kérdés: jobb-e, rosszabb-e a kereszténység mai helyzete a régebbi korokénál? Vakmerő kérdés, mert senkinek sincs elegendő támaszpontja, hogy egy ilyen áttekinthetetlenül szétágazó s messzekiterjedő kérdésre feleljen. Mindössze annyit könnyű megállapítani, hogy sem a multat visszakesergők, a laudator temporis acti-k, sem a jelenért módfölött rajongók nincsenek túlzások hiányával. Sokban lényegesen jobb ma a kereszténység helyzete, mint volt régen, sokban lényegesen rosszabb. Ez nem sokatmondó megállapítás, de legalább nem megy túl azon, ami igaz és biztos.

Már valamivel könnyebben mozog az összehasonlítás, ha közelebbeső történeti korokat hasonlítunk össze a mával. Haladtunk-e, süllyedtünk-e például az utóbbi 100 vagy 200 év alatt? Az utóbbi 40—50 év alatt? Az optimisták rámutatnak a hitélet fejlődésére, öntudatosodására, szervezettségére, a katolikus organizációk, kulturális, karitatív, szociális intézmények kiépülésére, arra az imponáló súlyra, amelyet a katolicizmus legújabban a közéletben s közfelfogásban kétségtelenül kivívott, szemben a hanyatlás és erőtlenség megdöbbentő tüneteivel, amelyekkel például a francia forradalom előtti évtizedekben, sőt az egész XIX. század folyamán jobbra-balra találkozunk. A pesszimisták pedig utalnak a jó erősödése mellett a rossznak újabb és újabb, megdöbbentő hódításaira, a szocializmus és kommunizmus rombolásaira, a közerkölcsiség ijesztő süllyedésére, a családi élet szétesésére, a tömegek kisiklására az Egyház kezéből, sok-sok hűtlenségre, vakságra és mulasztásra a katolikus föladatok észrevevése és megoldása körül.

Sajnos, itt is mindkét félnek állásfoglalásában van sok igazság. A hitélet nagyszerű fellendülést mutat, de mintha ez a hitélet mindinkább csak a közönség egy töredékére korlátozódnék s ugyanakkor rengetegen szakadnának ki az Egyházzal való mindennemű eleven kapcsolatból. Bámulatos erőfeszítések történnek a szervezkedés terén, de az ellenséges táborok ugyanakkor még nagyobb tömegeket szerveznek meg. Föllendül a katolikus szellemi élet, de a nagy, nyilvános kultúra szinte tudomást sem szerez a katolikumról. Befelé csodálatosan szilárdul és jegecesedik az egyházi hierarchia, virágzik a hitbuzgalom, céltudatosabbá válik az egyházkormányzat, de egyre többen vannak, akiket ez a folyamat el nem ér többé. A vallásosság úgy általában nagy tiszteletnek s népszerűségnek örvend, nem divat többé stupid hitetlenséggel s istentagadással kérkedni; de annál többen vannak, akiknél ez a teista föllendülés veszedelmesen közeledik a merő deizmushoz,

a pozitív, dogmatikus és morális keretek végzetes ellazulásához. A tömegek vallásossága ritkán jut el az eleven és következetes kereszténységig s éppen nem torpan meg például a nemi szabadosság aggálytalan tobzódása előtt. Kalapot emelünk, ha templom előtt visz el az útunk, de be már nem megyünk s eszünkben sincs a VI. és IX. parancsot komolyan venni. Strandjainkon, bálainkon, szalónjainkban, a női öltözködés divatjában a perditák adják meg a hangot és irányt s a keresztény társadalom szemrebbenés nélkül s minden pápai és püspöki óvás iránt süketen követi ezt az irányt és ezt a hangot. Szociális kereszténységet hangoztatunk, de nagyon kevesen törik a fejüket azon, hogy a Quadragesimo anno-t miként kellene komolyan venni, papirosból életté s valósággá konkretizálni. Sajtót teremtünk, de — no de ne folytassuk tovább!

Az Egyház az utóbbi másfélszáz év folyamán kolosszális erőpróbákat viselt el s VI. Pius óta XIII. León s XI. Piuson keresztül lényeges átalakuláson ment át a külvilággal, állammal, társadalommal szemben való elhelyezkedése dolgában. Évezredes béklyók hullottak le kézről-lábról, amikor — igaz, hogy borzalmas konvulziók árán — az evilágiság hatalmi eszközeinek féltő őrzéséből átment a merő spiritualitásnak, a tisztán lelki hatalomra való támaszkodásnak új módszerére. Amit a német-római császárság, a normann, a francia, a spanyol oltalom, a humanizmussal és feudalizmussal való egyezkedés s a pápai állam politikai és pénzügyi autarchiája jót és rosszat jelentett neki egy évezreden át, azt ma jóban és rosszban egyaránt a merő lelkiségre való korlátozódás nyujtja neki a középpontban épúgy, mint a legtöbb modern államban. Jóban és rosszban: mert a lelki térre való beszűkülés rengeteg jót jelent, de tömérdek rosszat is, nevezetesen az életmappa széles sávjainak elvilágiasodását, a keresztény gondolatnak sok területről való hivatalos kirekesztését.

Az Egyháznak még töméntelen föladatot kell megoldania, erőit szaporítania, hatómezejét kiszélesítenie,

szervezkedési lehetőségeit kiaknáznia, amíg odáig eljut, hogy necsak néhány tízmillió embernek, hanem a világnak, az életnek, a művelt emberiségnek ismét tanítómestere, irányítója, alakítója legyen. Elég nagyvárosaink külterületein végigmenni, az egyetemekre, parlamentekbe, szerkesztőségekbe betekinteni, társadalmi bomlottságunkat, gazdasági és nemzetközi tépettségeinket szemlélni, hogy erre az igazságra szomorú döbbenéssel ráeszméljünk. Tele templomok senkit meg ne tévesszenek, egy-egy vallásos manifesztációnk fénye félre ne vezessen, szervezkedésünk egy-egy sikere el ne kábítson: az új kor szellemi életének erőteljes kézbevétele s kereszténnyététele dolgában bizony még a munka kezdetén vagyunk. Sajtómozgalmaink viszonylagos primitívsége s a primitív és szűkkörű visszhang, amellyel a pusztában kiáltók szava e tekintetben találkozik, mindennél beszédesebb bizonysága annak, hogy mennyire távol vagyunk még attól, hogy legalább azok gondolkozzanak is katolikusan, akik egyébként hisznek és imádkozni szoktak.

A katolikus akció van-e hivatva új tavaszi bontakozást hozni e téren? Bizonyos fokig kétségtelenül, de óvakodjunk a túlzástól itt is. Ne higgyük, hogy mert új szóval, új fogalommal van dolgunk, arra mindjárt mint valami egyetlen csodaszerre kell föltekintenünk. A katolikus akció a katolikus Egyháznak nem összes, nem is legfőbb tevékenysége, hiszen csak a világi apostolkodást szervezi s maga a katolikus akció is föltételez már valamit, elég sokat, ami nélkül nem lenne több, mint csenevész palánta, papirosakció, vagy igen szép, de részleges és lassan fejlődő segédmanőver. Az egész katolikus eszmének és életnek arányos és egyöntető fejlődésére van szükség, vezetők és vezetettek nagyvonalú célkitűzéseire, a katolicizmus összes mai nagy hivatottságainak észrevevésére s a népvándorláskori, nemzethódító századok hivő egyháziasságának bátor, cselekedni tudó lendületére. Nagy emberekre és nagy akarásokra van szükség, nagy meglátásokra

és nagy cselekvésekre. Hildebrandokra és Clairvaux-i Bernátokra, Francescókra és Loyolai Ignácokra, Páli Vincékre és Ozanamokra, Kettelerekre és Windthorstokra, Newmanokra és Prohászka Ottokárokra. De aztán közemberekre és altisztekre is, akik ha nem is vezéri és látnoki hivatottsággal, de ugyanakkora akarati lendülettel és Krisztust sóvárgó szeretettel építik az Isten országát a földön. Az egyetlen nagyot és szépet, okosat és rajongásraméltót, ami a világon van s amiért élni s elfogyni, lángolni és elhamvadni érdemes.

Megjegyzés.

„Uram, add, hogy lássak!"

„Ó, ha én hinni tudnék!" megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének 315—320. lapjain. Különlenyomatban is megjelent mint a „Hit és világnézet" c. ismeretterjesztő füzetek 8. számaként kisalakban 16 lapon (Budapest, 1928).

A „lélektani kétely", kéziratból közölve. E rendkívül élvezetes párbeszédében a sok közül Billot kardinális elméletét alkalmazza a tépelődők megnyugtatására.

Mikor esik beszámítás alá a vallási kétely? megjelent a Magyar Kultúra 1917. (IV.) évf. II. kötetének 627—631. lapjain.

Valami a hitbizonyságról, „pótírás a «dolce Napoli»-hoz" alcímmel megjelent a Magyar Kultúra 1924. (XI.) évfolyam 660—668. lapjain.

Az Úr útján.

Lélekmentés, — Kicsoda Jézus? — Akik nem ismerik Jézust, megjelent az Örök élet igéi c. munka III. kötetének 28—5?. lapjain.

Hogyan készítsük az Úr útját? megjelent az Örök élet igéi III. kötetének 58—73. lapjain. Nagyobb rész előbb jelent meg „Karácsonytalanok karácsonya" címen a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. II. kötetének 520—521. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Számonkér a Gyermek, megjelent a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. II. kötetének 541—542. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Karácsony ajándékai, megjelent az Örök élet igéi III. kötete 74—82. lapjain.

Múló idő határán, a cím és mottó nélküli kéziratból először közölve.

Isten ajándéka, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Belvárosi-templomban 1939 január 1-én a budapesti rádió közvetítésével. Ez volt P. Banghának legutolsó újévi szentbeszéde. Kéziratból először közölve.

Jézus neve, — A család válsága, megjelent az Örök élet igéi III. kötetének 83—106. lapjain.

A keresztény házasság, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Jézus Szive-templomban 1933 november 19-én a budapesti rádió közvetítésével. Nagyrészben megjelent „A magyar törvénykönyv szégyenfoltja" címmel a Nemzeti Ujság 1930. (XII.) évf. június 21-i (138.) számának vezércikkeként *I. I.* jelzéssel. Egészében az Örök élet igéi III. kötetének 107—119. lapjain jelent meg.

Az imameghallgattatás feltételei, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Jézus Szíve-templomban 1933 január 22-én a rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 64—76. lapjain.

A vallási egyenetlenség, — Ellentétek Jézus országa és a világ között, — A kereszténység titokzatos életereje, — A kiválasztás kegyelme, megjelent az Örök élet igéi III. kötetének 120—179. lapjain.

Az isteni magvető és az emberek, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Jézus Szíve-templomban 1933 február 19-én a rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 42—54. lapjain.

Jézus és a jerikói vak, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Jézus Szíve-templomban 1931 február 15-én a budapesti rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 7—18. lapjain.

A Boldogságok-hegyén.

A Boldogságok-hegyén stb. fejezeteket P. Bangha kéziratából először közöljük. A Páter külön könyvet szándékozott kiadni ezekből a tanulmányszerű elmélkedésekből, melyeknek alapjait Jézus a Hegyi Beszédben hirdette ki s amelyekben a Páter minden földi, politikai és vallási probléma megoldását látta. Csak ennyit készített el belőle, halála előtt gondosan végigjavította.

Krisztus és a magyar család.

Miért szent dolog a család és a házasság? — A családi válság okai, megjelentek „A prézes" c. kongregációi szaklap 1931 szeptemberi számának 1—6. lapjain és az Egyházi Lapok c.

egyházpolitikai, hittudományi és lelkipásztori folyóirat 1934. (LVII.) évfolyamának 317—320. lapjain.

Hazaárulás — családárulás, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. II. kötetének 799—801. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Veszélyben a magyar család, megjelent az Egyházi Lapok 1934. évfolyamának 315—317. lapjain.

Családi élet és evangéliumi erkölcs, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. II. kötetének 950—952. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Szabad-e elválni és újra házasodni? megjelent a Mária-kongregáció c. folyóirat 1929. (XXII.) évf. 136—138. lapjain „Incze István" álnéven.

Házasság és válás, megjelent a Magyar Kultúra 1928. évf. I. kötetének 267. lapjain. Kibővítve az itt közölt szöveg szerint. „A magyar családok megmentése és a válás" címen megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. I. kötetének 118—124. lapjain. Ez a szöveg különlenyomatban is megjelent mint a „Hit és világnézet" c. ismeretterjesztő füzetek 9—10. számaként kisalakban 24 oldalon. (Budapest, 1929.)

A gyermek és a házasság, megjelent a Magyar Kultúra 1929. évf. I. kötetének 220—225. lapjain.

Háború a gyermek ellen, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének 267—270. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Mekkora kincs a gyermek? elhangzott a pesti Vigadóban a XXVII. Országos Katolikus Nagygyűlés díszbeszédeként 1935 szeptember 29-én. Egyes részlete megjelent a Nemzeti Ujság 1935 október 1-i számának nagygyűlési mellékletén és a Katolikus Élet c. újpesti folyóirat 1935 október—novemberi számának 4—5. oldalán. Az itt közölt szöveg kéziratból először közölve.

Gyermekáldás — istenáldás, megjelent a Szív c. budapesti hitbuzgalmi hetilap 1928. (XIII.) évf. július 21-i (47.) számának 1. oldalán név nélkül.

Jézus Szíve és a gyermek, megjelent a Jézus Szentséges Szívének Hirnöke c. kalocsai hitbuzgalmi havi folyóirat 1905. (XXXIX.) évf. 49—54., 78—79. teljes névvel és 1907. (XLI.) évf. 273—276. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Népesedés és házasság, megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. I. kötetének 393—398. lapjain.

„Notre fils unique", megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. II. kötetének augusztusi lapjain.

A magyar családok pusztulása, megjelent A Szív 1932. (XVII.) évf. április 9-i (32.) számának vezércikkeként név nélkül.

Házasságjogi revizióról megjelent a Nemzeti Ujság 1931 május 10-i számának 3. oldalán név nélkül.

Jogászok a család megmentéséért, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII.) évf. I. kötetének 120—121. lapjain.

Kell-e házasságjogi reform? megjelent a Nemzeti Ujság 1935 ápr. 21-i számának 9—10. lapján.

Harc a „bölcsőbeli gyermekért", megjelent a Magyar Kultúra 1935. évf. II. kötetének 374—376. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Protestánsok az „egyházhűtlen házasulók" ellen, megjelent a Magyar Kultúra 1937. (XXIV.) évf. I. kötetének 38—40. lapjain „Incze István" álnéven.

Külföldi magyarok sorsa, megjelent a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. I. kötetének 417—418. lapjain *I. I.* jezléssel.

Neveljünk papokat Amerikának! megjelent az Egyházi Lapok 1935. (LVIII.) évf. 33—34. lapjain.

A délamerikai missziók iránt érdeklődőknek, megjelent az Egyházi Lapok 1935. évf. 154—155. lapjain.

Mehetnek-e magyar papjelöltek Dél-Amerikába? megjelent az Egyházi Lapok 1935. évf. 345. lapján.

Magyar hithirdetők az indiánok között, megjelent a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. I. kötetének 425—430. lapjain.

Történelmi okulások és feladatok, megjelent a Magyar Kultúra 1933. (XX.) évf. II. kötetének 251—253. lapjain.

Dr. Biró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

„Uram, add, hogy lássak!" Oldal

„Ó, ha én hinni tudnék!" — A „lélektani kétely." — Mikor esik beszámítás alá a vallási kétely? — Valami a hitbizonyosságról ..... 1—41

Az Úr útján (a karácsonyi ünnepcsoport evangéliumai).

Lélekmentés. — Kicsoda Jézus? — Akik nem ismerik Jézust. — Hogyan készítsük az Úr útját? — Számonkér a gyermek. — Karácsony ajándékai. — Múló idő határán. — Isten ajándéka. — Jézus neve. — A család válsága. — A keresztény házasság. — Az imameghallgattatás feltételei. — A vallási egyenetlenség. — Ellentétek Jézus és a világ ... között. — A kereszténység titokzatos életereje. — A kiválasztás kegyelme. — Az isteni magvető és az emberek. — Jézus és a jerikói vak ..... 42—265

A Boldogságok-hegyén.

A Boldogságok-hegyén.. — Boldogok a lelki szegények. — Boldogok az irgalmasok. — Boldogok a tisztaszívűek. — Boldogok a békességesek 266—306

Krisztus és a magyar család.

Miért szent dolog a család? — A családi válság okai. — Hazaárulás — családárulás. — Veszélyben a magyar család. — Családi élet és evan-

Oldal

géliumi erkölcs. — Szabad-e elválni és újraházasodni? — Házasság és válás. — A gyermek és a házasság. — Háború a gyermek ellen. — Mekkora kincs a gyermek? — Gyermekáldás — istenáldás. — Jézus Szíve és a gyermek. — Népesedés és házasság. — „Notre fils unique." — A magyar családok pusztulása. — Házasságjogi revíziót! — Jogászok a család megmentéséért. — Kell-e házasságjogi reform? — Harc a „bölcsőbeli gyermekért." — Protestánsok az „egyházhűtlen házasulók ellen. — Külföldi magyarok sorsa. — Neveljünk papokat Amerikának! — A délamerikai misszió iránt érdeklődőknek. — Mehetnek-e magyar papjelöltek Dél-Amerikába? — Magyar hithirdetők az indiánok között. — Történelmi okulások és feladatok ..... 307—463

Megjegyzés ..... 464—467

Tartalomjegyzék ..... 469—470

Az összes köteteket összefogláló tárgymutató a legutolsó kötet végén található.

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA